MIC. # 9955 (RAB. 1632)

KAPLAN, MOSHE TSEVI.

קפלן, משה צבי.

DIVRE NO‘AM: PERUSH ‘AL PIRKE AVOT.

דברי נועם: פירוש על פרקי אבות.

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

TEL-AVIV: 1945
ASHKENAZIC SCRIPT

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

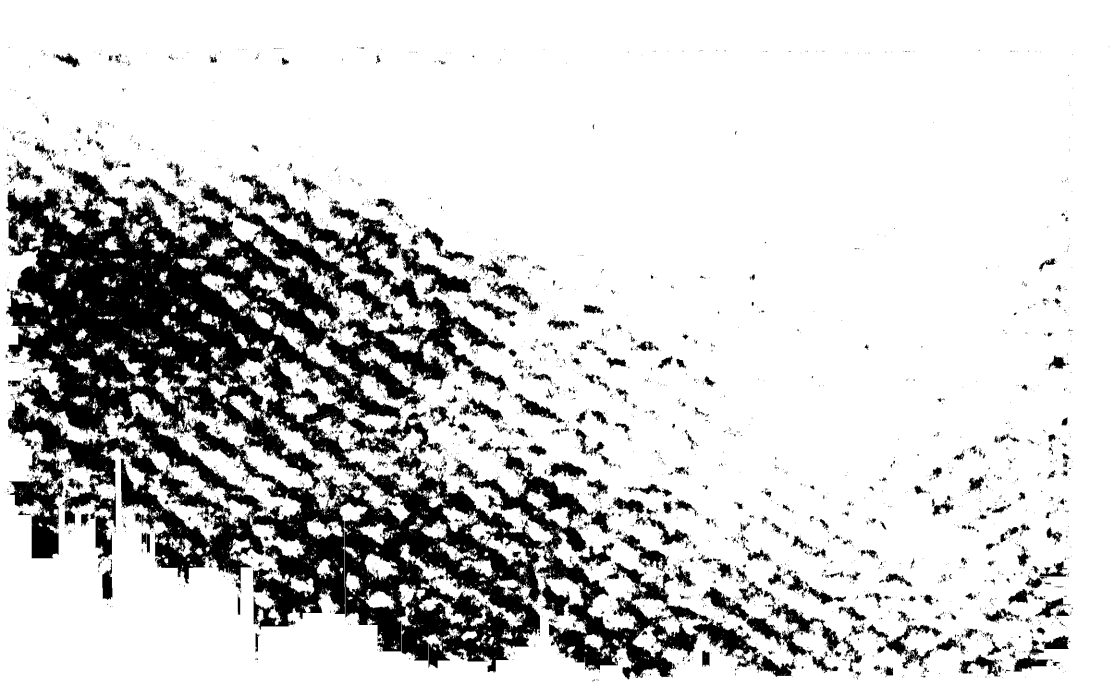

Jewish Theological Seminary of America
LIBRARY

דברי נועם

על פרקי אבות

מאת משה צבי בן ר' עקיבא הכהן קפלן

תל-אביב רח. נחמני 52

י"א אלול התש"ה

03370

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

www.hebrewbooks.org
לרשימת ספרים נוספים

דברי הקדמה

ודאי זוכרני מה שלמדתי בגיל צעיר אין נשכחות, ולא פעם בקור
גם את התלמודים, שזכרתי בכתה. לא היתה מתכונה שנית
למודי בפלפול עם הגיל שלנו התלמידים: ולמו אורתו המיקה
מתנות להתלמידים, שלגיתו אלו בהשגחה מאלה, ולמה הם כי
שנ לא בחות בחדר תהורים, אפני שובירתו הקטנה גם כן
נשארה סך ורק מגירסא דינקתא, כי אולם הוותו לכן שרים
שנה נשערתי בוסתם שונים שר שלו מני חלקתו רק ואו
השבתות והחגים שהיו ברשותו נתונים לזמן ספר. -
את הספר הזה גם כן קראתי בשם „דברי נועם" על פרקי
אבות כמו שקראתי את ספרו הראשון „דברי נועם" על
כתבי נוסף, כי גם בו השתדלתי לבאר במסגרת רחבה
והצחות הלשון, כדי שכל אחד ידין וירוץ הקורא בו; לכל מאמר
ומאמר שבמשנה נגעתי ומצאתי בתלמוד בבלי, וירושלמי
ומדרשים ספורים ומאמרים המתאימים עם המאמר שבמשנה,
הרבה לקחתי מספר „מספרת אבות" שלי ומדברי הרב הג' ר'
נח חיים מרודרין ז"ל, וזה שותי כדי להמשיך את לב הקוראים
ולהראותם שהדברים שלנו לא היו רק משה דורשים אלא גם
נמצאים במאמרים הטובים ובמדות הישרות זה ולהם,
ומינו ללכת בדרכיהם, כי הלא כן הפרקים של מס' אבות

במקום הקדמה

אין ספק שללמוד תולדות אבות טובות ומוסר השכל, וכמו רבים
מגדולי חכמינו אנו רואים אשר נתנו לבם לזכור ולחקור את זמנו
של כל חכם ומאורע שהיה נושא התורה שבעל פה, ואשר הבינו
וידעו את המשניות והתלמוד, כדי לדעת את הכללים ולהבין
את העובדות אשר היו להם לנגד עיניהם, בהבינם את הסוגיא
והקשו את התלמוד, כמו רב שרירא גאון באגרתו ואחריו היה
רב נסים בן ר' יעקב מקירואן, ר' שמואל הנגיד בספרו מבוא התלמוד
ועוד והרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה, כי הבינו את כלם
והרגישו ברוח בינתם, אשר חכמי התלמוד התאימו את דבריהם
והלכותיהם לפי רוח הזמן והדור שחיו בהם. כן עשיתי גם אני ללכת
בדרך אשר סללו לפני ולספר על כל חכם ומאורע את תולדותיו
ולהתאים את מאמריהם להשקפותיהם ולאמונותיהם, או לעשות כזאת
על הרבה ספרים של תולדות וקורות ישראל ומהם שאבתי את
תולדותיהם, ובזה רציתי הקוראים הנכבדים שלא נעשו זה
שלא את דברי. ואני ישראל, שגם הם יכירו וימצאו את החכמים
שלנו, אשר מפיהם אנו חיים את חיינו הרוחניים, כי כן
למד אותנו החכם ז"ל אדם בספרו "משלי" את הבינות אשר
ראה הזמן לא יזהם, ואמרו כן מספר עובדה ואומר "בהיות
לזכ"ה) ובכלל אל ומי בדברי יעקב הנערה אולך ונמצא נצמה
ושלי ב' ב'.

במקום הקדמה

בתולדות היהודים משנת גלות הגדולה עד חתימת התלמוד,
נמצא שמורת במשך לערך חמש מאות שנה, ומה הלא ננגע מגדולי חכמינו
כל דור ודור, כי דברת עם את עצמו ומחתו מוכיח שנעברו תחיה
ונשארו להתנצח משמר הבית ושמש, ומה גם לנו בני ישראל
לדעת את הדבר שלנו זאת חרמונו, ואם גם נחבר כל זה בשאל
מו מתנגדים למה לו לקרוא את כל התולדות והקורות בזמנו
שלמים זה או שמורה פלוני. הלא המשך הוא המגמרא שלו!
על זה הנני להשיב גם כן בשאלה ואה הרב משה רמ"ע את
ספר בראשית וחצי שמות, אשר בהם מספר את תולדות בריאת
העולם עם כל הדורות והקורות שהיו בזמניהם. הלא המשך הם
התרי"ג מצוות שבתורה, ובכל זאת שם חסר ספר לזה אלה
משמות בני ישראל ומלוכי מצרו הנה הס"ת פסולה. כן הנה
כל הספורים הראשונים הם תולדות עם ישראל.
את ההיסטוריה של המאמרים גם כן שלחתי מעוררות שונים
ולא רשמתי את שם הספר ומחברו, ואלה ההיסטוריה אשר לא
רשמתי את מקור מוצאם הם לפי דעתי ושכלי הדל שלי..

פתיחה לפרקי אבות

הרשב"ץ א) נותן טעם בספרו על השם שנקבעו פרקי „אבות" מפני שבהם ישנם המאמרים של התנאים הראשונים, אשר היו האבות של התורה שבעל פה; והרב המאירי בספרו „פירושים" ב) נותן טעם אחר ואומר „לפי שנקבעה המסכתא „אבות" ומשנתה כולל יסוד ושורש ומעיין לכל חכמה ומדה, ובדק ושורש לכל מעלה" רצ"ל לכן נקבעה המסכת הזאת „פרקי אבות" הנה זה כלשון התלמוד לעשות בדברים חשובים ומעשים „אבות" כמו אבות מלאכה בשבת, אבות הטומאה אבות נזיקין, בנין אב ואבות נזיקין. והנה הפרקים האלה על אף שאינם מיוסדים על פסוקי התורה כמו כל פרקי הש"ס, אבל מפני שהם מלמדים אותנו מוסר ר"ל לסור מכל דבר רע ולהתנהג במדות טובות, הנם בגדר אבות ושורשי המדות וכן אמרו חז"ל ג) האי מאן דבעי למהוי חסידא, ליקיים מילי דאבות, וכן אמר דוד המלך ע"ה ד) סור מרע ועשה טוב ובזה נכלל כל המצוות שבתורה, לכן טוב מאד הוא המנהג שנהגו בני ישראל ללמוד את הפרקים האלה בימי השבתות של הקיץ, שהימים הם ארוכים ויש בהם זמן ללמוד אותם כדי לדעת איך להתנהג, ואשרי האדם שהולך בדרך שהתוו לנו חכמינו ז"ל בפרקי אבות ולהיפך אוי ואבוי לו אם האדם אינו מתנהג כפי הדרכותיהם אלא הולך אחרי רצונו ותאות בנפשו כמו שאמר שלמה המלך ע"ה ה) וחוטאי חומס נפשו, כל משנאי אהבו מות" ולפיכך הבינו את המסכת הזאת.

א) בספרו מגן אבות לר' שמעון בן צמח ב) לר' מנחם בר' שלמה לבית מאיר ג) ב"ק ל. ד) תהלים לד' טו. ה) משלי ח. לו

פתיחה

לסדר נזיקין: כן גם טוב ויפה הוא המנהג שנוהגים ללמוד קודם התחלת הספר את המשנה הראשונה מפרק "חלק" אשר במסכת סנהדרין כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וזה ללמדנו שיש שכר ועונש והשארת הנפש אחרי מות הגוף של האדם, וכמו שאינו נאבד לגמרי אלא משנה צורתו, כי אין דבר בעולם שיכלה ויאבד לגמרי כמו אחרי שריפת עצו עפר נשאר האפר, כן אחרי הגוף - הרקבון, וכן נשארת גם הנשמה אחרי צאתה מן הגוף; - והנה הענין של השארת הנפש לפי שיטתו של הרב המנחם ר' אליעזר א) "טרם כל נדבר מענין השארת הנפש עלינו להבין מה השארת הנפש הוא אחר מיתת הגוף, הנפש המשכלת שאינה מתה אלא תשאר ועולה הוא למעלה לקבל פני בוראה כפי מעלתה" והנה דברי הרמב"ם ז"ל: אין צורת הנפש הזאת מחוברת מן היסודות כדי שתפרד להם; לפיכך כשיפרד הגולם שהוא מחובר מן היסודות לא תכרת הצורה הזאת ... ב) דעת בורא הכל ונאמרת לעולם ולעולמי עולמים, הוא שאמר שלמה בחכמתו וישב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" עכ"ל. ויש עוד הרבה מאמרים נפלאים בענין הזה ומבואר בדברי המפרשים ג) ועיין עוד בספר הישר לרבינו תם ד) עוד תשע עשר ראיות על השארת הנפש בדברים מאוד נפלאים ואין הכונה מספיקה להביאם עכ"ל; כן גם אחרי ספרי, ויש לו עוד הרבה ראיות והוכחות שמצאתי בספר "שבון" ועוד ספרי מחקר אחרונים

א) בפירושו על הספר בחינת עולם דף ... מגדנות אליעזר פרק ה. ב) הל' יסודי התורה פ"ד ה"ט. ג) פרק ל' ומאמר ג. ד) שער ה ה) להרב החכם מוה' ... אגדלוין

הקדמה

יותר, כי אחרי דברי חז"ל והקדמונים שהדגישו מאד מהם גם רבים הם לסמוך עליהם, הנה זה אין לאומר; ומה גם אם הנשמות נשארות לעולמים הלא צריך להיות מקום מיוחד בשבילן והאנוש הזה נענש אולם הבא ר"ל עולם שהמה בה אלו אחרי העולם שעבר בו בחיים, ומה גם שיש עולם אשר בו נמצאות הנשמות שהן רוחניות, הנה צריך להיות בשבילן גם כן מה רוחני אשר בו ישולם להנשמה כפי שהכינה לעצמה בהיותה בעולם הזה; ר"ל הנשמה שהשתדלה בהיותה בגוף הגשם להכות את הגוף ללכת בדרך הישרה ולקיים את מצוות ה' היא צריכה לקבל שכר טוב, ולהיפך הנשמה שהשתדלה ללכת אחרי תאוות הגוף ולעשות מעשים היא צריכה לקבל את העונש המגיע לה, וזה הוא השכר ועונש שהנשמה מקבלת בעולם הבא. לפי דעתי הנה הראשון שכתב על השארות הנפש ושכר ועונש, הוא המלך ע"ה במזמור צב א) "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און הנה כדי להשמידם עדי עד". ר"ל מה שרשעים מצליחים בעולם הזה, הנה זה מפני שהקב"ה אינו מקפח שום שכר המגיע להם, לכן הוא משלם להרשע בעד הטוב שעשה פעם בעולם הזה כדי שבעולם הבא יקבל את כל העונש המגיע לו בעד רשעתו. והחז"ל שמייחסים את הספר מזמור לאחר ר"ג ע"פ, הנה הוא הגם לאדם הראשון לזה. כי כל הספר נוסד על השאלה מפני מה צדיק ורע לו בעולם הזה ורשע וטוב לו, אולם גם שלמה המלך ע"ה אמר

א) תהלים צב ו.

פתיחה

כל ספקותנו בחשבון הנפש לאחר המות מתלות בסוף שכרות תשוק לאלהים א): וזה שאמרו חז"ל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אולם החלקים אינם שוים, יש חלק גדול, יש בינוני ויש גם חלק קטן, ר"ל כל אחד מישראל מקבל חלק כפי שהוכין לו בעוה"ז, מי שהיה צדיק גמור מקבל חלק הגון, והפחות במצוות ומעשים טובים מקבל חלק פחות, וכן הלאה; וזה שאמרו כל ישראל סתם אף שיש ביניהם גם רשעים גמורים הנה זה מפני שבאמת הלא אין בן אדם שעושה רק רע ולא עושה גם כל ומאומה מעשה טוב אחד, כמו שאין בארץ צדיק גמור שעושה רק טוב ולא יחטא; וזה מתאים לפי פירושו של הרמב"ם ז"ל על מאמרו של ר' חנניה בן עקשיה, וזה לשונו „מיסודי האמונה בתורה, כי כשיקיים אדם מצוה אחת מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן, לא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה באהבה כמו שבארתי לך, הנה זכה בזה לחיי עולם הבא" לכן יש לכל בן ישראל חלק לעוה"ב אבל גודל החלק שמקבל זה כפי ריבוי המעשים טובים [illegible] אולם הנה זה הוא דוקא בבני ישראל שיש להם זכות אבות ומצד זכות עול התורה, אבל בני אומות העולם אינו כן, כי רק החסידים שבהם ר"ל שעושים טובות לבני ישראל ויש סוברים שגם הבינונים הם אלה שלא עשו טובות, אבל גם אינם צוררים לא עשו שום רעות לבני מקבלים את חלקם בעוה"ב כפי מעשיהם בעוה"ז, אבל הרשעים הצוררים

א) קהלת ;

פתיחה

את בני הם, יום שקבלו משה לפרשנות אותו בדבר טוב אתן לנחום
זמנו בתשובן, וזה שאמר באופן הנבואה אף אלפי שנה ב' פרושים לה
נמשכו התשובות שחשב, אבל אל כוונתם לב"ה כן ועשו.
ואת הוא הדבר והדוגש שהנשמה מקבלת במ"ב כדבר הרמב"ם
ז"ל א) (כאופן שזה הוא רק ברוחניות, ואמת הוא המלוכה, שהצפונים
ושבים ומטרותיהם בדרשותיהם כ"ל החכמה העליונה ויבוארו שהם
כמו המטרה על ראש אלף הנם בהם, ונהנים מזיו השכינה, כאופן
שאין לנו היכולת להשיג ולהבין את התענוג הזה, כמו שאין לנו מושג
כי שהוא על הדוגש שמקבלת שם הנפש החוטאת, וכמו שזהו מגיע לנו
לפרש את זה הנשמה וכוח התנוע במקום דמשל הוא חוכן מושגר
לנו לצייר את התענוגה ויסוריה בזמן שהיא לבדה בלי גוף, וזה
שהשיב ר' גמליאל לאחד מהמינים מתב שמשל אותו מיפה הוא אלהים
נראה אמר לו אמור לי מתה מיפה הוא הנשמה שלך, ואם תשיגו
שהוא בכל הגוף ואולי לחבר שהנשמה אותה בו כי אם הלא תבא
האבר אשר, אז אמר לו ר' גמליאל לב' אלהינו הוא הנשמה וכוח
הכוח של כל העולם ואולי להראות לב' מונו בעצם, וכמו שאינך יכול
ומינך מבין את הנשמה שבגופך כן אינך יכול לראות ולהבין את ה'
אלהינו אשר מילא גוף ולא ישיגהו שום אדם, אולם על כחו וגבורתו
מבינו עמנו אותו בשם אלהים, ועל פי תמולתו מעט סופו מבינו

א) מפירוש המשנה פרק חלק בסנהדרין

פתיחה

נקראים אותו בשם „הויה" מאחר שאמרת שהוא והיה בלי סוף הוה
בכל מקום והוה בלי התחלה; והנה מה שכתב ר' סעדיה גאון בספרו
שחבר על ספר „היצירה" „הוא נמצא בכל המציאות, חי העולמים והוא
ממלא העולם וכשם תמלא הנפש את הגוף התוכני את כל החלל של הגוף.
כן השם יתברך מלא כל עולם בהרים ובגבעות בימים ובנחלים, וכשם
שהחכמה העליונה סובב העולם לא נשתנה בשינוי הפעולות, לא נתחלק
בחלוקי המראות להם ואין סוף ואהבתו בהרבה המעשים כולם בכל
מרחבי המציאות, כן עצם האלהות מונח משתנה ומונח מתחלק
בתמורת התבל ומלואה, אך עם היותו מלא כל עולם והוא בכל, לכן
הוא מרומם על הכל והוא שורר על הכל כמו שהנשמה שוררת על הגוף א)
ובכן הפירוש של המשנה הוא כך: כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב
אבל לא כל גוי, וכל אחד מישראל יש בו חלק אבל החלקים אינם
שוים, וזה ידוע מן הפסוק שנאמר ב) ועמך כולם צדיקים, לכן ינחלו
כולם חלק בעולם הרוחני והנצחי, אבל החלקים שינחלו שמה יהיו לפי
הירושה שירשו מאבותיהם בהיותם על הארץ, וזה מפני שישראל
הוא נצר מטעי וכו' ר"ל הגוף של האדם נטוע באדמת ישו, וזה
כל אחד מן האומה הישראלית שאני בחרתי לו לעם, ויש בו להתפאר
מפני שאין לך מישראל שלא וזה עם כפעם בדרגתו מאד.
ויש גם לפרש את הפסוק ועמך כולם צדיקים, לכן לעולם הבא ירשו

א) מדברי הגר"א חלק ג' מדברי ר' ישראל פרק י'

פתיחה

ידוע מאמר חז"ל, אשר כולם חייב זה בזה ויש הבדל
בין המקיים לשמה את [illegible] אשר, והשני [illegible] ומוסר כל כן יהיה
עם [illegible] המקיים [illegible] [illegible]: כן יש לפרש את המשנה, כל
ישראל, כאשר יהיו כולם כאחד בלי פירוד הלבבות אז יהיה לכל
אחד חלק בעוה"ב מפני שכולם ערבים זה לזה והמצוה שעשה
אחד נזכה גם השני, כי הלא אי אפשר לכל אדם לקיים את כל
המצוות, ואף גם שישנם הרבה מצוות שהן שייכות רק לכהנים,
ללוים ולא לישראלים, כן ישנם מצוות התלויות בארץ, אבל אם כל
כל ישראל הוא מאוחד אז הוי כאיש אחד.

ובזה [illegible] [illegible] לך נקרא נדבה את המאמר הבא להלכה ומנהג
למה, ונראה לי כן להבין את מאמר הגמרא במסכת מנחות (א) אשר
בשום אופן לא אפשר להבינו בפשטות וז"ל „תנו רבנן ארבעה [illegible]
פסוק של ד' מינים [illegible], והם אחד משלשים [illegible], וכן אחד משלשים [illegible],
[illegible] אחד [illegible] עץ, עץ אחד [illegible] [illegible], [illegible] אחד מה [illegible], [illegible]
העולם כביכול לקדושה לגיהנם, ואת גיהנם אין לה יוצא, ואת עדן אין לה [illegible]"
ועל זה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] שאין יוצא גדול ממנו, אבל [illegible] איך להבין את מאמר הזה? אולם לפי דעתי
אמרו, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
בעוה"ב יוצא, אבל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

א) [illegible].

פרק א משנה א.

משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה: הם אמרו שלשה דברים, הוו מתונים בדין; והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה:

ביאור

אמנם שלא נאמר זה "הם אמרו" אין הוא חלק המאמר של החלק הראשון מהמשנה הזאת. אלא שהמחבר ר' יהודה הנשיא קבעו בשער ספרו בתור הקדמה ונותן בו סקירה על חיבור התלמוד והתפתחותו בפרט, ועל התורה שבעל פה בכלל; אולם נשארת השאלה מה ראה המחבר לתת הקדמה הזאת בפרקי אבות ולא במסכת ברכות אשר היא הראשונה להש"ס, לכן נראה לי לומר שבאמת פרקי-אבות הם הראשונים שהיו בכתב ע"י רבי, כי בהם הלא יש מאמרים מחכמים הכי ראשונים, אשר לקחו חלק בהשתתפותם אל הספר היקר והנכבד הזה שנקרא תלמוד. כמו אנשי כנסת הגדולה, שמזמן הזה עד חמשת הזוגות, אולם אחר כך באה אשר סדר כל מסכת לסדר המשנה לה ומשום מעמדם של פרקי אבות בסדר נזיקין תלוי הטעם שאמרתי בהקדמה של הספר הזה; והנה מה שכתב הרמב"ם ז"ל בזה הלשון (א) ומסר את יהושע לאחד הזקנים מה שקבל מן הפירוש ומה שהוציאו מדעתו מן הדינים שלא נפלה בהן מחלוקת, ומה שנפלה בו מחלוקת פסק הדין ע"פ רוב דעות החכמים, ואח"כ לאחר החכמים האלה את

א) זה נמצא על פירוש המשניות

פרק א' משנה א'

שקבלו מיהושע את הפירושים והפירושים לאחד זה לזה, ואין ספק שלא היה בו התבוננות ושום עניינים, והיו כל חכמי דור ושואין את פסקם הקבלאין שוני, והיו לומדים מהם והיו אחוזים עניינם והמיפעים הקודמים לא נחלקו עד זמנם של אנשי כנסת הגדולה, והם חגי זכריה ומלאכי והתבוננו גם הם כאשר אין הקבלה להם וגזרו גזירות ותקנו תקנות. וכאשר הגיע הזמן של רבינו הקדוש, הרחיב את אנשי התורה והרבה תורה בישראל ואסף ההלכות ודברי חכמים ומחלוקות מימות משה רבינו ע"ה עד ימיו והתחיל לחבר המשנה, שהיא כוללת כל המצוות הכתובות בתורה מהם עם קבלה מפי משה רבינו ע"ה ומהם מצות הנלמדות ע"פ סברה ואין מחלוקת, ומהן מצות שנפלו בהן מחלוקת, וכתב אותן במחלוקותיהם ר' פלוני אומר כך ופלוני אומר כך ע"כ; ובזה הנה חיבור הרמב"ם ז"ל שבדור ההוא התבוננו והתוכחו החכמים עד שבאו לידי מסקנה גם קודם אנשי כנסת הגדולה, אך שלא נתפסה בכל התלמוד, ומה בזמנם אמנם הרמב"ם ז"ל בדברי ההקדמה של רבינו הקדוש שמשה קבל כל התורה עם כל הפירושים והחידושים מסיני.

משה קבל תורה מסיני, ר"ל מהגבורה שנגלה על הר סיני א) כמו שפירש רש"י ב) על הפסוק "אלה החוקים והתורות" בלשון רבים ללמד שכל התורות אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, הכל הם מסיני, וזה נכון בדרכנו!.

א) מדברי ר' יונה על אבות פ"א מ"א - ב) ברכות ה.

פרק א' אות א

גם אצל ההגויים, כי התורה מלמדת אותנו בכלל ובפרט לסור מכל דבר
רע ולעשות כל דבר טוב, ולאו דוקא למעשים אלא גם לכל רעיוני הרוח. לכן
כל מדה טובה וכל מנהג טוב שהוא מלמד חדש וגם זה שמתנגד לחדש
אם זה רק לטובה אפילו רעיוני הרוח הנה זה מן התורה יקבל אותה בכלל,
ולא כהמינים שכפרו בכל התורה והודו רק בעשרת הדברות, ולא כהללו
גם שהודו רק בתורת משה ולא בתורה שבעל-פה, ולא כהקראים
שהודו גם בנביאים וכתובים, אשר בשביל זה נקראו קראים על שם המקרא
שהודו בה, אבל גם כן כפרו בתורה שבעל-פה, אלא משה רבינו קבל
מסיני כל התורות, מפני שכולם מלמדים אותנו לעשות את מצות ה':
ומסרה ליהושע, החז"ל אמרו א) "כך סדר משנה: משה למד מפי
הגבורה, נכנס אהרן ולמדו, אחר כך נכנסו בניו ולמדם, ואח"כ נכנסו
הזקנים ולמדם, ואח"כ כל העם ולמדם" ויהושע לא נזכר כלל, הנה זה
מפני שהם מספרים לנו את סדר הלימוד של כל דבר שלמד מפי הגבורה
ללמד את בני ישראל אבל כדי שתשאר לדורות הבאים, מסר אותה
לתלמידו הנאמן אשר לא מש מתוך אהלו תמיד, וגם היה למשה משמשו
להיות גם המנהיג של בני"י אחר פטירתו:- ויהושע מסר את התורה לזק-
קנים, פירש רש"י ז"ל בזה הלשון "ולא רצה למסרה לשבעים הזקנים שהיו
דומין משה, אלא מסרה לזקנים שהיו רודים ושוטרים על ישראל כמו שנאמר ב)
ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחר

א) עירובין נד: ב) יהושע כד ל"א

פרק א משנה א

יהושע, וזקנים הללו מסרו לכל הנביאים שיהיו בכל דור ודור עד לאנשי
כנסת, ומתנאי לנביאים ושופטים שיהיו אחריו" צ"ב; הקושיא הזה
תמוה מאד היא אנחנו יכולים להבין מפני מה רצה יהושע למסור את
התורה לזקנים שהיו בימיו אלה, הנה אפילו לפי פירוש (א) אפילו שגם
הם היו בפסק בתחילת הגליל שהיה הוא, הלשון אפילו שגם הם מוסרות
התורה אפילו אלה כמו שפירשו התנ"ל ?) אבל איך זה מסר את התורה לזקנים
שיהיו גם רודפים קודם שופטים, הלא זה לפי הפירוש התנאים-הרבה
רובם ושוטר! ושם גלה שם התחיל כדי שהזקנים יהיו שופטים אחר
אנשים בשופטים, הלא שופטים ושוטרים הם שני סוגים של אנשים
עד הלא כמו שפירש במשנה ב), ובתחילת אבות דר' נתן אומר לזקנים הם השופטים.
וגם זה קשה להבין איך מסר שופט אחד לחבירו, הלא הם לא היו
ביחד וגם היו שופטים שונים, ולא כל שופט היה מוכשר להיות לגמרי
כמו לאלה שאחרים, הנה היה גדעון, יפתח ושמשון שופטים אפילו
שהיו גבורי חיל, מלבד, ומה הגדולה וגדעון היו לשופטים אך
בשביל עשרם או בשביל רוב גבורתם ובנותיהם, כמו שכתב שופטים ג)
כי עתניאל, אהוד, דבורה ושמואל הכהן היו גדולים בתורתם, כי זה אינו
כן בשמשון ויפתח הגלעדי לא נראה בכתוב שום דבר, ואם גם אחרים
השופטים היו גם [illegible] כן נזכר הוא אבצן, אשר לפי התורה
בספר, שלא היה בעל תורה; לכן נראה לי לפרש שיהושע מסר את התורה

א) עירובין נ: ומובא בפרק הקודם. ב) דברים ט"ז י"ח ג) בס' שופטים

פרק א משנה א

לתלמידי חכמים ונקראו בעלים של תורתם, כמו שאמרו אין זקן אלא זה שקנה חכ־
מה, ומה מוכח מן הפסוק א) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" ובגמרא [illegible]
זה תאמר הלא שיבה הוא בגלל של שנים רבה, כמו שאמרו ב) בן ששים לזקנה
ובן שבעים לשיבה" וזקן הוא בגלל של שנים רבה והתורה מזכירה לחלק
לחכם יותר כבוד מאשר שיבה. כי מפני שיבה צריך רק לקום אולם לחכם
זקן צריך להדר את פניו בכל מיני כיבוד. אלא מפני שהשיבה אם הוא
תלמיד גם כן מחויב לעמוד לפניו כמו שאמר [illegible] בן [illegible] והודה שהלכה כמותו
מכל מפני הזקן שקנה חכמה צריכים לחלק יותר כבוד מכל עם ומכל
זמן אפילו אם הוא [illegible] וחכים, לכן מסר והוציא את התורה להצעירים
מאתו שקנו חכמה. ורבי יהודה הנשיא [illegible] של הזקן מסר להם גם את התורה
שלו, והם נשארו אחריו האומללים של העם, ואחר הוו גם שופטים חשוב
בהנהגתם מלוו של העם. לכן שפיר אמר רש״י ז״ל שהזקנים הוו הכרחים
להם שהאריכו ימים אחריו והוציא מפני שהיו צעירים ממנו, והם שזכרו
את העם מלעשות כל דבר רע ולכן ועבדו העם את ה׳ כל ימי
יהושע וכל ימי הזקנים שהאריכו ימים אחריו, והזקנים האלה ידעו את כל
השופטים רשעים כדי למסור להם את התורה מפני שהם צריכים
ללמוד [illegible] לאחרו הסדר התחילו למסור את התורה לזקנים הם
ת״ח צעירים מהם ולכן הלכה עד שמואל הנביא שהיה הראשון מתוך
של השופטים האחרון (תקופת השופטים עוברה כשלש מאות ושלשים שנה)

א) ויקרא י״ט ל״ב ב) אבות פרק ה׳ ו׳ כ״ב

פרק א משנה א

לפי החשבון ת׳ שנה היו בנין [illegible] ע״ב שנה נמשכו הגלות והתקופה של
ארץ-ישראל של יהודה והושע, בעשרים שנה היה שאלת הנבואה נגדם שהחליף את
שנה, ב׳ שנים של יהודה ו׳ שנה של [illegible] ד׳ שנים נגדם שהתחיל שבנה את בנין הבית
השני ד׳ שנים של הבנין הרי הם [illegible] ושבע שנים והנה בסוף נמשך
תבנית הבית [illegible] שלושים שנה הנה חסר [illegible] ושלשים שנה
שהיו אז האפיטרופוס תקופת הנביאים נמשכה [illegible] שנה
לפי חשבון [illegible] שאלת הנבואה התחיל לפני שבית ישראל [illegible] את [illegible]
היה כבר [illegible] לכל הפחות בן ב׳ וכמה, והוא חי נ״ב שנה, ובבית השני
[illegible] בית ישראל [illegible] שנה, [illegible] שנה של [illegible]
עד שגמר את בנין [illegible] ת״כ שנה [illegible] ד׳ שנה [illegible]
הבית השני [illegible] חגי זכריה ומלאכי שהיו הנביאים האחרונים [illegible]
[illegible] ואת [illegible] אמר והוליך את התורה [illegible] של [illegible]
אחד [illegible] כמו שעשה משה רבו, הנה זה [illegible]
התפזרו בני ישראל [illegible] ובכל דור ודור הוא [illegible]
[illegible] בתורה, גם [illegible] כמו [illegible]
[illegible] הדור, לכן היה צריך למסור את התורה [illegible]
[illegible] אל דור ודור, ואת [illegible] למסור [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] את התורה [illegible] אשר [illegible] [illegible] את [illegible]

א) [illegible]

פרק א משנה א

לתלמידי חכמים ונקראו רגלים של תורתם, כמו שאמרו איזו זקן זו שקנה חכמה
זה, וזה מוכח מן הפסוק א) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" ולכאורה הדבר
זה תמוה הלא שיבה הוא בגיל של שבעים שנה, כמו שאמרו ב) בן שבעים לשיבה
ובן שמונים לגבורה" וזקן הוא בגיל של ששים שנה והתורה מזכרת לחלק
לזקן יותר כבוד מאיש שיבה, כי מפני שיבה צריך רק לקום אולם לזקן
גם צריך להדר את פניו שזה יותר כיבוד. אולם מפני שהשיבה אם הוא
תלמידו גם כן מחויב לקום לפניו כמצות אביו בן והודה שהלכה כמותו
מכל מפני הזקן שקנה חכמה צריכים לחלק יותר כבוד מכל אדם ובכל
זמן אפילו אם הוא ינוק ותינוק, לכן מסר והוציא את התורה להצעירים
ממנו שקנו חכמה. וכבר יהושע והשופטים של הדור מסר להם גם את הנהגה
שלו, והם נשארו אחריו המושלים של העם, ואחר כך היו גם שופטים אשר
בתקופתם משלו על העם. לכן יפה אמר רש"י ז"ל שהזקנים היו הכופים
להם שהאריכו ימים אחרי והוציא מפני שהיו צעירים ממנו, והם שעזרו
את העם לעשות כל דבר רע וזה שכתוב ועבדו העם את ה' כל ימי
יהושע וכל ימי הזקנים שהאריכו ימים אחריו. והזקנים האלה מסרו אחר כל
השופטים רבותינו כדי למסור להם את התורה מפני שהם צריכים
ללחום עוד בזמן שחרור הארץ התחילו למסור את התורה לזקנים הם
ת"ח צעירים מהם וכן הלאה עד שמואל הנביא שהיה הראשון אחרי
כל השופטים האחרון (תקופת השופטים נמשכה כשלש מאות וחמשים שנה

א) ויקרא י"ט ל"ב ב) אבות פרק ה' מ' כ"ב

פרק א משנה א

לפי החשבון ת' שנה היו בנין בית שני ו"ב שנה נשארו הנביאים והחורבן של
ארץ ישראל של ימי והושע, בעשרים שנה הוא שנתחלו הנביאים קודם שהתחילו
שהן, ב' שנים של גלות ע' שנה של בבל ד' שנים קודם שהתחיל לבנות את בנין הבית
המקדש ד' שנים של הבנין הרי הם מאה עשרים ושבע שנים והנה בספר נחמיה
הבנין הוה מרכב מאות ושמונים שנה הנה חסר של מאות ושלשים שנה
שהיו ואז האפיקורסים: תקופת הנביאים נמשכה במאה מאות ושלשים שנה.
לפי חשבון פשוט, שנתחלו הנביאים התחיל לספור את ישראל לגבם אמרו את זה, ובוודאי
הנה כבר פשוט משער לכל הפחות בין כ' וכמה, והוא חי נ"ב שנה, ובבן הוא
שפסקה ישראל נעזרם בשלשים שנה. זה ומשום ע' שנה של גלות ו"ו שנה של בבל
עד שגמר את בנין שושנה ת"כ שנה שהיה קיים ד' שנה עד שהתחילו לבנות את
הבית השני והיו דומות תשע עשרה ולפני שהיו הנביאים האחרונים נמשכה
התקופה) ואם של אשר והולך את התורה את התורה של שנים
אחד מתלמידיו תולדותיהם כמו שנצטוה משה רבו, הנה זה מפני שכבר
התפזרו בני ישראל מארצם, ובכל עיר ועיר היו מלמדים תלמידים
שנוסרים במצוה בתורה, גם בזמנם הם התחילו כמו שכתוב
עלה צריכה ונצחו נגעי הדור, לכן היה צריך לאסור את התורה
בה להתלמידים שבאו מכל עיר ועיר, ואת ההלכה למסור לאחד מהם
שיבא גם הוא שהם פוסקו ורוצה ממש וחובו (פירוש הלכה), ואת כל
זה את התורה להנהגים אשר גם הם מתפרקים ללמוד את בני המרכב בעולם)

א) פגרים לנו'

פרק א משנה א

ורבינו משה את התורה ונתנה להכהנים הלוים" כי הוא הרגיש בחוש הנבואה
שלו שהכהנים הם ושמרו את החוק הקדוש הזה אשר אלקיהם כמו שאמרו בגמרא
מתוספת הנבואות שכתב א) לכהן ותרגם שגם אלה לא מסר להם כי אם ליהושע,
ואשר נזה תקופת הנביאות באו שאול, הנביא הראשון, מסרו הזקנים
את התורה רק התחילו ללמוד אותה לנביאים והם לתלמידיהם ה"א והנביאים
הקדמונים אחריהם, כיון שאלו הנביאות נעדו דורות מדרש ללמוד את
התורה. לנביאים כמו שכתוב ב) ופגעת בחבל נביאים ומאין נבואו אם לא היה
תורה ומצוה? ולכן מסרו הנביאים שבדור אחד לנביאים של דור השני עד חגי
זכריה ומלאכי שהיו הנביאים האחרונים, והראשונים מאנשי כנסת
הגדולה, עזרא ונחמיה הודיעו את ראשונים לפועל ונסדו את המוסד
הזה; והנביאים מסרוה לאנשי כנסה"ג, ולא מסרו לעזרא הסופר אע"פ
שהחז"ל אמרו עליו ג) ראוי היה עזרא שתנתן התורה על ידו לישראל
אלא שקדמו משה" ועוד שאמרו שם מתחילה נתנה תורה לישראל בכתב
עברי ולשון הקודש, חזרה ונתנה להם בימי עזרא בכתב אשורי ולשון
ארמית" וזה מפני שהוא תרגם את התורה לארמית ?? הנה זה מפני
שבאמת קבל הוא את התורה מהנביאים, כי הוא היה הראש של אנשי כנסת
הגדולה; המוסד התלמוד הזה נוסד ע"י חגי זכריה ומלאכי ד) אבל הם
לא עברו את יסודו עד שבא עזרא ואחריו נחמיה וסדרו אותו לפי תוכנה ה)
לפי התלמוד בבלי היו מספרם מאה ועשרים מאנשי הכנסת שלבו...

א) מלאכי ב' ח ועוד ב) שמואל א' י' ה', ג) סנהדרין כ"א: ד) מדבר, הרמב"ם ז'
ה) נחמיה ;

פרק א משנה א

לארץ-ישראל עם זרובבל, עם עזרא וגם עם נחמיה, והנה אף על פי שכל
דברי הברית והחוזה חתמו רק שמונים וחמשה מאנשי הכנסת
עם, אבל בודאי לא נראו כולם מק"כ שהם כן היו חברים באוסף, וכו
רמזו שאם עזרא לא רשום והוא הלא היה הראש שלו; מלבד התלמוד
ירושלמי א) מונה את מספר החברים בזמן כנה"ג שמונים וחמשה איש
ובאות אומרות לפי מספר הראשונים ועזרא בראש.

האוסף הזה היה נחוץ לפי הזמן והמצב, כי גם אז היתה ארץ-ישראל
עם כל גלויות, אשר בני ישראל נתפזרו בהם שהם עמים שונים ומשונות
שונים, הנה בשוב נשארו הנביאים והזקנים שהחזיר נבוזראדן אחרי
החורבן של אלהות והיובת על ידי נבוכדנצר מלך בבל ב), עם זרובבל
נשיא יהויכין מלך יהודה, ויהושע כהן-גדול בזמן הרבים ושנים אלף
ושש מאות ושלושים איש, עם עזרא עלו לפי מספר הפסוקים ג) אלף
ארבע-מאות ושמונים ושלשה גברים חוץ מנשים, וגם עם נחמיה בשנת
שירה כמו שכתוב ד) ומנין ולילה ומשמע זה איו" וכולם באו מארצות
שונות שהיו תחת ממשלת בבל ודברו בשפות שונות וגם המנהגים היו
שונים אצלם לגמרי, לכן כאשר ראה עזרא את הערבוביה וההתבוללות
של היהודים עם נשים נכריות, כי גם אז באו היהודים עם נשיהם
הנכריות לא"י, כמו בזמן הזה, אז ראה צורך והכרח לתקן ולחזק את כל
היהודים והחברה לעשותה, אז לאחר כך ייסד ארגון מחברי האסיפה

א) מגילה פרק א' הל' ה ב) מלכים ב' כה י"ב ג) עזרא ח' ד) נחמיה ב' י"ג

פרק א משנה א

אל כל היהודים ונקרא "אנשי כנסת הגדולה" ומתחילה בזמן הגלות
המוסד והזקנים של היהודים יכלו לגרש את הלשון הנכרית, אבל
אחרי שרבע דורות התבטל המוסד הזה, ונשאר ממנו רק הסנהדרין
והיה כאשר המוסד החשוב הזה נתייסד בהתחלת תקופה חדשה לישראל.
אשר לא אגלות אשר היה שמה כלדאים שנה, וגם אחרי שובם לארצם,
אף שגדלו מלכי פרס מצוות ואחדות להתנהג כפי רוחם ובתם בזה
נשארו מאושבים להם, אבל לעשות בארצם שום דבר בלי נמצאם בראש
תם, לכן רבדה של המוסד של אנשי כנה"ג אחריות גדולה מאוד והיה צריך
לזהירות רבה ולחכמה גדולה כדי לנהל אותו ושלא יכשל. כי חוץ מן
הממשלה הפרסית היו גם אפשרויות רבים מהשמרונים שהיו להיהודים
אויבים בנפש; לכן התחילו להנהיג ולתקן סדר חדש בתקנות שונות
כפי רוח הזמן והמקום; רשויות וסדר בית-דין בשביל שיופטו בין איש
לרעהו בדיני ממונות ובעונות פליליים, הדבר הזה הטעים עשרים איש
המספר שבחר אלה דב"ה במדבר והיה נקבע מתחילה בב"ד הגדול
ואחר כך "סנהדרין" שפירושו נבחרי זקני האומה, ואין המאה קורא נכבד
אל אנשי כנה"ג שהחליפו שם עדרי בשם יעל, כי לא מרצונם הטוב עשו
זאת, אלא לפי פקודת השלטון, להרסות דבר שהאומה אינה מתאימה
לגמרי, כי מטעם הזה רשמו ונקטו בגלות בבל את שמות הבבליים לחדשי השנה
אשר נשארו לנו עד היום הזה. לכן אחרי שנלא אלכסנדר מוקדון את הפרסים

פרק א משנה א

ויהודה נפלה תחת שלטונו, אבל בזמנו הפסק לשנות את שם בית-דין סנהדרין, והנה כאשר הוא כבר התמוטטה כל המלוכה, היה הסנהדרין אפילו רק של ארץ ישראל רק על כל השאלות והדינים, לכן נשאר השם הזה בכל הזמנים ובכל הלשונות עד היום הזה המוסד נקרא בשם „סנהדרין" והחברים נקראים „סנהדרין" והיושב ראש של הסנהדרין „נשיא" בכל הזמן של אלוהות והתורה וגם אחרי זמן אחרי החורבן, היה מצוה הרבה והמשפט, וגם אלה רבנים גדולים ורב ערך בתוך העם והלאום: מתחילה היה הכהן הגדול הנשיא והיושב ראש של הסנהדרין, אבל אחרי אותו זמן הוסיפו עוד אחד של מספרם והוא היה היושב ראש שהוא אב בית דין והכ״ג נשאר הנשיא - נכבד; אולם פרט הדיוק בדין ונפת של המוסד הזה, כי הוא היה אחראי בכל שלום המדינה ובעד שלום המסים, לכן עשה לאט לאט ערך של מוסד מוסדי חשוב, עד אשר בסוף אנחנו רואים אז שלום שהוא מוכרח את ונסוף כן ממשלתו הכהן לשר צבא של הגליל במלחמת היהודים ברומא, למרות רצונו של אשר יכול מלך והודה שיהיה נגד המלחמה. והכן היה הסנהדרין הועד הכללי של אנשי כנה״ג (ארגנזיטיב), ואחרי שספרו את כל השאלות מהסנהדרין הנאמרו בהם שיהיו מתוקנים בדין, כל ענינים ונתקיים ספר-דין עד יסודותיו היותר בדין, ואז שפרשו אחר כך א) בדיני ממונות גוזרים בו בעולם בדין לזכות ובין לחובה, בדיני נפשות גוזרים בו ביום

א) סנהדרין ל׳ -

פרק א משנה א

לזכות, וביום שלאחריו לחובה, נמצא שבמשך הלילה מצב והיו שואת הדיינים לחשוב שאין אולי יש לשנות מצב פסוקו זכות כמו לזכות את הנידון, ובראש מסת סנהדרין ה) "אלוהים נצב בעדת אל", כל בית דין, ולין את הגוף לאחר, ונתבע מרצחוני" אבל אם הוא גומר את הגוף ביום אחד לחובה, ומוציא פסק-דין לחובה הנה הדיינים מרצחים.

התקנה השניה שתקנו אלו נמנהג היה בבתי אלפים מסת סופרות בית ספר, מפני שבזמן הזה הורתה הרבה של הדם בתורה כמו זהו כלום ונוגע סגולה לשבו ונבזה, כמו שאמרו שחכמים אסרו לתרגם את התורה, אבל כל הדם נשאר בלי זה ונותנה, לכן שמו לנכון לעשות את התורה לדבר השוה לכל נפש, וכל אחד ושלא קבל את הפסק כמו להפורה ולמדה, המורים והתלמידים היו נקשרים בזה סופרים או מפי מנהג ושלו השואלים את לבם היו נקשרים תלמידי חכמים והזהירו את התלמידים התרבות של בית הספר שישתדלו לשמור לתוך בית הספר מהם תלמידים הרבה, כי לא כל הכלל לבית הישיבה ולא מנה חכם ובעל הדיעה, והמשלו זה לגולה מלמדה תרבות של בולטים את הישיבה יותר של הרבה דוגלים פה ולשם כמה מפרחון אבל אם המון המלמדה של מספר קטן אז יכול להיות שיצא מפרוח אחד לא וכו' בן הבדור עם בדות המדבר שם והיו תלמידים הרבה אז בזמני שלתחי סוכו מאן ושלא כמה תלמידים שיהיו לחכמים ולמורי הדעה, אבל אם

א) ושנויה גם כן

כג

פרק א משנה א

והיו באותו אופן נוסף היות שלעולם אחד מהם אינו מוסר לשום חכם ועלינו להודות; וכנראה אילו המקורות הקדומים הוצאת כמרכז מהוה וחמשים שנה עד הלל ושמאי, שאז כבר נחלקו הבאות ובית שמאי אומרים ״אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ר״ל בעל כשרונות ועניו, בן בעל מדות טובות ובן אבות ר״ל בן משפחה טובה, ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים כאשר נתקרבו לדברי תורה ויצאו מהם צדיקים וחסידים א) וכן היה ר׳ גמליאל בדעתו מכריז ואומר כל ת״ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, אבל ר׳ אלעזר בן עזריה כאשר בא על מקומו בתור נשיא, סלק את השומר על הפתח ונתן רשות לכל התלמידים להכנס, ובאותו היום הוסיפו הרבה ספסלים בבית המדרש בשביל התלמידים הנוספים, וכאשר ראה זה ר׳ גמליאל הצטער מאד שמא מנע בעדם בעסק תורה הרבה, ולכן כאשר שב לנשיאותו נשארה הנהגת ר׳ אלעזר בן עזריה בתוקפה, ב) ואת אלה הזכרתי את בית המדרש של ישיבה ובטלנו שגם על פתחו אין שומר כמו שאומר אמרה של הלל שלא נתן לו השומר להכנס כאשר לא שלם לו את הספסל, מפני שאז היה המוסר בפועל ר״ל לא הכריזו, וכאן הכריזו עליהם ב״ש ור׳ גמליאל.-

וכמו שבא הנגלות שלמה להם לדעת את דעת הספר, גם כן עלינו לבוא בתורה, חלקו אנשי כנסת הגדולה את חמישה חומשי תורה לספרות לעצם

א) אבות דר׳ נתן פרק ג׳ - ב) ברכות כח.

פרק א משנה א

לפני הזמן בכל שבת סדרה אחת מתורת משה, עד שבמשך השנה נקראו
נקראים לפניהם כל החמשה ספרים של תורת משה, וכדי להרגיל את
העם גם מצד ותש לשמור את מצוות של התורה, אשר כל הזמן היו מוכרחים
מאנה תקנו שגם פעמים בשבוע יקראו לפניהם פרשה אחת מהסדרה
של השבת הבאה ועשו לזה את שני וחמישי בשבוע, שאז מתאספים האיכרים
מהכפרים לעיירות הקטנות והם יום השני והחמישי; אולם בכל התק-
נות האלו לא השיגו עוד את מבוקשם, לא בשום אופן של המטרה שקבעו
להם, מפני שספר התורה היה כתוב בכתב עברי מרובע שרק יחידי סגולה
היו יכולים לקרוא בו ולכתוב ספרים כאלה, ובשביל רוב העם היה
ספר חתום, וכדי לתקן את אשר ירוד הקורא בו, היה נחוץ לשנות את
הכתב לגמרי ולכתוב בכתב הנהוג ושגור בין שדרות העם, וכן עשו ושינו לכתוב
את ספר התורה בכתב אשורי הוא הכתב של ספר התורה אשר בידינו
גם עכשיו, ונקרא אשורי מפני שבאשורית עלו היה מאמינות אשור, אשר עזרא
הנביאים גלו לשם והיה נהוג גם באמונות של בבל ועד אחר אשור,
אבל השומרונים שהיו צריכים את בני בכל דבר, התעסקו עם לזה, ועד
היום ספר התורה שלהם כתוב עוד בכתב עברי עתיק; כל זה הוא דעת
ר' יוסי אלגו א) שהבין את הדברים של מר זוטרא ב) כמשמען וזה לשונו
„בתחילה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה ונתנה להם
בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמית, ביררו להן לישראל כתב אשורית

א) בספרי הראשונים פרק ז משנה ג - ב) סנהדרין כב:

פרק א משנה א

ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברי ולשון ארמית, אמנם התוספות
אמר רב חסדא כותאי", הנה כאשר [illegible] להבין את המאמר הזה באופן
שנתנה לישראל את ספר התורה בלשונו לשון וכתב בזמן עזרא, לכן נראה
לי לבאר את המאמר הזה, שבזמן עזרא היה רוב העם מדבר בלשון
ארמית כמו שהתרגלו בגלות בבל, וגם את כתב העברי לא ידעו רק את
כתב אשורי, ועזרא שרצה להשיב לבני ישראל את תורת משה היה מוכרח
להמציא להם את התורה בכתבם ובלשונם, לכן שינה את הכתב לאשורי
ואת הלשון לארמית, (זה שאמרו חז"ל א) ויקראו בספר תורת אלהים וגו'
ואמרו מפורש זה תרגום, "והוא התחיל ללמד את העם את התורה בתרגומו
לשון ארמית, אבל חבריו בראותם [illegible] הסכימו לעזוב את הלשון כמו
שאין [illegible] התורה המאירות אשר בלשון הקודש נמרה, לכן בררו את
כתב אשורי כדי להכיר [illegible] ללמוד את התורה, אבל את
הלשון לא שנו, ר"ל שאמרו בלימוד התורה בלשון הקודש ולא בתרגום
לשון ארמית: אבל הריטב"א כתב בשם [illegible] התוספות, שלא היה [illegible]
אפילו בזמן משה רבינו ע"ה [illegible] והיו הלוחות וספרו של משה רבינו
בכתב זה המאושר והמעולה אשר בימינו, כי אם היו הלוחות בכתב
עברי [illegible] של "בית" [illegible] "והיו [illegible] של [illegible]". ועיין
הרמב"ם ע"ל ב) הכתב אשר נתנה בו [illegible] הוא כתב אשורי, הכתב
אשר בו כתב [illegible] ותורה [illegible] אשורי על [illegible]

א) [illegible]: נחמיה ח ח - ב) בפירוש המשנה [illegible] פרק ד

פרק א' משנה א

ומפוארת כמו „בתארו" כמו תשכורנו בינות. ולכן הנה יש ראיות, ראיה ד' ויסף
אלבו שהתורה היתה בתחילה בכתב עברי (דעת הריטב"א והרמב"ן שהיתה בכתב
אשורי, אולם בראיות נחלק בזה גם המיוחס ב) אבל חוק לתבל את אומר של מר
זוטרא ואוצ מאמר ג) „תניא ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתנתן תורה על
ידו, אלמלא לא קדמו משה וכו' ואע"פ שלא נתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו
הכתב" אם כן הנה גם ר' יוסי אומר שעזרא שינה את הכתב, לכן כדי
להכריע ולהשוות את מאמרו הנ"ל עם הדעות של הריטב"א והרמב"ן ז"ל נראה
לי לפרש שבאמת היה הכתב של הלוחות והתורה „אשורי" לכן היה נחשב
לכתב קודש ובגלל זה לא השתמשו בו בחול והיה רק ליחידי סגולה
וקראו אותו גם כתב עברי מפני שלא היה אף עם אחד בעולם שישתמש
בו ועבר אותו, ובזה הרמב"ן שלא נקרא אשורי, מפני שמאושר מכולם, כי
הלוחות והתורה היו קודם שהיה מלכות אשור, ועד שבא עזרא שלימדם
והשתמשו בו בכל הדברים, ועל ידי זה נתקלקלו והרגילו אותו לקרוא
ולהדפיס התורה הכתובה בכתב הזה, כי באמת הלא גם הלשון העברית
לא היתה נקראת לשון-קודש רק והיתה כמו שאמרנו שאינה מצויה בחול
בפי ארבעים שידבר עמהם והוכחה ב) רק כמו עזרא אחרי שתרגם את
התורה לארמית התחילו לקרוא את לשון התורה לשון קודש.—
הפרק זה תלמידו משה כנראה הדבור ופירוש המתרגמין ושל התרגום
הספרים „עם סוג לתורה" וזה היה דבר הכרחי כי מפני זה נוכיח

א) מדברי הרמב"ן בהקדמה לתרגומו של התורה בסוף ספר במדבר – ב) סנהדרין כב:
ג) שם – ב' ירושלמי מגילה פ"א ה"ט

כג

פרק א׳ משנה א׳

על המאמין את מצוות התורה וחלה שכן ודאי גם כן לה ודאי מוחה של
בוקיו מה מותר ומה אסור, למשל שאורת שבת מד"פ שודאי שאסור
לעשות מלאכה ביום השבת, בכל זאת נעשו ונתנו בו גם לא חוש
לוין השונו שלהם, כי שהמאה הוא מוכרח לעבות בריות ולעשות
חוצה שיאמרו את השבת מחללו, וזה לא לא בגדון רק שלו ודאי שאמה
ואמר אסור בשבת וכן אם הרבה מצוות שבתורה, לכן המהדורו
לעשות גדר, וזה מלוצה שלא יפרצו לפנים מן הגדר, ר"ל זה פס תחבולות
ויתר, וכמו שאת הגדר מצמצמים ברחוק מקום מצד מהפורות והפרצות
בן פסוקים הם לאסור דברים שהם מן התורה מותרים אבל משום לבבך
רים אסורים שבתורה כמו תולדות של שבות מלאכה בשבת. תולדות
הטלטלה ומוקצה, וזה שלום ומהו נזהרים מן התולדה גם בודאי שלו ונעשו
באיסור של האב, לכן עשו גם לאחר להוסיף מחול על הקודש, וזה
לשבות במרבי שבתות ואומרים מלצאת החמה זה פעמת הכוכבים
של יום השבת והחג, וכמו שמחדשים על היום המעון לעשות של כוס יין בכוסם
ובצאתם, הברכה של הכוס בכוס של היום נכנסו קידוש ובמוצאי שבת
ויו"ט נקראת הברכה הבדלה, שמבדיל בין יום הקדש לבין החול; אולם
יש פעם שמהדורה הגמרא עשו סייג לתורה, פירושה לא לסור לשם
לזנות שום דבר, וזה אמרו נגד השמרונים שהתחילו לזייף ולמחוק
כמה דברים בתורה לפי רוחם, גם עשו אנשי כנה"ג לגרוע [illegible]

פרק א' משנה א'

לעשות סוף לעבר רז"ל לבא באותם שנינו :- בעת שתקנו אנשי כנה"ג אלו
הרבה תקנות, כמו התפילות, אשר היה גם כן צורך הברכות, כי לא כל האדם היו
נזכרים בהתקבצות עשן התמיד. לכן תקנו שיבואו ויתפללו בכל יום בשחרית עם
עשן התמיד של שחרית, בקטורת-ואח של מנחה ושל מעריב, ותקנת בני
אליו, ובתפילה של י"ח ברכות מגן אברהם, מחיה מתים והאל הקדוש, ותח=
ונה, הטוב שמך ולך נאה להודות וברכת שלום, את יתר הברכות שאנחנו
מתפללים בהתפילה, הוסיפו אחרי החורבן בזמנו של ר' גמליאל דיבנה
כאשר אבאר אי"ה על מקומו; תפילת מנחה התקינו עם עשן התמיד של
בין הערבים, ושל תפילת מעריב יש פלוגתא בין התנאים אם היא חובה
או רשות, ומה שאנחנו אומרים שגם קודם אנשי כנה"ג, ואף בגלות בבל
כבר התפללו, כמו שהתפלל דניאל שלש פעמים ביום א), הנה ראשית שאז לא
היה זה חוב ושנית שאז לא היה שום סדר וכל אחד התפלל לפי רוחו.-
סולם המשנה הבונה השני התקנות הנו השאלות, כי על פיהם בנינו להתורה
שבעל-פה שבידינו. והם הם שהתחילו בה בהתחלת להתקנות שתקנו, ובהוספת
לחוות החכמים שהתחילו בני לחזות אחרי שובם מהגלות, ובנה לפי שהצטיירו
לצאת חוץ לתורה, כדי שלא יסורו ממנו כלל באמת היו מוכרחים לדרוש
ולפרש את פסוקי התורה ומצוותיה על פי הפשט ועל ידי זה הניחו את
היסוד לתורה שבעל-פה; והם המדרשים נחלקו לשני חלקים, מדרשי הלכות
מזמן התנאים והם ספרא, ספרי, ספרי זוטא, מכילתא, משנה, ברייתות, תוספתא

א) דניאל ו' י'

פרק א' משנה א'

וגמרם, אני חושב שזה מאוחר להלבנון לכן נקרא ונק' פתיחת הספרים המלא
בעניני גמרא. הספרי הוא שם כולל למכילתא תנאים לספר במדבר ודברים
וכו' ונחלק מאמר א) סתם ספרי הוא ר' שמעון, והוספתו בן יוחאי מפני הכלל
סתם ר' שמעון הוא בן יוחאי ב) וחברו לפני ר' עקיבא רבו, ויש חולקים
ואומרים שהספרי שלפנינו אין זה שנזכר בתלמוד, כי זה הוא גם על ספר
שמות, ואילו זה שלפנינו הוא רק על במדבר ודברים בלבד. הוא נקרא גם כן
ספרי דבי רב ר"ל שלמדו אותו בבית הספר של האמוראים, ולפי הרמב"ם ג)
חיבר אותו רב. – הספרא הוא קובץ הלכות על ספר ויקרא ונקרא
גם תורת כהנים, גם הוא נקרא ספרא דבי-רב, וזה מפני שהתלמידים היו
תחילה לומדים את ספר ויקרא שהוא כולו עוסק בטהור ד"ה הקרבנות שבו, כן
הם גם הילדים טהורים וקרבנות אינם חטא, ודבי-רב פירושו ישיבה,
בית ספר, ולפי מאמר ר' שרירא גאון באגרתו וגם לפי הרמב"ם של
הנה המחבר של הספר הזה גם כן רב, ומה שאמרו סתם ספרא ר'
יהודה ד) הנה שרב סדרו לפי מאמרו של ר' יהודה, כמו שסדר את הספרי
לפי מאמרו של ר' שמעון בן יוחאי, ואם כן יכול להיות שגם הספרים
ספרי וספרא הנקראים בדורות הם של שני מחברים: הוא מכילתא
הוא כמו מגילתא (כי אות כ' ואות ג' מתחלפים) ר"ל גירסא וענין, כמו שנאמר
עיין במגילתא הן: - אינה הן הלכות שנלמדו בבית המדרש על ידי
התנאים, ור' יהודה החליט חברא וספרים דאלה ספרים: בדומה הן

א) סנהדרין פו: ב) מבוא התלמוד - ג) בהקדמה של יד החזקה ד) סנהדרין פו
ה) גיטין מח:

פרק א' משנה א'

הלכות של תנאים שנלמדו חוץ מבית המדרש, ר' הושעיה ובר-קפרא וסדרו
אותם לספר אחד - תוספתא היא גם כן משניות. שנו התנאים בזמניהם
אבל לא באו בששה ספרי משנה, כי המחבר רבינו הקדוש בסדרו את
ההלכות, אשר נשנו בבית המדרש השונים בדורות הקודמים ובדורו, הרב
נקבצו ובאו וחברו דבר חוק ומשפט אל סדרי המשניות אשר היו עד זמנו;
ואמנם נפלאה פעולתו עד מאד ביופי הסדר, בצורה נחמדה, בנועם המלי
צח ובדרוח [illegible], כמו שמבואר שלו בתחילת פרק הבא, ולכן אין פלא
אשר עיני כל ישראל נשואות לפעולתו, ובלא ספרו לה גם אחרים,
כי מעשה כל דבר גדול וחפץ בדרשות הגלות לאור החיים, והאמוראים
תחלה כמו והתאספו אחרים מן החכמים אשר היו גם תלמידיו והם
ר' חייא רבה ור' הושעיה וקבצו את המשניות שהשאיר רבי, ומהם נתחבר
ספר התוספתא. ועל מתכונתו זולה חבר ותפלה, „יהי רצון שתפלתנו [illegible]
פנים בתפלה רז"ל התפילה שגם ואנחנו אומרים אותה בכל יום:-
הגמרא היא ביאור של המשניות של רבי, מפני שבהרבה מהן לא נתבאר
ההלכה כראוי, ואין גם החלטה עם מי הדין בדינים שיש מחלוקת בין
התנאים שלהם, לכן בתוך הדורות הבאים אחרי רבי ושקלו וטרו בכל
דין ודין עד שהוציאו אותו על בוריו, והחכמים האלה היו נקראים אמוראים
כלומר על שם שאמרו והסבירו את כל זה; ר' אשי (תנ"ד א') חלק
את הגמרא לס"ג חלקים וכלל בתוכם את הברייתות, התוספתא
ובוא התלמוד

פרק א' משנה ה'

הספרי והספרא; כל הספרים האלה נקראים בשם הכולל תורה שבעל
פה, כי מתחלה היה שורש מסור גמור לראשי הפרקים הלכות ומצוות
כדי להבדילן מתורה שבכתב, הוא התנ"ך אשר מתחלת דבריו נכתב
על ספר כמו שכתוב א) ויכתוב משה את התורה הזאת, ויהי ככלות משה
לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תומם, כן בנביאים
כתוב ב) קח לך מגלת ספר וכתבת אליה את כל הדברים אשר
דברתי אליך על ישראל ועל יהודה וגו', אבל אחר כך מצאו לנכון
להביא גם את התורה שבעל-פה על הכתב כמו [illegible]
ד' של ר' יהודה הנשיא; משנה נקראת כן מפני שהיא שניה להתורה
שנכתב, כמו משנה תורה, וגמרא נקראת מפני שהאחרונים גמרו את הדין
וההלכה שהמשניות נשאו ונתנו בהן, ויש אומרים שנקראת גמרא מלשון
גמר גמור ר"ל לימוד; חוץ מאלה ההלכות שהבאתי, סדרים משנת
אגדות על התורה ועל המגילות ונקראו מדרש רבה, כמו מדרש על
חומש ספרים וגו' כמו מדרש שמואל, מדרש תהלים, מדרש משלי,
שיר השירים, יונה ואיוב, כן יש ברייתות מאות כמו פסיקתא רבתי, פסיקתא
דרב כהנא, ומדרש תנחומא, כן יש מדרשים של אותיות ושל אלף בית כמו
פרקי דר' אליעזר, סדר אליהו רבה וזוטא. כן יש ילקוטים הרבה, חוץ
מהרבה מדרשים שנאבדו במשך הזמן, הנה כל הכותבים הנ"ל מלוקט
מדות אמורים ממדרשים רבים שאינם בנמצא בזמננו:

א) דברים ל"א כ"ד - ב) ירמיה ל"ו ב'

פרק א' משנה א' ב'

יש לנו עוד הרבה דוגמאות של המפרשים שבדו להם פה המעשה ואין זה שייך לעניננו, ומה שנוגע כל זה הנה כפי לבאר בכלל מה היא התורה שבעל פה ואם נטיתי גם בזה מעניני וסלח לי הקורא הנכבד!

משנה ב - שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמי=לות חסדים. - במאמר - לפי דעת התלמוד. פגש שמעון הצדיק את אלכסנדר מוקדן אצל שערי ירושלים ומצא חן בעיניו ויכבדהו לעיני כל שריו והשתחוה לפניו, ובאשר השרים התפלאו על זה, כי הוא היה המושל כמעט של כל העולם, אז הסביר להם שתואר פני הזה הוא התמונה שנראתה בחלומו בלכתו למלחמותיו, ובכל מלחמה הוא הולך לפניו ונותן לו תשועה, בגלל זה הוא מכיר לו תודה, והבטיחו שלא ירע לעם, אך ועשה לו טובות, וגם מלא המלך את הבטחתו, כי ביהודה ורוממה הג=רוב עצמאות במקצת, ונתן רשיון לדון דיניהם על פי חוקי תורתם בן נתן להם חפשיות באמונה ובדת, עשה הנחות רבות במסים, ובשנות הש=מיטה שחררם לגמרי מן המס, אל המלכות של היוונים לא שם לב; ואז בקש המלך את שמעון הכהן הגדול שירשה לו להעמיד את תמונת תבניתו בתוך המקדש, אבל הכהן הצדיק ענהו אשר זה אסור בהחלט לפי דת ישראל, אבל במקום זה יעשה לו עברין ותוס גדול, וזה אשר כל בן זכר אשר יולד להכהנים בשנה ההיא והיה נקרא על שמו אלכסנדר, וכפי זה כתוב

(א) יומא סט:

פרק א משנה ג׳

גם כהן גדול שיצא לקראת אלכסנדר, התחתנה עם ישראל וילדה לו בן נקרא
אותו גם בן אלכסנדר בשם אביו לזכרון, לפיכך נתרבו היהודים בשם
אלכסנדר גם בין היהודים וישראלים: לפי זה יוצא ששמעון הצדיק היה
כארבע מאות שנה קודם חורבן בית שני, כי אלכסנדר מלך בן כ"ב שנה
ומת בשלש מאות ושלשים שנה קודם הספירה או ארבע מאות שנה
לפני החורבן, וזה מתאים גם למספר הדורות שהיה אחריו, והוא כהן
גדול שגם עם זרובבל ושהיה כ"ג הראשון בבית השני, והוא שמעון היה
בן חוניא, בן ידוע, בן יהושע, אשר אומרת הגמרא שהיה אחריו נחמיה
ועזרא כאשר הוא הארוך ומגן ומשל את שנה לכן היה בכהונתו גם
בימי מנטיפוס הגדול אחרי שנלחם את תלמי מלך מצרים, של [illegible]
חמשה שהיו בימיהם נתבטל באוסף של אנשי כנה"ג כמו שמבואר בזה להלן
ועולם הרמב"ם ז"ל אומר (א), שמעון הצדיק היה כ"ג אחרי עזרא והוא
היה בין הנ"כ של אנשי כנה"ג" אם כן היה הוא בדור השני של עזרא
ואיך זה נפגש עם אלכסנדר מוקדון? ומה עוד תמוה שיוסף פלביוס (בקדמוניות)
מיחס הסיפור של אלכסנדר מוקדון ליהוא הכהן בן ובנו, שהיה
אביו חוניו ואביו אביו של שמעון, הגמרא אומרת בפירוש שהוא קודם, לכן
כפי שלמאן הספק הזה אנו מוכרחים להכיר את דברי הרז"ל שגם
הכהן היה נקרא גם שמעון הצדיק, ואולי התכוון הרמב"ם, ויוסף פלביוס שאומר
את פגישת אלכסנדר ליהוא הוא עם בן שמעון הצדיק השני, כי כמו שכתב

א) בהקדמה לספר המדע. ב) קדמוניות י"א פ׳ ב׳ - ג) בספרו נגד אפיון

פרק א' אות ב'

כוהתנקשה עם שמעון הצדיק, כן הוה נושא שמעון השני גם כלם וכבוד, ואמר ראויה שהוו שני כהנים גדולים בשם שמעון הצדיק הנה חזה שהמ"ס פרה פרק ג' משנה ב' מספר ששמעון הצדיק עשה שתי פרות אדומות, ונשאלת השאלה למה היה לו לעשות שתים, כי היספר של פרה אדומה היה מועט לכמה עשרות שנים, אלא בודאי שהראשון עשה אחת והשני שניה, וכן היה זה גם ביוחנן כהן גדול שיוחנן הראשון הוא בן שמעון התרסו, עשה את הראשונה ויוחנן בן אלכסנדר ינאי עשה את השניה, ושמעון השני היה אשורו כנסה"ג כי בימיו נתבטל המוסד הזה; וזה הדבר, שאחרי מות אלכסנדר מוקדון נלחמו שרי צבאותיו זה בזה, כי כל אחד כלה לרשת את כסא המלוכה של אלכסנדר, אולם אחר כך חלקו ביניהם את מלכותו מוקדוניה; במצרים משלו תלמי שוטר בן לגוס פטולומאוס הראשון, והוא לכד גם את הסביבה וארץ־ישראל בתוכה, אבל כאשר בא לירושלים וגרוש לפתוח לפניו את שעריה והיהודים לא שמעו לו, אז התנפל ביום השבת אשר היהודים בוש שבתתם בו והרס את החומה גם הוליך בשבי הרבה יהודים, ושם פזר גם את אנשי כנסה"ג וביטל את המוסד הגדול הזה, אבל שמעון הצדיק בשם ברוב חכמתו ואמץ רצונו, הציל את המוסד של הסנהדרין שלא מתפזר, כי הוא הפיק רצון גם אחרי תלמי המלך וסאך על הן צבא להיות בונה על ומרכז, אז נתן לו גם הרשיון לבצר ולחזק את חומות ירושלים המפורסם, כן בדק את בית המקדש שנבנה זה כשתים שנים. הוא

א) דור דור ודורשיו פרק י"ד.

פרק א משנה ב

ונתן את לבו לחסרון האוכל אשר בירושלים דגלו ודבות המעשים אשר
הכהנים היו צריכים להרבה מים לעבודתם בפרט, לכן חפר בור גדול
אחת תחת ליסוד המקדש, ובא אל הדור בכך תועלת אשר עשה אחת-
לעזרה אינם חווים הוספות רב והמעונות שהיו בסביבות ירושלים גם
שהמים כדי הספיקו אפילו לעת מצור; כל זה עשה בגדולו הוכחנו
אשר בארץ-ישראל, אבל הוא דאג גם להיהודים אשר בבבל ובפרס ושם
תחת ממשלת סלווקוס, הם לא יכלו לבא בשום זמן עם היהודים פה,
כי המושלים הבוגדים בזמן ההוא על התקופות אחרונה מלכות אחת
לחברתה, וביותר זה לא היו יכולים היהודים חוץ לארץ לבוא בכל פעם
לירושלים להעלות קרבנותיהם, גם אסור היה להם לשלוח כסף נדבות
לבית המקדש, אז גם שמעון הצדיק דאג גם עבורם ואמר על שלשה
דברים עולם היהדות עומד, ואלה הדברים אפשר לעשות לעולם בכל
מקום ובכל זמן; ובכן היות שמעון הצדיק כהן גדול לעבודת המקדש, הלא
היה נשוא העם והמנהיג שלו, הוא היה המורה אצלו לפני האמונה
הוא היה ראש הסנהדרין, והוא היה גם המורה הראשי לפני היהו-
דים אשר חיו תחת ממשלת סלווקוס בבבל ובפרס; וזה שאמר בשלשה
נחנו, על שלשה דברים העולם עומד על התורה, כל יהודי אחד מחויב לעסק
ללמוד תורה, כדי לדעת מה עליו לעשות מצוותיה, אם לא יעסק בה הרי הוא
גם אומר עבודה ומעשים טובים, אולם הם ההסגנון רק על אנשי ארץ-ישראל

פרק א' משנה ב'

ושמעון שאמר שזה לכל היהודים בכל מקומות מושבותיהם, ועל העבודה, שכל אחד
צריך להתפרנס ולחיות מעבודתו ויגיעת כפיו, לא לראות שאחר את הלחם ב
חנם, ולא לקחת נשך ורבית, לא לגנוב ולא לגזול ושאר דברים רעים כאלה, ושאם
דבר אם יתרגל לחיות לפי שכר עבודתו, אז יסתפק במה שהוא מרויח ולא
יתאוה למותרות, ומה שאמר בן תימא א) שזהו עמוד העולם בזמננו שנאמר ויגיד
כמובן כי התפלה שהיא עבודה ב) ועל גמילות חסדים שזה ומעשה טוב ומצוות
כמו שכתוב ג) כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים על יסוד התורה ומעשה טוב
מעשרות אלו; כמובן שהעיקר גמ"ח הוא עיון שכל המצוות שבין אדם לחבירו
כי רז"ל שכל אחד מישראל מחויב וצריך לעשות בלבו השני לטובתו, ואף על פי
שזה השני לא עשה אתו לטובתו כלום, כי חסד נקרא לעשות טוב בלי
שום גמול ותשלום; באבות דר' נתן מסופר ד) פעם אחת היה ר' יוחנן
בן זכאי יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו, וכאשר ראה את בית
המקדש חרב, אמר אוי לו שנחרב המקום שבו היו מכפרים עוונותיהם של
ישראל, אמר לו ר' יוחנן בני! אל ירע לך כי יש לנו כפרה אחרת שהוא
ומעשה טובה וזה גמ"ח, כמש"נ כי חסד חפצתי ולא זבח; בירושלמי ה) תנו
רבנן בשלשה דברים גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה שנותנים לעניים בשעת נדבה,
שהצדקה היא רק בממונו וגמ"ח בין בממון ובין בגופו, צדקה היא לעניים וגמ"ח
בין לעניים בין לעשירים. צדקה היא רק לחיים וגמ"ח בין לחיים ובין
למתים; ובתלמוד בבלי אמר ר' אלעזר גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה, שנאמר

א) פ"ד מ' א' - ב) תהלים קכ"ח ב' - ג) הושע ו' ו' - ד) פ' ד' - ה) פאה פ"א ה"א
ו) סוכה מט:

פרק א׳ משנה ב׳ ג׳

נראה לכם לצדק בדברי לפי חסד, מה שהם נורא ספק מועל הפך מוני אותו, אבל אם שמם עוצר את התבואה אז ודאי שאוכל אותה; א) ברש ג׳ שמעתי הנה התחלת התורה היא בג״ח (מאלף ה) והוי ב׳ לתחם גמלתו כמות אור וולבוזם, ובסוף התורה היא גם בן בגאולות חסמים במתנה ב) ויגדור אותו בגו: מר שמעתי זה ובוז לנו שהוה ברזן ואנכי ומם מחברה אמרוע והם שואלו והודה נשואה שיהיה גם בן מעל כאהן, הם להאה שמתו ואת דות יבנו להתגר שאן של נכרים, אשר אסרו בית שמאי, כן התגרו לשמה את הכלה בולם חתונתה בסנפורין במוצאת הדור שהתה מסור על פה תגעות אומו מפסוקים הרשי, כן ואל להתגר גם פה נכרים מבל ד׳ והודה לו הספרים להם, כבו שבם ומאירו שלו ואל בית בינו שלום סובים של את גרים:

— משנה ג׳ —

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם.

— ביאור —

אנטיגנוס נולד בשנת ג׳ אלפים תס ד) הוא היה תלמידו של שמעון הצדיק ובאמת, הוא היה חבר בב״ד רק השני של התקופה, כי הוא הלא לא היה תלמיד נאמן לשמעון, ואם נזכר רק הוא שמה שהיה הראשון לוחר את רבו, ומנה הוא לעולם, כי הוא היה נכבד גם בדור צעירו סופו, כי שיש ״באין התלמוד

א) סוטה ודו: ב) ברכות מ׳ נ״ו ג) דברים לג׳ ד) נחלת שמעוני

פרק א משנה ג

אמנם שבין וכן נקטו והמשכו את הפרק בגדול (חולין כ"ג א) ובן פירוש הרמב"ם ז"ל,
גם הוא הלך בדרכו של רבו למצוא את והובא בכל שלו ויפה דרוחם של שאינם וכו'
לים לבחון את ורואים וגורות הראשי. כי יכולים להיות והמשים טובים והחידים
לא, אם רק ישמרו את מצוותיו, ואת זה למד אותנו במשנתנו, אל תהיו כעבדים
המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, והו אומר על מנת לקבל שכר. כי בכך
רבה שעבד ושמר ועשה מלאכתו של אדונו בלי שום שכר אינו במלאכות, ואמר
הלשון התורה אמרה "אך שומר תשמור ונתתי מטר ארצכם" "חולם אותו יגיע"
התבון של פרס שזן ממש ומתחיל לקבל בלי הלוגנותו, וזה שאמר אל תתכף
בעבודת ה' לקיים את מצוותו על מנת שיקבל פרס. כמו העבד המתחיל למשל
מהרגל להשיג רצון אדון עבודו כדי שיקבל פרס ומתנה חוץ מן המשכורת
הקצוב לו. רק הוו כעבדים נאמנים ומסורים לאדוניהם בכל לבבם בלי שכר
הרגיל בלבד ב) שהעבד הזה זה שנותן לך חיים וכל צרכיך, ואפי' באמת הנה
זה עם כוונת הרמב"ם ז"ל בפירושו - חוץ מזה שאתה מחויב לקיים את מצוות
ה' בשביל השכר הקצוב שאתה מקבל, צריך אתה לעבוד אותו בלי תמורה, אבל
תקבלנה עליך, וזה שאמר ויהי מורא שמים עליך, ר"ל אע"פ שאסור לך להתכוון
בשמירת מצוה על תוצאותיו פרס ושכר וגם מן הכלל, אבל בכל זאת תהא
[illegible] שכר ועונש ושל כל בדרך [illegible] הוכן לקבל עונש בעבירתו, כן גם
שלא תעזוב ותבטל את המצוות שלצוותם כן לעשותם, כמ"ש ואם לא תשמעו לי ועשו
[illegible] מכל המצוות ג חוץ מזה הנה ורצות ה' לעשות מצוה זאת כמ"ש

א) יומא נח: ב) ובדברי הרמב"ם של פירוש המשנה [illegible]

ויהי מורא שמים עליכם [illegible]

פרק ב' משנה ח'

שמע אלהיך תורא; ונחלקו בזה ר' שמעון ור' אליעזר, אומו אומרים והם
טוב תלמיד חכם או ירא שמים, ופירש המפרש ושני שניהם דבר שלפני ר'
ועוד דבר אחר, אומר אחד להזכיר נעים לפניו, כי דבר אחרון הוא, אף
ר' אליעזר בן ערך לפניו מפני שהוא ירא חטא) ור' מאיר שהיה מפרש
ועוד את אליעזר בן הורקנוס עם אחרו שהתפרש ונעשה לאחר, הספרים
לדעת ר' שמעון שהוא ירא חטא - אלא ולכן שאמרו על
אנטיגנוס נלמדה כת הלומדים, כי אין תלמודו לבד ודותו מעשה
ושאתו בדברו המאמין, ואמרו לבן בדבריו להורות שאין פנים וחשבון
לשאלה, ובזה נלמדו דרכי התפירה ויצאו לתרבות רעה, ולכן גם
נסד את כת הלומדים שמכחישים כל הפירושים והפרשות של התורה
שכתבו ע"י התורה שבעל פה, כי הלא פירושי כתוב בתורה שלה, "את
שאול תשאר וכו' ואם לא תשאר וכו'"; ובמשך רבשון ... ובזה כבר
נת המאוסה היה לטוב, אבל במציאות הדבר שאינו כן, כי לו היה מחשבון
של נושא וחשבון עם שכר ועונש, לא היה לו לוסף מפלגה אחרת רק
להחלוק בדרך אחר כמו כל ההלכות שנפלו בהן מחלוקת, אבל הוא רצה
בשיטתו לעבור את החכמים שנעשו פרושים, ולבטל את פירושיהם
ואת הסגנון והמסורה שיצאו להתורה, ולכן אמר הלא הוא היה הגורם
שגרם להתפלגות היהודים לכיתות. אשר על זה אמר (ספק) רבי
אבין ושרא.

(עי' דף לג:)

פרק א' משנה ד'

משנה ד. - יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם, יוסי בן יועזר איש צרדה אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם:

- ביאור -

שני החכמים האלה הזוג השני נזכרים, נהיו בזמן קשה מאד ליהודים, אשר של כן וספו אוגנות בסנהדרין אחד נשיא והשני אב בית-דין שיהיה גם סגנו ועוזרו, כי מלבד שבמלחמות אנטיוכוס מלך הסוריים עם תלמי-פילופטור מלך מצרים, אשר בה סבלו היהודים צרות רבות ורעות מאוד הצבאות, כי גם היהודים נחלקו לשתי מחנות, אחת היתה מחזיקה בצד תלמי, והשניה בצד אנטיוכוס, והנה כאשר בראשית המלחמה נצח תלמי, שר צבאו „סקופוס" התגבר על צבא אנטיוכוס וגרש אותו מסוריא וארץ ישראל, עשה שפטים בירושלים וכמעט שהחריב את בית המקדש בכעסו על זה שלא פתחו גם הכהנים את שערי העיר לפניו, כי הצד השני שהיה עם הסורי-ים לא נתנו לפתוח; ובסוף המלחמה כאשר נצח אנטיוכוס שפך גם הוא את כעסו על היהודים בארץ אלה שהיו עם צבא של תלמי, ולכן היו היהודים מוכרים משני הצדדים; בית המקדש אם לא היה חרב לגמרי אבל היה הרוס ורוח העם היתה מדוכאת, כי מלבד הצרות שסבלו מהמלחמה הנה בשנה שלאחריה עוד צרה פנימית מהמחלוקת וההתפלגות של העם, וכמובן שהמפלגה שהיתה עם צד היונים נשאה את ראשה, וכפי [illegible] עוד ולהם

פרק ה' משנה ד'

כן בימי המלכים, התחילו בני המפלגה להתענג להם זוג ותשים
באמצעותם, ולהתאבק עמהם ונקראו בשם מתיונים או "הלניסטים" בלשוננו
כמובן אשר הסנהדרין ורוב בני" התמרמרו מאד על מעשיהם, אבל לא היה
בכח לעמוד נגדם בזמן שהם היו התקיפים בתוך המדינה, ומ"מ שגם
השתדלותם נותנה המשלה ראשון לתקן את דת העם ההרוס, בכל זאת
לא היו יכולים לשאת הגדה להיות מרוצים מהם וממעשיהם והיו נעלבים
לרוב העם, אבל בכל זאת היו גם מן העם שהיו מצדדים את המתיונים ולא
נגרת רוח בהשקפתם ובפריקת עול המנהגים והחומרות שהיו נוהגים [illegible]
דורותם, לכן אין פלא שהתלקחה מלחמה גדולה בין המתיונים פורצי-חוק
ומפירי מוסר, ובין החסידים שלא חפצו להזניח תורת אבות ומצות
התורה; אז הופיעו שני החכמים והמדברים בשלמותם אחד בצד
רעהו ושניהם בורלים, שהיו גם ראשי הסנהדרין, והתחילו לנהל המלחמה
נגד המתיונים ובעד היהדות המסורתית; הם היו הזוג הראשון מן
הזוגות הנזכרים בספרי התלמוד אשר נקראו היו חמשה זוגות;
ואולי הותר הענין הבאות לחלק את המשרות לשני חלקים להראות שני
ראשים להמוסד העליון, כדי להמשיך את שהתחילו [illegible], כי הנה
פסק [illegible] והודה הזוג את מריה הכהן ואת מקבתו, הרעבל [illegible]
בן [illegible], [illegible] ;- יוסי בן יועזר היה נשיא ויוסי ירושלמי, [illegible]
שסוף [illegible] [illegible] חומרות [illegible] ובנו היו מתאבקים (ב

(ב) עדיות פ' ח' מ' ג' עבודה זרה ל"ז:

פרק א' משנה ב'

והיה שותה תורה כאן שמובא מאמרו במשנתנו. והנה מה שמסופר עליו, ביומו
היה כהן-גדול ועם שר אלכסנדרוס יאו, הבוגד בשמו והפושע בעולם, ועל פי פקודתו
נהרגו שלוש חסידים, אשר לא רצו למלחמות את פרושתו לבגוד בעם ולהכיר
את תורת ה', ובכלל השלוש היה גם יוסי בן יועזר, ויהי כאשר הלך החסיד
הצדיק להצלב, נסה אלקימוס שר הנוכרים להתעודד מאחריתו, ויאמר אליו ראה
את כל הטובה והכבוד אשר לי עם דרכי מאלו, לעומת זה הרעה הגדולה
אשר הגיעה לך לשאת כמשפט הגלוים על עשה מעפך, ויען יוסי בדעות נפשו, אם
למרגיזי אלהים ככה מה גם לעושי רצונו, ויאמר אליו יקים ומי עשה רצונו
יותר ממך? ויענהו יוסי אם לעושי רצונו כך מה גם למכעיסיו; הדברים האלה
אשר נאמרו בשנות לב ובבטחון גמור חדרו לחדרי בטנו של הבוגד עד שעם
לבו החזק כסלע נשבר מאוסר לבותו, עד אשר יאבד את עצמו לדעת; אבל
זה לא מתאים להיסטוריון יוסיפון שמספר שהוא את אותה חטופה: אחיו יוסי בן
יוחנן לא נודע לי ואיש רק מה שנפלו להוכיח מאמרו במשנתנו שתהיה
חטיב ובכל צפונה. והם היו הראשונים שנחלקו במשנתם ולא באו לידי החלט.
טה דעון סמיכה על הקשן ביו"ט ב) והמחלוקת הזאת נמשכה במשך כל
התקופה הזוגות ולא באו לידי החלטה עד שבאו הכלל, שהלכה תמיד היא
כהלל ובית (חוץ משלשה מקומות ג) ומה שלא עלו להכהנים העולם איך
התקבלו עד עתה, מפני שכל הזמן באו להעיר את עקבותיהם בעצמם והיו
סומכים עליהם, אבל בהזמנים הטרופים שבזמניהם לא היו יכולים אלה אלפים

א) בראשית רבה פ' סה – ב) חגיגה טז: ג) מבוא התלמוד

פרק א' משנה ד'

יברחו מארצותיהם לבוא אל עבודתם בשלום והיו שולחים שלוחים אל
שלוחים, ואז נשמחה השאלה את העבדן אורכה לסמיכה שמשו שער לשלוח
שלוחי צו שלוח, אבל אם הסמיכה היה להן דוקא את ירושלים לשלוח עם צו
שלוח, ובזה היה האחרונה גם כן, אם היה דוקא, את הסמיכה בזמן את
הזוגות שרבנן שאמרו שגם זה הוא פעולה ודבוקה, אולם אם היה שלו
דוקא את כאן קורא המיוחד של זוגות :- על שני החכמים האלה שאמרו חז"ל
א) "משמת יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו
האשכולות" ואשכול איש שהכל בו :- והנה כאשר ראינו בשאר פרקי
אבות אשר שני חברים היו הזוגות והם תלמידי חכמים וגדולים
שוים, לכן התחלקו גם הם בתשובותם, יוסי בן יועזר הגדול שהיה נשיא
התורה ויוסי בן יוחנן הגדול אב בית דין טובים. והנה שנה יוסי בן
יועזר איש צרדה, היה איש מן האחוזה (פרובינציה) והוא שמח לשבת
המון עם הנושבים בערים הקטנות והכפרים שהם על פי רוב עמי הארץ
ואנשים מאלה שלא יודעים את התורה, לכן אמר לנוכחין לקבל תלמידים
לתלמוד התורה, אבל יוסי בן יוחנן שהיה אזרח העיר הגדולה ירושלים אשר
עם רב ושונה עוסקים בתלמודם, ולכן אשר לא היה הכל מוכן
ונינה, היה צריך לקבל תלמידים בכל מקום; וזה אמר בן יועזר
יהי ביתך בית ועד לחכמים, ר"ל שכל תלמיד חכם ימצא בביתך מקום
לנוח בשובו מבית המדרש, ויאמרו שם ותוספו עוד חכמים בביתך

א) סוטה מז:

פרק א' משנה ד'

שם נאספו גם כן ודברו ביניהם בדברי תורה וחכמה ומשא ומתן ותלמוד
מהם. ואולי היה גם אז גזירה של לימוד התורה ובמקום זה יסדו חז"ל לדרוש
[illegible] ללמוד [illegible], ונוסד דרך אבות הבתים להכניסם בבתיהם. וכן שמא
[illegible] ב"ר, [illegible] הוא לנקד ולהיות ת"ח וכו' א) „כיצד תלמד שיהיה
ביתו של אדם מזומן לחכמים ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, פירש ר' נחמיה
בכבוד שהכניסם ובדרך אשר בכתוב ב) ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך
עמלקי פן אוסיפך עמו' והלא בשכרים קל וחומר מה יתרו שלא קרב את משה אלא
לכבוד עצמו כך! המכבד ת"ח על אחת כמה וכמה; פתח ר' יוסי בכבוד
מכניסים כתיב לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, ומה המצרים שלא
קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן כך! המכבד ת"ח בתוך ביתו ומאכילו
ומשקהו ומהנהו מנכסיו לכה"ג: פתח ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי בכבוד
מכניסים ובדרך ויברך ה' את בית עובד אדום ג) שהכניס את ארון ה' בביתו, ומה
ארון שלא אכל ולא שתה כך! המכבד ת"ח ומאכילהו ומשקהו על אחת כמה
וכמה. ד) ועם כל זה מצוה גדולה היא לארח ת"ח בביתו מ"מ בדורנו
[illegible]. כיון החכמים האלה ידרשו בשעה שהכניסו אורחים ת"ח לתוך
ביתם גם כן היה בזמן ההוא כי אז היה אחרי שנתבטלה גזירת
השמד של אנטיוכוס הרשע ע"י החלק הטוב פיוס-אנטונינוס, ואז נת-
נאספו תלמידי ר' עקיבא ועסקו ולמדו ללימוד התורה עם אגודה של הסנהדרין
ביבנה כי [illegible] אנטונינוס ביטל גזירת השמד אבל החזיר את הגזירה שהוא

א) ה [illegible] ב) שמואל א' טו ו ג) שמואל ב' ו' י"ב ד) ברכות סג:

פרק א׳ משנה ד׳ ה׳

הכניסה לירושלים וסביבותיה, ומהם אשר יהודה היתה כולה חרבה
ואף הכריתו כל אשר את התורה ובה ולומד למחרים, ואסרו לנו וכו
ללמוד ולעסוק, נשאו הפרדים של הרכבים לחתן העולם שעברו את הארץ
בכבוד גדול ובשירים ונתנו להם כל צרכם, וכ׳ יהודה בר אלעאי שהיה
אותו האיש הוא הראשון להנשאים ובדרך גדולה החכמים אשר
היו ללמוד וללמד וגם את מנהגי העולם לגדלם בדין יפה, שלום בנים
ברכות נאמר המאמר הזה על יושבי יבנה, לכן נאה בעיני לאמר
להם הם תלמידי ר׳ עקיבא שאמרו פה לפתח של ארבעת הת״ח כאשר
אשר בגליל, חברו ואמרו כאשר שדי הסתפקו ובפרט גם הישיבה
עשתה את הפסק ליבנה, כאמור בגמ׳ סוף ראש השנה א). והוי מתאבק
בעפר רגליהם, זה הנה אליעזר שהלך בדרכם אע״פ שהיה
אחד הגדולי הדור נאבק בכל אשר כבודו הוא ללכת אחריהם ולתאבק,
ופה אומרת אע״פ שהתוספות והחכמים הם אינם מן הראשונים של
בית יבנה בכל אשר ... ללכת בדרכם ולכת בעפר התאבקות
והוי שותה בצמא כמו שהצמא שותה את המים בתאוה גדולה, כן גם
אתה לשמוע את התורה בתאוה רבה: — משנה ה׳ —
יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח לרוחה
ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה, באשתו
אמרו קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים כל המרבה

פרק א׳ משנה ה׳

שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה
וסופו יורש גיהנם. — -ב ומזר - ומרבה ולשון וכו׳
כן ומזר שניהם היו בזמן שלשת אלפים וחמש מאות לבריאת העולם א) וכמו
שאמרתי במשנה הקודמת הנה וכו׳ זה כמוש מדור האפלטון מלפם
לנהוג להתיק מוסר להודות של ורבות ב׳, וזה לסור מדרכם של המתוונים
שמדעתהם הם רעים, ולעשות מעשים טובים כמו שהראשונים בשם הצדיק ע״ה ב)
סור מרע ועשה טוב" וזה שאמר במשנתנו את הדברים שהתיק לרבים יהי
ביתך פתוח לרוחה כמו שעשה רב חנא בר חנילאי ג) היו לו בנה את ביתו
ב׳ פתחים של כל הצדדים, כדי שהעני הבא מן הדרך יוכל למצוא
את הדלת גם בשער ובואו אל הכניסה, כי על פי רוב הם חלשים ועייפים
ועשה אותם גם לאחד מהם מותש, והוא מסופר שעל ידיהם הרבה
מאפות שאפו לחם ביום ובלילה בשביל עניים, ובזמני הבצורת היה מחלק
בעם לכל מי שרצה אלו, ובלילה השאיר את המחסנים של חטים ושעורים פתוח
חנם. כדי שיבואו אלה עניים שמתביישים לבוא ביום לקבל דבר כל. כמובן אשר
לא לנחם לאיש הנפש הזה לבוא בושה, ולא שבר, לא רק העשירות אלות גם
בפיו, כי הוא הרגיל את עצמו בביתו כמו בביתו הוא; הנדבן הנפש
הזה היה עם מקומי של מאוד צפה, כי הוא היה מתקבל בנפלאות מאותו
פותח את ובא בכניסו עם כסף, כדי שאשר ויפגוש אותה עני שנרצה מנפשו או תה
עני. ואלו והנה צריך להתאמץ שלא עד אלה ועל את נדבתו לנו ונתגרש,

א) נחלת שמעוני ב) תהלים ל״ד ט״ו ג) ברכות נ״ח:

מב

פרק ג' משנה ה'

רק שהיה גופו מוכן להשתמש תוקף ומיד שוב נבהלו; חוץ מזה היה
בעל מדות טובות ומוקיר חכמים, והנה מה שמסופר עליו ח) פעם אחת
בא לטורבו עשיר דמתנה דבר לרב הונא היה לו בחצר הישיבה, ושפך אותו
כן עשר לו מגבורתו השדה וכלו בגבורתו והפליגו לו על כתפו. כי רב הונא
לא רצה לקנות מתורתו רק מיגיע כפו, אז בא רב חנא ממני המשמיע שותף
לו עת הכליון לשאת אותם לביתו, אולם רב הונא סרב ולא נתן לו מבלי מזה
נראה צניעותו. ומזה פונה שהיה מכבד ת"ח, שהשוכר והכין נכבד גופו
בעל פניהו, רצה לשרת את רבנו הישיבה: והוי מינוים בני פונק
ר"ל שתחזיק את המינוים הבאים לפונק בני פונק מאד, ומה מה שראה [illegible]
מונח לפי המסופר, הוא היה מתנהג לשלוח בכל ערב יום הכפורים
ב' מנות מוזו לדוני ינר בקולנתו, פעם שלח את הסכום הזה על ידו בנו
ובא לשר לו הבן אחותו הזני ואמר לשלוחו שלא פגשו לשלוח אליו נדבות,
מפני שלפי התנהגותו נראה שהוא איש עשיר ואינו צריך לנדבות, כי ראה
בסעודתו גם יין על השולחן, אבל אחרי זה רק שלח הסכום לבאר בנו, אלא
שצריך להוסיף עוד על הסכום שנשלח לו, כי מהתנהגותו לשתות יין
נראה שהוא מפונק ורגיל לזה. ובכן הסכום הקצוב בעדו לא מספיק לו
בכל צרכיו. לכן הכפיל את הסכום ושלחו עוד אליו בשביל שהוא [illegible]
ומה שמסופר עליו פעם אחת לקח את ספר התוספתא [illegible]
הצבור [illegible] חלק, ומזה [illegible] כל הזמן [illegible]

ח) מגילה כז:

פרק א אמונה ה״

לא אמר, הן הדבר שאני צריך ללכת בה שאחרי אותו הוא רחוק, והצדיק שאני
נוטל את דרך רחוקה כדאית הוא קלה בוחה לא תספיק, שמחלק ונדב החלו
אלו הולך לצדיק, ומה שנהוו התנועה שותפים להולך כמעט דומה; ואני הרואה
תנ לדוגמא של אמונת הצדיק ואני נכונים, וכאשר מדבר ביה״ס את תלמידת
יותר המתנשאים והמורשים השייכים לדורותינו, לא תרצו והתקבלו של אמונת
הצדיק והאמונות הטובות ישראל והיו לאחרונים ז״ל, וכי אלה הוו רק נחת דורשים
אלא גם נחת מעצמות, ורבא שכל אחד מישראל נעשה ויכיר את מעלת ושם
את שעור של אמונת חיי מהעולמות אפילו של גופו מתוך נבונה מה שכרו:
ודבר הורה לנו ר׳ יוסי של אמונת צדיק, שזה הוא בכלל „ואתה טוב" אולם
הלא מוסיף והורה לנו גם לסור מרע, ומה שאמר אל תרבה שיחה עם האשה
לא לבד דבר עם אשה סתם משום שבזותו של אשה הידועה והוא אשתו,
ומה שאמר. המחבר והמסדר את המשנה, אם אמרו באשתו לא להרבות שיחה
זאת, וזה מפני שהדרכת אנשי כנה״ג לעשות סייג לאיסור שבתורה, וזה גם
לאיסור כדון זה שהוא רגיל אצלו, לבנות ורבה לדבר אתה, או ישוחח אתה
גם בדברי תורה ואף ורגיל לבוא לדבר עבירה שבתורה, ולזה צריכים
ללמוד בקל-וחומר שבודאי אסור להרבות שיחה עם אשת חברו; ומסופר
א) פעם הלך ר׳ יוסי הגלילי בדרך ופגש את ברוריה אשת ר׳ מאיר והוא שאל
אותה באיזה דרך נלך ללכת ללוד? והיא אמרה לו גלילי, שוטה הלא חכמים
הזהירו אל תרבה שיחה עם האשה, לכן היה לך לשאול רק באיזה ללוד

א) עירובין נג:

פרק א משנה ו'

במועצה זלזול, והמחבר מוסיף עוד עצה ואומר שבזמן שהרבו הרבנים
שכל המרבה שיחה עם אשה לבטלה ובדברים הבטלים, גורם הוא
רעה לעצמו, כי הוא מבטל את הדבר הזה ויכול לבוא לעבור חטא עם התורה
ונ"ל זה הוא גורם רעה לעצמו, שיוצא מזה עונש, חוץ מזה יוצא עוד גם מזה
ביטול תורה, כי את הזמן של השיחה הוא יכול לנצל בתלמוד תורה;
וכן המחבר יוסי בן יוחנן על שתי המצוות הכי גדולות בזמן של חשמונאי
המאון והמחבר לעשות צדקה הרבה ועל מצוות נשים והמחבר לא להרבות
שיחה לדבר עמהן. - משנה ו' - יהושע בן פרחיה (א)
ונתאי הארבלי קבלו מהם, יהושע בן פרחיה אומר עשה
לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות:
ביאור - בזו משנה ישנם קבלו מהם הנה זה הזוג של
הסנהדרין, כמו שבמשנה שהראשון היה הנשיא והשני אב בית-דין; יהושע
בן פרחיה הוא אותו זה שבתלמוד הוא מוזכר כרבו של ישו הנוצרי
כי הוא היה תלמידו [illegible]; הם ונתאי הארבלי הם הזוג השלישי
זוגות היו בימי יוחנן הורקנוס בן שמעון החשמונאי החשמונאים
הוא הגדול לעשות [illegible] וישראל בפנים המדינה ובחוץ, [illegible]
על פי הרבה הסנהדרין, אשר כולם היו ממפלגת הפרושים, כי
אחרי הנצחון של החשמונאים על היוונים, נוצרה מפלגת החשמונאים של
שלא נתנו מנוחה בשלום, אבל במקומה קמה מפלגה אחרת [illegible]

א) הם היו בזמן של ג' אלפים תרנ"ז לבה"ע נחלת ישראל

ט

פרק ה' משנה ו'

דומיננית בין המתיוונים מפירי הדת לגמרי ובין החסידים, כי היום נקטה
השיטה להתחכם ולעשות פשרה במצוות הכתובות בתורת משה, וקבל לה
השגיחו על הפרשנות והסוגיות וגם על דרשות שדרשו חכמי הפרושים
לפי פסוקי התורה, ר"ל לא השגיחו על דברי התורה שבעל-פה כמו שהוא
פירוש לעיל, וחברה הוו נקראים צדוקים על שם המייסד צדוק (ע' ה) ולא
אתה נשתנה גם השם העצם של המפורסם מחסידים של "פרושים" מפני
שנפרשו והתנגדו עם מתיוונים שהסירו החרמות על פי הכרעות מן התורה,
ולפי הפרשנות והסוגיות שלהן; ובכל זאת שהורה זו גם מפלגה שלישית
אשר התבדלו מהם, הוו נקראים אסיים, אבל מפני שאין להם שום השפעה
לעניננו לא נדבר את שמותם; ובמשך הדורות הרעיון של המפלגות
ה' והתגבר עוד מאוד רבים, והם גם את האדומים אשר צרכו את היהודים
בכל פעם שיהיה להם רק הזדמנות לזה, לכן התחיל הרעיון אשר נלחם
במלחמה והכריחו אותם להתגייר, ואלו את בשר מילתם הקצוצות דם
היהודים בחלקו שאחרי כמה דורות והתבוללו ביהודים והיו כמותם והלא
פעם שלמים, אבל לא כן היה הדבר, כי הם נזכרו אדומים ושונאי ישראל,
ובמלחמת היהודים והרומיים בזמן החורבן לקחו הם חלק בראש להצר
את היהודים, להיפך ההתגיירות שלהם גרמה להיהודים אך נזק רבות
צרות ורעות, ותלוי גם לחורבן והיה תלוי עם שריפת בית המקדש, כי
אתה יצא הורדוס, אשר מלך על כסא מלכות יהודה פרק נתלה בם של עם
ע' לעיל משנה ג'

פרק א' משנה ו'

ישראל והתמרדות הרומאים: ובשעת העזרה לו להורקנוס הצלחה בפנים
בכל מעשיו ובכל זמן, ואגדה מספרת ¹) כאשר נלחם פעם עם הסורים ובניו
שני הצבא היו על החזית, וזה היה ביום הכיפורים, כאשר הוא כיהן
פנימה בתור כהן-גדול בעבודת הקודש, ושמע בת-קול מבית קדש-הקדשים
יוצא מבין הכרובים: „נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא באנטיוכיא" ר"ל בניו
נצחו במלחמתם עם צבא אנטיוכוס, ובשעת כאשר נודע אחר כך נמצא
באותו הזמן את שני שרי הצבא הסורים, אחד הוא קלימנדרוס עם חילו
שנגפו והוא נפל חלל, והשני אפיקרטוס ראה שאבדה תקוות מלחמתו כי
ידע שהיהודים הם על העליונה, והתרצה לקחת שוחד מידי בני הורקנוס
ומסר לידם את בית-שאן (סקיתופוליס) וערים אחרות מצפון ומערב עד
הר הכרמל, שיהיו עכשיו ברשותם של היהודים: ובכן כאשר כאלה נתן
הורקנוס את המדינה לשני מפלגות הפרושים, אבל גם לצדוקים
חלק גדול בענין הנהלת המדינה כלפי חוץ, מפני שהם היו שרי
צבא, וגם מומחים לנהל משא ומתן עם המלכים הזרים של מדינות החוץ
(דיפלומטין), כן השתדל בעצמו לקבל את המשרה דהכהונה ואת המפלגות
העליוניות גו"ל, וזה גרם שגם רבו הפרושים [illegible] [illegible]
ההנהלה מידיהם ותמסר לידי הצדוקים, לכן התנגדו לדאות תרעומה לשונם
לדרוש את המינוי של צדוק, והלכו בדרך אבותיהם החסידים נגד החשמונאים
אשר לא עמדו בשלו הסנהדרין והוציא מן הכהונה ונתנו [illegible]

¹) סוטה לג.

פרק ח' משנה ו'

גם חכמים מפורסמים, לנהל את הממשלה ולשפוט את העם ולהתנגד בגלוי
את הפרושים; יהושע בן פרחיה היה נשיא הסנהדרין אבל בסוף ימיו
היה מוכרח לברוח לאלכסנדריה, וזה כאשר הורקנוס נטה לצדוקים, והרג את חכמי
הפרושים כאשר מספר אחר כך, אבל אחריו שמעון בן שטח נתמנה לנשיא
של הסנהדרין בימי אלכסנדר-ינאי, כמו שהוכיח בגמרא הלשון "אני וכולהם
היו הצדוקים רק חלוקים בפרטים אחרים, כמו שכתוב בחולין מתני' ושבת שמאה"ה)
עולם לפי הירושלמי ד) הנה זה המכתב ליהודה בן טבאי, וכן להשוות
את שני התלמודים, וכולם אומרים לאמר שבימי ינאי הורקנוס ברח והושע
נשב על עוזבת שמעון בן שטח בימי אלכסנדר ינאי, ואת זה גם על כמה הנשיא
את אלו שמעון בן שטח היה אב"ד וסגן, אבל אחרי מות אלה שמעון לנשיא
ויהודה בן טבאי לסגני, והנה כאשר גם הוא היה מוכרח לברוח מפני חמת
אלכסנדר-ינאי ושב רק אחרי מותו כאשר שלומית-אלכסנדרא עלתה על
כסא המלוכה, אז כתב גם אלו את המכתב בזמנו המובא בהסוגיין כמו
שכתב בזמנו ליהושע; את כל הדברים מדבר בזה של מנהיגותם: מה שאמר
יהושע בן פרחיה במשנתנו "עשה לך רב" מפני שהוא אפשר ללמוד את התורה
עשה בפשטות, כמו שאומרים הצדוקים, רק צריכים לפרש ולפרט כל
פסוק עם כל מלה לכן אתה מחויב לעשות לך רב שילמדך, ומדתה תורת
הפרושים. "וקנה לך חבר" ר"ל אתה צריך להשתדל ולהתחבר גם של אחרים שיהיו
חברו למפלגת הפרושים גם אתם ואלה לך הדבר הזה בפשט: כי זה הוא עיקר

ד) סוטה מ"ז-ב) חגיגה פ"ב ה"ב וסנהדרין פ"ו ה"ו

פרק א' מציה

ההנהגות לעבוד את התורה גם על פי הפשט: ואם נאמר שכונת התורה
היה להלחם, לא בבהמה לאמין ולא לזה מרעולה לאפלגת הפרושים
עד הנה הפורש. ומה לך רב" אתה צריך לכבוש את כל האדם כאלו
הוא הוא אדון, כי הבוחר הוא אלא. רב" הוא אדון כמו שאמר [illegible]
אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב, כן אמרו מה שנקרא [illegible]
וכן אין, רק אחרי שהתחילו לתאר את החכמים חז"ל-ישראל [illegible]
רב "התחילו דבק להגדיר בתואר. רב" וקבע לך חבר" אתה צריך
להיות גורם בין הדברות [illegible] לזה ואלה לך [illegible], ובין אשת כל
האדם לכך צבות" רל אם יש לך ספק באותו דבר [illegible] שזה אדם, הוא
משה זה בלשון [illegible] באנוש, את [illegible] לכך צבות שזה בלשון, לכן
אם חכמה אנשים שהולכים בדרך הצבועים, גם כן אל תבישום [illegible]
[illegible] שיבולו היות לאנשים ויודעים את המדות והתנועות הטובות: [illegible]
[illegible] בדרך הפרושים; והנה מה שמסופר ב) [illegible] באדם אחד שיוצא
[illegible] [illegible] ונזכר לגמל רעו אחד בדרום על [illegible] שהיה, אחרי שנאמר [illegible]
[illegible] היה בדרך [illegible], אחר הגשם לגמל הדרך [illegible] [illegible] ואלך לביתו
לפרנס את אשתו ובני, הלוה [illegible] אין לו מאות, [illegible] [illegible], אשר
לו אין לו, ואין לו [illegible], אין לו, אין לו [illegible] - אין לו - אין לו [illegible] [illegible]
אין לו, [illegible] [illegible] [illegible] והלך לביתו [illegible] נפש, לאחר [illegible] [illegible] [illegible] לכך
ביתו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

א) בהרבה מקומות דש"ס ב) שבת ק"נ

פרק א משנה ו, ז

את השלישי היה מונו מגדוס והלך לביתו של אבא, הלך נקלו דובר בפנים יפות
ואחר שאכלו ושתו, נתן לו את שכרו וכל מה שהביא אתו ושאלהו, באיזה שאמרת
לך אין לי מעות מה חשבת עלי? אמר לו חשבתי שמא הזדמן לך סחורה בזול
והוצאת עליה את כל הכסף ולכן נשאר לך כלום, ובשעה שאמרתי אין לי בהמה
מה במה חשדתני? אמר ואמרתי שמא השכרת אותה לאחרים, ובשעה שאמרתי
תן לי קרקע? אמר גם כן חשבתי שחכרת את כל קרקעך לאחרים, ובשעה
שאמרתי שאין כרים וכסתות אין לי מה חשבת? אמר לו אמרתי שמא הקדשת
את כל נכסיך לשמים ואין לך כלום, ואז נשבע בעה"ב שכך היה באמת, אבל
אח"כ כאשר נשאר בחוסר כל, עד שלא היה לו לשלם גם שכר עבודתו התיר
חרטה על נדרו והחכמים התירו אותו, לכן בא לשלם לו: מה שמגיע,
הוא גם השכר שגרם לו, הרואה את הספור הזה כדי להראות ש
כמה צריך אדם לדון את חברו לכף זכות. - משנה ז -
נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע ואל
תתיאש מן הפורענות. - ר' יונה - נתאי הארבלי מזהיר
את דברי חברו ואומר חז"ל שחברו צוה אותך לספק ולהרבות חברים
להתפלגה, אבל אם אתה מכיר את האיש כמו שאתה מכיר את השכן
שלך שהוא איש רע, אז הרחק ממנו מוסרך ותוכחתך; ויש גם לפרש
הרחק את רגליך אפילו מבתים של הפורענות חז"ל שלשתם הוא הדוגמא
שלך, כי האיסור היה העליונים היא חנם והשדים התוצאותיו

פרק א' משנה ג'

נב

למשיחים, והפרושים היו הבונים, אלא בין היו הצדוקים השכנים של
הפרושים; ואל תתחבר לרשע" כדי להשפיע עליו שיסור מרשעתו ויכנס
למפלגתך, כי הוא יכול להשפיע עליך לרע, ואתה לא תשפיע עליו, כמאמר
החכם אחד אלפים א) "לא יחפוץ כסיל בתבונה, כי אם בהתגלות לבו" ואל
תתייאש מן הפרענות" אם אפילו נראה כאן שהמפלגה הרבה מצליחה
ועולה גם צרות רבות, בכל זאת אל תתייאש כי גם זה יעבור; ואולי הם
בין המתנגדים אל החלק עצמו, אלא ומתדבר עם הצדוקים, אבל בכל אופן מוכיח
הסוף של יוחנן הורקנוס את הכותים של הסנהדרין ורובם הפרושים, והם
הצדיקו את המאמר שחכם [illegible] מנגדו, כי הפחד לפחדו בכל במוות.
שלהם, כי יוחנן הורקנוס הכהן-גדול והמלוכה היה על מדינת יהודה
נעשה בסוף ימיו לצדוקי עצוני ואויב אוהלו להפרושים, ומפני מה
שהיה בו ? זה הדבר כאשר בא לו פעם ממלחמה אשר נלחם עם שכניו [illegible]
רה נצחון, עשה משתה לכל שריו, אשר היו ביניהם גם פרושים וגם צדוקים וכו'
לא טוב לבו עם הורקנוס, מי האיש שמצא [illegible] לפני [illegible]
יגיד לפני, אז התקומם איש שמו אלעזר בן פועירה ואמר, רב לך כתר
מלכות והנח כתר הכהונה לזרעו של אהרן" ובאשר שאלו אותו מה זה לך
הלא אמו [illegible] [illegible] במלחמות הראשונים בתקופה גדולה [illegible]
עצרו אבהן, אז אמר שאמו היתה שבויה בימי אנטיוכוס, ובן שבויה אסור
לכהן, והבטל להשתמש בכהונה גדולה, אז צוה הורקנוס לחקור ולדרוש את.

א) משלי יח ב'. ב) קדמוניות יג' י ה'

פרק א׳ משנה ו׳

הדבר הזה; והנה מחברי העדה ודברי שה נמצא שבכל הדורות הראשונים רבות ויסודם
על דרך שהסנהדרין להרגיש את התלמידים דבר כפי מחרש ומגבש את כבן
גדול וגם נלחם ושראל, אבל מפני שאלפי תלמידים ושראו זה מלבד שום מקום להשיגו
אותו בזמנו ולא היה מצויר ומלמדים, כמו התלמוד שם רב של מאות פסוקים לכן הרבה
מקום להלכותיו לפי דעות, ואע״פ כן ורגע ונתן רבו הצדוקים ועבודי של הורקנוס
והשתמשו בדבר הזה להסתיר שנאה של הפרושים, אולם במסכת קדושין (ב) נאמר
כל הדבר הזה על אלכסנדר-ינאי, ויהודה בן גדידיה הזקן אמר שיותר מעתם
גדולה, והאמרים בן פוירא הלו אמר להמלך ראה שהסנהדרין שפטו אותו כאלו
הם הלבן והיצים שמדבר על אדם פשוט, ואם עשה הכהן רק את הסנהדרין. אולם
לפי זה תמוה את רבה וחתן הורקנוס שנעשה צדוקי רשע ואז, ואולי גם
להפרושים. משנה ח׳ אתם בשלום כל הזמן עד כדי כך שיהושע בן פרחיה היה
מוכרח לברוח מפני חמת המלך?! לכן נראה ודבר דברי יוסף פלביוס, ואת גם
שבהם היה בזמן ולא נעזר להמלך ינאי וחתן הורקנוס ואלכסנדר-ינאי, אבל מן
להסתיר ספק בהגדת התלמוד לכן עשה הדבר הזה גם גוזבו בימי ינאי. אבל מאותו
הזמן נהפך וחתן הורקנוס מאוהב לאויב, ורשות כל התלמידים חברו הסנהדרין
כן את הפרושים גרש ועל של ענים צדוקים, בן גדולת הפרושים יותר
מצרות המלחמות, ואז היה נחת לעין כל התורה, שהדואה המאוחרת
העובדה דרך מפלגת הפרושים, כי בהשאר רבה את רוב הדם של צדוקים
המגול הדם לשנוא את הנצוא ומצחת החשמונאים, והנה מן דבר עוד כזה

ב) דף ס״ו.

פרק א' משנה ז' ח'

נהיו תופעות רבות ורעות, אשר שמו קץ לימי הבית והגמון של החשמונאים,
באופן אשר המשנה הבאה ובפרט לפרש בפשטות, "הרחק משכן רע"
את עצמך ואת ילדיך עם ולאבי מאזור הרשע, בין אל תתחבר עם שכן
רשע המסחר, ובעת צרה אל תתיאש, כי גם זה יעבר!

משנה ח' - ט') יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם.
יהודה בן טבאי אומר, אל תעש עצמך כעורכי הדיינין, וכשיהיו
בעלי הדין עומדים לפניך, יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים
מלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין:

ביאור - הזוג השלישי, שקבלו את המסורת של הסנהדרין מחבר
את יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי, היו בימי אלכסנדר-ינאי, קודם
המעשה שגלה יהושע בן פרחיה, כמו שמובא מ"ה להלן, ומחר בן הוא נברח
יהודה בן טבאי לברוח עוד פעם למצרים, ושב אחרי מות של המלך
כאשר המלכה אלכסנדרה-שלומית עלתה על כסא המלכות, והוא הותה אחות
של שמעון בן שטח; ומה הדבר, אחיה אחות ומחזק הורקנוס עלה על מעלות ומנה
את הנשיאות והכהונה הגדולה בין הבכור והודה ישם לעצמו גם כשמה
בנה אריסטובל, והוא לא שנה את התהלת המדינה מה שהנהיג בעלה
בימיו, לכן נשארו חברי הסנהדרין רובם כבולם צדוקים, והפרושים נשארו
נרדפים משפחתו המלכה, אבל שמעון בן שטח לא דבר שנשאר הנהגתו שלא היה
של בית שלו, כי הנשיאות היתה נעלמת יהושע בן פרחיה, ואחרי אותו יהודה בן
הם היו בזמן ג' אלפים תרנ"ג נחלת שמעון

פרק ב׳ משנה ב׳

עובדא, (ברם יש חלוקי דעות יש אומרים שיהודה היה הנשיא ושמעון סגנו וי״א שמעון
היה הנשיא ויהודה אב ב״ד וסגנו) והוא נבחר מפני מה שהיה מנוסה של אריסטובול
הנשיא שנשא את אחותו שלומית למלכה, ואע״פ שאריסטובול לא כיהן בתור נשיא
וכהן-גדול רק שנה אחת מפני אותו מבל שלומית אחות שמעון נשארה מלכה גם
אחרי מות בעלה, וזה מפני שדינו האח של יוחנן הורקנוס אלכסנדר-ינאי וגם
את שלה ואמו ירש גם את הנשיאות וגם את הכהונה גדולה, כי לא
היה יכול את הכהונה גדולה מקודם לכן, כי אם כבר עבור היה לו ליבם את
אשת אחיו האלמנה; וכן נבחר שמעון בן שטח גם במעמד אב״ד של הסנהדרין,
והוא ישב בתור נשיא על משמרתו עם חברו יהודה בן טבאי, אע״פ שהם היו החסידים
והפרושים, לא נבחרו הם את הסנהדרין, אם בתור מחנה או בתור חבורה רק
חברותם, לא היה זה מפני הכבוד והשררה, כי אותו כבוד היו יכולים לקבל
מאת מעריציהם בכל מקום, כי הם נבחרו תמיד הנחשבים והמכובדים בו, ולא רק
מפני הכרתם הקנאית, וצפונם הנעים לא נתנו להם לשבת בדיעותם לא לאחר את
דעתם בסדרים המשובשים כרובו של עולם היהדות, ומפני זה נבחר שמעון של אנשי
עם שחבר, שנבחר לגמרי והוכיח, באות מורת, אחרי שגם יהודה היה מוכרח
לברוח מזה פעם, וגם המנוחה עזר אותו להשאר, כי הוא לא אהב את העניין
והבטחון בה שסוף סוף נכונות להגיד של עינו לשונו את חברו הסנהדרין
שמבוזים על חבריו ותלמידיו, ובשמעת לא שבה בזה, רק שם כמשורש מתנשא
הגלות והמלכה (כי הוא הראשון שנשא לו את הכתר מלך) הגיד לפניהם כל דבר

א) ירושלמי חגיגה פרק ב׳ הל׳ ב׳

פרק ח' מצוה ח'

אך סנהדרין כאשר מצוה אותו לענין, הוא אינו להדיוט רשות מן התורה לשאלתו אין
והסדור של הלכתו, שהלא כל יסודות הלכות הם היו יסודותיה היא מן התורה,
ובכן צריך להיות כל דבר ודבר מהלכה עם התורה, והמלך והמלכה נתנו
להלכותו צרך ועשו אותה, סו לדעת הלוית כהן עבר להחליף את כל אשר
הסנהדרין, אולם הכרזה בין המלך עם יכולם כבר היו אחרונו, אבל לא
הוחות הגולה, אשר הפרושים ישבו בסנהדרין בתור רוב, כי פעם בזמנו של
של סוכות שהיה ע"פ מנהג הפרושים היו נוסכים מים על המזבח, לכן
הכהן-גדול הוא המלך אלכסנדר-ינאי את כד המים והגיש לו לרגליו
לא מרצה, יצאה הרעות שדעתו מסוכה-נוחה מנהג הפרושים, והמזבח
זה הרגות הבוקה ע"כ של עם ישראל צרות רבות ורעות, כי הרגה אחר כל
גדולי הפרושים אשר כולם היו מתלמידי הפרושים ראו במקדש הזה
חוק של היהדות, ומדין גדול לעבודת ה' ולבוא הרגלי, כי לפי הסברת
החכמים והרעיון של ניסוך המים, הרחמה היא עצמה גם דומה שמואל (שמואל א)
כמ"ש ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה'. וכן מצינו דוד המלך
שהלך את ניסוך המים לפני ה' לדוגמת עבד כמ"ש (ב) וישאבו מים מבאר בית
לחם אשר בשער וישאו ויסך אותם לה'" לכן אין פלא שהרגש המתעורר
מרוב כעס ורגש כלם את אחרונים שהיו דוגמתו, כמצות התורה לשאת
באשמה אינם מהתחת של הכהן הגדול שהוא גם המלך וכפלי חיה בין
ובין המות, ואולי זה בשעה שהיה אנשי צבא שומרי כבוד שהיו נכרים

(1) שמואל א' ז' (ב) שמואל ב' כג ט"ז

פרק א' משנה ח'

מבואות אחרות ודברו אותו דבר, ונשתמרו של התנאים באחרונים הללו
בות והרגו בהם בחצרות ג' נפשות אלפים נפל, והמעשה הזה כמובן נת
פלג הרם עוד יותר והפרצה בין המפלגות נתרחבה עוד יותר, והמלך נוצה
שנאתו להם של ילדיו לשתם בוני הצדוקי, ונשא נקמות נוראות בהפרושים
ובזמן אחד תלה שמונה מאות פרושים על העץ כנודע, ומי שהיה
יכול להציל את עצמו ע"י בריחה לארץ אחרת היה מהמאושרים, וכן
הנה עוד פעם נהרגו הרבה חכמים מן הסנהדרין והרבה הצילו לברוח
ובין אלה היה גם יהודה בן טבאי ראש הסנהדרין; כן היה גם שמעון בן
שטח איננו מאן באחדות מפני עצם המלך, אולם לו יתר פעם של הסנהדרין
של כנסת, אחת היא הטיבה הנזכרת, והשניה היא שפדם תחת דמו של
מאות נזירים עניים, ושמעון השתדל מאוד לפני המלך לתת מכספו פדי את
לות הקרבנות שהם חוייבים להביא של נזירותם, והוא יתן להם את המחצית
השניה. המלך מלא את בקשתו, אבל בינתיים התירו החכמים את נזרם ונמלא
נפטרו מלהביא את קרבנותיהם, וכאשר נודע הדבר להמלך כעס על שמעון
לכוונה אותו ומזה לבו להתעל עליו, ובגדול הכעס הזה היה מוכרח להתחבא
עד אשר נשכך הכעס: ואם חכרתו מספר, פעם באו ציר נכבדים מפרס
לברך את המלך בהיכלו. ויהי בשבתם במשתה שאלו את המלך איפה הוא
הזקן החכם אשר ישב אתנו והב משתאות כאשר היינו אצלך זה ימים לפנים
הסנהדרין כוונו התעוננו מאוד על פטירו שהוא מהרבנין אחד, והוא ספר להם

פרק א' משנה ח'

מה שרצה, את בקשו הישרים והחורגים שנשלח לו, ולהזמינו לבוא להיות נוכח בהמשתה, והוא נענה לבקשתם; ולפי זה וודאי שהוא כן ידע ועשה המשתה אבל זה שאמר לפני עובד, פירוש רצה לעבור את שלחן המלכה, ואולי גם הוא בעצמו כבר חושב בלבו לא רצה לענשו, ולהשאיר אותו בלי עונש כלל ע"כ לא היה וכו', כי מה הנה כמין מריבה במלך, אבל כאשר שרו מלכה אמרת בקשו חנינה את כבר היה וכו' לאחרים; ולאמן זה כבר המלך ויבוא לפניו. שאלה המלך את המשפט ושאל אותו מה נעשה על כבוד לראות אותו ולהתל בו, ויענהו לאמן לא ראותו לא השאלה כך, ואם נתנה את המחלוקת הראשונה, כבוד להסיר את נדבק והם העשרת ד' נספק, לשון אני את מחלוקת השניה בתורתו ובחכמתו, כי כמו של הכסף קם הרפאה, את לשלבו ומבוא נתבות לדרוך? אם לשון לפי המלך בדבור וקיימת את דרכיך, ויענהו כי גמרתם לנפשו, אבל כמה כל זה ואמר לזה, את צוה המלך שיתנו לאמן כוס יין לברך ברכת המזון, ולאמן פתח "נברך על המזון שאכל ונתן וחברו" ואמר המלך הלא גם עכשיו אתה בך את בקשותך? ויענהו לאמן הלא אינו וכו' לעשות אחר מעשה ולאמר שאפילו בזמן שתניא תפילה, כי הלא אני בא מסוף המאמר ואת הגשויו חופר וכולם חיבו עליו אלום במספר דברות א) מסופר באופן אחר, שהמלך והמלכה ארבו סמוכה והמלך אמר וברך את חוזה הלכה אם תשב לא תברך לאמן אחרי את וכו' הוא וברך אולם נמצא אח בתחרות)

א) בפרק ג' ירושלמי [illegible] ורואים, ב"ב הל' ב'

פרק ה׳ משנה ח׳

החלק של מעשיו שדומה להפרושים, והנה שהצדק היה של צדק, לכן כשלא
נטה למות, הזהיר בצוואתו לאשתו שלומית תמלוך אחריו, מפני שהאמין שהיא
נוהגת אותה בצדקתו, וגם אמר לה אל תתיראי מן הפרושים, שנקמו את נקמת אחי=
הם שנהרגו על פי פקודתו, ולא ממי שאינם פרושים, אלא מן הצבועים שמעשיהם מעשי
זמרי ומבקשים שכר כפנחס. וזה התכוון על עצמו ומעשיו בולטים לומר כי לו כגיפו
אבל שכחו אביו, לכן הורה הצדק שלו לרצות, כי זו נפה נהוגת לשכחו להם:-
ויהודה בן טבאי שהיה ראש הסנהדרין בזמנו של אלכסנדר-ינאי בתחילת מלכו-
תו, כאשר שרוב חברי הסנהדרין היו ממפלגת הצדוקים כמו שבארתי, ראה
צורך להדריך את הדיינים שלא יעזבו את הדין לחוצו צד, וזה שאמר אל תעש
עצמך כעורכי הדיינין להגלות או לעורר של בעל-דין; והרמב"ם א) מפרש את המלה על=
כעורכי הדיינין שמלמד לבעל-דין את הטענות והתשובות, ר"ל אם מי שהוא דן ודיין
לא יתאר בעל-דין אלא כמו פרטי לשאול שאלה בדיני ממונות, כלומר הוא ישאל איך
נוטה הדין אם טען אחד ותובע מהשני מ' טענה כזאת? או יהיה ישאל אם בא
איש ותובע מהשני בטענה כזאת, והשני משיב לו על הטענה תשובה כזאת
מי זוכה? אסור לו להדיין להשיב על השאלות האלה שום תשובה, וכן דעת
רש"י ז"ל שהביא מדברי ר' והרבנו גאון ז"ל ב); והשלה שהמובן לפניך התשובה של
שניהם שהם כשרים, של הנתבע שהוא רוצה להודיעו מ' טענות שיגר בשקר מחברו
ושל הנתבע תשובה שהוא בואות חוב אבל מכחו? בטענות שקר, לכן חייב אתה
לחקור את התביעה היטב בנימוקים וראיות ברורות, אולם אחרי שהגיע לבירור הדבר

א) בפירושו של המשנה. ב) בפירושו של המשנה

פרק א' משנה ח' ט'

לפני החלטה והוצאת פסק-דין, אנו צריכים להיות בדיוק שניהם כעצמים מפני שבשעת שכל שניהם בפנים, הנכנסו באה לצדק והנפסק שלא שם לבו נגדו:

- משנה ט.- שמעון בן שטח אומר, הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר.- - ביאור -

שמעון בן שטח שהיה בזמן של מלכות אלכסנדר ינאי, רחב ודבק את רוב המפלגות של הצדוקים והפרושים, הוא אשר רבו אשר ע"י עצת הצדוקים בולגים הרגו ונשפך דם רב של הפרושים, חשב את שתי המפלגות עם נחד המשולש נו חברו מפלגת הצדוקיים של חברו מפלגת הפרושים ועושו עמהם כפו לחורם, וכן להיפך לכן רחם צורך להצביר את הפניות לחקור את העדים לבדוק ברוב חקירות ובדיקות, כל כך של מקום אוצה כרצו ... כן שם עם של דברים ושניהם שוין להם וחס ושר אל אותו הדין, כך כדי להביאם אצבעם של הדבים לראות אם יצפון בחקירון לשם, ולאמן ותפשו בחבלי ... עם לסו ימצא הצד נכונה. והנה כמוסר הזהיר להרבות בחקירה ובדיקה, לעולם דרוש בדברים לא ורחב, לכן אמר אבל גם משה הדיין צריך להיות זהיר במה שאומר, שלא ילמדו העדים מתוך רוב השאלות גם בדבר שקר: אין זאת שני החכמים האלה יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח הזהירו את הדיינים ... מה מפני שאחד מהם נכשל בהריגת עד זומם והשני החמיר אלו, כי שניהם נתכוונו אך ורק שניהם לשמה ... אחד. ונזכיר פה המעשה של התלמוד בבלי וירושלמי, בתלמוד בבלי א) אמר יהודה בן טבאי הנה זה שהוציא את ... מכות ה:

פרק ח' משנה ט'

להוציא את הדבר מידם, ובירושלמי א) נאמר הדבר הזה על שמעון בן שטח והובא הדברים אלו: חוץ מזה ששמעון בן שטח הזהיר את הבנים תקן מה הרבה תקנות נחוצות והנה להבדות רק שתי בות אהן, הוא תקן ויסד גם בית ספר לילדים קטנים, כדי להשריש בתוך את בית התורה מילדותם, כידוע הנוסח את הסבר שהכירו בדרך = את ואמרו גם לעת זקנה, כי בית הספר שיסדו אנשי כנסת הגדולה היו לנערים מוגו שנים ושכל והשנה, לכן ראה צורך ליסד בית ספר גם לילדים קטנים, הוא תקן שהאשה הנושאת אשה צריך לכתוב בשטר כתובתה כל נכסי אחראין לכתובתך ב) וזה בוה ביותר בדבר נחוץ מאד, כי עד הלום היה לאיש אחד כמה נשים ואף אשה היו לו בנים, לכן כאשר מת האיש, הוציאו ע״פ רוב היורשים את האלמנות, ובני אשה אחת כלו להוציא את האשה השניה, ומ״מ זה בשום היורשים לריב ומצות, לכן תקן שמעון שיום תהיה להיורשים והכתובה נפרעת אך את שישאר, וזה היה גם לטובת האשה אפילו בחיי הבעל, כי לא קל יוכל לגרש את אשתו בשעת כעסו, כידוע שהוא והיה מופרת להכיר גם את חלק מנכסיו כדי לשלם את כתובתה; כן תקן אחריו את אלכסנדר ינאי שיחוגו את חג שמחת בית השואבה ביותר שגם והדבר עד שאמרו ג) מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו, וכאשר היום ברוח וכלי נגינה שרו, "הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות" וגם מה כל הקהל "אשרי לב מורו לאשר כי יעקב בחר לו יה ישראל חבל נחלתו" כן תקן לחוג לשמחת גם בחמשה עשר באב, כי בו היום חולו לכרות עצים למערכת אשר גם בהיות מתנות הפרושים, ומה הרבה תקנות לחגיגות, וכל מה עשה כדי לחבב לעם את תקנות

א) סנהדרין פ״ו ה״ג ב) כתובות פ״ב: ג) סוכה נ״א.

פרק ח' מצוה ט'

הקרובים אל הרעיון, וכנראה לי, הנה בגבול זה, מה שאנחנו סופרים את מנהגם:
רק בצבור ובקהל רב כדי להוציא מצות הצבור שימי הספירה ומתחילים ממחרת
השבת מאז, ולהראות לצדוקין כי שממחרת השבת הוא ממחרת יום טוב של פסח
ויום הנ"ב עיון. כי הלא ישנן אלה מצוות הכתובות בהן ספירה "ובגבל ...", וכנפה
אינן סופרים בפומבי: - משנה ו - שמצוה והקטלון עצלו אכם א)
שמצוה שומר ... את המלאכה ושנה את הרצונות, ושל
תתנפו לרשות: - בסיפור - שמצוה והקטלון הוה ...
הרבה מהאגות לפי המסורת הוו בנים או בני בנים של גרים, ולהם ...
רו שהיו מבני בניו של סנחריב מלך אשור, ומצה מלאך שהיו שונהם מבני ...
אחת. ויש אומרים להם שלכם הוו גוים והתגיירו ב) הם מבוזים רעוה ... אשר
הין זכן שגוים פוסלים את המגלה, ואמר "הין" כאו אין, באלף ומפני שאוב ...
לשאר בלשון רבו, ושמצוה זה הוא וכיל לבטל את המות "ה", כמו כלהגיון ...
... את המותות ה ח. י ג) ושמותם הם שמצ-וה והב-קטלון ...
שהוא כמו אב לילדים קטנים וזה מפני שהוא הוה ... ילדים לגם לאהם ...
שמצוה היה הנשיא של הסנהדרין והקטלון שנו ... ; הרב"ד ד) ותגלה
ושאל אוק מונו אותם לנשיאות בסנהדרין בהיותם גרים או בני גרים ...
... לנשיאות כמו שאמרו ה) ונשאו שחק ו) בפומוין לך, ואם אפילו נשאר
... שלהם הוו ישראלים אשר ... היו נשואים ... אחוך ז) הנה ...
רק לשאר בדרום אבל לא לנשיאות, שהוא פוסק לאלף אשר לזה דומה פסולין!

א) הם היו בערך ... אלהים תשכ"ו: נחלת שמעוני ב) גטין נ"ז הנצ' ג) שבת ... ...
ד) בספרו מגן שביא ה) סנהדרין לצ. ו) שמות ז' ... ז) ... פ. עזרה והמין

פרק א משנה ו

והרמב"ם ז"ל שאומר בפירוש שהם צריכים להיות דומין לך בחכמה, בגבורה ובמעשים
והוא הדבר שזו סגולה התורה גרונם אלא כלל כוללת בהם בישראל הכל.
אם אין כוללת בהם, אלא הם עכו"ם ושמעיה ואבטליון היו הזוגות החכמים הגדולים
גדולים אשר אין דומים להם, הרשב"ץ לקח את הדבר החדש הזה מ טעם
מאמר התלמוד שאמרו (?) שאפילו גוי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול
ומכאן צריכים צריכים כמותם: [illegible] משנת קל"ד שנת ק"ה לפנה"ס
תמורה של בית שני, וזה היה בזמן מלחמת האחים הורקנוס ואריסטובלוס
בני אלכסנדר-ינאי ושלומית אלכסנדרה, התקופה [illegible] כך זה שבמות
נשיא-ונשיא הנציב הרומאי השלטון היו על ארץ יהודה, וזה מפני שהיהם
הגישו את משפטם לפניו; וזה הלא כדבר דבר ודוד ואנוש שבזמן שאין שלום
במדינה אחת ורודים ונלחמים ביניהם, אז תבוא הממשלה הזרה.
לכן ובזה גם ממשלת רומא לנצל את מלחמת האחים לטובתה, וכך שהתערב
שלא [illegible] המושל היושב על מדינת יהודה, והנה לזאת נמסר אשר [illegible]
המדינה היתה מלחמת אחים ומחלוקת כל הנהלת המדינה ע"פ רצון
ראו את עיניו של מושל נכרי, השולט בלבו את כל עם היהודים, וזו נאמר אם
בזמן מן הזמנים ובטל לגמרי את המוסד היהודי שאחד את כל העם [illegible]
רשות ועניות נחוצות הוא הסנהדרין, כמו שנראה כדבר פרט הנציב הרומאי
הנודע „גבינוס" שחלק את ארץ יהודה לחמשה חלקים, ובכל עיר הבראשה
של המחוז יסד [illegible] ומחוז, רק אחרי שהשבירו אותם לזמן אחר שב הסנהדרין
(ע' בבא קמא לח.)

פרק א׳ משנה ו׳

לאמונו, שבלי זה כן לא הכל הצרכיות שהיו לו מקודם, לכן קבלו אותם את
הכוללים לשאר של המוסד הקדוש הזה בכל נקודותיו, והדבר הראשון שהתנו
הם שחברי הסנהדרין אינם צריכים לקחת שום חלק בהנהלת המדינה,
בדברים שהם חוץ מן הדת, המוסד צריך רק לתת תקנות להתנהגות
ומנהגים טובים ולהשריש מדות טובות; ואת שאמר שמעיה באזהרתו
אהוב את המלאכה, שזה גם הוא טובת [illegible]צבורתך, בזה הוא מלמד שתהיה
אדם אוהב את המלאכה, כי כשם שהתורה נתנה בברית, כך גם המלאכה
נתנה בברית, שנאמר ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון
קודש לה׳ (שמות לא) ב); ושנא את הרבנות להיות זר ופגע, כי אמר
אותה שהרבו בה כמה אנשים צרים שהם תחת פקודתך; ואל תתודע
לרשות ר״ל התרחק מפקידי המלכה שלא יכירו אותך ואז ימצא לך, הכשל
אפרץ ג) ואל תתודע לרשות שלא יעלו את משרת הרבנות זו המלכה
ובזה התכוון לפגוע את ר׳ יוחנן בן ששת כהן הרו״ג שנתמנה זו המשלה
לפני באלכסנדר, והיה חושב שהוא אב לשרו לאחר חלק של הרו״ג שנעל את
הרבנות זו המלכה; כן יש לפרש שהתנא מבאר ומסביר את מעשיו הלא
מוכיח שאהוב את המלאכה ושנא את הרבנות היא המדינות אפשר שהוא
סוחר מה הנדב, לא יכירו בו פקידי המלכה ואם כבר והיה לרצון, כי
וחבר טוב והיה בשבילך אם לא יכירו אותך לגמרי, והנה מה שאמר ל׳
ושמעיה ה) את שבגרם ובחברת בתיים מה שמונות, וכן אמרו ה) שבת [illegible]

א) שמות לא׳ ט״ו טז׳ ב) אבות דר׳ נתן משנה ג׳ ג) דספרו אבן משות ד) ירושלמי פסחים ג׳
ה) סנהדרין כ׳

פרק א׳ משנה י׳ ופ״

היה רגיל באומר. אל פתחו של דלת מלאכה לא זכר, כמובן שהמספר שלך
בני מבוגר, והכוונה היא שאפילו ביום רגיל ופרנס הבית מלאכה את בני ביתו,
כי אם אפילו שזכרו סוף מתענגים בזה כמעט. אבל אל גם שכר בתוספת אף
ועל, לכן הזהירו החכמים ללמד את בניהם אומנות ומלאכה א), אולם כוונתם
הנה לא בוגע אומנות קלה נקיה ויגיעת כפיים, וזה שאמר ר׳ חנינא אמר גדולה
גדולה הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים ב) ורב אמר לרב כהנא "נטוש ג)
נבלתא בשוק ושקול אגרא ולא תימא כהנא וגברא רבא אנא". כל פשוט נבלה
בשוק בין אנשים רבים ואל תתבייש ואל תאמר הלא כהן ואדם חשוב אני.
ובדבר בבחינות יש לפרש פשוט נבלה כגון שתשתכר ותרויח לפרנס
בני ביתך ואל תספר שהנך אדם חשוב, כי אז לא תתן לך פרנסה בגאוה
בקשת ולא תשתכר כלום, ובדורות פסנו נתן לו עוד הירדה רבות של גודל
מעלת המלאכה ד) את תולדות כל התנאים והאמוראים שהביאו כאן תמצא את
אומנותם להלן. - משנה יא - אבטליון אומר חכמים הזהרו
בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו
התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל.

- ביאור - אבטליון אומר גם אתם חכמים וחברי הסנהדרין הזהרו
בדבריכם. לא לדבר בכלל שום דבר שאינו שייך להתורה והדת, כי באמונות טפלים
כאלה שבלעם ומרגלי חרש את כל הצדוקים מיני המחוים ומנצלים הריחו הנם
נוכחים הכל יכולים ומגיעים וכל אתה להכשיל אפילו בדבור קל, ואל בדבור

א) קידושין כט ב) ברכות ח׳ א׳ ג) בבא בתרא קי. ד) פרק ו׳

פרק א' משנה י"א - י"ב

ופעמים להודיעם גזירה מסוכנה לסטודנט בשדות, ולא עוד אלא שאפילו לא מותר
אותך, שפל ופעמים לגרש אותך לארץ להמים שם צריך ר"ל לשמור עצמך
או שתתה בצמא תהיה מוכרחת לברוח מפני שלוחי המלך והמלך, ושם
שיברחו מן הסכנה כבר חושבו ונטו לבחור לו מקום טוב, אלא שלעולם
בטוח הראשון, אפילו אם הוא מקום כך, וכך ושתו גם התלמידים שלכם את
חשיבות בדבריכם, כי גם אלוהים ונביאו באותו חשב. ונמצא שם שמים
מתחלל שיאמרו הנה התלמידי חכמים שמדברים בדברי שוא, וכן מצינו אצל
ר' שמעון בן גמליאל הראשון שהיה גם כן בזמן החורבה של היהודים על
הרומים הארורים כמו כן לא להרבות בדברים א) אבל הרמב"ם ז"ל מפרש את
המשנה בפשטות, "חכמים הזהרו בדבריכם" ר"ל לדבר לפני התלמידים את הפשט
ריכם בדיבור מבורר והוו משתמשים בשני פנים, כמו שקרה לבוסות אשר
מדברי יוסי בן יועזר פירוש שגו, ואמה ושפחה מפלגה לוגבות להתכוון, וזה
זה תחובו חובת גלות ותגלו למקום המים שהמה המים הם רעים ר"ל
המינים שמראין פנים בתורה שלא כהלכה וישתו התלמידים ר"ל שיאמינו
לכך שאמרו מדבריכם: אבל אחר שבוא הנה מפורש של הבעלים והמים לכך
כי שלמה המלך ע"ה שאמר לומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ג)

משנה יב — הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

א) לקמן משנה י"ז ב) בפירושו על המשנה. ג) משלי כ"א כ"ג

פרק א משנה יב

הלל ושמאי היה הזוג החמישי והאחרון של הזוגות, על שנות לידתו ומותו של הלל אין לנו דברים ברורים, כי על פי הספרי א) היה הלל חי ק"כ שנה, כמשה עלה מבבל בן מ' שנה, מ' שנה שימש ת"ח בשעת שלמד תורה בבית מדרש, ומ' שנה פרנס את ישראל ר"ל היה נשיא הסנהדרין, אבל זה לא מתאים לפי החשבון שאמרו ב) הלל, בנו שמעון, בנו גמליאל ובנו שמעון כולם נהגו את נשיאותם בפני הבית מאה שנה, לפי זה התחיל הלל את נשיאותו במאה שנה לפני החורבן, והוא הלך גם מבבל בימי שמעיה ואבטליון, שהתחילו את נשיאותם במאה ושלשים קודם החורבן ונפטרו בשנת ק"ט שנה לפני החורבן אם כן לא שימש מ' שנה, ואם נאמר שהלך בזמן שלמדם לא קבלו את שני נשיאותם ולא שהוא שימש מ' ותשפחות, לכן מה שאפשר גם לדעת בקשר כמה היו ימי שני חייו:

מצד משפחתו התייחס הלל לאבותיו שהוא מבני בית דוד המלך ג), כלום משפחתו אבדו לא נודע לנו, רק זה שהיה לו אח ושמו שבנא שהיה סוחר גדול ואמר ולפי הציור להלל שהוא ובנו יכלכלו, וכל מחסורו ומשפחתו והוא עליו, והוא הלל יעזוב את כל עושרו לתורה, אבל הלל לא הסכים לזה לפי מאמרו "אם אין אני לי מי לי?" ובהוראות רבו שמעיה לאהוב את המלאכה ולהיות רק מוצא יפו; והנה בהיותו בעל אשה, ואף לבנים היה מוכרח להשכיר את עצמו לעבודות שונות כדי להרויח על פרנסת בני ביתו, והיה לו היום לעצמו והלילה לתלמוד תורה, אבל גם מההכנסה הקטנה שלו בזה משתמש טרפעיק ליום שהיה משתכר בעמלו, מחציתו היה מוכרח לתרום לידי ספינם לשמור

א) דברים ל"ד ז ב) שבת טו ג) כתובות סב:

פרק ח' משנה י"ב

הפתח של בית המדרש שירשה לו להכנס פנימה לשמוע את דברי החכמים
(והגדה מספרת (ו) שהלל הזקן שלא השתכר כלום ולא היה לו לשלם לשומר
את שכר הכניסה, אשר בלו מה לא נתן לו להכנס, עלה על הגג וישב על
הארובה כדי לשמוע את דבריהם, וזה היה בערב שבת ובתקופת טבת ושלג
ירד כל הלילה עד השמים ובשחר את הלל לגמרו ובמקום המאור שהאיר ובמדרש
לא היה נכנס אור, אז אמר שמעיה לאבטליון חברו, מה זה אפל היום
שלא נכנס אור במדרש, והתחילו להסתכל וראו דמות אדם בארובה
ובמקום שלו על הגג שלג כל כך כשלש אמות; כמובן שרחצוהו והושיבוהו
לנגד המדורה ואמרו ראוי זה שנחלל עליו את השבת; ומה נהגו זה לפי
המנהג שהמשגיח שומר על פתח בית-המדרש שלא נתן לתלמידים הרוצים לשמוע
דברי תורה להכנס, בזמן שהמנהג הקודם היה שהרשו להכנס כל תלמידי חכמים
כ) וכן מצינו שגם ר' גמליאל הוציא הכרוז כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס
והשומר בן המנהג שומר על הפתח של בית המדרש כי בזמנים הקדומים שהיו
בימי שמעיה ואבטליון כמו שהוזכר ובימי ר' גמליאל כמו שמספר בו"ה לקמן
שלא כל אדם יכול לעלות אל הר מרגלו - חרש ולמושיע שונים, כמו שאמר ר' גמליאל שכל
שכל תלמיד שאין תוכו כברו, כי הלא לא היה יכול לדרך אם ואם לומר שהתלמיד
וכמובן לא יכנס, לכן אמר שאין נוגע וכו';
שמעיה ואבטליון היו מהרים גם כן בבריות כמו הלל, כמו שאמרו במשנה הקודמת, לכן המשגיח שומר על הפתח
לו בזמנו של הפקידו, את מי לתת להכנס ואת מי לא, לכן נתן להלל להכנס כשהוא
מן ומשלה: כ) לשון ז' א'

פרק א' משנה יב

את הנהגתו הישרה ואת אהבתו לתורה, שאחרי עבודתו הקשה בכל היום בכל
כשהרויח ממנו את חציו נתן לשומר את בית המדרש בכל ערב כדי לשמוע דברי תורה, ומה
שקרה אותו כשלא מצא ביום הראשון לכניסה הנה מיותר לומר שהשומר החמיר לעצמו
מהמסופר, רק רצה להכיר את טיבו של הלל, אשר גדלו ידוע להמונים שלו:
הלל היה סמל הענוה, סמל הטוב והסבלנות והנה מה שמסופר עליו (שבת ל"א) פעם
בא אליו גוי ורצה להתגייר על כל התנאי שילמדהו את כל התורה כולה בזמן עמידה
כזה שיוכל לעמוד על רגל אחת, הלל התרצה והשיב לו כך: „מה דעלך סני
לחברך לא תעביד" את שלא אמר לו מי שרגיל בתורה ואהבת לרעך כמוך
כי אם שאל הנכרי, הלא אהבה תלויה בלב ואיך יעשה אם אני איני אוהב
את פלוני אלמוני? הלא אני שונא ויכול להכריח את לבו לכן ואהב אותו, לכן
אמר לו, כל דעלך לחברך את שעשו לו לאחר, וזה דבר הרוח להכריח את טובת
כל תורת ישראל, אשר הגוי שדה הוא זה, שהרי מצוה לא לשמור יום אחר
רק לגוי לעולם ט) שוב פעם בא נכרי להלל ואמר שהוא רוצה להתגייר אבל
בתנאי שימנו אותו אח"כ לכהן-גדול, וזה מפני שראה שנר הולך בגבר לבוש „ואמר
הבגדים אשר עליו חושן ואפוד, והוא שאל למי הם הבגדים היקרים האלה ואמר
הנכר אמרו לו שהם בגדי הכהן הגדול, לכן רוצה הוא להתגייר על מנת שימנו אותו
לכהן-גדול, והלל אמר לו שב ולמד רק דבר אחד, הן אם רוצה להכנס לפני מלך
בשר ודם, אם בין שלומד ענוה את הנימוסים איך להכנס אליו לחברו ואיך לדבר
אתו ואיך לצאת ואם? והנכרי הלך לו בין בין הדברים, אם בן [illegible]

ט) שבת ל"א: אבות דר' נתן פ' טו

פרק א' משנה י"ב

הנה אחד שרוצה להיות כהן-גדול ולשרת את פני מלך מלכי המלכים
הקב"ה, אומרים לו שצריך אתה ללמוד מקודם איך להכנס לקודש-הקדשים ואיך
לעשות את כל עבודות הקודש, ואמר לו כן אותה הדבר, לכן למדנו ומתחלה
הלא מה שצריך, והלא התחיל ללמוד, עד שהגיע להפסוק "והזר הקרב יומת"
אז נזכר הגר ע"ה לשאול מה בני ישראל שנקראים בנים אתם לה', דכל מה
הנם צריכים לעבודה מקדש אלא יכולין מן הכהנים הלא ג' ...
הכהנים, ואמר קל וחומר הגרים שבתורה ונאמר על הזר; ומה ...
שאני נכרי שרוצה להתגייר אבל על מנת שלמדו אותי רק תורה שבכתב
כי אינני מאמין בתורה שבעל-פה, אז לקח ללמוד אותו אלף בית, ...
הלא כבר ללמוד שלמדתי אינני מאמין ... ? אז אמר לו הלל ...
אם כן, הרי שלו הלל הנה מאמין שלמדתי אותך כבר, ואז ... רוצה
להאמין לו שגם בתורה שבעל-פה הוא ..., אז הודה לו ... והתגייר
ב) שלשה הגרים האלה היו עוד ... שאמרו הנה ... הכהונה
אבל הוא בקשתו לא שמר אליהם, ... שלשתם בשכינה אחד אחרי ...
... גילה להם ... ונתקרבו ... הלל ...
... השכינה: ... (ב) ...
כיון ... את ... הלך ...
...
... הלך והלל ...

א) אבות דר"נ פט"ו ב) שבת לא

שוב שאלות האיש ערום או כמו הלל: שלא וכו יש לאדם חם ויש לו משא רבה עליו
והאיש שוב שאל שאלה שאין לה שום ערך, הלל השיב לו תשובה עם מלוה בשמחה
ובטוב לב, האיש הלך וחזר כך כמה פעמים ~~ושאלות~~, ובכל פעם הלל
ענה והשיב על שאלותיו באפס חן ובשמחה רבה, אבל בסוף האיש אמר הרבה
שאלות יש לי לשאול, אבל ירא הלל והתכוון להשיב על שאלותיו, אולי כעס
רבה האיש לבלבלו להשיב לו על כל השאלות בטוב לב, אבל אמר לו הלואי
שלא ירבו [illegible] כמוך, וכאשר שאלתו הלל מדוע? האם הנך [illegible] נוגה
זה שלו כעסו להרגיז שיהיו בו [illegible] כמוני, אמר לו הלא בשביל הכסף
[illegible] [illegible] [illegible], והתמרמר עם אחד מחבריו שאינו [illegible]
לכעס, והלל השיב כמו ותרגז להכעיס כמה [illegible] [illegible] [illegible]
לכן כעס ורוגז; ואז שאמר אם אני כמו הלל כאן, לא אמר [illegible]
[illegible]. כי כמו שאמרת הוה ענו גדול, רק התכוון בזה ללמוד את כל בני ישראל
לענוה [illegible] לתורה, כי אם [illegible] ולא [illegible] רק ללמוד דבר גדול
[illegible] הנה כאן [illegible] אם כן אין שום [illegible] [illegible] מישראל אשר
שאינו יכול ללמוד בתורה מפני שהוא מוכרח לפרנס את בני ביתו, ואת
שהתגברה אמרה, הלל טוב הלב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ובא וחזר את הדיון שלא [illegible] ללמוד תורה:
הלל [illegible] הלל [illegible] ונקרא הלל הבבלי, ואת [illegible]
[illegible] היה [illegible], לפי הספרי [illegible] היה [illegible] [illegible]

פרק א' משנה יב

לאור סבות הדבר של שמעיה ואבטליון, ואשר אתם שניהם את
בני בתירה לראשים של הסנהדרין, אז שהיו בני בתירה לא יודעים דנו
רק מפני שנפטרו א) ר' יהודה בן בתירה היה בזמנו הזקן שהיו שמעיה
ואבטליון לכן וכדי להיות שהוא הזקן ואין אחריהם והוא הוה הבחור
ואחיו היה סגן. אולם במחילת כבודו של הרב החכם ר' שמעון, אין באמת
נחה דעתי, כי ביאור שמעיה ואבטליון לא תואמו את החכמים בתלמוד בבלי,
ושנית הלא בירושלמי ב) אמרו ר' יהודה בן בתירה נעלם של זמן הלכתו
של ר' אליעזר ור' יהושע. לכן לא יתכן לו אותם כלום, אולם אין כוונתי כאן
סנהדרין לא היה רב, כי הלל לקח את מקומו של הראש ולא נתמנה לנשיא חסד
לזקני, ובנראה מהמילה שהיא שלא היו גדולים בתורה, רק בזמנו נתמנו
בגזרת המלך הורדוס, שלא הקפיד על ידיעות התורה, רק שיהיו נכנעים לפקודותיו
מותיו, כי גם לכהן-גדול מינה את המשרתים המצרים, אף כי הוא היה מן הכהנים
אשר בין אנשי הזמן לא התאימו, אולם מלום מאלה שהיה הוא מוכרחים לעסוק את
הנשיאות להלל והוא לקח לו לסגן את שמאי: וזה הדבר ערב פסח שחל
להיות בשבת, וחברי הסנהדרין אשר בני בתירה היו הראשים ולא
ידעו שום דבר פסח דוחה שבת או לא, ואם אינו דוחה אז אנו צריכים
כי הלא מצווים להקריבו אך ורק ביום י"ד לחודש ניסן, כי פסח זה הוא רק
בזמנו עשר לבני ישראל שהיו בדרך רחוקה ולא לכל העם, אז שאלו כולם
לתלמידם של שמעיה ואבטליון המובהק הוא הלל הבבלי, והוא אמר להם

ב) בספר קהלת שמעוני מהרב החכם ר' שמעון שהיה רב בלונדון ב) סנהדרין

שקרבן פסח דוחה שבת ומותר לשחטו בשבת, והדבר לא רגיה מגמירה שזה שכתוב בו "במועדו" וכן כתוב גם בקרבן התמיד "במועדו" ובכן זה קרבן תמיד דוחה שבת, כי הוא כתוב בקרבן א) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד", ובשביל זה הקריב הכתוב ואמר במועדו, לכן גם קרבן פסח שנכתב בו במועדו דוחה את השבת, אבל חברי הסנהדרין לא ידעו את פתרון דבר זה, אף הדבר רגיל מצות את תמיד שאין עליו עונש כרת, אם לא הקריבו אותו, בכל זאת דוחה שבת בלי ספק קרבן פסח שאם לא מקריבין אותו בזמנו יש עונש כרת בודאי דוחה שבת, וגם המשנה בכ"ק ב) אבל לפי הירושלמי ג) לא ידעו חברי הסנהדרין גם את הראיה הזאת, וזה מוכח שאצלם היה זה דבר חדש, והם אמרו שלא [illegible] להוציא על פי תורה מפורש ע"י סברא ושכל, כי הלל היה הראשון לפרש את התורה בשבע מדות, וזה עשה גם כן בשביל [illegible], כי הוא רצה למשוך לתורה שבעל-פה גם את הצדוקים, לכן הראה להם שבע מדות שהתורה שבעל-פה דורשת, הן נלמדות מן הפסוקים של התורה; ובאמת לא קבלו גם את הראיה הזאת אף אמר להם שכך קבל משמעיה ואבטליון, אז מינו אותו לנשיא עליהם; אולם לפי דעתי הנה זה תמוה מאד שחברי הסנהדרין כיון שהיו צריכים לחכמים לא ידעו איך להתנהג בערב פסח שחל להיות בשבת, הלא בודאי כבר קרה בימיהם דבר כזה ואיך לא זכרו מה עשו אז עם קרבן פסח, לכן נראה לי שבאמת גם הם ידעו שקרבן פסח דוחה שבת, רק הם רצו לנסות את הדבר את המקור איפה הוא נמצא בתורה, מה שלמד להם הלל את

א) במדבר כ"ח י' ב) פסחים ס"ו: ג) פסחים פ"ו ה"א

פרק ה׳ משנה י״ג

המצוות של עבירה שהן קל וחומר; ובאמת היה ראוי הלל להיות מוצבת
כי הראשונה היא דבורו הכי גדול בתורה עד שהחז״ל אמרו א) בתחילה
כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל
הבבלי ויסדה; אבל חושב לנו למותר לבאר בפרטיות את הדבר מדות של
הלל שהתורה נדרשת בהן, וק״ו שאין זה אך מן הדין, כולם כל הנדרשים
אותם; קל וחומר! וסודה הוא בתורה. ב) „הן כסף אשר מצאנו בפי
אמתחותינו השיבונו אליך מארץ כנען" ק״ו איך נגנוב מבית אדוניך, ג) הן בני
בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. ואף כי אחרו אותו, והוא דבר מצוות
עבירה שוה! כי אמנם הכתוב בפסח אבל לא מפורש שהוא את בוחה שבת
אולם דבר כמה נוספו אליו עכשיו תמיד. ושמה כן מפרש הכתוב שדוחה שבת
לכן גופו שהתורה כותבת גם בפסח דכתיב „במועדו" כמו בתמיד; שבין
פה אכתוב אחד! לדוגמא נאמר בפסח ובזה הראשון עשה נפש ובזה
השני עשה נפש והיה לנו, כל מלאכה לא יעשה אך אשר יאכל לכל
נפש הוא לבדו יעשה לכם, ובכן התיר לנו הכתוב בפירוש אוכל נפש במצות
המצוות, אבל בכל החגים כתוב סתם, כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין בהם
היתר לאוכל נפש, ומה דין זה הכתוב בפסח או „את מלינו" כי כל החגים
השווין זה לזה שנאמר בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות; אולם
גם אפן אחר; כתוב ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, כי
מצוה שאדם חייב בתלמוד תורה בין בארץ ובין בחוץ לארץ, וכן בתפילין במלון

א) סוכה כ׳ ב) בראשית מ״ד ח׳ - ג) שמות ו׳ י״ב

פרק א' משנה י"ב

וקשרתם אותם לאות על ידך וגו' מקבלין אנו על כל המצוות? הנה זה אנו לומד
מבנין אב. שבשניהם הוא חובת הגוף הן בר"ת והן בתפילין משא"כ שאר מצוה, שהיום
חובת הגוף אנו אומרים שאינן נוהגין בארץ ובין בחוץ לארץ: בנין אב אנו
מוצאים! לדוגמא, יש מומים באדם כהן, שפוסלים אותו בעבודה, ויש מומים
בבהמה שפוסלים אותה לקרבן, הנה יש במום גבן דק או תבלול וכו', שאינם במום
שהוא בבהמה, ויש מומים בבהמה שאינם כמומים באדם כמו חרוץ או נבלת, הנה
זה מלמד אחד על השני, לכן גבן דק ותבלול פוסלים את הבהמה לקרבן, ונבלת
וחרוץ פוסלים את הכהן לעבודה: כלל ופרט! כתוב אדם כי יקריב מכם
קרבן לה' מן הבהמה זה כלל, מן הבקר ומן הצאן זה פרט, אין בכלל אלא
מה שבפרט, מפני שבשביל זה פרט הכתוב ומפרש מה שמותר להקריב מן הבהמה
פרט וכלל! כמו בשמירת אבידה, כתוב וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו
הרי זה פרט, ואחרי כן כתוב וכן תעשה לכל אבידת אחיך, וזה הנה כלל, לכן
יש להבין שהפרט אינו אלא לדוגמא, אבל צריך להחזיר כל אבידה; כלל
ופרט וכלל! כמו שכתוב ונתת הכסף אשר פדית את מעשר-שני, בבקר
אשר תאוה נפשך, זה כלל, בבקר, בצאן, ביין ובשכר זה פרט, ובכל אשר
תשאלך נפשך שוב כלל, לומר לך מי שחזה בין אלה כעין הפרט, מה הפרט
מפורש דבר החי ומותר באכילה כמו בקר וצאן או פרי מגדולי קרקע כמו
יין ושכר אף כל דבר אשר תאוה נפשך צריך להיות דבר מותר באכילה
ובגדולי חיים או מגדולי קרקע, לאפוקי דבר חיים שאסורים באכילה ולהוציא גם

עט

פרק ס' משנה יב

דאמת יש כמה גירסאות של המידות של הלל, לפי סוף הברייתא של ר' ישמעאל בתו"כ יש רק שש מידות ואלה הן. גז"ש, שני כתובים, ק"ו, כלל ופרט, פרט וכלל ודבר הלמד מענינו, ובאבות דר"נ פל"ז, מונה שבע מידות ואלה הן. ק"ו, גז"ש, בנין אב מכתוב אחד, ב"א משני כתובים, כלל ופרט, פרט וכלל, כיוצא בו במקום ודבר הלמד מענינו, ובתוספתא סנהדרין פ"ז הנה כמו באדר"נ רק דמונה פרט וכלל, וכלל ופרט. מונה רק כלל ופרט וכלל, והיינו רק שבע מידות, אולם הנני מגיה לפי הנוסח של ר' ישמעאל אשר שנינו שאומרים בכל יום; הלל היה גם אומר דהמצאות אחרות כמו שאמרו אלו א) שלא אמר רק חכמה אחת שלא למה, לומר הרי עבודת את חכמת הדבר, לומר שגם ושבעים (בהערכם): וכאשר אינו אומר לנו את דברו אותו ונקבע בלב הלל הזקן, אולם הישם המה צ"ב תמוה, כי הלא הנשיא של הסנהדרין היה תמיד הבחור רק מחב היה הנשיא והמנהל, והאני סגן אב ב"ד, וגם הלא היה בהו חותנו של המלך הורדוס, ואמן הבייתוס, ואפילו פתח את חנותו ואצרו גבורתו בשביל המלך בשנת הפסח, אשר גם אותם שני המלך. ובאותו אופן אני מוכרח להגיה אלו, שהוא ויתר על נשיאותו להלל ושמלך הפרושים ומה גם שיר המלך בלשון לא היה מספיק לזה, כי הוא הלא מונה את חותנו להם של הסנהדרין כפי להיות לפי רצונו. לכן רוצים שהם הבייתוסים לתוך להביא שהלל שיהיה נשיא הסנהדרין הגדולה אשר עתה היה בלשכת הגזית, רק הוא היה נשיא באמת מהסנהדרי - רק שנה ארבעים ושלשה חברים שהיו

א) במס' סופרים פ' ו' ה"ג

פרק ס משנה ו׳

(ס)

ויבא אל פתח הר הבית, ואמר אל פתח העזרה אז אבל זה לא יתכן [illegible]

כמה האנשים, רואה הלל תקן את הפרוזבול שאפילו שלא מחוק התורה

על דבר שאינם חובות בשנת השמיטה, הנה לפי הכתוב ב) בשנת השמיטה

[illegible] כל בעל משה ידו את חובתו וזה [illegible] "החוק הזה הוא [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] על הלוה [illegible] שנת השמטה [illegible]

את החוב [illegible] החוק [illegible] שהלוה, שהוא [illegible] אשר מלוה [illegible]

על [illegible], אבל [illegible] הלל, [illegible] [illegible] על [illegible]

את [illegible] [illegible] [illegible] את [illegible], [illegible]

להלוות [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] [illegible]

[illegible], לכן [illegible] הלל [illegible] שהמלוה מוסר את השטרות [illegible] הלוה לב״ד

[illegible] שנת השמטה [illegible] את השטרות [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] "פרוזבול" [illegible] מוסר, [illegible] [illegible] מוסר את הב״ד

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ואינו [illegible] על [illegible]; [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], על פי התורה [illegible] [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] את [illegible], [illegible] הלל [illegible]

את [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ומוסר את [illegible] ב״ד)

ס) סנהדרין פס. ב) דברים ט״ו–ג) ערכין [illegible]

הרעה, וזה הוה של לא תורתו וחכמתו הגדולה, כמו שביארתי לעיל שכשך לעשה
זה שעשה חכמה, ובן נעשתה חברו שאהו הרעה ובן נעשה נכרו כמלואל הרעה:
הוא הלל היה אומר, הוי מתלמידיו של אהרן הכהן שהיה אוהב את השלום, לכן
לכן רדף אחרינו כדי להשיגו את הוא דרך אמת: פירש רש"י ז"ל אין משני שהוא
שם שלום בין איש לאשתו לכן כתוב אצלו בלשון (סמיכה ד) ויבכו אותו כל
בית ישראל" ואצל משה כתוב (ג) ויבכו בני ישראל ולא כתוב כל בני" משני שהשים
לא בכו עליו כמו על אהרן, והרמב"ם ז"ל פירש כשהיה אהרן מרגיש באדם שהוא רע
או שהוא בעל עבירה, את המלמד אותו, והיה הפועל הזה מרגיש בנפשו ואומר
אוי לי אלו היה יודע אהרן צדיק לבי ורע מעשי, כי שגדול שלו היה מדבר אתו
לכן הנני מחויב להטיב את דרכי, כדי שאהיה ראוי לאהבתו ויבואהו"; ואם אתה
תהיה מתלמידיו, את גם אתה תקבל את תורתו, ולא רק בשכרו לעשות שלום בין איש
לאשתו לפשר סכסוכים שנפלו בין אדם לחברו; ודבק במדותיו ונקוים לפרש
הוי אוהב שלום ויי"ז זה תהיה לרוצים את מקור השלום שהוא בלשון ברואת
העולם "אל נקרא" השמש מפני שהוא והוא אלא ריב ועסק: והנה זה שמספר
על השלום (ב) רב ברוך אזיר חוצה, זמם בעת של עיר לוקט ומצא את אליהו הנביא
שאמר אצלו, את שאל אותו אם יש כאן בן עולם-הבא, אמר לו אין כאן אפילו כעת, אבל
כאשר נדדו לפניהם שני אנשים, את אמר לו שהם בני עוה"ב, את הלך אחריהם
להתוודע את מעשיהם והם אמרו לו אנחנו ומשמחים אנשים אנחנו כדבר שלחוק לאמר
עצבונם ורואים הרבה השורר שלהם, וכן אם אנחנו רואים שאנשים רבים ומתקוטטים
א) ספרו של פרק פסוק- ב) במדבר כ' כט - ג) דברים לד ח - ד) של פרק תענית
[illegible] ומימונים

69

פרק ס"ו משנה י"ב וי"ג

ביניהם את האהבה והאחוה ולהשכין שלום ביניהם, כמו שעשה אהרן

ומראים את גודל המעלה של שלום, וכן מסופר (ח) שלומי ר' ...

לספר על ר' מאיר, שהוא היה רגיל לדרוש ברבים בלילי שבתות, ושם היתה אשה

שהיתה רגילה לשמוע את דרשתו, ופעם אחת שהתה לשמוע עד שעה מאוחרת

הלכה לביתה, ומצאה שכבה הנר, אמר לה בעלה היכן היית

אחרה כל כך, אז ספרה לו שהיתה שומעת קול הדורש, אז הרגיז

בעלה ונשבע שלא תכנס לביתו עד שתרוק בפני הדורש

... להבחלה ואמר שיש לו כאב בעינו, ואם תרוק בעינו יתרפא

ודבר הפלא, כאשר שמעה אותה אשה, באה ...

הבוחה, ואמר לה שתלך לבעלה ותאמר לו ...

רבי מאיר, וכאשר תלמידיו שאלו אותו הלא ...

השם ... ואם ב"ה מבקש שיהיה לאחות את ... כמו ...

לעשות שלום בין איש לאשתו, עאכ"ו שאני צריך למחול על כבודי ...

כדי לעשות שלום בין איש לאשתו: וכ אלו אמר שלום ... (ט)

אחר כך ... בפסוק השלום ... (י) ... לו ...

שלח לה :- ואף אמר הלל, אוהב את הבריות ... שלום

הבריות וכדי ... של ... חיים, ... את ...

ולקרב שהאדם ... הוא ... לאדם ... שלום ...

שלום, כדי שתהיה ... בבריות ... כל ...

(ח) ירושלמי סוטה פ"א - ויקרא רבה ט:ט) דברים רבה ה:טו

פרק ט' משנה יב' וי"ג

לפרנס כאשר תלוי אלה שבכה בפסוק שלום בריב ועשה, כן אם משתדל לשוק
את בין חכם לתורת ה' שהתכתבו הדברות ועליהן לך גם בדבר השלום ודבר שלום
טובים; ויש גם לפרש אהוב את הבריות ומקרבן לתורה שתהיה נוח ומקבל לכל אדם
שפל לעולם, ואז תקרב אותם לתורת ה' ותגורי. כאן אולה הוא גם אלה הדברים:

-משנה יג - הוא היה אומר נגד שמא, אבד שמא ודלא מוסיף יסף, ודלא
ילף קטלא חיב, ודאשתמש בתגא חלף:- ביאור -

במשנה הנוכחית דוברת את תלמודו ומדותיו הטובות של הלל, בהמשנה הבאה
הולך לבאר את הזמן והמקומות שדברו של גם ישראל דהלל ואל הסנהדרין בקדש.
ואז גם נבא להבין את דבריו במשנתנו: הלל נתמנה לראש הסנהדרין אחרי שהורדו
משנה א' עשר רואי לאלף של והודה שכשמתו הראשונה היתה להוריד מושב אחד
מבני הסנהדרין, שהיו פרושים כולם ממקום הלבושים וגם אריסטובל בן שלומית
ואנטיגנוס לבעה, וזה דלה אפני אני מאות בשלות מפני שהלבושים היו אוהבי
ואלפוי החשמונאים, אשר הוא ינת אותם תפלות יפה, ושנת רבי לאלה חן בעיני
העם, כי הוא ידע והכיר את המפלגה הפרושים של העם באהבתו אותם, כן עבד שמא
העם שונא אותו מאד, לכן החזיר את בני הפרושים לאמה ומדבלון כראש הסנהדרין
ואחרי מות שניהם נתמנו בני בתירה, אבל דרבנן את שהבתהם לתלמיד
הושיר את נשיאותו, ועל זה אמר הלל במשנתנו, נגד שמא" ר"ל שרוצה שמו נהיה
לעגבו, גם שיהיה גדול ומפורסם, הוא הנה אבד שמו, ר"ל הוא הנה יאבד את שמו
השמועה, כי הוא בתנועת סבנה תמיד, לפי המורה של אמה רבו שלום אלמנה

פח

פרק ו' משנה ג' ד'

לרשות, כל ת"ח שלא מוסיף ידיעה בתורה, רק מוסיף בתענוגים מתוקים
ושמחה ושבע, כי בזה הוא נופל בתאוה עבירה על המלך המפואר, ואשר נרגז
חרי אף שהוא והבזהו בדבר אונים על כל רוח פיו שלכל חושב [illegible]
טובה בזמן כזה רק ללמוד תורה, ואם לא ילמוד בעצלתו, כי סוף סוף
חוב למותו, ובפרט חבר ושנה את תורה כדין שמחה ושפלות; ושמחה
דרשם של התורה להבהן, או כבוד לשון דבר או כבוד, כמו שמפרשה [illegible]
מן העולם הזה, ולולי הכבוד שאומר השחרין על המלך המפואר [illegible]
ההבחר כל העולם בצורות וכבודות רק [illegible]
אלוקה שאלו חלק וזוכר מן העולם. - משנה ג' - הלומד מחבירו
פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו
כבוד - שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני
דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי
ומיודעי. והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל
אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחבירו [illegible]
שאמר שכל כשהוא לומד כ"ש [illegible]
הכל בשבילו, [illegible]
הלל [illegible]
[illegible]

פרק א' משנה יד' טו'

זה, ובאם גם השומר על עצמו חדל את השומר על אחרים להזהירם בדרכיהם שבהם הולכים בה=
רק שלא כהוגן, אז מה שווה כל עצמותו, ועל זה אמר, וכשאני לעצמי מה אני, כמו
שחובתו צריך לשמור על עצמו, כן חובתו צריך לשמור על עצמו לבדו, להיות מושלם
מחברת אנשים, כך צריך לעזור לאחרים כפי רצונו ויכולתו, כן אמר הלל ואם לא
להשאיר שום דבר שצריך לעשות היום על מחר, כי בן אדם לגמרי אינו בטוח שיום הזה
חי, ומה שמוכרחים לו מחשבה עכשיו יוכל בודאי להשלים ואם לא עכשיו אימתי!

משנה טו - שמאי אומר עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה
הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

פי' נאמר - שמאי היה חברו ושכנו של הלל בסנהדרין, שניהם שמשו
שנה ביחד ברוב הסנהדרין, הוא שם לו לאזני תורתם הגדולה, ולא מפני חכמתם
ורוחם הרבה, שלא נמנו לחברים בסנהדרין המלך הורדוס, אשר היה מעונג
לבני כמה שנותיו מלפניו לפני כדוגמה, שלא והיו לפי חוקי התורה, ושני
הרבנים הצדיקים הלל ושמאי נשארו לא התמסרו מחמת הסכנה שנשאר בזמן
כן שטת בזמנו, ומה שאלו נמצאו להדאיג אפילו שלפני אחד לפני הדין של התורה
כן גם הם חז"ל שהסנהדרין שהיתה דומה היה נעלמת באופן מוכן המלכות
פן לא דבר במעשיהם שלא הצליחו פסק-דין של מות אם רק התביעה מתקיימת
המלך; ומה ברחה מפסק-הדין שהוציאו על כל מעשיו החשובים שלא נמצא
אחד שרוצה, כי גם המלכה מרים אשתו ושני בניה שלגלה לו נהרגו ע"י משפטו של
הסנהדרין, ולפי זה אין כל פלא אשר גם הרגום הוא אחד מהם ....

פרק ח' משנה ט'

ו[illegible] המלכה, אשר היה הורש באמתו של מלכות והוספה להרג [illegible]
פסק-דין של הסנהדרין הגדולה, ובכל זאת נשארו שני הצדדים המלך של
בשארתם, למרות [illegible] הנפש שהיו להם ברצונותם כפי יחוס [illegible]
ו' מוסף, שגם הם לוקחים חלק בו, והרגע הזה היה ברור, [illegible]
[illegible] ועלינו [illegible] להציל [illegible] מאוד; הן אמנם יש [illegible] שהם מן
המפסדים ועוד מהסנהדרין, אבל לפי הספרי [illegible] של הלל [illegible]
פרק א' שנה. כן לפי הגמרא שהלל בן שמאי, היו תלמידי הלל ובני שמאי [illegible]
נשמותם אותה שנה בפני הבית, מפני שהלל היה כל הזמן הראש של הסנהדרין
לא התפטר אם כן לא התפטר גם שמאי חברו; [illegible] המלך [illegible]
של [illegible] שהם היו תמיד נגד פסק-הדין שהוא רצה בהם, [illegible]
[illegible] ורק שרצה לחלוק עליו את [illegible] הם, של כל פנים לא רצה [illegible]
את רוח העם [illegible], אשר גם [illegible] הכנ הוא [illegible]
[illegible] של [illegible] החשמונאים [illegible]
העם [illegible] חן [illegible] העם, [illegible]
בכל, [illegible] היה כלל [illegible] אשר חז"ל אמרו עליו ב) [illegible]
[illegible] של הורדוס לא [illegible]:- שמאי היה [illegible] והוסיף [illegible]
הלל גבוה [illegible], הוא היה מחמיר בכל דבר. [illegible]
[illegible] את [illegible] ג) [illegible]
[illegible] להוכיל את [illegible] ביום [illegible]

א) סוכה נ"ג: ב) תוספתא יומא [illegible]

פרק א' משנה טו

א) גדולה שלמה כלהו של שמאי והלל בין בחג הסוכות שהוא סמוך לו, אף פותחת את המסכתא
אשר גם הבית שיתן עליה, רק כדי שהרמות בין ראה ואוט ויוצא מתחת סוכה, מדוע
פיגעתו ותוצרותו נראה לקטן גדול ולא שבעה מחלוקת הדברים שבהוקלו בגופם
להתגבר על התגמוים שהבדות לגדול, ויפה הלוג הרב החכם ח"ה (וייס ב) את שנה
הרבים האלה הלל ושמאי, ומה שהלל חנם ודרש לדאוב על טעם של כל הלכה ולפי
סברתו יפה על עצמה מה של ביטולה, מה שלשמאי היתה כל הלכה קדימה לחוק
ולם נצבר והשתבל בפלפולו לתת לה טעם כל מין ובכל אופן, ומתוק בה שהם
היו הראשונים שהתחלקו בהשקפותיהם על שיטת הדינים, הלל הלך לשיטתו להקל
על כל דבר שיש רק אפשרות להקל, ושמאי להיפך החמיר על כל דבר שיש בו אפילו
ספק טפל, מובן שניהם התכוונו לשם שמים, ומה שאמרה הבת-קול הלכה כהלל
שהוא בעל שפר, אלו ואלו דברי אלהים חיים, אלא הלכה היא כהלל הנוח לבריות
והמקל לכולם, כי כוח דהתירא עדיף, ומהם התחיל התלמוד להתפתח, כי כל
החכמים העומדים להם, חוץ מהרבה הזוגות שנחלקו בדין הסמיכה על קרבן ביו"ט
שלא באו לידי החלטה, באו תמיד לידי החלטה על פי רוב החכמים, כי הם נמנו
רק בפעם אחד. אבל הלל ושמאי נחלקו בשיטה שלמה, ומה אין אפשר להחליט על
הרוב עצות, לכן התגלה המחלוקת ונדרה אחר כך גם לתלמידיהם שנעשו
בית-הלל ובית-שמאי, וזה שאמרו ג) כל מחלוקת שהיא לשם שמים כגון מחלוקת הלל ושמאי
סופה להתקיים, כי כל אחד מהם אינו יכול לוותר על דעתו שהיא מיוסדת מהתורה
לכן השאר המחלוקת, וגם את כנגד אשר החכמים האלה שניהם לתורה נתכוונו,

א) סוכה א. ב) דור דור ודורשיו פרק יח - ג) לקמן פ"ה מ"ג

פרק ט' משנה ט'

הדרות, כנגד את הדבר הראשון והדעה שהוא זכורה למשורתו בן שונה יבולה
וזה שמונה ומצאת מקולו לבית, וכבן בתום הכל ושלחו תמיד לנדו מריבות וקטטות;
ואם אפילו נאמר שהלל המכוון אל מעשה חד פעמי שעשתה לו שהקדיחה את תבשילו
אלא לקבוע מה רוצה הבעל לגרשה, וב"ה סוברים שאין ספק זה כבר יפה הבעל לה
רק מותר, הנה מה שאנו שב"ה הדגישו את הבעל הוא בעל קפדן ואשתו שרוצה לו;
רק את אשתו נעכר לבו בשביל מעשה קל כזה, ואם בודאי שהוא מרר את חייה תמיד
בתאונות שונות, והדין בשר ולא לו כמה כבשר נפלו ויראו את הפרצופים
בין האב והאם בכל יום, את בנו התרגלו גם כן לבזות את האב או את האם אם
שניהם יחד, ולמה חשו ב"ה הנחיים ובמלו השלום, ואמרו שמוטב שיפרדו כבר, יותר
פרק שם ויגרום גור עצבון ומחלוקת; ובודאי היה הדגש הזה גם כן לר' עקיבא, שאמר
שמותר לגרש את אשתו אם מצא אשה אחרת נאה ממנה, כי מי שבעבר בלבו מוסף
לחשוב את ר' עקיבא שיגרש את אשתו בכך, עד שהית הנשואין קשה לה ובקלא מתקיים
שינויהם בגבולה ובזיונות ותכשיטים ויקוים כמו שאמר ר' עקיבא לנהלם, אלא אם
הוא אמר הלא כל מקום צריך לקבל את אשתו, אבל אם אדם שולח עינו את עיניו
באשה אחרת, אז כמובן שהוא כבר נפש תשוקה לגרש את חוה. שבמשקל לא יתן
פרדו: צבעו נחזור למשנתנו הנה שאמו אומר, שזה מורה קצת כל לכאורה
צריך להיות הדין לפעמים, אשת מורה תמיד; אבל אם כן מה ושלא להיות לפני
עיניו? לכן ששלפרש שזה מורה קצת, כל אחד אמיש לוחם להציל אותך שם
בלילה שמרו צדקת הווה לימוד התורה, אולם כמו שפירש את ראשונים וכל הפרשן

(צב)

פרק א' משנה טו

אלו שהוא בעצם התכון של למוד התורה תמיד בקביעות, וי"א לפרש שהכוון
במאמרו לעשות את התורה קבע כ"ל בדבר הקבוע שלו, אשר להנאתו ועניניו, כך
אל תעזוב יום בין להלכה לנתוח אתה ובה לפני שנתחו, ולפי פתח הפירוש הזה
הוא התכון, כי הלא הוא שאמר בגמרא הנה אדם בוחר כבר להתגבר [illegible]
בותו כי הוא הוא לגר א), אם אמר שמאי אמור מעט ועשה הרבה, כל
המטות לעשות הרבה, ופשר לה ועלה בידך לעשות את הבטחתך או מהוה
כאשר לבן והם טוב להבטיח מעט לעשות הרבה, אשר לא כן אם [illegible] שום
מיל בגללו אז והם אשר הבטחת לו, וחז"ל מביאים ראיה לזה מאברהם
אבינו (ראה ב), שאמר ואקחה פת לחם, ואח"כ רץ אל הבקר [illegible], כ"ל
הבטיח רק פת לחם ונתן להם מאכל וגם בלי, ובסופו הוא באופן שהוא
לתת להם את חלקה השנה על אורח המקבלת אשר הם [illegible], [illegible]
לגבי ב' מדות שלום אחרים לנוח: ואם גבר לו לא אמר שמאי הוי מקבל
כל אדם בסבר פנים יפות, אפילו שנתניך ובה לא ראית את פניך [illegible]
[illegible] מפניך, אשר לך [illegible] בלב [illegible], [illegible]
לבבו [illegible] הקשה, [illegible] את הבריו [illegible]
[illegible] כל התורה [illegible] בלב [illegible] לימוד [illegible]
הבין שאמר בזה, [illegible]
את [illegible] [illegible], הדברי [illegible]
הוא [illegible], [illegible]

א) [illegible]: ב) [illegible]

פרק א' משנה ט"ו, ט"ז

הם עיקרים ובשביל זה הוסיפו דברים מותרים אלו לא מתורתנו, אך לא פחד
מהם עם מתפש, ובזה ותוסיף יפה יותר ההקפדים שאנחנו רואים בשמאי הזקן, הנה
הוא אומר והוי מקבל את כל האדם אפילו שנראים לו שפלים וגרים
בסבר פנים יפות, והוא בעצמו מקיים זאת הדין אשר דבריו את הגרים שבאו
להתגייר על תנאי, אבל המסבר הוא זה, הוא היה בעל מזג טוב ואוהב הבריות
לכן שמאי אומר ללמד גם לאחרים לקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, אולם הוא
הוא היה גם מחמיר עם עצמו, שאל לתורה בלומדיו, לכן כשבאו הגרים, ואל
[illegible] ושאלו לתורה ב' ולימודו, את עצם את עצמה ב' ובתורה שאין בתנאי [illegible]
משנה ט"ז:- רבן גמליאל אומר עשה לך רב, והסתלק מן הספק
ואל תרבה לעשר אומדות:- ביאור - ר"ג [גמליאל] הוא בנו של
משנינו, [illegible] זה שתי הרבה ונראה לי זה שהיה נשיא הסנהדרין; כי בזמנו
[illegible] והודה אשר עניני הרבנין [illegible] לך [illegible] הוא הכין את הסנהדרין
שוב לאחר הכרזתו והתאר שלתה לישאה הראשון להכרית הגזירות עם ה
נהלה את כל הבריות שהיו לה בזמן הקודם; ר' גמליאל היה נכדו של הלל
הזקן ובנו של שמעון בן הלל, אולם אפשר לא נזכר שום הלכה אשר בן אמרו
ת"ל (שבת ט"ו) הלל, בנו שמעון, בנו גמליאל ובנו שמעון כולם נהגו נשיאותם
בפני הבית מאה שנה, הנה מובן מזה שגם שמעון בן הלל היה נשיא הסנהדרין.
אבל ר' גמליאל נתמנה [illegible] הסנהדרין [illegible] אשר לך [illegible] "רבן" [illegible]
[illegible] גדולה [illegible] לא היה החכמים שהיו בזמנו, כי התואר לתואר היה "רבי"

(ס) יבת"ו.

פרק א משנה ט"ז

גם ראה פירושו של הרב [illegible] ותבא א), אבל בתחילת דבריו הרב לא
נראה לו מה שכ', כי זה ואת של ר' גמליאל לא היה מכלל שם חשוב להתנאים,
והנה מה שכתב ר' שרירא-גאון באגרתו "בדורות הראשונים הוו גדולים מאד
לא הוו צריכין לכנותם, לא ברבן לא ברבי ולא ברב" ולפיכך המשנה מכנה
ר' יוחנן בן זכאי ושמאי" [illegible] ויכולים לקראם בשמם [illegible]
כי הלא מצינו כמה שנקראו בשם ר' גמליאל את בנו ר' שמעון ואת ר' יוחנן
בן זכאי בתואר רבן, אבל יותר החכמים התחילו לקרוא לתאר בתואר רבן.
את תלמידו ר' יוחנן בן זכאי ושמאי. כי התואר רבי בא, והתואר רב בבבל היה
בתחילת [illegible] שנים שלפני הספירה, אבל גם עתה הוו חכמים שנקראו בשם בתואר
"אבא" כמו [illegible] לבדו ואבא, אבל את התואר הזה [illegible]
[illegible] לא מהמקרים המקריים = ואף שהתחילו מר' גמליאל לתאר את השם
הזה בגלל זה שלפי ר' גמליאל הוא הראשון שנושא את התואר מחוץ [illegible]
היה מפורסם בהלכות, לכן כאשר אלה של כל הקושיות ר' גמליאל [illegible]
הגדול שהיה נשיא [illegible] [illegible] שהוו בדבור הזה, והנה
בזה פתרון מה שכתבנו: הרבן-גמליאל, [illegible] אחרי [illegible] חשוב ותכבד
לכבוד שהיה גם [illegible] לכן [illegible] בתואר "רבן" [illegible] אחרי [illegible]
[illegible] כאשר התחילו לתאר את כל החכמים בתואר רבי, [illegible] בין
[illegible] ובין [illegible] החכמים [illegible] כולם בתואר "רבי" [illegible] "רב"
[illegible] [illegible] "רב [illegible]"
בספרו תולדות ישראל

פרק א' משנה ט"ז

הנה ר' גמליאל תקן כמה תקנות טובות לתועלת הצבור ברוחו של הלל זקנו, שהיה רודף
שלום ואוהב כל אדם אפילו השפל שבהם, הנה תקן תקנות של הבריות. מפרנסין עניי
נכרים עם עניי ישראל, תקן לאלמנות [illegible] לקחת ולהנות [illegible] כתובה (ופסח א)
צריך לשאול בשלומם בנאות חגיהם, ומתוך הלכות האלו נמצא הרבה טובה
לישראל, כי שהרבה יחיו בשלום ביניהם שם נדבו נדבות רבות לעניי ישראל, הוא
תקן את הרבה תקנות לפי צורך הזמן שגדלו, שצריך לפרטם:-
הנה ר' גמליאל היה אומר עשה לך רב, וכבר פירשנו כמו שפירשנו לעיל, [illegible]
את כל חכם שהוא חושב לחכם גדול ממך, וכבר פירשנו [illegible]
עם חכם גדול ממך בחכמה, ובזה תסתלק מן הספק, ר"ל [illegible]
הרב הוא הגדול, [illegible] לך את ספק [illegible] הספק נודע, כי הוא יגיד לך [illegible]
נאמר של הבקיאים, ר"ל בדינים שאינם ברורים לגמרי, צריך לשאול להשוות
חוות לדינים מפורשים, [illegible] ר"ל להתוועד עם חכם גדול ממנו, ובזה וכו'
ר"ל זה שאמר ר' גמליאל מורה הוראה [illegible] שאמר [illegible] ר' יהושע בן פרחיה ב)
כי כונת יהושע היה [illegible] תורת [illegible], ור"ג התכוון שאל כל דבר ספק [illegible]
לו להבין צריך להתוועד עם החכם הגדול ממנו, [illegible]
שלא תסתלק מן הספק; ואת שאמר ר' שמואל בר נחמני [illegible] ג) לעולם יראה
הדיין את עצמו כאלו חרב מונחת בין ירכותיו, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, ובשביל
זה [illegible] רב [illegible] ואולי היה רב [illegible] מי שיהיה [illegible]
[illegible] תורה, [illegible] חכמים [illegible]

א) גיטין נט: סא. ב) לעיל משנה ו. ג) סנהדרין ז.

פרק ה' משנה ט"ז

את המשנה הזאת זה ר' גאלופל פודנק, אשר בגלל הסוכנות אהבה דוד
ובין ר' והשאר הטורו החברים אותו מנשואתו, ואותו את ר' אלעזר בן עזריה
התלמיד לראות את ענינו, והוא הלך להאמין עם אשתו את לגבל אלו את המשנה
הפגישה הזאת, אולם, והוא והגיב אותו לא לגבל, מפני שהוא חשב ושוב ר' גמליאל
לענינו ושם והתעלב מרודתו, וזה שאמר ר"ג במשנתנו בכוונה אל ר' אלעזר
בן עזריה, עשה לך רב ר"ל שופט שהוא רוצה לגבל אליך את הנשואות, באמת שאתה
הבן מאד מכוון לרב, כי הלא עומד לאחוז הבן, והסתלק מן הספק ר"ל אל והוי אומר
ספק מצדק להשאר בנשואותך, כי בודאי ורודפותך, אל תרבה עשר
להבן מרבה לעשר; אבל הקורש באת לא נראה כלל, מפני שר' גמליאל במשנתנו
הוא ר"ג הראשון אשר לא היה לו אם פנימית, לא על בית או שהוא להבריאה
מנשואות לנשות אחר על ענינו. ובמשנתנו מה לא היו לא ר' והיוצא ללא ר' אלעזר
בן עזריה. כי ר' גאלופל פודנק לא היה צעיר, "רבן" שלא כבו, ומה הלא רבו
סדר את המשניות אשר אחרי דור והוא היה הראשון אחרי הלל עצמו שאמר זה
מרנן = משנה ט"ז שאין קנו אומר, ד' ומו עדותו בין
החברים לא מעלתו לגבל סוד מלתעק, ולו המדבר מעג
אלא המעשה, ולא המרבה בדברים מביא חטא. —
ב' וכו'. — מזה שהמספר עשה אותו כשן בלו תאמר כמו נאמר
שהוא אמר את המדברים הללו באמן שלא היה מאד נשוא הפך
המרין לדומו אגון, שאמר אותם, וכנראה שהחברים את התלמידו מאד עד

[illegible]

פרק ס' [illegible]

לתאר את כל המקרים בתאור רחב, אבל כדאי לזכור נהוג לציין הסנהדרין
נעשה גם הוא במשמר רבי יהושע בן גמליאל, כי בשנות ההם היה [illegible]
הסנהדרין וישיבו בזמן הזה נעשה להיהודים, בהתחלת הדבר עם המלך
[illegible] ונתרך מה שהוטל על [illegible] אבשלום אמר רק להכרעת [illegible]
[illegible] והם [illegible] לשמוע לגזרי, כי אבשלום היה [illegible]
[illegible] של שני בני אלכסנדר-ינאי, שכל אחד מהם רצה להלוק על [illegible]
לכן רצה כל אחד לחזק את צבאו את המחנים (הצדוקים והפרושים) [illegible]
רק [illegible] [illegible] ורוצים להכריע בדבר המלוכה. אבל [illegible]
שמעון בן שטח היה איש ישר וחרוץ, כי היהודים המכונים [illegible]
[illegible], [illegible] מלחמה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], לכן [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לגזרי, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ביניהם. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] נבחר להיות [illegible] [illegible] של [illegible], אבל [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] את [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
חברי הסנהדרין שהיו עם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] את [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

צד

פרק ה' משנה י"ד

הקיסרית „פומפוניה" והיא ידידתה של ליגיה והורתה לשחרר את הילדים
וגם אמונות רבות נתנה לו, לכן כששר הנשים וחבריו שהיו מאמינים רצו בשלום
שחברו בוולם במלכם שהוא בתמיכתו וצלות לפיקוד של המלווים, ויסגרו את הנוצרים
פום הארכגרים הצוררים את היהודים, אשר בשלהם התנגדות הצד להתלקחם
מן צבורים ולא אמונים, וכזה ובאם את השלום וחדלה להיות לפירות רב
מהיהודים במלחמה, אבל המאורעות השתלשלו כך שהמלחמה נעשתה לעובדה
במרבה, ואפילו שר הצבורים שנשלחו אליו הוא אשר נרדף מהראשון והאחרון
„פלורוס" הגדיל את הסתה בהנאם והרציחות אשר עשה ביהודים, עד שגם
המלכה בירניקה אחות המלך אגריפס השני, התחננה לפניו להפסיק את
הרציחות, והוא לא שם לבו ונתרצה לה. אלא אף בפשר הוא בונה ודן באות
לולא לא אהבת לבם לשרמונה; במצב הזה אין פלא שהתרבו המורדים,
והתארגנו בצורת מפלגות, אחת נקראה על שם החברים „קנאים" אשר ראשם
בן חנניה ואלעזר הכהנים המפורסמים הוא הראש והרוח החיה בהם. והשניה היתה
נקראת מפלגת „סיקריקים" ואותם אשר הוא אלעזר, ראש הקנאים, והשמה
הגלילי" הוא המנהיג שלהם, והם המעשים של המצב „אלפה" הרגו את חיל הרומי
בר הרומאים, לקחו את נשקם ויתווספו מנוונים ועוזרים למלחמה; עם כולם
מנהיג הקנאים נגד להשלים? במצב כזה של הרוח, הקנאה לבין אשר להתמרמרות,
והתשובה אלו לפסוק נגד כוחו כוח מעט, למרות מפלגת המתונים והשלום
אשר ראתה מראש את התוצאות הנוראות שיגולו המלחמה הצפויות להביא על

(8)

פרק א" [illegible]

והנה, למרות הפצרת המלך אגריפס, שהוכיח לפניהם את חוסר [illegible]
המלחמה, התעקשו נגד זה [illegible] ונערכה מלחמה [illegible] בכל [illegible]
לשק. זו, אשר כבר נצחה במלחמותיה כמעט את כל העולם, [illegible]
הלכה אל הדם והמשיכה להכניע בלי מלחמה אבל כאשר [illegible] [illegible]
[illegible] ובעיקר [illegible] את [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] הרוח [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] הנה [illegible] [illegible], אשר התחילו [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] שהיהודים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] שהם [illegible] [illegible] את [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] „[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] היהודים. ואחר כך נצחו גם את [illegible] „[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] וגם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] „[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אשר [illegible] [illegible]
את [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] את המלחמה, [illegible] [illegible] את [illegible]
[illegible] - [illegible] [illegible] [illegible], אבל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אשר [illegible] את [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] את [illegible] [illegible]

קב

פרק ה' משנה י"ג

ונקיים להביאו ללמדו אותה או מהמונים שהן מהספוגין; ומהם לברזל, גם
דומים כמשננת יפה היה התלמיד, והנה זה שמסופר על טיב התלמיד אפילו
בזמן השלום א) עולה התלמוד של ר' יוחנן ירד לגדל לבית אחד ולשבת שישתמשו
ולהשמיע להם את דברי ר' יוחנן רבו, כאשר התחברה חבל רבים הישיבה כב ותמה בר
וחנוכיו שהיה גם תמוס של הישיבה, וראה את בנו רב ומחר: שכבר גדל ולא
נשא עוד אשה, ושאלתו ר' ובנו למה לא לקח עוד אשה לבנו הגדול, ור' יהודה השיב
שאינו יודע מתוך משפחה לבחור אשה לבנו, אם אמר לו קח ממשפחה שקבלה
שהמשפחה ממוצא דבשרים; והרשב"ם מפרש לא משפחת לגיטימית משפחה מעולה
אם שומר שמבחינים אותו והתכפיים אותה גם בן ושמע, ואלו לא היה רוצה שלא החזק
מה שנאמר ב) [illegible] בסוף כתובתו, אז מספר שהתם מן המרבים לוה לפני אותו
לבניו, אנשים שמקבל דבר אחד ושומר דברים הרבה" ר"ל אם שמע דבר אחד [illegible]
שהוא, לזה וסגול וזאתו [illegible] ושמע אחד ואת [illegible] ושמע מתוכו ושומע
עם המלבין, כי התלמיד היום הבין טוב מלחמה עם מתנגדים.
ומה שאמר ר' ישמעאל לזו המפרש עוקץ שלא המשלה" ר"ל כמו שמצוין בתלמוד
הספרו תורתך "לכן נראו דומה מלחמה מצוה [illegible] גם אותן לנו ושובה
גיס [illegible] למלחמה [illegible] הכוכבים שלנו, ולהבדיל דברים [illegible]
המלחמה הוא עבודה חכם כי הוא מתלמד בדבורו את רוח הדם; אולם כאשר
מפילים לפרש את המשנה גם בלי התחלה שהוא למלחמת [illegible]
אלא לפי כל הכבוד והמצוות, לא משפחת לגיטימית [illegible] לפרש [illegible]

א) קידושין עא. ב) [illegible]

פרק א' משנה י"ז

„לא המדרש עיקר אלא המעשה" (ו) במסכת קדושין נאמר „וכבר היה רבי
טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד ונשאלה שאלה זו בפניהם
תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה ר' טרפון ואמר מעשה גדול, נענה ר' עקיבא
ואמר תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה.
ולכאורה משמע שר' עקיבא והחכמים חולקים על ר' שב"ג שאמר במשנתנו לא
המדרש עיקר אלא המעשה, ולכאורה גם תמוה את שאמרו שהתלמוד גדול
מפני שהוא מביא לידי מעשה. משמע שהעיקר היא המעשה כרשב"ג. לכן נראה
לי לפרש שבאמת כולם מודים לרשב"ג שהמעשה, קיום המצוות הוא
העיקר אבל פוסקים שלגבי זה תלמוד גדול, כי התלמוד מביא את האדם
לקיום את המצוות, כי מי שלומד בשביל המדרש ללמד, אז הוא גם מקיים
בפועל. ואמרו לכן שהתפילין יהיו מונחים עליו אפי' בין לימוד למלאכה.
אבל אם אינו לומד ומונע את לימוד המדרש, אז גם אינו עושה הרבה
מצוות, כי לא יודע ואינו מכיר אותם. כמו שאמר הכתוב שהיו בעיניהם
שהיו מצווים על הרבה עבירות חמורות. לכן שפיר אמר ר' שב"ג בנוסח
לא המדרש עיקר אלא המעשה והחכמים לא אמרו בנוסח זה כי אם שהתלמוד
גדול אבל לא עיקר. אולם יש לשאול למה שינה רשב"ג את המלה
תלמוד על „מדרש" ומפני מה לא התלמוד עיקר. לכן נראה לי לפרש שכוונת
הרמב"ן במלה מדרש לעיון חקר ופלפול, לא ללימוד; וזה המחקר: הלא
באמת אם נתעסק בעיון הדבר בפלפול ר' עקיבא והעוסקים שהתלמוד

א)

פרק פ״ משנה יז

גדול מעשה, הנה מפני זה שהוא מביא לקיום המצוות המעשיות, אם אנחנו מפרשים
להפך שלא כל תלמוד ודרש גדול מעשה, רק תלמוד כזה שלו ופוסקו יכולים
להוכיח ולקיים את מצות המעשה, משא״כ שומרת מצות שאנחנו מחויבים לקיימם
בכל עת ובכל זמן ובכל המקומות, כמו שמירת השבת והמועדים, מצות ציצית
ותפילין ומצה כשרה, ולהשמר שלא לעשות כל דברים האסורים כמו אכילת טרפות
ומה כזה, אבל אם אנחנו לומדים סוגיות ודברים אשר הם רחוקים מן המציאות.
תלמוד כזה אינו גדול. והנה זה שרש הגאון החסיד והרב כ״ב [illegible]) הוא
מספר על חכם אחד ששאל שאלה כזה מפני [illegible] ז״ל אחד מתלמידיו, והוא
השיבו, אתה מוכן השואל על זה שלח [illegible] גם אם לא ידענו, אבל הוא אתה [illegible]
את שמחויב אתה לעסוק לשמור של המצוות ולעשותם, אשר חינוך כזה להתחזק
בהם, ואין רצוני לך לפשור בהם, כי שנפנית לחשוב בשאלות גבוהות אשר לא תבוא
בהן שאלות נמכרות מתחתיך ובמוחותיך לא תתגאה בהם מזות נפסק ״מרבה
תורה מרבה חכמה הרבנים ב) שעוסקים בפלפולים של ענינים שאינם במציאות
ומדיונים ענינים חשובים המחייבים לחובת הלבבות, ולפרק פרק שבועות לתורה
ולמצוות טובות ומצות שהם כולם מושלות חכמה ויראת ה׳, והתמרמרותו הן צורך
עת מבחוץ, מפני שלזה התכוון גם ר׳ עקיבא וחבריו; אבל כאשר הנה כ״ב [illegible]
מכוון מאד של חובת הלבבות, משא״כ שומרת שהשתוקקות להגיע לבואת [illegible]
ואת כבוד שוכנו לקיים, וכן חברו ובפרט, ר׳ משה בן ר׳ אברהם אבן עזרא, הרמב״ם
והרמב״ן ורבנו כולם לדרכה, ומה רבים מאפרו התורה שחזרו לאלה פעמים

א) בהקדמה של ספרו חובת הלבבות ב) בשער עבודת אלהים פרק ד׳

פרק ב משנה י"ג

למצוות התורה במאמר, אשר המנשיא הצלמים בעצמם ובפרט במצוות ה' בזמן
התלבשות ובזמן חובה ואהבה לה' אשר נתן לנו מצוות שכן למעלה המפקדים,
לגופו וגם לנשמתו, ובכן הזהירו כולם את התורה וגבורת טעמי המצוות
למעלה מן המעשה; כן גם המקובלים ס"פ שאמרו שהצלחת מן מעשה התשו
נפשו בכל חלקי במעלת המצוות, ולכן נאמר המצוות נרות, כי הם מאירים
הנכות ונתגלה הגבורת אור ואין, כך ה' את המצווה נעשה אור ואין לשלמות
עליונים א) לדבריהם כל עולמות העליונים וכל המצוות כולן תלוים ומאירים
בנשמתו בין סוף, ההשפעה העליונה או אפשר בלי שהתגלותה בלמטה, כי
כל מצוה שאדם עושה למטה משפיע ומשה כולם למעלה, ובדברי תורה הוא
פעם שהמצוות נרות של זמן ויכו השפעה למטה, ובכן מגלים הם את המלך
אולם הוסיפו תכלית מצוות ואופנים בעצם המצוות בהכוונה כוונות ואחר
פים דכל מצוה ומצוה, ואמרו או אפשר להשיג אלהות ה' מצורה מצוות אלא
שלא ע"י מצוה רוחנית ב), וכל מצוה שאינו בלי כוונה הרצויה לה משל אלא
לה' אלו לפגרם בלא לפגרש שחרב, ואמרו כמו שגוף בלי נשמה אין מצוה הנפלאים
עולה למעלה, אבל הכוונה הגמורה היא העיקר לשרות אותה, כן גם המצוות אלא
למעלה רק בכוונות, ובכן הנה גם בזמן שהכוונה חובת הלבבות הן העיקר
ובשביל זה צריכים לימוד לדעת את הכוונות הרצויות, אם כן והנה שאין כל
עזר להבין זה שהוא אפשרות להבין לדעת את כל טעמי המצוות או הכ
ונות המצוות להן, כי רק ע"י סגולה ומראה ולפניהם מן הכל ותולים להם

א) תורה אור ב) לקוטי תורה

(1)

શ્રી ગણેશાય નમઃ

ગુરુદેવ શ્રી મોહનખેડા તીર્થમંડન શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી પ્રસન્નતે, શ્રી રાજેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી ભૂપેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી યતીન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિદ્યાચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી જયંત સેન સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય નિત્યાનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય વિદ્યાચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય જયંત સેન સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ભૂપેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય યતીન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય રાજેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય મોહન સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ધનચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ધરણેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણરત્ન સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણોદય સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવંત સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવર્ધન સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિલાસ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિનય સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિમલ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિરાગ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિવેક સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિશાલ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિશુદ્ધ સૂરીશ્વરજી મહારાજ તથા શ્રી વિજય ગુણવિશ્વાસ

(יג)

פרק ה' משנה י"ד

לעיל ראינו שהותר לא ללמוד ולא לעשות, אך ללמוד ולעשות, שלא כמו ר' טרפון
שתלמוד תורה הוא ראש המצוות, שאומרים מובן שעדיף ללמוד ולעשות, ור"ע
אמר שהוא וגם חשובה מהמצוות האחרות וצריכים לעשות אותה ולעשות גם
ללמוד וכל המקרים הסבירו לשיטת ר' עקיבא, כמו שאמרו ובגלל זה הם
שכר הרבה מאוד. ואת של"ר ויאו בן קוצה שאמר לר' חנינא בן תרדיון שלא
רבוך לסכן את עצמו בלימוד התורה ויכולים לומר שגם הוא כשיטת ר' טרפון
ויכולים לומר שהוא אמר לו שלא ילמוד ברבים ובפרהסיא, אבל ללמוד בצנעה
הודה גם הוא שצריכים, כדי שלא תשכח התורה מישראל, ומה גם שגם הוא
בשעת גזרה שאין להרגין אפילו על ערכאות במשנה:
וכל הארבעה בדברים אבות חסד"ל כל הארבעה בפרקים ומעלות של השכר
הטובים והרעות הוא אבות חסד, אפשר לומר הוא מבדל את המושגים או
שנתנו מלימוד התורה, והנה אם צריכה לו בהווית בגלל שלמדתי אך
אל דאגה אתה ללמוד שהיא תמיד גדול ור' ברור גדול שהם
עם הלכות בורכה בזה ובחוץ אותה, ובשר המחלוקת ללמוד הלכות
לומד עמו ויודע את הגזרה בפרק כל הבשר אשר בשם חולין, רב אמר גם
רחל שנתלה לו בשר שחוטה עם בשר טרפה" והוא הסביר לנו בפלפול חריף
את שתי הלכות של כלי"ו ומוסכם, ובשר נוטה את כל מה שבפסוק
אז התפלא על הפלפול הזה לפני משה ר' משולם ז"ל שהוא לכוון גם
ובשם שאיך, כמובן שאני שמחתי מה שעשיתי בתוך לב, כי הם אין לשום:

עח

פרק א׳ משנה ז׳ וח׳

להראות לבנו את כשרונו ויכולתו בתורה, אבל אם השתוממתו בלמדו שלחכו הפתיעה את הנהגת אביו להגיד להרבי שלא ירצה לגדל את תלמידו בפלפולים, שלא יצא זה הוא מבטל אותם מתלמוד תורה, אבל גם הרבו אמר אלו שפלפול מחדד את השכל של התלמיד, ובכן הנה הם תחילות לתלמודים רבים בשנים, לכן כאשר אחרי שנים רבות עבר בנו את עורכו „ט רקטון" "הרב הגאון" המחבר של הספר חפץ-חיים, שהתפרסם מעל אבי חבריו הישיבה, צוה אלו הרבו לשנות את פלפולו לפני הרב הנוכח חפץ-חיים, ואני גם הפעם הלכתי לבית בנו לאסוף ההפלגה, אבל גם הפעם עזבתי גם אחרי אותה האמרה להגיד להרבי שהוא חוטא דהיה שהחליף את זמן לימוד בתורה בפלפולים ואולם שלמד בו תלמודו גמרא ותוספות לא ותוס:- משנה וח׳- רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים, על האמת ועל הדין ועל השלום, שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:

- פירוש - על ר׳ שמעון בן גמליאל זה יש חילוק דעות, יש אומרים שהוא בן ר׳ גמליאל הראשון, ומפני שבמשנה הקודמת לא תזכרו אותו בשום תואר רק אמרו שמעון בנו, לכן עכשיו כאשר עזב את התואר רבן מפני שהוא ישב על כסא הנשיאות של אביו, לא אמר המספר כרגיל הוא היה אומר, אלא עשהו בשמו ובשם התואר שלו, ויש אומרים שהוא בן ר׳ גמליאל בן בנו של זה וזה שיבה הסנהדרין ביאור מריבת ביר-כוכבא, והוא הוא נכדו של ר׳ שמעון בג״ג שאמר את מאמרו במשנה הקודמת, וראו ביאור בנוגע לזה ביאור לתוספות

קט

פרק א משנה ו'

וגבורות רבות של היהודים, וכמו בימי זקנו הכהן הגבורות [illegible]
ומלחמה גלויה נגד רומי, כן גם בימיו הכהן הגדול והגבורות [illegible]
זה ומלחמה גלויה נגד הרומאים, וכמו בימי זקנו חרבה ירושלים [illegible]
כן גם בימיו חרבה ביותר, גם בית המקדש [illegible], אולם זקנו לא חלק
פעיל במלחמה, והוא בנערותו לא היה בזמן המרידה, כמו כל הכהנים [illegible]
אבל הוא לא היה גם נגד המרידה, והוא נפטר [illegible] [illegible]
את טורנוס-רופוס הרשע להוציא [illegible] את המתנגדים [illegible]
רומאי היה הכהן [illegible] ר' ישמעאל [illegible], אולם הוא [illegible]
בזמן הגזירה טורנוס-רופוס [illegible] [illegible], והוא [illegible]
לקבל ולא רצה להציל את נפשו, ובמות גדולה [illegible]
בתור אחד מעשרה הרוגי מלכות, כי הוא גם [illegible]
אנטונינוס קיסר, כמו שמסר גם [illegible] ישמעאל כהן-גדול [illegible]
בתור אחד מעשרה הרוגי מלכות, ובמות [illegible]
קודם החורבן, בזמן רק שני כהנים גדולים בשם ישמעאל אחד היה [illegible]
הוא כוהן כעשרים שנה לפני החורבן והשני ישמעאל [illegible] כהן [illegible]
שנה לפני החורבן ונשאר [illegible] הרוגת עשרה הרוגי מלכות, [illegible]
ר' ישמעאל בן אלישע [illegible] כן נהרג אבל הוא לא היה כהן-גדול, כי בזמן החורבן
היה [illegible] (עין [illegible]) רק אלישע אביו היה כהן-גדול, לכן נראה שנהרג [illegible]
[illegible] ר' ישמעאל [illegible] [illegible] ישמעאל, [illegible]

ס. זמן ל:

פרק א' משנה ו'ח

ולמורי ולהם את הדברות, כמו שיצאה מפי ר' ולמעשה שתמסרו קדים כבן-גמולי;
גם את מאמריו ורבלים לפרש שאמרם לפי תמונו של המרובה והמלחמה, וזה שאמר
של שלשה בבריאת העולם של הוותיקין קבע, של הסמאת שכל הלוחם בדרך הקדמות
של הרא ילחום בסוגת לזה ובצלם כמו שבעם ויסף פלדיוס, כן שלה והיה לו שם
סגולות ומחשבות נאחרות כמו דרך הקבוץ והשטון, של הדין שלצות ולמד מה
הדין אומר, כ"ל שמבקר ויודע לספקדות של שלא הדין הם הסנהדרין, של העולם
שלם ולחמו בעורהם מלחמות מלחות, כן וש לאחר שהצהרה המת להרבה-ינים להורה
שהפסק צריך להתמבל בחעיכרת ובמצות הנדבק לאדם את המאת, של הדין אחד
פשר רבים אמרנו את הזאת חג אלותם להרמוז את הפסק לפי הדין בלו שום
נטיה לשום צד, ולהשתדל אחרי שהפוסק את פסק-הדין לצאת שלום בין בעלי הדין,
ושם יש לפרש שהמאמר נאמר לכל סופם, של השאת לכל לזכר לכל זכות, והנה זה
שמסופר על רב א), להתחכם הזה הוא שלא שאררה את חוו דקסטומה, וכל
דבר שישאל אותו צריכה להיות? [illegible] לכפרו, ורחוק מארגם המבקלים לבלל להמדו
אלה שלא תתב אותם ולא תשב להם, פרט פסוק הגדול דבר ר' מאיר, שלא על ידו
לבקש את מאו שתשאל שורו את השאלה שתשב לו, בחלקו שרוש תבלה באות
בשביל בקשת דינו, ובאמת כך היה, הוא בעלה את המשפל שנפלה בו, אשר אמר
לבנו, שנראה שאמו הטיבה את דרכה לפניו, אבל הדין הודה שרוח המרכב
ובקש מאתו שלא תשאל את השאלה הזאת, רק אותו תשאל אחר, בודאי שרוח [illegible]
את בקשתו, וכן הוה יהודה בן בלה את רואה שתשבה שאוהב לרצון לו.

א) יבמות סג:

קי"ט

פרק ה משנה יח

אבל הבן לא היה מרוצה ממעשיו הע"פ שלמדתי להתחתן, אבל הדבר
הזה מסור בתחלה מפני שזה צער גדול, ובתורה כתוב אשר ישר חנוך:
ורבותינו תמיד היו גם עושים לספר דקדוק את תלמידיו שכוון החכם
הגדול הזה: הרי רב שנעשה בעל חוזר כמו שאמרו את הגרים
בתוך ישראל במאמר "רבי"ן מאמרו בבבל "רב" ומפני שהוא היה מפורסם
אבל גם חביב ואהוב לכן לא נקראו אותו בשם הפרטי, רק בשם רב
וזה שאין כמו חכמי סו"ר שקראו את ר' יהודה הנשיא בשם רבי, ושם הפרטי
היה מבטא בין חבריו, אבל הוא בתורה שנזכר מן השם, והוא נולד אחרי
כפרו, ועם אותו של אור שנעשה רבי הגולה, לאחר שאבי אחיו לא אבה
לבית בבבלה, היה כתוב ומחסין אשר שלה על לימוד אחר אלף ואלף
הרבנו אתו אחד בולפוח, לכן שלה לשם לבית אביו ר' חייא יהיה אתו
אחיו, ונתן לו ר' חייא לספר למורה נאמן, ויעגלהו אותו לפני רבו רבי,
ויפגוש חן בעיניו של רבי ואהבתו לתורה ומפחדו הנפשי והופע
בהגדלו, עד שלחנו ושיבתו לפני בשחק מרבעה תלמידיו, והן נקרא
רב חבקה אשיהם אבותינו ואת והודה הנשים, וכאשר הגיע את
חכמתו הגדולה ובד יותרתו בתורה, הוספתו גם בסוף הוא הספרים
ומ"פ שהיה אחר צריך לעשות, מוד ויראתו מהלכות היה עוד גדול
בת"ק ובחין וגמור, הוא במדה ובפה את הפסוקים כתוב לא ידע
על שאל מה שהוא הדור כמו שלמד את כו"ר), ועל כמה שנים נשאר רב
(ס) ואם פתח.

פרק ט' משנה ו'

נגדו ואמרו לאיש דבבל, הוא נוסף ארכו להיות מורה הוראה בכל מקום בזמן,
אבל לא נוסף להיות רבן ושופט, וזה עלה רבי דכוונה, אפשר שלא רצה יותר
דברו את מקום ההלכה אמו"ר דבבל, ואמרו הטעם לא נוסף שמואל שהוא גם כן
תלמוד מובהק של רבו; רב גם לנהרדעא לבית המדרש של ר' שילא ראש בריש
אבל הבית הזה לא היה מפורסם בתורתו, עד שבאו שמה רב ושמואל אבל
רק בית מדרש זה: אחרי מות ר' שילא, אמרו למנות את רב במקומו אבל רב
פנה את המקום לחברו הצעיר ממנו מר שמואל, כי נהרדעא היתה עיר מולדתו,
והוא שב אז פעם לבו, לעת הגדה מפי מורו הרמאנין, ושב שמה עד שנה
השלושים לקיסר "אלכסנדר" הפותח והולך סכוא, אז רבו כבר כל בחורי הדור
שמון מדעת לבו, שתורתו בגו, ויצאו הכרה חכמים דבבל ורב בראשם, והוא
נוסד ישיבה בסורא, אשר היתה מרכז של תורה בהפסקות קטנות יותר
משמונה מאות שנה, הוא רב הראשון מאמוראי בבל היה מיסד ורב חשוב ואחריו
רבנות האורח האחרון, שלשה ספרו את התלמוד שבבל היו המנהלים שלה
גם בימיהם א) ור' סעדיה גאון היה האחרון שקבל אותה, ואם בימיו רבו שנות
שמה שהגבילה בכל הארץ, ומזהר יפה תה הודע אור של ישיבת פומבדיתא
אבל אחרי ההתפשטות שיצרו את הגאון לא סרך ואיזה ואחרי מותו אז"פ שהניח
בן חכם ורוסא שאו אשר היה רמו לגאונו ושלשלת בכל צאת נדמה אפשר-זו
בר ספוה, אשר לא היה איש אשר בכחו להחזיק את הישיבה, לכן הפסיקה
שלשלת התרומות ושלשלה אמלוה; ולפי זה היה רב [illegible] גם אמר

א) דברי ימי ישראל ח"ג פ' ד'

פרק ה' משנה י"ח

אריכות, ומה שו מפני שהיה בעל עצמה גדולה ורצו להכשילו מחמת זה
שהיה גם כן נוקם ונוטר, שו מפני שריפתו ועקשנותו בתורה, קנאוהו
מבקשים, ואמרו שלו שבוא החמור ומסר כמה סדרים, לד"פ הדין הוא אחרי
אבל הם טעו בחשבון את המצב באותה העת, שארכו של המצב לעמוד, ...
מוכרחים לתת לפניו צדק; הקנאה בדברות הקשות, ... הכל
המצב כל כך שלא אפשר היה לו להשיב אלו בשלמות; ושלמה אמר
ובמקרה נפגשו יחד והסכימו להגיש לו לזה, אם עשו לאו מעשה ...
ועל הנצחון נהלה, מפני השאלו את בקומתם כלפי עצמות, ...
והמרכוסה גרו בבית חומו, שזו היה בזמנם שלדו דבורה, לכן אין ...
שאין את לבו לדבר את הפרוצה, כן הוא מוכרים לבוא לבית ...
הכינו אותו לצאת לפניהם, לכן כראש דור-דין ואמרו מאחרם ...
תקנות והנהגות מנהגים לפי הצורך והואל ואולם התורה, וכאוזן ...
לזה היה צריך להתאמץ בכל התשובות שהיה ביכולו: - הוא היה ...
להלל הארץ באמונתו, בסבלנותו, בארך רוחו ובהתנהגותו, וכאשר ...
לו כבוד כזה היה אומר ולינה את הפגע (א) אם נפלה ...
ואז ברחו אלה יגון, בכלל וגילה נסבה "לאין לו ... בכל ...
של גאוה; הוא השיר מחריו גם חכם ומפר תורה וד' חיים ...
הלוא בבית רבו השאלה, ולכן הוא, לא היה מוכרח לתרגם ...
מוכה לשבות שבאת, באמרו עד גם ... של ...

(א) איוב כ"ג

פרק ח" משנה וח

ר"ל: מסחור שדולים האחורים: אולם לא בזקו מזה רב לגדולתו, כי מתחילה
הטעה אותו רמז התולה להיות שונה להשגות מסויפת צדק ומאזני צדק דוקים,
אבל אח"כ הוכר שונה אלו להשגיח גם על האחורים של צרכי שוק נפש, כמו
למנוע מתסוחרים להעלות זה בכה רב למלא את פקודתו מאת ראש-הגולה, נתן
לו לאסור אותו ולהשליכו לבית הכלא, והיה אסור שמה עד אשר הפיוס קרנא
הריח את ראש הגולה של עשותו דבר כזה להרגיז ולאסור איש עליון כמה, אשר
הוא בין הראשונים מכל חכמי היהודים, ושל יחרכו אותו גם מבוא תפארים
עם משפחתו, וכמו כן יש ראיה שהיה ראש-גולה בלתי ומאד בין רב הונא ובין מר
עוקבא, כי אי אפשר להאמין אשר מי משניהם ועשה כדבר הזה לחרם גדולים
רב; אולם זה היה לטובתו, כי בזמן שהיה על פקידתו, הכירו אותו שבי המשלה
והמשלו את חכמתו והללו אותו לפני המלך „ארדבן" והוא המין אותו לבית המלך
לשבתו, וכאשר דבר אתו ושאל אותו כמה שאלות ושמע מאתו תשובות מתוכנות
נתן לו מתנות רבות גם מסר לו משרה גדולה בחצירו שהתעשר ממנה והוסיף
את הישיבה בסורא; הוא יסד והסכים לדברי ר' יהודה בר' אלעזר ירושלמי בשנה
הזאת זוג הדין לזה כאן המאורים שלפני נדון דכל יום א) הוא תיקן תפילות שונות
כמו ברכת החודש, תפילה של השלמים ב) ויש גם בזה שתפילות ומפני חשמאים
במוסף של הרגלים גם כן ז"ו רק ושאלתו נתחדרה ג) אולם חוץ מכל המעלות
שספרנו עליו שהן רק מעט מן המעט אשר יש לנו לספר עליו, היה גם צוקד
לבורו גדול ונגד להציל את אהבת המלך אליו להצלת יהודים גם אלו, ואחרי מותו

א) ראש השנה יז: ב) תענית ו: ג) ה' ש.ל. רפפורט בתולדות הקליר הערה ב'

פרק ה' משנה יח

נשאו כל תלמידיו שהיו כספוגים טועני מרגליות זהב תמימה.
ומצינו מה שהתפרסמה את הספוג עצמו שאמר רב לפני ריש-גלותא לו:
רבו שלה היות גם בן בשבול מצלה שבניה, בשאר הוה הוא ע"פ שאמר רה"ג
לפניו לפני בעו שאל לחבר; בפני מראית ובאמת אר שאול כאשר שיבה/הרבה
ולא למעשה רב לקבל את פניו דיוקו אותו לדבר, אבל עשה בענו לקבל דבר
פנים יפות ובכבוד הראוי לאיש אשר הם לשון סרך מלפא, עשה את השאלה
והכדוס, כי אלה לבו לבחון אותו כדרך הבוחן את תלמידו, כמוך אשר הדבר הוא
היה יכול להרגיז את כל עמם, אבל רב מנו מאתו לא אמר כלום, רק הלביש לו
את כל השאלות בטוב לב, אבל עשה בדעתו הרגיש שהוא דור אחד אשר היה לו
לאומר כלות לבן תלמידו לפוסו והשתדל ד' התחכמות הראשונה לשמה
מאוסרו, וכאשר שמעו מאן לחלוק שאול ועשו בדבר הלכה לא היה מן יוקבעו
חוץ מן רב את מפני נראה שרב נטה לפני שאול את הטיבה לנושא אלא אלו
לכן עשה המחילה ושאלו את השאלה באופן הפוך, את אמרו שאול
אומר בדברי עצמו, ועשה אומר את דברי שאול א) הוא עצמו מדבר מאד
הנעשה לאירע רבו עצמו ב) להאיר לתלמידו
„ואל תפוג" ר"ז לפני בעצמה לשאול ע"פ מערה ופרישה את אלו הפנים האלה
ובה שאמר אר שאול דר נאמני תלמידו המובהק של ר' יוחנן בן זכאי ג) הוא
שהפיל את רב מאמרו והלכותו, ואם את מה שאר באלו אשר כל עוון לפני בית המדרש
לשמוע אשרה שבינה בישראל שנאמר אלהים לא רצה אל, וכל עוון שהוא

א) קדושין מא: ב) בבא קמא מא: ג) סנהדרין ב.
סנהדרין ל.

פרק ב׳ משנה ו׳ ח׳

כן מי שנואת לשמותו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳ א) וכן אמר רב פנחס ב) ורב נחמן בר יצחק דרש את הפסוק "מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה ג) אם דומה למלך שאינו צריך למתנות אדם, ובשביל זה הוא כן בין שונא לממונו חי ועומד ארץ, אבל אם הוא דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות אחרי התרומה והמעשרות שאז הוא עלול גם להיות נוטל והורס את הארץ, ואת העולם בוסרתם למעלה ד)

פרק ב׳ משנה א׳

רבי אומר איזו היא דרך ישרה, שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, הסתכל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עבירה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים

— ביאור — רבי הוא ר׳ יהודה הנשיא, בתחילה היה נשיא האומה רבי בספר התלמוד כמו אדון, ועד שאמרו: מה ישנה ערב עם רבו רק ובן חיל חבר כנגד הראשונים את הרב ו) אבל כאשר עלה ר׳ גמליאל הזקן לנשיאות נתנו לו את התואר "רבן" ומאז התחילו לכבד את הנשיאים בתואר רבן אשר משמעו אדון גדול ומתכי ר׳ יוחנן בן זכאי שדבק את תלמידו לר׳ גמליאל בזקנה

א) תהלים פ״ב ב) סוכה אפ. ג) משלי כ״ט ד) משנה י״ב ה) בהרבה עמודים
ו) פ.ה א״ג

(אק יג)

פרק ד' משנה א

השלימו לו את המאמר „רבו" אולם הלה השיבם לא בא לבטל תלמודו,
ונתכוונו במאמר רבו, ואני אגלה כפשטה המנהג לרבך את כל החכמים בשם
רבו, והנה כאשר ר' יהודה הנשיא הוא חבור, נכבד ומהולל אצל אנשי דורו
עד שקראוהו אלקים אותו בשם הקדוש, והנה בעצם „רבנו" או „רבנו
הקדוש", גם בזה שנעשה גדול ויש לו באור, את התלמוד בבלי הוא שנעשה
גדול בתכונות צניעות, כי אמרו לא הוציא את ידו מתחת לאבנטו), וכן
הירושלמי נעשה גדול אפשר שלא בזמנו של מפרשים הרבה, ולמשל מראה
האיש שמסור היה לגדול בן זכר, ובזה ר' יוחנן בן זכאי ואבותיו בעשרה
הגבורה ואל הסבות הגדולה אשר הייתה ברשות אלו של הולך והבינו משנה
של ממשם מדיני ה', לכן נעשה הולך אולפנו, ויש אם בזה של הוא שנעשה „רבו"
כלו של הקדשי אפשר שהוא התחדש בנשמותיו כאז מאמר חכמים בדורו, והם
דברו בחוזר אנה שנפטר, הוא בזמנו היה החכם את תלמודו להורות
להם, בדורות שלפני לא נמצא אב בא' להם חכם, כאשר היה בדורו חשמונאי
היה בשמם אשר אין לו חבורת חכמה, כי בכל נעשה שהוא חולק על מאמרו
נפסקה הלכה כמותו ב) מאז ר' יוחנן בן זכאי ואבותיו, לכן היה הולך שמו
רבן של כל ישראל, ובזה זה שנאמר ג) רבן, רבה של ישראל בדורותיו, ועשו
לכבודו שלא קראו רבי שלא להם אורח הרבה ובזמן להורות ושלא להם של
המובחר שבתלמידיו את אלו בר סוסי והמר בן תמם לבטלו והוא לשון לבר
ויש גם בזה שהוא „רבו" הוא מלוכות והלכה נקרא' על העולם. [illegible]

א) ישעיה נ"ח: ב) אבות התלמוד ג) ירושלמי ובאות פ' וז' הל' ג'

קיח פרק ב' משנה א'

נתחלפה של עלת גאון, סבל זה לא נראה, ראשות היה בזבול הרוחני: הגבה גבול
צריכים לעשות לכל הנשיאים הללו גם לפניו כבוד סתם, ולמה הלא התורה
אינה אלה בזוה כי נשיא הוא תגבר גאון ועשרן הוא גדול בכוחניות, והנה באמת
כשאו רבי כן הוה, כי ביומו של הנשיאות לאשלה ראש, והתורה היה רק לא הספק
הבדין כי אם גם נשיא הוא מדבק הממשלה והמלכות, אפשר שיבואו כבל המלכים
ריו כל המצוות לעשן תענית להתענה לפי בגוע ורוחם, לכן אם הוא היה ראש
הסנהדרין אמולם היה גם נשיא כל הדור; כן הגדול בעשרו וכל הנשיאים אשר היו
לפניו, כי ברור שהבדה היה דינו ובין יר אחד מעשירי רומי והוא הלוך חוץ
לפני הקיסר אנטונינוס הוא העשר באשר (הוא מרכוס אורליוס בזמן אנטונינוס)
דמות חכם גדול, ובאמת נשא חן בעיני הקיסר עד שהבד אותו ואסר לידו: בתור
חבורה שחת אנחלותו אשר המשמר אמנה מאד, ואין לאמר שאמנם רבי ז"ל עד
ואולם היה אוצ שהתורה והגדולה והנה במקום אחד, כי גם כבוד רב
הלקו לו הקיסר, דמצאיני אותו אבד פעם דיבר לבא אל היכל המלך, וגם
הקיסר עם כל הכבודה שלו בא אליו אל המשתמות יורך לכבודו לעתים
קרובות, ואחרי כל אלה נשאר דינו לפני כל אדם עד שהוריד לא יצא לפני
אותו, כי אם עינינו המדוק ואף עשרו לא נהנה מקולו במצבו קדושה: כן
גם בחכמתו ותורתו היה יפה ונכנע לפני רבותיו לא נהג שום גאוה לפני
תלמידיו, ולכן היו גם כמה מתלמידיו שהיו מטילים קושיים בדינו, כמו שמצינו)
פעם אחת נשב רבי תנוה ודינו של אלתן כבי, פתחו דינו ודרשו "מוקן בו" בם
מן סנהדרין לח.

קיט

פרק ג' מזנה פ"

זה שנקלו שנה בוא אבות ישראל והם רמשו הגולה בבבל ונלאה לדבר ישראל

ואמר להם רבו קוליא שהם אשואות בדיני, ונודע לו ר' חייא אלערז לך הדבר

הזה, כי נכנס וין ופא סוף, אולם התרבוף הזה ארבה שבלבו של ר' חייא ועם

היה טאונה טובה מסורבת לו, והוא הוא הפילה דון תלמודו, כמו דר קפרא ולוי

בן סיסי והתלמידים התבוד אליו, ופשר סותו שלא לבן סופו להיות מורה הוראה

ובוין אותם, אבל רבו בהנהגתו תקן כך תפילה שהתפלל בכל יום, יהי רצון

שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים א), אלדד חכמה, תורה, ולכן ותלמידים

היה פסכן גדול לפקרים שבבבל, הן הוא כלכל את כל התלמידים אשר נהרו אלו

אל ארץ ישראל ואורקות אחרות, בזמן הרבה הרבה אשר היה בכל ארצות

כואו בארץ כמה ענים, פתח הוא את אוצרו ואוצרות התבואה שהיו לו ונתן

להם לכל נצרך, אבל שאמר לו יש לאמוק כך דוברי אלה המהסונים

בתלמוד תורה, אולם מאשר גם אלו תלמודי ר' יונתן בן עמרם אשר התחפש כמו

אלה ינותי, אמנם שלא רצה להנות מתורתו ואמר פרנסני, ככלב וכעורב כל

פרנסני, אבל שאין בו שום תורה, אולם בשווי הדאן נהג בנו של רבו והפכו

שהוא תלמודו ב), את הבוי רבו ברחתו בזמן תקוום וקברים לגנות בחוקים

לעם, ואשר קולו מאמנות כל הקהל וגם על שם הבבל, זה שם קנה שלוש בן

אלינה לנקוט אחר, אחרי שהתפעל פנו אלו ודעלו מאורחו, והוא גב מאולה

השוב את קולו רוגם בדאורו את הקפוף, "אל יהי חוני לתלמוד" ג) אולם כאשר ראה

רבו את התורה יורד פרדיהו שנה תאבל את פרדו, ובדה נבואה את חכמה

א) ברכות ט"ז ב) בבא בתרא פרק ראשון ג) תהילים קט ו'

פרק ב' משנה א'

אשר יבוא לאסוף תבואה בכל השנים על כל צרה שלא תבוא. - בזמן מקדשו
וחבר הסנהדרין היה מתחילה בדור - שצריכים אלו פוסלים אותם מלשמש כדיין ר"ב"ג
אבל אחרי שהוא ולא לצפורי מפני שהאויר שם היה טוב לאחדות, הרבנו כ"ז [illegible]
הישיבה עם את הסנהדרין והיו בצפורי י"ז שנה; והנה אע"פ שגם הוא הקפיד אל
עיבור החודש והשנה והיה חק ורק על ידי הסכמתו לנשיא הסנהדרין, ואע"פ שבגלל
גם הוא נהל את הנשיאות בראה, כמו שר' גמליאל דובנה בגלל זה לא היה נאמן
פוצה פה, מפני שהם אלה הגל בחכמה ובמנוה ותורה; וברשונה היה ספר
עיבור השנה באותו [illegible], משפיע ומרבה מרצות [illegible] וגם אמונים אומרים, ות
שמונה המרכבות את חדי הסנהדרין ואת שבי רוח הנשיא לדור לזה משב
נחשבה על נחלת אטר, והודה לעזר שם את השנה, אבל כאשר שבי ראו התחלו
להביט על זה בצרת עין, הפסוק לכת לזוד ביפרט, לחזק ובודה בגלל כך
עשו מעשים בגלל זה במקום הנשיא, כמו שם באר קטנה שלא הייתה ועודה כל
הוא עיר „און-טוב" ואז יצא להלכה שלא יבררו את השנה בגלל מדברת, אבל
אם עברוה בחוץ לארץ אינה מעוברת א) לעיבוד החודש לא הלק אבל רבנו
הקדוש רק שלח בשליחות את ר' חייא תלמידו, ויצוהו לגלות להודיע את סדר העיבוד
בדברים ברורים רק ברמז, והרמז היה לאמר „דוד מלך ישראל חי וקיים" ב)
לכן עד היום אנו אומרים בעיבוד הלבנה את המאמר הזה לזכרון עולם; וגם
בשני מפני המינים והכותים שהתחילו לבלבל את עבודת החודש, אשר מקודם היה
סימן לזה משואות [illegible] בראש ההר, אבל [illegible] הצורכים האלה בהתחלה להביא

א) סנהדרין יא: ב) ראש השנה כה.

פרק ב' [illegible]

אגדות [illegible] והלוכו את דמות [illegible] רחוקים שלו, אולם
[illegible] מרובה [illegible] של [illegible] לוחות, אבל [illegible]
[illegible] את [illegible] באמת, ולסוף התחילו [illegible] את [illegible]
את [illegible] כי [illegible] [illegible] את [illegible], [illegible]
ר' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ח"א [illegible],
והנה כאשר בין תלמודו הוה מר שמואל, תוכן [illegible] "[illegible]", [illegible]
ברקיע [illegible] בנבואה א) מסר לו [illegible] להתחיל בספר הזה, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], אבל [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ר' [illegible]
[illegible] מה שהתחיל [illegible] מר שמואל, [illegible] את החשבון [illegible], [illegible]
[illegible] חדשה של [illegible] את [illegible] "[illegible]", [illegible]
[illegible] את [illegible]: הלל זה היה [illegible] אחרי [illegible] בראשון, והוא היה
האחרון [illegible] במערב-ירושלים: - החלוקת [illegible] של ר' [illegible]
[illegible] לו [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] אחת [illegible] [illegible] הלכה, האגדה מספרת [illegible]
[illegible] תלמודו. [illegible] ר"ל [illegible] [illegible] [illegible]
תורת ר' שמואל, אבל [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] ר' שמואל [illegible]
[illegible] זה, אולם [illegible] [illegible] שהיה [illegible] את [illegible] [illegible]

א) ברכות נח:

פרק ב' משנה ט'

לאחר שגמר את תלמודו, וכאשר ראה את פני הרב, הזכיר לו את שלשת הדברים שלמדו
לשמחתו של רבו של זה לא היה קץ, אבל ראה בזה שאין לסמוך על הזכרון, גם ראה אשר
תורת ישראל תלויה בזכרונו של תלמיד נכרי, והוא המעורר והמעיק את התורה. לכן בעת
ורצונו, והם יעמדו זמן פרק קיים כמו אבותיו ועמוד של תלמוד התורה. ומה
והנה חוץ מה שלא היה דבר כזה ושנים חכמים בפרט פר' עקיבא וחבריו שהתנו את נפשם
בעד תורתם, ושם הכל, וכדי להיות שתשתכח התורה מישראל חלילה, לכן התחילו להוסיף
את כל זה שלמדו עד עתה דהלכה לסדרים בכתב, כדי שישמרו לדור דורות, אבל גם
הדבר הזה לא בנקל היה לו להוציא מכח אל הפועל, כי מסורות הקדמונים היה אסור
איסור חמור של כתיבת תורה שבעל פה על הספר, וזה היה כנגד עיני רבות
הכבוד לתורה שבכתב, ולכן והנה נשאר כזאת תורות צוות; והנה אח"כ ר' עקיבא
ור' נתן הבבלי היו רושמים להם לזכרון את ההלכות כמו שנמצא בגמרא ובגמרות
משנת ר' עקיבא ומשנת ר' נתן, אולם הרשימות הללו היו רק לעצמם ונקראו מגלת
סתרים, אבל בפרסום היה האיסור ברור וקיים, עד שבא רבינו ואמר „עת לעשות
לה' הפרו תורתך" ושם גם עם סוף חכמיו לחתום את המשנה לסדרים
ע"פ הסדר שסדר ר' עקיבא בימיו, שכל אחד ואחד קבל את ההלכה אחרי מבקש,
וגם אומרים שר' נתן הבבלי גם כן עזר לו בזה, והוא שהוסיף על ההלכות של חכמי
א"י גם את ההלכות אחרים בבבל, אבל עכ"פ הוא רבינו היה אשר הוציא מכח אל
הפועל הדבר הגדול והנחוץ הזה, והוא שהנחיל לו כסא כבוד על זה מלא כל
זה, והוא סדרן בששה סדרים ובכל סדר וסדר הלכות, אולם לא בלבול

[illegible] תה"ל נ"ט ק"ד

פרק ב' משנה א'

ההלכות בלבד חובר לסדר את כל הפסקות של החכמים ואפילו של המיעוט
נגד הרבים שהרי ההלכה כרבים, ובכל זאת הביא את דעתו גם של היחיד,
כי התכוון לתת אפשרות לדורות הבאים אחריו, כאשר יבוא זמן שיהיה צורך
להורות אולי הלכה לפי הצורך הזמן להקל או להחמיר, שיוכל לסמוך על
דעת החכם היחיד, (ואולי תתחדש בעתיד לפי צורך של אותו הזמן) את
הסדר הראשון התחיל "בזרעים" אשר הם עיקר של החיים הקיומיים של כל
בעלי החיים, ולכן הכניס בו גם מס' "ברכות" כדי להורות שבראשונה את ה
ברכות והתפילות עם ההודאות שאנחנו מחויבים לתת בכל יום ובכל פעם
להקב"ה הנותן לנו את כל אלה לכלכלנו ולפרנסנו, בסדר הזה נכללו כל
המצוות השייכות לארץ כמו כלאים, שביעית, דיני לקט שכחה ופאה תרומות ומעש-
רות וכו'. סדר השני הוא מועד וכל הדינים של החגים והמועדים, סדר השלישי
הוא סדר "נשים" המכיל כל הלכות השייכות לנשים כמו קידושין, גיטין ויבום
וחליצה וכו', והכניס בו גם את מס' נדרים ונזיר. מפני הדינים של הקדשות
הנדרים כגון הקדש והבדל ודיני נזיר שהם שייכים לנדרים; הסדר הרביעי
הוא סדר "נזיקין" זו כולל דינים שבין אדם לחברו בנוגע ממונות, וזה שהכניס
את מס' אבות להסדר הזה הנה הוא כמו שהזכרתי בהקדמה, שכל זה שייך
ומתנהג לפי התורה של המוסרות הנמצאת הוא טוב לעולם, וזה נותן גם
שיש בה הרבה מוסרות ומדות התנהגות בין אדם לחברו; הסדר החמישי
כולל את כל הדינים השייכים לבעלי חיים בהמות ועופות, דיני שחיטה הקרבנות

א) מבוא התלמוד

פרק ד' משנה ה'

ונקרא בשם ,,קדשים" מפני שכולל גם את דיני הקרבנות ונקראו הקדש ומה,
וגם מפני הדינים של הטהרות אשר בני ישראל מסורים בהם ומפני שקדשים הם
בכל זמן נקראת המסכתא הזאת ,,חולין" לגבי כל הספר שהוא מעניני קדשים
אמנם: והספר השישי הוא ספר טהרות לפי נכלל כל הלכות מכל מיני טומאה
וטהרה; ומפני זה נקרא כל התלמוד בכינוי ,,ש"ס" שהוא ראשי תיבות ששה
סדרים, וגם מפני זה שבתלמוד יש ששים ספרים או מסכתות כאשר נחלק
את ששה הסדרים לשש מאות, ובכל-זה [illegible] גם כן לשם אחת אשר באמת הן כן
על ,,פלגי" ששים [illegible], חוץ מהספרים חלק כל ספר על חלקים וכל חלק נקרא
מסכת, ובכל חלק או מסכתא אשר בו נכנס ענין שלם אבל בזמן הזה יש כמה כל
כנס, אמנם באם פסחים הענין הוא כלל דינים של חג הפסח, אבל ישנו כמה הלכות
המשומר מאד הכוללת אלה ודינים של קרבן פסח, לכן חלק כל מסכתא לחלקים
קטנים הנקראים פרקים, ויש אומרים שגם בהספר הזה של חלוקת הדינים של מסכ:
ומה ושרים, היה ר' עקיבא המתחיל והמורה דרך של רבו, אבל של כל פנים הוא
הוציא את כל זה לאור כל, לכן נקרא זה על שמו והוא הוא שאיפה לנו בהמשנה
שנמצא כמה שאפשר כתבי הקדש, כי גם עליה המלו התנאים הבאים אחרי
ר"ע לפרש ולבאר וגם לפלפל, כי הרבה משניות נשארו בלי התחלה, והרבה דינים
לא התבארו עד כמה של אותו מקום, והרבה דברים לא היו ברורים די צרכם,
לכן היו מוכרחים התנאים הבאים אחריו אשר נקראו בשם אמוראים לפרש אותם
חוץ מזה שכתבו ש"ר והוציא הכל הוא רבינו הקדוש לכלול ולמצוא את כל הדינים

פרק ב׳ משנה ט׳

וההלכות הנה תכונן אותן, גם ליצירה ספרותית חלוצה אחת, כגון [illegible]
אוצר של הלשון העברית שהגיעו לשם כוח נמשך חלוה. כי כל הענינים
אמרו בחגו הכל אמראות; ומה שאנחנו מוצאים כאן זה עונש בכל שעניהם
יום שנוכח לעיון המסכת והפרק, ואשר בפרק ראשון אנו קוראין משנה ט׳
מדבר על מצוה שמלוה בסוף ונוהגת בארץ ובחוץ לארץ, ואנו שואלים
במה לגופה שאלה? כן כאן, נסדר פרק ב׳ משנה ה׳ נאמר ר׳ אלעזר [illegible]
בן חורין ומה זה שנך לגמי? הנה זה לפני מתן טומאת שנפלו אחרי
זמן דומי האלגוריות והמוספים את הגליונות הבודדים, או הקונטרסים
אשר אותם היו כתובים בגליונים;
רבי נולד בשנת יום וחמש ונפטר בשנת מאה ותשעים אחרי חורבן
הבית השני, לפני אחד בתוך מחברי הספרים [illegible]
דלות הגלות, לכל וספודו שונו זמן רב, כדי שלו ומכל התלמידים [illegible]
התורה, עד כאשר הגיע אל מעם דבר אחרון הוראה, ואף זה רב
מה צורת הסמיכה לצבור, ואשר היה קשה מאד להבדיל את [illegible]
בשורה רבה שהוא זה, לכן עם בר-קפרא תלמידו ואחר שאין מחברים
זו במלוכה רבה, "ארבעים ומשניות שהם בסדרן הגדול נקבו ארבעים
את המשניות (עיין סדרן הגדול א) והנה שהלכתי זאת וכן״ [illegible]
את המשניות אשר, שלהם מחזו ברבו והתחדשו המאמרים לנמו [illegible]
ואשר הרב הבין את המשל ופרש בכתבו והצעה גדולה הוא זה? ונה [illegible]

א) כתובות קג.

קנ

פרק ב' משנה ט'

מתוך מאמרתו, אך דבר האדם על עצמו וזה אותו עם רב אחד בספרו בזה ובאמונה אשר היה בכוונה הספיקו אותו וגם הכוונה התמימה בגבורתו, כי הכרונו אין בתורה הזה, ושמו ממרגשכן אשר גם בגבורו ה' והוסיף לשונו: הנה אחד האמר, שהנני רואים שרבו חז' בעולם הזה, בעולם הזה של העולם של המאמר להתהלך בעולם גמור, כי גם כהני מהרבה דרכות, לכן אין אלו שהם נתן את לבו ללמד את בנו גם במאכלו תורה ואסר להנהגה טובה כדי להשרות דהם מדות טובות, וזה שאמר במשנתנו „איזו דרך ישרה שיבור לו האדם כל וכל זה ולא והמה, ר"ל באיזו אופן צריך אדם להתנהג שיהיו מעשיו רצוים לה' ולבני אדם: והרמב"ם ז"ל פירש דרך ישרה דרך אמצע, שלא יהיה כילי ולא פזרן ולא אכזר, לא גאוותן ולא שפל אלא מדה בינונית וכל שיוצא, וזה מבואר אצל ענייני שלש הדברים, ואומר כל שהיא הנהגה שהיא תפארת לעושיה, שהוא בעצמו מרוצה מאיתו ומתפאר בה, וגם בני אדם משבחים ומפארים אותו בה, בעשייתו, זו היא דרך הישרה*, לכן כאשר מתחיל ויוצא מזה, צריך מקודם להתחזק עם כל מחשבות לפי אנשים, וזה ואמרו הדברות של [illegible], וזה שנוגע להמצוות שבין אדם לאדם, הם שאומר הוי זהיר לא לעשות כל דבר מסור, ולעשות ולקיים את כל דבר המצוה כן לעשות, שמ"מ שהוא נמשך להדברים קלים קצת מאות שהוא מחויב מהם, כמו של המצוות הגדולות והחמורות, מפני שאינך יכול לשער את השכר של כל מצוה ויכול להיות שבמצוה קלה מגיע הרבה שכר, כי הכל תלוי לפי הזמן, המקום והרצון, וזה נכלל במאמרו של בן הא-הא (א)

א) לקמן סוף פ' ה'

קכט

פרק ד' משנה א

אמר „לפום צערא אגרא" לאשל מצות תלמוד תורה, על חלוק בין מי שלומד
דרכות העוסק בלימוד מתוך הרחבה הלב ובין העוסק מתוך דוחק וצער נשרו
שמחה טובה ומה נעים אוכלו, בין מי שלומד בדרך של תורה ובין שלומד
[illegible] רב עוד, והמ"כ בזאת המצוה שהיא מכל מקום מצוה אחת; הרמב"ם
ז"ל אמר שבזה אמר: על רבו, אפי' שלא מצאו לו משהו קושר הקושיות
הראשון על כל אחת ואחת, שרבו אותן ב"ה קושיות, כבר ושמה בוא שונים,
לפי הראשונים ובלוים שנתנו להבין את גודל המצוה, אשר כל אחד מהן
כלולות אשר הראשון של שלמה הוא קושות הנה הוא וגם כל [illegible]
שוות בהם שמה אותה, וכן גם בראשונים של אותה על הרבה ולא הרי
סגולה לשרפה וכן הבאה, אבל בתפלות של קום ושל לו משמר הלכה על
המצוה, ומה שאמר הרמב"ם, הרי אמר לעשות לפעמים אותן מצוות על
שפני שיודע ומה את הדבר שעשה ברוכה, אם לא אמר [illegible]
להבין ותה ומברו אותו לצרוך ולנטוע, ואחר כך ברא בו כל מיני
ציר ונטעתם בו כל מיני עצי פרי, ואחר כך אמר פני את [illegible]
לגדל את שכרם, והוא שאל לכל אחד, מה הוא בורא או נוטע, ונתן שכר לכל
אחד לפי מעשהו כאשר לו, יותר מקומות נתן פרס אחד. ואז שכר [illegible]
נתן חמישה דינרים, וכן בהורגת, לא שכר חלק נתן חצי דינר לא שכר
בדברים ואם חשבונם בגלל שכר ושם עמל, וכאשר שלמה בדברו נתן לו [illegible]
הרם לעשות, שהשכר ניתן לפי שווי של המצוה, כי אם, לפי העמל,

פרק ב משנה א

כל אחד רוצה ומשתדל להרוויח בכל דבר, חשבון זה של רווח והפסד היה נותן
בלי ידיעת הפרטים, אבל גם נפשו בן לו רוצה לעשות את הדבר מצד
מצוה, כי כך רוצה כל אחד ומשתדל לעשות ולקיים את המצוות השונות, והחשבונות
הוי נשמרות א): אולם בכל זאת אומר לנו רבי להיות זהיר במצוה קלה כבחמורה
לדעת ולהבין את השכר של מצוה אשר ד' הודיע שם שכרה. לשאול הרשות מלוה
בשבת חייב סקילה ושהוא העונש הכי גדול, ומזה אנו למדים שהשומר את השבת
כמצווה ועושה נותן את השכר הכי גדול, וזה אומר הוי מחשב הפסד מצוה של
שבת והעונש שלו לפי השכר שמתנה [illegible] על עשיתו, ואם אנו שומר
את השבת שאנו יודעים בו כבודו, אע"פ שאנו עושה בו גם מלאכה כדי להרוויח
מלוה, אבל הוא מפסיד את השכר הגדול של שמירת שבת, אולם דבר בהמשנה
ב) נאמר "רש"י: לפי חומר העונש מגדל לומר מצות אכילת מצה בפסח,
חלול שבת בסקילה ואיסור ערוה בחנק ובכרת, וכו' שהולך שבת אותו בשבול
פוקח נפש זה שהוא בעריות ובכל נוחה נפש שהוא בסקילה ואין לומר שהוא
לכן אל תאמר שזו קלה מזו." וכן אולם לפי זה אינו אותו כוונת המשנה בתחלתו והוי
מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, לכן פירשת לפי שכל הדבר, וכדומה של המחבר
ספר החסידים דאינו מוצא. — "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" ובנוגע
מדבר ישראל בדורי מגורי גלות אשר הפליגו, כולל אדם עובר עבירות שונות
להשרים ובלי מחויבות הקבועים בזמן הזה, ו[illegible] מסרו לאומות אלו
שונאים שהם שמחו הצדיקים והציץ להם לקנות את סחורתם ושחרר אשר קנו

א) איננו זוכר את הספר אשר בו מצאתי את המשל הזה ב) שם

(קפ)

פרק ד' משנה א'

אמנם נמנו כאן שכר למצוה והוא כמו שבתו לנו את הדבר הזה [illegible]
ברכת שהכל, שכל הוא המתחזק ברשותו שהדבר הוא של [illegible], ולא נזכר [illegible]
וזה של פסח הוא, ולכן בלשון מצוה קלה [illegible] [illegible] [illegible]
אפילו [illegible] בפסח שנעשה הוא כרת; והוא מחזק הפסק מצוה [illegible]
[illegible]", חוץ מזה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] המצוה [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible], ומפני [illegible] [illegible] שכר [illegible] [illegible] [illegible]
גם [illegible], כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] אין השכר של [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] גם [illegible], כי [illegible]
[illegible] אחרי [illegible] [illegible] ויש להם גם [illegible] [illegible], [illegible] כאשר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כל גבור והבין את אלה הדברים [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], כמו [illegible] [illegible] [illegible]
לרשות את הדבר [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], מפני [illegible] [illegible] [illegible], כן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
מה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], כן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] אפילו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:-
מפני [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] של [illegible] [illegible] אומר" כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
המחבר והמספר של [illegible], [illegible] [illegible] של [illegible], [illegible] אומר [illegible] [illegible],

פרק ב' משנה ב'

שבאמת הוא אשר נסדר את מאמריו בהמשניות סתם, רק בדורות האחרונים
עצמו התחכמו מאמריו על שמו, כמו שמצינו כאן, וכמובא להלן ב) רבו וגדול בנו
התאמו את הזמן, ובתוספות על כל דברי המתחיל "אשר לו ומגיע עד - באר
הרמב"ם בשם כתבו דלוגים רבי מפני שהיה נקרא של רבי ר' יהודה הנשיא וכו'
רק חכמי דורו עצמו מה במשנה לסדר כבודקנו. ואנו נראה שחכמי המשנאים
מצאו לנכון לשנות את הגירסות של המשנה שיתאימו לכבודו. א)

משנה ב - רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר, יפה
תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון, וכל
תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון, וכל העוסקים
עם הציבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם
מסייעתם וצדקתם עומדת לעד, ואתם מעלה אני עליכם שכר
הרבה כאילו עשיתם. ביאור - ר' יהודה הנשיא השאיר אחריו
שני בנים גמליאל ושמעון ואע"פ שהשני היה גדול מהראשון בתורה
ובחכמה, בכל זאת הנחיל את הנשיאות לר' גמליאל הבכור, עם מפני שהוא
היה יותר חשוב בקומתו מר' שמעון אחיו הנוח והצנוע בכל דבר, והנשיאות
היה צריך אמנם, כמו שאומר על אחדות הדם תחת דגל הנשיאות, כי עמדת
ניגוד החוגים, היה הנשיא צריך לחבר ולהדביק את הדעות, אם שונים מצד
המינים והדעות, כמו שאומרים למעלה אשר השתדלו להפריד את בניו, וגם
הוא היה בסדר המשנה ברצונו של אלם היהדות, כי לפי ומי המצב בחיים

א) פרק ב' משנה ו' ב) עיין ס. סדר דור ודורשיו חלק ב' פ"ד בעמ' 316

קלא

פרק ד' משנה ב'

החגים והמועדים, ורבי מאיר שם את הדגש לכל דבריו ולא לעבור [illegible]
על העובר, ולהפך, בחלק מהם דברים נאמנות, אלא לנהוג [illegible]
ר' גמליאל, ומה ר' שמעון הפעם לדבריו אחרי המשנה בפרק ב', ובמקום
ר' גמליאל הזקן לעניין, כי לא השיג את מטרתו בהמשך התורה, אבל
לא היה נופל בתנות, דורשת חשוב, בלשונו ומאמר הזהב, ואת ספר המצוות
וספר מצוות שם לא לחוק, להורות שלפי טעם [illegible], והסדר הלכה שנתלה [illegible]
של החכמים, הורה לפי טעם הרבים, ובמשך רבה [illegible] המצוה קלה
כל עם בדרכי המצוות שלאחר עד גבורת הלמד של מצווים, אלא רואה
צורך להבדיל בין טוב ורע, ולוסר את לחובתם, אבל [illegible]
טוב בלבול ישראל, ושחר כל הדבר שנהגו [illegible] לא [illegible]
ארבעה מה שנתרחל בפסקים, וזה שאמר (א) הוי מהרהר בכל [illegible]
בהם אלה שאין [illegible], אלא לעורר [illegible]
ההודים חוו [illegible], לכן [illegible] גם [illegible] להתנהג על פי דרך-ארץ [illegible]
וזה שאמר [illegible] ותם [illegible] בדרך ארץ [illegible] טוב ושפה [illegible]
את המצוות שאין שכרם לעולם ותם את המצוות שאין [illegible]
[illegible] כנראה [illegible], [illegible] אמר [illegible] את המצוות
שאין שכרם לעולם [illegible]
[illegible] לא לראות אותם, [illegible] שאמר [illegible] את המצוות שאין [illegible]
אבל [illegible] המצוות שאין שכרם לעולם, [illegible] ר' גמליאל

א) לעיל משנה ג'

פרק ב׳ משנה ג׳

ומה שאמרו וכאן צריך לעיין את שני סוגי המצוות וכו׳, כי מצוות שבינם
משכרתן, כי רק על מצוות שיש בהן הנאה גופנית בולטת תשובה שכר עליהם
משכרתן הנאה ישרה, ואילו שאר המצוות רק במקום שלא יבוא לידי הנאה, תשובה לגופן,
כי הגוף מחויב לרצות את הנפש ולחטוא לגבי, כן יש בו גם רצון שלא תבוא
ומוצא לגבי גם הנאה ואין לו אלא צריך לרצות את חבירו לגבי לבו שנאה לו
ואם הוא על פי הצד הפשוט, כי אם גדל בו לב או כעס את חבירו, לא בו
יעשה לחברו את הטובה, כי הלא סוף סוף חטא גם לגבי לבו על מצות
לא תשנא, לא תקום ולא תטור את אחיו לכן צריך לבקש את סליחתו
כן ישנם מצוות שהם משכרתן, כי באמת שהוא מלך ממצוה בין
שהוא לשמה ובין שהוא לשם אחר מהבדל ואין חושב משכרתן, וכמו
שהמצוה בלי ... אין טוב, כן אין טוב התורה בלי מצוה, מפני שאין עיקר
לו להם הרשעים בלי תפלה, אמונה, תורה, ואלוקים וזה תפלה ולא מצוה
רק בתורה בגלל ונעשה. ואם גם התורה לא תעשה, חוץ מזה אם עוברת
על ש״ז זה הוא מחויב את עצמו ולכן ... וגם שאר עבירה אין חטאת
שבא הוא גם על לרצות חבירו, ומה שאמר ... המצוה הוא על
מלאכה ממש רק לקיים מצוה שאינו צריך להיות יותר כמו להרויח על פרנסה
מפני שהרבה מצוות מבוטלים על ידי, כמו המלך, המודה, לא להפריע על ...
לא לעשות, רק לשבות במלאכה שלא הוא להיות מוצא כמו: כן היה מצוה לשמוע
דבר שלא ... על הדם, רק ... שלא יהיה, ר״ל ... הבלי ...

פרק ד' משנה ג'

חוץ מן הטעם לזולתו הנ"ל מה שביכולתו לטובת עצמו כא"ב ולפעמים להרבה מאד
ומכש"כ לטובת הרבים, ולפעמים אמרו חז"ל א) שאין ממנין פרנס על הצבור
אלא אם קופה של שרצים תלויה מאחוריו, ר"ל צריך שיהיה בו חסרון מום
כדי שלא יתגאה, וכן אמר רב יהודה אמר רב ב) כל פרנס שמטיל אימה
על הצבור שלא לשם שמים, אינו רואה בן תלמיד חכם; כן תנו רבנן ג) שלשה
הקב"ה בוכה עליהם בכל יום, על מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, ועל מי
שאי אפשר לו לעסוק בתורה מפני טרדת פרנסתו ועוסק, כי זה גם [illegible]
רצון ומחסור, ועל פרנס המתגאה על הצבור בחנם, וגם הצבור [illegible]
טובל ושרץ בידו, כמו שאמרו ד) ארבעה אין הדעת סובלתן: דל גאה, ועשיר
מכחש את עושרו כדי שלא יתבעו ממנו צדקה לעניים, ופרנס המתגאה על
הצבור בחנם ר"ל שלא לצורך ותועלת לענין הצבור, אבל מצד כבודו הראוי
בצרכי הקהל באמונה ולשם שמים, זה ודאי מן המעלות הטובות שבעולם
של כל הצבור והם מכבדים, ולכן [illegible] להם להמשיך את [illegible]
כל מכשול והפסד לעצמם, ולצרכיהם של הצבור [illegible]
[illegible] ע"י השגחה ההנהגה הטובה [illegible] להם לגמרי, והוא [illegible] הצבור
גם כן [illegible] כבוד [illegible], כי הקב"ה מוחל את כל עונותיהם [illegible]
של הצבור [illegible] מפני שהם [illegible] להם,
והנה מה שאמרו חז"ל על ברכות [illegible] ה), כמש ו) [illegible]
[illegible] שמדבר [illegible] לפני הקב"ה [illegible]

א) יומא כב: ב) ראש השנה יז: ג) חגיגה ה. ד) פסחים קיג: ה) [illegible] ו) קהלת [illegible]

פרק ב' משנה ב' ג'

לפניו אם נוגע וכשאמר לבור לפי דרכם ליצחק ולישראל מיד נענה ולא שומר שלום ושבת אני לט"ו, וכן אמרו שם כשמינו את ר' אלעזר בן עזריה לנשיא במקום ר' גמליאל (את המעשה הנה לספר לקמן) היה שם בן שמונה עשרה שנה ונתמלא כל ראשו שיבה, ולא היה לסימן שהגיע לזקנה ושיבה, והיה ר' עקיבא ור' אלעזר וחבריו, אם מנוי גמול מפני שהוא בן-תורה ובן גדול אף כי הוא שבא בנשיאות שהוא בן גמליאל, כי הוא היה בור שאבי לנשיאות הנושא:- משנה ג' - הוו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמם, נראין כאוהבים בשעת הנאתם ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו - ביאור - אף היה ר' גמליאל אומר הוו זהירים ברשות היא המלכות, לא בעצמות, שאינו של תלמיד לרשות לגמרי, הנה זה מפני שבימיו היה סכנה להתחבר עם שונאי המלכות מפני מחלוקת הרומים כמו שהזכרנו ב) אבל דווקא של ר' גמליאל האלה הוו כבר בני ארץ ישראל והוצאה תחת שלטון הרומים, ואף אם אפשר היה להתרחק מהמלכות לגמרי, לא יספיק זה היה נאות להיות כן מקורבים לה, כדי שהוא ישתדל להקל מעליהם גזירות, לכן העיר כך להיות נזהרים לדעת שאין מקרבין את בני ישראל רק להנאת לצרכיהם, לכן צריך לא להחזיק את ההבטחות רק להציל את המצב לטובת ישראל, ואין מה שבמשנתנו בפירושו של מגילת אסתר, שבה היה גם כוונת מרדכי לצוות שלא תגיד את עמה ואת מולדתה, כדי שתהיה כן מוכשרת להמלך להציל לישראל לעת בואת הצורך ומה שאמר לה „ומי יודע אם לעת כזאת (כמשבר) לעת כזאת אשר הוא את צרה לנו הגעת למלכות כמו להגין עלינו, וכן אלה מה"

א) ירושלמי ברכות פ"ד ב) לעיל פ"א מ"י

קלה

פרק ב' משנה ד'

בהמשך כאשר נתנה המשנה הקודמת, וכן משנה זו עם שבעל ר' יהודה הנשיא לעסוק
בעניני הכלל, כמובן שיש לפרוש גם מפעולות המדריכים [illegible]
ואל תבטל דבריהם ואהבתם, כי הם מעסיקים את האדם אפילו יותר, כך לא
מאוד. ולדרך הזאת ומ"ש שאת בן ישראל מעסיקים אך ורק להוצאת [illegible]
ובשביל זה [illegible] להם זה צורך גם זה [illegible], ואפילו גם בשעה
שכתב כל [illegible], כמו שמצינו רואים גם [illegible], [illegible]
הנכבדות, אלא גם [illegible] תלמידים [illegible] אוצרות [illegible]
[illegible] כאשר ההצלחה פנתה [illegible] לו. - משנה ד' -

הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך
כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים
מפני רצונך. - הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל
תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע
למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. ואל
תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. - ביאור -

הוא ר' גמליאל היה אומר זה: עשה רצונו של ה' בחשק ובחפץ לב
כאילו היה זה רצונך, וזה יגרום [illegible] הכל, [illegible]
או [illegible] לדרך אחרת [illegible], ואל לדרך [illegible], ואת [illegible]
לחבר [illegible], [illegible] מרצונך [illegible]
[illegible] ולא [illegible] לכן צריך האדם לחבר [illegible]

פרק ב׳ משנה ד׳

שהתחייב לברך ה״ה במקום שאמר (א) ובשכר זה שתעשה את רצונו ימלא גם הוא את משאלותיך וירצה לעשות כרצונך, מפני שהוא אלוה מודה בכבוד מוחלט, ואין בזה לפניך דבר שמתאוה ומתאוה וחוץ זה אבל הדבר הזה הוא נגד רצונו, אם תבטל לבטל את תאוותך מפני רצונך ובשכר זה יבטל ויפר את עצתם של אחרים המושבים עליך נגד רצונך.

הלל אומר הוא הלל הזקן והנשיא, מו״ם שיש להתפלא מדוע הפסיק את מאמריו שאמר בפרק א׳ ולא המשיך שם את מאמריו ומשנות הפרק הזה; ואפשר יש לתמוה למה כלל במשנה אחת את דברי ר׳ גמליאל והלל, מפרשין בין המאמרים שום שייכות לחבור, לכן יש מפרשים שמחסים את מאמריו אלה להלל בן ר׳ גמליאל בר׳ יהודה הנשיא. אבל לר׳ גמליאל השלישי, היו שני נינים הלל ויהודה [illegible] בא הלל בנו שהיה הנשיא האחרון לדורות הלל הזקן הראשון; אולם הרבה סברות יש בזה (א) הלא בזה זה מתורת השנה מדוע לא התחיל בדבריו של הלל במשנה אחרת כן כללם ותרד עם דברי ר׳ גמליאל ואביו (ב) מדוע לא אמר הלל בנו אומר, כמו שאמר לרבי שמעון בנו אומר (ג) איך כתב רבינו את דברי נכדו שלא אפילו נכדו הנה בעולם אבל בודאי היה מאד קטן, ואם הוא דבר הגון לקבוע בתורה שבעל פה כבר גזר רבינו את חתימת המשנה, אולם את זה נראה לתרץ שמשום אין רבינו הכניס את דברי הלל במשנה כי אם חכמי דורו [illegible] שהסדרתו בסוף משנה א. (ד) במשנתנו הוא נקרא הלל ונכדו היה נקרא ר׳ הלל, ואחרון מחברי [illegible] מאמרי של [illegible] להלל הזקן ולא לר׳ הלל [illegible]

א) ברכות נ״ה נ״

פרק ד' משנה ה'

ומסוים מאמר זה אל תפרוש מן הצבור (ה) לכן נראה לי לומר לפרש הלשון שאמר
כל המאמרים האלה, ומה שהפסיק הסדר בין מאמרי הראשונים לאלה [illegible]
שדברו הראשונים ושמונו לעבודת בדברי ימי חייו, אבל מצוה של [illegible]
התורה, וכיון שהפסיק את סודר כדר המאמר את דברי הקודמים, ואמר
דברי ר' גמליאל בנו מסוים את אמר את דבריו של הלשון הראשון [illegible], וכן
הנ בספר אבן חמדות (ג) [illegible] מה תורה דרך ארץ, ומה שהלל [illegible]
מאמריו עם מאמרי של ר' גמליאל לגבי תורה, לבי [illegible]
על זה בשאלות הגלקטים והמעפיסוס באשך המין, ושאר הנם בספרו
לתפלה אחרונים לשם משנות; וכן הלל הזקן הוא אומר אל תפרוש מן הצ
בור, מפני שהוא בטוח בצרך שהוא מצטרך לו כל יום חייו, הדבר איני כן כי
אל תאמן בעצמך [illegible] ואמר הצבור, וכן [illegible] לאחר [illegible]
להפרד מן הכלל ישראל (ד) מפני שאת [illegible] שהגבורה [illegible]
כל אדם מישראל צריך לקחת חלק עם כל הצבור בשמחתו ובצרתו
וכן גם החלק נכבד של הרמב"ם ז"ל בספרו [illegible], אמר שכוונת [illegible]
שלא יתפלל אדם [illegible] בצבור, ושלא [illegible]
כוונה [illegible], מפני [illegible]
להתפלל בצבור, [illegible]
[illegible] מן הצבור להתפלל [illegible]
[illegible]

(ו) בפרק האחרון דמס' סוכה (ג) [illegible]

קלח

פרק ב' משנה ד'

והוי נוהג במנהג בני אדם אשר הוא חי בקרבם, סובל משא הציבור ומעגליהם
ד' ... לציבור כמו שאמר ורואה הנולד ה) "אל תפרוש מן הציבור" ... המלך ע"ה
חבר שנשא עול ברבים, גם התורה אמרה לא תהיה אחרי רבים לרעות, ומה שאמר
בין יצחק וחבריו ... בזמן גזרות היהודים ... ופסח ... שהלך בגולה את
כל היהודים, מ"מ שהולך והולך ... אמונה אשר בארצם; ואל תאמין בעצמך עד
תשובה על דברי תורה מ"מ שלא תעבור בהסוגיא שאמרו המפרשים, כי גם שלמה
המלך ע"ה שאמר על חכמתו וגדלו, וחטא ... נטה בסוף ימיו לעבוד עבודה זרה ז)
וכן אמר ומצינו הנקודה, ובזוהר ... ; ואל תדין את חברך עד
עד שתגיע למקומו, ותכיר את הדבר לאמיתו כמו שהוא, ר"ל אפילו תראה בעיניך
הטבע, אתה צריך לידע שמקום את פסק דין לחוב, להורות על ... המצוה שלו
גרם המקום למקורו, שאין המקום חכמה שאי אפשר להורות הדבר כמו שהוא
הדינים, ויש גם לפרש ... כל אדם שלא ידע את חברו עד שלא ...
לכף חוב, עד שיכיר אותו ... עד שתגיע למקומו; ואל תאמר דבר שאי אפשר
לשמוע להבינו, באופן מוזרת דבר שאין מקובל על הדעת, מ"מ שסופו כן להשמע
ר"ל מ"מ שאחר הסדרה גדולה, כן ובינו בכל ... דבר ... כמו שנאמר
לדברי אפלטון. שצריך להיות הבינו את דבריו אחרת, ומצאה מלה ... כמו
שהוא בלוח ט) אלא שמה מחויב לדבר דברים ברורים וביותר ... כמו שנא'
שאמרו ובינו אותם ועשו, ויש גם לפרש שלא ידבר שום דבר רק ...
ואין לשמוע ... כמו שסופר ... כאשר הורגו המלך הרג את כל ...

א) ט. א. גם ברכות ס. ב) ג. ב ד) מו"ק ו. ג ה) בבא בתרא ...

קנ"ט

פרק ב' משנה ה'

הסיפור זה מדרש בבא בן בוטא [illegible] עיור את עיניו, ויום אחד בא אליו ואמר לו הלא הורדוס העבד הרע עשה כל כך הרבה רעות ואתה שותק ומה שאלו ומה אעשה? אמר לו הלא תקלל אותו, אמר לו כתוב גם במדעך מלך אל תקלל א) אמר לו הוא לא מלך. אמר לו אפילו הוא עשיר וכתוב ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר ב) ולו גם אם הוא נשיא הנה כ"כ כתוב ונשיא בעמך לא תאור ג) אמר לו הלא אינו עושה מעשה עמך, והוא הלא דבר של כמה דיבורות, אז אמר לו אבל אני ירא ממנו, אמר לו אבל פה אין אחר שיספר לו, אמר לו כי עוף השמים יוליך את הקול, אז אמר לו אני הורדוס ולו ידעתי שהחכמים זהירים כל כך אז לא הרגתי אותם. ולכן הקירובים הראשונים הנה ההגדה [illegible] של הנשמה והמרירות נאמרה: ואל תאמר לכשאפנה [illegible] והשנאה, אמת אמרו בשר ודם [illegible] שלא תהיה רגע [illegible] [illegible] כי אין יודע את העתיד, לכן האדם אחוז ללמוד כל זמן כמו שאמרו [illegible] מתוך צער. ואלו המצוות היום להורות שלא נדחה שום דבר ליום המחרת:-

משנה ה' - הלל הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם-הארץ חסיד, ולא הביישן למד, ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש:-

ב ואמר - בור הוא מי שאינו [illegible] כלום [illegible] בפרק [illegible]. והמשמעות לא תרגמו את חבור, כמו שדה בור שאין בה כלום, אבל [illegible] בדבר [illegible] שאינו יודע להבחין בין דבר טוב לישר ובין דבר רע [illegible]; ולא

א) קהלת י' כ' ב) שם ג) שמות כב כז

קי

פרק ב׳ משנה ה׳

מרגיל ועובד את מנהגי אנשים, ויש לו גם יכולת להבדיל בין דבר טוב ורע, שבלי הרגלים נעדר את התורה והחכמה, אין בכח שלנו ורגיל להיות חסיד, לעשות טובות ומעש משובח מעצמו, כי חסיד נעשה זה השואל לפניו מאחרת הבין; וזה הביישן לומד כי מתבייש לשאול הדבר הנצרך לו ונשאר בלי ידיעה, וזה מאוד שלא טוב להיות ביישן כמו שכתוב בפרק ה׳ משנה כ׳ אומר יהודה בן תימא עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן-עדן, שלפי הרמב״ם בבאור א) את ההבדל בין ביישן ובושת פנים שאומר שביישן הוא שפל רוח לגמרי כי בושת פנים הוא ממוצע בין עז פנים ושפל רוח לגמרי, ואת שאומרת שהוא הולך בשביל הצניעות; וזה הביישן שלומד כי הוא נרתע מלשאול שום דבר מה שנצרך בברור נבוכה ונעזר על ידי חבריו ותלמידיו להבין בשאלותיו ונשאר בלי ידיעה, וגם יבוא גם שימנעו את רגלם מבוא לבית המדרש לשמוע תורה מפי תלמידו, ולא יבינו לו ולומד, כמו שהיה עם שלשה הגרים שבאו לשמאי הזקן וגרשו אותם, אבל הלל קבל אותם לפי התשובות שלהם ורצונם, והם שחזרו ואמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטרדנו מן העולם, וענותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה ב); וזה כל המרבה בס= חורה מחכים ומרבה את שכלו, כי לפעמים יש גם הפסד, ויש שיהיו סחורה הרבה הנה גם ההפסד יותר גדול, לכן זה רבנו להשתמש להרבות בסחורה ובזמן זה למנוע עצמו מדברי תורה; ומדברי הרמב״ם שאמר שהמתון הרבה בסחורה בו= סגים ואינו עוסק בתורה אף בזמנו, שאינו מרבה חכמה, מפני שבלי תורה אין חכמה וכן אמרו הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות כל במלאכת שבין אדם לחבירו וזה הוא הדבר שנצרך שיתמיד ג), כי הם יש בו סברות מרובות מאד, ולפי.

א) בפרק ה׳ משנה פרקים ב) שבת פ׳ ל״א ע״א ג) בבא בתרא קע״ה:

(קמא)

פרק ד" משנה ה"

פירושו של רש"י ז"ל מאוד [illegible] בהרבות [illegible], כי הנה [illegible] אדם
אדם רוצה להתחכם [illegible] לדבק [illegible] בכל [illegible] של [illegible] העולם בין
בסתירה בין [illegible] של [illegible] העולם, וזה [illegible]
הרבה בסתירה בין [illegible] [illegible]; [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] אותו, [illegible] להתגדל [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] העולם [illegible]
[illegible] להתגדל [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] רב [illegible] (ב)

- משנה ו -

אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים, אמר לה: על
דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון: - משנה ז -
גולגולת [illegible] של אדם, והלל כאשר ראה אותה צפה על פני המים [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] רוצח, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
לכן הוא נהרג, [illegible] הרוצח [illegible] [illegible] ונהרג [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] החשבון הזה [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] (ב) הלל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] כאשר [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], החשבון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ב) [illegible] פ"ה א' י"א

פרק ב" משנה ז'

ומנוע בשמחה אותו (א) הנה רצה להוכיח שגם אלגות בעולם הזה אלא אם כן
מאד. ולזה המשנן גם הקיטון באגדה של פסח בהקפות של חג-גבורות, לא חטא ושגג
כי שפרשה קנה את קנין בשמחה עשה כן נלקה באשר ארכות עשות, וכן שהתחיל
בפם של ישראל (ב) כן נעכר מאז ביום טוב שנעשה ים הפסוק, לכן התכוון
ללמד אותנו שצריכין להתחשב ולדעת מעשם זה שמונה ומחולים לעשות
כי שלו מתנגדו מאלינו בנו מחרבך: - משנה ז'- הוא היה אומר
מרבה בשר מרבה רימה, מרבה נכסים מרבה דאגה, מרבה נשים
מרבה כשפים, מרבה שפחות מרבה זימה, מרבה עבדים מרבה
גזל, מרבה תורה מרבה חיים, מרבה ישיבה מרבה חכמה, מרבה
עצה מרבה תבונה, מרבה צדקה מרבה שלום, קנה שם טוב קנה
לעצמו, קנה לו דברי תורה, קנה לו חיי העולם הבא: - ביאור -
כן הוה הלל אומר שגם אצלו שהאדם עושה לעצמו, צריך האדם להתחשב עם
התוצאות. לאשר אין חשש באם גופו ר"ל הנה אוהב את גופו ומרבה לענגו
בדברים טובים ובשר מרבה בשר ושומן לגופו, צריך לדעת שאחרי מותו ירבו
בו גם ולזה רמאה ותולעים שהם עושים באמת הבשר הזה (ג) וכן שמתחיל
להרבות את נכסיו, הוא צריך לדעת מראש שגם מרבה דאגות לעצמו, ואם
אם יש לו הרבה נכסים ואין בו חום, הלא הוא ובלט שלו ואותו כמה
אדם אז שלו ובלו, ואם יש לו כסף והב הרבה את אהבת, ומפני שהמכשולים
כאמור החכם אדם (ג) ויש אשר שומר לבעליו לרעתו. כי משלוק בעולם
(א) ר"ל שמוחה ב (פ"ג ד) ברכות וכו' ג)

פרק ג' משנה ז'

שלא יפגע בשלוך הבנין, לכן אם נשלם בכוח הרבה, אך יש לו גם פגמים רבים
ואם יש לו פגם [illegible], והתשם מאשיך לדרשות את [illegible] אבל הדבר [illegible]
רק הוא ארכה נשים, ושחת [illegible] את [illegible] סגולת ה״ [illegible]
להסיר את [illegible] ומארות, רק שומרים אותה בלבד, וזה [illegible]
הרבות והקטות בזות, ובשביל זה נתקשות [illegible] התלמיד לבוא, כי מה
[illegible] לשניה, [illegible] הבגל סובל [illegible] לו מאד; ארכה [illegible]
חוזה, מפני שאפי רוב הן מסוכנות, והמה הן [illegible] עם [illegible] להביא
ורבה [illegible] ארכה גדול, מפני שאפי רוב הם [illegible] ושלום כל את
[illegible] וזה מו [illegible], מו [illegible] לברור כל [illegible]
ושלחרבם; ורצו התשם [illegible] לדרשות את כל הבנין, ואמרו שארבה
להגיות בתורה צריך לדעת [illegible], וארבה שזה חוזה [illegible] לדעת, [illegible]
כי הוא מוכן לאורך ימים, והתורה אומרת, כי בו ורבו ימים ולאורך [illegible]
חיים' ואשלה [illegible] לר' מאיר [illegible], הוא [illegible]
את [illegible] על [illegible] הדום, ושני ההוה בין [illegible]
מצות שלו הבנין [illegible] לו [illegible]
ותורתו לברו, ושלו [illegible] חול, והוא הולך [illegible]
רוצים לדעת כמה [illegible] לאורך ימים, הנה להגיד לכן [illegible]
ט ימי [illegible] מחוך להגיות בתורה הרבה [illegible]
היה מוכן לאורך ימים' הוא [illegible]

א) [illegible]

פרק ד׳ משנה ג׳

בן חשוב ורמה אינו קשה עליו "ותלמ מסבך"; מרבה ישיבה בין חכמים מרבה
חכמה, כן יש לפרש מרבה ישיבה "כל המשתדל לרבות תלמידים הרבה מרבה
חכמה כמו שאמרו "ומתלמידי יותר מכולם" כי כל אחד שואל והוא משיב ועי"ז מתרבה
חכמתו; מרבה עצה "כל מה שמתייעץ עם אנשים על עניני מזון, הוא מרבה לדעתו
ושם תבונה להבין את הדין, ואז שם גם ובפני לפניו אין אחר הבורא שאותו הדין
על כבר ודין ומדעו אין לסתרו, ולו המציאות של מוכח כר, אשר לפעמים הוא
אינו סובל התגלות; מרבה צדקה מרבה שלום וגם לכל הצדקה, מרבה שלום ואף
שבזה מהנה לכל ודורשים את שלומו וטובו. וזה זה הוא גם קונה שם טוב לעצמו,
מה שבלוג מונבז, אשר בזבז כל אוצרו הרב, שהשאירו אבותיו, בשנות הבצורת
לאנשים של שלותו ואמר להם, אבותי גנזו למטה, ואני גנזתי למעלה, אבותי גנזו
באוצר שהיד שולטת בו, ואני גנזתי באוצר שאין היד של אדם שולטת בו, הם
גנזו דבר שאין עושה פירות, ואני גנזתי דבר שעושה פירות, הם גנזו אוצ=
רות ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות, כמה שהציל את האנשים ממיתה רעה,
הם גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי, הם גנזו לעוה"ז ואני גנזתי לעוה"ב א)
מי שקנה לו דברי תורה קנה לו חיי עולם הבא, כי אין שום דבר אשר בן-אדם
לוקח אתו אחרי מותו כי אם קיום המצוות והמעשים טובים שעשה בחייו גם כן
שהמצוות דעוה"ז, רק הוא מקבל את השכר עבורם בעוה"ב, אבל ועיקר
בתורה שאחרת בקיומו ובנפשו וזה הוא חיי רוחו בעולם הבא;
אחרי שהמספר גמר את המאמרים של הנשיאים שהתחיל בהלל הזקן מתחיל

א) בבא בתרא יא:

קמה

פרק ב' משנה ח'

עכשיו בהתאם לסדר הדברים, והנה ראשי ר' יוחנן בן זכאי היה מתלמידי
של הלל, לכן הביא את מאמרו אחרי שגמר את דברי הלל רבו, ואולי עוד
זה חובת רבו לכבד את דברי הלל אחרי כל הנשיאים רבו לעצמו
לר"ג ה' תלמידו. - משנה ח' - ר' יוחנן בן זכאי קבל מהלל
ושמאי, הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק
טובה לעצמך, כי לכך נוצרת; - ביאור - הנה מה שסיים
דברי הלל באומרו ואגלגליך וכו' את זכאי, והנה ר' יוחנן בן זכאי על
לפי המסורת היה בנו של הלל אשר שמו היה זכאי, אבל זה לא יכלו
לתתו להגיד עליו, שנקרא בן-זכאי כי שקראו לה"ה [illegible] בן-
מרה. כן היה גם זכאי בכל מעשיו, ואל כולם על השלשלת יוסף [illegible],
כי אם עם ישראל זכה להישאר ולהתקיים עד היום הזה, למרות שאויב
חורבן ארצנו ובית מקדשנו, אשר כך הוא זמן את כל בני ישראל לאם אחת
ואחת לבית ישראל לא הצורה בין חוות טורפות, כי בכל דור ודור עומדים
עלינו לכלותנו, ובכל זאת הננו חיים וקיימים, הנה זה מיוחד
הודות לריב"ז שלא נפל ברוחו אף התאמץ בזמן הכי קשה שעבר על עם
ישראל, הלא אין כוח באדם אנוש לתאר ולצייר באור, את גודל החורבן אשר
נעשה בכל גבול ישראל בכל חוץ ובכל מחנה התורה, הרס והרג,
שמה ושבירה, חללים מושלכים ורוב עוללים מתגוללים ברחובות, ואחרי כל
הצרות בדמות שלקה חרב הרומאים, ובחוץ חרב [illegible], כי כל [illegible]
היה [illegible] לה"ה [illegible]

פרק ב' משנה ח'

הם אינו לבלותנו אבלו להשאיר זכרון לעם ישראל, וכל הצרות הנוראות אשר הכו הרומאים בישראל ובמקדשו אף לא יכלו ובשרו לא כלו מהם, כי האספסוף של את כל הנכסים של בני ישראל ביהודה והגלגל גם את מיוחם, וכל הגולה לא רגע את והלכו הוא הרשות ביניהם, שאמרו אף לרבים עבודת רוח הרצון להגדיל גם את כבודו, אשר מילא הרגזוש מסתר לרבים, כי את אינו אלה לא מצבה ודם הנשה אף להפחיד, על כן סדרו בהם תעמולות, אשר יאה הצגות בני אומות ובאו אחים, ורצו לחדל גם את רוחו נתנה פעמה אשר גם את חלל העולם אשר כל בן-ישראל חסר לדעת המנהג ומשך לתרום להיכל "קופוטליבות" גדולה לאו ולשגלגלה; כן גם סופרי רומי חברו ספרים, אשר בהם תסרו את בני כמה עון ובאו אשר אין חכמה ואין גבורה בו, אף הקפיד באמת ובידינו ספר מלחמת היהודים של יוסף בן מתתיהו ושם לבל את כל השקר אשר בספריהם והגנה לפני כל את מעשה הגבורה של היהודים, ולכן שמרתו לאומה (ט) יספר הוא מבקר של דגלו כאז כי הוא כמען תשובה חרוצה של מעלות; אולם במשך הזמן רוח הרצון להתמוטט, והרגש התחיל להתגנב בלב הרבים פנימה, והתרפינה ידי גבורי העם וחולה תוחלו, ונתבדף לב החכמים והחסידים, ואתו לפני אנשי גרוע והלשון אשר נמצא לעשות חגה לפעמי רוחו, ורק קולם היה נשמע בגאות הדור כמו שאמר ר' פנחס בן יאיר (י) בושו חברים ובני חורין חפו ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה ונגברו בעלי גרוע ולשון, ואין דורש ואין מבקש, על מי לנו להשען כי אם אבינו שבשמים, ובזמן הזה התחיל השואר את דרוש לוא לא יבא את המש

עמ׳

פרק ד׳ משנה ח׳

[illegible] אשר נשא [illegible] ארגליו והחכמה הזאת הביאה את האדם להבין ולהשיג שלום

ולפי דברי חז״ל (א) [illegible] בדורנו גם בגדול חכמתו, לכן המתחיל [illegible] להתחיל

בלשון למודים ובחכמה רבה [illegible] אשר [illegible] האדם הנה [illegible] השלום, לכן

לא [illegible] לשאת את הדור בגדול העשירים אשר בודאי תגלה [illegible] האדם

[illegible] להדור אותם מן הדור, ואולי היה גם [illegible] ללת [illegible] לו לשטן [illegible]

[illegible] ואשר את [illegible], כי [illegible] בדרך אחרת לרואי רק להפקיד את [illegible]

אשר, [illegible] את [illegible] להכשיר את כל [illegible], כי כל זמן שכל אלו

[illegible] לא תמצא [illegible], כמו אשר ערוך רואי [illegible] את [illegible]

[illegible] אלה של ה׳ ונתן, אבל בכל [illegible] הקדושות לאלהות [illegible] בדבר אחד

[illegible], [illegible] (ב) לשום לשלמות את [illegible] וחכמה

כל לשאת לו [illegible] על [illegible] אל הישיבה עם החכמים [illegible],

את [illegible] לה׳ [illegible]; לבדר הראשון [illegible], כי לא

[illegible] אשר בדבר [illegible] הזה, [illegible] ישראל [illegible] עולם [illegible]

ישראל, כי [illegible] ורואי בתורה [illegible] הנה

[illegible] ישראל [illegible] חן ונעם, [illegible] התורה [illegible], כי [illegible]

[illegible], [illegible] הנה גם [illegible]

[illegible], [illegible] את [illegible], לכן [illegible] בין [illegible], [illegible] כן

[illegible] היא [illegible] בגלות בבל. וגם בגלות רואי [illegible]

[illegible] של ר׳ [illegible]. ובכל [illegible] גלותנו [illegible] הוא [illegible]

עין [illegible] (ב) [illegible]

קמט

פרק ד' משנה ח'

אשר רבים הם החכמים המתחבטים והמתקשים למצא פירוש לזה, והם
הוא הגורמת לעוונה, כי הוא שומרת של אחדותנו והמשכנו, ומשום נובעת
נברכה מפי רבו הלל שאמר אלו שהוא והוא אך לחכמה ואף לאמונה א)
ויהי כאשר בחר השואה לירנה, ירושלים היתה ללבה ובית המקדש לשרף
אש ויעשו את הגדולים הוא ותלמידיו ויברחו ויתגלגלו שם, ויהי כאשר אמר
ה' והושר אחד מתלמידיו להנחמם, באמרו שאם אין מקדש, מעתה מי יכפר לנו
אין ישראל עוד אמר ר' יוחנן שגמ"ח תכפר כמו שכתוב ב) כי חסד חפצתי ולא
זבח", ולכן התחיל להשוות לבו הדם לשלשה הדברים הללו תורה, תפלה וגמ"ח
לכן נתאמן אחד שלשת המשברים שנתנו לו והם, כי ישראל כי תאמין לו נאמנה
התורה שהיא כמו נר בחושך כי היא מאירה את ישראל בגלות, גם בפשוטו
זה שהוא מגיד את דרך האמת לישראל מחוקים ובמבוכתו: המשבר השני
שנתנו לו הוא "עמוד העבודה" וזה אמר אשר התפלה והגמ"ח הם ולא
מרוצים להקב"ה מקרבנות, וזה הוא עמוד החסד אשר אלו העולם עומד
והמשבר השלישי שנתנו "פיוס החטא", הנה אך נגד התפילה שהיא
להתפלל לה', כי כמו הפיוס החטא מכפר עליו, כן גם התפילה ומשנה
את הגזירות: וכמו אשר נבקרה מר"ש להציל את נפשו הנפשה של
דוגל, כן נצמח ידו לתת שארית פליטה לנפשו לדורות הבאות, כי
ברצון האיש הרואה הדרך ונבון בינה גם את הנחיצות אשר
נחתם משנה זה בשרבים שנה ומלך הלך גולה לצורת הגאנת

א) ירושלמי נדרים פ"ט ה' ב) הושע ו. ו.

פרק ד׳ משנה ח׳

לתעניות, מתעניות ירושלים שבכל לא לצורך הגאולה רק לשמחת המצוות
אשר לא נצרכו לו יום ומשם מצוות רבות בה, ואני את "יעקב השוטה בכרם-
ביבנה", כי שאת בזה כל התרגומים מבין פירוש הוא חופש גמור להם, והם אינו
לפרטולה לא בזו שאת בשביל התורה, אולם בהם יותר יותר שאת, גם הרמזים
הללה שבהו לה לשונו נושא לוואדות לשמחה; ואפשר שבקשתו השניה להזכיר
את ר׳ גמליאל לנשיא הסנהדרין והשיבה נפתחה משנת הרואים לאדם
אהוב נשיא בזה הלחמה, ולא החתת כבודו להזכיר את המרידה, לכן היה
מפרה ר׳ יוחנן לענין את התפקידים הללו לזמן, ובשביל זה נקט עם הוא
במאמר "רבן" כמו כל המשניות כדי להבדיל אותו מהתנאים שהיו להם
תואר רבי, כי בימיו התחילו להזכיר את כל התנאים בתואר "רבי"; הוא
ר׳ יוחנן אשר אמר דברי המדרש הזה בענין המעגל, התורה אשר בו הוא
בענין הקטורת, והבאת חפץ לתרגם הזה המזבח, וגם הוא העשן ב)
הזמנים המעגן הרבה מצוות שהיו נחוצות בהתחבר להזמן, והנה להזכיר רק
שתים מהן (א) שיקחו את החרבה מינים בכל שבטה ומוגן על חג הסוכות
ג) כי בזמן שבהמ״ק היה קיים היו נוטלים רק ביום הראשון בכל מקום ובגבולין
היו נוטלים כל ימי החג. (ב) לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת כמו
שמצא בבית המקדש, ומה שהוא כדי להזכיר מה שחרבנו, ואולי היה כוונתו
להוכיח בזה שיבנה מקום התורה תמורה אשר כירושלים ובית המקדש, בנוסח
המעגל כמו שאמרו. אולם בנראה שהתקנות השניה לא הזכירו החכמים. ולכן

א) ראש השנה לא ב) סוכה צוכר מבוטה מגור לקחת את המאמר הזה ג) סוכה

(דף נא)

פרק ב' משנה ח'

תנא ארבע. השונה היום משנה ומיד ונחשבים אותם כפרק אחד, כדי שהא חלום
ראשון בסדר של תלמוד דבור הזקני, או לפחות חוגגים גם שני בהמנהגו של
ומיד של ראש השנה בארץ ישראל, מ"מ אל התגים שנהגו חוגגים רק יום
אחד; אלום הוא לא נח ולא עזב את התפלפלותו להעיר את השאלות
לעצמו. הלל רבו זה שהצליח וקבל את הנשיאות, ומת בן ר' גמליאל בן ר'
שמעון לובנה וישב על כסא הנשיאות ורבן ר' גמליאל דיבנה, אלום נשארים
שר' גמליאל לא רצה לקבל את הנשיאות אחרי ר' יוחנן ונראה לנשיא רק
אחרי פטירתו של ר' יב"ז; וזה שאמרו של (סוכה כ"ח.) מימיו לא שח שיחת
חולין, ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא ישן בבית המדרש לא שינת
קבע ולא שינת ארעי, לא קדמו אדם בברכת שלום, כי הוא הקדים לברך
את כל אדם; ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא, כי הוא היה האחרון, לא
הרהר בדברי תורה במבואות מטונפות, לא מצאו אותו אדם יושב ודומם
כי תמיד עסק בתורה, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו רק הוא בעצמו, ולא
אמר דבר שלא שמע מרבו, ולא אמר הגיע הזמן לעמוד מבית המדרש
חוץ מערבי פסחים וערב יוה"כ, ומ"מ זהו היה הקטן שבתלמידים
של הלל הזקן, ויונתן בן עוזיאל היה הגדול שבהם, וכלשון הגמ' אחר
הלל ובאו תלמידיו לבקרו והריב"ז נשאר בחוץ, אז צוה לקרוא ואמר
לו את הפסוק, "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא" ודרשו עליו
אלו: (ב) שלא הניח מקרא משנה גמרא הלכות ואגדות, דקדוקי תורה

(א) סוכה כח. (ב) שם ח' (ג) ורמב"ם הקדמה פ' ח' (ד) סוכה כח

פרק ד' משנה ה'

ומצינו שמסרו קלות וחמורות ~~גזרות שוות~~, גבורות אלו, תפיסות והכרעות,
שיחות מלאכי השרת, שיחות שדים ושיחות דקלים, משל כובסין ומשל שועלים והן
מכל מרובה, והיות משונים ורבים, כל השיחות והמשלות והפלפולים שהחכ-
מים הפליגו ומעשים לחכם, והנה רש"י ז"ל שאל מהו שלא נמנעים ממש
על עצמו שאינו יודע מה הן שיחות מלאכי השרת, השדים והדקלים, אולם נמצא
הרשב"ם ז"ל בן פרש"י שיחות מלאכי השרת והשדים שהוא ידע והשמיעם לתלמידיו
כמו לכפתות, אבל פירש זה קשה להבינו, ובכתבה שגם עכשיו רש"י ז"ל בפסח
הנה נקל לפרש כן, לו עם הפירוש הזה הן חזיונו, ומצינו שאמרינו ב) אמר רב
יוסף אמר לו יוסף שידא, אמר רב פפא אמר לו יונתן שידא, אין זה כינוי בינותם
הוו על העולם כמו דמות הבלה, והם אמרו אליהם "יוסף" על ראשם של כפר
אלא ונחשבו אותם לדין, כי רצה להודיע את מאמריהם בקביעות, כמו הגוף להם
את שאמרתם? ובן מצינו שגם החז"ל שלו את ר' והשיב קול לשמה כמו על אפיקו
מלבה בדברים ושם דו"ג על מדה, ובז' של מלה הסכינו להם ג) והח"ז אלפים או
זה עלה לאכול ולשמר את הכרמתם? לכן נראה לו שהמאמר הזה לא נתון בין
גרסתו נאמר במשל ומליצה, כל שר' יוחנן כרמז הסנהדרין ולשם הדרך וגם מוך
לדבר ולהוכיח את כל בני אדם, לאחד הוכיח בשיחות של מלאכי השרת כל
המדבר לפניו את כל השום שיתגבר לגלגל ביהו"ב בין מלאכי השרת, לההשגי
הוכיח בשיחות שיגלו לי מלאכי חבלה ושדים שחררו מותו, שיחות דקלים הנה זה
כמ"ז של שלמה המלך ע"ה, כל הוא נגד חכמת הטבע והצמחים; והוא הבה בגלל

א) בבא-בתרא עד. ב) פסחים קי ג) מגילה כ"ג

פרק ב' משנה ח'

אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, כי
השגחת האלק, אשר התורה היא הסיבה ליצירה של האדם [illegible]
ולא בשביל עוון הרע, לכן הוא מחויב ללמוד תורה: - הנושא של המשנה -
חמשה תלמידים היו לר' יוחנן בן זכאי ואלו הן, ר' אליעזר בן הורקנוס
ר' יהושע בן חנניה, ר' יוסי הכהן, ר' שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך
- [illegible] - [illegible] הוא לר' יוח"ז [illegible] חמשה תלמידים, אלא: [illegible]
[illegible] המצוינים והם חשובים בעולם, כי כן [illegible]
ר' עקיבא כך באה אחד מהם החשובים: ר' אליעזר בן הורקנוס הוא [illegible]
[illegible] ואמרו [illegible] כבור סוד שאינו מאבד טפה, [illegible]
[illegible] שמגיע [illegible] מאבד ואינו שוכח כלום, והוא היה בן [illegible]
[illegible] לא [illegible] ללמוד תורה, [illegible] אליעזר [illegible]
[illegible] אבל [illegible] לא [illegible]
[illegible], וזה הוא [illegible], כי [illegible]
[illegible] והוא [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] תורה [illegible]
[illegible]
[illegible]

פרק ב' משנה ח'

כמה יקר היה נחשב בעיני ר' יוחנן, ומהם שאמרו שר' יוחנן בקש את ר' אליעזר לדרוש
דברים בפניו ולא, דימה את עצמו לבור, והבין גם תלמידו בדבריו, כן כמה שלא
[illegible] התלמיד מרבותיו שהוא אסף, אך נהפך לבו בקרבו וגילה שהוא [illegible]
[illegible] להנחיל לו את כל אשר בלבו, אבל [illegible] לתלמיד, שגדל ר' אליעזר
נודע כבור סיד שאינו מאבד טפה [illegible], וכשם שאלו [illegible]
באותה הירושה, כאמרו שאלו [illegible] לפני הקב"ה היה [illegible], שנאמר [illegible]
[illegible] היה [illegible], שנאמר [illegible]
תורה, ובמאות [illegible] ר' אליעזר תורה [illegible] ר' אליעזר הגדול,
ומרוב [illegible] של ר' [illegible] היה ר' אליעזר [illegible] דרשות [illegible]
יושב על אבן אחת ודרש לפני התלמידים, ור' יהושע בן חנניה [illegible]
היה מנשק את האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליו דומה
לארון הברית א), ועוד כבוד ר' אליעזר גם בזה שהתחתן עם בית הנשיא, ואחות
ר' גמליאל אימא-שלום אשה חכמה [illegible] היתה לו לאשה ב), ואלמלא אשר הוא [illegible]
ביבנה, בסוד [illegible] ראש הסנהדרין, [illegible] לו בית [illegible]
היה לאוסף [illegible] "[illegible]" [illegible]
נכבדים, והנה זה [illegible] ספר [illegible] ר' אליעזר [illegible] אמרו [illegible]
מה היה? אמר להם [illegible], לא שאלו את ר' אליעזר ד)
[illegible] היכן [illegible] לשם? אמר להם [illegible]
[illegible] בן [illegible] [illegible], [illegible]

א) שיר השירים רבה פ"א ב) שבת קטז. ג) יבמות [illegible]. ד) [illegible].

פרק ב׳ משנה ח׳

שהשפחות - אין האחרונים הוראות ורחשורות של חבוי אשר ולא [illegible]
להמצר את פיו משנתו, ואף משנה דר׳ אליעזר ח) שנכנס לבית המדרש [illegible]
והוא עם תלמידיו איננו את להרר [illegible] לפני הגוון, וזה [illegible]
תורתו ומצותו. [illegible] טוב לרבות והדור [illegible], ואחרי כן [illegible]
[illegible] לו [illegible] לנכה את חות מדרש ההרנים [illegible]
[illegible] בהוראות הלכה, [illegible] הרבים;
[illegible] ההיסטוריונים, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] הרי [illegible]
[illegible] לבריות, ואף הוא [illegible] [illegible]
אותו לדעת [illegible] ישראל, ואף [illegible]
[illegible] להרג [illegible] הלל [illegible] ר׳ אליעזר [illegible]
[illegible] רבים להיות, ואם [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] הוא [illegible] לדברי הרבים, ואף [illegible]
אך ראו החכמים [illegible] [illegible] הרבים [illegible]
[illegible] הרבים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] החכמים [illegible] [illegible] ר׳ אליעזר והחכמים
הוא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] לכן, [illegible] ר׳ אליעזר [illegible] והחכמים
[illegible] לה:

הנן

פרק ב' משנה ח'

פתרו שאלה ועלו ההמון עם את בעיתו לבן שאתהו, אני חושב לא לאותר, אם שמאי את ההלכה שנפלה בה המחלוקת לפי צורת הבלה, כמו שהעירו הנכבד וכבר ראו לכן אפשר גם לשנו הכבודים לומר שמה לכאן ומה המדבר; בגמרא א) נאמר, תנן התם חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין וזה הוא תנור של עכנאי, (פירש רש"י עכנאי נחש) תנא באותו יום השיב ר' אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח נעקר חרוב ממקומו מאה אמה ואמרו לה ד' מאות אמה, אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים תוכיח, חזרה אמת המים לאחוריה, אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו, הטו כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם ר' יהושע אמר להם אם ת"ח מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של ר' יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר' אליעזר חזר ואמר אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו, יצאתה בת-קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום, עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא ואין משגיחין בבת-קול" אני חושב שרבים נכבדים שחכו לראות את מאמר התלמוד הזה, תתפלאו נוכחים לדעת שההלכה הזאת שונה מאוד בדין טומאה וטהרה, כי הלא בגמרא הלכות של טומאה וטהרה נחלקו החכמים ולא היו לזה ניסים ושאלות. לכן נראה לי שההלכה הזאת בפרק של גמרא ולא נאמרה כי לא היו נכונים לתלות את בגידתם במין נכבד אלא בדברים פשוטים וברורים

א) בבבא מציעא נט:

פרק ד׳ אמונה

לכן נכנסו זה בהלכה של אמונה ומצוה: כיצד הוא ר׳ אליעזר למדנו
שאין המורה ואחרי אחרי המורה, שזה המחולה אפילו העיקרים להאמין
אז גם כשמחולו לעשות אהובות, כי ברצונה הוא [illegible]
מחולקות לשתי כיתות, אחת הוא נקראת שלא והוא עיקרים; כיוון
שאר של מצוות שבתורה רק האמונה בדבר שהוא המצוה, והמצוה [illegible]
תחת הפיקוח של משה רבנו, המחולה לעשות את המצוות ולבטלם כל
תורה אלא רבה״ה ז״ל ספרם "דברי המפרה" וזה הוא המצוה [illegible]
והוא אמר שאין צריך להאמין לתורה ולמצוה לעולם אחרת [illegible]
לאחרי אפילו ישראל, והכוונה אחרי שעבר יום שנתגלו, כי [illegible]
אליהם הנביאים, וזה שאמרו חכמי הלכות אפילו ישראל וכו׳ [illegible]
מלאכי לחולאי, ר״ל שנאמר אפילו אבני ישראל וגם כל דורות [illegible]
שהמולו לעשות את המצוות. ואסביר שזה הוא תנאי של [illegible]
אשר של המצוה של ישראל בשומו האמן, [illegible]
כי אבותי המחולו הראשון להביע להם [illegible]
כמו הלכות דבואי [illegible]
התנאי לשמור [illegible]
ר׳ אליעזר שהמולות [illegible]
והכוונה [illegible]
14 הנאה [illegible]

קנב

פרק ב' משנה ח'

מצות מילה זו שבטל את כל המצוות שבתורה, אבל ר' אליעזר אומר שדוחה זו:
במילה שלא יבטלו את ותש המצוות, ולא יצאו מכלל ישראל לומר שאינן צריכים
לעבדם לא להבורא, והדבר כמוה מן החכם, שהוא אחרי כמה מצוות צריך לא
אחרי כן עושה אחת עבירה, הכל זמנו הוא נחשב בין אלו עבירות, והמילה
צריכה מעתה כל שהמפלגה מחרחרת ישראל את ותש כמו שהוא משתה וכו'
הוא במילה שהחכם נחשב משניהם משה חוזה כ"ל שהמפלגה התרחקה מתורה
אבל אחד אומר וזה שיטתו בטל מצות מילה, אבל יש אומרים שבשעת הזמן כבר
התחיל לבטל גם את ותש המצוות והמילה שהחכם לעשות מצוות אחת, אבל
החכמים בעלהם, אבל אמר להם ר' אליעזר, הנה רואה אחרת לדבריו שאינן צריכים
לעבדם לא להבורא, הנה זאת האום שהוא רואים לאמה, הכל זמנה כאשר שון
אין נכונים לשתות אבל שואם גם אותם, בן בגאון, כמה שאינן מגיעים לותש מצוים
שואבו לבני עם הרואים בודאי שאינן צריכים לעבדם, אבל החכמים אמרו מן
משגיחין על אמת האום, שהולכים לאחוריו ולא יצאו לבני ישראל, וכאשר ראה ר"א
שגם אלו זה לא יכול להשגיח על החכמים, אבל הדבר אם רואה אחרת, ואמר כן
לו בית המדרש יוכיחו, ר"ל הבנין של בהמ"ד והישיבה, וזה הלא הם התלמידים
שהם הנה הכתלים המחזיקים את כל הבנין. ר"ל ר' אליעזר הוכיח לאמר את
בית התלמידים, ובאמת הוו בוניהם שהכירו את גדולת ר"א, וזו הנה המילה
שהכתלים התחילו לנטות לצדו של ר"א, אבל ר' יהושע אמר גם אותם, וזה
שאמרו שהכתלים, הם התלמידים האמיתיים היו בשיטה של ר' אליעזר, ולא נפלו

פרק ד' משנה ה'

כפי דעת ר' יהודה ז"ל שגם המפרשים התפלגו בפירושיהם. וכן אומר ר' מלוניל הלא אין הלשון הוכחה שהלכה כמותו מפני שהם נדרשה מחלוקת כמשה, הלא הוא צד של ובו הלשון, כי אין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם מכריזין עליו מלמעלה, כי ר' מאיר סובר שרק הבחירה של יחיד היא ברשותו לא של צבור, וזהו שנאמר ונשמע בת-קול ר"ל על האדם, שהוא כבעל דבר ואמר שהלכה כר' מאיר. לא צריך להרהר אחר או שהם דבר גבורה, כי מעולם לא [illegible] רשאי אלעזר מצוות כרואין, והתרגום אמרו שהבחירה אפילו של הצבור הוא אם כן בידו של [illegible], לכן אין לומר שנפלגה נדרשה מן הלשון, ואין [illegible] חוץ בדבר גדול כמה בעל האון, ובכן לא היו נפלאים לפי לשון הפרק, והנה [illegible] הלל לבנעדו היה [illegible] שלא ונהל תמולה [illegible] הלא הוא אמר שאין כל [illegible], לכן שמחתו: [illegible] שאמר לו ר' עקיבא תלמידו א) שאם אינה בה לוטך והפוך ואין לתפסת, ולכאורה הנה תואמה שוק זה חלק ר' עקיבא את רבו באונות [illegible], אלא [illegible] גם בן התכון של ההלכה שדיבר את הנצרכים [illegible] התרגום, והוא [illegible] בדבורו שאינו כל מדברו, לכן היה גם [illegible] הגלגלה שעקר [illegible] רה בתפילה שאינה עשרו „לאלליונים אל תהיו עשוה". וכן מצינו [illegible] ר' יוחנן כמשר [illegible] לפני תלמידו ר' [illegible] בדברותם של סדר [illegible], המוכרים והמוכרים אמר לו ר' יוחנן מאי מכמן מוכרים, אפילו [illegible] לכל [illegible] אתחיל לרבות גם את המוכר ב) [illegible] את ר' עקיבא תלמידו [illegible]

א) עבודה זרה ט"ז: תוספתא חולין פ"ב ע"ב כו:

פרק ב' משנה ח'

לזכות את חלקו ווידויהו, ויבא לפניו לבוש שחורים ומתעטף שחורים כמבואר, ונתעטף מכתלו ונשאר בלשון רכה, כמדומה לי שחברים בדלים ממך", ז"א כאשר אחד מה שנגזר עליו ע"י הסנהדרין, פרק ד' בבא מציעא ובבא הרבה מהם, ומתוך הסתלק מבהמ"ד ונפרד מחבריו, ובכל זאת כאשר חלה נכנסו תלמידיו לבקרו ובקשו ממנו שילמדם איך לזכות בחיי עולם הבא, והוא אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם, ובאשר כך תזכו לחיי עוה"ב א), וכל הזמן שבין בזה שאמר לו שלא טוב את חבריו שהטילו שמתו בנידוי, ובצאת נשמת ר' אליעזר והכריז שהותר הנידוי, ר' עקיבא עם "רכב ישראל ופרשיו" הרבה מעות יש לי, ואין לי שולחני להרצותן, כל הרבה שאלות יש לי ואין לי מי לשאול, והחכמים שמרו אמות ר' אליעזר עם ספר התורה: המאמר השני של ר' יוחנן בן זכאי, היה ר' אלעזר בן חנניה, הוא היה חבר לר' אליעזר הגדול הנ"ל שהיה גם כן פלגתא בהרבה הלכות, הוא היה אישיות שונה של ר' אליעזר הקשיש, הוא היה דומה לר' אליעזר בתורה, בחסידות ובמידות טובות, אבל היה ההיפך ממנו בגורלו, תחת אשר לר' אליעזר נתן גם השם בתאוותו והמתיים בעבודתו ועלייתו על דרכי תורתו, אשר התורה שלו מונחת, ואשר אלמן אמה שלו נפשו, ברכות ב' שבת כ' והושע, אשר לא חוה לו גם דווקא וגם דאושר, באם רחמניו ומעלות אשר באדמו ושלו כך, שאה את כל לבה למדו לתורה ולירתת ה', כי הוא היה ותום מלבו ושם אומו ולבתו, אשר אלמן כבש גם רשו תקוה של עבר הפלה הפגת, ומפו בדרו על חכמת ר' אליעזר תלמידו היה אומר תמיד "אשריו לך בחו". וזה כאשר גבל ונשכת בבית המעשה דבוק מתוך חיים המלובנים, כי גם

א) ברכות כח.

פרק ד' מגיפה

ראו כיצד לוי, ויכנס אתם דבריו הכהנים והלוים את כל מבקרו הוו לשמש לגו
אחרי שהורחו לפניהו ורבותו אלו לו של אלף בישראל, כי הם היו אלופים [illegible]
עם מתנות חיצוניות, והן שנמצו בלוחות הספרים שהוו לו עם הכרום [illegible]
גדולים לבכורו, וגם את הקיסר מבכיניו, בראשון ואחריו, ואשר היה [illegible]
טוב לעולמים א) עם בת הקיסר אהבה להבורא אחד ג) והבט שלה וגו' את
נתן כל כך הרבה חכמה לאיש מבוזר כמהו, אז אמר לה וכי יפה את לקיסר
רואו לשום יינו בכלי חרס ולא בכלי כסף וזהב, והיא הבינה שהבאה אותו בזה
להאשרתו לשום את כל היין בכלי כסף וזהב, כאשר אז היין נתקלקל והיו
שוטות של המשנה אלו על הסיבה, אז אמר אלי במקום בחו לשים את היין
כסף וזהב וזו זה נתקלקל היין, אז שלאות בתו את ראתה על כבר, והיא
שמחה לשוב את החכם של ישראל ר' יהושע, ואז המשכר לבו היה מלשמו לכן
לך של שלחה אמו עם הקיסר כל כך הרבה חכמה באיש מבוזר כמהו, וכן
את שמסופר אגב על חכמת ר' יהושע ג) פעם היה לו ויכוח עם אפיקורס
אחד בבית הקיסר, וכנראה היה הויכוח בלי בגבורים כך בראשים, האפיקורס
הראה בכיון שהקב"ה הסתיר פניו ממנו, אז הראה לו ר' יהושע שידו
נטויה עלינו לטובה, אז שאל הקיסר והשרים את המשורר מבראשית, ר' יהושע
דובר להם, שהוא הראה לאפיקורס פנים אל הלב נגלו לפני שהקב"ה הסיר את פניו
ממנו, אז הראהו שני את ידו נטויה על ראשו, לאחר שהקב"ה כן מגינה עלינו
כי בלי השגחתו לא התקיימנו עד היום, סוף דבריו שאלו את האפיקורס את הקורבה

א) סנהדרין צ: ב) חולין ס: ג) חגיגה:

פרק ב' משנה ח

מתכונתו, והוא לא נתן את הראש של ר' יהושע, מה שאמרו הזריזין נקרא אלא יום
את שאמרו לו ברוב, מה שאינו להתלוצץ בנוכחותו של רבינו. והסביר להרבה, ובאשר
חלה יעלו הרבנים או נתרפא לא השפיעו רסום? אף שאמר להם א) מקבה אלה מבנים
נסכתה מכמתם" רל כיון שהבדה אלה מבנים אין בו שולטים לספיינים, אך לא
כמה גם מניאתם אלה לא ויצא להתלכה, ואם ירצה להכיר ולתפוס את חכמתו
ואין בהשגה של יכולתו גם סבו פדופנתו ב) ובכל זאת הודה שאלה, תמונה זו
עם נצחונותיו לורבונים; שאלה אשר הוא? פעם אחת נתבררתה שלש סכנות אחת
נשמה לו פולן, בוש ראשון שלא לו יודעת כלום, שניה שלא לא יודעת כלום
בוש השלישי הקשתה גאלה, כיון שראתה אשר ועי אתן, אמרה לו רבי! מפני מה
תינוק אתה אמרת לה כבר שלמתה מאומה ונה, אמרה לו היה לך לחשוך את נפשך
מן הכפר, אלה שאמר לו היתה פשה בראשונים? והכך אמרו החכמים אין אוכלין
פתח בתולפם, אבל אוכלין פתח בעיסה בשבול הראש, ולא היה לו מה להחזיר לה
של אשה הצדקנית: תינוקת אשר הוא? פעם אחת הייתה מהלך בדרך והחת
דרך צלשבת בשבה והייתה מהלך בה, אמרה לו תינוקת אחת רבי! לא שבת הוא
זו? אמרת לה זה דרך היא? אמרה לו לסטים כאותו כבישה, אז גם כן נצחה
בלו תינוקת של פתרוה הצדקנית; תינוק אשר הוא? פעם ר.י.ה. הייתה מהלך בדרך
ובאותה תינוק יושב על פרשת הדרכים, ואמרתי לו באיזה דרך נלך לעיר? אמר
לו זו קצרה וארוכה, וזו ארוכה וקצרה, והלכתי בקצרה וארוכה כיון שהגעתי
לעיר מצאתי שמקיפין אותה גנות ופרדסים, חזרתי לאחורי ואמרתי לו בני!

א) ירמיה א'. ג' ב) בכורות ח.

(המשך)

פרק ב' משנה ח'

הוא שאמרת לו גדולה, שאמר לו, ואם תאמרו לך מרובה? ושנינו שלושה ושמונה
רוכב ושרפתו לכולכם חכמים גדולים אתם אם שלכם ורב עיניכם א) ובלשון אחר הוא:
ברוך שהיו בו תורה מסורות וחכמה עמו לו רבי: רוב"ב חוט המשולש, הוא
הוא שאמרו רבו בכל מקום, בבכיר=חול שאת הוותה ושמרתו נעשה התורה מ"ח
בידיה ומ"כ היו כתובים, וכמו הלל הזקן היה גם הוא נוח לבריות עד שהמר
להוש שלכותו בני אדם להתגייר ולבוא בכנפי ישראל, ב) באמרו כי אלכו שאר
הרחשונים אשר עברו לפניו של פני שרפות, הפיחו את הגרים מעולם והתפללו
עד שהם נפלו מזה או הוא אומרו בו מאוני, הוא שהיר ליה להתרפא שלווה
שלם וי ממלך לעולם הבא, הוא שהיה ב' בדברים האלה שותם פטור ושבע
עדם ואוז בבני אדם, ומפורש גבר זפני חברו, הכותב נאמנו לחברו
בפני פלונה, הזוכר עבו שלו והוגו עבות לחברו ושוני אומר) שהוא הוה
שומר אשר של הפסוק "אם תעשה אלו, בדבר של בנו" ויסרו, "אל תחזרו אל דבר
שהיה לו אשר רצ הלך לצדקה לפני המלך, שאר לו המלך זה שהתפלל
ואמר אלו ושני, שאלה, בק בבר אל בנו ויסרו ג), לא מוסר אלו תורה אחר
לו טבריינוס קיסר גדולה היא הבריאה שנתנה בין ידיעת בהמות, שאר
לו גמול הוא הרוצח שנאמרה ושופך לפניו ה) ובשמו הטוב וכבשו הנעה
עם שלוקי נאמן של התורה להפוך שלה באמרו נועם לטובה, שהלכם הלכים
והרוצנים, ולהציל מהם יצאו והרבה צבות החמרשות לכם אלו: והמ"ק שבות
נוח לבני אדם כמו שאמרת בכל מאה ביה הוא הגרים והמשה שהורכב
א) שרבין נו: ב) ברכות [illegible] ג) בדם עבה נו. ד) ושכר רבה לאות ה) [illegible]

פרק ב' משנה ח'

(נוסף)

את ר' אליעזר בתשובותיו, אולם גם זה מפני שזכרו לצדקתו, וזה הסדר ר' אליעזר
נמנה כאן לפני הראשון להכהנים כמו הבכורים, מפני שהם מיוחסים להיות בהם את
בעבודה, כמו שאמרו חז"ל, וזה מפני שהתורה צוותה על בכור בהמה טהורה
להקדישו לה' רק פטר והיה בו מום אין נעבדו הכהן, והנה גם ר' צדוק הכהן ז"ל והוא
שהיה עשה תחנה ואמר שהדבור הבהמה שאין בו מום ואינו ראוי להקרבן, אבל הכהן
לר' יהושע והתנהגו לשמעון ח) אבל שבח ר' אליעזר על ר' יהושע לאמוד על רגליו
ולעמוד בפני כסאו הכהן בן [illegible], ולפני הכהן והוא שהוא הכהן כן על פני
מצאו מפני שהוא הגאון לר' צדוק שהוא נפל לתענית, אבל לפי הנשיא והמשיך את
לעבודה את ר' יהושע שאמר לאמוד על רגליו, ולפני כל המלמדים, ונקטו
בהמצעה לר' תוספות המתורגמן לשון על לשכות המצות: זה פרק היתה
המעשה את רבותיהם בדבור החדש, ור"ג צוה לר' יהושע לישב אליו מקום
ותרגמו בשם הגוים שלפני פסח ר' יהושע חלוקת המפורשים, וגם אצל השקפות
אלו המחברים אלינו לפרט עבודת הנשיא ב) ויש כן, אבל גם מצד נאמרה
טינה בלבד כל המתרגמים על הנשיא, והמשיך אחרי, ואולם כמו שבה לשם מעלה
כמה, כי ר' אליעזר היה שתפלות ערבית רשות חובה, אבל ר' יהושע אמר
שהיא רשות ג) אבל פעם הנשיא עם הפרט על ר' יהושע לאמוד על רגליו לפני
כולם עם הוא הוכח כן, וגם הפסיק אחרי לר' והרשה אותו את תפקידו נתן
צו להשאר כך לעמוד על רגליו, וגם פגיעה כבר הסבלנות של כל בני הישיבה
וגם שאון ופגעו במעשה של המתרגמן להפסיק את תרגומו, והתרגום
א) ברכות פ"ד ב) ראש השנה כה. ג) ברכות כז:

קס"ה

פרק ד" משנה ח'

היה נחוץ מפני שבית המדרש היה גדול מאד והתלמידים היו יושבות רבות
ולא היה אוכל אחד מן התלמידים להסביר את דרשת הנשיא להתלמידים
היושבים רחוק ואינם שומעים את דברי הרבי, לכן היה צריך שום בריכה
למתורגמן, והיה אוכל להפסיק את דרשת הנשיא, אבל אחרי המעשים
שהיו לר' צדוק, שהיה מנהל בית של הנשיא שהעמיד הוא את אמוראי ר' חוצפית, אף
על פי הקהל את מנהגותיהם והתבטאו ודברו קשות ועלו התלמידה להחזיר את
ר' גמליאל מנשיאותו, ולהעמיד שיושב אחר תחתיו, ואפילו ר' עקיבא אשר עמד
אחרי בית הנשיא עמד להקים את כבוד ר' יהושע, והיו שונים את זה להקים
במקומו, והסכימו כולם לבחור ר' אלעזר בן עזריה הכהן תחתיו, ולא נכנסו
אוני ר"ג לרשות שהרחיק ללכת, כדי להרגיע את הנשיאות של גמליאל מחוץ
לה, כי חששו לו שיזם כבודו הפרטי שלם חטא, רק למען כבוד הנשיאות
אשר רק מפני שמירה לבני ארץ גבולות, וכדי לרומם את כבודו אחרי נפלו
עם חורבן והגלה; והנה חושב לו למותר לספר את מעשה שנעשה בימיו
של ר' גמליאל הנשיא ותלמידי החכמים, כדי להודיע אלינו של המעשים שלא
עשה לאמתו: - סחת מעשיו, תשובות היתה מצות שמוטה, בפגשות כי
אסורה החורבן יצאה החרב והדם על אמה, לכן פורש הזמן להגל אלה
הגזירות מחוץ השיבורות, אשר גם אלו זה היה מוסרה נגד אלפי אנשי
סוהם מרוב המלחמות והחורבנות. לכן נתנו ר"ג ובית-דינו והזהירו
על הנביאה לגם קורד לבוגדות מסורה התורה מן הארץ והלכה
מן אומות קיום:

פרק ב' מזמנה ח'

אולם יש סוברים שהתקנה הזאת תיקן ר' גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא, אבל זה לא נכון
כי בזמנו של ר"ג השני היתה אצלם היהודים לא רק שהיה צריך להזכיר על סדרי
התפילה הקבועים, כמו שלא היה צורך בזה גם בזמנו של ר' גמליאל הראשון,
והתגברו לתחרות עד שנת השמונה [illegible] עד ראש השנה; תקנה נחוצה תיקן בתפילה,
כן שאלנו [illegible] נהגו היום להתפלל שלש פעמים ביום כמו"ש [illegible] ודומיו תלמוד
[illegible] ברכותיו ושבחיו", וגם בזמן הבית השני כבר תיקנו אנשי כנסת
הגדולה להתפלל בכל יום, אבל עד זמן היו התפילות קצרות ולא היו מסודרות
רק את ראשי התפלה כהגון לבו, רק אחת היתה בין קבועה והיא התפילה של
בכוונות כמו שאמרתי למעלה ב' כי הטעם היתה תלויה בשמונה עשרה, ואחרי שנחרב
הבית והמצב [illegible] ר"ג לנחוץ לסדר סדורות של ברכות התפילה מסודרת, שתהיה [illegible]
עם הציבור, לתפלה הזאת היתה ראשית פעולתו לבחון ולתקן ברכות
התפילה המתפשטות אצלו כדי לתקן התוספות המאוחרות, לפי רוח הזמן,
הדבר הזה עשה ר"ג בעזרת זקנים מתלמידיו שמעון הפקולי ושמואל הקטן,
הראשון סדר את השמונה עשרה ברכות בתפילה כמו בימי הבית שהיו מקודם, והשני
סדר ברכה את התפילה על המלשינים והמינים, שהיו בגלותו הזמן, כי תיקנו את [illegible]
כת [illegible] עם קדושת-שמו, וזה היה נחוץ להוציא את אמונת הנוצרים
שהאמינו בשתי אלוהות אחד אשה אחר ואיבדו את הטוב ונקטו "הורמיז" [illegible]
הוא אל החושך והרע [illegible]" ברכה על [illegible] הצדוקים, התחבנו שלמרות
שהתגיירו [illegible] ליהודים, אבל לא [illegible] שידעו את הפלגים ו[illegible]
מן [illegible], יש בין פרק [illegible]

קסז

פרק ד' משנה ה'

ומפני שהיא חובת כל הצבור ולזה תקנו לומר את כל מטבע התפלה שלמה
והיה כל אחד ואחד אומר מעין ולא אחר, כמו שאומרים הנוצרים שאין זה האמת!
ויש לנו כל המקורות הסבירו לסדר התפלה של כ"ג, הנה ר' נחוניה
בן הקנה התפלל רק תפלה קצרה בשעת כניסתו לבית המדרש וביציאתו משם ולא חשש
רוב שבהתפלל את תפלות שמונה עשרה" יחובר בזמנו; ר' יהושע חשב שאין הנוסח
חשוב כי אם תוכן התפלה, אם כן די שיתפלל מעין י"ח, ור' עקיבא גם כן
מסכים עם זה שאין הנוסח שגור בפיו יתפלל רק מעין י"ח, ור' אליעזר העושה תפלתו קבע
לגמרי לתפלות קבע; ומגלת המשניות אנו למדים, שכוונתו היתה שאסור
גם בתוך שנאמר, שכל התלמוד ורק שאין תוכן דבריו של ורק לבית המדרש,
ומה כדי שלא יכנסו האלהיים והאמונים, עד כדי שיהיה אוהב את ישראל
רוב הברכות בשעות אלו, גואל ישראל, מקבץ נדחי עמו ישראל, בונה ירושלים
מצמיח קרן ישועה, המחזיר שכינתו לציון; והוא שנתן שכר גם בברכת המינין
לברך על בנין ירושלים, הוא שנתן את שארית העדה על פסח והמצות המצוה
חובת היום שחייב אדם של כל שבט ושבט ישראל לומר לזכרון של יציאת מצרים כ"ג
מצרים והיה פסח, מצה ומרור, כמאמר שבכל דור ודור חייב אדם לראות את
עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, ולהיפך שאנחנו חייבים להודות להלל ולשבח
לו אבותינו אשר גאלנו וגאל את אבותינו; כן יכולים אנחנו לראות את מטבע
לכל אחד מהם במאמרי כל הברכות של הזכרות ורחמים אלו על האומה
כמה הוא חס של אומה של ישראל ורצה המדינה לזה לכן שלא מגרו אותן

א) ברכות כח: ב) שבת קנה.

פרק ב'' משנה ח'

ולכאורה תמוה פירוש פשוטים, ואמר שאף היה המנהג להוציא הרבה כסף על בגדו
הנאה, ובמה שהיה ורם לבטל את המנהג בחיון, שהלו לא נשאו אלא יפיות לו, לכן היה
הוא הראשון שנעשר בתכריכים בזול של פשתן, ומה המשל כי אם נהגו כן כל ישראל
אפילו בזה כבכח תמונת רוחו, ונהגו עם הצבור, וכו' שמשל ורחמו שהדרת
את ה' אלהי ישראל, ועם בכל זאת היה חשוב בעצמו ואמר שיותן לכבוד הרואה
את המצוות, אשר גם זה היה נמוך בעיני אשר נתכבדו הנשיאים והאנשים, לכן
ענין שלם שהיה מפקיד על המצוה, ומלו היה אף מוכרח על עקבות בצוואות
הוא משה את הכל בגדי הנות והבזלן, אשר זה שמה ההתפלגות המכונה לזה
בהם בזה שמו לבית הלל, והנה כאשר דומו בתלה הישיבה של ר' כי לה
נמצא שהיה המנהג שלה, כן לא נמצא את אמתה, ואת בית הלל נהגו הנשיאים
שהיו כחשו המתפרכין עם כחשו הישיבה, לכן לא נתן בשום אופן שיעשה אף
פשט בר פלוגתא שלו, ולא יכול להיות אף פעם, שיהיה פלוגתא ועל חכמים
ועם אף פרע בית שני, וזה שאמר ,,כלו ובוא לפניך שלא לכבודו עשה הלה
לכבוד שלא תרבה מחלוקת בישראל; והנה זה שאמר שלו, הכל שמה מכנו
סוגיא העולם שלא שונו, כמעט דאמרה נתן תחלו שאין המדיון של ירבה
לבדק בחתן לו א) וכו' יש אדם בעולם שלא ירבה לבדו כאשר אפרים עשה
לעשות את רצונו, אך ורק בשביל הכבוד, אשר בשביל שיתגדל, אבל לו
ר' משולם הגדול שהתחיל עם פלוני וכל אחד הלוחם ומשמע לך בר שמ
של המחלוקת, בזמנו שהוא זוכה את הגדול, ואף אשר שלא תבא את המחלוקת שלו

א) נדרים ט';

קמט

פרק ג' מאמר ח

בורא עולם והלך אחרי המלכים ערב להלואה, שנאמר „מלוה ה' חונן דל":
לכן כאשר ראה ר"ג את אשר [illegible] אשר נעזב ממנו, אז ויתר על כבוד הפרט
והלך בכבודו ובעצמו לר' יהושע לבקש סליחתו, כמובן שר' יהושע הבין והרגיש
שלא זו הסיבה, ושם התאירו לוקח נשיאותו לר' אלעזר בן עזריה :-
התלמיד הבולט של רנב"ג אשר קנה לו שם בתורתו ובחכמתו היה ר' יוסי הכהן
הוא היה פרוש בתוך העולם, והיה כאשר [illegible] ביותר המעשה של מרבנן, הוא קנה
תורה גם מפי ר' יוסי [illegible], הוא היה חסיד שלמה לפנים משורת הדין ונוהג
היה להזהיר ולהרבות את כל הפרש, לימוד של [illegible] כמהו בקנין, והבין על כל אדם אפלו
דרעיר ודבר רחוק. ומשבל דבריו החטפה [illegible] ונחת אדם להרבן מן התלמת. [illegible]
וחטא לתלמידים; בין ועברי חדרתנו ז"ל ב) [illegible] רבים תלמידים של ר' יוסי הכהן
בדורותו הוא יוסף בן מתתיהו הכהן בעל ספר מלחמות היהודים והקדמוניות
ספר בתחילת כבודם הרב [illegible] זה [illegible] גם על [illegible] [illegible], [illegible]
בן מתתיהו הוא יוסף פלביוס, שהתבוסס את אושבו לרומי בבגדו ביהודים
ואם נאמר שנאמרו וגם תלמידו מבר"ה ור"ג היה [illegible] לשר הפלגם
של היהודים ונגדם בעזבתו, הלא אמרו עליו על ר' יוסי הכהן ג) שלא נמצא
כתב ידו ביד עכו"ם מעולם, ויוסף פלביוס כתב את כל חיבוריו ביוונית לרומאים
בחלקי העולם, ובגלל זה לא [illegible] ר' יוסי חסיד [illegible] ד) [illegible]
ר' יוסי [illegible] בספר [illegible] מבואות, ושמו [illegible] [illegible] על יוסף
פלביוס :- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ה)

א) משלי יט ב) בספרי [illegible] ג) שבת [illegible] ד) [illegible] ה) [illegible]

פרק ב' משנה ו'

אבל לא נשא פנים, וכתוב נשא ב' פנים פלוני (8) נטפל ר' יוסי הכהן ואמר לה של גבורות לשון

מרמז להבנים, נשא ב' פנים, אבל של עבירות לשון מרמז לחבריו לשא ושא פנים, והמשיל לו משל

למלוה כסף לחבירו והבטיח לו בחוזה הלוק שישלם לו בזמן קצוב, וכאשר הגיע הזמן הוא לא

שלם [illegible] הלוה של המלוה לבקש את הלוואתו, והמלוה אינו יכול למלוה לך כך את חשבון

שמחת [illegible], אבל אינו יכול למלוה לך שלא שלמת את החוב שלך להלוה (9) =

הרבה בתלמודים הירושלמי והבבלי והמדרשים היה ר' שמעון בן נתנאל הכהן, [illegible] של

ר' שמעון [illegible] ירא חטא [illegible], הרב הכהן ר.ס. ווס מלאכי בקהלת [illegible] בת שמעון

בן נתנאל הכהן אשר התחתן דבית הנשיא ר"ג הזקן, כי הוא היה עם הארץ,

ואומרו ר"ג [illegible] נתן לו נשמות של טהרות, [illegible] (10) [illegible]

הוא נותן לו לשאת בת [illegible] שלא [illegible] או טהרות של [illegible] [illegible]

בין [illegible] להתיחס [illegible] ר"ג שמעון בן נתנאל תלמיד ר' יוחנן, אשר [illegible]

באמת [illegible] חטא [illegible] מרבה (11) [illegible]

[illegible] את בת [illegible] של ר' גמליאל הזקן, כי [illegible] של [illegible] של ר"ג הנשיא [illegible]

את בת [illegible] לעם-הארץ, [illegible] הנותן בתו לעם-הארץ [illegible] [illegible]

[illegible]; אולם [illegible] [illegible] ויכול להיות [illegible] [illegible], ר' שמעון [illegible]

היה עם-הארץ, אבל [illegible] חשוב בתורה, ור"ג [illegible] את רצונו [illegible] לתורה [illegible]

[illegible], לקח אותו לבת [illegible], אולם [illegible] לא [illegible]

[illegible] נעשה לתלמידו [illegible] של ר' יוחנן, ולר' שמעון בן נתנאל [illegible] [illegible]

[illegible] מרבה, [illegible] [illegible] לשלמה את [illegible] הוא

(8) [illegible] (9) [illegible] [illegible] ח"ל ב' פ' ו' (10) [illegible] ד' פ' ב'
(11) ירושלמי [illegible] פ' ב'

קצא

פרק ב' משנה ח'

ביאור פרקי אבות :- התלמיד החמישי היה ר' אלעזר בן ערך שהוא היה
בעל כשרון גדול והיה אדם חריף בתורה, עד שאמרו עליו שהוא כמעין
יוסף, כי גם תורתו שופעת, ורבו אמר עליו שהוא כמעין המתגבר והולך כו'
כמו המעין שהולך ומתרחב ומתגדל כן גם הוא מתגבר ומתגדל בתורה
ובזה עלה על כל התלמידים, שהוא התגבר והתגדל להבין לעומק שכלו
דברים שלא שמע אזנו, עד שר' יוחנן רבו עצמו אמר עליו: אם יהיו כל חכמי
[illegible] ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע, ולכן שגדלה חכמתו בתורה כל כך [illegible]
והנה מה שמסופר עליו, כשמת בנו של ר' יב"ז ותלמידיו נכנסו לנחמו לא קבל
דבריהם על לבו, עד שנכנס ר' אלעזר בן ערך ואמר לו משל למה הדבר
דומה לאדם שהפקיד המלך אצלו פקדון וכו', כך גם בנך היה קורא תורה [illegible]
ואתה החזרת הפקדון שלם בשלום, אז שמח רבו והיה לו בו נחמה
[illegible] בנביאים וכתובים, משנה הלכות ואגדות - ונפטר מן העולם בלי חטא,
אמר לו ר' אלעזר בני נחמתני: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ר' יב"ז נפרד מתלמידיו והלך אל מקום "אמאוס" [illegible] [illegible]
אשתו, [illegible] הדור [illegible] והדברים השורר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] התחרט על פרישתו מחבריו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
הוא ר' יוחנן היה מונה שבחם של תלמידיו ב' הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טפה,
ר' יהושע בן חנניה אשרי יולדתו, ר' יוסי הכהן חסיד, ר' שמעון בן נתנאל ירא
חטא ור' אלעזר בן ערך כמעין המתגבר, הוא היה אומר [illegible]

א) מדרש רבה קהלת ז'

(קיז)

פרק ב׳ משנה ח

כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם
אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר
בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כולם:
ביאור - החילוק בין שני המאמרות הוא, שלדעת הראשון הפליגו את שבח
ר׳ אליעזר בן הורקנוס שהיה כבור סוד שאינו מאבד טיפה וזה שיבחו רבו
לכן הוא בעל גדול, ואבא שאול הגדיל את שיטת ר׳ אלעזר בן ערך שהיה
כמעין המתגבר ר״ל חריף גדול, ומה הדין הזה נדבר בזה לעיין:-
משנה ט:- אמר להם צאו וראו איזוהי דרך טובה
שידבק בה האדם, ר׳ אליעזר אומר עין טובה, ר׳ יהושע
אומר חבר טוב, ר׳ יוסי אומר שכן טוב, ר׳ שמעון אומר
הרואה את הנולד, ר׳ אלעזר אומר לב טוב, אמר להם
רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל
דבריו דבריכם: - ביאור - ר׳ יוחנן אמר לתלמידיו המצוינים
צאו מכל המחשבות וראו במחשבתכם איזה הוא דרך ישרה שידבק בה
האדם כדי שיגיע לשלום האמת, וההבדל בין שאלתו ובין שאלת רבי אשר
גם הוא שאל איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, פירש התוס׳ יו״ט שר״י
ומה אמר להם שאדם ושבכלל צריך להדבק במדה אחת שיוצא מזה
כל פרטיה ודקדוקיה, ר״ל מדמה שצריך לעשות את כל המצות שבתורה,
ולקבל את כל המדות הטובות, אבל באחת מן המצות צריך להדבק
(עי׳ לעיל משנה א׳ פ״ב

פרק ב' משנה ט'

דוקא, כי אין אדם יכול לשמור ולקיים את כל המצוות על פרטיהן ודקדוקיהן, ורבו אמר בכלל באיזה ידבק האדם שיהיה מדה טובה שיכלול מדה רבה; אולם לפי מה שפירשתי יותר אין צורך תשובה, כי רבו אמר על התחלת כל דבר, שצריך להתחשב על המעשים, וכאן הוא אומר שצריך להדבק במידות טובות, ורצה לדעת מה דעתם של תלמידיו, איזהו מדה נחשבת לפניו טובה, ואיזהו הדרך רעה, והנה הדבור כל אחד יש בעצמו ר' אליעזר אומר עין טובה ר"ל כל אדם צריך להשתדל להיות תמיד שיהיה על כל אדם עולה להנאתו ולזכותו כפי יכלתו, כמו שיהיה הוא בעצמו שמשיג את חלקו מחיו בנחלת אבות שהנחילו בחון, אע"פ שהם כן כלם להסתפק בו סבות, וכן אמר ר' יהושע בקליו אין גמורים כמו של ברכה לברך שלא יהיה עין שמשר טוב עין יבורך (כי נתן מלחמו לדל) ובורך שלא ניבר ב) : ר' יהושע אומר חבר הבין טובה היא להתחבר עם חבר טוב, כי ישמח גם הוא במעשים טובים, וגם רואה מחבירו שהשתדל להשיג בו תורה חכמה ומדות טובות: ר' יוסי אומר שכן טוב כי הוא רואה מעשיו תמיד והגורם שמאורות הצדק ... הקרוב, שרואה תמיד מעשיו ומדריכו שיעשה גם הוא טוב ולא ימשך לו לעשות שום דבר רע. והכוונה הוא כמו שאמר והוא, אלא התחבר שלא ... שאפילו חבר טוב ואחר שכן טוב, זה יוסי סובר ששכן טוב הנמצא אצלו תמיד ורואה אותו ואת ... על כל פנים לדעת שאדם צריך השכן להשתדל להיות גם שכן טוב וגם חבר טוב לאחרים: ר' שמעון אומר הרואה את

א) ועיין משלי כב ט - ב) סוטה לח:

פרק ב׳ משנה ט׳

הנולד. כל כאשר רוצה לעשות דבר מה צריך להתחשב מקודם ולראות את התוצאות
אם נהיה לתועלת ולרצון לבני אדם, וזה הוא כדברי רבי, וה׳ אמור דבר זה
מקודם. החכם עיניו ברמזו א), כי הלא גם להכשיל עיניו ברמזו, ואמר ר׳ אלעזר-ואמרו
הנפש ועבר ברמזו ובהתחלתו של הדבר מה יהיה בסופו:- ר׳ אלעזר אומר
לב טוב, זה כולם ואת מבין טובה שאמר ר׳ אלעזר מפני שהלב מבין ומרגיש
מקולו את שנאמר מן הדין, ואם יש לו לאדם לב טוב, יכול להתגבר על תאוותו
מה שאין כן בעין טובה שהוא רק בין אדם לחברו, וזה שאמר ר׳ יוחנן שהוא רואה
ואמרתם לדברי ר׳ אלעזר בן ערך שבכלל דבריו ישנן כל המידות שאמרו הם:
כי, כי אם יש לו לב טוב, אז הוא אוהב עין טובה על כל אדם מלבו ומעמק
לבו נפרדים, יכול שיתחבר להתחבר עם חבר טוב להיות גם כן אז חבר
טוב ושכן טוב לאחר כך, כן בעל לב טוב יוכל בפשטות ועצם שיעשו והיו אתו
כיום לעולתו: והרמב״ם ז״ל מפרש שריב״ז הסכים לדעתו של ר׳ אלעזר
מפני שלבו של האדם ישנן כל המידות; כי החכמים נחלקו בדעותיהם וישנם
שאומרים שאת כל המידות תלויות בלב, כי גם הראות מושפע על ידה ואמת
כמו הרגשה והשמיעה והבנה, והנה בן ערך אומר שרק הלב משפיע על
כל המידות וריב״ז הסכים לשיטתו. — האומר משנה ט׳:- אמר להם
צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, ר׳ אליעזר
אומר עין רעה, ר׳ יהושע אומר חבר רע, ר׳ יוסי אומר שכן רע
ר׳ שמעון אומר הלווה ואינו משלם, אחד הלווה מן האדם כלווה מן המקום

א) קהלת ב׳

פרק ב' משנה ט'

שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן (א) ר' אלעזר אומר
לב רע, אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל
דבריו דבריכם: -ביאור- איזהו דרך רעה שההולך בה יותר כלה
לגמרי את כולם אם אין בהם קנינים שיחזרו גם על הדוגמאות של
מי שאין לו עין טובה, אבל אין לו גם עין רעה. לכן מידה רעה, אולם כולם
היו בדעה אחת שמידה רעה נקבעת רק מידה רעה ממש, והוא ההיפך
ממידה טובה. וזה שאמר ר' אלעזר עין רעה שמביט על כל אדם בעין
חולה, ואינו צרה על כל מה שיש לו לאדם זולתו. וכן אני כולל שהרי
את הטובה היא רעה, אולי אז"ל שאין אומר לגברו אין מחר, מפני
שהאיש אפילו שאינו רואה את הנולד, שמצליו והוי טובים ואולם
רוע אבל מצליו אותם עם רעים הלא חוץ כמה לא נקבע רע. לכן אמר לוה
רשע ולא ישלם, ר"ל השלם רעה תחת טובה זה הוא שונאר:
לפרש שר' שמעון מבאר בזה את כוונת של מאמרו שמידה טובה היא
לראות את הנולד. ר"ל מ"מ שיש אנשים רעים שלוים ושונים אותם
לכן מוכל להחזיר לא לתת הלוואה לצדיק שאם לא ישלם לך גם הוא, הדבר
הזה אינו כן כי באמת צריך לראות את הנולד הרחוק בעולם הבא. כי גם
הקב"ה חונן ונותן לכל אדם את פרנסתו שמ"מ שיש אנשים שאינם מלוה
ויקבל את החוב המגיע מהם, וזה שאומר מצוות את המצוות:

(א) תהלים ל"ז כ"א ציון הוא

פרק ב' משנה י'

-משנה י' - הם אמרו שלשה דברים, ר' אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, ואל תהיה נוח לכעוס; ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש:- - ביאור-

כל אחד מן התלמידים אמר שלשה דברים לכן - ולכאורה צריך לאמר אלו הם ר' אליעזר אומר יהי כבוד חברך וכו' אם אתה רוצה שיהא אחרים מכבדו של חברך אז צריך אתה לאהוב כמו שלך בכבודך, ואולי הכוונה בזה שאם חברו ישתדל בכבודו ושמחתו כמו בשמחתו עצמו, וזה שאמר להם גם בשמחתו כאשר באו לביתו, לכן אוה"ב הוא זה שאהבת את חברו, ואל תהי נוח לכעוס, ר"ל אל תהיה כעסן כי הוא הוה מדות הלב הנוח, וכן יהיה ברצונו במדה הנכונה שלא הנוסף לכל כעס על שאין רצונו להתעורר מהכרעה של חבירו; ואין הדברים האלה נחשבים לדבר אחד, מפני שהם שנים: גם לדעתו בזה, הדבר השני שאמר "שוב יום אחד לפני מיתתך" והנה כאשר לא נודע לך יום המות לכן אתה צריך להיות בתשובה כל ימי חייך, וה' ומהן בין כפשו כדו חמר על זה אשר למלך שהזמין את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן, אבל הפקחים שלהם התקשטו בכל יום בבגדים הטובים כדי שיהיו מוכנים בכל זמן להכנס לבית המלך, אבל הטפשים הלכו למלאכתם ואמרו כלום יש סעודה בלא טרח וכו' הכנה; לכן ומבינים אל תמה

ב"ה

פרק ב' מאמר ו'

אבל פתאום נקשו לפתחו, וגם כאשר שהפקחים נכנסו ברצון לחדרו של
המלך, והמלך היה מרוצה מהם, אבל הטפשים לשבת שמלאכתם לבשו את
נמצא אל הכניסה לבית המלך בבגדי מלאכה ואלופכים, וזה שאמר שלמה
המלך ע"ה (א) "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר"
ר"ל שלא תהיה אלופתך קודרת, ולא יחסר לך מצוות על כל ודאי; הענין
השלישי שאמר ר' אליעזר "הוי מתחמם וכו'" ר"ל שתתענג לחכמים
כפי שלמוד תורתם וחכמתם, וזה שאמר ר' יוחנן) אמר ר' ישמעאל בן [illegible]
גדול שאוהב של תורה ותש מאומה ב) ולזה המשל עם הקוץ; אולם
אל תתענג עליהם ותש אבי נגד רצונם, שלא תהיה נכוה לפני גחלתם
ותש אבי שלא בזה ונכוה, והמשיל את התורה לאור כמ"ש "ותורה אור",
ואם תתגרה בהם אז ותש נגד רצונם [illegible] הם תפגע בהם שלא יכולים
להזיק לך אלא וחש, מפני שנשיכתן היא כמו נשיכת שועל שעוקץ [illegible]
לפעמים נרדים. ואפילו עקיצתן זהו פחות מעקרבה; הנה הוא גם כן כמו
עקיצה (עקרב) [illegible] שהוא מסוכנת, ואף לחישתן שהוא לא [illegible]
של [illegible] ויכולים להזיק לך בלחישת פיהם וזה ע"ז "וחלחלתם" שהם [illegible]
כמו לחישת שרף, זה אין לחש שלאוזנו [illegible] הוא מושך [illegible]
לעולם; ויש גם לפרש שהשרף [illegible] את [illegible]
אמר כמו להתחבר את [illegible] של [illegible]
הזה מתחברות הרבות שלא להתענג [illegible]

א) קהלת ט. ח. ב) [illegible] ב.

פרק ב׳ משנה ו׳ וז׳

כמו שהם נקבלם את אשר כמו שנקבל כמו שאמרנו, וזה שאמר ר׳ יוחנן משום
ר׳ שמעון בן יהוצדק א) כל ת״ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת״ח, וזה שאמר
המדבר מעלות שצריכים להיות מן המלכים ומנהגי מלכים, ושם מדות
של ענוה ושפלות, הנה בהשגה בחוץ הפרסום, כמו שאמר הלל שמותר
שהמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעוה״ב, והם עצמם אלו בדרך שבת כמה פעמים
ולא נעלב כמו שסיפרנו, אבל בזמן שהם ושם ללמד את בזמן שהם במלכם
הרבנות ושהם בשער העם ורב את חסר לו לותר על כבודו ולדבר
בשתיקה על עלבונו, ואף שזה הוא בגוון התורה, כן יש הבדל בין ת״ח
שמחזיק משרה רבנות בקהל ובין ת״ח שהוא מחוץ לפסק׃

משנה ו״ז - ר׳ יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות
מוציאין את האדם מן העולם׃ - ביאור - עין הרע נקרא
זה שעינו בחברו בכל דבר שרואה אצלו, ויצר אינו אוכל, ויצר הרע
הוא זה המעורר את כל תאוות לבו, וכל מחשבותיו הן רק על תאוות
נמוכות; ושנאת הבריות, שני הדברים הראשונים מביאים לידי
הדבר הרע השלישי, כי מאחר שמקנא בחברו הוא נעשה לשונאו, ועם
שהם לה׳ דהתאוות אשר לו וכוונתו לשלוט אותן, אך הוא כועס על
כל בני אדם ושונא אותם, ובשביל זה גם הוא שונאו לכולם,
ושלשת המדות הרעות האלה מוציאות את האדם מן העולם קודם זמנו
וזה שאמר ר׳ אלעזר הקפר ב) הקנאה, התאוה והכבוד מוציאין את האדם

א) יומא כב: ב) לקמן פרק ד׳ מ״כא

פרק ב׳ משנה ט״ז וי״ז

(קעו)

א) השאלה: הקושיה כמו שראינו א) ורבי [illegible] , התשובה לדעתי

מפני רוב [illegible] ולכבוד, [illegible] [illegible] את [illegible] [illegible]

ושנאת הבריות [illegible] [illegible] מפני רוב [illegible] [illegible] [illegible]

כמו שהוא [illegible] והרוגז [illegible] [illegible] [illegible] את [illegible]; ב) [illegible]

כמו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ג) [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] חז״ל [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] מפני [illegible] [illegible] והן [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] כמו [illegible] [illegible] [illegible], וכן [illegible]

ר׳ [illegible] ד) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] הבריות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], מפני [illegible] [illegible] [illegible]

הבריות [illegible] :- משנה י״ז - ר׳ יוסי אומר יהי

ממון חברך חביב עליך כשלך, והתקן עצמך ללמוד תורה

שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים. - [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] כל המצוות [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]: [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible] ה׳ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

א) [illegible] [illegible]. ב) [illegible] ג) [illegible] ד׳ [illegible] [illegible] ה) [illegible] [illegible]

פרק ב' משנה י"ב י"ג.

כאשר אנו מחפשים לכתחילה [illegible] אמר [illegible]
את כל הנפש [illegible], וכן היה [illegible]: והוסיף [illegible] תורה ר"ל [illegible]
לכבוש לב תורה ומצוה [illegible] על הכוונות [illegible] כמו [illegible], והוא
[illegible] כי [illegible] תורה כמו שאמרו [illegible]
[illegible] א); והדבר הזה [illegible] גם [illegible] צריך
[illegible] צריך להבין [illegible]
[illegible] כי [illegible] ב) [illegible]
[illegible] תורה. - משנה י"ג - ר' שמעון אומר הוי זהיר בקריאת-שמע
ובתפלה, וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום
שנאמר כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואל תהי רשע
בפני עצמך. - פירוש - ר' שמעון [illegible] אומר
הוי זהיר בקריאת-שמע, [illegible] "פן יפתה לבבכם" ובשאתה מתפלל אל תעש
תפלתך קבע, כמו [illegible] כי [illegible]
[illegible] מתפלל, וכן [illegible] צריך להתפלל ברחמים ותחנונים [illegible]
[illegible]
להתפלל [illegible]; ואל תהי רשע בפני עצמך, פירוש [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

א) [illegible] ב) [illegible] ג) [illegible]

[illegible]

פרק ב' משנה י"ג

ר' אליעזר אומר הוי זהיר ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורס. ודע לפני מי אתה עמל, ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך.

פירוש = ר' אליעזר היה חריף, הוא היה יכול לשאול שאלות על פירושים ולתרץ תירוצים על הלכות, ויש דוגמא של חריפות של החריף שהוא [illegible] הרים כל בחריפותו ובפלפולו יכול לעקור הלכות [illegible] מינו, לכן הוא מזהיר בתלמודו. הוי זהיר ללמוד תורה בסברות ובחריפות, כי בזה תמצא תשובה מתאימה לאפיקורסים [illegible] בין הפילוסופים היוונים היה אחד ושמו "אפיקורס" שהיה כופר בכל [illegible] ולכן נקראו כל הכופרים על שמו.[1] כי אם יבואו אפילו [illegible] ויהא יודע [illegible] בחריפותו [illegible] [illegible] אחריפות, לכן צריך [illegible] ללמוד הרבה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[1] [illegible]

פרק ג' [illegible]

[illegible] היום, הנה מדברת בישיבת וולוזין היה ראש הישי'
בה הרב הגאון ר' נפתלי צבי יהודה ברלין הנודע "נצי"ב" והוא היה
[illegible] מפורסם, אבל [illegible] הגאון [illegible] גם הרב הגאון ר' חיים סלובייצ'יק
[illegible] את כסא הרבנות בבריסק - דליטא אחרי הרב הגאון ר' [illegible]
[illegible] לפרקה, [illegible] בלבד והוא [illegible] היה חריף
גדול, והוא ר' חיים גם היה רגיל להניח את ידו על כתפו של בן הישיבה
[illegible] את תשובתו, [illegible] בפני קהל התלמידים, חולם
[illegible] על [illegible] טובה, [illegible] ר' חיים של
[illegible] כל א' תשובתו ופלפולו [illegible] את בן הישיבה [illegible]
[illegible] שם חבריו התלמידים [illegible] היתה החלה
[illegible] הבחורים [illegible] לפני [illegible]
[illegible] דבריו [illegible] שהתלמידים [illegible]
[illegible] בפלפולים, [illegible] את ההלכות [illegible]
והנה [illegible] את [illegible] הישיבה [illegible]
[illegible] הנני לספר גם את [illegible]
[illegible] גם [illegible] והוא [illegible] רב [illegible]
[illegible] — רבה בר [illegible]
[illegible] והוא [illegible] את [illegible]
של הישיבה, כי [illegible]

פרק ב׳ משנה י״ג

ליישב את כל הסתירות בין המשנה והתוספתא, ה״ הניח מונח
ודווקא עתה דמיון הנידון הזה ודבר להבינים רוח חיים למוך הלכה-
פרה, ואפשר היה לזמן וכל היה מטאמיו דאלו בדבוחותם ומוכרו
מחשבות רבו למשוך ולדון את התמונות, לכן מוכן פתח לנחום
מחוץ בואו, בימיו מאלו והמצא בכל מהלך לבור הדין אשר אין כלבים
זה, אפני שיראה הפסוק את ומה הודעות שהיה בין חבר הלכות ובין
היהודים, ולכן שני מעמד-הורמוני ובתה של הוראות, כי אין עתה כל
רד, ומ״פ שסבלתם הירות עלה נגד הנכרים, והרבותות שסבלו נשמו
ה״ מעוטרי ראש, בכל מעשה הפרוד גם הוא את מנחתם עם כמובן
עיקר לספור את רבה בר נחמני, כי השלום עותו משלחה עלה ומה
שלבול בית מדרש לימודו בלמודים, מתמונים מלמידיו שהם ומה
מהלך שיש שלשלם מס הגולגולת לנפש, כרבה ״המוכר הלך, מבלעם
דלה היתה ובה של מפרסי-הורמוז להציל, כי הודעה מאת לרבה
בריא מוצא, והוא הלך לברוח ויסתתר בודד שהיה מסדיר הבור
אבל אפשר היה מה מתחולל ביותר, והיה מרוד המחבר חיב שם גופו
לרב לרפא ופורמה על לבלבו, כי מלמדו את, כמובן שהעולם.
ברמוז ואשה אבל לברות יאוש, ואפשר נודע הדבר לאפרה-הורמוז
שלחה אליו אלו מנוכרי מהם לשאלה מעלו שאלה דרכה המה מדי
ותפס לפני רבות שנים, ורם ואשה השאלה מעלו בה הרבה המה הרבה

הספד

פרק ב' משנה יד

שמו ומוצאו:- רב יוסף בר חייא היה אחד [illegible]
[illegible], אבל הוא היה [illegible] עוור, הוא לא יכול לראות ולכן
למודו היה הרבה טוב ומצוין בידיעתו הסדורה, מפני שהוא בקיאות
המסורה הן בכתב והן [illegible] וכן בקשות הוא שיהיו
כולם על פי [illegible]; כן בחכמת התורה למד בהתמדה עד
שהיה לבקי גדול בהלכות ואגדות, חוץ מזה עסק הרבה לתרגם
את הכתובים שבתנ"ך לארמית, כי חמשה חומשי תורה ונביאים מן ספרי
הנביאים כבר היו מתורגמים ע"י אונקלוס ויונתן הגר, והוא תרגם
את חלק הגדול שנשאר בלי תרגום לשפה ארמית, שהיה אז הלשון של רוב
כלל העם; והנה בספר המנין של תרגומים הוא אינו מוצג, לכן הנני לזכור
לכם בקיצור את סוג התרגומים ושמות המתרגמים וזמניהם.
כי הפסוק [illegible] וספרי תרגום הקדמונים [illegible] גם פרטי [illegible].
המתרגם הראשון היה עזרא הסופר, כי בגלות בבל נשכחה כמעט
לשון הקודש מעם ישראל מפני שהשתמשו בלשון ארמית, וזה כנראה
מפני שהכריחו אותם ע"י הממשלה להשתמש אך ורק בשפת המדינה,
כמו שמצינו שגם ירמיה הנביא שלח את מכתבו לבבל בארמית א)
וכן בימינו [illegible] רק ארמית, כי ממשלת בבל נקטה בשיטה [illegible]
אבות אבותיהם, להתבולל את בני ישראל בתוכם, ולכן [illegible]
ומהם [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]

א) ירמיה י' יא

קפה

פרק ד" משנה ו'

לשון-יון. בתלמוד כי אם ישכחו בגלות כמה דורות את לשונם
ושמעתם הוהודיות, אז יתבוללו ויהיו לעם בפני עצמו, כמו
שהיה גם לבן, ורצה רק שיהיו בני ישראל עבדיו, ומה באשר
כמה דורות ישכחו את לשונם ויהיו כולם לבני לבן, ומה
שאמר בלשון ארמית לבן בעשיו לעקור את הכל, את כל העדר של
בני ישראל, וזה גם מה שכתוב (א) ארמי אובד אבי, ר"ל הוא רצה
להשמיד להשמיד לגמרי את אבי הם ורצה שלא ישאר מהם כלום.
אם כן זה נהיה לפלא לנו שלר בזמן עזרא כשיצאו [illegible] ממצרים
רבו שבה רוב העם את שפתו ולשונו. לכן כאשר בא עזרא לירושלים
וראה את"פ שרבו בני ישראל למצרים, אבל לא רבו ללשונם, ומפני
זה [illegible] ורצו לדעת ולהבין גם את התורה והמצוות. לכן
ראה צורך הכרחי לתרגם את התורה לשפה ארמית, כדי שיבינו
ולמדו ויבינו את מצוות ה' הכתובות בתורה שלנו, וזה שאמרו
חז"ל (ב) תורה ניתנה תורה לישראל בימי עזרא בלשון ארמית, וכן
אמרו (ג) אלו ברמש ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל (ד)
ויבינו בספר תורת אלהים זו תורה, מפורש זה תרגום: ואף ספר
התורה עצמו בתרגום, לפרש את הדת להמון הרחבין, כי
ע"י התרגום יבינו גם את התורה בשפתם ובלשונם, ובזמן כך היה
כי [illegible] מתחילה ה" המקום ואח"כ בא הספר שנקרא תרגום

א) דברים כ"ו ה' ב) סנהדרין כ"א ג) מגילה ג. נחמיה ח'. ד) נחמיה ח' ח'

(הפו)

פרק ב" משנה י"ב

בעת הגאולה שהיו לוקחים, התרגום של דברים הללו נעשה בלשונות כולו,
אבל ז"ל התרגום הזה נגלה שפה עברית שנעשה את "והודות"
כל שם משנה והוספה כמ"ש א) "מה המדבר זמנו והוספות" שם "לשון קודש"
מה להבדיל את שפת התורה לשפת התרגום שהיא חול, שלום אמרו שהיא
נפלה תחת השלטון של תלמי מלך מצרים שנעשה פלמוס, אשר היה תחב
מאד, והוא רצה להפוך ולעבור גם את תורת ישראל על פי שבתם תמיד
מזקני ישראל ומסר להם לתרגם את התורה לשפת יוון שהיתה את שפת
המשנה, ומ"מ שכל אחד ואחד בחדר מיוחד, בכל זאת יצא התרגום
בלי שום שינוי מתרגומו של אחד לשני, ומפני זה הוא נקרא תרגום
השבעים; את היום שבו נגמר התרגום השבעים, של המלמדים שגבו
במזכרים ליום של שמחה וחג, והגוים סרף ישראל אשר שנה ליום צום,
והחז"ל אמרו שקשה היום הזה כמו היום שנעשה בו את העגל, כי כמו
העגל היה תחלת מחשבתם של ישראל, שהם והיה רק המנהיג
במקום משה, אשר לא נפלו אחר היה לו, לכן לא סרב אהרן מלעשות
להם עגל, אשר בשום אופן לא יכול להיות מנהיג של העם ההולך
במדבר לא פרק, אבל אח"כ כאשר נעשה העגל, אמרו אלה אלהיך יש-
ראל, כך גם התרגום הזה מתחלה והיה כוונתו רק לתרגום של
התורה, כדי שיכירו הגוים את מצוות התורה, אבל בסוף הפכו זה
לשם לבזיון לתורה לאחר מהות, כמו שנהיה בסוף אחרי שכך

א) מלכים ב' וא' כו' ובישעיה פ' נ"ג

פרק ב' משנה יד

ישו הנוצרי גם לבין אשר תלמידיו את אלוהותו, והתחילו להפיץ בתורה כאמונה של ישו, ובמשך הזמן אפשרו המתחילו להגיע בראה מקצוות. אולם קשה להאמין שזו הייתה הסיבה של יצירת תרגום ע' להתרגום השבעים, כי אמון ורבו לפני התפשט כת הנוצרים ויקומו את התרגום שנעשה בתקופה אחרת את מעשם, לכן נראה לי שהסיבה האמיתית לעשיית התרגום הייתה הפחד שפחדו החכמים אשר בשביל, תשתכח השפה העברית של התורה והנביאים, אבל גם מצרים היו אלה שלמה שז' התרגום נכונים גם הם לשמש את התורה כי גם הם השתמשו רק בלשון היוונית וגדו את לשון העברית, הרי גם אמרו הלל צ' התרגום ורבו גם חכמי היום את קריאת התורה שלנו: אולם כמו שתמיד מנקם זה פתחו כת הנוצרים שהשפיל, הרבה זיופים בתרגום השבעים כדי להוכיח שגם אלה בתורתו כאלו של בראה מקצות, והוכיחו גם אל את זה וכו' פירושו של עניינו אשר מקרים והם במשך ובן אחות של הנוצר פירושה לצדק את אמונתו בתלמידים והמצב, אולם כאשר התחיל זמן הזה התרגום והתורה, מפני כמובן את כל הזיופים שעשו הנוצרים אבל גם אותו הדבר נעשה לנו: הדבר הראשון שהתחילו לעשות בשביל זאת החכם, היה להכשיר לתת כל את הזיופים כדי שלא ישגו גם אחרים כמו שלנו הם בתחילה, לכן תרגם גם הוא את

(הפטר)

פרק ד' אסתר יד

בתורה בספר יונה אבל אלה באלה, רבו שונאו כולם את אחיהם של בני-
כמו התרגומים, כאשר חלק הנוצרים רבים אותו ואמרו שהתרגום אינו נכון
כי הלא אי אפשר לתרגם זלה באלה מצפה אחת לאחרת, ואעפ"כ של פירושים
צריך ספריהם שהתרגום הזה לא היה יכול להיות בלשון זה, אבל שאות
מה הוא מועיל ואמיתי, לכן שבחהו רבנן והם ר' אליעזר הגדול ור' יהושע
ועמהו אלו יפת אלהים ליפת ושכן באהלי שם א) רל תרגומו של יפת
ישכון בדבת המדרש של שם ב) ומברך נושא לתלמידו האורחן של
ר' עקיבא ותרגומו נזכר בכמה מקומות בהתלמוד: והנה מה שמספר
אלו כמשר כהם שהמלך מפני חמת סופו סריגונוס קיסר, דמו אלו
ואמר שרוצה לעשות מסחור, ומה הציע לו סודו סוחרות כסף זהב
ועשה לו לקנות סחורה יפה וזולה, כי בארץ הזאת הוא חורק, אם הבחור
ואמר לדודו שלא הצליחו, כי אין סחורה יפה כמו עם ישראל לכן
בחר, כי גם הנכרים הבטיחו שיסופו לאות לאמונה, ובחלק רבה
שפני הנוצר נשתנה ויצא לאור פניו! והתמיהו דהר, שאל הנוצר שלוחים
להודיעו, מה הכשה להם היתרון של אמונת ישראל על האמונה באלילים
שהמיוחד כולם, מה שאל הנוצר מה פעם להודיעו לצורת של השלוחים
לא לדבר אתו, מה אמר להם כחומת הההבדל בין אלהי ישראל ובין
אלהיהם, שהדעות אלוהים לו את הדרך ושלוה אלהי ישראל החוזר
לזאת בחולשתו ובן הלחם, אם שהתגיירו עם הם, מה שאל הנוצר

א) בראשית ט' כ"ז ב) ירושלמי קידושין פ"א ה"א

פרק ב' מאמר נ"ג

[illegible] פעם לפני שהם לא לדבר אתו כלום, והם לקחו אותו בגולה, אולם
כאשר וקנה אחיו לקח את המגרש, לא רצו להתאסף ושאלו אותו
אלה, שאמר להם הלא אני כל אלף מאמרים אחרים והנושאים אלו
הפתרון שאמרו, והנ"ל אלף אלפי הפליגים אשר על שמות של בני
ישראל וזה הוא הענין והפלוגתא שלו, אבל על כל רבה אשר נשא
עם חמת המלך ובנה לבבל, והנה כאשר זאת היתה יפה המסכת
בין הימים האחרונים, לכן אלה לא רצו להגיע עם זאת את התורה לאמונתם
ומה הוא הדרגים החולקים עליו, כי מגלה והמגלה באמת הוא שלה
תחת שאו מגלה למגלה, כמו כן אשר גם את התרגום הזה שלו המפורש
התרגום, אבל גם תרגום הזה, שמסרתי הוא ללמד את התורה ואמונה
להמון העם, לא תרגם אלא במלה אחת, כי את הכתוב בו אשר פירש לאמור
ואת העניין שבכתוב בו הנה גם שלשה דברים, אמונת העם המה
על המצוות ומעשיהם: כן מאמר של האחרים שמגלה ומגלה
בא שני מגלות א') ומגבלים רבות אשר בעניני לא נכתב על פרק
של מגלה כי מגלה גם בתוספתא ב') נראה כלם מגלה, והמ"ה
אמרו ג') כמו שנפרשו את הפליגים כל שנפרשו את הכלומים ומשלה אחת
ד') באלו הדבר שאלה מגלה הדבר ומה אלא דברים אחד, אם כן מגלה
שמגלה היה ע' גאולה הדבר, ומגלה היה בין אותו על מסרי
על אשר היה כמה שנים אחרי, לכן באלו מסורת שמגלה ומגלה

ראה ספר אוהב גר של שד"ל ובמוצר ושרה של אוסטרמן ב) באלו פרק ג) ירמיה

קד

פרק ב׳ משנה ו׳

הם לא מעולם בכינויים שונים; אבל הנה במדרש רבה יש אומר מאונקלוס ובמדרש תנחומא נמצא אותו המאמר בשם עקילס, כן גם בתלמוד ירושלמי שנים הרבה מאמרים שנאמרו בתלמוד בבלי על אונקלוס ושם נאמרו על עקילס, לכן יש לאמר שעקילס הוא אונקלוס, וזה שאמרו בתוספתא של ר״ג הזקן, ויכול להיות שגם הוא זקנתו וצריך להיות ר״ג סתם שהיו שניהם בהכרח גם כך דומה: הדבר גרם אי ודאות בזמנו. עקילס הוא אונקלוס לא תרגם את התורה לארמית, רק מאוחרים הדביקו את תרגומו יונית לארמית בבבל וקראו על שמו אונקלוס, ויש עוד דעה שהתרגום הנמצא בידינו הוא נמצא בבבל ולא נודע מי היה המתרגם, ומפני שהוא תרגום גם כן גלה במלה כמעט כתרגומו של עקילס ליונית ובכל התורה שהוא לשון [illegible], ולכן גם את תרגום הארמי של יונתן מעקילס לאונקלוס, אולם מתוך שהוא היה אבל פנים נותרת התרגום הארמי של אונקלוס הגר של בני ישראל, עד שהוא כדמותו דבר שכתוב נוסף על פרשת השבוע שבתורה עם התרגום, אבל כבר להבדיל את התורה של התרגום אחר לקטן לינום מקום. שמע תרגום א); וזה שהבדלת של תרגומו של יונתן בן עוזיאל שהיה נקדם אונקלוס הגר, כי הוא היה תלמידו של הלל הזקן, הנה בשביל זה שהוא בשמרתו נקדם את התרגומים של חמשה חומשי תורה, והתרגום של התורה נעשה על שם יונתן בן עוזיאל אינו [illegible]

א) ברכות ח.

(קצב)

פרק ג' מגילה וכו'

על הלל הזקן והרבה ראיות לדבר הזה, (א) הנה הוא מתרגם בספר
בראשית י"ב בני יפת גומר וכו' ושום אפרכיותהון אפריקי וגרמניא
והמדי ומקדוניא ויתיניא ואסיא ותרקי, ותמהני מדוע לא היה זה עד
אחד [illegible], (ב) כן נמצא בספר שאלתות (ה) "ותרגום מגלה" והם
גם כן לא היו עוד בימיו, כי הם נתחברו ע"י ר' יהודה הנשיא אחר דור
ושני מהלל ודו, (ג) כן מבואר בספר [illegible] ב) את הדור [illegible]
והדור הבא. נגעם על זה הנכסר שהיה כולו מאור אחד מחברי המתרגם
והם יונתן היה בשמה אחד נעדם החוכמה; וכן ראיתי מה שהוא אחר
מזכר שלו היה גם יונתן בן עוזיאל, אבל בזמן שהוא תרגם את
התרגום הזה, וזה שהוא מפני שתרגומו של אונקלוס התחלה באלה מאז
והוא נשאר בתרגומו גם פירוש להתורה, ויונתן תלמידו של הלל תרגם
את ספרי הנביאים כמו שאמרו חז"ל (ג) תרגום של נביאים יונתן בן
עוזיאל אמרו ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת-קול ואמרה
דייך, מזה מוכח שגם חז"ל מסכימים שהוא תרגם את [illegible]
את התורה שלא הזכירו אותה, אולם יש אומרים שגם התרגום של התורה
הוא מאת יונתן בן עוזיאל המיוחס לו תלמידו של הלל הזקן, ומה-
[illegible] ראיה מוכחת שנתחבר לא (ב) שהבת-קול שאל מי הוא שגילה את
סתרי לבני אדם, עמד יונתן על רגליו ואמר אני הוא שגליתי את ס-
תריך לבני אדם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא

א) ב"ק פ"ג ב) כ"ב ה' ג) מגילה ג: ד) [illegible]

פרק ב' משנה יד

הרבה זמן אחרי שלא רבו מחלוקת בישראל." ונשאלה השאלה איזה מחלוקת היתה
אז בשעה התורה, והתרגום הוא להוציא את המחלוקת, כי בשום אופן אי
אפשר לומר שהתרגום של מחלוקת הלל ושמאי בהרבה הלכות ודינים, כי
התרגום לא השפיע על ההלכה כלום, לכן בודאי היה זה אחרי זמן [illegible].
כי, והמחלוקת [illegible] את התרגום של [illegible] אשר תרגם יוונית, ודבר נעשה
בין היהודים כשלא היו מסכימים להם, אז עשו הם ותרגם את התורה
והיהודים בעברית ובארמית בעיקר, כדי לא להרבות את המחלוקת בין היוונים
ובין הנוכרים ובין היהודים שאותם; אבל אחרי כל אלה נעשה זה את
[illegible] מהיהודים וגם ספרי הקדמונים בלי תרגום, אך זה רק יוסף והשלום
את התרגום של כל ספרי התנ"ך א) וכן מאמר רש"י ד"ה מגילה ב) [illegible]
[illegible], כן מביא את תרגום [illegible] ג) וכן מצינו את תרגום [illegible] ד) לכן
[illegible] לתרגם [illegible] לא היה אז תרגום [illegible], רק אחרי
כן [illegible] יוסף תרגם, אבל בתוספת [illegible] ואומר שבן [illegible]
[illegible] מתרגמין, [illegible] תרגום [illegible] [illegible] הנביאים, לכן [illegible]
שאומרים [illegible] יוסף תרגם [illegible] [illegible] עם את [illegible] היוונין;
[illegible] תרגום [illegible] ונקרא תרגום ירושלמי, אבל [illegible]
[illegible] מתרגום יונתן, לכן נקרא תרגום ירושלמי, כי
[illegible]
[illegible] של יונתן [illegible] [illegible]

א) [illegible]: ב) [illegible] [illegible] מתרגמין [illegible] [illegible] תרגום [illegible]
ג) [illegible] ד) [illegible]
מגילה ג'

(קצו)

פרק ב" משנה יג"

אחלה שישנה לפני בזמן; אולם יש אף הכרה חשובה של תלמוד
שאין אדם יכול להדיוט שתרגם אותם: באמת הכנסיה אין הנוצרים
האמינו כבני הנוצרים את ספרי הקודש בשפת מקור, והתרגום הזה
נעשה בזמן "פשיטתא" ואז כך היה פשוט ונכון לספרי הקדושים
בסוף המאה הרביעית לס"ה הנוצרים עם כהן אחד נוצרי הירונימוס
מגדולות שלו, לתקן את התרגום הלטיני לספרי הקודש הנקרא בשם
"איטלה" שנוצר כמאתים שנה לפני, אולם אחרי שלמד את השפה
העברית ע"י אחד מחכמי ישראל "בבית לחם" כאשר בא לתרגם
מחדש את כתבי הקודש בלשון לטינית, תרגם ונעשה אותו כאן.
"הוולגטה" שהירונימוס ספר הדת, אולם בלשון שהתרגום הזה היה נכון
אחד לנוצרים לכל ספרי הקודש, כי צריכו כהני הנוצרים גם
התרגום הזה בתכלית התוקף להם, אבל הפרוטסטנטים בכלל ואחרים
שנה אחרי אותו, בשנת 1546 הכירו ראשי הכהנים הנוצרים את
תרגום הוולגטה לתורה ויאמרו לגבי קדושה לכל הכנסיה הקתו-
לית עד היום; בתחילת המאה הט"ז עם ה[illegible] נוצרה
רפורמציה ונוסדה סוכה והתחילו לתרגם את ספרי הקודש לכל השפות,
כי זה אחד היתה היסודות בתנועה נחלת הנוצרים לדעתם, והרבנים
[illegible] הנוצרים [illegible] כי [illegible] כי צריכו את [illegible]
לדעתם שאין [illegible] ולהשיג את [illegible] [illegible]

הצעה

פרק ב" משנה יד

שמרו חכמת הקדמונים, לכן לאחרות הספרים והפירושים הרבים שכתבו הקדמונים את כתבי הקודש לא היה כמעט כלום בשעה זו מהרבנים, עד שבא ר' טוביה גוטמן, אשר היה הראשון להגשמים, אשר נשארו לנו תרגומים, זכן הנודע הראשון, אשר תרגם את התנ"ך בשפה מוכתבת ושפה יפה עברית, והנה באשר הלשון העברית, גם של הלשון המדובר עכשיו מורה על כל המזרחות, אך רק תרגם את כתבי הקודש לעברית, אך התרגום הזה נאלו דיבורים עברים פו אבדנו לפי טעם הזמן, כי בראשונה חבר את פירושו של משנה תורה מלשון ערבית את התרגום א) וכדי תכליתו היה לנו כ ס.ג. בקשתו של המחבר העבודה הזאת. ב) להכיר את יקרת הרמב"ם ולהלחם בם בכלי נשקם, כי הם טוענים את דברות התלמוד אשר הן מצוות את הרבנים ומוצב את אותן מעשיהן, והוא חתר לבטל את הרבנים לפי הפרשנות של חז"ל ג) לומר דברי התורה ומצוותיה בדברים אחרים לכל אדם, והוכחה השלמה. של כ"ט הוחדר לפני המאמרות של כל ישראל שמוכן המלאה לבטל את הגזרות הנפסדות והבאת התורה, אשר בכל הרבנים המנוסים להשיג את שמות הגוף ותכונתו בפשטות, המאמר שלה השלם הוא גם סיבה הראשונה להיות העולם, הוא גבוה מכל גבוה, שאינו מקום לשום, ואין תכונות הגשמות, אינו נתפס בשום, ואינו נגבל בזמן, כי הוא אין התחלה ולא סוף; כך היה עצמו להוציא מכל

א) הערת ר"פ בדברי ימי ישראל של הר"ר גרץ דף 283 חלק ג

קצח

פרק ד' משנה י"ד

הרבינו את ההתרשלות בלימוד המשנה, הוא הביאה בתרגומו להיעך
שהם מחויבים ללמוד ולהגות בה, כדי להתפתח מדעית של הדמיון את רוח
פירושי של המשנה, אשר חונן מהתלמוד עם פירוש הרמב"ם, ר' סעדיה
גאון היה כל כך פוריה שתרגומו הנדפס השאיר גדולה להוכחה
עד לאמר, כי הוא משנה לבל נשכחו אשר יצאתי משם תרגם על כל
מזמורו, ובדבריו נהפכו לו כל המשנה לברכות, והוא מבאר
המשנים המוסברים לתוך ספר הכתוב א)
בשנת ה' אלפים רצ"ו נדפס בקונסטנטינופל חומש עם תרגום [illegible]
[illegible] [illegible], והרבנים אשר דבר "פוסקי" ותקנו אחרי התרגום הזה
ונעשו לברית תורה בשנה על דברי הרמב"ם והפוסקים ז"ל ר' [illegible]
"[illegible] הדור הזה בשנת שי"ג, את"כ נדפס [illegible] ר' [illegible]
בשנת שי"ז בקושטא [illegible] [illegible], ואחר כך נדפס [illegible], [illegible]
[illegible] ותרגום [illegible] [illegible] [illegible] והמשובח בזמן ההוא אשר לא
יוסף הכופר בקושטא, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] את התרגום [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
הספרים; כי [illegible] [illegible] [illegible] ספרי [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] התרגום [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] ספרי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

א) [illegible] תרגומו של [illegible]

פרק ד' משנה יג' טו'

מבין משנים (א) ; ומצאו הנה בעצמת לפסוק קורה נכבד לשלוח לו של עשר קושיות
מהבעיות שלנו, כי הלא סוף סוף לא רק שלא הפסקת קיום בדיבורי של התרגומים
אלא בדפוס גם התוצאה חכם בהם ושתק הסליחה!
הדבר השני שאמר ר' אלעזר בן ערך, ותשובה לאו מהרה ואל תשתמש מכך בלומד
התורה, (וכו כדברי הלל (אבות ב') „קנה לו דברי תורה קנה לו חיי עולם הבא"
הדבר הזה לו, כשם שהיה להודות שבמה ותדע מה שתשיב את לבבך
ובזה גם רוח השלום לך את שרבך בפסוק:- -משנה טו'-
ר' טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים
והשכר הרבה ובעל הבית דוחק.- ביאור - ר' טרפון היה
בזמן ג' אלפים תת"ם לבה"ע, הוא היה כהן ובימי נעוריו עבד את עבודת
הקודש בבית המקדש בין אחיו הכהנים, אבל הוא היה ונשא מן הגדולים בלומדי
פני התורה, בהתבוננו לפשט את כל עבודת הקודש, עד לא נשאר עוד
להורות ולהשיב את כל השאלות, ונתבאו ונשאלו דינים בעבודת בית
המקדש, ודיני טומאה וטהרה, הוא היה מתלמידי בית שמאי ולמד
תורה גם אצל ר' יוחנן בן זכאי, אע"פ שלא היה נמנה בין תלמידיו המובהקים
והמצוינים, בקהלות היה ונודע כאיש מלא תורה וחכמה עד שהמשילו
אותו לגל של אגוזים, אשר אם נוטלים אחד מהן כולן מתגלגלים כולם
כן גם שאלו אותו שום דין בהלכה, הוא היה מביא פסוקים ומשניות
ומסורות הברורה השייכות לאותו העניין ולכן היה כל הבית הולכם

א) בהקדמה של תרגומו לסטנוגרף של התורה ברוסית. ב) עי' פ' ב' מ"ב ג) אבות דר"נ י"ח

פרק ד' משנה ט'

מאמין אני בדבר, ורואה [illegible] בדבר גדולה מאוד, וכמו שהתפלות בתורתנו כך
גם התפלות במשנה נוסו ובאופני להיות במאוד, ובכוח אשר כן היה כח
צדקתו, הוא נתן הון רב לכל מעשה לפתוח את המלאכה הטובה, אשר
עשו הספרים ולפתוח הכוח לעזרם, שם נתן ספרים והוא גדול, שחפץ להיות
לבונה וכרמון, אשר אהב ומצדקתו במלאכת הקודש, כאותן אשר הוא
ובא צדקתו כזה, חלק את כל ממונו כדונה לצדקה, [illegible]
היה גם כן אשר לו בין המלמדים חלקו, בלב לו בדבר אמת [illegible], כמו
אשר המדברים לחלק הוי מחברים לצדקה, וכתרומה לתורה ולצדקה, אשר
קבל הרבה מאוד, מפני שהיה אוהב לכל וכולם כלו להיות מאוד את [illegible]
אולם הוא השכיל לעשות צדקה גם כזה, כי חפצו לכל מצות [illegible]
מאוד, כי [illegible] בהתבונה לצדקה, את מעשה לעניים לצדקה וכולו
אני להיות גם כזה, שהוא הדבר לכל דבר של [illegible] אשר מרבה [illegible]
לאותו להרבות לצדקה בעינות הלימוד, דבר שהוא חלק לו מאוד, כי
עשה זאת בעיני לימוד כמו [illegible], וזה אשר כדי שיפרש את התורה
ומצא את אשר לא חלק לבנה לעשות, כי בתורה כלו העניים [illegible]
הלימוד הרבה ומשתדלים, כי גם המחברים [illegible]
והוא ואת וכבוד ותורה המרובה, לאור כלו הלמוד חו לא [illegible]
להיות לא היה [illegible], לכן הוא תלמוד [illegible]
היה [illegible], שאז לא [illegible] [illegible]

שרש ב' מצוה ט"ז

ונראה לומר שלא היה מתלמידי החכמים, ואמת זה מפורסם שאול בנו
הגר"א ר' שמעון, שאביו היה אוהב אותו מאד, כי הוא היה בן יחיד לו,
ומה שהיה רגיל לאמר „תנצח את בני" שזה דבר תמוה מאד לקלל את בנו
בנעוריו ובחייו, שאפילו לא חטא, לכן ישנם מפרשים שאומרים שכוונתו היה
לא על בנו ר' שמעון, רק על בינתו ושכלו, והרב שאחד הפרוש זה גם בכשות
ברורה, כי הוא רצה לומר על דבר שאמר חן בעיניו „במשנה ופרק" ועל דבר
שלא נמצא חן בעיניו אמר „לא ירבה בני אמכם" ר"ל הבינה ודעת שונה
כמותכם, ובזה הרמה שכוונתו בהאומרו תנצח את בני מונה על בינתו
על בינתו ודעתו: הוא רבה בזה מרבית לומר ולשון אשר תמיד היו
מורגל תלמוד בתשובת הפוסקים, היה רגיל לומר גם על תשובת ב"ה הוא
קצר והמשנה ארוכה, ר"ל הכוונה על חנו חכם הוא קצר, והמשנה
לעניים את כל המצוות, אשר בעניהם ישנה גם המצוה של תלמוד תורה, אשר
הוא מהדברים שאין לה שיעור, הוא ארוכה, והפוסקים קצרים, הם רוב קני
ספם, שאם לא נשבר על מנין המצוות הוא הרבה מאד, והרבה מנין המצוה
מפורשים את השרש; ומה שהתבאר הנה זה שבעל הדבות בותך ומוכח
שנגררות הנזכרות, לפי שלא נפסידו את השרש על מצוותם אלו
הנוהגים מוכן להתלוי אותם :- - מצוה ט"ז - הוא היה שאמר
לא ילך המשנה לגמור, לא שנה בן חורין להבטל ממנה, אם
לאמר תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה, ונאמן הוא בעל

קצ״ו

פרק ב' משנה ט"ז

מלאכתך, שישלם לך שכר פעולתך, ודע שמתן שכרן של צדיקים
לעתיד לבוא. - ביאור - הנה ר' טרפון היה אומר אע"פ
שאמרתי לך שהמלאכה מרובה, כי התורה היא בלי גבול ומרובה
לחשוב, אם כן למה לי כל הטורח והעמל, הרי אין בין כך ובין כך
שלומד לא יגמרה אף שיוסיף לפניו, כן גם בענין המצוות, אמור
הלא אי אפשר שתקיים את כל המצוות אם כן למה לי להתאמץ
לקיים רק מקצתן, אל תחשוב כן, כי הדבר אינו כן, כי לא עליך המלא-
כה לגמור, ר"ל לא עליך לקיים את כל התרי"ג מצוות המפורשות
בתורה, כי הדבר הזה הוא בלתי אפשרי, כי הלא ישנן מצוות בכהן:
ותלויות במקום ובזמן, כן לא עליך מוטל ללמוד התורה יומם ולילה
בלי שום הפסק, כי הלא מוכרח אתה גם לעסוק גם בחיי שעה
וצרכי הגוף ובשמירת הנפש, ואולם אינך בן חורין לעזוב את המצוה, ולא
לקיימה, ואינך בן חורין ליבטל מן התורה לגמרי, וכל שכן שתבין מזה
מדברים הללו, שגם הנך מחויב לעסוק בתורה, כי אם כל שהוא ושהוא
שתוכל כן ללמוד ועוסק בתורה, וכל כל מצוה ומצוה שתוכל בן לקיים
הנך מצווה ועושה, כי נאמן הוא לשלם לך שכר פעולתך,
גם שיתן לך שלמות את שכר עבודתך, שהוא נאמן והוא לשלם לך את
עבודתך, לפי המלקין שיעבדת במלאכתו, ודע שכר מתן שכרן
לצדיקים, שהשכר שישלם לך לעתיד לבוא, גם כן כמו התכלית הנצחי

ר) פרק ב' משנה ט"ז פרק ג' משנה א'

את יצרו אחרי גמר עבודתו, אולם הוא יכניס את יצרו אחריו
גמר היום, בין אם אתה תוציא את יצרך אחרי גמר עבודתך, עליך
תוך בעולם הבא.-

פרק שלישי. משנה א'-

עקביא בן מהללאל אומר, הסתכל בשלשה דברים, ואין אתה בא
לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד
לתן דין וחשבון. מאין באת? מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך? למקום
עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? לפני
מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: -ביאור-

זאת אומרת בתולדות התנאים ודברי ימיהם שום דבר לא ידוע על בן מהללאל
רק באגדות (א) אמרו שאין עזרה ננעלת בפני אדם מישראל כמו עקביא,
ומה [illegible] שהוא היה תלמידם של שמעיה ואבטליון, ואחד מבחירי תלמידי הלל
הזקן, ואמרו עליו שרצו למנות אותו לאב ב"ד, אבל חכמי דורו לא
הודו באותה מחלוקת, כי דבר בדברים נגד רבותיו שמעיה ואבטליון.
וכן מסופר שהוא העיד ואמרו לו חזור בך עקביא בארבעה דברים שאמרת
ונעשה לך אב ב"ד, אמר להם מוטב להקרא שוטה כל ימי, ולא
לעשות שעה אחת רשע לפני המקום, כל להתרחק מהשקפותיו ולמסור
הלכה, ומה שהוא [illegible] הוא עבד ב) הרבה מחשבה נפשו ומדעו,
לאחר שהשקפתו להפוך את דעתו, אבל בצוואתו לבנו אמר חזור בך

א) עדיות ה' ו. ב) שם

פרק ג' משנה ט"

(רצו)

א"ב הדברים מדברים שהכוונה לאומר נגד רצונו, וזהו המשך של משנת
בינו ואחר זאת לא חברת בך? הלשון אומר שאותו יצא מן ההרהורים, כי
יצא אפילו מהרהורים, אנו מדברים בלשונו, והם אמרו בלשונם, שלא
יצאת אפילו ואחר ואפילו מהרבים, … להבנות בדרכי הרהור השאלות כמה
הרהורים; והנה מה דבר של הגיוני היושר והשקפתו של ותם לפני …
לפני מותו … שיפסיק … לחבריו …, אמר לו
… מפסיק, שאמרו הכן שאם … די, שאמרו … [illegible]
מאמינים ונשבעים … ורחוקים מ) "רל לא של … [illegible]
… אלא של … : ולכן מה שהוא דמיוני של הלל
אנו לומדים שהוא גם בדמיונו של … אשר … [illegible]
והובא … ועל כן … להורות אותו … [illegible]
לכן אמר אומרו נגד התאוה והגאוה …, וזה שאמר … [illegible]
לך … של שלשה דברים … של בן אדם, וזה התחלת … [illegible]
סופו והשארת הנפש שלו, … שהוא … [illegible]
בעולם … בני אדם, והוא גם … גדולה …, … שהוא … [illegible]
גם … לפני …, וזה היא התאוה לגאוה: … [illegible]
… בן אדם … התורה, ואין לך … [illegible]
וכן שאין לך לפרוק … [illegible]
… לפני …, וזה שאמר המחבר בספר חכמת שלמה (ב) גם
(מ) מדות פרק ה' (בן פרשה נ"ט-ו)

פרק ג' משנה ה'

„אני (המלך) בן תמותה אנוש כמו כל החי, מתולדות אדם הראשון הנוצר מן
האדמה, ורוקמתי בבשר תשעה ירחים בבטן אמי וכו' אחרי הולדי שאפתי
כמו שהוא לכולנו וכו', הבכיה היתה קולי הראשון כדברי כל הילודים וכו', כי אין
מלכות מלך ידועה אחרת כי אין אחד לכל לבוא בעולם ואין אחד לצאת ממנו"
הנה מה שאמר שלמה המלך (לדברי הרמב"ן שאמר בהקדמתו הספר שהוא
מתורגם מ... שלמה המלך ע"ה) ולפי הדעה שמחבר הספר היה יהודי
או פילון אלכסנדרוני, היתה כוונתו על אלפי הרואים דברים [illegible]
אשר ישנו את דעתם לגמרי; הדבר השני שאתה צריך לזכור תמיד
הדבר לכן שאתה חלק ומתהפך בכל רגע ורגע, והעולם אשר בו כולה
ותולדה הוא הנבר, אשר כל בני אדם הולכים ומתים בזה אחר זה, ובשום
אופן אין ביכולתך לשנות את ההליכה הזאת והישאר בעולמך אפילו
שעה אחת, ואם אתה אומר לך, ואם אשר בעצמך סר שלטונך
אפילו מהברואים הבינוניים והקטנים שהם נולדו ותולדה, כי הם
שולטים עליך כמו על כל אנשים אחרים, ולכן הנך שוה לכל אדם
ומוכרח באה להתאמות, ואחרון אחרון הוא הדבר השלישי, כי גם
שאפילו התאוריים ואפילו את דורך הזה הגוף שלך עם הנצחות יכרת
אבל הנשמה הזו היא נשארת גם אחרי מותך, כמו שהוכיחו והוכיחו
הפילוסופים היוונים ומר"י הפילוסופים והרופאים ואפילו ישראל כמו:
שהזכרנו בריש הספר הזה, שהנשמה הנשארת אחרי מות הגוף היא

פרק ג' משנה ט'

המחשבות כמו מגמתו של המשפט, ולכן באה רק להתגשמות בגבול המוגן
להיות שלמים של בני ישראל בארציות ובמרכזיות רבו להקים אחרי מותם,
כמובן שאמרו של משנה ותפיסת לכל בני אדם המתגשמים אלה להם
בן גוריון התכון באומרו גם על עבודות אחרות חוץ מתורה, כי
בסוגת הזכרון בשלשה דברים שאמר, צריך להבדל את האדם מכל דרכה
יתירה: מסופר בו) כשחלה ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו
כיון שראה אותם התחיל לבכות, אמרו לו רבינו! נר ישראל, עמוד הימיני
פטיש החזק ר"ו, הלא אתה הנך הנר להאיר את כל ישראל ואתה שמת
הפצת את התורה שלא תשכח, ובזה הנך עמוד הימיני שעליו נשען
העולם, ואתה הנך הפטיש החזק אשר בו שברת את רצונם של המינים
להשמיד את כח הדת, ולכן הלא הנך לא צריך לבכות, ומה אתה
בוכה, ואמר להם אילו היו מוליכין אותי לפני מלך בשר ודם שאין
מוצא עבירה שלומה נגדו, מ"מ הוא בן אדם כמוני שהיום הוא
כאן ומחר בקבר, וגם כעסו אינו כעס עולם, ואני יכול לפתות עצמו
את חמתו וכעסו, ואם אפילו דבר תוצאה פסק-דין של אסרני אז זה
לא לעולם הוא, ואם אפילו ימיתני אותי במיתה, הנה מה רק מיתת הגוף,
ועוד בדבר הלא יש לי עוד עצה לפייסו בממון, ואעפ"כ הייתי
בוכה, עכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים
לעד ולעולמי עולמים, שאם כעס על הוא כעס עולם, ואם אוסרני הוא איסור עולם

א) ברכות כח:

פרק ג' משנה ב'

ואומרים גם לפניו, ולפני זה פרעה אחד המלך לבן-אדם והשליכוהו לגיהנם ושם
שונאי ישראל בשעה שאינם מוחים, כי הלא סוף הדבר שאמר לפרעה ותשא קול
ומתק לה מבכה :- - משנה ב - ר' חנינא סגן הכהנים אומר,
הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה, איש את רעהו
חיים בלעו: ר' חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבים ואין
ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר ובמושב
לצים לא ישב, אבל שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה
שכינה שרויה ביניהם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל
רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה'
ולחושבי שמו, אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק
בתורה שהקב"ה קובע לו שכר שנאמר ישב בדד וידום כי
נטל עליו. - ביאור - לא מצאתי בשום מקום את השם מבאר
היה נקרא סגן הכהנים, לכן נראה לי שהוא היה במשרת סגן
של הכהן גדול ומה שאמר סגן הכהנים בלשון רבים, מפני שבזמנו
היו הכהנים הגדולים הולכים ומתחלפים על פי רצון המלכים המתחלפים
של רומא ועל ידי כך, ולכן ר' חנינא היה תמיד הסגן והממלא
מקומו של הכהן גדול שבא אחר של מלכו, מה שזה לו מפני שאביו היה
מגדולי הכהונה של הורדוס וכו', כי בית אביו היה על פי המסורת משפחה
נכבדה משבט הכהנים, לכן היה גם דן, אע"פ שהיה הוא צעיר

פרק ג' משנה ב'

לאחר ימים ארוכים שחוו הכהנים, אגדה אחת נהוה לפני בהמ"ק חורבן הבית,
היה חבר לר' יוחנן בן זכאי, אשר הוא ור' צדוק בן אלעזר הכהן כי
ידעו גם מפני תורתו וחכמתו, הוא היה בין הדואגים לעתידה, לכן הוא
הוא הפוסק להוראה הרבה בעניינים אלה בדיני הקרבנות, חוקים
ושלום פרשו לבן אהרן הכהן, הוא הגדול את צרכי אהבת שלום
גדול השלום שהוא אינו כנגד כל מדה בקשות א) הוא אחד מן החוזים
לכן המחזיק את ברכת השלום עושה לו, המשפט הצורה, ואף הוא
חי בימים אחרונים שלטון ישראל באכזריות, זה שהביאו לידי המלחמה
וגם, הכל בזמנו הוא. הוא נגד המלחמה, להיפך הוא הפך אשר הוא
מתפלל בשלומה של מלכות. כי הוא ראה בעיני החכם, גם את חורבן
המחיה מתוך המפלגות הדתיות שאת את השנאה, וכן אמר רב
יהודה משמו של שמואל משום ברכות ב) ומה שאמר כשם הדג' לא יכולו
בני אדם כדגים לים, או כדגים הגדול בולע את הקטן שלכן אדם
שאלו מורא של מלכות הגדול מחברו בלעו, והיינו מאמר ר' חנינא
סגן הכהנים שאמר "הוי מתפלל בשלומה של מלכות ג) ומצא שמע
ישב שמואל וגם רב ויהודה היו רודפי שלום: ודברי הפילוסוף ואחד
תלמידיהם בשלבה; שמואל ושלושה החכם והחכם ר' חנינא כרב חסדא
שהיה חבר חמים גם בעניני הלכה עם חברו מאשה הפשיטה לר' חנינא
רמז הגולה, הוא על כבוד אב והוצבה בן בתורת מגזרה מוהללים

א) ספרי במדבר ב) ברכות ה) עבודה זרה ד.

פרק ג' משנה ב'

אשר היה מפורסם בכל ארץ ישראל, בזכות צדקתו לפני אלקים וחכמתו התורה
ה', וכאשר נולד לו בן קרא את שמו שמואל כשם שמואל הרואה והנביא הנודע
מבן ואם [illegible]-שבע, כי הוא היה דמות בבבואת ה' והודה לה' כי בנו יהיה
נפלא לפני בני ישראל, ולא שכחו את כל דבריו אל הנער שמואל, ולמדתו ועמד
לבו ונתרגבה עד הוא אשר האיר הקרוב בינו ובין בנו, ולמד בתורה
ובחכמה הרפואה והתבונה שלמדו, הרבה בו גם מעלה הצדקה, דבותו
עד שלא נתן לו כסף וזהב אלו ללכת לבית מלכותם של [illegible] להלך שם
ונתר בין הרופאים אשר מחוץ לעיר, ולמען שבין הוא פעולות של כל מעשיו
ומפעלו מחבר אשר בכל היה לשון חכם מפורסם, אשר שמו היה נודע לתהלה
למרבר את את עיני אמנו א) עד שהובנת אותו של [illegible] מפני של שמואל
שמה עלה; ונבא לבהלום עד וחבר את מאמרו, שלחמותו לעוז ללמוד
לנקל תורה מר והודה הנשים, אף בומות רבם היה שמואל לחכם גדול
בתורה, ברפואה עד כי כן ירבה את מחלת עיני של ה' והודה הנשיא
חברו, של הרופאים לא וכל לרפאותו ומורו נואש ממחלתו, ובה
עד שאמר, נהוג לו שילו ברגע כשילו בנרבאה, והוא הקור ותו
ביותו של הצורך לעזור את הירחים ע"פ חוקת הזאוק, אשר יש להם חשבון
מפורשות רבות בצורת השלום א"ו דמות רחיה, כמו שהוזכר למעלה ב)
והוא כן חיבר לוח זמנים שנה, ואגם נספו לו "שמואל ירחינאי": כן נראה
תמפו ומפורסם בפני מאנשים עד שכל חבריו וגם הבאים אחריו הכירו

א) כתובות פג ב) פרק ב' מ"ה

פרק ג' משנה ב'

את הלכותיו ונתנו להן מראין עיין ה' פסוק כב א) ואמרו על חמת
מהלכותיו בדיני ממונות „אין בלא סדר הדבר מולמה לא ובדר בקציעין
כלום ב), הוא השתמש גם כן להתמוה על שטח הסגנון שהלצים זה דיני
התורה לחוץ המדינה, כשאמרו שנים בהלכותיו בזמן, הם מגן הרבה ופל
את עקרים בדיני ממונות מסברתו עצמו, על שהיו להם שום רמז בכתו־
נות, אבל נוסדו בשכל הישר, לא בדבר המקבל בספר, שלמרות
ספק שיפסקו הלמדים בחלוקה, אבל הוא אומר הלא בחלוקה [illegible]
חצי מה לאחד מן הלמדים והנה גם כאן גדל, כך וסף כלל המוציא
מחבירו עליו הראיה ג) וחלב בגה שזורע טוב לאשה ספק אם
מלישאת אם ובו, ויצא הדין את ההר, לכן וסף זה כלל זה [illegible]
שופט בפנים ד) במשכו שהפנים ומלבו את הראיות ולא הטענות
של בעלי הדין לפסוק את הדין לאמתו, כן עקר הלכות פוסקות
לתועלת ורמז להלכה, הוא אומר גם הלכות מן המחוק מאלו
וביה שלה ה) מעולם של ותלמים נשמן ומוכרים אותם לשלמה ולכך
שלא נפסדו, ותלמיד שלום ברורים ברוגבול ב) ואם שם כלה
ו' והנמצא הנשוא שהכיר את רוב חכמתו בתורה אשר לסמוך ובו אף
לולתי את ובו להיות פנים ומורה הוראה, כי לסמכו סמוכה כאותה
להיות עם מהלל ושואת לא רבה רבו ואכן אותו הוראה שלא אף גם
את רבו לבה, כי לא בלה שונה ולמדו שובות באותם וכפיים בסבל ועוד

א) בכורות - מט. ב) ורושלמי קדושין פ"א ה"ו ג) דבר נאמר ו
כתובות ע"ב ה) שם ו) שם ה' ג) דבר נאמר לו

פרק ג" משנה ב'

גם סתירה קטנה לא גלויה לנו! אפוי דבלבום שנינו, בריש המנה רבה
המרכזה למלאה הסתירה, ובירר הדבר בעיני כהן, ונראהו שמואל ומדבר על
לבו ואמר, בודאי כמה כן בספר של אדם הראשון, שמואל ירחינאה מכיר את
עצם רבו לא ותעגם" א) ואולי הוא ובורה של התרמות חדרו בזה להפרות את
סתירה, ולזה אפוי שהוא היה גם חכם בחכמות חיצוניות, עם התרגם גם
סתם אתרגם שמות המלא ושפלט שלו ב) והתרמות הדיוט על זה באופן כי, לכן
הוא לא עדיף על הספר טעה סתירה, ולזה שהתכון דבאמרו חכים מחשבה, ודלכי
זה רבו לא מחשבה, אבל תלמידו עשו אותו „רבנו" ג), דרך רב נחמן בשם
רבנו ואמר שמואל "לא מרגן ואני שדרתי באשר ישראל, ולא לא מצאו את הרב ער
ועל שנה תלמודו הרבה, אשר נהרו אליו ללמוד אתו עם אחריו שלה:-
רב יהודה בר יחזקאל נולד בשנת 155 ומת בשנת 224 אחרי חב"ש והיה
תלמידו המובהק של שמואל ועל כן למד תורה גם מפי רב, בפלגות הלק ומה
בספרי שמואל רבו, הוא היה תלמידו חביב ביותר של שמואל עשה אותו
„שיננא" הוא אשר נתן את הישיבה בפומבדיתא, והצמיח את התלמידים
שמה של הפלפול, על כן אחריו אותו ויבר ר' יוסף הדרך של כסה של רב זך שמה
לעובדת כדרת בר נחמני החריף, כדי שיעשיק את דרך הלימוד שקבע רב
יהודה, הוא היה חוטר מגזע משפחה עשירה, אשר שלחה דורותיו
שלה העיר זה שמה התרכות גם עתה, לכן היה נסמך ונראה בעיר
לימם המשפחה, זה שהיה את בני לגדול לא התחתן עמה שהשג

א) ראה בדבר אלישע פה „ירחינאה" ב) שבת קנו: ג) ברכות לו:

פרק ג'' משנה ב'

הקדמה א) הוא היה אוהב תורה מאוד מאד כמו כך יהנה משונו להתפלל כל
יום שלוש בחודש ב) וגדל שכר הרווח היה אוסף בתורה גם בזמן התפילה,
חוץ מזה היה מפעם זה שפה רבה על אמונת הפרנים והלכות להגיד
בשם אומרם, בכל זמנו היתה הגוי תושו כמו בר והרבה מזה יכולותם
אשר אמר והכתיב פורש, במאמרו תשא בכללים שנזכר והמשך אחו
בשם רב או שמואל, אלא כך וכך נאמר: ועכשיו נחזור למשנתנו:-
ר' חנינא בן תרדיון, גם אני, אותו כאן הגירסה הרי ספרי המשנה
והבאנו את דברי ר' חנינא בן תרדיון ואת גם דברי ר' חנינא סגן הכהנים
במשנה אחת, אבל באמת באמת ואת נוהג הגירסה של ספרי המשנה
אשר ברוב נחלק בדבריהם לשתי משניות מחולקות, כי הלא אין שום קשר
ושייכות מאמריו של מאמר למאמרו של השני:- ר' חנינא בן תרדיון
היה איש צדיק תמים, חכם ורחב לב באמר "סוכני", התורה והמצוה
היו אצלו נפשו, לכן היה אומר שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה זה
מושב לצים שיושבים ואף על פי שלא יושבים בשביל לדבר אלא כדי
מדברים ביניהם, ואם אינם מדברים דברי שום דברי תורה, אפילו
אחרי שגמרו את שיחתם הדבר אסור או אין שום: יכולים לחם
מה שהם מדברים גם מדברים מסורים כמו להשי"ת ורגילות, לולא מדבר
אומר הרי זה הוא מגבור של לגמרות, אבל גם אסור כמו שאמר, ואם
לצים לא ישב, ומה הם אפילו שלא דיברו בדברי תורה, לכן לא מישבו מושבות
אין נוסף זה. לשון קשה א' וצ"ב) מושב רשע הדבר

פרק ג משנה ב

בתורה; הלה היה גם גבאי, [illegible] דמעגו, ואמונתו היתה לאיגרת לחנך אמונה,
זו שאמרו לו ותן מכם פרוטה לצדקה, אלה חם אמונה עליה גבאי רב ח"ג ת"ו
ושבו היתה גם אשתו צדקנית ותאומת בשם אחו דבל אחיו, הוא עלפה לו
יחוד ושתי בנות. ותאז הדת הבפורה חול דברי תורה ותלמוד אחד, גם
השינה היתה מחוכמת ושמחה בתורה גם כן היתה לו מוט, ושמה דבורה
אשר היתה לאשה לר' מאיר, ולאחרון היה הבן שול רב, כן השחית את דרכו
ונתחבר עם חבריא רעים, גם התהלך עם ליסטים וגזלנים ב) ושם כאשר
גלה מסתוריהם מתו עליו והרגו ועלמו את ממנו ספר הברורות, שמועה:
רבו כמה תמה לראות ליבם ולספד הגדול מדוע, אבל ר' חנינא ברב דוסא
ראה ואמר הניחו לו ובדברתו את דברו אלו, וקרא אליו את הפסוק ג) לא
שמעת בקול מורי, ולמלמדי לא הטיתי אזני כמעט הייתי בכל רע בתוך קהל
ועדה; מ"ר נגלה שמו ותקרא את הפסוק ד) כבוד אביו בן כסיל ומור
יולדתו, ושמחת הבכירה נגלה ואמרה אליו את הפסוק ה) ערב לאיש
לחם שקר, ואחר ימלא פיהו חצץ ו) כבר היתה גדולה צדקת המשפחה
הזאת אשר קנה והודה לו נחשב דעיה לתשומת ומרי שהכיר לראות, אבל
גם סופה של המשפחה הזאת היתה רע מאוד, כי הוא נחרק על
פי פקודת טורנוס-רופוס הרשע יר' השמדות של אדריאנוס הרשע קיים
בשביה הרנה, מקורות שלאחר לכל תורה לישראל, ואשתו נהרגה אחריו
ובתו הקטנה נתנה לשבית זנות. הצדקת, יאצלה להיה רק דינה, לכ'

ג) בדפו ביאה; ב) תוספתא כלים ב קמא פ"ד ג) משלי ה' יג ד) שם יז כה: ה) שם כ יז
ו) איכה רבה ג טז שמחות יב

ריא

פרק ג' משנה ט'

חנינא היה בן דורו של ר' אליעזר בן הורקנוס, שהיה תלמידו של ר'
אליעזר המובהק [illegible], והיה בא לר' חנינא באותו [illegible]
וכאוכן שעברו גם על ציבור [illegible] שגבר [illegible] הרשב, [illegible]
הוי נזהרים שלא [illegible] את [illegible] בכל [illegible] הזמנים
ונתפרסו [illegible] ע"י אנשי [illegible] רופאים, (מלבד [illegible] היה [illegible] רק רופא
[illegible] הוא שם [illegible] של [illegible] של [illegible] והמלונים [illegible]
[illegible] על כל [illegible]), אבל [illegible], [illegible] היה [illegible]
על [illegible], [illegible] ר' חנינא [illegible] [illegible], הוא [illegible]
[illegible], הוא [illegible] רבו, הוא [illegible] [illegible]
[illegible] והאנשים, [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] את [illegible] של [illegible], כן הוא [illegible]
[illegible] אבל [illegible]. [illegible]) [illegible] להוסיף [illegible] ר' אליעזר [illegible]
[illegible] ר' חנינא [illegible] רק [illegible]
[illegible] ר' אליעזר לר' חנינא [illegible] [illegible]
רק [illegible], ור"ח [illegible] בכל [illegible] ולחברו [illegible].
[illegible] שחררו את [illegible] [illegible] שלא [illegible]
[illegible] [illegible] שהיתה [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] של ר' יוסי בן [illegible] [illegible], [illegible] ר' חנינא [illegible]
ר' יוסי החולה, אמר לו חנינא [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible]

ריב

פרק ג' משנה ב'

מן השמים המליכוהו, והוא שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועתה ועוד ומקבל תפלות ומוסף בתורה דרכיו ושם ר' חנינא מן השמים רחמו, ונגזר על ר' יוסי ואמר שאני אומר לך בדרכים על עצם שאתה אומר מן השמים רחמו שאין אומרין על ... א) אלא שדרכיו הם גם ויאמר ר' ועוד ולכל הרחמים שאחרו מיתתו, גם אני ראיתי ושפתו לכלות בזמנים שהוא הסוף לשנות לצורת לפעולות העיבור, ואת חפשו ... את ר' חנינא לומר ודרש בדברים וספר תורה בחיקו, ואז כבר האמונה גם לעתר הנשמות נפשם ובשביל זה חרפו ואיך על כל המשפחה. ולכן בזמן זכו חלק במלכותו, כי אם גנב ושדד הלא בודאי יהיה נח את השלום והגניבה לביתו ולמשפחתו. (וזה טעם ומאמרם של הראשונים שאמרו עם העם, כי בשביל התורה שלא היו צריכים להיות את אלהיו וכו') שמחו ולא בזמן נשא הנפש אלה, ובשר שהלו אותו ... אות ... אבות באלה, וזה אומר אהבו שלום ... אותך אלהי האלהים בן ... כל אחד נעשה סוף כרמה הנפש, ויקרא ר' חנינא "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט ב) ואין מלתו אחריו "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ג) ודרש אלוה שחרבם, "גדול הרצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ד) ויקרו את ר' חנינא ויכרכו אותו בספר התורה אשר עסק בו והעלוהו על המוקד, וראה את בתו שהיתה מצטערת ... גם נחמה ושאלה, מה שיענה את

א) ע"ז יח' ב) דברים לב' - ג) שם ד) ירמיה לב יט

(ריג)

פרק ג' משנה ד'

מדוע הזכיר, הוא נבין גם את מלבודי, את שאלוהו תלמידיו רבי!
מה אתה רואה? ויאמר גוילין נשרפים ואותיות פורחות, ר"ל הם
יכולים להשמיד רק את גופי ולא נשמתי, [illegible] לפתוח את
פיו, מפני שהרוצח לא הסתפק לשרפו חיים, רק רצה להראות [illegible]
לו על הדברו שלא שוכך אהבה, ואם יפתח את פיו אז ימות יותר מהר
ויון [illegible] מרשעה; ולכן אמר להדבק גם [illegible] הרוצח,
אשר בעינו תלמידיו אמנו שלוש [illegible] לנחם, [illegible]
ונפשו [illegible] את פסק הדין אשר חרצו עליו בגלל שהיה [illegible] בקהילות [illegible]
והוא גם כן ענה ואמר שמסור לו לעזת את הפסק שהנ"ה [illegible]
אלו והוא הנאות; הבקשה של הרבה ותשובתו [illegible]
של הרבנים [illegible] את אותו, [illegible]
ערשו הכל לבאר את הדברות [illegible] של ר' [illegible] אמר שמסור
לסכן את עצמו, ור' חנינא שאמר [illegible] ודבר, כך ר' יוסי [illegible]
בן תרדיון [illegible]
אוני אין המצוות [illegible]
עם כל החכמים [illegible]
[illegible]
את תלמוד [illegible] (א). [illegible]
פרטא, [illegible]

א) [illegible] ב) אבדרש רבה במדבר

פרק ג' משנה ב'

ראוי לן להעיר, הלא מאמרו לר' אלעזר בן פרטא, והנה רש"י מתירא לומר
להם דבריו "שמא ישים בדבר לבו ויאמר שאין צריך אדונו, את משה וחוה
עוד ר"ל שכולם כתבו, ודע מאלו, משה אמרה ודוד משלו:- ורשו נדין בנך
את מאמרו של ר' חנינא דאשקלון, אמרו שהוא נתן את דעתו להראות את המורה
באותה נקדה כשרפה: לכן שנים שיושבו ואין נזכר לגמרי שום דבר תורה, כי
את דעתו דברו דברים אסורים, ושפיו שם רק התלוצצו הנה זה ג"כ דבר
איסור שנ' ובמושב לצים לא ישב, והרמב"ם ז"ל מפרש שהכוונה הוא מסוף
פסוק "כי אם בתורת ה' חפצו" אבל תאוה שם כן מבואר לנו הכוונה את הסוף
שהוא הענין; אבל שנים שיושבו ואחרי שיחתם ביניהם אלהם דברו גם כאן
ד"ת מרכה, את שכינה שרויה ביניהם. שנאמר אז נדברו יראי אלקים ורעו
ה' איש אל רעהו ושמעו היו דבריהם בתורה ויקשב ה' את דברי תורתם
וישמע ויכתוב וכו'. ר"ל ששם להם את שכרם בעוה"ב; ומנין שאפילו אחד שיושב
ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר שנ' ישב בדד וידום כי נטל עליו (א)
כולם מהרמב"ם, "וידום" שהוא לשון בדממה בשקט, אבל הלא המלה וידום פירושו
שהוא שותק לגמרי, לא אמר ר"ח שאף יושב בדד ושותק אסר בתורה, את מתאים
הפסוק הזה, ר"ל אמר אף יושב בדד ושותק ואינו לומד גם אנו מוצאים
לגרות כי נטל עליו את ה' כן ללמוד, לכן תוכל שלו את משלו, שלא הם
אמר שאעפ"י שכר על תורתו וז"ל לגמרי אני מתאים עם הפסוק, זה אחד
מתאים עם הפסוק הקודם, "טוב לגבר כי ישא על בנעוריו, ...

א) איכה ג' כח

פרק ג' משנה ב' ג'

בתורתו, והביא אחר כך סייעתא ופירוש להבין את המאמר הזה ושוב לשיטת
ב' בפסוק הזה לענין התורה ביחידות ואעפ"י שכבר כתבו זה, מ"מ כדי
שיש שרוצים לחלוק לפרש כך, החלק השני של הפסוק "בנפל אליו"
וגם זה שאינו מבואר כל צרכו, והנה הכל במשנה ו' אמר ר' חלפתא איש
הדבר אבל אינו רואה מפסוק אחר, בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא
אליך וברכתיך, כן גם ר' אבין בר כהנא אמר משמו של ר' יצחק אותו
המאמר א) ואת הפסוק בכל המקום וכו', משמע שגם הוא מבין שהפסוק
שהביא ר' חנינא אינו מתאים למאמרו. - משנה ג' - ר' שמעון
אומר שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה
כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר כי כל שולחנות מלאו קיא
צואה, בלי מקום, אבל שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו
עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום שנאמר
וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה':- ביאור -
הרבה מפרשים היו בשם ר' שמעון שולח לפני סופר הדורות הנה סתם ר'
שמעון הוא ר' שמעון בן יוחאי, וגם מאמרו כאן משמע שהוא ר' שמעון בן יוחאי
כי הוא היה מלמד תורה עד שהוא פירש את הפסוק, לא ימוש ספר
התורה הזה מפיך דברים כבתחלה, כ"ל שהוסיף לבטל אפילו זמן קלה
לימוד התורה, אבל ר' ישמעאל חולק עליו ב) ואמר הנה כמנהג
דרך ארץ, וזה אומר שאדם צריך לנהוג במנהג דרך ארץ, לחרוש לזרוע, לקצור

א) ברכות ו' ב) שם ו'

פרק ג' משנה ג'

רע"ב

ולאסוף את התבואה, ור' שמעון אומר אפשר אדם חורש וזורע וקוצר ודש וזורה, ותורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושה רצונו של מקום מלאכתם נעשה ע"י אחרים שנאמר א) ועמדו זרים ורעו צאנכם; (אמר אביי :) הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידם, כר' שמעון ולא עלתה בידם, כי לא אפשר לעסוק רק בתורה, ר"ל הרבה עשו כר' ישמעאל שעסקו גם בתורה עם דרך ארץ, אז עלתה בידם גם התורה, אבל אלו שעשו כר' שמעון, שרק עם התורה לא עלתה להם, מפני שאם אין קמח אין תורה, ויש גם לפרש את הרבה עשו כר' ישמעאל וחרשו וזרעו אז עלתה בידם של העוסקים לעסוק בתו-רה כל הימים, כי לא היה הלחם בצמצום, אבל אם הרבה עשו כר' שמעון שעסקו רק בתורה לא קיים בדרך ארץ, אז לא עלתה התורה בידם גם של הרבים וגם של המעטים, כי באה ותפרנסו כולם; וגם רבנו גר פליג תה בשבוע הודה לו בזה, כי הוא בכל תלמידיו שלו וביחד אלו. שאמר תורתו בזמן של עבודת השדה, כדי שיהיו להם פרנסה של כל השנה, וזה שאמר להם בימי ניסן ובימי תשרי אל תתראו לפני, כדי שלא תטרדו במזון כל השנה ג) : ואני בדרכי הנהלתי סגרה קלרה של החכמים שהזכרתי: ר' שמעון בן יוחאי נולד בשנת ג' אלפים תתפ"ו ד) הוא היה אחד מחשובי תלמידיו של ר' עקיבא, ושם אמו יהודית היה מוכרח להת-חבא להישאר במערה שלש עשרה שנה, ושם נכתב בה הזוהר הקדוש, ודברי בבבא מתרת את כל התנאים, שאמרו טוב תורה עם דרך ארץ, אם אין קמח

א) ישעיה סא ה' ב) ברכות לה ג) שם ד) יהלת שמעוני

(ריז)

פרק ג' משנה ג'

אין תוכה, אהוב את המלוכה וכו', ואף גם להחליטו הוא בלתי אפשרית
כי בין אדם היה נעוץ למפולת שהיה הלכה וכו'. כי באמת הלא המלוכה
לא נתנה לאלופי הזכרון; ואף הדבר (משמעות כאשר ישבו ר' יהודה ר'
יוסי והוא ספר ר' יהודה את המעשים הגדולים והנחוצים אשר עשתה
רומי משה בשביל המושבים בארצותם, והלל את התוצרת, הגשרים
ובתי המרחצאות, ויענה ר' יוסי ולא ענה כלום, ור' שמעון הלעיג את כל
רוחו, ויחרד את דבר מלכות של המלוכה הרשעה הזאת, אשר אין אמת
אין צדק, אין חסד ואין משפט בכל דרכיה, ואף הוא כן עשה בכל טוב
הנה זה אך רק בשביל טובת עצמה, ויהי כאשר נודע הדבר לבני רומי
מ... ויבוא אליו אחד יהודה בן גרים, ויגלה את ר' יהודה, אשר יוסי יחד
לגלות לציפורי (במסכת שבת[א] כתוב שגלה לציפורי לפי שאמרו הנה זה אמת
כי היה הוא נולד בציפורי וגר שמה) ואת ר' שמעון לגזר משפט מות, חולש
הוא חשב להמלט מהם, ויסתר הוא ור' אלעזר בנו במערה אחת שמה
היה נטוע עץ חרוב (כי זה לשון הירושלמי ר' שמעון בן יוחאי עבד טמיר י"ג שנין
במערת חרובין) גם מעין של מים היה שמה, וזה היה באמת עושר גדול
בשבילם, כי בזמן שהיו נרדפים היו צריכים לבחוש ולמהר להתחבא
אצלו אמרה ... אשר הצרכים היותר חשובים הוא בה, ובני ... ופשטו
מלבושיהם וישבו ערומים בחול, למען תוכל כל היום, רק לתפילה היו
לובשים מלבושיהם. כן ישבו במערה שתים עשרה [illegible]

א) שבת ל"ג ירושלמי שביעית

רות

פרק ג' ו'י"ג

ר' יוחנן, הן כבר זכרנו נ"ב שנה שלא ראה אותם ליד בן אדם, ובדבריו לחנך
גם אודות צורתו דאשך הבאן, לכן נפשו אין המורה להכיר אלו פגר את הנוער
הפסק-בין אשר הרגיל אלו, ודמות כן היה הנוער פגר את, והפסק-בין לא
נשאר שום ברכה, אבל הם התרגלו להיות חוץ לעיר ולהתאסף עם בחורה, וכן
כאשר נפשו וכמו שנמצאו הרבה שהולכים שבילות גסות וזונות ומתלבשים
ושונו גם כאלה שמשתדלים להתעשר, אך התחילו לגלות, ונעשה היום הנוער
שלבשו בגדיהם א), שהוא יפה בת-עין, וכמו גם כן אליפה של בית המון לחוש
כעין זה, כי בדבריו גם החכמים היו נגדם, כי היה זה אפשר לכל העולם לחוש
כמו שהם חיו, לכן אמרו שאם צריך לבם להתרגל לחוש אלה, אם אוהבים אותם
שאין לאהבתם, והם שבו וחיו לזה שום שנה, אבל באמת הנה כבר הרגל גם
ר' יוחנן בעבודתם של התנאים, כי היה זה אפשר לפרש אחרים בדבר כזה
כזה, לכן כאשר נפשו אחרי השנה השלש עשרה, היה כדבר ר' יוחנן אתמן,
אבל בני ר' אלעזר כאשר לעיר ונלכד, לא הסכימו שם לדבק העולם ועקשים
של בן אדם, וזו הוא האלופה בגמרא שלך שאת-כל אז שהובא ר' אלעזר, הנה
אכפת ר' יוחנן ואמרו לו דין, כי העולם אני ואתה שונים אתם שלום אתר
רק בתורה; והכן יכול להיות שבאמר של ר' יוחנן במסכת ברכות ב)
שאמר בבריתו כבודו, אמר כאשר נפשו בקדם הראשונה מן התורה, וגו'
אחרי כן כבר אמר שבו אני ואתה, ובזה ואמר כזה אמרו שהם אותם
את אמרו אם ברכות; הנה הוא אמר ג) אפילו לא נגע אדם שהרגו

ב) ברכות ה' ע"ב ג) מנחות כ"ט

ריטב

פרק ג משנה ג

ומרבית, כיום בזה את המצוה לבד ושוב ספר התורה הזה ואין להם
גברים כבתחלה מאז, כן אמר או) גדולה תורה שמקדמת את המילה, עם
אמר, לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן בזכ: שלא היה להם דאגת פרנסה
ולכן לא יאה כמלה, כי כולם היה אזי ולב לעסוק בתורה ומתוך כך את
שכלו. (אולם הרב המחבר הגר"א ארלנשטיין במאמרו: בספר היובל, שהקדיש תנא
מורנו הרב הרבני הגבר ר' עזרא לוין לזכרו [illegible], אתרץ את המאמרים
במאמרו של ר' שמעון בזה במאמרו, שזה שאמר כל המאמרים של תורה [illegible]
הוא ר' שמעון בן יוחאי, והוא דבריו הראשון שראה רק את ראשי התיבות רשב"י
וחשב כי המאמרים לר' שמעון בן יוחאי:) אבל לפי מה הנה ומרצים כל
המאמר רק אפילו לדידי- נגושות בכל הגמרות. אבל על כל פנים נסברה
שיש אהבה גדולה לתורה, לכן מתאווים [illegible] עם [illegible], ומה אמר שלא
מתפללו, ושא [illegible] [illegible] הבדידה [illegible] באסור, או מתוכים לדבר
בדברי תורה, לא [illegible] מדברים בתורה הזו, [illegible] לדברים
גברים [illegible] [illegible] גברים אסורים, ושא מצטרפת גם התפילה
לתפילה אסורה, ושיטת הוא תפילה אסורה ש"מ שהתפללים צריכים
[illegible] הוא תפילה [illegible] אותם, כדכתיב [illegible] [illegible] ושהתפללו [illegible]
אותם ב) [illegible] [illegible] אותם אפילו שזה הוה [illegible] של [illegible] ע"ה אחרי
הקריבו את קרבנותיהם להבעלים [illegible] סאמה, כי הם [illegible] גם
את [illegible], [illegible] הוותה לצרכי' [illegible] שהקריבו. [illegible] להם [illegible]
[illegible] ירמיה פס. ב) תהלים קו.

פרק ג' משנה ג'

משכינת רצון של הקב"ה המקבן; לכן שאמר שלשה שאכלו, מפני שאף נחשבה סעודה
שבל הסועד וחוזו שאכלו יחיד נחשבה הסעודה שאכלה שביו, ולא ונחלה להנות
שהוכל מזבחו מתים, כי שזה לא שאכלו פחות משלשה, לכן הסעודה של שלשה
מן שלשם, וזה חוב גמור לדבר מדברי תורה, שלא תהיה נחשבה הסעודה כזבחו
מתים, שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום, ר"ל אם השלחנות
הם בלי מקום הוא הקב"ה שהוא מקומו של עולם, אז הם מלאים קיא-צואה:
הוא ר' יבו"י הוה אומר א) לו הוותה ביום מתן תורה לישראל על הר סיני
כי אז שאלתי ממנו לשים לכל אדם מישראל שני פיות, אחד אשר בו ילמוד
תורה והשני אשר בו ידבר של צרכי גופו; הוא היה מפרש את כל שמם וזה
טעם שלאמיתו מוטב לו לאדם, שיפיל את עצמו לתוך כבשן אש ואל ילבין
פני חברו ברבים ב) ולמו תמה אלה שכינים לדבר גם כל לשון, הוא פירש
את הפסוק ג) כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה" ושאל במלך יהודה
אחר של דורות המרפס ... לשלם ופקידו המרפס את שמגיע להם,
וכאשר שאלו שוחו הלא כל המרפס הוא שלך, אמר להם ממני ולמדו כל הגדולים
לשלם את המרפס, ולא להדרות את סחו ... , כיאמר הקב"ה כבודו
אני שונא את הגזל אם שאפילו הכיפור עולה, וממני ולמדו כל בני אדם
לשנוא ולדרות מגזל, לכן היותה מצוה שבאה מעבירה תועבת נפשו!
הוא היה אומר הכבר והמאכל ורבו ברוכים מן השמים, אם עושה טוב
ישרת לחם, ואם ירשע ועשה מרות, ומפני שהוא היה אוהב את העניות

א) ירושלמי ברכות פ"א ה"ב ב) ברכות מ"ג-ג) ישעיה ס"א ח', פסחים ...

פרק ג׳ משנה ג׳

אכן השתמש לא רק גם בהלכות ובמדרשה להעלות את דינם והוא היה
המופלג מכל חבריו, כמובא אצל המקומות אשר היו לפניו ולאחריו; הוא
דרש שמעו מבין רק, הוא דרש את הטעם של המצוה הכתובה בתורה. הן
אמנם גם החכמים הנזכרים דרשו לפעמים טעמי המקרא הכתובים בתורה,
אבל הם לא רצו בשביל זה את ההלכה, ולא לימדו אותה רק בסבורו את
ההלכה ע"י טעמים של הפסוקים, לא כן ר' שמעון שלמד גם מזה לפעמים
את הדין: לדוגמה כתוב בתורה "לא תחבל בגד אלמנה", ואין התורה
מבחינה בין אלמנה עניה לעשירה, ואולם ר' שמעון דורש את הטעם לזה
ואומר מה טעם שאסור לחבל בגד אלמנה, מפני שחייב להחזירה את
המשכון בכל ערב כמש"כ "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו, השב תשיב
לו כבוא השמש, ושכב בשלמתו וברכך" לכן אם יבא בכל ערב להחזיר
ולהשיב לה את המשכון, ולבוא ולקחת אותו, אז נכנסים להוציא
עליה שם רע, לכן אסרה התורה שאסור לגמרי לקחת משכון ממנה, אבל
כאשר היא עשירה, הלא אין אנו צריכים להשיב לה את המשכון בערב,
לכן מותר לקחת ממנה משכון, ואף החכמים שבחו את חריפותו ובינתו
עם ר' עקיבא רבו א); כמש"כ היה תלמידו של ר' עקיבא היה רבו
אומר בו בשעתו, בכל גודלו ושבחו של כל תלמידיו המובהקים, כמו
שמעו את מבחנו, ומעשיו בחייו ר' יהודה בן בבא; הוא היה מכיר טוחן
[illegible]

א) תוספתא עדיות ב.

פרק ג' משנה ג'

מהחלק שלפני, והרחקתים ונזלו להתברך בחמור טבריה, ומצא הדברים
של נזכרין המתאימה לדור האחרון, וגם בגלל הטוב הצפון בה ובמיוחד לזמננו
זמן פסק-דין שהוא ההורג, וגם כהנים ורבים לבוא שמה ולהתפלל בה, תחת
אשר עד כה היתה נחשבת לטמאה, מפני שנקברו בה גדולי קברים והיהודים
התרכזו מבוא שמה, והם שאמרו שהדבר מזמות מדם נקברו שמה מהר
יותר שלא נקברו בה אנשים, הוא בדק את עפר הארץ ושם מצא שיצאו עצמות
נקברים במקום אחד, ואת כל העיר טהרו מחזקת טומאה, והוא הוסיף במאמרו על
דברי ר' חנינא בן תרדיון שאמר שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים, אבל
שלשה שאכלו וכו' כאלו אכלו מזבחי מתים; אבל שלשה שאכלו על שולחן אחד
ואין נעשה סעודה, ואמרו עליו דברי תורה וכו' שנאמר וידבר אלי זה השולחן
אשר לפני ה', כלומר ודבר אלו בדברי תורה, אז הוא שולחן ה' (פירוש רש"י ז"ל)
ר"ל אם בשעת סעודתם דברו עליו, אשר הם דברי תורה אז הוא שולחן ה',
ובשביל זה שלשה שאכלו חייבים לברך ברכת המזון, כי בהדרגה הפותחת בדבר
מעצמו, ודברו עליו"; ובשביל זה יר' שמעון המשיך והוסיף על דברי ר' חנ"ת
לכן הפסוק המספר במאמרו לאומרו של ר' חנינא בן חכינאי, שאף היה
מספר שלשה מתחים בשם ר' חנינא זה אחר זה, ולכן הקדים גם את מאמרו
למאמרו של ר' נחוניה בן הקנה שהיה דורש ממנו שנה לפניו:
וכן לא להרחיק מן אביו ורבו שהצטרכתי הוא לספר גם את תולדותיהם
שאו היו אותו של אביו היה נחמן כשם סבו הוא אביו רבה בר נחמני, שהיה

רכו

פרק ג' משנה ג

ראש הישיבה של פומבדיתא אחרי רב יהודה בר יחזקאל, אולם מפני
שהוא נזכר והוא עיוור ונתמנה במקומו רבה, לא רצה לעשות אותו
בלא ספרו [illegible] אותו אומר לומר שלו כלא סבו, וכן נאמר שלו מפני
שנשכח כתוב שלו המשנה, הוא נולד בערך ר"ו שנה אחרי החורבן של
הבית השני, והנה כאשר רוב תורותיו על מקומו רבה שהיה חריף ועוקר
הרים לכן היה גם הוא חריף גדול, ובגלל זה נבחר לראש ישיבה בפומבדיתא
אחרי אפילו [illegible] המדברים [illegible], שהיו רגילים לראות שוליהם, והם
אביי, רבא, רב זירא השני ורבה בר [illegible], והוא נבחר מפני שהגורל
שנתעוררה, באופן הוגש מכתב, לא היה אלא שום פירכא, זה היה
אחרי מות רב יוסף שקיבל את הישיבה אחרי מות רבה, ובשנות היה
[illegible] גם [illegible] ורוצה מקומו רבה: רבא נולד בערך
ר"ל שנה אחרי חורבן ב"ש ומת בשנת רפ"ב, הוא היה איש עשיר וגדול
כשרונות, גם הוא היה חריף גדול לכן היה גם הוא בין המועמדים
גרים המועמדים לקבל את ישיבת פומבדיתא, אלא מכיון שנבחר
אביי, קיבל אחריו אותו, ונתמנה הוא רבה בר יוסף בר חמא לראש ישיבה
[illegible] שנים, ובזמן שאביי קבל את הישיבה בפומבדיתא ומת הוא
רבא ישיבה בעיר מחוזא, והנה כאשר רוב בני הדור היו עניים
לכן לא רצו בני בבל להתחתן בהם, וכאשר [illegible] בהם המתנכרה [illegible]
לעשות שכן והתחתנו בהם, כי אין [illegible] להם [illegible] [illegible]

פרק ג' משנה ג'

אף על כל מאמרי הזקנו ומבין דבריו שהותר להם לצאת ממערכות לנצחם, אולם
בענין להניח את כליהם, עוד הוסיף בזה את התמרמרותם, כי הלא בזה רק
תורה זות זכרים ולפעמים בדבריו, והתחתם בממגרות שהן אסורות לבני
ישראל, וכן כמו כן שרבו לרגמו בתרוגיהם (משום שזה היה בחג הסוכות)
ואז נגשו פעם לאלכסנדר ינאי מלך ובזה רבות המעשה, את בא כזה ודרש
תנוע לר' מאיר ואמר שגר מותר לצאת, וזה שאפילו בת כהן, כמובן שזהו
דבר מחודש שלא היה זה בתקף לב, ונתנו לו מתנות רבות, ואף
גמר בדעתו לנסוע ולישב במחוזות רחוקות ללמד את בני עמו תורה, ואחרי
מות חבריו נהל את ישיבת הישיבות עם נחם, והוה כמשל לישראל היו חכמים
רבים של התלמודים לכן נתרבו בימיו תלמידים הרבה בישיבות הישיבות
הוא הסדיר את ספריו במסכתה ברורה ובאופן שכלו; גם באולם עשה
הרבה טובות לישראל וכאשר גזר שבור מלכא גזירה רעה הצלת רבים
בפרוס לבטלה, עד שגם מפרס וישראל פנו אליו להלצם מצרותיהם
בימי קוסטנטינוס וגם מלכי רומי, אבל סופו היה שהיה מוכרח לברוח
ממקומו, כי הוא פגע להבליגו לאויש נהודו [illegible] עם משה פרסות והיהודי
את אחרי המלכות, וכאשר נודע הדבר לשבור־מלכא שמאד נפגר
לאשרו, אזה מצא תשובה, לשפוט אותו למות, כמו לברוח את כל אוצרו
כאשר כל הרוגי מלכות שכל רכושם עובר לאוצר המלך, אבל כזה לא
חפה לעשות וברח, אולם זה הרקיע של ברושות ואת כמעט בחלנו ממנו

פרק ג' משנה ג'. ד'

אחרי אלו פסקה גדולתה של ישיבת מחוזא, וישיבת פומבדיתא
שבה לכבודה הראשון, כי רב נחמן בר יצחק ולא היה ראש הישיבה
אבל גם הוא לא האריך ימים, כי רק ד' שנים ניהל את הישיבה
ומת בחייו. ר"פ אחרי הירגן, ואחריו ניהל את הישיבה רב פפא
וט' שנה: - משנה ד' - רב חנינא בר חכינאי אומר
הנעור בלילה - והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה
הרי זה מתחייב בנפשו. - ביאור - ר' חנינא נולד
גם כן בשנת השנה שבה נולד ר' שמעון בן יוחאי בשנת ג' אלפים
תתפ"ג לבריאת העולם, הוא היה גם כן מתלמידי ר' עקיבא, אבל
הוא לא היה מהמצוינים, אע"פ שהוא היה גם בן משפחה, כי הוא
קבל את תורה מר' יהושע, והיה חבר לר' שמעון ב"י, ושניהם [illegible]
לפני ר' עקיבא בבני ברק י"ג שנים רצופות, והיו אחרי השנים הרבה
הרבן [illegible] [illegible] ביתה [illegible] להוציא את [illegible] לפנים
אחרי שהוא כבר בגבר, עם אשתו והיה להיות לחיש, והיו [illegible]
את רחל [illegible] הדבר שלא [illegible] אותה, ותרד הנערה ותדבר לאמה
ויפגע לב הנערה ותמהר ארבה שמחה, ותפלל ר' חנינא [illegible]
לב. זו תורה לא יכנה? כי הוא הלא היתה הגורמת לתורתו [illegible]
כל הראשון, ותלב עליה נפשה. ותהי המשך [illegible] כל הדברים
גם [illegible] בהבחנה ומסורתה לקבלה, ואהבתה לתורה, והסגולה [illegible]

כ"ה

פרק ג' משנה ד

במשנה הקודמת ישבו שנים ועסקו בתורה אשר עליהם (א) ועתה נאמר אם אדם אחד, והוא שכחו כבוד ר' חנינא בן חכינאי, שם לבו כמאמרו של ר"
ומי בטלו, יהיה מוכרח לומר זה ספר בריתות: הוא ר' חנינא היה אומר
הנעור בלילה והולך יחידי בדרך, ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו
בדרכה, כל הלא מתחייב בנפשו, ושבת מחויב באורחותיו (ב) "אמר רב יהודה
לא נברא לילה אלא לגירסא, אמר ר"ל לא נברא לילה והלבנה אלא
כדי שלא לגירסא, כולם יהיו עוסקים בלמודה של אדם כמאמר הוא ודאי
כל הלום של בלילו נברא הלילה לגירסא, לכן כל מי שמפנה לבו להתחייב
בנפשו המחרת, שבל בימי צרתו של אדם אשר כדי אינו ומפנה לבו כל
הלילה ומתעורר כל הלא מחויב לקום ולמוד תורה, וזה שאמר ר' חנינא באמ:
נפשו: וזה שאמר דוד המלך ע"ה (ג) ויום יצוה ה' חסדו ובלילה שירה, אשר
בלילה שירו עמי. ר"ל המוסיף בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד
ביום, (ד) בן עזאי לאמר ירב יהודה המתבונן של לילות של עכשיו יהם ערבים
והלא כל בן אדם מוכרח לישן בלילה, ור' לקיש המתבונן של לילות של חורף ישנו
זמן גם לשינה וגם ללמוד תורה, וזה כמו ששנינו ר' חלי עזר הגדול (ה)
ומעשה אשר בשר ומולך כל מי שמוסיף ללמוד גם בלילות ומוסיף חיים לכל
מוסיף כך יורד סכנה של נפשו ומוסף לו רוב כבוד בעולם: ולמרדיין את הסדרה
של מאמר חז"ל (ו) "גלה ת"ח כל מה שמצוינים בחכם מושכת אליהם, אבל בשעה
ימי-שבת, כל מה שמצויינים בעצמה מתורפת אליהם, כי כרובו אורח ערוה

(א) ודרש רבה בחשלומו יג (ב) עירובין סה. (ג) תהלים מב (ד) חגיגה יב
(ה) תענית לח: (ו) ניים משנה אחרונה

(רכג)

פרק ג' משנה ד'

הולך הגוף ונחלש, אינו נרדם שונא ורגיל לישן כל הלילה, עם התאוות הרעות
כמו סרי מאמין, לכן זה-מה שאמר כל מאן ביולה את מאמין בכל אינו מתווה
כבולבלבולו, אבל בזמו נעמתו שונא ורגיל כדי לשמור את התאוות, ואין
לו בזה לבלות את הגוף את גרתו מבורכה הוא, אבל ת"ח אשר החרד
אינו נזכר לומד בשונה ולשנות תורה לכן בזמן מנעתו כל את נאמנין
שונא ורגיל לישן הנה הוא עם ואוסף התורה את פתח מושכת אלו
כל פעם ואם כי הוא רוצה לו להשתדלות התורה והחכמה; וזה
אמר ר' חנינא המהלך בדרך יחידי, שאז סכנת דרכים מרחפת עליו
ומפנה שלבו לחשוב באמונה, תורה כי אז יגן זה עליו ויסוב
את פגעי מהסכנה, אבל אם הוא מפנה את לבו לבטלה אז נופל
לו-אלו שואת הפרק ומתחייב בנפשו מפני שני הדברים גם יחד
בשביל ביטול התורה ובשביל הסכנה לכן שאמר ר' לוי בן בשנה:
מעיות השטן אלו לעצרה על הסכנה, בו המהלך בדרך יחידי, הישן
בבית האפל יחידי. והמפרש בים הגדול, שנולד בם המצוקה
סכנה, ואלו הן שאמר ר' חנינא החכם באמרו, ומפנה את לבו
לבטלה, לדבר שלו, שהוא מתחייב בנפשו, ר"ל שבם יחתנו אסך
בודדה, באלפי ימין וגם שוני אסך בתורה אז הוא מתחייב בנפש:
גו מעולם הזה וגם בעולם הבא: - משנה ה' -

ר' נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה,
אין [illegible]

פרק ג' משנה ה'

מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.

ביאור — ר' נחוניא בן הקנה היה נקרא גם ר' נחוניא הגדול, הוא נולד בג' אלפים תשכ"ה לבה"ע, הוא היה רבי לר' יוחנן בן זכאי, ושמועותיו היו רבות ונכבדות, וגם ר' ישמעאל בן אלישע הכהן גדול שמר אותן בלבו אף ולמד את התורה אצל מחמת דין, ומדות המדרש שלו לימוד תורה היה נוח: עם בעוניו מדות הענוה, והיה מפזר נכסיו לתורה, היה מתפלל שלא יפגע הוא בא ונכשלו את חבריו בלימודו ב). בן הותר שהבנתו לכל שונא רבה מעוף ולכת בשמחת כרצון בשמחתו הוא, ואעפ"כ יהיה עשיר גדול בכל זאת קבלת את הנכסים ואת העושרים הרודפים אחריו הם לא רצו להרבות הונם, ובעבר התאוה ורדיפה אחר הכסף לאוהבם נאמר אוי לו מה רוצה מאתם לכן כאשר הכסף לא היה נחשב בעיניו, היו מגיעים אליו כספים רבים מאד: אף הכל עת שהורה לתלמידיו נאמר לפנינו מאד מאד, אבל לאמת זה השוה ליפה ומחשבת אשר בה לכל את התורה, והוא כלל ופרט ג) שמ"ט להמוסף הראשונה של השיטה לדרוש את התורה בשבע מדות, אשר בהן נשנו גם הכלל והפרט היה הלל הזקן, אבל בנראה לא קבלו החכמים את שיטתו, כי לא קבלו הלכה ממנו רק בשאלה את הקל-וחומר והגזירה-שוה, שדרש אותם לענין פסח שחל בשבת את השבת, עד שבא ר' נחוניא וקבל את שיטת כלל ופרט, והוא כאשר הוא היה רבו המובהק של ר' ישמעאל בן אלישע, גידל הוא גם את יתר י"ג המדות של הכלל

א) תוספתא דמגילה פ"ד ב) ברכות כח ע"ב ג) שבועות כו

פרק ג' משנה ה' ו

והוסיף עליהם עוד ששאלו והחליט שהתורה נדרשות בי"ג מדות, ונראה
שהשאלה באמת באסתרו למשנה זו מאחרים, כי הוא היה מופלג לא שאין חולק שו
בו בזמן הזמנים לא מולדו עשונות; הוא שחיבר את התפילה "אנא בכח"
הוא היה שונה מתנות כמו שאמר לך חנינא, אשר בגללו אנו שלומדים את
פרקיו, והוא בין הצורך אמר "לא עלית מתנות", הוא הורק וזוג ההם
ורבי שלמדו תלמידו זאת הורכבת ואומר, אמר אותו לא נמסר
של חבריו; אחרי שהודעתיך עקרה נכבד את תלמידו פליק שהיה זוג
כל ימיו בלימוד התורה, בכל זאת היה גם לשר גדול, לכן שנה לכל מי
שלא ללמוד תורה ג' הללו אמנו בתקנת הפרנסה ואל האיסור; אשר לפי
מה תמונה מאמרו של הרמב"ם על ההקדמה לספר ברמוס שהוא
לא ראה את החורבן, כי נפטר צעיר וזה לא מתאים למאמר חז"ל א)
שר' ישמעאל בן אלישע ראה את הכהנים בזמן החורבן כאשר היה נער
ילד והוא הכא היה תלמיד ונמוק לא בומו ולפות, ואף גם אשר חכ-
מה אנא הבהן שחיבר בזמנו שהתכון של שיבת ציון ובות מעלה,
ואולי היה כוונתו עם התלמידים שאמר הפורך אל תורת ומתנות אלו
אל תלכו. בשביל שזכו ופרקו מעליהם את על התורה נרבה
עלות ותורה ונשתכחו חמת אלו הכהנים לגמרי: - משנה ו' -
ר' חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא אומר, עשרה שיושבים ועוס-
קים בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר אלהים נצב בעדת אל

א) גטין נ"ו

רל"ה

פרק ו' משנה י'

ומנין שהכלל חמשה שנאמר ושגופתו על ארץ נסבה, ומנין שהפסוק שלא
שנאמר הנה שלהים ושרית, ומנין שכלו שנים, שנאמר שלא נדבכו נכונו"
משפל רעהו ויעצב ה' וישאר, ומנין שכלו שחד, שנאמר בכל הגלים שיר
שמכני את שאו שבחו שלשון ובדרכו; -ב ויעור- ר' חלפתא היה
מהחכמים הכי מנינים שיצא אב למד ר' גמליאל הזקן, בהיות אב בראשים
של ...ונה, והסריך ומוע לב שאמר בואו ר' עקיבא לגלות מצב שחור את
דבריו. מפני ר' עקיבא, ור' יוחנן בן נורי תלמידו היה ר"ב וחבר לר' עקיבא
הוא היה ר"ב ושמע שמעון לר' גמליאל השני אביו ביבנה נכדו של ר'
גמליאל הזקן, ובשהה בתו את חמשת ואו נגם, סליחה נפשו להנהיג בציפורי
ונר מגורו היה בגליל את ספרי בית המקדש א) בנוגע לתפילות והברכות
בתעניות צבור, שבל החכמים לא הסכימו לו, ובעבל חכמתו בתורה כן
היה גדול ותוס, כי הוא היה חוטר מגזע ושאיא שמו מקבל ב) (דמיי קדושין)
מצפצפו ויפה בן כרבי, שולח הוא נחל ותשפרחם מבין ודן בנו, מאוד
שבותו שזר רבר לשבתו, בני הראשון את בנאמרין בלו בנים שם ודם בנו
השני ר' יוסי את השמת שלחו ג) ונראבה אשר ויקפלה אותו. ולומר היום
כל הדות אלו ובוש חלפה לו חמשה בנים, כולם חכמים וירא אלהים בשנת
שם, ור' חלפתא הזקן היה פסר בהם שאמר הנה קנית שבנים בישראל;
מהלכותו נזכר בן שמה ד) שאמר ר' חלפתא איש ר' אמור תנו לכם לו משם
ולא תנו, אשה נעשה לתנו שרי תנו, שלו לפי דעתו נשה הבר לר' חלפתא

א) תענית טז ב) ומשנה ו ג) ירושלמי ובאות ה ד) ...

פרק ג' משנה ו'

אשר היה אב בית דין בימי ר' גמליאל הזקן שהיה בימי אגריפס הראשון כחמשים
שנה קודם החורבן ומאיר פ"ב ד"ש ר' מאיר שהיה תלמידו של ר' עקיבא, ואם
כן הלא במשנתנו נאמר איש שהוא היה מכפר חנניה, וכאמור [illegible] אמר
לכבד להביא בדור מאוחר לזכרו ספרו בתוך האגדה? לכן יש לומר שהוא
שני תנאים הנזכרים ר' חלפתא, אחד בימי ר' גמליאל הזקן והשני אחר שנולד
שמא הנזכר ר' מאיר, והוא שהיה חברו ונזכר של ר' גמליאל דיבנה, ושניהם
היו תלמידים של ר' עקיבא וחברו של ר' מאיר; אולם מאמרו במשנתנו זה
שהוא היה אוהב תורה ועוסק בתורה, וזה שאמר עשרה שיושבים ועוסקים
בתורה שכינה שרויה ביניהם, שנאמר אלהים נצב בעדת אל, ועדה הוא
עשרה אנשים כמאמר הפסוק עד מתי לעדה הרעה הזאת, שנאמר במרגלים
והם היו חוץ מיהושע וכלב עשרה אנשים, אבל הרמב"ם גורס „עדה עשרה"
דבין מפני שהפסוק נאמר על בית-דין. ומנין שאפילו חמשה שעוסקים בתורה
השכינה שרויה ביניהם, שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה, כי האגודה
מתקיים אין פחות שאגודה היא חמשה, וזה הוא הרחבת מן הפסוק
הזה שהשכינה שורה בין חמשה מלמדים שלומדים תורה; והחכמים הרמב"ם
מפרש שהאגודה נקראת מה שאוגד ביד שיש בה חמש אצבעות, אבל
הרעיון הזה שנשיה באגודה חמשה, לכן נראה לי לפרש ואגודתו על ארץ
ר"ל העולם שנברא שנגלה חמש היסודות, וכן השלמה של החמשה חושים, אוק,
צמחים, בעלי החיים המדבר „אדם" וכן מהעלה הוא המלכה

פרק ג' משנה ו

שבו העולם נברא בשבילה (בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית), ובהעולם קובעו
שהשכינה שורה בו, כי בלי השגחתו לא יתקיים; ושלשה למדים מן הפסוק "בקרב
אלהים ישפוט, ובית-דין הוא משלשה בגנים; אבל המפרשים הלכו אחר הזמן
הזה ששלשה הולכים לתפילה, לבית-מדרש ולתלמוד תורה א) וזה שאמר כדי
רק משנה אמר ר' יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת, שנאמר אלהים נצב
בעדת אל, ומנין לשלשה שיושבין בדין-תורה שהשכינה עמהם, שנאמר בקרב
אלהים ישפוט, ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה שהשכינה עמהם שנאמר אז
נדברו יראי ה' וגו' ומנין אפילו אחד, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'
והגמרא מקשה, אם אחד עוסק בתורה השכינה עמו שנים מבעיא, והתירוץ
דשנים עוסקים בתורה, אז נכתבים דבריהם והדברים שעוסקים בו בספר
הזכרונות, אבל דברי האחד לא נכתבים; ומקשה אם כן שלשה השכינה
עמהם שלשה מבעיא ומתרץ דיכולים לומר שבדין-תורה, לא באה השכינה
[illegible] דבאו להשלים, דינו כעוסק בתורה ממש, לכן מנין השכינה שורה ביניהם.
ומשיב להקשות הרי עשרה מבעיא, ומתרץ דהכוונה שעשרה עוסקים בתורה השכינה
מקדמת לבואת העשרה, והנה להם מורה תמוה מדוע פסק של חמשה שיושבים
ועוסקים בתורה שהשכינה שורה ביניהם כמו שאמר ר' חלפתא במשנתנו,
הנה זה מפני שאם חמשה עוסקים בתורה השכינה עמהם תמיה מבעיא, אולם
לפי ר' חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה שאחד שלומדים תורה השכינה
עמהם מעלה מבעיא, אולם לפי שהגמרא [illegible] אמר כדי להגיד

א) ברכות ו

(רלג)

פרק ג̄ משנה ו' ז'

שהמשנה שלפנינו הנה זה וסוף לענין העולם, אבל פחות מחמשה מוקדם
שהמשניות שורה בתיקונם שאלו זה אף וסוף לענין השלם! —

משנה ז' - ר' אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה
ושלך שלו, וכן בדוד הוא אומר, כי ממך הכל ומידך נתנו לך -

ביאור - את המשנה הזאת תלקט לשתי משניות בגירסת ספרי
התפילה, כי שני תנאים אחרו זה מאמרים שונים; ר' אלעזר בן יהודה
איש ברתותא, ובאבות ה: אמרו איש כפר תמרתא, והנה זה שי
סופר שלו בן) אשר רשו אותו עבדו דבריו סרו ממנו, ומפני שהם גם
לכם את כל מה שבחרו בו, בוא נחזור ללמוד להדגיש לענין שבה מאוד
בלבו נדבנין לשמו, וצמח הלכו באמת. המין שיש עבדו דבריו וכאשר
נבואו שלו נתחילו להתברך ממנו, אבל גם באו הרגיש החכם את כל
שתכוונם להעביר אותם שלא יגיעו לו אותו דבר דבריו הם מעצבים
את הכסף, אמרו לו כבר לתתך ותום נתאוה הם מפקידים בעולם
נדבנים, כי נשבר אצוותאות לגמרי לבתו, ונתן להם כל מה שהבטיח,
אולם אחר כך [illegible] בכיסו לא שמע שם הרגיש בו מעמדם, אך הלך וקנה
את תאנים ונתנן בהמחסן שלו, כגרסה זהו דבר כולן
לו מחסן מיוחד לזה, וכאשר [illegible] ומכר את זה, את הסחורה
[illegible] בשביל הנדבנים אלה, ונתן [illegible] מה תאנים
ונתן להם מחסן, שלקחה [illegible] והלכה לראות את הבאות של

עי' ב"ב (ב) תענית כד

פרק ג משנה ז

את החטים שגנזה, ומה השתוממה בראותה, שכל המחסן מהרצפה עד התקרה
מלא עם חטים, והוברר שלא היה לו בכלל כבר קניה גדולה כפחות הדינר
שנמצא לו נס מן השמים לתת לו אוצר גדול כזה, לכן כמ"ש גם בשלם וגבוה
האבנט, שאמרה לו הבט וראה מה נשאר לך מאוהבך, והנה כמ"ש ראה את
המוצב, אמר הנה נשבר שהוא כולו עפש לאורך וגם את הנזלו לזכותו
במדת החלק כמו ב' הדינרין, ומה אפשר שלא רצה להנות מן הנס שנמצא לו, כי
אם ונפרע לו מזכויותו בעולם הבא; והנה בזה מלבד כזה יפה אמר תן לו משלו.
בפסיקתא א) אמר ר' תנחומא „עשר תעשר את כל תבואת זרעך" "מי נתן לך
את התבואה? הלא ה' הוא הנותן, וכן כל דבר שאתה נותן מה משלו, אני
צויתי להפריש את ראשית הגז, אבל מי נתן לך את הצאן? אני צויתי
להביא פטר חמור, אבל מי נתן לך את החמור? אני צויתי לעשות מעקה
לגגך? ומי נתן לך את הבית? אני צויתי אותך על הציצית, ומי נתן
לך את הבגד. וכל אשר לך? כן עשר ב) מעשה בחסיד אחד שהיה נותן
מעשרותיו פעם אחת הלך וישב בספינה, באה רוח ושקעה ספינתו בים
וראה ר' עקיבא, ובא לפני בית דין להעיד על אשתו שתותר להנשא
אבל קודם הזמן עמד לפניו, הביא למושב הב"ד, והנה הוא היה עומד לפניו
אמר לו ר' עקיבא הלא אני ראיתי שטבעת בים ואיך נצלת? אמר לו
כן נטבעתי, אבל הצדקה גרמה שנצלתי, אמר לו מאין אתה יודע
שהצדקה הצילה אותך? אמר לו מפני שאמרה כתיב ורדפת להצלת...

א) פרשת עשר תעשר דתנחומא

(רלה)

פרק ג' משנה ז'

שאמרו רז"ל גדול ובחוכו. כל גדול המעלה מחבירו הגדול, בעבור ונעלה

את הכוונה הזאת מפני שהוא נדבקה כל ואין, בשעותה שזה שאמר ר' עקיבא

ואמר הבוק אלהים אלהי ישראל, שבחר בדברי תורה ובדברי חכמים

שכתוב, עלה לראש אל פני האדם כי ברוך הוא [illegible] (א) ושם

מסופר תניא אמרו עליו על ר' בנימין הצדיק, שהיה ממונה על קופה

של צדקה, פעם אחת באתה אליו אשה ואמרה, רבי. פרנסני והוא אמר לה

אין בה בקופה של צדקה כלום, אמרה לו, אם לא תפרנסני הרי אני

ושבעה בני מתים מרעב, עמד ופרנס אותם משלו. לאחר

חולה ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, אמרו, הלא אתה

אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין

הצדיק שהחיה אשה ושבעה בנים ימות בשנים מועטות הללו

מיד קרעו את גזר דינו והוסיפו לו כ"ב שנה וזה שכתוב, וצדקה תציל

ממות" (ב) ונראה מה שנאמר במדרש (ג) איש אחד שהיה עשיר

[illegible] שהלך לבקר את חבירו [illegible], [illegible] שאת בריתם

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] המלאכה בכל

ולא כפי שיודע ומה להון אשה, פעם כעשר ושב לביתו [illegible] בדלת

ביתו, [illegible] או [illegible] הדבר, זה ואמר איש זה [illegible], [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] (ב) דברים דחרבו (ג) ומדברי ר' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

פרק ג׳ משנה ג׳

ועם מחמת שאלוני וגרש את הזמני התרפה ובגלות, המסכן הלך בעצבון לב
ובמחשבתו על עתידו; לאחר ועם האיש כדרכו לעשות מסחר, אבל לא הצליח
שבעבודתו כמו שהלך בלי שום רווח, וכן היה כל הימים, עד שהיה מוכרח
למכור את כל מה שהיה לו בביתו כדי לקנות לחם, אבל כאשר כלו כל המטל-
טלין למכירה והרעב התחיל להציק לו, אז אמר לאשתו הן את רואה שאני
אונן וכלו לפרנסך ותש, לכן עזרת שאגרש אותך בספר כריתות ואז תשאי
לבעל אחר ותמצאי לאיש אחר, היא הסכימה על זה ונמכרה לבעל אחר.
אשר אחרי איזו זמן נעשה לאיש עשיר, ואולם השני גם כן נשא אשה בעשר
והוא גם בן מלמד את ... , הכינה בשבילו ארוחה ... ולא תשגיח
עם ערב סוף הזמן, והנה נקרה פעם כאשר התחיל לאכול את ארוחתו
דפק עני דפקה ביתו, ושאלתו מי הוא הדופק, ענה העני אחד רעב
ללחם, ומבקש מאתו שיתן לו לחם להחיות את נפשו, אז אמר לאשתו קחי
את הארוחה אשר הכינות בשבילו ותני לעני הזה שיאכל בפתח
ביתנו, ואם נכנס אז תכניסו לתוך הביתה יושב אצל השולחן,
אשתו ועשתה כדבר האיש אבל תמיד הביטה בפניו של העני
וכאשר הבעל שאל אותה על מה היא בוכה, אז אמרה כי הוא הכירה בעני
הזה את בעלה הראשון, וספרה מה שקרה להם, אז גם הבעל ואמר לה
דעי גם זה, שאנכי הייתי הזמני הראשון שבעלתו מחלק ... להם
ומשנתו הרעב שבכוחי אך על כל מה, התחלתי להצליח עם אשתי

פרק ג' משנה ז'

ומצינו שלהנהיגו — א) אמר ר' אלעזר ברתא ישות והמנהג היה נהוג
אצל נותן שלו ומתכפר ונרצה היה אומר צדקה מה, ואם לאו בכלום
הנכרים ונתלים ... כספא בצרור שנאמר ונתגיה צדקה ה' את הצדקה
שאתה ושלך שלו הא צאת ונקו נעשך, כמו שהיה קצת מחמת שלו"
והנה מן ... ב) שראו בתוך שלובו אהרן בחו' הכתנה לפי אותו המצרים
וכו' ספרו הלוא לב והמן, המזל לקרא אהרן צדקה על שלו אשר
לכן אלה אותו המצרים כך ... אלה, ... שם אינם של הלך ...
אבן שם הכסף הזה, והאגות היו דבתם אולי ובואו לעת אם ונם
נשמו אהרן, אמר ר' והנה הבגיר אותן ואמר שלו ובואו ונם, ואמר אלו
אותו אמין הוא בק בטוח בזה, אמר לכן היום זה הוא והלום אשר נאמן
שהשבו באשך הזה שבאה אות מצרים, והנה הלקו לצדקה כאשר
... ונשאר לו רק שהיה אלו שלו השמרים, כאשר המראה אלו
אפני זה לא הגוב להן את שמו בזה, כי בשם הם נתנו הצדקה במשמרות
מן ... השאירו כולם, אמר להן כמו שתגות צדקה שלה, והנה אם שלו
תנו אלה הצדקה אלם גאון אחד, הוא ראה בגלל מה הנכנסים בין
ומה המתפללים בבית הכנסת, שנשארו אחרי תפילת ערבית, גם אם
עשר אלף המפורסם בצדקותו, אמר אמרו לו שם צדקה ומה
לאם בוראה והם לאמר מתוקים בהתלהבות, וגם זכרו רב, אך
נו' אלו בכוון, ואמר סלח לו, אם שלך בבר זה, הוא אחת ותן מחר
של קדשו בגירה... ב) שם

פרק ג' משנה ז'

גדול, ושלך מטעם גם עם הממשלה, ובודאי שהיה ידוע גם את המשפטים
והמנהגים שלה, אם כן בבקשה להדיוטי, אם אותה לחול פשוט להחליף את מעמדו
ממעמדו לאחר לפי רצות מיכאל ולא פקודת השר אשר עליו? התשובה השתאין
משעלת הרב אדולף הכבורים ומבטלו מאורח התהילים, שלא מפני כבודו אלא
שמר מסור בבקשה, ולהחול הנשיא אלא צפוי אנשי שלה, אם אמר לו, הלא הוא
הוא החוק הזה שברית מגבורה לגדוד אחר, כי ה' נתן לך את כבוד התורה
צבאם בניסן, ואתה עזבת את הפקודה והנה באת ונכנסת לגדוד של אויבים
המחזיקים תהילים: לפי פשט הדבר נשלח עם סופרתו אל המלכה, הנה
הפסוק בשמות אמר ה' למשה "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו" וזה
תמוה מאד כי מה היה למשה לעשות בעת צרה הזאת, אשר מצב אותם היה
הפלשתים מאחוריהם הנה המצרים הרודפים אותם ולפניהם הים, אם לא
להתפלל בצעקה אלא הכל וכולל לעזור להם? אלא זה הוא הדבר שה' אמר
למשה שזה החלפת את התפקיד, הלא אתה הנך המנהיג והמפקד של העם
לכן בנה התפקיד לתת פקודות כדי, שישכור ספר להם מלחמה, והנה
אתה החלפת את התפקיד לתפקידו של אהרן והכהנים שבדור, אשר עליהם
מוטל החוב להתפלל אלי, לכן מלא תפקידך ודבר אל בני ישראל ויסעו:
"שמחה ושלום לך" הנה מה שמסופר א) שנים אחד הביא את אביו עזר לביתו רבי
של רב, שלח רק אליו טובה ונמשך לשונו לשון, אבל המשיל מה בזאת ואמר
היתה שלי, המשיכה הכי גדול, אשר כל גלוי הצדיקים לא נכון לסמן את

א) ירושלמי נדרים פ"ט

פרק ג׳ משנה ז׳ ח׳

המשמעות של התמסנים המשולים מוזכרות שם, מלך ודמות המיון עם
איש אני כתה אלי בו: זפין, אם אמר רב אוצה יהיה בן אדם זה, השופט
אם אוני [illegible] ובאה הלוו מתנפלה, והנה דוד רואה ומוק מהשה [illegible] המלך
שמרכים את כל נכסיו למוצר המלך, המסור אותם עד שלו [illegible] פסק
דין, אשר שמצאו אלו מוצה [illegible] גדולה גם שהמלך אלו כל זמן
כום את עצרו, ומה שנאמר שמה ה״א״ה „יש אשר שמר [illegible] לרעתו״ (
אלוה [illegible] בין כך ובין כך נשאר האיש עני מפורסם ואשר תרב המלך מרחמים
[illegible], ואם רואה את מתתו, ומה [illegible] את סלוחתו ושורפלל אלו, והמה
[illegible] בהקשתו והתפלל אלו, ונתן פסק-דין אשר כל נכסיו מחרמים למוצר
המלך, [illegible] מטעמות, ובזה נפגש מאמרם של החכמים, לחכם
[illegible], כי רב [illegible] אשר הרב של הגוף [illegible] לא נשמר
[illegible] מכשמתו של המלך:- משנה ח׳ - ר׳ יעקב אומר
המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר מה נאה
אילן זה, מה נאה ניר זה. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב
בנפשו:- בגמרא - יש גורסא ר׳ שמעון אומר, [illegible]
[illegible], ר׳ שמעון הוא ר׳ שמעון בן יוחאי, נשאלת השאלה מה
הפסוק המספר את שבחו של המלך אחרי מאמרו של המשנה
הקודמת שאמר הלא כוה אומר, ומה גם אלה המאמר של המשנה
[illegible] מתנות [illegible], של המשנה הקודמת, לכן נקטו את הגירסא

קהלת ו׳ וה׳

פרק ג׳ משנה ח׳ ט׳

ר׳ נחוניה אומר (בעל תולדותיו תמצא לעיל פ״ג מ״ה) הוא מוסיף לדברי ר׳ חנניה
בן תרדיון (מ״ב) שאפילו אם בן אדם לומד ומפסיק דבריו, אבל אם הוא מפסיק
מלמודו להסתכל בהרהורים, [illegible] הוא חושב על [illegible]
הדברים אלה, בכל זאת הרי הוא כאלו מתחייב בנפשו, כל שכן [illegible]
מה שכן אבל בהרהורים הוא מתחייב בנפשו, מפני שלא [illegible]
סוף לומד הרהורים על מקום הסכנה שהולך בו, וזה [illegible]
של [illegible] ומה שמפסיק המספר בין המשניות שהדברים כולם של
תלמוד תורה, והשווה דברי ר׳ אלעזר של [illegible] אומר זה:
סבב הבוא זה בכוונה להראות שהפסיק להדווח ר׳ חלפתא, בכל [illegible]
אשר [illegible] את [illegible] ומדבר [illegible]
של [illegible] :- משנה ט׳ - ר׳ דוסתאי בר ינאי משום ר׳ מאיר
אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב
בנפשו, שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את
הדברים אשר ראו עיניך, יכול אפילו תקפה עליו משנתו, תלמוד
לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, הא אינו מתחייב בנפשו
עד שישב ויסירם מלבו. - דוסתאי - ר׳ דוסתאי היה מגדולי [illegible]
כבוד [illegible] תולדותיו לא נודעו לנו, אלא מאמריו [illegible]
[illegible] תורה, ומאמריו [illegible]
[illegible] כמאמר הקב״ה [illegible]

א) [illegible] ב) ירושלמי [illegible]

(ראשון)

פרק ג' מ' ה' ט'

אריו תוך שאין כפש שאינו, וספק שכוונה את פני העולם, ואמת
העשה אדם נותן פרוסה לעני מורה ומעלה פני השכינה; ומה שהקדים
המספר את סדרו לדברי אליעזר שנאמרו לפני כן הנה זה מפני שהוא
של סדרו לדבריו כ' ורע במשנה הקודמת; כל השוכח דבר אחד
ממשנתו מאה ששנה ולמד מעלה עליו הכתוב וכו' מפני שהוא המלמד
והמגרם לזה, כיון שלא זכר דבר שמועה שלו ושכח, הוא חוטא של תלמודו.
כמו שאמרו אין עוזב את התורה לעולם, גם הוא תשכח מלבו לעולם ונעשה
שהמרחק בינו לבין הוא כדבר ומום, ומפירושו של התפארת ישראל
נראה שלא מקבל הוא לומד מה שמח, גם כן כאילו הוא מתחייב בנפשו
זה הוא מפני שהלומד הוא כבר לעבודת הקדש לגלות את המצוה, ואם הוא
אינו חוזר על לימודו ושכח זה הוא שוכח מה שלמד אינו הוא מזיק
וכתב הרע הלימוד לעולם, והנה מה שאמר ר' אליעזר ב) כל המשכח
כל שאינו גורם שישכח את תורתו שלמד של ודאי זה שלא חזר על לימודו
כי ולמדם גורם גלות לבניו, שנאמר ג) ותשכח תורת אלהיך אשכח
בניך גם אני. ור' חדרה אומר אורידין אותו מגדולתו, שנאמר ד) כי
אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי. ור' יהושע בן קרחה אמר כל
הלומד תורה ואינו חוזר עליה, דומה לזורע ואינו קוצר
התבואה; - "ואם תשכח עוד משנתו" כל שהוא יודע שהוא לומד ולא
תורה מבשרינו ונעשה עלו לההיכן, ומפני זה הדגמתי היטב שכח זה.

א) פרק ג' מ' ט' ב) ושם ל"ח ג) הושע ד' ו' ד) שם ה) סנהדרין צט

פרק ג' משנה ט' י'

כל המזיק של הוא בונו אשם לחונו חונב, עד שיהיה הוא בעצמו הגורם להצלחה
וזה שאמר ר' תנחומא א) והסודר תלמודו, ר"ל המבין בשכלו את שלמד שלא
במהרה הוא משכח, וזה שבתחלה שכן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, לא
בהבנת לבבות: - משנה י' - ר' חנינא בן דוסא אומר כל שיראת
חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת
חטאו אין חכמתו מתקיימת; הוא היה אומר, כל שמעשיו מרובין
מחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין
חכמתו מתקיימת: - ה' ניסור - ר' חנינא בן דוסא נולד בשנת
תתל"ג לאלף הרביעי, ולפי המדרש ב) היה עוד בזמן יסוד המקדש הוא
עם הוא היה עני מדוכא, ובשבילו התה אלו עשר הספרים להמפרשים
שאמרו עליו שאביו היה ר' דוסא בן הרכינס העשיר, ואף ראויה שר' דוסא
בן הרכינס אינו אביו כי הוא נולד בשנת תת"מ ג) ואף ראוי שהמספר
הבוא את מאמרי ר' קודם מאמרי אביו, לכן נראה לו שר' חנינא היה
בן איש אחר אשר שמו היה דוסא בלי תואר "רבי" הוא היה חברו של ר'
חנינא סגן הכהנים, הוא היה חוץ מתורתו וחכמתו, גם חסיד וירא שמים
גדול מאד עד שהיה כוחו רב לבטל רוע הגזרה ד) אף בהיותו בהיכ"ל עם
היה כבד ר' חנינא לאיש אשר גבר אלמו ושמו לעלות לרגל לירושלים אשר שם
ערב "העגבה לשכרו, ושמו היה לאחר כך מפני שהתנהגו בו והמשל, שבהלכות
לא השאיר שום דבר ממנו, אולם מפני רבותיו את ה' "והאהבה התמימה אשר אהב

א) ירושלמי ברכות פ"ה ב) זוהר השירים ג) נחלת שמואל ד) פסחים קי"ג
ה) מדרש רבה שיר השירים

רמג

פרק ג' משנה ו'

את כל בני אדם, המאמין בו כהלכה, אשר תפילותו לא תשוב ריקם, כי לא ישוב ריק את פני אמו הנאמן, כן המאמין הזה שכל העולם נזון בזכותו אפילו הוא בעצמו מתפרנס בקב חרובין משבת ועד א) והמשנה הזה רואה בעינו חסוד לכל הכבוד אשר כבדו אותו גם עמו בלבם ובפיהם, כי הוא הוא אופן לאנשי מעשה וראש לאנשי האמת ב) והנה זה שמסופר עליו פעם השאיר איכר אחד תרנגול ותרנגולת על פתח ביתו, והוי כמעט ובא מקורות ואספו אותם, אך לא נשם הביתה ואמר לאשתו להשגיח עליהם אשר יהיו ויאכלו אליהם, כי הוא בודאי שכחם, אבל הבעל לא בא, והתרנגולת הותה מטילה ביצים בכל יום, ואח"כ עם פגרה מהם ויצאו אפרוחים ותרנגולים ותרנגולות בוקעים גם הם ופגרו, עד שהשיג זמנו ויגיעו עד ואחר מכר גם הוא לקנות בהן הלואה עד שנהיה עדר של עזים, ואחר זמן הסבר ושאל על התרנגול והתרנגולת שהשאיר אצלו לפני זמן כביר, ור' חנינא נתן לו והראהו את העדר ואמר אותו להסתכל כל מה הנה שלך, והסתכל כל זה להוציא לו מה שהיה שלו הרבה לא ראה לקבל כלום: (המקור של הסיפור הזה אינו נמצא במקורות אולי המספר שמע מפיו אחרים) אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר חבקוק זה שמתפלל בחיים וזה ימות, שאלו אותו אשריך הם ואמר אמר להם אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו זה רצון ויתקבל ברחם שלו, ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף ח"ל שיתוסף את העולם: ג) מעשה שחלה בנו של ר' גמליאל, שגר שני תלמידים לר' חנינא בן

א) ברכות יז: ב) ירושלמי שמואל אה כו סוטה ג) תענית כג ד) ברכות לד

(רמב)

פרק ג' משנה ו'

דוסא שנתפללו עליו או', כן היה אומר בבנו של ר' יוחנן בן זכאי שחלה וביקש מר' חנינא לבקש רחמים עליו: מעשה שהיה במקום אחד ערוד* שהיה מזיק את הבריות, באו והודיעו לר' חנינא, אמר להם הראו לי את חורו, הראוהו את חורו נתן את עקבו על פיו של החור, יצא הערוד ונשכו ומת הערוד, אז נטל אותו על כתפו והביא לבית המדרש, אמר להם ראו בני, שאין ערוד ממית אלא החטא ממית, באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא, ואנו מוצאים מסופרים עליו [illegible]:- מה שאמר גם במשנתנו שהעיקר של התפילה הוא יראת חטא ומעשים טובים, לכן כל אדם שיראת חטאו קודמת לחכמתו כ"ל שהעיקר אצלו הוא יראת החטא מוצאת כר פנוי לעשות מעשים טובים, כמו שאמרו בני ישראל אצל הר סיני נעשה ואחר כך נשמע כמו שפירשתי שהעיקר הוא קיום המצוות, והלימוד והחכמה הן כלי לזה אך לעשות אותם, אז חכמתו מתקיימת כ"ל אז התורה שלמד עושה אצלו, כי הוא הולך ועושה את המעשה בה, אבל אם חכמתו ותורתו היא קודמת ואינו העיקר אצלו לעשות המצוות, אז במילא אין אצלו קיום התורה, והולך ונשכחת כולה. "[illegible]" כי את הדבר האמור שאמרו בראשונה, כמו שפירשתי בכמה מקומות בתנ"ך, כי הלימוד הוא עיקר לדבר הזה [illegible] שיהיה [illegible], כי אם אין חכמה ותורה אין יראת חטא, כמו שאמרו אין בור ירא חטא, וזה הוא כוונת ר' שמעון בן גמליאל שאמר לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה (מעשה [illegible]) ושנה ר' חנינא אותו הדבר [illegible]

א) ברכות לג ב) שם לג

(רמה)

פרק ג' משנה ה'

רבים הם מבין המפרשים שהמשנה הזו מדברת על הלומד את התורה
והבינות של מעשה המצוות; הכתוב משמע שלפי ר' חנינא הסברים לדבר
העצמה, ומה שאמר בחכמה בזות נתכוונה בלוח שהתלמוד הוא המעשה, הנה
זה כמו שפירשתי בשעת הגזירה של שמד שהיתה אז, ומה ר' חלפתא
בן דוסא אמר אותו הדבר (עיין משנה א), כן יש להסביר כל יראת חטא
קודמת לחכמתו של אדם המעשה הוא אפילו המצווים האלה הם חוקר ושונה
את התורה המצוה לקיים את המצוות, כדי לדעת איך לקיים ומפלפל גם
תורתו וחכמתו מתקיימת, אבל מי שמעמיק ומשלה לשמוע את התלמוד והחכמה
וזה מפני שהוא רוצה להיות בשם חכם כדי שיכבדו אותו, אז רשאי לו,
ושוב את מסרתו משתמש, אז כשאמרו שמבין את התורה ומאבד, וזה
שאלו את ר' יוחנן בן זכאי, חכם וירא חטא מהו? אמר להם
האומן ומשתמש בכלי אומנותו, ירא חטא ואינו חכם מהו? הוא בומה?
אומן שאין משתמש בכלי אומנות של אחרים, חכם ואינו ירא חטא מהו? הוא
האומן שאינו משתמש בכלי אומנתו (ב) - אשר לא יש -

הוא הוסיף אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום
נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח
המקום נוחה הימנו - (ג) וגו' - הנה כאן שהודגש במשנה
העוצמות של אהבתו הגדולה לבני אדם, לכן הוא אומר גם במשנתו
ומזה שיהיה כל אחד נוח לבריות ובזה ירכוש את אהבת אנשים

א) [illegible] א' יג ב) אבדר"ן כ"ב

ראו)

פרק ג' משנה י"א י"ב

שלום ונהנה גם הוא מהוד לכל, וזה הוא רצונו של הקב"ה שצוה ושמר ואהבת לרעך כמוך, והלל הזקן אמר להגר שזה הוא עיקר התורה, ולכן אמר גם ר' חנינא לכל אדם אשר רוח הבריות נוחה הימנו, בשביל מעשיו הטובים עם כל אחד ואחד, אז גם רוח המקום נוחה הימנו, אבל סתם הוא איש אשר רוח הבריות אינה נוחה הימנו, אז אם הוא מקיים את המצוות אשר בין אדם למקום, אף על פי כן אין רוח המקום נוחה הימנו כמ"ש א) הכתוב והיה צדיק מחברותיו. וכן אמרו כל החמשה התלמידים של ר' יוחנן בן זכאי, וכן אמר גם רבו ג) ובזה התחברו רב הונא ורב חסדא ד) כאשר ישבו יחדיו ודברו ביניהם דבר הלכה, ורצה אחד בשם גניבא היה הולך ואחרים אלו: הם, אחד אמר אחד להשני נעמוד לפניו ונחלק לו את הכבוד הראוי לו מפני שהוא תלמיד חכם, אבל השני לא הסכים לזה, מפני שהוא היה קפדן ואינו נוח לבריות, ביניהם לבין נגל שלוהם ושאלו אותם בענין הלכה הם מוציאים אמרו לו ברוחות, והוא הבין שהם מוציאים ברוחות שמנשבות, אולם הם התכוונו על מאמר התנא במשנתנו, אם ת"ח שאין רוח הבריות נוחה הימנו צריכים לחלוק לו כבוד אולם, וזה שהשיב עניה בעצמו לפניו אבשלום ויעקוב ומשיך ורחקוק: אבני אדם, שם לא תהיה נוח להם!—

-משנה י"ב - ר' דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי-הארץ מוציא: מוציאין את האדם מן העולם: בואור - ר' דוסא בן הרכינס היה

א) ישעיה נ"ח ה) לשונו ע"ב ג) שם פ"ב א' ד) גיטין לא

רמז

פרק ג׳ משנה יב

אמר ר׳ [illegible] גדול שהרבה [illegible] אשר בביתו היו מצופים בכסף ובזהב
ומרגליות ושפחות נצבו לפניו לשרתו, וחכמי ישראל באו לפניו לשאלה
[illegible] להם [illegible] היה בדור הראשון אחרי החורבן כבר אמר,
[illegible] שאמר שזוכר את [illegible] ר׳ והוא ר׳ חנינא שהיה בזמנם אחר
[illegible] החורבן כבן שלשים שנה, וזה לשון [illegible] שהיתה אז מלכה
ערוכה ב), ושונו [illegible] היה [illegible] המדרש, לכן באו
החכמים [illegible] אליו, וכמו [illegible] שלא [illegible] הדירה את [illegible]
אהרות [illegible]. [illegible] הרב [illegible] עונו את [illegible] ממנו, [illegible]
[illegible] בשמחה ובטוב לב, [illegible] בשמו [illegible] ונו והואבד מן הכסף, ודבר
[illegible] רבה ג), אבל [illegible] והלכה החזון את [illegible]
[illegible] ממנו, [illegible] זה [illegible] ר׳ גמליאל [illegible] ד), וזה [illegible]
מפני [illegible] הנה זה [illegible], כי הם [illegible] את הלבנה.
[illegible] המגרת [illegible] במדבר, [illegible] הדבר הזה [illegible]
אחת [illegible], [illegible] כבר כרוסה בין שנה - [illegible] חרה [illegible]
[illegible] ומן [illegible] מדברי הסנהדרין, [illegible] על תורת השלום
[illegible] המצוות [illegible] לחברו, [illegible] היה [illegible]
[illegible] ה) חוץ מהלכה אחת [illegible] כדברו [illegible]
ואמר [illegible] זה [illegible] והרה להחמיר ו) הוא ר׳ [illegible]
מן החכמים [illegible] את ר׳ [illegible] ממנו [illegible] ר׳ [illegible]

א) ידמות [illegible] ב) [illegible] ודמות [illegible] ג) [illegible] - ד) ראש השנה כה
ה) שבת קיא [illegible] ודמות [illegible]

רמח

פרק ג משנה י"ג

הנשוא לשם אלוי המעלי ומכאולו דוקא שלפי דעת ר' והולך היה ולא הכפשן
כוונ, אע"פ שגם בזמנו היה נקרא לדעת ר' והולך, וזה מפני שהפליג מאד וכו'
לו בנמשל כל דבר, הוא היה גם כן איש מושלם בחסד ובצדקה, ואת אלכו
נדב לקלקל למושלה הצדקה, והנה לו את ... אמנו ... ונתן שהיה
תלמידו של רבות שאנו, והנה גם הוא מנין גדול, אשר אמר של מותו לזה
שאז גם לרבים כאשר הורו נגד שאותו, כי גם בינו שאנו ותלמידו היו
הלכות מקובלות מחגי הקבוצה א) ואמרו רבה ר' פיטו, את קטן וצלו בכור
שטן הוא, וזוהי שאנו והוא תלמידו של בית שמאי הזהירו אלו ונפסק מהם
בהלכות ב); ובאמצעות ר' פוסק מזה כי של הרבה דברים שבני אדם אונם א"י
מובאים אליהם ואוזנם לנהרים דרכם. שונה של שחרות וכולה לשם אותו סיבות
מפני הצלות, ואמנם מפני שגולה שהתהולה בעבירות, ובזה הראה את צב
נוגע כי הוא אע"פ שהיה חולה עניים שהשינה טובה להן שמע"ב סמר את גבור
צבה וגופה שבגמאו השינה כדי שלא ושהר אבד זמן קריאת-שמע (ג)
וכן של צדיק שחושק אל לדברות עם השונה, כל פנים הוא מסורות מאוד
בה, ובה בזה הוא ... את עצמו לדוגמא שיאמר גדול כמהו לא שתה
יין לסעודת צהרים. וחז"ל אמרו גם ומה נעשה יין מרכיס, כי של יבוי הני'
נעשה יום רש"י ולוי, וכן אמר רב יצחק ד) מאי דכתיב אל תרא יין כי יתאדם
דם, אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב
רבה אמר אל תרא יין כי ותמצא אל תרא יין שמחרותו בעה"ז שהסוף ש

א) קדושין לג יומא ג ב) ובשבת סב ג) ושם שם ולמה אמינא ד) סנהדרין ע.

רמט

פרק ג' משנה יב' וי"ג

השיכרים הוא רק, הדבר המביא להתנהגות פוחזת, הוויכוח ושיחתם של ילדים, הנה הוא מבטל את האדם בדברי הבל, והדבר הרביעי, וישיבה בבתי כנסיות של עמי-הארץ מבלים את הזמן בדברי הבל ולצנות, ועוסקים בדברים אסורים לגמרי כמו לשון-הרע רכילות ונבלות-פה, כי כמו בשיחות חולין של ת"ח שאי אפשר שלא ידברו גם דברי תורה, כן אי אפשר בשיחות של עם הארץ שלא ידברו דברי לצנות ודברים אסורים; ואלה הדברים האלה מוציאים את האדם מן העולם הבא. גם מן העולם הזה, כי שינה בשחרית ויין בצהרים יהיו סבל של התאוות הגוף והורסים את הבריאות, הבטלה עם שיחה עם הילדים מביאה לידי עצלות ושאר מדות רעות, ודברים אסורים בחברת עמי-הארץ משפיעים לרעת נפשו, כאשר פקר את כחו; ואינו יכול לצאת מחברתם, אז הוא לגמרי מבולבל ומעורב, כמו שרואות בהרבה אחד מעמי הארץ עם-הארץ גמור לא היה לו בוחי לענינו במה לבלות את הזמן, הוא התחיל לספר לגמרי בכל ענין מדבר אותו דבר ויגע ויטוב לאדם הלוא דרך התורה והחכמה, כי אין אפשר לגמרי מהבטלה, וזה שהשפיע לשוא הענין מוציא כי את האדם יוציא מדרכו מתוך התורה. - משנה י"ג -

ר' אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא. - פירוש -

פרק ג׳ משנה יג

ר׳ אלעזר המודעי נולד בשנת ג׳ אלפים תתל״ג לבה״ע בעיר מודיעין עיר אשר
בה גרה משפחת החשמונאים, הוא היה דוד לשמעון בר כוכבא ותלמיד חבר
לר׳ טרפון. הוא היה חכם בתורה, לפעמים [?] במאמריו והוסיף לראות לפנים משורת
הדין, לכן אמרו ח) שאין צריכים אנו למודעי, כי הוא הלך בדרכו של ר׳ חנינא
בן דוסא, לכן האמין הרבה שגם תפילותיו ותחנוניו מתקבלים להקב״ה ועושה את
רצונו, בדבר הלכה נאמר עליו שהיה לו אמונה ורוב [?], הוא מפרט, אשר
ואגדה, אבל כל החכמים כבדו אותו במשנה. ור׳ גמליאל הנשיא חיבה אותו מאוד
רב, לפלא הוציא מאתו בדבר אגדה עד אם [?] החכם המודעי את רבו, גם
הוא היה שונה [?] כר׳ חנינא, והבטחון בה׳ נחשב אצלו לעיקר, והוא בדבריו, מי
שברא יום ברא גם פרנסתו, כן אמר כל מי שיש לו לאכול היום וחושב ואומר מה
אוכל למחר הרהו מחוסר אמונה, וכן אמר בן סירא „אל תצר צרת מחר״ וכו׳
ראה זאת הורה לשמעון את [?] פלחת, כי אינו חושב לחובה לכל איש מישראל
ללמוד מלאכת [?], ולהשתכר בה לחם חוקו, כמו שחושב לחובה ללמוד תורה
והיות שעבודת ישראל הוחה [?] קשה בימיו, לכן הזכיר את המועדים אשר הם
לאומות ולזכרון לכל הגאולות אשר הגיעו לישראל בימי קדם, ויחשב לו
לעוון גדול מי שמחלל את הקדשים, המבזה את המועדים, כמו שכתוב „[?]
ומי הבזה לדבר ה׳״ ולא עשה [?] לחלון, שלא הבדיל [?] ועם הצבור, והמגלה
את המועדות על פי שכלו מחלל אותם הוא פושע, אולם כל המפרשים פירשו
המחלל את הקדשים של הקדשות, ואין [?], מפני שבימיו דבר זה היה

ח) שבת [?]

(רמב"ם)

פרק ד' משנה יג

קנאות, אבל נכונים לומר, שהחורבן של הערים והבתים של הקנאות, ר' בנימן
את הרפואות לא למד את הדינים בשמרו הלה אינה נוהגים בזמן הזה [illegible]
כמו שאמר שגם כדבר לא היה יכול לעשות את צרות בזמן הרומאים, אף על פי כן
היה נגד זה חכמים וכו', ומפני שיהיה נגד מלחמה גלויה עם המשעבדים; הוא
אמר שיש ישראל רק לשוב לה' בכל לבו, ולהתפלל ולהאמין אלו שמם ושוב לגדלו
ומי, וכן שהיה בזמנו, הוא שם את כל לבו לתפילה בלוע, בלב ונפש, והנה כמו
לא כל החכמים שבדורו הסכימו לדעתו; וגם מלבד שאר הסרבנים שהרג [illegible]
ומפלגות הישראלי, שהיה עם בן אחיו בר כוכבא, הנה אשר לא לחם לחשו
הדברים להכריע את המרידה של ישראל נגד הרומאים ומלחמת בר כוכבא נגדם;
ראו שהמרידה והמלחמה עם הרומאים האחרונה מסה זו הרדיפות והגזירות
של הנציבים הרומאים, כן גם צפו באה המרידה בגלל הרדיפות המרובות
והגזירות הקשות אשר עברו ורדפו נציבי הרומאים את בני ישראל, לכן [illegible]
אמרו: חכמה, אבל גם כח הארץ לפרוץ בלבם של בני ישראל, כאשר [illegible]
היה במחשך ובמסתרים מעשיהם והכנותיהם. המרידה התלקחה מתוך [illegible]
אחרי החורבן, בזמן שהרבה והמנהיגים של עברו את גזרות ושמעו [illegible] עם
הרומאים: ר' שמעון בן גמליאל הוא של נשיא הסנהדרין, ר' אלעזר
בן עזריה היה של בית משפחתו [illegible] של תנאים הנביא, רוצים של [illegible]
עם מורת של ר' אליעזר המודעי נגד המרידה, אבל ר' עקיבא הוא [illegible]
המרידה ולקח חלק פעיל בה, הוא נשא לבר כוכב, לפרותיו, לעזרו הוא [illegible]

פרק ג' משנה יג

למדו מדבריו שיכולה המחשבה להשפיע על הצורות הרואות, למרות שאין אלה העיקר.
אם נצרך, הוא מושג מוגבלות בכל דרכי המחשבה, הוא מושג מוגבלות בכל דבר ויכולה, הוא
המלמד את הלמודים עד שמגיעים לחברו אליו, והמעשה בא לשרף הכל, הלוואת חכמתו
למלך הכושי הנושל במחשבה שאשתו זנתה, כי נשא כושית ונתחוללה שלו אשתו הכושית
שילדה לו בן לבן-הפנים, וזה שחשב שאשתו זנתה עם איש לבן-הפנים, ולכן ביקש
להרגה, אולם היא בכתה, והתחננה ואמרה שהיא נקיה, אז אמר לו ר' עקיבא שבעת
ששהית עמה התבוננת לתמונות, וזה שנולד לו בן לבן-הפנים, משום שהתבוננה
במחשבה הרואה בהתמונות התלויות על הכותל של לבני הפנים, וזה הכריע
על הולד שנוצר בקרבה, שיהיה גם הוא לבן-הפנים, והנה נוכח גם המלך
אשתו והסכים לאמת וינחם המלך ולא הרגה א):- והדוגמא שהוא מאוחר
הרואה, אשר שם לא היה יכול להשיג בעיניו, את צורת היהודים בפרסים בזה
כי, שם מוסר לפניה את תואר לצורתו, שיהיה צבע מורכב בצבעו, והשווה
עם בכל דבר רב בהבנתו או בשם תואר המתואר ב) דמיונו הרואה על הכל.
כמו להרגיש להכשיר, ועל הדרכים לתת כוח לדרכי המחשבה, ובאות מוסף
כמו רב אחד ג) אחד זרה שמסך אמונות חול, הרמב"ם שאומר שכל כח גדול
שהיה עשוי להעביר סכום גדול ממה שחרו שהתגבר ורעיונו שלו, כן גדל
מוסף כוח העין ומסתכלותו שמחה ד) והיינו עלול סכום העין ומשמש
אולם הגר והמוכר:- הנה כן נמצא בסתר הדרך של כחו, ושמה מה
פרת בזמן שהרכיבו עשר רוחו לרגע בפרה ובבל ושמה ילדה בן וכלם

א) במדבר רבה ט. ב) ברכות נ"ג ג) נדרים נ' ד) שם

פרק ד' משנה יג

הארץ היה שמח, בשמחת היום הזה עם ישראל יושב על הארץ ומלכה, כי
היום יום כ"ט בשבט שנים ישראל מתאבל בכל שנה על חורבן בית המקדש והמקום
הזה, והנה עתה שהולך את יום אחד של חנוכה, כאשר החשמונאים מדליקים
נרות של נס חנוכה, אז נחשה המלכה להעיר. לא לך להלחם עם הרבים
במלחמות רחוקות, באמצע שבארצנו [illegible] סוחר אלינו והוא עם ישראל אשר
נודע הדבר להיהודים אשר בערים, שאל אליהם מפני [illegible] [illegible]
תוכל גם בכאוב ובדוגמא העברים שם, [illegible] היטב את תשובת העיר
את מחשבת של המלכה, והצלחתו כי הכל [illegible] [illegible] [illegible]
עם היהודים אשר במצרים אשר היו נאמנים ומסורים למלכה רואו, גם
כמו כן שהסגירו לוחם בזמן החורבן של אמות [illegible] מן הספינות, אשר
בעוד שמה להתרוצץ אליה, והנה אכן; את גם הם את [illegible] עם [illegible]
ושבו שוב כמעט להתנקם; גם הם [illegible] טרכוניס, ושאלו אליהם [illegible]
[illegible] ושאל [illegible] לראש וכן [illegible] [illegible] [illegible]
ויספרו סופרי הדורות, כי כמה היה רב [illegible] מספר חללי כאן [illegible]
נפלו מידי היהודים, ומה כדר ויכולים להבין [illegible] זה [illegible] [illegible]
טרכוניס הראשי הזה, כן גם במצרים הכי בני ישראל את חיל כאן עם
ליפוס של הצבא אשר נתן לאלכסנדריה ונתנו את [illegible] [illegible] [illegible]
כנפריסו, שלל עם היהודים שבמצרים לא [illegible] [illegible] בצלחה, רק נשאר
[illegible] מה שנשאר ליהודי אלכסנדריה ונפלו בכל גבול מצרים, והרבו [illegible]

פרק ג משנה יג

מצודותיהם ויהרגו את הרומים והיונים ויעשו בהם שפטים, וירבו את נקם

אויביהם, ולחמו כחומת ברזל ויעשו להם כמו שעשו הם ליהודים אשר נפלו בידיהם,

ועם כאשר כל זה מסופר על ידי דיו קסיוס "ט) טרייאנוס לכן שלח את גדודיו לגבולה,

כי בראשו הצבא של המדינה כדי להכריע את היהודים, ולהציל את הרומאים,

ולפי ספורו השלוחו היהודים המורדים עם את הרומאים והיונים מארץ לוב

העבירה למצרים, ואז היו בפתר החריבו הרבה ערים, ויהי כאשר ראה טרייאנוס

ונוכח את כל אשר עשו לו, שלח את מרקוס-טורבו ראש שרי צבאותיו

להשיבות בחרב את המרד, ואת קיטוס אחד מגדוליו ושר צבאות לארץ פרס

לבבל על ידי נהרות ואגמים רבים, ושם על פי פקודתו נהרגו היהודים עם

אויביהם, לבסוף הוסף טרייאנוס למצרים מפני צרת הרומאים הרב, ושם היה אחרית כל חמת

עם את בית התפלה הגדולה והמהודר הנפלא באלכסנדריה, ונשארו החרמים תחת אפרים

שנה לערך, אשר התהדורים שלא פרצו כלל ושבו למצרים

(א) בתחריות מאות ספרים אשר דרותם עם מצרים נחשב אשר הוה הצורך לתוך

בונה (ב) בימי נחמן בין החורבן הראשון והשלישות בימי טרייאנוס:

ובימיו הוחכר עלה את אשר מסר מרקוס-טורבו, כי זרעם הוא אבד בני

ישראל הגבורים במצרים ההם, ובשלהבת הקנאה הגדולה אשר נצתה בידו ותגיע

בני המצרים התחלו: לכן לשובי אל אל ארץ אבותינו והם לנו הגמולים כבירי

כח ושאלותיהם לוליאנוס ופפוס אין הם היו ולודו אלכסנדריים והחלו לעורר את

העם הכולל על מרדם לפרוק את עול הרומאים ולגרש אותם ולהכין את מלחמתם

ט) תענית יח

רנה

פרק ג' משנת יו"ג

בתחילה, בשנת, בחול ובמוצאי, ובכך לא הונח, אשר היה גם בלי התעורר:
רק כי מרוגז של צורכיו, בלבני האחים הגיבורים, בו גם רוח הנקמה של
הלאומה מחיהם אשר באנגליים בארצה בהם, ובמצרו עליהם של המפרק, אלו
הגאונים, כלומר הם גאונים של ישראל; והנה קרה ויד מנקה לפניה עין משפט
אמנה בהיותה מלחמה גדולה; וזה הדבר באנגלים סלחו של הר והולדה הנקם
„טור אלכס" נשמו שושבינין לקראת חתן וכלה שיצאו מחופתם תרגול ותרגולת
כמנהג ישן, ונפגשו בהם גדוד רומא ויגזול את המאפות מידם, והצלה כמו
מאת היהודים ויפלו של הגדוד ונכה הרבה ופצוע 1) ובחשר בה הלאום
של הנצחון של ארץ-ישראל מחוץ העשר, ובאו עליהם ברכוש חיל גדול לא
ישות בהם לקפיים, אולם סבב קם ובני ישראל גבור חיל ושמו „בר כוכבא" וגם
ובני נגד חיל הנצחון ויך עם אנשי מלחמה אשר אתו מכה רבה בהרומים ושמע
רוחו של הנצחון, שבגל מפלתו האמין את משיחות הגבור בר-כוכבא, ולא התפשט
השר הרומי, שבגל כל אשר לפי המשנה הוא פתח מלחמה גם בעיר, רק שב לעזרה
וישבו טור-מלכא חוגגו את נצחונם בשוק, בשמחה ובששון 2) והם
כלומר טרקוניס הדבר הזה וישלח את קטוס הרשע, אשר השמיד את
יהודי מצרים לשוב לארץ ישראל ולהשאר גם לה בין היהודים כמו שעשה
במצרים, והוא בא בחיל כבד ובזעם ושבר, ויך בתושבי טור-מלכא לאלפים ולר
בבות שלכה עמו והשיבה לוליות, ואז והגה שלא סבב את כל הדבר בגולו
כפי שלא ומלט שלחמם להוביר להיהודים צה שלא טור-מלכא, כי הוא הלאום

1) גטין נז. ב' שם

פרק ג' משנה יג

רני

את כל היהודים הלא תשארנה שחק, לכן לא נמצא בתנ"ך את הנושא הזה כלום, וכן לא
גם במקורות אחרים, ונפל אליהם פתאום ומשה בהרוגים כמו שנעשה בטור-
מלכא, ובאופן זה שם לנו המשנה את כל ההרים אשר על הר טור-מלכא, וביניהם
גם את אלו הערים שהיו נודעות בגדלן וביופין והם כפר-ביש, כפר-שחלים
וכפר-דכרים, ונתבטל בנ"י על שחיתם הנהרגים ולהרבים הנשארו
אף ונשאו רמזי, הגם צער לחורבן זה ונגזרו שהכלות לא ילבשו עטרות הכלות
כמו עטרות של רמזים כמנהגם עד עכשיו, שלא ילמדו חכמה יוונית (ב) וזה
נגזרו מפני המלחמות המתגלגלות עם הרומאים, וגם היתה לעזרת אחרונו
טור-מלכא; ותלך יד טיטוס הלוך וגדל על בני, אחר"כ פגע ההרס לפנות את
שני האחים לוליאנוס ופפוס שהיו מראשי הנוצרים, ויהי הדבר אחרי שהרגנו
אותם להרג, כשלא רצו התמול ואמר, אם בני חנניה מישאל ועזריה
אתם, יבוא אלוהיכם ויציל אתכם מידי, והם ענו לו הלא הם היו
כשרים ונבוכדנצר יהיה מלך מבבל וגדול, והיה ראוי לעשות נס על ידם
לבסוף אומנו, אבל אתה הלא הדיוט ואינך ראוי לעשות בעניין את הניסים אלוהינו.
ואם אנחנו נהרגים על ידך, הנה זה כמו חוב רבה שחרבת אשר לנו לשלם
את המקום עבור חטאנו, והנה עוד הם מדברים, בא לו מהתרומים קיסר אחר
ונלך תחת טרכיונוס, ואשר הוא הרג את טיטוס, ויהרגו אותו תחת ללוא
ושני האחים נצלו אז, ולזכרון הנס הזה עשו הסנהדרין את היום הזה יום טוב
ושם לו היום יום טרכיונוס, על שם טיטוס אשר בפרט ג) ודבר

א) גיטין נ"ז ב) סוטה מ"ט ג) תענית י"ח

פרק ג̄ משנה יג̄

אגדת אדריאנוס לקיסר ותבגור בזה, אדריאנוס צוה לפני מותו להעניק
את קנטוס מחמתו ורק בזכות עזר אשר הראה אחת העזרות הדומות מתקוה
לטובת אדריאנוס נהיה הוא לקיסר, וכאשר אשר הדבר הראשון היה לו לאהבתו
את שהיה יכול להיות לשטן על דרכו, עם עלייתו נתן רוח שלוחה העזרות, אולם
להיהודים לא הותר שום הקלה, להיפך האולם את הגזרות את, וגם עליהן
וירמיה צוות להרוג ולהציר להם, ויצאו האנשים את והודו להתאמצו שלמה
וחגי זאת גם הסנהדרין והנשים אשר ברשות, אורח של צבאו הסבר על אותו
אחד תורה ותם נקובה לאנשים אשר הציג הרואו אשר גם שם לאשר תרומה
עיני ירי, רואי פגמות על כל אותו הסנהדרין, ואת הרוצח את ענני
החכמים להודיע כדי להשאיר את התקנות האזעקות אשר הוא לא לאבד
פן תתרוקן תורת השלמה, ר' ישמעאל היה ברמז הוא ושם תקנות
נחוצות אחד, כמו הנהגה של אדם בגופו ובמשפחתו, כמו שלא ודם או שלום,
כן תקני בזכות בזה הגוף אשר הנה כל נחשון לשנו, או הוא מחויב לקרב
את כל בני הבית גם אשר ורוחו בתחלה; כן הוא מחויב לקרב את
ידיו ואת פניו אפילו אם לא התנו של זה, תקנו שהניחו לדבר של ויעשה
ותם אחזו, התקנה השביעית מראה לנו היום אשר נמצא זה נשמרה הרוח
רוח אברהם, של אלו הסדר, אשר בזמן רצה כמשה וצוה לנפש לתקן את
זה זו; ועם ר' ישראל הסופר חברו של ר' עקיבא רצה לחלק את כל התורה לחלקים
כי חברו הקודם אותו אמה, גם תקנו לחלק בכל האיגרות את התורה

רנה י'   פרק ג' משנה י"ג

המרד, לפי זה נשאר לתרמאים בכלי-מינים, כנראה שהתגובה הזאת הייתה קלגיל
המרכבה שהתמרדו על הנידוי של ר' אליעזר הגדול, ואף הרבה תגובות אשר בין אדם
לחברו: - אדריאנוס קיסר לא היה גבור מלחמה אלא בן אדם שאף לשלמות
אפילו על אלה שמרדו בו ואחרי טרכיינוס כן אדם שם לב למרידות יהודה, להיפך
הוא הוציא כרוז בו הודיע אלה דבר, ופקד לבנות את בית המקדש ההרוס של כל
האומה, ולהשיב את כבודו כמקדם; כמובן אשר בכל מקום שדבר המלך הגיע
הייתה שמחתם של ישראל גדולה מאד, ויצאו המונים מכל ארצות גלויותיהם
ונהרו אל ארץ-ישראל, וכל הסוחרים לבוזמנים ובפרט אשר נמלטו מחרב טיטוס
ברעב, מתאספו מכל הדרכים ומכל עבר הגבול עם משפחותיהם, גם כסף והלוואות
??? נשאו את המקדש הקדושים, ואין ספק אשר גם מהכסף הרב אשר היה תחת
יד ר' עקיבא נבנו הרבה מקום, ואף ולחבר עם אדריאנוס הוא מינה את
עקילס קרובו לבנות ולבנות את עיר ירושלים לבנותה כימי קדם. לכן אפשר
שבר לתאר לעצמנו את שמחת היהודים, אשר כל זה היה מדי רגע, כי חיי
עם והכותים אויבי ישראל מבפנים, לזכרו היהודים והגויים מבחוץ התחפש:
סו לפני שרי רומי, שיסיתו על הקיסר ויגוונו אותו שמלשינות את מחשבותיו
הטובה ליהודים, וגם להשיב בחזרה את הרצון לבנות בית המקדש, והוא
שלח אספסיאנוס עם טיטוס שרפו אותו, חוק ורק מפני שהוא הגורם לכל המרידות
והמלחמות עליה שמי. ולכן כי המצוה הוא להשיב אחור את הרצון לבנות
בית, אבל באו המונים גם בזה לעזרתם בחזרה, ושנה את התוכניות ואת

רנף

פרק ג' משנה יג

הראשונים אלו, ואלו ותלמידו בני [illegible] לבניותו, הצרה הרעות מלאה חן בעיני
ומה כן, ויהי כבוא הפקודה הרעות ותמאס כל העם ויראו כולם מאד.
בימות רמון, הוא הבקשה הנקראת [illegible] -והרשאל להרוס את דמלכות רומי
אבל דוחנם הוא גם הנצחים מתונים, וישלחו דבר לעשות להחם הדור הא
ר' יהושע בן חנניה, ויאמר להם ר' יהושע, משל לכם אמשול, ארי טרף טרף
ונתקע עצם בגרונו, ויהי כפשוט בין ובין המות, ויגע בצרת נפשו. כל
אשר יוציא את העצם מגרונו, ונתתי את שכרו כיד המלך, כאשר ישאל
את הקורא המצרי ויבוא ויבוא אמינון וישלך את חרטומו בתוך [illegible]
על מצרי-לגא הארבה ויוציא את העצם, וישב אליו רוחו, שב אמר
הקורא אדוני המלך הבה לי שכרי, ויען המלך הארי ויאמר לו ויאמר
המעט לך ואין זה די שכרך כי באת אל גרוני ויצאת בשלום? כך
גם אתם שהו בני אתם ברכו והודו לה' כי נצלתם מיד רומי בשלום אחרי
טורח-מלכה, התנגדות אשלה אל תשימו את נפשכם, וישמע העם לעצתם
וישובו איש לאהלו, אבל הנצחון אשר נפח רוח הלבם לא ארכה, יען
גם אשר אדריאנוס אמר גם כן לא הסתפק בהפרדת בנין בית המקדש
לבדו, אלא פנה עוד להרוס את עיר ירושלים כולה ולבנות במקומה
עיר רומית אשר תקרא בשמו „אליה" ובשם הרומי „קפיטולינה" ושינוי של
יעין המקדש מקום לאליל הזה. וישם כן טורנוס-רופוס ויצבר את המקדש
רשה של עיר הקודש ויום החלול לחרוש היה גם כן תשעה-באב נ"ב שנה

פרק ג' משנה י"ג

אחרי חורבן יהודה, עשו זאת אומות העולם כדי להרגיז את לב העם ולהוסיף לו צער על
מרת נפשו, אבל אין לנו הדבר הזה אלא על פשטות אמונתנו שאמרו שאחר חורבן בית
לכן שהיו הולכים גם בני לבה טעון וגם בגלות, רק התעוררו בשתי להרים יד באומה
כמו, חרשו ברזל ואבן, ישראל יצא כלי נשק לצבא הרומי, אשר מלחמתם רומה,
לשבח אשר לה ולקיום כלי המשחית בידי עשו הצבא במלחמתם, והכינו כלי
טוב להרוגים, כן התחילו להתגורר במערות ובמחלות ויתגדלו בהם
ויעבדו שם, גם הכינו להם מדרום לנוס דרך הצורך, ובראשם התעורר גבור
נחור לשבור אחד ושמו שמעון נחור כוזיבא, על רוב עוזו ושבחו נפלאות, סיפר
רבי עקיבא אספרים אשר את שבחי הגבור שיר עוזו ואומץ על דרכו, היה
מאבד אחור ברוח גדול, עד שהרבה בהן במחנה השונא מכה רבה, הגבור הזה
שם את לבו להעמיד צבא מאיפו, לב נגבורי כוח כמוהו, ויגדר קול שופר
כל הרוצה להתגייס למחנהו יקצץ בחרבו אחת מאצבעותיו, וזה עשה מפני
טעמים, לראות את אומץ לבם, ושנית לראות את רצונם הבריר להספח אל
מחנהו, ויצא מאתים אלף איש בחור, וקשו להם חכמים אצבע באצבע הדם ישפך
מאצבעות של כל אחד, והוא הדבר היה רק בעוני החכמים, ושלחו אליו מלשין
לאמר, עד מתי אתה עושה את בני ישראל בעלי מומין ולו אמר אליהם ואיך אבחין כל
שמונה ויכול לעקור ארז מן הלבנון בזמן שהוא רוכב על סוסו לא יבוא בקהל
צבאו, ויספר לו גם הקימו מאתים אלף איש אשר עקרו ארזי הלבנון בזמנו
ובכן היה לו צבא מאות אלף איש בחורי גבורי חיל: הצעדים הגבור הזה

פרק ג' משנה יג

ויפה היה הלשון גם של ר' עקיבא, זה שדרש את הפסוק „דרך כוכב
מיעקב" ודרשו דוקא בר-כוכבא תחת בר כוזיבא, שהיה בעצם סוף החבלים
הוי הריבה אשר רוח ר' והשכל נחה עליהם ואשר חרב לרבים של המלחמה ההוא
כי; ר' יוחנן בן תורתא הוכיח ואמר לפני ר' עקיבא היה אמו שהר לא
הוא חכה שתבא גאולה לישראל רק ע"י השלום והוא נחת רוח בכוח הגבורה
בנבואת זכריה „לא בחיל ולא בכח" א)) והוא שאמר לר' עקיבא ואלו אשרים
בלחייך ועדיין בן דוד לא בא, רצ"ל זה הוא המלך המשיח, אשר צריך להיות
מזרעו של דוד המלך, ור' יוסי בן קסמא היה אוהב את רוח ישראל ואת השלום
גם מאמיני הבל, אשר דומה רוח לבו ממש של פירות ישראל אשר רואים
המפריעים, ובדמיו הוחם שוב לבות את אשתו נפשו, בכל זאת הוא
גם הוא נגד המלחמה, וכן הוא ר' אלעזר המודעי, אשר בכל תפלתו
ובתפלתו לרואי, לא נטה לבו עם הנשרים והיה גם כן נגד המלחמה, אבל
כאשר האריך בכל ופל המזבח ביתר, והמלחמה עם הרומים התחילה
את התפלל בצום ובבכי על נצחון ישראל על אויביהם הרומים, כי נגזר
כבר על כל הגוי המעשה להתפרצות האויב; ואם הדבר נגזר
נחמד היה נשען בלבות מבותינו, אשר בהלכה שמשון זכר זה היום
ההוא בארץ חסון בגבורתו בשנים, ועם בת החופה נשא אשות שהיה רבה
ובהגיע את כותיים לפי סוף ובאו שוטרי החתן ונלכדו את אשת האורח
ועושבים; הלא באו ונלכדו את אשת השובה ונגזר וזה להורות אשר

א) זכריה ד' ו'

פרק ג׳ משנה י״ג

תחומה ובואו הרומים המשמידים ביום שמחת לבם, ובכן כל זה מבין מה ונוקיים הם
הפגעים האלו להורי החתן והכלה, אשר יארו עליהם כל הזמן שלא נשונה להם כל
רע, ויהי היום ותעבור באורך אחת אנשי בית הקיסר וכרכה אנשי הצבא ארץ
רחבה ימים אשת מותם למות להמרכבה ויפלו עליהם אנשי המקום ויכום ומחצום
ומן המערה והניצוץ הזה נפוצה מלחמה אש גדולה; ויעלו בר כוכבא לארצו את
אלמה ומלחמתו את העיר הגדולה "ביתר" אשר היתה בנויה מעבר לסביבות מישור
נציב ראשו ורחוקה מן הים ג׳ מילין, ושני נחלים ומדלים בדרומה ממזרחה אשר
עמדו דרכת ונים, לולדו עיר המות לה ונפש שק לתהלה בירושלים, ביאו מאד היות
נכולים ומשברת שוקמת היו הם כמה לבשו מוצא המדרים ברכי עורם, כי הם
כנמן סותם והוציאו מהם מה שהיה להם, ובכן עיר היתה לפני הקיר לא
התקבלו רק הטובו את לבם, אין אשת כי שם שהיו משוהבו ראשו ומבדל ברית.
נוסף לכולם, כמנשא עיר צפורו, שבה בימי בר-כוכבא היתה העיר מלאה
חכמים ומספר בתי הכנסת ובתי הספר היה רב מאוד, זה שאמרו שם ומשם
המלובים במערכן נמצא אותם במרמבון הללו, והכרתם הזה מראה לנו
עד כמה שהיו כולם שמאוגדו לבם ומשתוקקי רוח מלחמה, כי חמישים מבצרים ותשע
מאות ושמונים וחמש כרכים תפשו אנשי בר-כוכבא, ויבצרו בהם והצבא שלו
הלך ורב, כי גם אדני הגוים נוספו עליהם הרבה מאוד, והר אדריאנוס ירא
שאו טוב ישמין היה מעט המערכה לגדודיו המתנקמים ומרכבם היה
בספר "מדינה" אשר שני אחים גבורים שלא נכחו בשמותיהם היו ממונים

פרק ג' משנה י"ג

אויביהם, והרבו את חללי גדודי רומי, והפרו כל מזמתם לשוא כי מלכות של
ראש בר-כוכבא ה) והוא בזמנו עם בן כוזב חשב את עצמו לאלהים, לא יכלה
את מטבעות רומי מתוכות לתת מחלקים בארץ ממלכתו, ושינה את צורתן
בצורות שהן מצוירות מכבי לאומי, עם כתובות בנוך או אכרזל: שמעון או
כספת המרכז, ובקוד שדרי מתוך הכלב שיהן עם את שמו למזכרון, ועשהו
המוכרות הבאים למטבעות האלה "מזה־כוזיבות" לאחר שרק מטבעות
של כוזיבה מלשון כזב ושקר. והרבה מן ההיסטוריונים אלו נמצאים כמו
אלו והוו נכרים בסוטני היהדות. במו ארבע מאות בשר ארבעים
והיו כאשר במח השואה של המלך אל הנצחונות של בר-כוכבא ושלחו
רב צבא למלחמה אבל גם הם נגפו לפני הצבא היהודי, אז הוסיף לשלוח
גדודים רומאים מרגנים (מאמין, הסופר ההיסטוריון האלבות ראו אף ספרי החושים
בי"ומם אחרי השמד של רומי היה גרמני מוצבר) והנה כן היו הגרמנים צוררים
ישראל אז גם כמו עכשיו, ואם לא היה לבה אז עם הצורר שלהם, היו מצרים
לצוררים אחרים, אבל גם הם נגפו, אז נקם הקיסר לקרוא לפני שבאו
בזמן ההוא יוליוס סוירוס מאת אנגליה, ונלחמו עם חיל רב מאוד למלחמת
המרידה היהודית ולהתנקם מהמתקוממים, והוא כאשר ראה שבמלחמה
גלויה לא יוכל להיהודים מרי הנפש, אז שם מצור על כל עיר ועיר, כדי
להכריע אותן מפני הרעבים בה, בכל זאת התחזקו היהודים ונלחמו באויביהם, והיו מספר המלחמות אשר נלחמו עם הרומים נ"ב ושמונים

ה) איכה רבה ב) ירושלמי תענית ד. ומבאר ה' ב' ועוד, דברי מצוה
ו) איכה רבה ג'

פרק ג' משנה י"ג

אבל מכיון נכבשו שלשת המלחמות מפני צדוק הבצורות הללו הן, כבול ויתון
ומגדלם, ונפלו גם המדבריון הללה לפני הפסוב, התנועו כולם לעיר ביתר, אשר
גם חומה עזרו סוררים וחילו, אבל הקנאים לא נפלו ברוחם ולבם לא חת, כי
שלבם אשר נשענו על גבורת ואומץ ידו מבטחם בתפילות ר' אליעזר המופלא,
אשר הנה יושב על ידו של הכפר יום ומתפלל לה' ותן עזרתו לעמו בעד המתנוססים,
והנה גם עתה באו לעזרת מצבורים הרבים והאומנים הצוררים שוחקו אותו ומנגב
והנה נגלי רוח מחנה של המצבים, ומשמר כל אדם אשר התרגעולת הבאה מתפלת
במספר לא תוכל לשם הזה, ועתה שלכה נו ושלחתי רוח רעה בין הגויים הקדוש
הזה ובין בר-כוכבא, וכן עשה ומנגב של העיר מכן מורה צרכה, ויבא אל בית
החסיד, ויגש אליו בלט כהיותו עסוק בתפלתו ומתפלל, וישא את נפשו כלוחש
דברים באזניו, ור' אליעזר לא שם לב הרגיש כלל בדבר הזה, ויחשר
מפשא את הכותי ויביאהו אל בר-כוכבא, והוא שאלהו מה הוא דבר של ר'
אליעזר, עשה את עצמו מתחלה שלא רוצה להגיד לו, אבל כאשר בר-כוכבא נתן
עליו בקול אומץ ומצוה, לספר לו מה היה שיחתו עם החסיד, אז ענה בתוך
ובשעה שהוא תקעו השלוח בינו ובין המדבר סוררים, אז נשם בר"כ לר' אליעזר
וישאלהו מה דבר אליך הכותי, ויאמר לו החסיד התמים שאינו יודע ואינו מכיר
אותו לגמרי, כי לא שמע דבר ממנו, ותצלח חמת בר"כ ויבעט בו ברגלו וה'
בעת התמים נפל מרצה ומת, ונישא סר רוח אלהים מאנשי המלחמה
ורבים מהם התחילו לסגת מבחוץ אל ביתו, עד שגם ביותר נפלה אומן הכואם

פרק ג׳ מלחמה ...

וזה היה גם כן בט׳ באב, וזה שאמרו במדרש רבה (א) ״צ׳ אלף ... היו אדריינוס קיסר לביתר. והיה שם ר׳ אלעזר המודעי עוסק בצום ובתפלתו עד שהרגו בן-כוזיבא״ ויצאו הרומים ... רב אשר לא נראה מאז ... עד שאמרו שני חלקים ... והם היו ... בהם ... (ה) ... מלחמה ... והיה הדם הרב ... אבנים ... אותם אל הים (ו) ... הרומים על היהודים ... הנשאר ... הזה ... מספר ההרוגים ... ושמונים אלף ... והתלאות אשר אין מספר להם ... ספרו, אשר ... את ... בהם ושראל (ז), גם בר-כוזיבא ... הנשאר ... את גוויותם אל ... ואמרו להם ... בהם ... כי ... לא נותרה נשמה חיה, ... מתחת האדמה, ... את ... אשר ... לעזור את ... אדריינוס קיסר ... ראשון ... היה ... ... אבל ... (א) ... (ב) ... (ג) ... (ד) ... (ה) ...

תפסידות בגורים לא שלו, והוא בחמתו ובקנאתו לא הסתפק בדם הרב יששכר הלוי
הי"ד ובאר עוד, "ויגער מהיהודים בחוזק ובוא לבקעת-רמון מקום מושבו ויבנה
את תורה לפשלשל ויאשר בחוזק, ויוסיפו שנה עם רב מאד, את נתן צבי ויאמר
עד כלותו לספר את המספר הזה ואת ורק התרנגולת הנמצאת אל נשאר מהמין
הזה שאר פרחה וגם כולם מחרבם של הגדודים, והחרמים רקמו עליהם את הקשר
והי מספרים כונו פרחים לב"ם) והלך אלה המאמינים לא בסתו ויתנהגו בהמרות
אתו ארבע ובגם, והי היום ויצא המתחבאים על המין ויבאו בספר המורה
עצות סנבל מסומר, אשר חול הרומים הרו נמלים בהם, ובהלו ויאמרו אין זאת
כי אם שמועינו השיגונו גם כאן, ותרוצצו ותנגשו ומאתו מהם רבים מן הלחץ
והמרוצה, לרגל המסון הזה, ואז למרבה לבלתי שוב אל סנבל מסומר ביום הבא
כי גם היום הבא הוה ויום השבת, שלום ויכול להיות שלא רצו החרמים לעבור עבירה
שאין רוב הצבור יכול לעמוד בה, כי הסנבלים המסומרים הוו נמלו מאד, וביום
השבת לא היו המורדים מגיעים להם. המעשה הנורא הנ"ל מודעת אותנו עד כמה
חנוני צריכים להזהר שיפלו באמונות כלות, הנה מפני שאיש אחד מישראל לא
החליף את נעלו עבודה בנעלים חדשים לכבוד השבת נהרגו ומאתו הרבה
יהודים: המורם והפחד היה כל כך גדול, עד שלפעם כאשר נשבו בין אלונים
נשב רוח והסוחו העלים זה בזה, את חשבו שהמורדים רצו הבו עליהם ויתנו
באר נפש וכאשר עבר אותו זמן ולא רבו ולא יצאו כלום, את שמרו את עצמם מלהניח
לנו שבת אלינו עקלת הקמוץ", ורבים אחרים על אלה נספו"ב)
ב) הרשב"ם וה"ה ב) ורשם כו לו

פרק ג' משנה יג

אף כי אינו לגמרי מן הענין שאני עוסק בו לבאר לך עתה נבאר את המלות
והמאמרים של התנאים בפרק אבות, אף על פי כן ראיתי מועיל שתשאר לו
בסוף לבך של הסיפור הארוך אשר עברת אותו בפני הזולת, כי לא
תהיה זה דבר לימוד אשר כל ההבנה צריך לבאר אותו, לא כל אחד מבין
ויודע את ספרי הפוסקים והראשונים, ומצא שנעמד בנו לבינתו ובאותו של
ר' אליעזר המופלא והיה לנו ותש כל להבין את מאמרו במשנתנו, המלות
את הנקיון" כל הספרים הנם בדבר אחת, של העבודות החכון ב
חכם, אבל באמונות רבותם הרב אין דעתו נוטה לזה, כי באמונו דבר זה
הוי עבדות, לכן פירשתי אותו באופן אחר, אולם נראה לו גם לפרש שבין
וחסום כפתו ו המבין של כל המצוות שבנו ושרשו נראו ההן נבואה כמו ספרו-
תורה תפלין ומזוזות, כמו כל התורות שנתנו בהם בני הנם נבואים
כמו שהיו אומרים של צרות שלמנורה שנעשו בם, ומה אם שהרשה לעשות
למלא קדשו בני, שם והלך אחר כך עם את המצוות הכתובות בתורה
בפירוש, ושה"כ והלך ומצאות שם עצמו כביכול: והמבקש את המלות
אבל אמונות של הניסים שעשה ה' לאבותינו. כי הנה היסוד הוא המושלם
אינו נמצא בבית אלהים. רק ה' ברא אותו ויש אותו באשר שלה ואילו.
וגם הכסא הלוא הוא חק הברוא שנשלם אותו מיסודו של המלכים עד
נסים ונפלאות. ונראה גם מפלו אחר שהמוני כמה אותו שלום דברים: אם
השלמות הוא זה, של עלות התורה מן השמים, ובזה הדעת השלמות

פרק ג משנה יג

למה לנו ארץ כנען אשר אמנה אחינו הקימונו את הגבורים: טובות הדו חג
האסון של התבוללות וגם דבר אשר בעלתנו ממצרים ושכנו בסוכות, בשמ"ג
אשר עננים כיסו את פני הארץ, שלא יעיק את העם במדבר: לכן אם יקללו
אינו מחלל אותם אלא רק מבזה אותם, הנה זה עם בן חמש לו ובנוסף כי זה
מראה שאינו מכיר תודה לה' יתברך לחבותנו את כל הנסים האלה, שאו שאלו
לגמרי כופר בהם: והמלבין פני חברו ברבים "תני תנא קמיה דרב נחמן
בר יצחק א) כל המלבין פני חברו ברבים כאלו שופך דמים, אמר לו ר' נחמן יפה
קאמרת כי אנחנו רואים שהולך אודם ובא חיוור מבואר שהדם אזל והלך ממנו,"
ולפי זה פירשתי את הפסוק "שופך דם האדם באדם" ר"ל אם מלבין הדם
נשאר באותו האדם, כי לא הרגו מאז רק הלבין פניו ברבים שהדם הלך מפניו
הרי זה כאלו רצחו, ובן אדם אם גרם לפעמים צער וגוון אשר מזה נפתח דמו הרי
זה גם כן כאלו הרגו ודמו ישפך" ומפרשו זה, שאמרו נוח לו לאדם שיפיל את
עצמו לכבשן האש, ר"ל שיותר טוב לו להשליך עצמו הכי מלהלבין
את חברו ברבים, ומזה גם כן ראיה שזה שוה למיתה ממש, כיון שכמיתה
נהרג ואל יעבור. כי כן עשתה גם תמר כמו שכתוב ג) היא מוצאת והיא שלחה
אל חמיה וגו'. ולא אמרה לאו הוא הרה, והנה מה שמסופר ד) את הצנוע שלא הוי מן
בין אלה המזומנים על ידי הנשיא, והנה פעם צוה ר' גמליאל החשובים להזמין
שבעה אנשים חשובים שישכימו לבוא לעליתו לעבר את השנה, אבל כשבא בבקר
מצא שמונה אנשים, אז אמר מי שעלה שלא ברשות ירד, אז קם שמואל הקטן

א) בבא מציעא ב) ברכות מ"ג ג) שם לח כה ד) סנהדרין יא.

פרק ג' משנה י"ג

מאמר אני הורה ובאמת היה הוא כן מוכן אלא שלא רצה שיתבייש או יצטער,
ופעם ישב רבו לומד עם תלמידיו, והכירו כולם שלום, מדברים שאותו האיש
יצטרך לצום ויעזב את הישיבה, אבל [illegible] ר' חנינא ועזב את הישיבה; ואחריו גם
כל התלמידים, כדי שלא יתבייש אותו האיש שהלך לצום; ומה שמסופר על ר' שמעון
בן חלפתא [illegible] [illegible] [illegible] אשר לבן [illegible] שיברך אותו [illegible] הברכה,
והוא ברך אותו שלא יבייש אחרים ולא יתבייש מאחרים, [illegible] [illegible] זה
הוא "הברכה" [illegible] אמר לו דבר [illegible] אמר לו שלא יבוש ולא יתבייש, ואמר לו הלא
ברך אותך בברכה שהקב"ה ברך את בני ישראל [illegible] (יואל ב') ולא
[illegible] עמי לעולם; ר' חנינא [illegible] [illegible] [illegible] שהוא
מתלמידיו המצוינים של רבי, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
היה; הנה כמו שהודעתי הוא רבי [illegible] את ראש הגולה מפני שהוא [illegible],
[illegible] [illegible] מן הדברים [illegible] [illegible] ישראל [illegible] [illegible], ר"ל שראש הגולה היה
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] הראשון היה [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], והנה כאשר [illegible] רב הונא ראש הגולה [illegible]
אותו כמו [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ר' חייא ואמר [illegible] רב
הונא [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], וכאשר [illegible] [illegible] ר' שמעון בנו של רבי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], ואמר לו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בישראל כל [illegible] [illegible] [illegible].

") [illegible] ב) יואל ב' כ"ז

פרק ג' משנה י"ג וי"ד

והמפר בריתו של אברהם אבינו, ר"ל זה שמתבייש ביהדותו, כמו שעשו המתי-
יונים בימיהם של מלכי יון שמשכו את ערלתם כדי שלא יכירו בהם שהם בניו,
והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, ר"ל הוא שמתכוון לפרש דבר תורה שלא בכונה
המקוריות שלו ורק זה בא גם לסלף הדין, כמו צדוק ובייתוס ואפיקורסים אחרים
כדם שמפרשים שלא כהלכה ולא כוונתו המקורית; כל אלה מאבדין על ידי מעשיהן
הבזויים את החלק שיש להם בעוה"ב. ומה שאמר אפילו אלה שיש בידם תורה ומעשים
טובים, ואף הם החלק שלהם בעוה"ב גדול ורבו לחשוב שאם עשו ונכשלו באחת מ-
העבירות האלה, עוד נשאר להם שם גם כן חלק הגון; אולם הדבר אינו כן, כי הם
מאבדים את כל חלקם שהיה להם:— משנה י"ד - ר' ישמעאל
אומר, הוי קל לראש, ונוח לתשחורת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה!
ביאור – ר' ישמעאל בן אלישע, הכהן הגדול האחרון, היה עוד ילד קטן כאשר
נחרב הבית ונפל בשבי, ור' יהושע בן חנניה פדאו מידי אויביו; אולם לא כל החוקרים
מודים הם בדעה אחת שאביו אלישע, הרב ר' [illegible] ויס סובר שלאמיתו
היו מוכרחים לפרש שאינו משרה בגלות הגלון, אבל מהגמרא שהבאתי משמע
שהוא היה אחד של הכהנים הגדולים, ואין ספק בזה אמר ר' א"ה [illegible] בספרו
שר' ישמעאל היה בן אלישע כהן גדול, ולפי זה נראה לי לומר שאם אמנם היה
אלישע כהן גדול, אבל הוא לא נשאר על משרתו בזמן החורבן כי התפטר עוד לפני
זה, אפשר לומר שנשאר בחיים אחר החורבן ולא נחשב כלל להיות בין הלוחמים
או בין ההרוגים, בזמן שבנו הקטן ישמעאל נלקח בשביה, אבל על כל פנים
עיין ציון נח בן דור דור ודורשיו פרק י'

(רמז)

פרק ג משנה יד

ר' ישמעאל זה היה כהן-גדול ביבנה; הוא ישב בכפר „עזיז" הקרוב אל גבול אדום
והיו לו שם שדות וכרמים, גם יערים ומטעות א) ובמשנה מדברים מפורש כי כרם
היה לו ושדה ורבע והיה משם לבוא „המשנה" ב), של כל פנים היה עשיר גדול,
והיו אוצרות לכל אדם, הוא היה אומר „לעולם ידבר אדם בלשון נקיה" ג) ומצה בספר
ישמעאל עדיין מפורסמת מכל לבו של אדם ד) בדי ר' ישמעאל היה גדול החלום
ישע ה"ה שינת בו במזויקנו כמים ואדוני זקן ולאדרש כמים ושני מגמות: שלא
ר' יונתן ושבועות בספרו וארח דבר מדבר את הפסוק הזה בסגנון אחר, שאמר
שרה לא התאימה לבעל השירה שיהיה לה בן, כי היא היתה אשה זקנה ואחר
רוצה ב' לעשות לה נס שהוא למעלה מדרך הטבע, אך הוא צריך להיות נסתר
כאיש צעיר וגבור מלחמה המלביש את הטבע, כמו שכתוב בתשועת ים-סוף
ה' איש מלחמה, והיה רואה שב' נראה אליה בדמות איש זקן, לכן אמרה
ואדוני זקן, ה' והמלך, הנה הוא בדמות זקן, וגם ה' אמר לאברהם הנה
שרה חושבת כי אני זקנתי ר"ל בדמות שאני מתראה בדמות זקן, אינני יכול לא
לכבוד והתגבר על הטבע, הדבר איננו כן, גם בדמות בשיש זקן יכול אני
לעשות נס שהוא למעלה מדרך הטבע; תנא דבי ר' ישמעאל ה) מפני השלום
כולה נכתבה והשלום שלה רבה, שהוא ישאר דבר שאיננו הגון וכו' אליה לומר:
הדברים כמה מאמריו להקדים את מצותו הטובות, הוא היה גם שומר [illegible]
הוא הקפיד על יופי של בנות ישראל, וחשבה אותם כאשר פגש באשה אחת שהיא
מנוולת מראה אחיה, ואם כולנו מוצא את הכהן לה חן של יפה שבעיר

א) כלאים פ"ד כתובות סה ב) המרוק מפרש משנה שם [illegible]. והרב [illegible] חי. שם ג) פסחים ג' ד) ומה לי ה) יבמות סה

פרק ב' משנה יג

לא שתתפלה, כדי לחזק אותה של דאגה, כן נספר את הונן לבלבלת בנות ענין
ולהשתמש בהבלים, לכן שמרו אותו נשמו הנחש שלו רנה, שאמר בנות ולמרות
של ר' ישמעאל בפרינה א), והוי נח מאד בהליכותו, ודבק גם את תלמידיו
בדבק מרוב להיות חורשים ועוררים, לא להסתמך על ניסים, שכל והלכה גם
בלי שום עבודה זאת, כדמות של ר' שמעון בן נתנאל בתחילה ב), הוא שנה את המונים
שנפה אות מאד, והנה מעשה לר' אליעזר בן דמא בן אחותו שנשכו נחש ור' ישמ
אלעזר יבא אותו, ונכנס של מין המינים הבדין להם לשאו ושם שמו בכפר סכניה
לרפוי של החולה, אבל ר' ישמעאל לא נתן לו לרפוי, ומת בבזק, שאם ותרפא החולה
אז נאמינו שהרפואה באה בגלל הלחש ולא של נביא, אבל אם המין הוא רופא
מומחה ורופא בסמים ולא בלחשים, אז היה גם הוא מתיר לרפאות אצלו
והנה מה שכתב הרמב"ם ז"ל של הלחשים בכלל, הלוחש על המכה וקורא פסוק אין
התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, לא די להם בכלל מנחשים וחוברים
אלא הם בכלל כופרים בתורה, כי הדברים האלו דברי שקר וכזב הן שהטעו
בהן עובדי ע"ז הקדמונים לגוי הבריאות, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים
להמשך בהבלים אלו, והמחשב בלבו שהן אמת, רק התורה מסבירתן, אינו אלא
שכן אמר: אך הסכלים ומחוסרי הדעת, ובזה וכוונים להאמין רק נשים וקטנים שאין
דעת של
דעתם שלמה, אבל בעלי חכמה ותמימי הדעת יודעים בראיות ברורות שכל אלו הדב
ואינם כלום
להגין כלל דבר כאן: רעו שהסרם התורה אותם דברי חכמה אלא תהו והבל ופתו ונאמן לכל דבר" ע"כ
שאומר הרמב"ן
טוב להגיד דבריו עם רמ' בקשה: מה שנוגע להרמאה של ר' ישמעאל בתורה, הנה ר' טרפון רואה ותחבר אלו מלפני

א) נדרים סו ב) לעיל משנה ח' ג) הלכות ע"ז

פרק ג' משנה יג

י) חכם עצמו ודרך בהגדות הלכה, ור' אליעזר נעשה לו שורש הכרם, הוא היה
תלמיד נאמן לר' יהושע בן חנניה רבו חכמי בית המקדש, כלשון הגמרא ר' חנניה
בן תרדיון ומשנתו לא נותן כלל ופרט, והוסיף אחד משלו של שיטת הקולות של כלל
הכל, והכינו שבתורה נפלאות ב"ג מדות, והנה כמו שבפרטותן נרמז כבר את לשון המדות
של כלל ופרט) הנה ר' עקיבא לפרש לך בפרטות את הי"ג מדות שהוסיף ר' ישמעאל עליו:-
ח) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו
יצא, כ"ל כגון בתורה צוה של שבתו עם כלל, ושבתה הצוה הפרט על הפרט
הכלו דעון הכלל, הנה צוה זה אותו לכן, אנו שומרים שצוה זה של הפרט,
ושבו בם ללמד בזה דבר חדש שלא היינו יודעים מתוך מן הכלל, אחרי שלמד
חודש זה של עצמו אלא הוא אותו על הכלל כולו לעצמו, כאמר בתורה ב) כל
נפש אשר יגע אף בבהמה על הקדשים אשר יקריבו בני לה' וטומאתו עליו ונכ=
רתה הנפש ההיא מלפני אני ה'", הרי כאן שבתורה ואשר כרת [עונשה]
שוב ... שלמים בכלל, כי הלא שלמים בכלל כל הקדשים, לכן כאמר ג) "זאת התורה
לעולה, למנחה, לחטאת, לאשם ולמלואים, ולזבח השלמים, אם כן לא כאשר אחד
שוש ד)", והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה
הנפש ההיא מעמיה" ובכן יצא הוא מן הכלל ללמד דבר שנתחדש בו ושמים
הם ללמד על עצמו יצא, כי זה לא צורך, לכן בוודאי יצא ללמד על הכלל כולו,
רצות אחרת, כדי שלא נאמר כי אנו חושבים של טומאה כל אותן קדשים ...
דבר הדות, לכן נושא התורה בכינה שלמים לחוד ללמד אותן, את כל ...

א) ... ב) ויקרא כב ג ג) שם ז לז ד) שם ז כ

פרק ג משנה יא

עצמו מצות, ואף כל דבר שמצוותו היא מצוות מצוה, אבל לא מצוה במקום הנות שהן
אנו מונעים אותם משום טומאות הגוף:

ט) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטעון טוען אחר שהוא כענינו יצא להקל
ולא להחמיר; כל הטעונים פרט שהיו כלול בתוך הכלל שבתורה, נפרט מתוך הכלל
ונכתב לחוד בחוק מיוחד, אולם באופן כזה שהוא נשאר אז מכון מינו של הכלל אינו
אומרים, הנה הוא נכתב פרט זה לחוד היה כלול בכלל עם כל פרטיו, לפיכך גם
כוונת התורה בהוציאה אותו מן הכלל ובהבדילה אותו לחוד, היא שיהא אז מן
הכלל או להקל אלו ולא להחמיר, או להחמיר אלו ולא להקל, כמה שאומרת שדרך הם:
וזה הכתוב הפרט עצמו והיה נוהג בו, ולא כל מה שכתוב בכלל; לדוגמא,
כתוב בתורה א) "ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא והיה במקום השחין שאת לבנה
וגו', כל אלה ואלה, אף אם זה בו שאת לבנה, נא נוגע כל זה נוגע הנגעים. כי
כמשפט הוא, ויש לו רשות לנפשו של חכם, והלא השחין והמכוה הם בכלל הנגע, אבל
פרט אותם אות ואת, משום שהתורה הוציאה אותם מן הכלל לומר שאם להם
מצב רק שערו ומקום ומקום שמונים על לא דין מופשט אותו: דוגמא ב, יצא להחמיר
ולא להקל, כתוב בתורה ב) וכי יהיה באיש או באשה נגע, פרט ונתק
השור, והלא זה בכלל היה שאת ואת אות ואת, ולמה יוצא שלו, אלא לומר שהוא נגע
בפני עצמו: (מובא י) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטעון טוען
אחר שלא כענינו, יצא להקל ולהחמיר: כל הנוגעים פרט נפרט מתורה מן הנגע
הכללי, ונכתב לחוד בחוק מיוחד באופן כזה שנשתנה ונפרד לגמרי מן הכלל, זה

א) ויקרא יג ב) שם כט ל

רידה

פרק ג' משנה יד

שאיננו מדבר מאין הכלל, אנו אומרים כי אותו הצורה האמורה פרט זה מן הכלל כדי ללמדנו שאינו בכלל, כ"ל שנהוגים בו כך כמו שכתוב בו, אם להקל ואם להחמיר. לדוגמא, נאמר בתורה (א) "וכי ימכור איש את בתו לאמה", הלא אמ-רה אמה עבריה בכלל אמורה עבד עברי היתה, כמו שכתוב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה (ועבדך) שש שנים, ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מע-מך כאשר יצאה האמה העבריה מן הכלל לדון דין אחד שלא כדינו מן הכלל, שהיא נגררת [illegible] ונשוה להקל ולהחמיר. להקל שהיא יוצאת לפני תום שש שנים משנמכרה, היינו משתגרת, כשתביא סימנים, בעוד שמשחררים יכולים אותה האדון את [illegible] כן [illegible]; ולהחמיר, שאמה עבריה נגררת בהיותה קטנה, ואף האב את [illegible] כן [illegible]... (מדה יא) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש, אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש; כל שיצא [illegible] חוץ מכלל שבתורה הכללי [illegible] שונים, נפרט פרט אחד וניתן בתורה [illegible] ואולם הוא לא נשנה זה [illegible] רק בחלק מהותו, אלא שניתן בו דין חדש שלא [illegible] של [illegible] הדינים הכתובים בתוך הכלל, אינו מופקע זה כן בכלל התורה, אם רצתה להוציא את הפרט הזה לגמרי מן הדינים הכתובים בכלל ואין לו אלא "הדבר החדש" שנתחדש בו, או התורה רצתה רק להוסיף בפרט זה דין חדש, אבל לא התכוונה לשלול ממנו את הדינים הכתובים בכלל; אנו אומרים, [illegible] ונוכל להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב

א) שמות כא ז

פרק ג' משנה י"ד

וכללו בפירוש, ר"ל מה זה שחדשה התורה בפרט זה דין חדש שמשנה את הענין
של הפרטים הכתובים בכלל כלומר לומר לנו שפרט זה יצא לגמרי מן הכלל, והדין
החדש שנכתב בו בא במקום הדינים הכתובים בכלל, כך שהתורה מוציאה מהכלל
בפירוש פרט זה. לדוגמא: נאמר בתורה, הדין השור שהמית את האדם הוא
נסקל וגם בעליו יומת, ר"ל ישלם כופר כמו שנאמר בפסוק שלאחריו, אם כופר
יושת עליו ונתן פדיון נפשו, ודין עבד ואמה אשר נגח השור, שבא אחר כך
"אם עבד יגח השור או אמה", יצא מן הכלל לידון בדבר חדש שבעל השור הנגח ישלם לו
לבעל העבד או האמה "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו" והוא משנה את דין הכופר
הכתובים בכלל בשור הנוגח את האדם ונוהגים בפרט זה, עבד או אמה שהשור
הזה שנגח עבד או אמה אין דינו כפשוטו, אבל הכתוב החזירו לכללו בפירוש שנאמר
בסוף הפסוק והשור יסקל: (משנה ו"ב) דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו
ר"ל כשיבוא בתורה ענין שפירושו סתום ולא מובן, אנו צריכים להתבונן של הענינים
הסמוכים לו, ומן הסברה אנו יכולים לעמוד על פירושו הנכון של הדבר הסתום:
לדוגמא: (מן רבנו מ) לא תגנב שבעשרת הדברות בגונב נפשות הכתוב מדבר, כי
כל הנזכרים בו עונשם עונשים אחרים שלהם מיתה, והגמרא שאומרת שלו בגונב ממון
הכתוב מדבר. ומשנה לא תגנב שבלא מוזכרים שהתורה נדרשת כאן, דבר הלמד
מענינו. ולגבי שלא תרצח ולא תנאף כן בנפשות כן גם לא תגנב בנפשות. ודבר הלמד
מה שלמד נפש שהכתוב בו לגונב נפש מאחיו ונמצא בידו מות יומת. דבר הלמד
מסופו. ר"ל כשיבא בתורה ענין שפירושו סתום אנו צריכים להתבונן בסוף

א) סנהדרין פו.

פרק ג' משנה י"ד

באנו עתה, ומתוך התבוננות בו אנו למדים מסופו של ענין לתחילתו, וגם מתחילתו לסופו את הפירוש הנכון של הדבר הסתום; לדוגמא: נאמר בתורה „ויאמר ה' אל משה, דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת וכו'" בזאת יבוא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, יכולים היינו לחשוב שיכול כשירצה ובא מבית לפרכת בשעה שירצה בקדש הקדשים, רק הוא צריך להביא עמו פר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, אולם הסוף של הפרשה מורה שהדבר שונה כן, כי זאת כתוב „והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה", לאמר לך רק פעם אחת בשנה הוא הכהן נכנס ולא הוא נכנס כל זמן שירצה; וזה דוגמא, שהיה לו בת נערה או אשה ונדרו נדר לאסור איסור על נפשן, ואמרה התורה שהאב והבעל מפירים את הנדרים, יכולים היינו לומר לכל הנדרים יכולים האב והבעל להפר, לכן בא סוף הפסוק ואומר „לענות נפש" זאת אומרת נדרים שיש בהם עינוי נפש מפירים אבל לא נדרים אחרים. (מדה י"ב)

שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, כ"ל כשישנם בתורה שני כתובים הסותרים או מכחישים זה את זה אנו צריכים לחפש ולמצוא בתורה עוד כתוב המדבר על ענין זה שיוכל להכריע ולפשר בין שניהם או הכתובים, לדוגמא כתוב ב) ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו, ובפסוק אחר נאמר ג) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד הכריע סוף הפסוק כי שכן עליו הענן אשר בזמן שהענן שכן לא בא משה, אבל כאשר

א) ויקרא ט"ז ב' ג' ב) במדבר ז' פ"ט ג) ויקרא מ' ל"ה

פרק ג משנה יד

נסתלק הראשון היה נכסי; ואחר כך אומר, כתוב אחד אומר כל חלב וכל דם לא תאכלו א)
היינו שאומרים שכולו חלב חיה ועוף אסור באכילה, כמו שאסור באכילה גם דם חיה
ועוף. והנה כתוב אחר אומר, אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל תאכלנו ב), שאומר
מזה, כי חלב חיה ועוף מותר באכילה, משום שהשוה אכילת חלב הצבי, כי כל האוכל
חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה', אלא צריך מבהמה המוקרבת לעצם החלב
שלה אסור באכילה, ולכן חיות ועופות חוץ מבני היונה שאין מקריבים מהם עצמות
ובכן הלא הם שני כתובים שמכחישים זה את זה לכן בא הכתוב השלישי שאומר
כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" ואמר כך חלבם של אלה אסור באכילה. אבל חלב
של חיה ועוף מותר באכילה :- חזור לפרשו לענינינו, של ר' ישמעאל, זה אומר תלמוד
תנב, זה הספר של הכללים נקראו אלו שלשה עשר מדות, ר"ל אשר סדורה לו
לתורה הברורה ומסודרה בתנות כל [illegible], הוא היה חברו ובר פלוגתא של
עקיבא בכוח הכוונת, ואת כל שיטתו שדרש כל אות ואות שבתורה, אמר הוא
דברה תורה כלשון בני אדם. חוץ מן התורה למד גם את חכמת הדת, וחקר
את גזרת הגלד, אפילו אסורת של היונים להיות יהודים בחכמת [illegible],
הוא היה גם רבו של [illegible] שנתוסף בתורה, אבל גם סופו היה טרגי מאוד כי
הוא היה מן הראשונים שנתפסו על פי פקודת אדריאנוס, על ידי טורנוס-רופוס
הרשע ונהרג יחד עם [illegible]. שמו היה ר' ישמעאל, בין עשרה הרוגי מלכות
אשר אנחנו מזכירים אותם בימים הנוראים בזמן ביום הכפורים, [illegible]
גדולה הוא ביופי [illegible] שאמר אלו יהיה כהן גדול, וזה לא נכון מפני כמה ראיות

א) ויקרא ג יז ב) דברים יב כב

רמ"ט

פרק ג' משנה י"ג

בברכות, (ז) הלכה במס. [illegible] (ה) [illegible] אמר האמורא שהוא היה בין הזקנים של ר'

ואליעזר בן חנניה סבב אותו בהיותו גדול ולב, שנית הלא הוא נהרג בעת גזירת

השמד של אדריאנוס בהמשך לחמש שנה אחרי החורבן, ושם הוא היה כהן גדול

בזמן החורבן, הלא לא היה לכל הפחות כבן [illegible] שנה בעת הריגתו כבן

שמונים וחמש שנה, ואף חזקיה בנו של המושל את [illegible] ולא כבה;

הן אמנם במס' [illegible] מסופר הריגתו אבל שמה לו נהרג כל את המושל, וגם

של המושל, לכן במשנתנו החלטתי שהפרטים הוציא את אלו הפרטים משלו

נפי להפליא וזה של הזמן גם, דבריו את ר' ישמעאל כהן גדול ואת ר'

שמעון נשיא ישראל, אשר קמה לה נהרג הוא ר' שמעון בן גמליאל בתוך

עשרה הרוגי מלכות, כי הפסוק אשר טורנוס-רופוס צוה אלו להפשיט העור

מראשם וכדומה ממנו ולב שאחרו את [illegible]; והנה מה שאומר לנו ר' ישמעאל

במשנתו, הוי קל בראשון להיות ראש ומנהיג, ר"ל אל תהיה [illegible]

להיות ראש ומנהיג, והמנהיג את עצמך להיות כשרון לזה, והוי נוח לתשחורת

חורת לשוש [illegible] שלא שכרותו את שמוכות [illegible] את הישיבה,

והכבוד הוי נוח לכל אדם אפילו אם הוא לאדם אחר, להשיב לו על שאלתו

בנחת ובידידות, והוי מקבל את כל אדם בשמחה בשמחה ובהרבותו שהוא

מרוצה מדבריו; והרמב"ם ז"ל מפרש הוי קל לראש, כלומר להשיב לפני אדם גדול

שיש אתו מעלה לנגדו על שאלותיו, והתחבר עם מי שהוא הגדול ממך, גם

משכיר את אהבה על לפני כל נחת, והמשתדל שלא כדאי להיות מחונן להיות שוה

נו' ב) ה לו

פרק ג" משנה ט"ו

שקלא וטריא: - משנה טו - ר' עקיבא אומר, שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה, מסורת סייג לתורה, מעשרות סייג לעושר, נדרים סייג לפרישות, סייג לחכמה שתיקה = קורות = ר' עקיבא בן יוסף נולד ג' אלפים תשי"ז והחורבן היה בג' אלפים תתכ"ח אם כן היה בזמן החורבן בן ס"ח שנה, ונהרג ה' ג' אלפים תתצ"ה והיה כ"ב שנה ונ"ט אחרי החורבן שאחרי מרידת בר כוכבא, תולדות ימיו מרומזים בקבלה, כי אביו יוסף היה גר צדק), עם הוא היה בוער וזקן עם-הארץ גמור כמו שהודה על עצמו, כשאמר "כשהייתי ע"ה" ורבו שלמדו רבים ונעשה את האיש מה היה עם-הארץ בזמנו הנה לבסוף בהתקבלות הקבלה, חוץ מי המפורסמים שהיו אז בישראל כמו הפרושים, הצדוקים, והאיסיים היו עוד מינים שונים, סוג אחד היה נקרא בשם חברים של שם החברים לתורה ולמצוות והסוג השני היה נקרא עם-הארץ, של דעותיהם במשנה כל גאונים, חכמים וביותר בדורות שלאחר מכן, והם חוץ שהיו קוראים לאחרי הדינים התורה והתורה, הם לפי הסיפור שמצוינים החברים אותם, גם שלהם במנהגים ובמדות רואות לפי המסופר היו נשים ונערים באמתם של במשנה, היו פורשים מהם נזהרות בחיי משפחתם, אחרי התורה שאחרי רק את המצוות הנוחות להם ונגם, לכן אין פלא שהיתה תמיד איבה מפרדת בין המון העם הזה ובין היהודים ואם שמשנה זאת שררה ביניהם. כי החברים לא אהבו ואף לא עמי-הארץ כפי [illegible] [illegible] זה מפני שהם היו בחזקת טמאים, ולכן שהתחתנות בין בני השלה היה כמעט בלתי אפשרי, ור' אליעזר אמר שהם ... לכהנים להם

הרמב"ם בהקדמתו לספרו המשנה תורה

רפ"א

פרק ג' משנה ט"ו

לאלה ומתן היו הרגלים שותפין, ובכן הקנה נפלים להבין שאר ג"כ ר' עקיבא עולה ונתחנך ונתגדל בין עמי-הארץ היה שונא תלמיד חכם, והוא שאמר על עצמו כשהייתי ע"ה אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. ור' מאיר אומר המשיא בתו לע"ה כאלו כופתה לפני ארי א) והנה כאשר עמי הארץ לא היו בכל הזמנים שונים כי הנה ישעיהו הנביא אמר עליהם, "ואלו מכים עם-הארץ דברי תורות חקו חוק, וחבקוק הנביא אמר עליהם עם-הארץ שלפניו, ונחמיה אמר "ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שבר ביום השבת למכור. וכאו התלמוד הרי חשובים על הדורות ואחרונות, וגם על אלפי הכבוד ואפילו על הכרת פאות ב) והנה לפי ראות את ר' עקיבא, שנהיה אחר כך כמעט יחיד בדורו בתורתו ובחכמתו אוכחים אנו להכיר שהוא היה כבר בחכמתו בהיותו ע"ה גם כן בשלימות גדול וגם אז שנפשו חושק בתורה, ואין הדברים האלה הם שמפילו להתנגד כמעט על כל התלמידים שהיו ביאו, ומי יודע כמה ע"ה רבים היו בימיהם אבל לא מצאנו עוד הנביאים למשוך את הדורות, אלא מתורתם ואנוכיות רבו להתחבר לחברים, אשר בקשו בימים הראשונים לא עלו עוזם בהבאת כתובות, לכן וכיל להיות אשר בוקש בהשגחה היותה שנחתם לתת לה אותם, כי גם הנביאה יהיו מתנגדים דרך הגבלה את אשתם:- את אחותו אלא ר' עקיבא

אשר דברות עשיר גדולים וכלבא-שבוע שאו, והיתה כאשר ביתה נפשו לבית להבין ב' דבר, היה מתחנך! והשתדל לבה בכל נפשה, והנה גם על פי הבנות שהיתה כורעה גם מלאה עם שוגל הרגלים בזה, על הכנסת לפניו להיות

א) פסחים מט: ב) גיטין סח

פרק ג' משנה טו

לו לאשה בתנאי שילך ללמוד תורה, כאשר אשר השתדלה את התורה עם את בת הנשיא
עקיבא את הצרה בתפילה, בעת ילדה נער שהביאה הנער לומד בטח את מאמרו של
ר' אליעזר, אשר ר' אליעזר לא היה אף דומהו הזמן כי הוא היה תלמידו של ר' עקיבא, אולם בגמ'
המאמר היה ידוע ומעובד לכל חכם) והנה עם הרעיון מגדולי אחרים לבורולוגים ומאוחר
מותשת לא הספיק להתמתנותו של זמן עם אשרתו עד השחר, אך כן רק עבר זמן מעט,
נפש הברכה והדאגה לא התמונה כלום ונשבה מאות שביה ותאמניה למהל שיר לגלה,
ונתן לו גם בואו החוקר, ובאצבה זה אז השתדלה למשת טוב וחסד לפלוני ככל אשר
אשה נפה, ורמשי סבא זולת המחסור והרעב, ותעזבת לדר כשלה ותמרכה תאסרה
את אמורו לאשה א): ר' עקיבא היה אז בהתחתנו עם בתו של כלבא-שבוע כבן מ' שנה
עם בן היה לו מאשתו הראשונה שאותה עזבם, את לקח את בנו, והוליכהו לבית-ספר
לתלמוד והוא ישב אתו כל הזמן, וזה זולה כבר שישאר גם הוא את הלמודים הראשונים, כי
בימיו לא היו מגלים בבית-ספר לאתחולים פוס כזולו, ובזה האופן נעשה בן שנים
עשרת שמרות בבריתו הנפש, ותחב הלך לשבת מקום אשר הסנהדרין יושבת ר' יוחנן בן
זכאי, ולמד תורה מתלמידיו, ר' יהושע בן חנניה ור' אליעזר הגדול, וגם מר' גמליאל הנשיא
לקח תורה, והיו שם י"ג שנה, הוא הצטיין כל כך בלמודו עד שהרצאות את ר' אליעזר ז"ל
היה בדבר הלכה, נפסק מן הרב הגדול והיושב הזה להשיב על דבריו, ור' יהושע שישב עומד
כל הזמן לפני ר' אליעזר, אמר לו עקיבא בזמן הפסוק, "הלא זה העם אשר מאסת בו, צא נא
נא והלחם בו" ור' טרפון חברו אמר עליו עקיבא, כל הפורש ממך כפורש מן החיים, בן
אמר עליו את הפסוק, "ותעלומה יוציא אור ב) ר"ל דברים שבכוח המסותרים הוציא ר"ע

א) ירושלמי סוכה פ"ה הל' ה' ב) שופטים ט' ל"ח ג) איוב כ"ח י"א
ד) קדושין סו. נדרים נ:

פרק ג' משנה ט

לאורה א) חוץ מרגליותו שלה לא עוד כרוכה שנים עשר ר' נחום איש גמזו: ר' נחום היה אומר
גמזו ושינו של גמזו משני מימרותיו הטובות, ואשר אמר על כל דבר "גם זו לטובה" ור'
עקיבא לא אמר חוץ מתורה עם מדות טובות, והוא כמו רבו הכיר בכל אשר הלא
הטוב שבו והוא כמו רבו אמר על כל דבר "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", כמו
שמסופר ב) כאשר באו לפני דור כמו אחרי המלחמה של היהודים להם ר' גמליאל
הנשיא, ר' אלעזר בן עזריה סגנו, ר' יהושע בן חנניה והוא ר' עקיבא להתקרב לכרך
רומי הגדולה שהלכו בשלוחותיו כיסר, (ארבעה במרחק מאה ועשרים מיל) ושמעו
את המונה ושאונה של הכרך מרחוק, התחילו כולם בוכים ור' עקיבא משחק אמרו
לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו הללו שעובדים
לעבודה זרה ושבים בטח של שאננים ושלוים, ואנו מודים לאלקי אלפי האלפים
הנה משועבדים להם, ובית המקדש שהיה הדום רגלי אלקינו שרוף באש ולא נבכה על
זה? אמר להם לכך אני משחק, מפני שאם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו
על אחת כמה וכמה שיתן להם טוב; ושוב פעם הלכו עולי הרגלים לירושלים
וכאשר באו אל הר הבית, ראו והנה שועל יצא ממקום שהיה בית קדשי הקדשים, התחילו
כולם לבכות ור"ע משחק ובכל שאלתו על שחוקו והוא ענה כן היה בשאלה, למה אתם
בוכים, וכאשר אמרו לו הלא מקום שכתוב והזר הקרב יומת, ועכשיו שועלים מהלכים בו
ואיך לא נבכה, והוא ענה גם דבריו בשביל זה אני משחק, מפני שכלם שנתקיימה
הנבואה של חורבן והשמה, כן בטח תתקיים הנבואה לבוא הנחמה לגאולה ושכלולה ושלום
שמה לעוד לא יצא בית מקום להתקרבן, ועוד מן האמר הן בזה היה מלא, ע"כ מתוך ותחזק

א) מגדים ה' יז ב) מכות כד

פרק ג' משנה ט"ו

בא הרוח וכבה את הנר, בא חתול ואכל את התרנגול, בא ארי ואכל את החמור,
אמר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, והיתה הלילה ההוא שבאו גייסות לאותו העיר
ושבו בשבי את התושבים, אמר להם ר' עקיבא, הרי לא אמרתי לכם כל מה שעושה הקב"ה
לטובה, כי אילו נמצא באור, או שהיה הנר דולק, או התרנגול קורא, או החמור נוער,
כי אז גם בו השודדים גם אלו (א) : והמלכה עצמה אמנם יש לה אותה מחשבה לעצמה של יסוד
עניים ודווים וזה רבנו ואדמו"ר ר"ל רצה להניח הנחה שדברי תורה בכלל זה:
חלק: רבונים בפרט הם שונים לגמרי בכל סדר אחר, הנה לשון בני אדם שלשונות
הדברי אלוקה, בכפל דברים ובמשלים, אשר כולם הם לתפארת הלשון ויופי הסגנון, אולם
הלשון התורה אין כל צורה והכל הוא נצרך ומדוקדק, לכן אין בה כל ות, כל מלה ותיבה
עם אפילו אות אחת נוספת, כל יש בה במקום, כל אות ותיבה אפילו כל תג וקוצה
של התורה [illegible] וגם לדרוש ולהבין של הורמה ותג [illegible], עד שהפליג עם את רבי
ר' נחום, שדרש את כל אלה "את" הנמצאים בתורה וכיון שבא להפסוק "את ה' אלקיך תירא"
פירש ופסק מלדרוש אלו שומע רבו, כי אין יכולים לרבות את מי שיהיה לה', (בפסחים
נאמר דבר זה של נחמיה העמסוני, אולם הם שני שמות של איש אחד, הוא נחום איש גמזו והוא
נחמיה העמסוני כמו שמבואר שם ה' רבינו) אבל ר' עקיבא לא נסוג אחור גם מהמלה "את", ודרש
ודרש לרבות תלמידי חכמים, ר"ל התורה מלמדת שחוב הוא להם לכבד את התלמידי חכמים
הלומד את תורת ה' ומקיים את מצוותיו, וכמו שהוא מחויב לירא את ה' כן צריך לירא ולפחד
מפני תלמיד חכם, וזה הנה כמו שבצורת השוטר מחויב לכבד את השרים במעלתם
את פקודתו של המלך, כן הנה מחויבים לכבד את החכמים הלומדים את תורת ה'

א) ברכות ס:

(המשך)

פרק ג' משנה ט"ו

שהוא אלך אלכי המלך, ומאלמוס את מעבודתו, וכמו שאין שלטון מכריע את הדבר
הנה הוא כמלך שלטון מכריע את המלך, כן מי שהוא שלטון מכריע את התורה הוא
גמרה כמו שלטון מכריע את התורה כדיבור:א) ר' יהודה נתן לנו סדר ומערכה בכל
הלכות והדינים, כי לומדו בלי קשר ובלי סדר ואין כלל את התומר הרב שלנו
הוי בבינים להוות שונים רבות בעקבות המורים, ולשוב של הלימוד בהתמדה גדולה,
ואין זכרון את כל הפרטים; בא ר"י והסדר סדר אשר הקל מאד על הלימוד וגם
על הזכרון, כי הוא סדר את כל הדינים והחלוקות לפי תוכן, הלכות שבת,
הלכות טהרה, הלכות ממוניות והלכות אונס, לשם וכל חלק קבע בשם מסכת
וכל מסכת חלק את הדינים לפרקים, אבל אחם שלא כתבם לזכרון, אשר
הדבר שלו רק להקל על הזכרון, עד שבא רבי וסדר את הסדר הזה לפרקי
דורות: אנו מושבו הקבוע היה בבני-ברק ושם היה בית מדרש,
התלמידים היו רבים מאד, כי כל הרוצה לדעת את התורה בא אליו, ולא נחשב
לתלמידו את כל לימודו שלא היו גם לכתבות, מפני שהוא גם הקבל עבודות
ודרש לפניהם בתורה, גם נמסר בצורה מרצות. וכל אחד בונו דרך דרכים
והתלמידים המובהקים והנלמדים שלו אמנו חוץ מספרי תורה גם מגלות עולות
והלכות בעל-פה. ולכן המאמינים לזכור את וחק לשולחנו למען הוראת שונים
אין להרבות מחלוקת. סוף דבר בין הנערים היו מחלוקות כל היום ושם
על מחברו ולשאול על הרבה לוחם את כל לשון התלמודו במחלוקת, לכן הגדול רבי
ועד, עד שבא דבר גדול לעשות חלק בין הנקיים והימיים, כמו שמופיעות

א) פסחים נב:

פרק ג׳ משנה ט׳.

כפי שכבר הזכרנו הרבה, ואמרנו כבר בפעמים אחרות, הוא היה עוסק בסחורו
באותו זמן הגולה, לכן לקח חלק ג״כ במשלחת לרומא וגם במרכבת בר-כוכבא, וכאשר
היה צריך להיות לר׳ אלעזר הגדול של הניצחון שהכריזו עליו, אמרו שרק הוא ראוי
במצבו הטוב ובעושרו ובאותו חוק להקים אותו לראש הישיבה, והוא בן שלוש עשרה
שמונה עשרה שנה, ואמר לו רבי! כמעט לו נזדקן בשלום מא״י א): והנה כאשר
הנברכת כתב הרמב״ם את המשלחת לרומא, הנה חושב לחובה לבאר את הדבר: בזמן
השמונה עשר שאחרי החורבן, נשלח לקיסר של רומא דומיטיאנוס שאחר של טיטוס הרשע
את והנה, הוא היה רוצה לגרש ולכבות לכל היהודים המשועבדים ולבטל שמעתו
לו, רק היהודים שונא מאלוהים את מצבתו, והנה הקיסר המשועבד הזה לו עם
לא אחד מבני גלות רומא, רק עובד לאלהי ישראל, גם אחרי שלקחו את בית המקדש
שמה ואת חרבה אפילו ברשות אשר באמרו תפלות והודה, ותרגום הגרים המתגיירים
ונשפטים אליהם, שם אשר לכל מאן ישראל חי, הנה ראש הסנהדרין משלח
לעבור שלה לו פסק ברגלו, ולא נתן לבוא למלכות את חפצו, והיו שונא חיים
וישלח עם סוד זקני רומא, והחליטו כולם לעשות כלה בישראל, רק זר אחד גדול
ונכבד מאד ממשפחת הקיסר ושמו פלוויוס קלמנס, עמד לפני הקיסר והגן והת-
צו ויורה להם מלבד אשר כל עולם והיה צריך להרחיב גם, שנחפש על
שני שרפות תבל, הנה מזה רב עדן העם הזה התנשפת רוח חיים ונותן נשמה
בכל גוף המורש אבל פתרו היו כבכל [illegible] באמצע [illegible] לא השיגוהו [illegible] לבן [illegible]
כאשר נודע הדבר הזה באר״י וישראל, ונסעו ר׳ גמליאל הנשיא, ר׳ אלעזר בן

א) עיין לעיל פ״ב מ״ח

פרק ג' משנה ט'.

מסופר, ר' חנינא בן דוסא ור' עקיבא לרדת באניה בספינה הרחק, ויום אחד היום סוער ללכת לרואו לאמור לבקש להתחנן על נפש, ויתפלל ר' גמליאל לבת= [illegible] לו היה האמון על קבר שבותו, כדי להביא את התרומות והמע= רות, ונעשה לר' חנינא שהיה לו את האושר ויקבל גם את המקום כמו כל" אשר הכין תרם את תרומותו לר' עקיבא לבד באושר אז, כי היה הוא גם ואף לעניים כמו שהתברר א) גם אתמול ללוב כל הדרך, בשעה ארוכים כיון שהתאמר וגם לעלות התאמנות, וישב ר' גמליאל על כסאו ולא זז והגיע לו להזכיר ב) ולשבת לחוג "פרינציפיט" את נשא אף שהתבררתו אל להם מפני רבינו צחק, וכאשר באו הדברה שטו בחוצות אף אשר אמצעו ולבים משתעשע ואומרים חול בכלו חכם, ואומרים רבה ורואו בפה את מעלת בצלם, ויפוא כי ילדו ויבואל הם, ויבואו לבות מגורתהם, ואסף את כל אחת בתוכו לבותו, ויאמר קמו השר ויבוא אל ר' גמליאל בהתגלות ויגלו את פנים, כי כלה ולחבלה היום מהעבר ושרו לחגוג עם בני ישראל אחרי חופש ואיום, וכאשר התעוררו אמר לאמר השר בדברים טובים ואמר הלא זה יש לפנינו יום לא אלהיכם לא והצדיקים, וכאשר זכרו ר"ה ום היה מסוער אמר, כי לא רחה יום תפלה והצלה ליהודים ולגאולת לבן ולברכת נפשו להשיתו "פילוס-דימוטוליס" שהיתה אז והסוכה להיותם גם אמנו, ותרומותו להדליק את נפשו מנגד על הבדר המאלה כראוי לשר רואו, ואם ושפטהו ואכפת אות טוב ובדיק הוא את אפשרו ואצילות הראשו

א) [illegible] ב) סוכה מא:

ספרת

פרק ג׳ משנה ט״ו

אשר בטבעתו ויאות, וכן היה כאשר גם אז הפעם לפני הקיסר והוכיח שותו של
באל הגדול שהוא מוותר לאשות, חרצו אליו את ישות חושתו לגלות, ויהי כאשר
באו החכמים לנחמו, אף ספרה להם שבאלה הקיסר לפני אותו, והוא מסרה את כל
הענין ובכל זה לא נגעה בו בכבוד עניים, כי כן צוה אלוה באלה השר לפני אותו,
והנה בזמן שונה ומצא את הדברים הנסתרים, כי טבעו בחיים ומוצאיה נתנו רשות
בסבלנותו ובאלוק חכמתו שיש בה דומים לזה, „נקבה׳ שיש ורק רוח ונדיב לב
הוא השלב שחוזר את כל מעלות של פוליטיקנים, ורק שכר למסורו, ותקן אם
את בזיונו ונתן רצון לכל איש לבבו הרוצה להם בברורות דת ישראל להקיסר
כי מרבית החכמים באו לפניו, ושירו ברוח חכמתם את עיני המושל הרשע
והנשבע להכיר את דרך התורה ולהתבונן לאמונה ולהאמנת במצוותיה הללו:
עם וחשיבות, כן אמרו לנכון לדרוש גם בענין בני ישראל הצריך שאת ברואו את
דרכי התורה והחכמה שהיה מחסר בהם שם, כן מספרים של רבותינו רבנן שהיה
לבו עם הענין וחכמי הרואים, ושם שאמר ר׳ גמליאל לשהם אתם כן אמת כשהוא את
אלהיך אבל הוא אינו נותן אותך, ואני מוכן רואה את אלהיו והוא כן רואה אותו,
אתה נזכרת את אלהיך, ואלהיו נזכר אותו, ואשר בכל אותו אין אתה יכול ואלהיך?
אשר השיב לו כרגע – ושואל הנשא ורוח החיים שלך, וכשם שהנפש ורוח החיים
שלך הנה הם בכל הגוף שלך כן הוא ב׳ בכל העולם ו׳); אבל לא אמרנו כי ומין
של שמחה לושכחת. כי האלק הצדיק הצא את אחריו שזה צער חופש, ושכינתו
של הצדקה וכו׳ וכו׳ שאת כבוד מלכותו, הוא היה אויב שאוהב לב ובלי
סוף לעולם שהפתוחה

רפט

פרק ד' משנה טו.

בגדולות, ורצה להיות כאלו נחשב מוקדם, ולכן כל אלמנות רבות, ואת הנוגדים

במתה להקדים א): וכמו שר' מתיא היה גדול בתורה ובחכמה כן היה גם

חורץ גדול, והתחיל להקדים גם על דרישת השלום ואל פי מליצת חז"ל אמרו עליו

לאמר שלא קדמו אדם בשלום להרבה שמה. כמו שמוסר לנו להרבה לפרסם שיתן שלום

לכל נוכרי בשלום ובשלום בשלום, כי כאשר בשלום יצא בלתי מקשרו לדבר

בלבד עמו, שלא הסתלק מן התחברה: וכמו שהיה גדול בחשו כן היה גם

באותו, כי הוא נהג בין משרה הבוגרי אלפות מחבר דיעות ונרמים, וכאשר בא

הואה בו (פעם בן יהודה ב), ואמר לו ר' מתיא אתה מתורם ואת התלמיד:

כי הנך איסף בתורה, ויאמר לו רבי מה לך אתה, פעם אחת היה יושב

והלך על גבי הנהר ורבה בגום ורבבצים אשום לנגע, אמר להם לזה אתם בוכים

חום, ואמרו לו מפני הרשעות שבני אדם מבוזים אלינו, אמר להם אל נואש

ונדור עם ושתא יחד, אמרו לו שאומרים אליך שאתה פקח שבחות ואינו

רואים, כשו שהנך טפש גם בארגם חולתנו שאנחנו מתרבים בארגם ממנו

על אחת כמה וכמה. כן גם בשאת שאין אוסף בתורה ברוח"ב כי הוא

חורץ ושורק ואיך שאנו מתרבשים, שם אנחנו פורצין משנה על אחת כמה

וכמה, וכאשר כבר תפאשותו ושמהו בדבות הסוהר, לא תפל על מלכות

הרכות להתמוגג, ואם אשר שימר דות הסוהר לא נתן לגלות מלו, וכו'

או לפתו אלא דות הסוהר בשמחתות שונות, כמו ר' יוחנן הסנדלר, הלא המנגן

בגורל והוא על פני אשנג על דות שסורכים ויגעו בלו" כמו אחתים קונלינות

א) לעיל משנה יח ב) ברכות סא:

פרק ג' משנה טו

דבר פלוני זה דומה? ונגש ר' עקיבא אל המשנה ויאמר הנה לו מתוק דבר פלוני כו'
כן היה אסף דאמרה עד שבא יום המפקד, ומה היה אחרי של עניין שהיה בגורה
הסוהר ט) ראש היום נגזר לאבד לפני טורנוס-רופוס הרשע, נורש הוא היום ההוא לכל
ישראל, כל רוח עלה המדברת, היתה להם אלמה רמה, המבשרת טובה או רעה, אשר חשך
לבחרם הגאלה הזה, שהוא חמדת כל ישראל, זה והוא העירו בתפילל כל הזמן שאנו
לפני כס המלך, פתאום התעוררו השמים, עד אלה אל לבו דברי המלך "סכת ידום
לך מאבוד מפילה" ותתעטף עליו נפשו, כי הלך ונעצר חרת נפשו, ויצא הכרוז
את ר' עקיבא אנקסט את סרבני הארכו נשמר את כאבו, וותפשו אותו לפניה
בוער אל אנשי הכנה קעסרו עיר המאכן, שהיה בה מושב שלטון הרומאים, שם
סרקו הטבחים את בשרו במסרקות ברזל ג) לב כל העם את אוראלה הנוראה
הזאת, אבל לבו כאוצר לא חת ולא זע, וכאשר עלה השחר התחיל לקרוא קריאת
שמע בשמחה ובהתיך הנדיות לא סר מלפניו, וכאשר שאלוהו תלמידיו, עד כאן
נכונה רוחו בעצב, כי לא השאלו לראות אותם, אשר בן שבם ותפלל בשמחה
כשם שיוסריו ומענותיו מדברים כל גבול של כוח אנושי, והוא שאר להם, הלא
כל ימי הייתי משתוקק את ההוה בואו לקים את המצוה של ואהבת את ה' אלהיך
בכל נפשך והנה ארכות לזה, וינקם בקול גדול שמע ישראל וכו' ויצאה נשמתו
באחד. בן חי המיד הפגול הזה וכן מת, ושחד מתלמידיו הצליח לקרר את
גופו מבית הסוהרים ולהביאו אותה לקבורת ישראל אל מי המר אנטיפטרס
רנ"ב ד) ובני דורו שמרו מלאת כרכום כדי לראות התורה ונפתלו מאניא

א) סנהדרין י"ב ב) סוכה נ"ג ע"ה ג) ברכות ס"א ד) מדרש משלי, ט' ח'

פרק ג' משנה ט'

ההקדמה: שלום הוא השחור שחברו בן חרם ו"ל והוא יצא ר' אלעזר בן עזריה
מפני שר' אלעזר היה עורה, כמו שאמר שלוו בן עזאי א) כל החכמים היו
בקופת השאם חוץ מן הקירח הזה ב): והנה אמר במשנתנו שחוק וקלות ראש
מרגילין לערוה, ועוד "אבות דר' נתן ו"ה" קלות ראש כ"ל הוא כמו ולהשתקע
בכל דבר שבא לידו או למחשבתו בכל דרכי [illegible] אלו, שני הדברים
האלה שחוק וקלות ראש הן עונות עבירות גדולות לעצמן, אבל הן מביאין לעבירות יותר
גדולות וחמורות, כי על ידיהן מתרגלים האנשים לדבר כל מה שעולה על לבם
כמו ניבול-פה לשון-הרע ורכילות, ומה"ב גם לעבירות אחרות גדולות כמו
גזלות עריות ושפ"ד. ויש להבחין בין שני הדברים הם דבר אחד כ"ל
שחוק הבא מקלות ראש, כי יש שחוק של מצוה והוא הבא מתוך שמחת מצוה
אבל אין הוא בא מתוך קלות ראש, וזה שהוא עון ומחטיא בעבירה חברו ובעליו
ובכל דרכי נפשו הוא, שלא מביא השחוק הזה גם לידי זנות, כי כאשר לבו מוש
[illegible] ובמלה הכן [illegible] והנה מה שמסופר ה), מר בר רבינא עשה
משתה לבריה [illegible]. ראה את החכמים האומנים שהם שמחים ושש אפי
את הבוא כוס זכוכית לבנה שוה בדבר יקר מאד ושברו אותה לפניהם, והם עצבו
הבינו שהסבירו זה השמחה שתהי החורבן, וזה הוא המנהג שהחתן שוברים כוס
של זכוכית, מפני שהוא בעל השמחה, הנה זה להזכיר את החורבן ובזה
ומה מסופר ו) שלחו ושאלו את ר' עזרה מאיזו מקור מה שאמר למר שמע
את רשי מ' (משנה את הספק "על מצוה ושראל" כמו "ברחמים" ג) שהם שמעו לבוא.

א) בכורות נ"ח ב) אבות דר' נתן, אין בתוספות ד"ה ואם בראם בתחם ל"ג
ג) שמות וכ"ה ד) אות כ"ו וא' ה) ברכות ל"א ו) קידושין ז) היוצ"ט.

פרק ג משנה ט

מכאן שמותר לשכרין ואת אעבדים לשכרים, אבל לישראל אסור זה, כמו שהבנתינו אחרי
שבטלה הסנהדרין, אפילו לכל זמן שהותרה שבטלה הסנהדרין, ומה שאמרו לכל בעלות שהיה
שהיה בלי אמונה, אבל היו נעברים אחר דברי נבלה, אבל כאשר בטלה הסנהדרין
בטלה היראה והפחד, אז התחילו כבר לשנות לדברי אמנים (דברי נבלה), ובפרט
בזמן אחר אמר אומן שהזכרנו: הוא היה ראש הגולה של היהודים
שהיו תחת ממשלת פרס ובבל, כי בזמן ההוא היהודים בבבל תחת שלטון הפרסים
בחופש גמור והיו כמעט מלו בר בראש עצמם, כי כל ראש הגולה שהיה אותם
היה כך בזה שלקח ממעולמת ומן נשיאות, כי שזה היו שדות כבוש הפרס
כל מי שהתחייב לשלם מס כסף במה נתנה לבעל הכסף, לכן היו רבים מהם
מיפה מכמונים שהיו בשביל שדות וכרמים שנתנו להם, כן היה ליהודים שלטון
משלהם שנקרא ראש-הגולה או ראש-גלותא, ומעמדו היה במעלה של שני
במדרגה הראשונה אחרי המלך, הוא היה נבחר ע"י היהודים ונאשר ע"י המלך
ואביו היה משל שלו ומגולה זהב, והם היו מתפלפלים ביותר מצד בבל, לכן
כבדו אותם היהודים באמת, ואמר עוד שהיה אחד מהם היה לו בית-דין
בבבל, אבל הוא היה סר למשמעת של הסנהדרין שבארץ-ישראל, והוא זה הדר
והטיב בארץ כל אשר עשה טוב עבור, כאשר שהוא היה הלך בב"ב, אולם גם הנ"ל
הסרי: כבדו אותו מאד, כי הוא היה לאופת במשל הצדק, והוא היה מאד
שהרבה לעשות מצות ועשה הרבה בכל, ולא זכה שכן ...
בגלות, ולתקן מה ...
עי' ירושלמי סוטה פ"ט ב) כתובות ס"ט

פרק ג משנה טו

כי השקיל להראציפ את קושיותו אבלו, שיוצא המקלים אינו כם שלוהם באגרה והם
אונה, וגם המאמין לו גם שלה בשרה דוקות לב כאלהו שהוחה תמוהה בזה אלו קבל
עלכם חברתו בתורה, היה גם רופא מצוין, ושבלו החולים אקבום ורחוק אכלה
אפיו, הוא היה חבר תמים לאבא-בר אבא אבי שמואל, וכאשר הכיר את
חכמתו הגדולה של שמואל הן בתורה והן בחכמות אחרות, אשר את [illegible] בהלאמו
ועמד לו מר שמואל, אע"פ שהיה גדול ממנו בשנים, אלכם שהוא היה ראש הגולה
בכל זאת היה אוהב שנתו לדעת שוליו כאשר בא שמואל לפני מלכו, ואז
הוציא שמואל את תורתו הרבה, בא את הנזום הנצבר ובקנו בא בתוך
הקנים, ויושב בארחק ד' אמות ממנו בשביל כבודו, כאוכן אמר גם שמואל הכיר
את גדלו של הנשיא, וחלק לו את הכבוד הראוי לו, ואמר יראלים אנחנו
להתלוט שאר עוקבא הוה ראש הגולה בזמנו כמו שמבי רב-הונא שאת
באמר כבוי חו - ואמר כמה אלות טובות על אודו, הנבתב של מר עוקבא
כבר סיפרתי לעיל את, ושאחרי שבר אמות זה בארץ היה אב בית דין [illegible]
ועולה בשם מר עוקבא אשר לרגלו מחלוקת היה מוכרח לגלות לירושלים אשר
ב"פ [illegible] הצפונית — הראשון שמסר ירתה ונמרה באמתאות גם
[illegible] היה רב הונא ראש נשיבת סורא (רב הונא בר נתן היה ראש הגולה
שהזכרתי), והנה את שמסופר שאו אחרי שאת שמואל ראש ישיבה והכבוד אותו
את רב הונא לראש הישיבה במקומו, כי הוא היה תלמיד מובהק של רב
ושמואל ואת היה [illegible] קכ"ג שנה אחרי החורבן, ואע"פ שהוא היה [illegible]

א) פרקים א' ה'

פרק ג׳ [illegible] ט׳

בכל זאת לא שאין חלקו בזוי [illegible], והרי אדם [illegible] ורואה בעין, ואת שבהו [illegible]
ובין, אבל סתם רבן אלף, לא היה לו כי הכנסה לכלכל את בני ביתו, וכאשר [illegible]
הגיע לו שום [illegible] להשתכר [illegible] כסף לקנות יין לקידוש [illegible] מכר את חגורו וקנה את
היין לקידוש לשבת, וכאשר נודע הדבר הזה לרבו רב, ברכהו שיזכה לעשר והוי כן
כי בהמשך להתכלות בכל עושר זה, וכי הרבה לו עד שנאמר להלן [illegible] רבו גם
[illegible], ובכל זאת הוסיף [illegible] את [illegible] גם בזמן עשר, [illegible] אין להאריך
כל המפורסם [illegible] אוצרו [illegible], ובזמן שהיה [illegible]
[illegible] ב) ושאלות [illegible] חזר [illegible] היו רוחפות [illegible]
ג) [illegible] היו [illegible] חביות יין [illegible] ד) [illegible] ספרי תורה [illegible] ה)
גם [illegible] היה [illegible] ואגב אוסר [illegible], [illegible] בתורת [illegible]
[illegible] רב הונא [illegible] הרבצת [illegible] בן-[illegible], [illegible]
[illegible] בן-רב, [illegible] הכי [illegible] [illegible] היה [illegible]
[illegible] [illegible] את [illegible] ותבואה [illegible]
[illegible] לשתה [illegible] הבאת [illegible] תורה, [illegible]
[illegible] הרבצת [illegible] תורה, [illegible]
תורה [illegible] לכל ארץ בבל [illegible], ורב הונא נהיה [illegible]
ישראל אשר בבבל, בתורה ובחכמה, כי [illegible] היה [illegible] גם בן [illegible]
[illegible], ורבו תלמידיו עד [illegible] ו׳ תלמידים [illegible] את
[illegible], כי [illegible] יותר התלמידים ו) [illegible]

א) מגילה [illegible] ב) תענית כ׳ ג) מגילה כ״ז ד) ברכות ה׳ ה) [illegible]
ו) כתובות ק׳

רצה

פרק ג' משנה טו

תלמידים הוו מחוברין שלחנן, וכאשר מסר את השורה והברכה במשתאות הבר
סיני לא רק משתמות וניצלו מגלגול, לא ידעו כי הסבה שלא ניצלו היא אחד
אשר לא הקשיבו אל המוסר, כי הוא לא התכוון בפירוש, אבל לא הקשיבו לא
האזינו את הדברים, אם ישבו המנחים עם זה, וזה שאמרו אנשי כנסת הגדולה
הוו מתונים בדין אשר בגללו לא נכשלו, כי הסבה כלל שהמסורה לא
לקנות חכמה אחת בגללו לא משפטו יגו: וזה אמר ר' עקיבא מסורת
סייג לתורה, מסורת נקשה אם שנמסרה לנו מפיהם, וזה שכל מה שמוכרח
כנה הוא כמו שנמסרה לנו, ואם יש בה אות אחת יתר או חסר, אם יש בה
כונה מוחלטת לפי יודעו כמו שפירשה, וזה שאמר כאן, הכלל אשר כתובה
ונמסרה לנו הוא הגדר של התורה לשמרה לפי הבנתנו, ואם הם בדיוק שבתורה
ועוד שכן, וכן המעשרות, כן סייג לעשר אל כאשר יש לו לא יברח ממנו
מסופר בגמרא ב) שלפניו ר' יוחנן לענינה בר-ריש לקיש גינו והוא קטנה,
אמר הילד לבודר מזון שפוך ברכת הרום, אמר לו את הפסוק עשר תעשר
יעלהו ואת ברכת שלו, אמר לו עשר בשביל שתתעשר, אם יעלהו ואמן מתנה
ועד כמה, אמרו לך לשה נסיון, אם אמר לו הילד הלא אסור לנסות את ה'
כשלא לא תנסו את ה', אמר לו כן אמר ר' הושעיה חוץ מזה שנאמר ג) הביאו
את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת אמר ה'
אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די,
לא שתאמרו די, אם אמר הילד לר' יוחנן דבר אולו מאמת לו את זה ...

א) סוכה סוטה ב) תענית ט. ג) מלאכי ג'

פרק ג׳ משנה ט״ו

הנה, כיון שלא פרק אני את הדרשה שלך ר׳ עוזיה רבינו; ובמובן הם
מדברים סוג לפרישות, כדי להבין את המאמר הזה הנני למסור לכם את שאסיפר
אם מתחת בה לאמוץ הצדק, שמשמח נזיר ורצה להגיעה אנים ודוב כוחו,
וכן שלמה ספורות מהזמן, שלמה אמר לו בני, את כשיורה להרחיק את עצמך
מעניין הממת, כי הלא הנזיר צריך להתגלח אחרי ימי נזרו, והוא הולך כולו הייתה
לפני באחרי, והלכתי להסות אותך מן המאין ונסתכלתי בעבודה שלו ואחז נזרו
שלו ולקח לסרק את המלך, מדרגתו לו כשר! לאחר מכן אמתגדה במלך שמעון שלך
ורצה שאתה להיות כמה ותלמיד, הנה נשבע שהגלחת לשמים, שם אמר ר׳ שמעון
ונשקתו על ראשו, ואמר כמותך בני, ירבו נזירים בישראל, עליך הכתוב
אומר, איש כי יפליא נדר נזיר לה׳" ר״ל הנזירות שלך היא לה׳, ואין נזירים כמלה
המהר״ל אומר באמרו שהוא סוג לפרישות, שיהיה פרוש ונזיר מן התאוות
כן סוג עבר להראה שלא ונזירי לאותה הוא הוא השתמש, נראה לי לפרש
כן משפטי שונים הראשון, כי באמת הדברים הנפשיים אשר מתחילה את הגורם
כמו המסורת שהיא הגורמת שלא תתערב הזמנה ממנו, והא דאמר הוא הגורם
שיאמר בעשרו, אפילו בחכמה או עושר לאחר, שיתחלק שם הוא חכם. כי [illegible]
ענייני חכמתו, ואם יאמר על חכמת התורה הלוא הם בודאי שמסור לו שיתחלק לכבוד
להתלמד לאחרים, אלא הטעם המובן על מי שאין לו חכמה, אך אם נשתלח את
נזירו בו את טל חכמתו, והנה בתורה, אם הוא סייג ודבר פורש זה צריך
רק לשמור את שלומדים לה לבה בעשות והמחים, כי [illegible]

א) נדרים ט.

פרק ג' משנה ט'.

עם-הפרק: אחרי שגמרתי את ביאור המשנה הנני לספר את תולדותיהם של התנאים שנזכרו בה: נחום איש גמזו רבו של ר' עקיבא, שמו בתלמוד הוא נחום זה הגמזוני, וכנוהו בתהלה הנזכרת להשתבח ולהתגדל, לכן לא רצה לספר את [illegible] "גם זו" באלהים תמיד, שלא ישארו הנזכרים הנה ולא גם בתמה רמז לאמונות בדיבור, שגם ר' עקיבא בכל שנותיו של ת"ח, הוא היה בעל אמונות ובטחון הכל, שכלו לא היה דבר רע, וכל דבר שבא לידו אמר הכל שבשמים, ואמר גם הוא היה תמיד דבר זה נהיה לטובה, והנה זה המסופר תענית כא) פעם אחת שלחו בני ישראל את נחום גמזו ומנחה להקיסר תיבה מלאה אבנים טובות, אולם בלילה כאשר לן בפונדקיא עמדו ולקחו את האבנים הטובות ומלאו את התיבה עפר, והוא לא הרגיש ברע בזה, ובבואו להקיסר ומסר לו את התיבה כמו שהיא, והנה כאשר פתח אותו והוא מלא עפר, כמובן שכל גם ר' נחום בעצמו נבהל מהדבר הזה, כי הקיסר כעס מאד ואמר להשמיד ולהרוג את כל היהודים אשר תחת מלכותו על שהכעיסו אותו [illegible] עם החצוף הזה, אבל הוא כדרכו ובטחונו גם זה לטובה בכח רצון נפשו, ואמר להקיסר, לפי דעתי הנה המתנה הזאת שהבאתי לך היום היא יקרה מאד מכל אוצרות העולם, כי העפר הזה הוא עפר [illegible] של אברהם אבינו אשר [illegible] הנביא עליו "יתן כעפר חרבו". לכן צוה שינסה לזרוק ולירות בחצים המאבנים עם עפר זה, והנה באמת בכל מקום [illegible] בחצים האלה, ובן היה שהוא נצח במלחמתו עם מלך

¹) תענית כא ע"א וסנהדרין קח ע"ב

פרק ג משנה טו

אבינו, שלא היה יכול לנצחו עד עכשיו, כאשר אמר הקיסר הודה לו על האמנה
היפה הזאת וצוה להשיבו את הגרגיר תחנים ועצור. והנה כאשר בא לשוה
מלכים והגנבים ראו שהוא לב בשלום והמתנה שנטל מהמלך, שאלו במה נשא
כל חן בעיני המלך, ענה להם דבר שלמה, כי גם שני הפתח לו במתנה דבר
נעשה, והם לקחו את הוא הדבר היפה שהביא למלך, אבל אלו גם הם
מתנגדים דבר ובאו לפני המלך, וצוה להביא לכל אחד מהם במתנה :-
ר' יוחנן נולד ביום שמת רבי בדור צפורי, שגוי הוא נפח לבן נפשו גם שותו
נפחה: מספרים שאמו בהיותה מעוברת התאספה ביום הכפורים, שגם לחשו הכל
דין דמשנים שהוא הוא הום הכפורים, שלא תתעבר ולא רצתה לטעום מאומה
מה"ם לרבו המגדלה לטעום, ואמר שגם באמו שאו כבר נער הולד יוהנה
מאד גדול, שאחרי שלו הפרוד את אמו אליה את אמתה, וכאשר נולד לה בן
נידמו כולם שיהיה לאמור צולם, סבל המלך בכתב לאמו בדיה מפני שרחת
בום הבלבו, במה שהגיו את אלד ביום הרוונה, ויגדל הולד ושמחה דבות
סדם והיו צניהם מכלל ויפו שם), בהיותו אלד נער שנה כבר על בלתו ביות המצוה
כדי ללמוד את דברי התנאים ב) ויתרצין לה רק בתורה וחכמה שלמעלה בכל
הדברים הנוגעים לדין ושרשיו, לכן החל בשחר טל ולמדתו להתחלק והתגבר
את האמונות של הסבירה לאחר, כדי שלמד את הגבולים אשר בספק והשי
והתנצחות הוי שנולם הודו דהם ומשכו אותם. הוא הטה הראשון מהאמוראים
אשר בארץ ישראל, והנה כאשר ספרו המשנה של רבי, לא היו אלא מדומים

א) דרך ישיבה פ"ג ב) יום צפ"ם

פרק ג משנה ט'

כי כמה הלכות נשארו במחלוקת של תנאים, כמה אמוראים לא היו בן
ברורים, עם כל הסגנון והלשון היו ניכרים, וגם נמצאו דברים שלא נשנו
בכות, לכן גם הדור של חכמים שאחרי רבי לאחרם, והם נקראו אמוראים
לאמר שהם המורים והמפרשים של המשנה, והמומחים שלהם נקראו בשם
"תלמוד" בארמית זו גמרא בארמית, אבל גם האמוראים נחלקו לעתים
לא מפני שהתחלקו בדעותיהם, אלא מפני שלא שמעו תלמידו של רבי שהיו רבים
שלא נמצאו הם ויסדו שם ישיבות, הלא הם רב ושמואל א) ור' יוחנן ורבי
לקיש ועוד נשארו פה, והנה כאשר כח זכרונו של ר' יוחנן היה לפלא ודבק
המבד, לכן אלה היו הרבה שאלות מהתנאים, אשר שום האמוראים לא
היו כמוהו, תוספתא היה בפיו שכל חריף לאמת דין לאמיתו, גם שהמשנה כבר
חוץ מה שלמד מאלו ומעבר, כי לא חכמת גוף כמו חכמת אלוהים [illegible]
ב) רבו האחרון היה ר' הושעיה ושמונה אשר שנים היו דבוק לפניו ושב עמו
ג) זה ואות גדולתו של ר' הושעיה, ואמר שאמר גדולתו לא [illegible]
שיודע פניו וזה שנים לא ראה, לכן כאשר נפשו חשק בתורה ולבו הרבה [illegible]
כראו ושמעו גם ולא [illegible], כי לא נכרו פניו [illegible] בתורה ולא [illegible]
ויסד שם ישיבה, ומאשר שאז היה הזקן [illegible], כן הלכה [illegible] גם [illegible]
שמחה לעולה והכריזה בכבודה את צורה [illegible] הדבורה, אשר גם היא
גם המושב של הסנהדרין זו שנה האחרונות של רבו, ובכל [illegible]
ד' והובה נעשה נביא, אבל כאשר נתגלה [illegible] ונדבה בגלותה [illegible]

א) עיין [illegible] ג' זה בן [illegible] עיין [illegible]

פרק ג' משנה ט"ו

צפורי, נזכרת שזה גם אותו הסנהדרין בשביל כבודו הוא ובשביל כבודו ר' יוחנן
וחבר את רב ושמואל בדבר נשמר ר' יוחנן היחיד לכל חייו נשבטל, הסדריה
הנותה המרכז של תורה כמו שהותה לפנים יבנה, מושה וצפורי: ר' יוחנן
הנה גם אחרי נפלה הנה השאר והתפילה של „נשמת כל חי" אומר ר' יוחנן
היום: הוא היה מקובע של תפילה בצבור, הוא אומר שנותה את כהן בזמה ומעלו
ומתפללין ד) כן אשר משור לו לאדם שיקבע תפילות תפילות צבור ב) ונשד
הלכות בדנין התפילה בכלל ותפלת הצבור בפרט ג) מצא נרשת שבזמנו
התחילו לזלזל ולהתרשל בתפילות צבור, לכן פרש בזמנו מין הלכות שמאז
להבות סביבים דר', שאף השיר נסהוה בזירה נסוונות לגרת מאנו שהכה
בנו, הנה חוץ מזה התרגם תלולה מלה עוד לא פסק מלעסוק בתורה, וכל זה
לא באצוה אלו להפריהו מאמונו ב), ובין אדם לחברו היה טוב ומטיב
נגד כל בני אדם ושם נגד צדקו הכנעני הגדול חסדו וכבד את בנו ורצהו
כי ברוחה ובספר פניו ויפות נתן לו מחסרו כשלמות אבני אשנבתו, במורו
תמיד הוא בדבר זה צאהו ה) הוא משר פרש דרכיו בדבר הסבלנות, והנה
ביר שמו שלמדו להיות נוחים שלך לפלשים, כי שלהם מזה נבון של הרבה"ן)
והנה משרבו מותה הסבלנות באודה בושה כמשת בושמו. שמו זכר שלך גם
ובני לא שחר מקמת הבית, ומשאריו של מלאות העולם עדים עבדר, הוא שמר
ב) כל הנאמר בבר תמוה שאפילו ובתואות העולם נקמה חכם ולצריכים לכבשו
הוא היה חסיד כל מילו, חק הגמולה בזמנה חסיבות הירתו [illegible]

א) ברכות ח' ב) שם כ"ה ג) שם ט"ו ד) שם ה'. ה) ירושלמי ברכות פ"ג ה"ה
ו) מגילה ז"ב ז) שם ט"ב

פרק ג' משנה ט"ו

הוה מתמסק; בכל מקום ובכל עת אשר ראה כי תקון העולם עם תקנה
אחת ותנוצר בוכשים להחזיר אבדת הדין, לא חדל מלהגן מלהביא אחת על
אותה מצורה או תוארם המורה, ואף שהוא יחיד מהם כל תקנה תקנה
הרחמים, לכל אשר השתמר בנפש אלהים בתוכה מצבה את הסדרים והתקן
הטוב, רק השתמשל לעשות בהדרגה להתאזרם ולדרכם הראה לכל ובה אמן
גבה, ולפסוק את זה גם שאת לב רבי יוחנן גדול בפשרפשר חיה להלן.
ובסוגיה הגמ' אשר ברה נפש הגאונים על המאמרים הסרים מדרך התמ
ונעו סוף מלפניה לתת חלקם עם הראשים הקדמים לישראל, אשר לעבר
בינם מחידוין אלו אלא, רבן יוחנן להם תקנה. אבל ר' ולחן עם כל הכבוד
אשר נתן לה גאונים והגדול עצמו כל אלה ואלה לו לצדקה אפילו אך
מדרכם ומשנתם ואמר מפורש לר' עקיבא תלמידו, ותורתו שנה לפניו
את המשנה אשר בה נמנה האומר עם הפוסקים שאומרים אין להם חלק, אמרו
הסר מן המשנה "אף ר' יוחנן שונה לכל משבושת שבתוך" רבות מהם
הם התמר את שמורות הכותבים, והם בכלל אותיותם ב), והם אמרו כל
דבר. והנה אחרי כל זה כאשר בזמנו התחזקו המשורים על הת"ח וזה
היה ביום ר' יהודה נשיאה, התעורר ר' יוחנן נגד הדבר הרע הזה ובכל
דרכים בכח המדרש של ר' בנפשה "לא האשר לא הנחום הם המצבה
אשר לפניהם ישב ארץ העמים, כי אם התורה היא המעלה והמאמר
הגאונים "ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ".

א) עבודה זרה ב) חולין ה

פרק ג' משנה ט'

האיש הגדול הזה היה ענק והוא גיסו תלמידו וחברו ר' שמעון בן לקיש
אשר רבו לקצר את שמו קראו אותו ריש לקיש שהם ראשי תיבות ר' שמעון הוא
במשך נפל בטעות מקום הנקודה שהיתה בין האותיות ה:ר" וה:ש" לקיש
היה גבר מופלא, כולו היה שם טוב לריש לקיש עצה רבה לבריונים לקבוע אותו ר' שמעון
בן לקיש והוא בראשי תיבות, אשר לא נמצא בשום מקום אומרת שיהיה שם ב ר"ת
שמעון רבונה להשאיר הדמות שעשהו לפרסום בר לקיש, ואלו היה שמו של אביו
לקיש למה שינו את שמו בפרסומות, יכן לא נשאר להוסיף שמו לקצר שם פרטי.-
הנה היה בכוחו הגדול של ר' יוחנן ושנות נערותיו היו שונות משנות הנערים
של כל התקופות, כי בזמן שהם היו עסוקים בתורה ובחכמה ובמלאכה ואז נעוריהם
הנה היה בחברת לוחמים הרומיים המתגוששים בתחרויות או בחוצות ורק
לעין רומיים, ויען שהיה גבור מאוד ורב און מאד, אמנם פעמים לראות אותם)
ופעם כשר' יוחנן התרחץ בירדן, קפץ בחור רב כוח אל תוך הנהר ויקפוץ אלו
ר' יוחנן כרחק מתשוקות לתורה, והשתלם זנה ויפיק נחת לנשים, אמר לו ר' יוחנן
אם תשוב מדרכך ותתחיל לעסוק בתורה ובמצוות, אתן לך את אחותי לאשה, והיא
עוד יותר יפה ממני, ויתרצה הבחור והתחיל ללמוד מקרא משנה ובשקידה רבה
רבה עד שבזמן קצר נעשה לחכם גדול ב) ונעשה לחברו של ר' יוחנן גיסו, ושניהם
יחד ישבו לפני ר' חנינא ללמוד את סוד עיבור השנה ג) והחכם הגדול הזה
צריך אותם לשבת אתו ויחד לשפוט בבית-דין בענינים בציפורי, גם הוא גדל
תורה אל תלמידו ויחד עם ר' יוחנן. הלא היה חריף גדול, ואמר עם ר' יוחנן

א) בבא מציעא פד: ב) שם ג) ירושלמי ראש השנה פ"ב ד) ירושלמי סנהדרין
פרק ג' ד'

פרק ג' משנה ט"ו

הלכה לפניו, אשה בעזרת נשים שהיא ודאי אותה דף לאותה מצוינת כעזרה
ואמרו עליו הרואה את ר' עקיבא בבית המדרש כאילו עוקר הרים וטוחן זה בזה
אלא כבר בהלכות רחבה [illegible] עד [illegible], וכאשר התחיל ללמוד תלמודו אין
הוא מספר [illegible] עצמם [illegible] של האנון [illegible] ב) ובשעה התמרצים [illegible]
הלכות [illegible] הוכה להם [illegible] טובה ג) היות לומד [illegible]
רונים, כשאמרו שאף שהם נתונים בעול הדרגל של הרומים, [illegible]
מסרים [illegible] ומקיימים את המצוות, ובשביל זה החליט את [illegible]
נים של הרמשונים אשר [illegible] ר' יוחנן ד) חוץ [illegible]
היה גם [illegible] וכאשר נלכד ר' [illegible] והשוטרים [illegible]
אף [illegible] רוחו [illegible] שחת הדם [illegible]
[illegible] השופטים [illegible] ר' [illegible] את
הרבנים [illegible] ר' יוחנן [illegible] כנראה שהיו בין השופטים [illegible]
את גבורתו [illegible] רוחו [illegible] מפני [illegible]
האמרו [illegible] ישראל [illegible] כרצון ה) [illegible]
נראה מה שאמר [illegible] "[illegible] ע[illegible] כולם
[illegible] ו) [illegible] ישראל [illegible]
[illegible] רק מפני [illegible] להם [illegible] ז) [illegible]
[illegible] ר' עקיבא [illegible] פנים [illegible]
[illegible] להלכות [illegible]

א) [illegible] ב) [illegible] ג) תענית ד' ד) [illegible] ה) [illegible] ו) [illegible]
ז) [illegible] הפסוק [illegible]

פרק ג' משנה ה'

כן הטיל הנשיא של החרמים גם לחזק בדבק חומת העיר טבריה, בקלה נמנו על
הבריות את הנשיאות והיות בדרים נעשו בקלות אשר נפלאה לו כי הגזרה הוסרה,
פעם אחת נזבו החרמים בבית הועד והיו משוננים בפרישת כהן המשאות ונשים
שחסמו, נשה ר"ז ואמר נשים שחסה אלקין אותו בבד"צ של אלא, ר"ז אהוה כהן
תדם אחר. הם צריכים לבד"ץ גדול, ואם תמה השאלה, אם מתגוננין אותו לנשיאות
ומה ר' חגי און מתאורין שום, כי זה מתאים לפי ההגיון והשכל הפשוט, אם
הנשיאות נעשה אנשי אמונות, אז לא יכול להיות מחובר אל הצבור. והנה זה
שעשה להבב הג' ר' שמואן ... ז"ל שהיה רב דבור מסטרוב, טיקטין ולסוף
דבור שהוכתר בהיותו בסטרוב מסיבות לבית המדרש להתפלל, ומה
תות בעת קבלת השבת והודיעו לו שהלבנים מתרתחים את בית המרחץ
חטף שנבר ישנה השמש, את הפסיק את התפילה והלך לבית המרחץ
כמו להרחיקם מחולל שבת, אבל אחד מן הקהל תפס את הכובע מראשו
ונכנס להתנגד, אך בא לבית המדרש והודיע תגובת להתפלל שהוא מתפלל
תרגז הוא מתפטר מלהיות אב רבם ומורי הקהלה, כי איש הוא יהיה
נפול להיות מחובר של כל הקהל אז אינו כאור להיות רב עליהם:
ובנוסף הורה ר"ז את ההלכה הצדקת להרשות להנשיא את זוגתו שהיתה
את החרמים בשורה שמחה לרוחם בני שמם והשר שאר הנשיא הביא מזה ואמ
הצה המבוננים להקהל והלדין פניו, לא יכול עוד להתאפק ושלח את
אחד מחבריו לומר, אבל ר' לעזר נעשה נפר-תסוו, ביום השני

יפה

פרק ג׳ משנה טו

מה ר׳ יוחנן לדוגמא עושה את עצמו כאילו הוא מרפא בבר אב, ואז שואל
הנשים את הפה אכבד צנה את בן לקיש אנו חברך, ואז הנשים שואלות הם ? הפשמה
דבר הלכה מאוד, ואומר ר׳ יוחנן הלוו הלוו נחבוז אפעיך בבפר-חטין
ואומר הנשים בתמונתה הגדולה את בן לקיש אני ואמר אחר לקרבתו
להשיבו אלונן. שלח ר׳ יוחנן לר״ל ואמר הכון לך בבבו מורה הנחות
לפגישה המשנה לגדוא הנשים הבא בכבודו ובעצמו לעצל את פניך
ופשר לפגשו אמר ר״ל להנשים. הנך אשה מופתך לאופנה כוננך, שכן
העצה בהגלמתו לראו להודיעם אגור הצבר לא צלה בבבו די מלמד ללמוד
את גבבודו ובעצמו, ובמשך שאלהו הנשים את מה של כבה לפגוש בפתאו
לגבי כבוד הנשואות בכלל, והנו ואת אתה סובר כי מורשת חותך עוטה
מורת ב׳ א) עוד פעם הוכיח את הנשים, אשר בעל אמתן התפלל אלו,
כי צריכו אחב מן הרומים שהטילו אלו מסים כבדים, אם זה ואמר לו
„פה תנח ושא וקחו אמך" כי גם הנשים הטיל מסים כבדים על הדם להפרות
הין דותה, וגם סמוכה לא נתן להרשות לה ע״פ חכמתם ותורתם ויצרת
לדם, רק לבדילו רפוא אשר הבבו דמחוכה, והנה נקה פעם שהנשים החמש
בין על הדיבור שוב לבני אמת התורה רק בגלל אמת, ועל זה על כמושן
ר׳ והודה בר נחמני, לאמור אל יבוא בגוה בכלתו להתרגם את פסוקו, אבל
הדין שחק, כי זה יעשה את להביע שפעו החכמים שהוסיפו לשאת תורתו של
עם המתורגמן שאו את הפסוק „הוא מואר לשוח הניצה, ואמרו להם בעם

א) ירושלמי, סנהדרין פ״ב ודהוריות פ״ג

פרק ג משנה טו

בזה הלה תקוני מכב ורבם. וכל רוח שון בנשמו"א) ובכל צדות היה בבוא הנשמה
גדול בין האדם. וגם ר' לקיש היה אומר הרבה הלכות בשמו, כי הוא היה מגדולי
המרבים הלכות, גם התחזק עם הדם בתנועתו זו כמו בר לשמותו כדברו כמו אור
בבנין ר' והודה התשובה והחזרו להבנים לעשות את דרכיו.
אולם יש בזה סתירה של תלמידו של ר' לקיש, וזה שבנעוריו היה עם בן חשבו
של ר' יוחנן ללמוד ותב, כי כן אמרו שלו של ר' יוחנן שהיה מרגיש אמר „לא מבינו
לתורה רק מפני שראיתי את אחותו של כבו ועשר גבורות של בן וכונתו אמר
על שלמדנו אמנו רק מה בנעוריו זה מסבין שנצרב לתורה, ובהשובת ר' חנינא
היה הלה הפורש לר' יוחנן ור' לקיש תחמון לדרוש בהלכה ג); ר' והושע בן לוי נתן
לו כמה חברו ושאלו אמנו שאלות בהלכות ד) ובכן נראה אכן זה דבכור
שר' לקיש היה חברו של ר' יוחנן עוד מנעוריו, אבל בהיותו בתוך הרשב לאחם, כי
לא רצה להרוג לחם חסב, אף חלב קלבי, הוא נתן לו גבורה נפלאה בגופו
בגבול זה כבו לאחרן ברוח ובו להבנות דל לחם חונן, והשכיר את עצמו
להיות שומר הפרדס מפני הגנבים ב) אבל משואתו טרם לא ובואלו. והמאבר
אחר כך ללמדו, הם גבורים הלוחמים עם חיות טורפות הרבים בפריצם
הגבר, רבו שלו וגירו את הדין, ואח"כ היה פגישתו עם ר' יוחנן, אשר הסיר
אותו מדרכתו ושב לתורה ב', אולם הברם הזה לא נמחק ממנו, ולא שלח לגמרו
לנבל ושודה בפני עצמו. רק היה כל ימיו בישובתו של ר' יוחנן:
בזה נפטר קודם ר' יוחנן, וזה היה סוף מעשה בבהלתם לנוהגם בדבר התורה

א) סנהדרין צ. ב) ירושלמי, ביצה פ"ה הל' ב - ג) ירושלמי יבמות פ"ב הל' ה' ד) שם
אומר פן פ"ב הל' ד - ה' ויעב נטין:

פרק ג' משנה טו ט"ז

התלמיד אהוב ר' יוחנן בדמותו דבר, אשר הזכיר לגיסו ואוהליו, ויתפלא ר'
לנוי אהבה מאד ונחלה לנחיש ומת, אלא נפטר ר' יוחנן את בנו ויקחו בחרב
נפשו בן לנוי שבירה, ולא רצה להתנחם ונתקבל אצל כל הבאים אשר התחברו אל
הנה ר' יוחנן זה ישא את אשר בגוו לא פסק מלשון לדות האברז ונפלם
הנשיבה, וזהו האיש הפסיק את אולן לדות האברז אחרו את גוכו ולא
שנים ושלה חבלים לא ברכה רגלו לדות האברז לאות אלא בן יחזכו ושמו
והמוצנו אשר לא יצא אותו לנחמו, ואחו את ר' אלעזר בן ערך יצא גם כן
חר שגפול להיות לו במקום ר' לנוי, והיה כאשר אמר ר' יוחנן אודו אין אחר
לו ר' אלעזר מניס במסורה לך, כל שנבונים בדרכיך, כי נשמת פיוני שאמר
גם בן כדרכיך, שאל ר' יוחנן נראה לו זה שאמר לא כן נשה ר' לנוי, הלא
כה את מדברו הבורות עד אשר יצא הדבין נתן לדבור, ושמח הרב מאד
לדברי על פי המעשים הקדמונים לו, ואת זה שני ולבר בחכמה
והנה הונחה שהזכרתי היה בין אל ר' לנוי, כן נאמר אמונה את אחת
שהיתה גדולה מאחיו, והוא היה בן גרנים לו. -משנה ט"ז-

הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם, חבה יתירה נודעת
לו שנברא בצלם, שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם, חביבין
ישראל שנקראו בנים למקום, חבה יתירה נודעת להם, שנקראו בנים
למקום, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם, חביבין ישראל שנתן להם
כלי חמדה, שבו נברא העולם, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל

א) דבמאמר פ"ג ב) ירושלמי מגילה פ"א ה"א

פרק ג' משנה ט"ו ט"ז

תוכנו:- -ביאור - הנה ר' עקיבא היה רגיל לומר חביב אדם מכל
הברואים, מפני שנברא בצלם ה' בתכונות ובמחשבה תחילה כמ"ש "נעשה
אדם" כולם הברואים ז"ל אפרש צלם א) של הגוף והנשמה שהיא חלק אלוה
ממעל, ומה שאמר ר' עקיבא, חבה יתרה נודעה לו לאדם שנברא, כי רוצה מן הגוף
שנברא בו תכונות ומחשבה נבראו בו גם הנשמה והגוף, ומכל אדם חביבין לו
בני ישראל שנקראו בנים למקום, אשר אלו כמש ויפגע במקום, וחבה יתרה
נודעת להם שנקראו בנים למקום שהוא הקב"ה שהוא אבינו של עולם, שנאמר
בנים אתם לה' אלהיכם. ושאהבתו וחבתו הרבה בזה שנתן להם כלי
חמדה הוא יום השבת, שנאמר עליו חמדת ימים אותו קראת. וכן אמרו ב)
אמר לו הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש
לתתה לישראל, לך והודיעם. כי בשמירת השבת צריך היה השבת להנתן לכל
הגוים, כי כולם יודעו שה' ברא את העולם בששת ימי המעשה, ובכל זאת
לא נתן להם, אלא לבני ישראל. וזו היא החבה שבו נברא העולם כל שבוע
עד שבות לדרוש את העולם, ולא כדעת אריסטו שאמר שהעולם הוא קדמון, וחבה
יתרה נודעת להם עוד שנתן להם גם כלי חמדה נוספת והוא התורה, אשר
גם בדיבורה נברא העולם:- -משנה ט"ז - הכל צפוי והרשות נתונה
ובטוב העולם נידון והכל לפי רוב המעשה:- ביאור -
הכל צפוי וגלוי לפני ה' לא רק המעשים שאדם עושה שהוא גלוי לכל הבריות,
אלא גם מחשבות לבו, ואת כל מה שיחשב לעשות, אבל בכל זאת הרשות

א) מורה נבוכים ח"א. ב) שבת י'

פרק ג' משנה ט"ו

נתונה לכל אחד לבחור את דרכו ומעשיו, אולם ה' יודע הכל מראש
באיזו דרך הוא יבחור ללכת, בזה התיר ר' עקיבא את הסתירה
של השאלה אשר נתקשו בה כל החוקרים והפילוסופים, והיא השאלה
של הידיעה והבחירה החפשית לאמיתה מבוססת עד היום
לא מצאה את פתרונה, והנה כאן מבואר זה בפשיטות שהכל צפוי זו
השגחה פרטית מראש, אולם בכל זאת נתונה הרשות והבחירה לכל אדם
כי יש יודע מראש מה יבחר האדם; וסופר א) שתלמידים את ר'
יהושע בן חנניה בהיותו ברומי על הגאולה. מנין שהקב"ה מחיה מתים
ומנין שהוא יודע מה שעתיד להיות, והם והשיב מן מקרא אחד, שנאמר
ויאמר ה' אל משה "הנך שוכב עם אבותיך ב) וקם העם הזה וזנה" אמרו
לו הלא הכל "וקם" נופל על העם הזה. אמר להם טלו מיהא חציו בידכם
דבר אחד שהוא יודע עתידות מכל בני אדם מראש את הכל "וקם" לתחיה
ולמטה, וזה שאמר גם ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, מנין שהקב"ה מחיה
מתים ויודע עתידות שנאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה. ובפירוש
הראשונים, אשר לפי פירושם הוא וקם לתחיה, הדבר רמוז על תחיית
המתים מן הפסוק שנאמר אני אמית ואחיה ג) אולם לפי פשוטו הנה גם
הנביא מראה שהקב"ה יודע עתידות, כי כאן שכל בא מאורע ויודע מראש
את המאורע שהוא עומד להיות בין עם ה' והנביאים שכל אחד בני האדם.
ואין אדם יודע אפילו מה שבלבו של חברו. לכן יודע הוא את כל המעשים

א) סנהדרין צ: ב) דברים לא טז ג) לב לט

שכן מעשה המרובים לצאת לפי הצלחתו, הרשות נתונה, וזה שאמר ר'
חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ב) ובשעת המשפט של מעשה
מעשה רוצה ה' להטיב להם, ר"ל הוא מחפש טובו צדקות שלהם, אפילו אם כבר
חטאו במעשיו, והמבין במה של יצר ואונס, וכן אמר גם ר' אליעזר, ואפילו בשעת
חטאו של הנענש כביכול, אפי' הוא מדת הרחמים שנאמר ג) לא מצוא עוד מרחק
ור' יוסי בן חנינא אומר מה אן הסוף פסוק שנאמר „כי נשא אשם להם" ור'
פנחס אמר ד) בוה המלך א"ה אמר „טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" ר"ל
הוא מורה להם דרך תשובה: שאלו את החכמה ר"ל את החכמה אפי' ע"פ מה
נפש של חוטא עונה, אמרה להם חטאים תרדף רעה ה) שאלו את הת'
מה של הנביא מה עונו, אמרה הנפש החוטאת היא תמות ו) שאלו לתורה
לת"ה, אמרה יביא אשם ויתכפר שאלו להקב"ה דבר הוא, אמר יעשה תשובה
ויתכפר ז) וזה שנאמר על כן יורה חטאים לעשות תשובה; וזה שאמר ר"ע
כאן והכל לפי רוב המעשה, וכן הנה רואים כאן מדברי ר' ע"ה שהוא תואם
עם ר' חנינא בן דוסא, שאמר כל מי שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו
מתקיימת, ר"ל שהדין הם מעשים טובים, וכן אמר ר' שמעון בן גמליאל ח) לא
המדרש עיקר אלא המעשה, אם כן אין נותנה ר"ע במלות בוט נמצא שלוי
ואמר תלמוד גדול ממעשה ט) ולפי זה הוה ליה לומר כאן והכל לפי תלמודו
העולם לפי בחורו וגם לפי, כי שמה בנו דבשת גמורת תפרו לנו של
לימוד התורה, ואשר אמר ר"ע והכל הרוב מעשה, אלא רצונו לומר ... והרב ...
אן דרכו לג: ב) פסחים פ"ב ע) הוש' יד ג) ירושלמי מכות פ"ב ה) משלי יג
ו) יחזקאל יח ז) תהלים ובגמרא ח) אבות פ"א יז ט) קדושין מ:

יום

פרק ג' משנה י"ז וי"ח

אלימוף המורה, אבל בעינים כתגונן מרשים טובים גדול, כן יש גם אלה
גם גדול שפילו בעינים כתגונן, ואם דברו של בן אדם, אף הוא צריך ללמוד
כפי לדעת שיך לנו את המצוות, אבל כאשר כבר למד ולמד את המצוות
והמעשה ותש גדול! - משנה י"ח: הוא היה אומר, הכל נתון
בערבון, ומצודה פרוסה על כל החיים, החנות פתוחה והחנוני
מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת, וכל הרוצה ללוות
יבא וילוה, והגבאין מחזירין תמיד בכל יום, ונפרעין מן האדם
מדעתו ושלא מדעתו, ויש להם על מה שיסמכו, והדין דין אמת
והכל מתוקן לסעודה. - ביאור - הוא ר' עקיבא היה
רגיל לומר שכל המציאות, הכל מה שיש לו לאדם בעולם הזה, נתון לו
בתור מלוה, והוא צריך לשלם את ההלואה עם מעשים טובים, אבל
ספק בעולם הרשום לו שישלם את החוב, אלא יש אמצעי גדול מאוד
כי בכל יום שהוא חי ומעשה את צרכיו, הוא בזה מתעלל החוב בכל
יום נעשה בצוואה, ואל תחשוב שיש אפשרות לא לשלם את החוב,
כי המלוה נתונה לך תחת משכון בטוח, והוא המשכון הוא הנה
המצודה והשגה הנתונה תחת רגליך תמיד, ותוך כל מעשיך תלויים לך
מוכן. כי בכל רגע יכול המלוה לקחת את המשכון הזה; ואל תחשוב
לומר ולסגור כמו של שיעור הכלבים, ובן שמחות של חנוני כבן-גדול אשר
טובה, לתמיד פטירות הלוה, אלא אפשרים, ללכת בעקבות שהו

שיב

פרק ג' משנה יח

המסוים של כל התרצאות המשתמשות לעצרים בסבכו מעולם מעוז. ובמשל של שאת המלך, ואי נתרבה לו לתשלם את הסכום יגבה, כמו שאמר ביפה חלק אבל בחכמה רבה, ויש לו ירכים טובים ובטוחות, והם המלך והאלכה. כי הלא מען מאוד רודפם לעשות כרופצים, ומה שיכל בן אדם הוא דוגמא. כל זה ובכל יוצא לפרוץ ממנו את אשר הוא נושה בו, ומבאר את המשל הזה ביותר ביאור, הנה כאן החנות אשר פתוחה לכל עובר, והחנוני נותן בהקפה, רק הפנקס אשר בו נרשמים החשבונות של הקונים הוא פתוח לכן מי שמקיף במלא"ו חלק ולא תגיע, הנה כמובן אשר גם היד של נושה יותר גדול כי היד של הלוה כותבת בהפנקס. אבל יהיה מעלות דהכנסה וזה שמתחנן מוזרים בהפנקס של ומי הנרשמים הם ומי המשפט, ויש כל חפם בו", וכל הרוצה ללוות ולשלם תרבו את החוב וכל ללוות כן מה שהוא הטובים, ומי שרוצה ללוות ולשלם לאחר, גם כן החנוני אינו מפסיק תמרוף את הקפותיו, רק מחכה אולי יתחשב הלוה וישלם, ר"ל הקב"ה מחכה של תשובת הרשעים. אולם אם תלא עשה במרבו וזונו משלם, אז מחזירים הגבאים הם הגובים, והמצביעים תדיר בכל יום ויום שיום עדין הרשות קונו שלא פעם את החוב. ר"ל כל זמן שהוא חי יכול לעשות תשובה. כי כל יום הוא מעורב קצת ויום הבאת של החכם; ונפרעין ממנו מדעתו ר"ל לפי החשבון שעשה מדעתו ומהתנהגותו והם המצוות והמעשים טובים, אז כשה שעולה החשבון של שעשה שלא מדעתו, ר"ל בלי כוונה ובלי הבנה זו משלו היום

שוג

פרק ג' משנה י"ח

כפי שאמרו ,,אין אדם עושה עבירה אלא אם נכנסה בו רוח שטות,
כן יש לפרש בפרקין מדתו שהוא מכיר באשמותו ומבקש מחילה את הבין
כאמר המלמד כן ואם מודה שאינו מכיר שהוא ברצונו חטא באשמו רק
על ה' ובקש לבו: מוסף ג) ר' יוחנן הקשה את בנו של ר' ינאי לחוף בספוק
אלא שאם תמלך בכפו על ה' ובקש לבו" ג) ר"ל ישן שהם שונו מכיר
שהוא ברצונו חטא באמת שהוא מנקה, רק מתרעם על ה', והקשה ר' יוחנן
על שלא מצא על הדבר הזה רמז בתורה, אבל בן ר' ינאי הוציא אותו מזה
בוראו ומגרשו הלא בפירוש שאמרו שלא ולפי ,,את עשה ה' לנו" בזמן שהם
ברצונם חטאו בווסף ומלאכת צרותיהם בה', וזה שאמר כשם שאינו שר בעולם
באם רצה אדם שיוסרום באותו שלו ונפשו במאמר, אלא מצא בכף
ונגלו, הנה כאשר ספרתי כבר נמצא כך הוא לשונו גדול, והנה ניצא
אשר שהחמיצו שאלו ארבע אמות חבוות יין, הוא בא לפני החכמים
וספר להם את ההוצר הגדול שהפסיד זו כבר, אמרו לו שיפשפש במעשיו
והוא שאל אותם הבא פתאום חושבים אותו לעיוות אוצתו אלא לכן
אדם, אין עבירה נגד ה'. והם השיבו הבא שאפשר לחשוד את ה' שיעשה
דין שלא מאשר הטוב? ואז לא דבר, אבל אמר אבל אני שונה מרגיש בו שום
דבר, אולי יש בכם מי שהוא מודע לו מוציא אל נכון ועוד לי, מה אמרו
שהוא לא נתן לאריסו חלק מזמורות הנזכרים המגיע לו כמו מן הספרות,
והם שאמר הלא הוא ברצונו לכת הכרמה ומשמעה שמגיעה לו, והם השיבו
א) ערובין דף ל"ב ב) תענית ט. ג) אמר, ונה בם ברכות ה.

פרק ג' משנה יח

ומש"כ מה צריך לתת לו מה שמגיד לו בהיתר, ומבלי לא היה כל לעומת באיזה באיסור, ולפי זה המדרגה גם של הלשון של „בפני עור לא תתן מכשול" אף אלה כדברי הרמב"ם ונתן לו בפני שאגור לו, ונתערב בתוך בעוה"ז הזמן עד שבא לאחור שהוה היין מקודם וזהו הפסוק כלום: אולם כל האמור והאי הנה של ר' עקיבא הוא להראות שהקב"ה משגיח על כל דבר שבעם ואם מצוה ואשם טוב לעשות רצונו, ומעניש לעוברי רצונו. ר"ל שיש שכר ועונש בעולם הזה, כן נראה מזה המאמר שר"ע מתנגד לאלה המפרשים שפרשו את הפסוק „כן האדם היה כאחד ממנו" מלומר שהקב"ה והמלאכים אחדים כדוגמו של מדרגה אחת, והוא ר' עקיבא אומר שהאלוה הוא אחד והמלאכים הם העבדים של הנבראים; כן הוא אומרים „כל זה ובאנו מבם וחו" ר"ל זה וכמו האדם ושום חו לרבות מפני הגלחכים; ויש להם להגוים על מה שיסמכו, כי הלא כל אלוה רשומה בספר, והפסק-דין שנתן להם הצלוהלדיב מותו של הכפות הוא פסק-דין אמת וצדק. (סופרא) לר' עקיבא נקטה אוצו הסין ושמור וענג וכ' וסוי לנחמו, אבל משום כבודו שתנו לא פתחו בדברי תורה, אמר להם שיענו בדברי תורה חמרו הם שאתחולה ועיד הוא סוכו דבר, אם סגר שלם המשטין של מטה אשר יש בו כבד ושנן, גניבת דעת ומשוא פנים ואנף שוחד, והיום הוא עם ואחר מונע, נאמר אללם שבאלו הדין והמשפט צריכים לכבד את הבינונים ולשאול את שלום, מ"מ דבר של מלה שאין בהם כל הדברים האלה, שאנו רוצים לכבדו ולקבל ולקיים דמהל-זל.

(א) ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ו

פרק ג׳ אמוראי א״י

את הפסק בין אלו: ועתה הנה כמנהגנו לספר את תולדותיו של ר׳ יוחנן
שהזכרנו; הוא היה בזמן ר׳ יהודה נשיאה ובזמן ר׳ חנינא בר חמא הוא
רבו, ובזמן ר׳ אמי ור׳ אסי, הוא היה איש חמודות לכל רואיו, כי נחלה תורה
בתורה ובחכמה לבן שלשת תכונות ביופי, בגבורה, בעושר ובחן בעיני כל
רואיו, ואפילו בעיני שרי רומי, ובכל פעם כאשר בא אל הנציב הרומאי, היה
מקבל אותו בכבוד גדול מאד, הוא גר בעיר קסריה עם [illegible] הנציב ושרי
רומי, ובית מסחר היה לו ומכל שוטרי נשיא, אשר לא [illegible] היה [illegible] להם
ובשביל זה התגבר ר׳ יוחנן לעזב את ביתו, ולהתיישב בבית המסחר שלו
[illegible], ואפילו האומות אשר בזמנו היה [illegible] הדבר חלק לו כבוד רב
[illegible] שהיה איש רוחני, וכאשר האליל א) אחד התחילו [illegible]
ע״ג שנים ב) [illegible] בכל עשרו, כבודו וגדלו בעיני שרי רומי, היה [illegible]
ושפיל כבודו לפני עניי חבריו, וכאשר הכחיש ר׳ שמעון בר [illegible] אשר
אמר ר׳ [illegible] בשם ר׳ יוחנן [illegible] שהבינו, רק [illegible]
שאמרת [illegible] ר׳ יוחנן ג) וכאשר [illegible] ר׳ שמעון לא [illegible]
[illegible] הזמן [illegible], התאבל [illegible], או [illegible] ר׳ יוחנן
[illegible] כאשר [illegible] ושמעון [illegible]: והנה הם [illegible]
[illegible] ר׳ חייא בר אבא [illegible], ר׳ חייא [illegible]
[illegible] דבר הלכה ור׳ [illegible] בדבר [illegible], [illegible] ר׳ חייא [illegible]
[illegible] את דברי ר׳ [illegible], ואחרי [illegible] כאשר [illegible] ר׳ חייא [illegible]

א) כתובות ס״ה ב) עבודה זרה נ״ה ג׳ ד) ירושלמי שבת פ״ו ה״ג
סנהדרין י״ג

פרק ג' משנה יח

ומצטער על דבר של לבו באמת, אם אינו רוקד אחר אוכל מעדנים ושותה והאיני אוכל

סוכנות, שלפעמים סחורה זו ותשואה? כמובן של הסוכנות, כן גם שלחה יפני

שונים בדרך, לכן לא רבו הנופלים אליהם, אבל אנו מדברים בדברים פשוטים לבן

רבו השומרים א) שולם של נהוו בדברי שאגדה עלום דריוק קורות ועי' בו בורא

רשימות שומרים בן רצונך להכיר את מי שאמר והנה המלך דוד שאגדה יצחק בן

שרה עיר את הגמ"ה ומגמג בדבריו. ר' יצחק בן פנחס אמר ג) כל מי שיש בידו

הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא, ומי שיש בידו מדרש ואין בידו

הלכות לא טעם טעם חכמה, ומה שאמר כל מי שיש בידו מדרש ואין בידו הלכות

זה גיבור בלי כלי-זיין ומי שיש בידו הלכות בלי מדרש זה חלש בכלי-זיין,

ועל זה משל הנה כל התורה נמשלה לאילן, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים

בה. והנה כאן המשל השרשים אשר מתחת הם היסוד והעיקר, כן הם הדינים

והלכות. העלים והפרחים אליהם הם הענפים והאגדות נמשלו לפרחים וה-

פירות מפני שהאגדות מלאות מוסר השכל ומידות טובות; והמשל לא

נתן בזמנו של רבותינו מפני כל דברי חכמה שלא עצם אותו אלה אותו

לבות אלו ונדבר על לבו עד שהתרצה, בהכבוד אשר חלקו בלווה

הרבה לציון כל את גדלו בתורה ורצה למשול ממנו, ולא זה בלבד שנתגבר

שלפני חבריו הבאים לו בתורה ובחכמה, אלא גם לפני הזקנים ממנו נתגבר

ומעשה בדבריהם; פירוש שאגדה שלנו שלא, הלא את המתלמדין שלו שאמרה

שלוה של התורה אשר מטיב ר' [illegible], לא אלבו הם ולמדים, רק [illegible] שלא

א) סוטה ה' ב) ספרי, פ' עקב ג) אבות דר"נ כט

שנ

פרק ג משנה יח וי״ט

המתורגמן שלנו רוצה להבליט הוא מתרגם אותם אבל דעות הם הדברים
שלו של המתורגמן, ובין ר' עקיבא ואמר לה ואת תוספת לך, הלא הדרך להחזרה
הנאמרת תפיה תורת אמת ואינה חולק יש דעה אחר או הם נלמד, והאשר
רצו חכמי הדעה לאנוש לרבי עקיבא, שאמר דיז שיש להם ולהשגה גדולה מאוד
והוא צריך להיות לרבים, והנה ר' עקיבא אין זה, ודבר הגדול אותו אחד החושב.
שאיו לספרים גדול מאוד, כי הוא היה אין מפורסם, והאשר אמרו על פי החוצה
ר' עקיבא לרבים עוד הבינה הדעה אמונת פרות לרבונו ונעלה מהם את כל
חכמתו אשר דברו רבותיו: וכאן שכתוב היה רק בהלכה ומעשה, כן הוא גם
במעשים, וכאשר הוציא לו אשר דבר הגיוני אחר את לסדריה לימוד תורה, גם
את לבו לגאול חסד לאותם לספקם הדברים כדי שלא המבלו אין עבודה
בעסקין שלתת לסדרנה? כן הספק ר' עקיבא את אור עסרי שנות קודם
היותה צופרת את ישראל אור אחר לשחרות נפש ישראל לגאולה שלמה
בהישיבה הגדולה שיסד הוא: ברצה לחזור לסוף המשנה, והנה מתורף
לסוגיה, רז"ל אחרי סיבור החשבונות של הגאולה ומרכז החינוך סודה
לעקרותו, וכאופן אשר אלה שלא תשא יהיו נפשם ונהיו אין הגאונים
הראשונים ומקוראותיהם יהיו הרבים, והאחרונים יהיו מתביהם, וכן הלאה
זה כאן שבדורות בהם מתחת של הספר, שכל אחד יגלה את חלקו לפי
ומשלו הדור הזה, והנאמר מובן: = משנה י״ט - ר' אלעזר בן עזריה
אומר, אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה

שיח פרק ג' משנה יז

אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה, אם אין דעת אין בינה,
אם אין בינה אין דעת, אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח: הוא היה
אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין
והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא
טוב, ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרובים מחכמתו למה
הוא דומה, לאילן שענפיו מועטים ושרשיו מרובים שאפילו כל הרוחות שבעולם באות
ונושבות בו, אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל
ישלח שרשיו, ולא יראה כי יבא חום, והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא
ימיש מעשות פרי: - ר' ומו"ר - ר' אלעזר בן עזריה היה בן עשיר חכם
וצדיק. כמו שאמר עליו ר' דוסא בן הרכינס, "הלא הוא בן חברנו עזריה", ויחוסו
עלה עד עזרא הכהן והסופר, הוא היה אז בגיל רק שמונה עשר בשנים כשבחרו התנאים
למנות איש חשוב בין החכמים, שהיו גדולים ממנו בשנים וגם בתורה ומתוך מינוהו
לנשיא על הסנהדרין במקום ר' גמליאל השני, ואמנם אחר כך, כאשר חזרו
החכמים והושיבו שוב את ר' גמליאל בנשיאות, נשאר הוא אב ב"ד, ולקח חלק בכל
ענייני הציבור, הוא שהיה עם בין משלחת החכמים שנסעו לרומי להשתדל שם
להסיר את גזירת השמד והגלות בזמנו של דומיטיאנוס קיסר רומי, כי הוא
היה גם נחמד למראה ביופי פניו, כי ידוע נתקבל בו אף ביופיו שלומו;
אמנם מגורו היה צפורי בגליל, עשרו היה רב מאוד במרבות המקנה ובמסחר
היין והשמן), זה יהיה למלה, "הרומה שא' ר' אלעזר בן עזריה בחלום עשה לשינויות
(ע' קדושין מט. ברכות כח)

שכז

פרק ג׳ משנה ה׳

ובכל רוב שזכו ועד בכלל צורת את נפשו הרעה עד כמה עשה כולו להדיוט
לבנו ביתו את לחמם הצר פן, לכן חשב את המחיה והפרנסה למעטה של
התורה ואמר שאם אין קמח אין תורה, ונהי כ״ב בעד קמח לר׳ אלעזר בן
אלעזר מתלמידי בית הלל, ולר׳ טרפון מתלמידי בית שמאי, בזה רצה לתקן
להשוות את שתי השיטות; בפרק זה הוא דומה לר׳ עקיבא, שאמר שאם
התורה היא המסורת, כ״ז הבעש״ט לשם בכל הלכה מלשון תרגום, הוא
הוכיח להראות התמונות הרבה, ומה נמה מדברותו בכלל כר בחזני חכמים
ובחזני השם, כי הוא היה גם בכלל מפואר, וגם בספר התלמוד ...
כפי ההבנות, כי הוא הסיר את שומר הפתח של הישיבה, שהתלמיד ר׳
גמליאל כפי שהם ותגברו להם וכנסו המונים לבית המדרש ...
כלפני השטן, ויש מה טעם לגזירת ר׳ גמליאל, כי לא רצה ...
כאלה שנפלו דינו ובין ר׳ יהושע, כי שתבל לבו לא לעזור של המחלוקת ...
לכן גזר ואמר כל תלמיד שאין תוכו כברו, כ״ז שלבו אינו מכוון לדבר ...
כה, כאן שלשה ר׳ יהושע שלא עמד תוכו לנגדו, כאשר אמר את ההלכות בכבוד
בקושיות התלמידים ובתפילת ערבית, אלא חלק עליו אתחנו גם, ואמר תלמיד
כנה אל יבוא, אבל ר׳ אלעזר שהיה חושש לשתי השיטות של בית הלל ובית
גם ומה היה בשמו שכל תלמיד חכם צריך להכנס ללמוד, אפילו אם אינו
מסכים לדעת הרב, כאמרו שכל ההלכות נתנו מרועה אחד, אל אחד נתנן
פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, על אותה ...

א) פסחים ק״ח

פרק ג משנה יד

מתוך המפרשים עולה לך להבין ולשאול גם את דברי המפרשים וגם את דבריו
המשנה (א) ודבריו נראים בפרוש הדבר על פי את דברו והדיבורו את שאמר הפרשה
והנה כאשר מתחדשת הדבר, לשם לשאול את ההלכה ולדון עליה בלי מחלוקת בפי
פרשה, ומתוך חשבו התלמידים והוסיפו הרבה ספקות, ומפני שהתלמידים
ישבו אחרי אמרות רבים בית המדרש רבי של זקנה, שהתלמידים ישבו כאן
הפסוקים ברבים ב) ואמר לו ר' גמליאל לתלמידיו לפני שאתם חופש את הגזירה
והפרשה של יוהכ"פ נאמר פתוח, אלא גם הפטור של כל הזמן העולם שבעולם
והמשנה התורה בישראל: ובלבול עניינו ודרשותיו מלינו בפרק מקומות
בלשון פרק ר' אלעזר בן עזריה ג) הוא לומד את הדם בעניינו להורג את הכתוב
את הפרשה והשיב ד) שאמרו אחר ותשלום הוא והטעם אחר והטעם שם לחברו
אין התטעם אחר ותשלום לו, כי עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר אבל
עבירות שבין אדם לחברו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חברו ה) והוא שאמר
המספר לשון הרע והמעלו, והמזיק רעות שלו בחברו כמו והמאיפו לצדיקו)
והמלבין את פני חבירו ברבים נזכר לנו מדוני נפשות והוא בזוי הפסק בדין הנותנת
פסק-דין של אות אחת לשבועים שנה חובלנית ו) והנה כאשר בדקנו בפירוש הגדול
הזה שהבדלה רבה לתורה ולמצוותיה ומהבדלה גדולה לבריות, לכן היה ממארו בזה
ונתנו את שני הדברים גם יחד, ומה שאמר אם אין תורה אין דרך ארץ, ר"ל בלו ושו
את התורה אי אפשר להיות חוק ויושר בין אנשים, מפני שאינו יודע חוק להתנהג
באמונותו, ומה הדבר גם להיפך אם הוא חיוב מלחמות ורע לנצלם מצוים תורה

א) חגיגה ג. ב) מדרש רבה קהלת א' ג) חגיגה ג. ומוספה. כתובות מט ועוד.
ד) ערכין / ג פסוק כדי ה) יומא פה ו) פסוק קיט ז) מכות ט

יפה

פרק ג' משנה יט

וחכמתו לא שוה כלום, כי אינו ירא וכו' ויש להם פתח הכל ומה לדבריהם הוספתם
לכן אין שום ספק אם כל הדם להם אותו מאד, וחכמי ישראל קראו למוכר חכמתו
(נבה על בלשון א) ולפתרונו קראו מרגליות טובות ב) ומיש חכם ושואל
כנגד כר' יהושע בן חנניה קראו אלו "אוי הנפש ותלם, אם ר' אלעזר בן עזריה
שרוי בו; וכמו שהנה גדול בתורה ודאגתם טובים. כן הנה גדול ביראת ה' ומה
שאמר, אם אין חכמה התורה מקבלו לא יכול להיות גם ירא ה', כי אלעזר אין
... מושג בנפלאות ה' ובגבורותיו, ואם אין יראת ה' לנגד עיניו, אין חכמתו וחכמתו
שוה כלום. כן אמר אם אין להם בינה ללמוד בדבר אחד מדבר הבאה לו
את גם הדעת של בינה שוה כלום, כי הלא מה שאפשר לכל האומות, הדינים
והמנהגים יהיו כולם מפורטים, ואז אם יעשה לו אותו דבר שאינו מפורש לא
יודע מה לעשות ואיך להתנהג. כן הוא הדבר להיפך, אם הוא כן מבין לדמות
דבר אחד להבאה לו, הכל אם הוא אינו מלומד ואין בו שום חכמה ודעת אם
כן למה ובמה? והוא ממשיך ואומר אם אין לחם קמח ופרנסה אז גם אין
תורה אצלו, כי מלבד שהוא צריך בחיפושים להרויח את פרנסתו, אלא אם גם
... אין לו מוסף בתורה גם כן אינו יכול לעיין בה כראוי בגלל שחסר, וזה
שמתחזק לאמרו של ר' שמעון בן יוחאי שאמר "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן"
ופרש"י לאלה שיש להם פרנסה:- xx כל שחכמתו מרובה ממעשיו וכו'. דומה לזה
הוא מספרים לדבר, ר' שמעון בן גמליאל אמר כן לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה
וכר' חנינא בן דוסא אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת:-

א) עיין כתב ב) חגיגה ג: גן אלו ספ"ח מ"ט

xx [illegible]

פרק ג' משנה י"ח

וכך עקיבא שאמר והכל לפי המעשה, שהוא ר' אלעזר בן עזריה שאמר זה במשל, כל מי
שחכמתו מרובה ממעשיו נמשל לאילן שענפיו מרובין והרוחה [illegible] שבאה [illegible]
מעט, אבל שרשיו מועטין וסופו שהוא שוכן בר כעומד נגד כל רוח שבאה אליו, כערער
במדבר, כמו הערער [illegible] וחוזר במדבר שאין שם מים ולא יראה שיבוא טוב, כי
גם כשיש שנים בהם [illegible], כמו שאין לו מים מלמטה, וגם [illegible] שהוא [illegible] לכן כל
רוח שבאה בו, לכן ושכן כמו חררים, עלים ודשים, במדבר שהוא ארץ מלחה
שאינה מקבלת שום תבואה, אבל מי שמעשיו מרובים דומה לאילן ששרשיו
מרובים שכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו שנאמר א) והיה כעץ שתול על
מים שהם החוזק שלו ואל יובל, זה מאמין אמן, ושלח שרשיו שהם מתגדלים ומתרבים
ומעשה שרשיו [illegible] אחוז, כי הוא לא [illegible], וגם עליו רענן תמיד [illegible]
ושנים מפסק אינה בצורת שאין בו [illegible] כי [illegible] תמיד [illegible] פרי:

משנה י"ח = ר' אלעזר בן חסמא אומר קינין ופתחי נדה הן הן גופי
הלכות, תקופות וגימטריות פרפראות לחכמה: - ביאור -

ר' אלעזר בן חסמא הוא נקרא ר' אלעזר חסמא, והיה חברו של ר' יוחנן
בן גודגדה ולמד תורה אצל תלמידו של ר' יוחנן בן זכאי, והיה עשיר גדול [illegible]
ותמיד שהיה אומר כל לו מה שלמד הרבה עם תלמידיו, ולכן [illegible]
תבואות עתירות, אבל התורה היה אצלו העיקר, וזה שאמר במשנתנו
קינין ר"ל הלכות והדינים של הקרבנות מן העוף שנקראו קינין הן כמו [illegible]
ובאותם הענין והקרבנות בזמן, בזמן שאומרת חז"ל שבזמן הזה שאין לנו לא [illegible]

א) ירמיה יז

פרק ג׳ משנה ב׳

ולא עוד, אלא [illegible] בעת שאי אפשר לו לדעת את הדינים והלכות הנשארין
בהן, והוסף בזה כשלא היה מצוי בקיאות מדעית, ובזה התחדש דינים חשובים
והלכה, ועכשיו שכן עתה נמצאו בזמן הזה, מש״כ צריך ללמוד אותן, כי
חכמת התקופה הוא הצורך, וכל חכמות אחרות כמו הגיאוגרפיה והביולוגיה
(אסטרונומיה) וגימטריאות כל חכמת החשבון (גימטריות) הכן כך פרפראות
לחכמה שאוחזת כוח התורה וכמו שכתוב הנזכרת, ר״ל שאדם צריך
ללמוד לדעת גם חכמות אחרות, אבל אחרי שכבר ילמד כבר את חכמת התורה
כמו שיודע כוח ביותר יהיה בזה חשבון גדול לה׳ והוא שבחו של אדם =

פרק ד׳ משנה א׳ :

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר מכל מלמדי
השכלתי, כי עדותיך שיחה לי; איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר
טוב ארך אפים מגבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר, איזהו עשיר
השמח בחלקו, שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך
אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, איזהו מכובד, המכבד
את הבריות, שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו - ביאור
בין החכמים שהיו בזמנו של ר׳ עקיבא נמנו גם שלשה חכמים שלא נסמכו אבל
תוארם לנהל ו[illegible] ההוראות לתלמידים, ולכולם היה שם אחד שמעון, בן ננס
אשר קראו שמם גם שמעון התימני, שמעון בן זומא ושמעון בן עזאי, והנה
כאשר היו סמוכים לא קבלו גם את התואר „רבי" ולכן באמת בלי תואר גם בן

פרק ד משנה א

לא כתבו החכמים חבריהם מפני כבודם ובכדי שנבינם לכן כתבו שהנם של יחיד
שבנהם, והסיבה שנאמרה להם שלא נסמכו, מפני שבן ננס בחר לו רק מקצוע אחד
להשתלם בו, וזה בדיני ממונות, וכ"ד שמחויבת התורה שלו מקצוע לומר, הרוצה שיח
כים יעסוק בדיני ממונות, והרוצה להתעסק בדיני ממונות ישמש את בן ננס א)
בן זומא. כיוון בן עזאי ובן זומא, אע"פ שהם בן התעסקו בכל ההלכות כמו כל
החכמים, אבל הם לא זכו שיהא גם בן דינים אחד וזה בחכמה, ר"ל חוץ מהרחמים חקרו
ובכוונו לבאר את בריות העולם ומעשה מרכבה, ובלשון התלמוד היתה החכמה
משולה לפרדס, אשר אין רשות לזר להכנס בו רק לבעל הפרדס, כן אין רשות לבני
אדם להתעסק במושגו של הקב"ה, כי באדם אין כח שכל מגושם מסוגל להשיג
ולהבין מה שלמעלה משכלו, וזו הוא הסיבה שלא נסמכו שני החכמים האלה, כי
חבריהם לא הבינו בזה ונפגו על חקירותיהם, והנה מה שאמרו בן עזאי נכנס
לפרדס, בן זומא הציץ ומת, הכוונה להתעסק ולחשוב ופגע בו לכן היה
בכורה ועבודה נכונה, כי זה כמו שאמרתי שאמרו למעלה משכלו נשא לבאר ולהבין
את מעשה ה' בבריאתו את העולם ויצירתו, וכמו שאמר בן סירא ג) במופלא ממך
אל תדרוש" והוא מכוון תשובתו והפליג להתעמק ולבוא לסוד הבריאה, וכאשר תש כחו
ולא השיג את חפצו התעצב ויחלה וימת: ובן זומא עסק כ"כ ולא את אלו נפגע
ר"ל נטרפה דעתו ג) השליו, ונכנס לפרדס היה ר' עקיבא אבל הוא נכנס בשלום
ר"ל כאשר התחיל לחקור היתה מחשבתו דבקה ביוסף אלוקים כאשר רצה שבחכמתו
לא ישיג כלום הפסיק את החקירה ויצא בשלום השלם, ר"ל בשלמותו הנפשית
א) בבא בתרא קע"ה. ב) חגיגה י"ד ג) פרק ג' כ"א ד) בעת הגרשבה שם

שבת

פרק ה׳ משנה ח.

והרמב"ם ז"ל כתב על דין הזה (י) בזה"ל כי אם תרצה שלא יספק אותך לא
תשים נפשך להאמין המופת, באמת שאין בזה שום מופת, ואל תמהר לסתור הכל
ולא להבין את שאין בזה מופת על הדבר, ואל תפציר להשיג את שאי תוכל
להשיג, ושאז תהיה מגיע אל השלמות האנושי, ותהיה במעלת ר׳ עקיבא ע"ה
אשר נכנס בשלום ויצא בשלום ר"ל, אם לא תבין שנוי מין, והזכר שלך
אחרוני מאמר שנאמר בו, וגם אין לך שום רשות לבטלך, אבל אל תמהר להכחישם
הבנות, כי דומה הוא לאשה מזלזלך ואז תהיה במעלת ר׳ ע"ה. אבל, אם לא הרגשת
אם תפציר להשיג ויש אפשרותך או מהרת להכחיש את הדברים אשר לא
מופת על סתירתם, או שיהיו אפילו באפשרות רחוק מאד, תהיה דבק אלישע
אחר ולא תחסר השלמות בלבד אבל תהיה חסר מכל החסרים" כי הוא אלישע בן
אבויה היה הרבהו שנכנס לפרדס וקצץ בנטיעות, ר"ל את שאינו ראוי לו לפי שכלו
ובדמיון הכחיש ומשה לפי כחו, ולפי האמת שהתבונה הוא משלה לפרדס אם
כן פשר על ודה בם לפי כחו נקבה נקבה שיצא את הזכים הקודמים, וכלל זה
נקבה מהתחתים, "אחר" ר"ל שנעשה אחר לגמרי מאה שהיה, וגם בשלל דעת אחרת
רת באלהות והנבואות, כי התחיל גם להשפיל מפאת של שואל עד שנעשה אליו
לבריאת עולם; ובכן בן זומא שאמרנו אלבד שהיה חכם בתורה ובחכמה עם
חולים בדעת שגיונות הדמיון בו הוא היה אוהב את כל החכמות, ובכך
ונתן את התבונות ואת החכמים שחלבו ונצבו את התכונות, כפי לבנו של אדם
להשיג את צרכיו וזה שנאמר, במה נמצאות מה הוא עד שאלה פר שלפניו, ע"ש
ובתורה ח"ג ל"ה בן סנהדרין ע"

ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૨૫ હેઠળ ભરણપોષણ માટે અરજી

(ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૨૫ (૧) હેઠળ અરજી)

પ્રતિ,
માનનીય કુટુંબ અદાલત સાહેબ,
[અદાલતનું સ્થળ]

અરજદાર: શ્રીમતી [અરજદારનું પૂરું નામ], ઉંમર [ઉંમર] વર્ષ, વ્યવસાય: [વ્યવસાય], રહે. [સરનામું]

વિરુદ્ધ

વિરુદ્ધપક્ષ: શ્રી [વિરુદ્ધપક્ષનું પૂરું નામ], ઉંમર [ઉંમર] વર્ષ, વ્યવસાય: [વ્યવસાય], રહે. [સરનામું]

વિષય: પોતાની તથા સગીર સંતાનો માટે ભરણપોષણ મેળવવા બાબત.

માનનીય સાહેબશ્રી,

અરજદાર નમ્રપણે રજૂ કરે છે કે:

૧. વિરુદ્ધપક્ષ અરજદારના કાયદેસર પરણેતા પતિ છે. તેમના લગ્ન [લગ્નની તારીખ] ના રોજ [લગ્નનું સ્થળ] ખાતે હિંદુ વિધિ મુજબ થયા હતા. લગ્નજીવન દરમિયાન તેમને [સંતાનોની સંખ્યા] સંતાનો છે, જેમનાં નામ [સંતાનોનાં નામ] છે.

૨. વિરુદ્ધપક્ષ [વ્યવસાય] તરીકે કામ કરે છે અને તેમની માસિક આવક આશરે રૂ. [આવક] જેટલી છે. તેમની પાસે [સ્થાવર/જંગમ મિલકતની વિગત] પણ છે.

૩. અરજદાર પોતાની કોઈ સ્વતંત્ર આવક ધરાવતાં નથી અને પોતાનું તથા સંતાનોનું ભરણપોષણ વિરુદ્ધપક્ષ પર જ નિર્ભર છે.

૪. વિરુદ્ધપક્ષે અરજદારને [ત્યજી દીધાની તારીખ] ના રોજ [ત્યજી દીધાનું કારણ] ના કારણસર ત્યજી દીધાં છે. ત્યારથી તેઓ અરજદારની કોઈ સંભાળ લેતા નથી.

૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૨૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૩૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૪૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૫૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૬૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૭૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૮૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૧. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૨. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૩. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૪. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૫. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૬. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૭. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૮. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૯૯. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

૧૦૦. અરજદાર પોતાની તથા સંતાનોની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે વિરુદ્ધપક્ષ પાસે માસિક રૂ. [માંગેલી રકમ] ભરણપોષણ પેટે મેળવવા હકદાર છે.

פרק ד׳ משנה א.

הוא לא העוה"ב, כי רוב העשירות שאדם עושה בשביל להרבות לו כסף וזהב,
כמו גניבה, גזילה, גניבת דעת ורמאות וכו': והנ"ל אמרו (שם) איזהו עשיר
כל שיש לו נחת רוח בעשרו ר"מ שאינו רודף לותר ממה שיש לו, רק מסתפק
ושמח במה שיש לו, ויש גם לפרש כל שיש לו נחת רוח בעשרו, זה הוא הרוצה
רק להשתמש בעשרו להנאתו בעוה"ז ולטובתו בעוה"ב, וזה הוא הנותן צדקה
לעניים ועושה לכל אדם חסד ויש לו הנאה גם בעוה"ז וטוב לו בעוה"ב: בגמרא שבת
אמר ר' מאיר זהו בזמנו בעל-מלאכה, כי הוא היה סופר וכותב תפלין ומזוזות
ומע. לכן לא היה לו השגות גדולות, לכן אמר שעשיר הוא זה שיש לו נחת רוח מעשרו,
אבל ר' טרפון שהיה עשיר גדול ודרך כבוד להעריך את העשירות בעוה"ז ואמר כל
מי שיש לו מאה כרמים מאה שדות ומאה עבדים, ור' עקיבא שסבלו [illegible] גדולות
ע"י אשתו, אמר עשיר הוא זה שיש לו אשה נאה במעשיה, ור' יוסי שהיה חולה במעיים
ולכן אדם צריך לשמור את גופו ומסור לאנות בצער נפשו ב) אומר גם כן עשיר
הוא זה שיש לו בית הכסא סמוך לשלחנו כל בתוך ביתו: כן מסופר ג) בערובין
בן בוניוס בא לפני רבי והוא אמר לתלמידיו פנו מקום לעשיר שיושב אתמול
לעשיר בן מאה זוזים, אח"כ בא עוד אחר ואמר להם שיפנו מקום לעשיר גדול
עשיר של מאתים זוזים, אמר לו ר' ישמעאל בר' יוסי, הלא אביו של בוניוס הוא
עשיר גדול מאד, אמר לו רבו לכן כאשר תפגוש את אביו הגד לו בשמי שלא ילבש
את בגדיו הבגדים כאלה שהוא לבוש בהם אלו, כי לפי הבגדים נראה האיש
וכו' ואמרו שרבו היה מכבד עשירים: ויכולים להגיד אל זה שני טעמים

א) שבת כ"ה ב) לעיל משנה ז ג) ערובין פ"ה

פרק ד' משנה א' ב'

יבנ"ה

(א) אמנם הטעם שצריכים לחלוק כבוד לעשיר ושבר ואיך, אפילו לעשיר שאינו כדברי ר' יוסי בן יהודה שהלכה כמותו, הנה זה מפני שבאמת אפשר ומציאות לבריאה והקב"ה הצילו אבן והאריך את ימיו, לכן הנה מחויבים גם אנחנו לחלוק לו כבוד וגם אותו הטעם יש בדבר אם ה' בירך אותו בעשירות לכן מחויבים גם אנחנו לכבד אותו.

ב) רבו לא רצה להנות מהכבוד שחלקו לו בשביל תורתו, לכן כיבד עשירים להראות שהכבוד שמחלקים לו הנה זה מפני שהוא הנה עשיר גדול: והדבר הרביעי שאמר בן זומא היא הכבוד ואמר איזהו מכובד המכבד את הבריות הוא זה שמכבד את חבריו, לכן אם הוא רוצה גם כן להיות מכובד, אז צריך לכבד את זולתו.

-משנה ב' - בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה:- יש לומר - בן עזאי היה חוקר טבעיות וחבר נאמן לבן זומא, זה שמפרש להם באר אחד, כי ענין הגלגל של שניהם היתה שוה, וגם הוא ראה אף את ירושלים הבנויה ובית המקדש של אבנים, ושאלו שם גם בנפש תבונת ושכל, והגילוי בתוספות א) שרק בשבת נבדל מכל החכמים, כי בכל היותו מדבר בגדלות של העולמות, הנה הוא אחד בוניהם שלא נשא אשה רק כי בזמנו שלא היו רצה ר' עקיבא לתת לו את בתו לאשה ב) ושמר הבית אותו תקנו. בשמרו הנך רק נפשה דורש סבלנות ומה אעשה, ומה להם ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, ואם כי חונים והיו לו צוארי נצטרף להתעסק בתורה, אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים ג) ואמת הדבר שבתורתו

א) סוכות נ"ב ב) כתובות ס"ג ג) יבמות ס"ג

שפט

פרק ה' מצוה ה'

להמצוות ה' היתה ויש גדולה מאהבת נשים, לכן אין פלא שהיה מתמיד גדול. והיה שוקע על התורה יומם ולילה, כפי שאמרו שחברו אותו, מלאות בין עצמו בטלו השעונים (עי'), ובפרט במה שבלי אשת ר' עקיבא לא נשתלם בלימודו כל צרכו, ועם כל זה את המעשה הגדול הזה כפשר התורה עם ר' אליעזר הגדול ור' יהושע רבו, עשה על נפשו חבל מלוך בין עצמו שלא יחלוק את ר"א (עי') ועמד לפניו ויקח תורה מפיו והלך לו לתלמוד ולחבר, ועם הזמן הוקר את תורתו [illegible]. אמנם הוקיר עם את תורת ר' יהושע אורח אורחו, והיו שונה לפניו ר"ע את ההלכות של ר' יהושע אשר נחמו ונשכחו ממנו (עי'), כך נראה פעמים הרבה כי ר"ע מאשנתו שונה בשם ר' יהושע אחרי שלמד מבין עצמו במתכון אחר:

אלפים שני המאורים הגדולה לא אמינו לבין עצמו רב מדבר; אלפים הלכות הרבה החרם הזה לא ממה את דברות הפשוטה, ויחלק את כל מין מנושא כ[illegible] אחת בדבר אחד, והפשוט הגדולה כאה לחברו היה דומיו בפני האחרת דומו האחת את השנית, על אשר לא מלחמה בדרך כמו שכלה, לכן היות דומיו כל מין שוים, ודה שאמר במשנה השניה „אל תהי בז לכל אדם" וכמו שנחשב דומיו כל אדם כקטן כגדול, כך נחשבו דומיו כל המצוות כקטנות כגדולות, כקלות כחמורות, ודה שאמר במשנתנו, הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה שקלו הכי קלה, והרמב"ם ז"ל מדגיש בפירוש שאדם צריך אפילו קלה מן המצוות אם אינו יכול לעשות את כולה מאלה ר"ג ע"ה, שהגדול ביותר אנשי ממעט סדר הוכחון אותם שבתורה כתוב של ערכי המצוות, רק שהאל ערכי מצות [illegible]

סוטה מ"ט ב) נדרים ע"ב ג) ויקרא רבה

פרק ד משנה ב

ד״ה, אינן קולטות עד שיובלו גם שמרם ושראל שאין צריך, כפי שהבינונו נחז שאין ערום
בכל זאת אמר אלה חז״ל שלא שאמר ׳לא תכנס את כל המצוה בשלמות, שבכל זה יגע
מנוע ומתמול דרכם במצוה א) ; ולפי פירושו של בן-עזאי שכר השכר והמצוה והעבירה הם
בוגר שהבררה לבני אדם שהבדלה והתפשטו הכל הם, גם במצוה של יחיד וגם במצוות
כי המרכבה לא ורפה והמאמינים לא וחסר מדי המורכב העבודה לו, והי פרכו, באמת
ועשוין, במעשיך וישובין ומלך ומלך, ואין מדם נוגע במורכב לחדכו ואין אלבות נו:
גזרת בהדרכה מקולו כאלה נואם ב). ומחשבותיו אלה לו שאיש הישר ומשה טוב
הנה בכל פעם גם ידי כלין ופרטו נותן אלו, מבלעדי כי הוא תמיד בכוונה
בודאו שכולם שונות מותו, וזה שאמר במשנתנו שכר מצוה, וזה שפועה כלונו
ובפנחת פירוש הוא גם כן מצוה, כי אז הוא שומע ומשתוקק להמשיך לעשות מצוות
טובות, ויש גם לפרש שכר מצוה מצוה. כי הקב״ה רוצה במעשים טובים של האנשים
כפי שילם להם בסוף כמ״ש ובחרת בחיים "אם כן אין אדם עושה מצוה ועל שכר זוה
הלא הוא בזה מקנה עוד מצוה שמאלם את רצונו של הקב״ה, ומתיפה הוא מאוד
רבה; וגם בדבר העקבות הוא פירושו שהן לטובת האדם נאמרו, כי הרצון דהקב״ה
הוא הבורא שיוכיר את חשמתו ולא נחטא מאד, כי הקב״ה לא צריך עקבות, לכן
חייבין חוב שכר בפרש מצאו. כי שם כשאת שכר לא כן כמש בתורה "לרצונכם
תזבחו" ג) כאלה וכאלה הוי תשובה לב בן-עזאי ותרגע בהם עד שחלה ומתו
במעשינו אדר רגשותיו בהיות אליו וברכתו; ובכן הוה מתאמצו הוי רץ
לעשות מצוה קלה כאלו הוא המה חמורה, כי הקב״ה אינו צריך למצוותיך כי

א) מכות ג. ב) ויקרא כב ג) מנחות קי ואין שם דרשה

(מו)

פרק ד׳ משנה ב׳ ג׳ .

רצונו הוא שתמלא את מצוותיו ובזה אין הבדל בין מצוה קלה או גדולה,
אבל בקבלת שכר בודאי יש הבדל, אם הוא מקיים מצוה חמורה שכרו גדול
ממצוה קלה וכמו שאמר בן הא הא (לפום צערא אגרא", ואם המצוה היא שאין
אדם להפסיד, אם בודאי שאותה מחויב לקיימה, כי אם היא קלה בעיניך יכול
להיות שהיא חשובה למקום; והוי בורח גם מעבירה קלה, שאותו הטעם שאמרנו
בהלכות ו׳ [illegible] לא לעשותה, ומפ״ש אם זה לדעת חברך, כי עבירה גוררת
עבירה מפני שהוא מלפני רוב התחרט ומתבייש, אז הוא גם מוכן לחטוא לפעמים
וגם אוסיף עוד עבירה, ור׳ [illegible] מפרש את מאמרו של בן עזאי, הוי רץ
למצוה קלה שאם תמהר לקיימה, ובורח מן עבירה להרחיק את היצר הרע
להרחיק מן המצוה ולעשותך לעבירה, ואם אתה תמהר לקיים אפילו מצוה קלה
את והיה רצונך לעשות עוד מצוה, וכן להיפך, לכן והיה שכר מצוה עוד
מצוה ושכר עבירה עוד עבירה :-   משנה ג׳ -   הוא היה אומר
אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין
לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום :-   - ביאור - הוא בן-עזאי
הולך בשיטתו שהמצוות קלות הנה כמו אדם פחות, והשם לנו אפשר
לו לאדם להקל ולבזות את וזו המשמעות בשביל ההוא והמחלוקת מה ומוכיח
כמו אפשר לו לאדם להקל ולבזות את [illegible] מפני שהוא קטן ואינו בהכמה
או בעושר או בגבורה, ומה שאמר אל תהי בז לכל אדם אפילו את הגוי
ואפשר קטן ממך במעלות, והנה מה שאמרו חכמים רבותינו ז״ל והם

אלו הן פ״ה משנה אחרונה ב) ומשנה ל׳

א

(שלב)

פרק ד' משנה ג'

חכם רך כקנה ולא יהיה קשה כארז, מעשה שבא ר' אלעזר בר' שמעון בן יוחאי מבית רבו והיה רוכב על החמור ומטייל על שפת הנהר, ודעתו היתה נוחה עליו מתורתו שלמד רבו, ופגע באדם אחד שהיה מכוער מאד, וכאשר האיש הזה ברך אותו שלום רבנו, לא השיבו ר' אלעזר שלום, ולא עוד אלא גם הלבין פניו באמרו: "ריקה! כמה מכוער אדם, האם כל בני עירך מכוערים כמוך? אמר לו האיש הנעלב, הלא לא מכיר אני את אשר עשני, לכן לך אל האומן שעשני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית כמוני: וזה שאמר שלמה (משלי י"ז ה) "לועג לרש, חרף עושהו" ובזה הבין ר' אלעזר את חטאו הגדול, מיד ירד מן החמור והשתטח לפני האיש שימחול לו, אבל האיש לא רצה למחול לו, וכן הלכו שניהם עד שבאו לעיר ובני העיר יצאו לקבל את פניו של ר' אלעזר, ואמרו שלום עליך רבנו ומורנו, ואמר האיש את מי אתם קוראים רב ומורה, אמרו הלא זה שהולך אחריך הוא רבי, אמר אם הוא רבי אל ירבו כמוהו בישראל, וסיפר להם את המעשה, והם בקשו ממנו שימחול לו, מפני שהוא חכם גדול הוא בתורה אז נתרצה האיש אבל בתנאי שלא יוסיף עוד להלבין פני שום איש, ואז אמר שלעולם צריך להיות רך כקנה, ולא יהיה קשה כארז, והתכוון בזה על אותם שלא רצו לענות שלום ורצו להלבין, ולא התבייש שלא רצה למחול לו

ב) אמר כל זה לפני העצה זה רבו מובהק כלל דתפארת [illegible] לזה ברכות את השלמות והשגרון את המצוה ויש לפניך כשהם הולך בדרך כאוד [illegible] ולא [illegible], והם [illegible]

א) משלי י"ז ה ב) תפארת ישראל פ"ג

פרק ה׳ משנה ג׳ ד׳

זה נתנה לך: שאמר לו הקב״ה חייך שתצטרך עם פתח לזה, ובשאר באו לפתח=
חלק מחלק פלוישום הציור חותו השיגאון מאות דעות, כי הוא שינה את טבעו, וזה
עד כשיוסף לפניו, שנ׳ אמר טוב מדרכה מתה בפל את: וחלחה מפליג
אחליק ומכחיש מאין שום דבר, ואפילו אם הוא על ערך ומחליק שום צורך בו
מפני שאין לך אדם שאין לו שעה טובה, וכול להיות שהוא עכשיו על דאגתו ובזה
הוא כאן שאיש מכובד, כן שאין דבר שלא יהיה לו שום עולם לדברי חכמים:

משנה ד׳ — ר׳ לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח
שתקות אנוש רמה = ד׳ ומור — ר׳ לויטס הוה מוזי מכובד
דאורי ובנה, ומ״מ שלא נשאר מאתו הלכות ואגדות הרבה, אבל הוא היה
גאון מופלא, כי הוא היה מאד מתלמידי ר׳ יוחנן בן זכאי, ובפרקי [illegible] אומר
מינו מאתנו מאמר, שהשיבה את הדבר ורבים לעולם, כבר שהוא הדבר בראשו
של האלקים, וכנראה מאמרו כאן הוה מאד ואיש מאתו, כי הוא לומד את
אחרים להיות שפלי רוח, ר״ל לא די שהאדם לא צריך להתגאות על חבירו
רק, אלא שהוא צריך להתנצל את עצמו לשפל ורק נגדם, וזה היה כמאת
הרמב״ם ב) שמו״פ שבכל המדות צריך אדם ללכת בשביל הממוצע כ״ז דברך
הממוצעת, לאו שיש אדם כולו ויש מצרן לכן צריך אדם להיות בנינה, כי
אפילו בצרכן שאמרו והאמר [illegible] ובעבד ולתש מת/מש, אבל נגד הגאוה
צריך אדם לנעט בקצה השנייה, והוא שפל רוח, ולא בשעה שהיה הממוצע
ומאז את ירצה בספר מתם וספרו השופט, כאשר נשלחה אל החשבון

ח) פ״ב ב) בפרק ה׳ משנה פ״ע

משפן

פרק ד' משנה ה"

המשובים, שם היה לו דגלו וכן של שאחה, ושם בן עז פיגו וכן היה היום הזה, והנה
זהב שבשוני היום בשעת התהלך פעם בספינה של הים ולקח את מקומו בספינה
ניפתה, בין חבולות גבוהים וגלים, והנוסעים של הספינה היו סותרים צורים
והנה קם אחד מהם ובא אל הקפטן של הספינה שלכן לפני שאה והביט אליו בבוז גם
שלא התבייש לגלות צרותו והשתמן לו, ואני התחזקתי ולא אמרתי לו כלום
שאין רוות אלא שאתה שבכתנת מדרגה רמה לעני להיות שפל רוח א) והנה
מה שאמר ר' שבבו, אני חושבת שבאופן אחר הנה אנו ברשות ב) ולכן [illegible]
המצוות של ר' שבבו אין זכר את נוכחות שלו ונפשו מוטה חוברת ג) (דבריו זה
כמשל כל המציאות לאנוש לרעש ושוה, לא רצה לקבל את הכבוד הזה כדי שיהיה
את ר' [illegible]. - משנה ה" - ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל
שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם.

ביאור - ר' יוחנן בן ברוקה היה תלמידו של ר' יהושע וחבר של עקיבא
ובן זמנו של אלעזר חסמא. הוא היה בזמן של חורבן להלכה בבית ג), גם הוא שם
את כל לבו להלכות המקדש ובטהרה ה) הוא הכחיש את גבול מצוות בנשים ואף
לכבודן אפילו בעלבון שנאמר בזנין סוטה ו) אין מגלין את בנות ישראל ואף מזה
לרבות בתורה, ואף הכשר מותן ברכה אינו צדקות, אשר חברו לא הכשירו
ובכרתה מאמרו כאן, הנה לו בעה אחרות [illegible] לוטס, בפשוט חרב לדבוק ובזמן
הוה רב עקיבא שהיה מורד את ה' שלהיך תורה לרבות ת"ת, לכן אם אתה [illegible]
בזמנו נגד כל בני שמים הנה זה המחלל את השם בסתר [illegible]

א) דברי תורה של פרק ד' ב) אין מה שספרת של [illegible] ג) סוטה ד
ד) [illegible] ה) [illegible] ו) [illegible] זה

בס"ד

פרק ד' משנה ה'

ונפרעין ממנו בגלוי, כל [illegible] זה בגלוי, ודעה בחלול השם אחד שוגג ואחד
בשוגג, כל לכאורה קשה איך אפשר להשפיל את תכונת ה' ומצוותיו שהוא מקיים כך
משפיל את עצמו מחמת גאוות שלו, ואחד שוגג שהיה צריך במזיד כל הכוונה את
תורת ה' בגלוי ובמזיד, כי בחלול השם אין בין שוגג ומזיד, וגם הגורם לחלול
השם הנה הוא כמחלל, וזה שאמרו לת"ח צריך להיות שאינו שפל [illegible]
א) כל אחד [illegible] ומטרתו להשפיל את עצמו לגמרי, וזה שאמר ר' חנינא בר אחא
בשם ר' והובא ב) כל ת"ח שמעלה כבוד של עצמו חוץ מזה, מפני שת"ח אחד
לקהילה של כבודו שם ובזו [illegible], וכן אמר יוסי בן והובא ג) מפני מה ת"ח
מתים בזמנם, לא מפני שמנאפים לא מפני שגונבים וגוזלים אלא מפני
שמבזים את עצמם, אולם הרמב"ם ד) אומר [illegible] ע"כ בתכון שאמרו
הוי שפל רוח [illegible] ודבר בנחת [illegible], אבל חלילה לת"ח להשפיל [illegible]
[illegible] יש הפחות נבלות, וזה במקום שאין מכירין אותו שהוא ת"ח
אז הוא צריך להיות שפל רוח, מפני שאין בזה שום חלול השם כשהוא [illegible]
אבל במקום שמכירין אותו שהוא ת"ח אז צריך לשמור על כבוד התורה [illegible]
[illegible] בשאיפות שפלות [illegible], כמו שאמר יוסי בן והובא, ומה שאמר רמב"ם ב)
במקום שאין מכירין אותו מותר לו להשפיל את עצמו, ומביא ראיה ממשה
שאמר לתלמידיו ה) [illegible] ורבא אמר [illegible], הנה זה רק במה הצורך [illegible]
[illegible] סבנה [illegible]: [illegible] כל המחלל שם שמים בסתר
היינו שעושה עבירות בסתר מפני שחושב שאין מכירו, וזה הוא חלול השם, כי

א) סוטה ה' ב) שבת קי"ד ג) נדרים פ' כ"ב ד) בספרו [illegible] ה) [illegible]
ו) [illegible]

פרק ד משנה ה ו

במה הלום האם כיפר יב' וכבר מחלוקת ורבה את הנסתרות, ...

משנה ו. ר' ישמעאל

בנו אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

ביאור: בסידורי התפילה יש גירסא ר' ישמעאל בר' יוסי אומר ...

לפי ... הוא ... נכונה מפני ... (ס) מפני זה ... את

מאמרו להמאמרים של ... ר' יוסי, ושנית ... הפסוק את מאמרו במאמרים

של תנאים אחרים במאמר, לכן הנה המשנה ... של ר' ישמעאל בנו של ר'

יוחנן בן ברוקא, הוא היה חבר לר' שמעון בן גמליאל השני, ... יהודה ו...

... בהרבה ..., וגם היה חבר לר' אליעזר בן עזריה, ... ו...

מחברי תלמידי ר' עקיבא, גם הוא ... את ... להלכות ...

... , והוא היה אומר ... הלומד תורה לשמה, ...

הלומד ... ורק ללמד גם לאחרים מספיקין בידו ... ...

... את רצונו, מפני ... להרבות תורה ברבים, ...

... משנה ... "אין" מספיקין בידו ללמוד וללמד, וכן ...

גם ..., ... עד ... ...,

וכן ... המשנה (ח) ... ללמד ... את ...

... מן ..., ... ללמד לאחרים, ... את ... ...

...: ... (ב), ... אלהיך ...

(א) ... (ב) ...

פרק ד' משנה ה'

בגמ' (ב"ו פ) שלא נאמר אדם מתקן במקום, כדי שיוכלו לרחם לו ונאמר משנה באמונות כדי שיוכלו לו רבו, לא נאמר משנה אפרושה רבה שאפילו בעל מלאכה והיא בשמירה, אלא למד מלאכה וסוף המצווה לעם;

משלו של ר' טרפון, שאמר המלכים אחרי שכבר כלה הקציר, וחלק את השק אם לקח מתנה אבל בשלותו הרגע בא אדם שהיה בנגבה לומר אליהם וחפשו ורצה להשליכו לנהר, אם כך אמר ר' טרפון אוי לו לטרפון יצא והרג אותו, והאומר כאשר שמע שזה הוא ר' טרפון התחיל הבוכה שיחכך אותו הנה, וכל ימיו היה ר' טרפון מצטער על מה שהשתמש בכתרה של התורה, ואם השלו אם כך הוה המאכל אחרי הקציר, הלא מה המלכים הנשכרים באחת הפעמים, ולמה היה אומר אליהם: למה תפשו את ר' טרפון, ומתבזים בזה כל יום, מפני שגם בעלי מצוה המלכים והשומר נדמה לתפוש את הגנב, לכן בשעה רבה ושולט כל לוקח תאנה חייב להם האוכל שגנב כל הזמן, ור' טרפון הצטער שלא היה צריך להגיד מי הוא רק לשלם בכסף ממה שנרצה, כי הוא הלא הנהנה מן כתר תורה:

- משנה ה' ר' צדוק אומר, אל תפרוש מן הציבור ואל תעש עצמך כעורכי הדיינין, ואל תעשה עטרה להתגדל בה, ולא קרדום לחפור בה, וכך היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף, הא למדת כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חייו מן העולם;

- ר' צדוק -

ר' צדוק היה בזמן הבית הב' וחנן בן בבא וחבר [illegible] לר' יוחנן בן זכאי הוא נולד בזמן [illegible] ואלעזר בן צדוק הבן, והוא היה [illegible]

[illegible]

שמח .

פרק ה' משנה ג'

בות שאמרו, וכל אשר אמרו על ר' יוחנן, אשר מ' שנה לפני החורבן כבר ראה את [illegible]
עמו, כן ר' צדוק כבר מ' שנה קודם החורבן, שלא תחרב [illegible], ובכל יום [illegible]
טעם כדי להחיות את נפשו, לכן נחלש כל כך, רק שר' יוחנן ביקש אספוגיות:
[illegible] שיתנו לו רפואות כדי להחיותו ולהבריאו, וזה [illegible] בכוונה כדי שאספס[illegible]
יונוס ישאל מה הוא נחלש כל כך, ואז יגידו לו את כל זה [illegible]:
פנים את בית המקדש וירושלים, אבל אספסיונוס עשה את עצמו כלא שומע
אולם בכל זאת הצליחו תלמידיו ותלמידי ר' יוחנן, ששמו את נפשם בכפם
לגלות את החכם החולה הזה מן המצב, ורפאו אותו הרופאים, אבל הוא נשאר
חולה כל ימיו, והנה מה שמסופר עליו א) פעם עשה ר' גמליאל משתה לחכמים
[illegible] על המסובים ומשקה אותם, והנה כאשר נתן את הכוס לר' אליעזר לא
קבלו, נתנו לר' יהושע וקבלו, אמר לו ר' אליעזר, יהושע! מה זה אנחנו יושבים ור' גמליאל
[illegible] עומד ומשקה אותנו, כ"ל [illegible] שהנשיא ישרת אותנו, אמר לו ר' יהושע מצינו
גדול ממנו שהיה בן [illegible] שאברהם [illegible] את המלאכים שחשבם לערביים
[illegible], נכנס ר' צדוק ואמר להם עד מתי אתם מניחים את כבודו של מקום
ועוסקים בכבודם של בני אדם, הלא הקב"ה אלקי אלהי המלכים, [illegible]
משיב רוחות ומוריד מטר, כדי לערוך את שולחנו של בני אדם;
[illegible] שהיה ר' צדוק חלוש מאד, [illegible] ומיצר [illegible], עד שהיה [illegible]
דומה ר' ישמעאל בן ר' [illegible] בן [illegible], וזה היה לו [illegible], כמו [illegible]
[illegible] ומיצר [illegible] שהיה [illegible] דומה ר' גמליאל [illegible], [illegible]

א) מקידושין דף ל"ב

פרק ד משנה ז ח

היה בזמן ארבעת דר כותבים: הוא ר' צדוק היה אומר, אל תפרוש מן הצבור, אם יש מנהג שהצבור נוהג בו אסור לך לשנותו, ויש מפרשים אל תפרוש מן הצבור להתפלל במתיבות, ואל תאמר שאם תתפלל ביחידות אז תתעמק בכוונות ותורות, ואל תעש עצמך כעורכי הדיינים, הנה זה כמו שאמר יהודה בן טבאי להאלופתו לעורך יש מתוך מעשיו הדיין. ואל תעש את התורה עטרה להתגדל בה, זה כמו שאמרו חז"ל (שכר הבטלה) לדיל, לא נקבום להתגדל בה, כ"ה אסור לעשות את התורה לעסוק כדי להרויח בה, כמו לעשות דבר מן הלימוד או בשביל הוראות שונות דין, והנה כאשר עם הלל היה אומר "ודאשתמש בתגא חלף" הו למדת שכל הנהנה מהתורה מאבדת חייו מהעולם הבא ...

משנה ח. ר' יוסי אומר כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות, וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות: — ביאור — ר' יוסי הוא בן חלפתא, הוא היה מהרבנות תלמידיו הראשונים של ר' עקיבא, והם ר' יהודה בר אלעאי, ר' מאיר ר' שמעון בן יוחאי ור' יוסי בן חלפתא, וכמו שמספרים למולב[1], וגם את אשתו אחיו שאת בלי בנים, ועשה את אשתו בזוגתו" חמשה בנים היה לו, ונבדל ר' יוסי בתוך יתר חבריו בתורת רבו הגדול ר' עקיבא, והם כל משנה, ובכל דבר יהגו בדעתו, אם בדבר, אלו בדבר, והלכה היו לו כבוד, ומפני שהוא אומר, שאפילו את מי שהוא הבשר את יינו רק במשנה אחת צריך לנהגו ברבו" ורמז בשיטת ר' עקיבא לשום את כל התורה לאשר חקי הלכה, ולא

1) נדרים סב ב) פ' ג' ו'. ב"מ מציעא לג

פרק ד משנה ח

גם הוא כמוהו אף נענשה תחת דינו ונמסרה הכתוב לאמין לחברתו, כן שמלונו
ולמשלוח את התרנגול כ"ל את האמון והאמונה על דבר הנדון הקשר הוא עצמו, וכל
זמן שלא נתחדש בו דבר, אסור לו להפך לשנות את משפטו ולהוציאו מבו חזקתו,
וזה ר' ישמעאל גם לאופות דמגרת המוסף, אשר הוכה בפניו ובודו אלה, וחן שקרתו
וחין זכרו הנחבו לפני גדולו רמו, אשר אבו לאם אחו בדברים ולהתוכח אחו
כדי לשאור את הראתו, הלא הנה אומר שאדם מחויב לשמור על גופו ונפשו לבן
אסור לשנות בצום נפשו אלבד אחו התענית צבור א) וזה מתאים לדבריו תנן
דבו שגינבו כבה ב), שאמר כל הכף בתוונם סובבים בקנה"ז, סימן רע הוא לו, וכן אמר
ג) אם ישלך הוטגך, וכרושמו ד) שאמרו עומד אדם לתת דין וחשבון על כל מה
שראתה עיניו ולא אכל, כי גאולת חסד לנפשו הואת תודה כתורה שאמרה הגוף
ובריאותו, והלל הזקן בלצה שהוא נפטר מתלמידיו, אמר להם שהולך הולך לעשות
מצוה, אמרו לו הלא אתה הולך לדות המרחץ, וכי מצוה היא להתרחץ?
אמר להם, כן, כי אנו שעוננו על אלה שמאמינין אותו דבדת המתרחקות, אף
אני שנבראתי בצלם ובדמות, וידוע זה הוא מצד יצר, ואני שנבראתי בצלם
אלהים על אחת כמה וכמה ה) גולם הכל צריך להיות במודה, ולא להפריז
ולא מגבר, כן הוא ר' ישמעאל, האוהב לשלום הסתם, הוא המשלה אותו
נמצלוד, כי הוא מחויכה את עיניו. ומתאודה את רגלוו ו), כי לפי מצום
המוליכת, אף את השמר הצוה ושום את יצר הנפשות לבין אותם. רב אחד
המספיק לבות, הוא ורבו ותן את לבו, לעיין ביה פה כנה דבשה דה המכרה אותם

א) תענית כב: ב) פרק יד ג) ערובין נד: ד) סוף קדושין ה) מדרש רבה ויקרא לד
ו) יבמות סג

(שאלה)

פרק ג' משנה ח

ואת מעשיו [illegible] ר' יוסי [illegible] מראה נפלאותיו, ולא מאלו לאמר [illegible]

[illegible] ומזוג [illegible], ומעשה [illegible] מיפה [illegible] ומריק [illegible], [illegible] ומלה [illegible]

[illegible], ולא [illegible] בא אמרו ב) לכן נתן דכאה בדברים [illegible] לנשים

כמו לגברים, כמו [illegible] ששותין [illegible] את הכוס ומש"כ [illegible] ב) ונדבר [illegible]

[illegible] של [illegible] [illegible] ג), [illegible]

[illegible] ר' יוסי [illegible], [illegible] [illegible] בשמחה, [illegible] בשמחה

[illegible], [illegible] לימי השמחה, [illegible] את [illegible]

[illegible] [illegible] ד) [illegible] כהן [illegible] לרשת

[illegible] [illegible] ה) גם [illegible] אותם, [illegible]

[illegible] כמו, כן הוא [illegible] טוב גם [illegible], [illegible]

[illegible] את [illegible] חכמים [illegible] כמו [illegible]

[illegible] בין החכמים [illegible], וזה שאמרו ו) [illegible]

[illegible] ר' יוסי [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] לשון הכבוד להקב"ה ח) [illegible] גם [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] של [illegible] של [illegible]

[illegible] של הקרבנות [illegible], [illegible] כמו [illegible], אבל

[illegible] [illegible], [illegible] את [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] של [illegible] כמו [illegible] של הקרבנות בני ישראל, וזה שאמרו ו)

[illegible] ה) [illegible] ג) [illegible] ה) [illegible]

[illegible] ז) [illegible] ח) [illegible] י) [illegible]

(בבר פ' [illegible] ח'

קפצו גוים חוזרים אלהים מאום פיגול, ונתנו הטמאו ויכולים לתת גם טעם לזה, כי
באמת היו כראויים לזה בזמן רז"ל ע' הירוש' - מחשבות בני אדם כולה רק [illegible] וגם
סנכרם, והגיע עד עולם את מנחת הבל בבכורו, מפני שהקדים מבכורות צאנו
ומחלביהן אשר מאכלת שהבין הקרוב את מנחתו ביותר לבו ונפשו, ולא לזה למנחת
קין שבאה רק למצוות וגו', כי לא השכיל לבחור את הפרי טובות שבפירותיו, והנה גם
על זה שקין היה המתחיל, אבל בכוונה שהוא רצה רצות שלו שהקדים, ומכל מקום
הבל שהתנדב למשלה עם בהדבקות המנחה, מכל הוא שלו רצות בהתנדבה כזה
ודבק לבו, ולכן שם נבחר מבוא עקב לאלהי ישראל, מאשר שהוא אוהב ומסור לו לכן
הנה גם [illegible] הנה לבבו לה'. אך בן הצר [illegible] ר' יוסי אך זכריה בן אבקולס
לנו, חושב שזה נבוא עם אלעזר בן חנניה להקרבות מבוא את נכרו בזמנים ההם
הם, אשר הוא תמיד לשלוח ברית שלום קודם המלחמה האחרונה, ומאז שזה גרם
לשריפת בית המקדש (א) והוא חושב לו למותם להבין את [illegible] המלכות
זכריה בן אבקולס, שהסכים להקים הקרבות אלעזר בן חנניה, שהבין כי הבחירה
בין המורכבים הרוצים למסור את נפשם, למען שתכיר את עם ישראל גאול
כמו המשכולות והאבזבזים [illegible] של צוררם, וזה הוא מפני הטעם שאמרת
מקודם, הלא הוא הנה מגדל כהנים גדולים ומתלמידי בית שמאי חושב מקדם
נמנע להקריבים, והוא נדב שהקרבנות שהרואים מקודם שלהן מפני זה שהם
אוהבים ומכירים באלהי ישראל, הלא להיפך הם רוצים בזאת כדי להכרית
את [illegible], לכן חשב את קרבנותיהם לפיגול ולבזיון הקדש, ותלמידו של שמאי

(א) תוספתא שבת פי"ז

יומן

פרק ד' משנה ח'

המאור והעניין היה גם בעתו להפסיק להגלות את רצונותיהם, אבל
כמו כל החכמים בזמננו כן הנה גם ר' יוסי נהג כך בזמנו הוא: ואולם
היו תלמידים שהיו הגונים, ולכן היה אוהב את כל בני אדם אבל ולכן אין
הכל, לכן הם גם שהם נשאר תופסים ונשאר שהם ומורה להם. אך כך
אלמד כל הדברים האלה, שם לבו גם על דברי הגאונים של הרחבת אשר זכר
על בני משנות דור ודור, הוא סבל גם את תלמידות אנו הבנים כמו הנות
ישראל לגוי, ונשבעת תלמידיו את משנת. ספר חלק ב' הוא לולב מסופק גם
ר' נהוגה לר' שמעון בן יוחאי כאשר נגדרו על אמות רמו והוא ניצל, כי לא כתב
לדבר כי על האמתה מפני שמבשת לכל אדם, אבל להגלות לדברי ר' ובמשנה הלכה
ויותר גם כן לא היה יכול מפני שבעתו לכן שם ולכן שפך-שבנו לגלות.
והנה אחר, שהוסמך כרם נכבד את מעלת יבחו. על ר' יוסי בן חלפתא תמן
את מאמרו במשנתו ואת דברו שיבוא אדם מכובד ושהוא לנכות, וזה אשר
הכה מכבד את התורה שהוגה ולומד אותה, גם מכבד אותה אשר כמו שלנו
בלא ותן ספר-תורה על גבי כסא, והיה תלוי וכורם בה, כדי שיקראו בלבות
מפני שאין נוהגין בזיון בספרים, אלא אותם בנגד השבועה וכוונה ונכרם בה, אין
צריך ספרים ממנעם לעולם, לא נתנו על גבי המטה, ולא ס"ת אונת כן על המטה
אין מכור לישב על המטה, וכ"ש שאין יורכבין עליה; ומתוך כל זה אמר רבה
הלכה טפלים הם הואשם לכאורה מפני ס"ת, ומיום כמים אפנים ח"מ, ר"ל שצריכים
לכבד את תלמידי חכמים כמו שמכבדים ס"ת, כן מסופר אל בירם של במשר נחלה

א) ירושלמי ברכות פ"ג הל"ה ב) ובמות פ"ב: ג) שמחות פ"ג ד) מס. סופרים פ"ג הי"ב
ה) ירושלמי, מכות פ"ב ו) ברכות פ"ב נדה מ ומין רח, שם

שמעון

פרק ד משנה ח ט.

לא הוה ונעל לדעת דתורה היא חלק וולד של שמה של דות המגרש ומאר

בעושר וכבוד ונצחו התלמידו - תמיד [illegible] לפניהם: ורבן (משום) כתוב

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן. וכל [illegible] מפני זקן שלמות, [illegible]

ומאמר זקן, ואין זקן אלא מי שקנה חכמה, [illegible] בן והודה אומר כל שיבה באמר

[illegible] בן והודה: [illegible] (משנה ב) כי בשמת הלך

[illegible] מפני שיבה [illegible] התורה מחוזרת [illegible], [illegible]

[illegible] שלום [illegible] התורה [illegible] הדבר [illegible] ולא [illegible]

והדבר את פניו [illegible], [illegible]

[illegible] לפניו [illegible] בן והודה, [illegible]

מה מחוייב [illegible], [illegible] את התלמידי [illegible]

[illegible] התורה, [illegible]

[illegible] התורה [illegible]

[illegible] מרובה, כי [illegible]

התורה כי הוא [illegible], [illegible]

[illegible] :- משנה ט: ר' ישמעאל בנו אומר

החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא, והגס לבו

בהוראה שוטה, רשע וגס רוח: ר' ישמעאל בר' יוסי

הוה אומר [illegible], [illegible] לחברו [illegible]

[illegible], [illegible], [illegible]

(א) [illegible]

שמעון

פרק ד' מזנה ה'

בעולמו, כולם הדיה מאולצים, התחדש הגיב נחליד בימנו הספרי תסמות, חת תורתו לקח במאה כולה משלבו, ואחרי אותו נתמנה הוא למשנה מקומו ח) וכבר גלות שם את נפשו כמספר המרכז דברו של תרמת סלבו ובורו, ונאמר כלם כל הדעה דוי מרגז לספר, כן הוא ההכרה די פירו של חכם ובוק פורסו ב) והזכרו של כמה כבוד שבו את הנשיא, שם גם בוא זו לחוץ לבוות פסוק ולולב לפני כבוד ג), שלך כי הנשיא כבוד אותו מסלב, עם שלו תורה מפיו דברי התורה והוכרו הכנות, שלכל אלו דובו אלומדי שלבו, דבל מות שלה ב' ושמואל שוה נפש בתמונה לפני הכל בפני ר' והושב הנשיא, ואמר אני ושמואל בן כהונו בחלל מה תורה מפי כבוד ד), ומאמרו ה) פסוקה גמרה נפלת שמת מתוך מאמר רוחו של חכם, מאד שהוה לנצוחה גם בהכמת הרכש שלהי, מדברו ואו תוון נוב זהו לו שבות ונראה שנעבו של מכיסים ו) וגם הנה סותר דבלי פסוק ז) וספר הנגה את העובדת המשאבה של עמסתר, ותלב את עובדת המשאבה לאבטח תמה חד וגמורה, ואל המסחר שלון ואו עזר סחר שהם אשנו שלון הכלל גבול ואה ח) ושון הוה אותו מעבדת שבותו ומסחרו מחות בותו, והוא בוזאו וגם את עובדת העלבו אלא שנהל ולינה והוה אותה לשואו דברו, הנה עוד בין לשר להצוות מכל כים שנפלו סוף שוש לרואו, אך גם אין הבון שרלו שמאת, ואל לך ואו להחזיק את נפשם עמנו. ולה שאמר באלותנו המחזיק עצמו אין הבון, פורק ממנו עולה. אשר שלה רואו אורה בדין גם כן של פני רוב עבור טונה דלג המפסוק, ואין בוא הפסוק אל הוא נודר מאד לנטה לברכה, ולו גם לפרש את מאמרו של ר' ושמואל של הבון להחזיק

ז) סנהדרין כב ד' ירושלמי פסק נ"ה דף ג) סנהדרין כב ב) ושמות עג:
המגבת קיג ו) כתובות קג ב) בבא מציעא עט ח) מאריך קהלת ה' ח

שאו)   .   פרק ד' מעמדו

את עצמו לדון דין תורה אותו הטוען שהנפסק נוטר טינה על [illegible], וזה לומר
רבא א) בר... [illegible] שנאמנות לדיין בדבר המוצא, שמרת שבני מחוצה הוהבוק
אותו, וכאשר נהיות לפניו מאכרתם שלו שולטשוק ואני מפשוק שוהדים אותו ואילו שלו:
שפוטק תודים שנאים אותם, שהוא מחכו שצריכה הוום את זה שחידתו מתמולם שלהם,
שם את שמרתם שו שכולם שותבים אותו, שו שכולם שונאים אותו; שפוטק מאמן מגל
מפני שאולי טורח הדיין ונזכבו בצאן שהוא פשוטה חוב ומצד שגזל מחברו, ואולי
הוא הדיין אשר שקוקה ושבר אפילו שהוצאה שאמת אקל הוא שאינו אלא לצורך, כי
קשה להתפשר, ולפי הפירוש תיכן. את הדיין המיני את עצמו לפסוק דין, אלא אשר
כל לפשרה מלו הדיין פורך מעצמו מגזל, אם הוא טוחה, ושבועת שוא אם בטול
מה מחד מדמו הדיין שהוא צורך; והגם לפי דהירוחה [illegible]. [illegible] הדיינים
המתכון, ואם נוסף עוד להגביר את מאמרו של הדיינים באמצעות אחרים,
כמו שאמר שאסור לו לדיין לאחר חלקה שפסק מבעל-דין, כי גם זה לאחד
ימצב, וזה שעשה מאור ר' ע"ה לבנות [illegible], כאשר נאמר לו אשר אהובו לא
היה [illegible] קרבה שהיו אלוניו [illegible] ואל אוהבו שלו, את הנגוש בזה חשש
שנתבע מהן בחוקת שפסקהו, לכן הגזל את א[illegible] לו ולא צריך להיות הדיין
שלם ב) לכן כאשר הדיין כן שאמר דבר כזה את התהור להדיין לבלי לקחת
חלק במשפט הזה, [illegible] את [illegible] שאמרו עליו זה שכתב, ושוחד
לא [illegible] לקח. כענין ר' ישמעאל בן ר' יוסי, כן הורה להדיינים להיות נוחים לבני
הדין, [illegible] שלא נדבר [illegible] בדי שלא [illegible] את טענותיהם, ואם הוא כן

א) דרבנות כב ב' שם ג) כתובות [illegible] ד) [illegible] כד

שמב

פרק ד׳ משנה ט׳, ו׳

השתדל להזהיר את הדיינים, שגם (מאמר) במשנתנו של הדיינים מדבר: –

משנה ו׳ – הוא היה אומר, אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד, ואל תאמר קבלו דעתי שהם רשאין ולא אתה!

בנוסח – [?] אמר ר׳ ישמעאל אל הדיינים שאסור לו לדון לבד יחידי, מפני שבן אדם עלול לטעות, ורק ה׳ לבדו שאינו טועה ושגגה לפניו יכול להיות דיין יחידי, ובפרט באבות אמרו א) דאה בדברים שאומרים [?] שהיה דומה הדיין לדון לפני יחיד, אפילו את נתבע ושאר של הדין היחידי אף אומר לו לדון גם יחידי, וכן אמר ר׳ שמואל [?], הרי שאם בדרך יכול לדון יחידי, וכאשר שאלו אותו תלמידיו הלא אמרו שאסור לדון יחידי אמר להם הלא בשלו הדין רשאים שאני ושאר יחידי ואם בשלם אלו מאמר שהם אומרים אלו ומרוצים שתהיה דן לפניהם אפילו יחידי, כן גם הוא הדין ושב בב"ד של שלשה בתור ושב ראש ואב ב"ד, גם כן אסור לו להכריע על חבריו שיקבלו את דעתו, רק צריך לתת להם לחוות את דעתם מתוך לבקש את דעתו עם דעת החברים, ואם הם שונים בדעה את דעתו הוא דעת הוא אחרת אז בטלה דעתו מפני שהם הרבים והתורה אמרה אחרי רבים להטות, וכן אמר הרב בעצמו שהשתדל מלהיות דיין יחידי ב) וכן התנהג לגלות כבוד את הדעות לפני אומר הדין, כדי לשמוע את התוספ והרבה לעשות [?] גם באמצע המשפט "כל לפני שהשוו את הטענות" דבוק בין בעלי הדין –

א) ירושלמי סנהדרין פ״א ה״א ב) תוספתא [?]

שמר)

פרק ד' משנה ט'

משנה ט': ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו
לקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני.

ביאור – הרב ר' ח. א. מיכלין א) אומר שר' יונתן במשנתנו הוא ר'
יונתן בר יוסף המובא בסנהדרין ומדברו של ר' נחמיה מתלמידי ר' עקיבא וכ' שאמרו
כי לפי דעתו מהמשנה ר' יונתן, שדל זה מאוד מאוד, כי הלא כן הוא תמיד בשם
ר' יונתן, לא יש אתנו הרבה הלכות ומעשות, והנה כמה מהם, שאמר ר' שמואל
בר נחמני בשם ר' יונתן "מצפרים ב) לאמרו לאכור שאחילתו כך וסופו עשירה;
אמר ר' יוחנן בשם ר' יונתן "אדם כי ניתנו שאר דוד, אבן מאסו הבונים"
אמר ושא ג); אמר ר' יוחנן בשם ר' יונתן ד) כל המקיים מצוה אחת בעוה"ז וכו'
מתו והולכת לפניו בעוה"ב, ועוד הרבה מקומות, אולם שמה כמה מאמרים
אמרו הלכות ומעשות אלו; ומאמרו במשנתנו נראה שהוא היה עוסק בתורה
בעצמו מתוך, וזה שאמר כל המקיים את התורה, כל המפרשים מפרשים
זה הלומד תורה כדי לקיים את המצוות, אע"פ שהוא עני ומוכרח גם
לעבוד כדי להשתכר על מחיית ביתו, והוא קובע את התורה מקיים את
משמרתו שאינו מרבה בעסק בשעות הזמן, ואם הוא לומד אפילו בלילה אחר
בזמן עבודה, הנה גם זה נחשב מגדול מצוה, לכן זוהי שכרו שיתעשר
ומצא נחת בימיו לעסוק בתורה מתוך עושר ורחבות, אולם מפני שהוא
אמר כל המקיים ולא אמר כאן כל הרגילים כל העוסק בתורה מלמד שאין
בין של קיום המצוות האמורות בתורה, ר"ל כל המקיים את מצוות התורה

א) בהערותיו על פרקי אבות ב) פסחים ל"ט ג) שם קי"ט ד) סוטה ג'

פרק ה' משנה י"ט

אומנם, כמו בה הרבה מצוות שצריך כבר לקיימן לפלות וגם כמון, ונש גם
הרבה מצוות שתלויות בכסף והוא מונע אותו לזכות במצותו, אך והנה שבכל
שמתעשר, וכל המבטל את התורה ומצוותיה מחמת עשרו הרב ומסקנתו
רבים שלוקחים ממנו כל זמנו, כן או שמבטל את מצוות התורה שתלויות בכ-
סף, וזה מפני שחושב כסף לא ישאר כסף. והנה סופו שירד מנכסיו ונהיה
עני, ואז והיה מוכרח לבטל את התורה ומצוותיה מחמת עניו, כי לא
השיג ידו לקנות תפילין מחמת עוני. ומה גם שלא והנה בדלתו לעשות צרכי
חיים, והנה מה שמצינו רבים של עני, עשיר ורשע בתולדות של אותה, למעני חוט-
רים מפני מה לא עסקת בתורה? והם אומר עני הייתי וטרוד להרבות
במזונות ביתי, הוי שאומרים לו כלום עני היית יותר מהלל הזקן
שהיה משתכר טרפעיק בחציו ליום, וגם אמנה היה נותן החציו לשומר הבית
והשאר שותן לו להכנס פנימה, בגמרא נאמר זה על הלל כי עני [illegible]
יכול להוציא אחר כל המזונות ביתו, כי גם פרנסתו היותה, שהלך ולא הגב
העלה ועלה ישבו מתוך ארובה [illegible]. בתוכו כסף הגיע ממקום ודחק
הזמן, היה מתעכב על התמלא בבגדים יעמים, שאלו שחתי שימלא תפלתו
תורתו ואז היה הולך בכל השוקים ושרביל, הוגיע לו חותנו כלבא שבוע
העשיר את רוב הונו, עד שהצליחו הוי מכסף והשיגו הוי תפליטוקיערים
אלף עשר תלמידים [illegible] שהוא מגלה את אשתו ולמדו, וגם אבל
הנשיא [illegible] והמצוה מתקלות שיעקב גם בגדולה תפלתו [illegible]
ומה זה

פרק ד' משנה י"א י"ב

לב

ושאלו תלמידיו מה סבה זכה לגדול ומלכות וגדולתו כמוהו? וכן מצינו עם ר' אליעזר הנזכר למעלה, הוא היה רחוק זכה שהוא מכבד את אשתו שכתובה כבוד לאשתו להיות ללמוד, עד כדי כך שהגיע למדרגה להיות גדול הדור, ואלו שאמר ר' יוחנן באמונתו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, כן שני רבנים רבי אלעזר וגם הלל הזקן שהתחילו ללמוד בעוני והתפרנסו בקושי, התעשרו לו ממונו רבות עד שהמלך וגם רבו ר' אליעזר לפי ושאלו אותו מפני מה זכה לעושר הרבה? וזהו ודאי מפני שהונתו עשיר והוסיף הרבה שהיה לו לא נתן לו לעסוק בתורה, סוף שאמר לו הלך כל היום והוא עובר אל ר' אליעזר בן חרסום שהניח לו אביו ירושה אלף עיירות ביבשה ואלף ספינות בים, וכל יום היה הולך לבית המדרש ללמוד תורה, עד כדי כך שהוא לא הכיר את עבדיו, והם לא הכירו אותו, ופעם הכריחו עבדיו אותו לעבוד עבודה לעבודת המלך שלו, ובקש שיניחו לו ללכת לבית המדרש ללמוד תורה והם נשבעו בחיי אדונינו ר' אליעזר בן חרסום שלא יניחו אותו, עד שנתן להם הרבה כסף לעזבו!! -

משנה י"ב רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה, והוי שפל רוח בפני כל אדם, ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה יש לו שכר הרבה לתן לך: ביאור שמו האמיתי של ר' מאיר היה מיאשה ונקרא אותו מאיר על שום ... ובעשר הגדול ונעשה לחכם גדול את התחילו לקרוא אותו בשם מאיר על שם שהאיר את עיני חכמים בתורתו

שנה

הספד על מינה נ"ע

הוא היה המצוין והגדול מכל חבריו תלמידי ר' עקיבא כמו שאמרו
אלו ר' [illegible] אחיו בסגרתו, והוא היה גדול שלו [illegible] דומה כמותו
מתלמידיו ומשפחתו לשם ונזר [illegible] ב) יהיה ולא [illegible]
עד והיה מצטיין של ניכון עסק; אך [illegible] מולדת היא המסורת
של גופו, כל בית חכמתו ומדותיו הטובים הם המסורת, [illegible]
[illegible] חול בלימודי התורה והחכמה. הרבה מאד, היה טוב [illegible]
[illegible] מאין כמוהו, וכל דבר שלא [illegible] וסופו, שם היה [illegible] לכבד
[illegible] נחשב בעיניו לדין פלילי, ג) והניטל [illegible] מוב [illegible]
בה כתונת [illegible] אחר, מי לוה [illegible] לעות בר, והוא [illegible]
[illegible] כבה [illegible] את לב הניתן [illegible] ד) כן [illegible]
[illegible] למידה טובה מאד, והוא [illegible] לו לדונים בכל [illegible] לכן [illegible]
[illegible] דבר הלכה את [illegible] חבריו התלמידים [illegible]
הודה ואמר [illegible] רואה את [illegible] מדבריה) ואפילו [illegible]
את [illegible] כותב נכונה, אבל [illegible] חבריו הם [illegible] מדבריהם
[illegible] ו) וכל [illegible] היה [illegible] מסר את נפשו [illegible]
[illegible] כי [illegible], [illegible] [illegible] בספרי [illegible]
[illegible] את ואו, [illegible] ספרות [illegible] שלום [illegible]
בין איש לאשתו ז) והנה [illegible] פרס [illegible] לבית [illegible]
[illegible] תלמידיו [illegible] ונתקבלה, [illegible] כאשר [illegible]

[illegible] ב) גטין נו: ג) חולין קכג ד) ב"ב [illegible] ה) כתובות [illegible] ו) ירושלמי
[illegible] ח) [illegible]

פרק ב׳ משנה ו׳

יב

להשיב, לכן משגיע שיתן לה ספר כריתות א) וכדי שלא לבזות את התלמוד השלם
והכריחה שיפסל את צדקתה, כי היא בודאי הכירה את התלמוד, רק היא הראשון
וניתן לה גט ויצא לכל התלמודים כלו ושם מן הכלל שהוא אחד וניתן לה ספר כריתות
כן היה מדבר יהדות והלל את המלכה ודומה ב) לאת יצאו כבר אל
חוץ חשב למען הברכה ולדבר משכלה וחדל מעקב במרץ, שלוש בכל מקום
ההבדל בין מלכה נכריה וגלה ובין שחורה נכריה ג) והוא ברצונו ומכין מצוה
מאורו במלכה כפות והוא מלכה הכתובה, והיה כותב ספרי תורה
תפילין ומזוזות, ד) וזה משאר מדברי ה׳ ושמעתי שאלו אותו מה מלכתו
וה׳ מאיר ונה שהוא לכל מה שאמר לו ה׳ ושמעתי שנזהר בכתיבת כתבי
קודש, ושאל לעשות את הכל שכתב בה לכפי טובה, כי הוא המצוה המלאה
תפלה למען שיזכו שאין בהבדל ושל ונו זה הוא הכל מבהיק ומתגאה
מאן רב, גם את הקפים ונו להתחיל לכתוב הקודש, והוא כל כתבי הקודש
לפי ענין תמיד, וכ לכתוב מגילות ספרים מלבד בהן מגילה שכתבה לשם
והם היו לו לאוצר נחמד להלכותיו ולדרשותיו ובשביל זה היה נקרא רבו
ומספר לומר שחנך הוא הספר הזה, ושחבר עוד המלכה כבר המצות שלה
שלמים לשבור, והוא סדר את דברי מחלקו, סדר לאלפיו, וסדר לתמיד את
תכליו ותלמודו המיוחד; את תורתו וחכמתו למד מתחלה מתלמוד
בית שמאי, כי מעלת הלכותיו היו כמוהם ו) ואחר כך למד מר ושמעתי ואחר
מר עקיבא, לכן את כל הדברים שאמר בשם ר׳ ושמעתי נקט בפירוש מפי

א) סנהדרין ו״ב ב) בבא קמא ש״ט ג) קדושין פ״ב ד) ערובין ו״ב ה) עבודה זרה ...
ו) מגילות פ״ב מ״ה

שנ״ח

פרק ה׳ משנה טו

השאלות ששאל אותו תלמידיו שונות. כי הן היו רבות מספר (ס)

ובלכת ר״ע לתלמידיו לפני מלחמת בר כוכבא, הלך גם הוא אחריו, כי כן מס=

פר מור״ע אשר פרש בלכתו באניה שלא וא ראה מרחוק והנה אניה הולכת

וטובעת ותפסה נפשו של התלמיד החכם ר׳ מאיר ההולך זה, ומה היה

שאחתו שהרי, שלותו של הרבה "קפוטקיא" והנה ר׳ מאיר מל שלום לשאול את

תורת פיו ויסמוך את ר״ע שם ובשו שלום להיות רב ומורה, מפני שפני, שמה

עד שאמר לו אין לה מקום שיתו עד להשיבנה ; שהרב המורים שהצרכתו

של מאיר לקח תורה מהם, ואחד גם לפני אלישע בן אבויה, ולקח ממנו תו=

רה ולא ענק שוחו. גם שחבר שהתחיל לכל קנטיניות, כל אחריו שנקבש

במלכו ושרבו, וגם אחרי שהלשין על חכמי ישראל, שהם סוננים מלחמות את

מצות העשר, למול מסור הנה לפני הגזירה לשמור את השבת, את עם

החכמים הוציאו בכרוז בשבת אחדות לכאות הרבים שצא מסור עלפי

התורה בעם, שם לו שאמר, הוציאו הן ״מ שנים ״כ הוציאו אחד והשיאו הבינה

ברש״ה שצא כדבר אותו עם התורה, בא אלישע ובורח לפני הבמאיר

שלשיחו של זה שכל אחד ומשה מלחמה שמה, ולא תצא מלשהם, ואם בפרוע

כמלה למד שותם, שוק דברים לה שגות שוהיו את מצות העשר דאותו

אחר כל אלה לא פסק ר׳ מאיר מלקחת תורה מפיו, והוי יום השבת שאלה

רבים של החמור להכניס את ב״ן, היה ר׳ מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה,

כאובן שהוא השתדל בכל כוחו להשפיע על רבו שישוב מדרכו הרעה, אבל

ירושלמי ברכות פ״ט

פרק ד' משנה יב

זה הצלוח במה תלוי, ופעם ביום השבת, בבוקר ישב ר' מאיר בבית המדרש
ודרש בדברי הלכה באזני קהל רב, באו מניעים ואמרו, הנה רבך אלישע רוכב
על סוסו ברחוב העיר, ויצא ר' מאיר את הדרשה והלך לקראתו, כי רצה
עוד להשיבו אל דתו, וישאלהו אלישע מה היום דרש ביום בבית המדרש, ויגד
לו ר' מאיר, מה שאמר קהלת "טוב אחרית דבר מראשיתו" ואלישע לא אמר כן, והגיד לו את דברי רז"ל
על הכתובים ההם, ושם הבין ר' מאיר כי באלישע נשגבו מאוד דבריו לדבר כזה
יצאת נשמתו בצדקתו ובקדושתו, והוא הנה חי חוץ [illegible], ובכל זאת לא ישמר
עם הפעם בשעת תלמודו המסור לו, ובמשך ימי [illegible] ר' מאיר על [illegible] יהודה
חבר עם כל [illegible] ממנו, ענה ואמר אני צריך את הקליפה ואת הגרעין אני
אוכל, לאמר, אני מקבל את הטוב ממנו ואת הרע אני זורק, ויהי אחרי ימים
וישמע ר' מאיר הנה רבו חולה, וילך אליו ויאמר שובה נא שובה! וישאל אלי
ישע הבואנו אני וקבל מה לשוב? היעלה ישוב איש כמוני, ויען ר' מאיר
הנה מה יכתוב בתפילת אלה כדבה"כ, "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו
בני אדם", לאמר האיש הנה בכה אלישע בכי רב ויצא, ותמו כלה ר'
מאיר, ויאמר אין דאגה כי מה ישב שלמה, ומצא עשה ר"א הלכה ואמר אלוהי
תודע הספר עם הספר, כן אלוהים את אלישע מן העולם בדבות תורתו
א): ומזוזה חפץ שחד לקח ר"מ תורה הוא חותנו ר' חנינא בן תרדיון, שלקח את
בתו השניה ברוריה לאשה, ותצר לה מאד על אחותה הנשבית במקום
זמה ובושת לפי הפסק דין שהוציאו עליה הקיסרי רומי ב), והדברים ברוריה

א) חגיגה דף ראשון ב) לשון ס' ג' א' ג'

שנה

פרק ג׳ מזונה וגו׳

אז עבר בשורה לפרוצות יותה. ויקח ר׳ מאיר צרור כסף והלך לרומי, אבל מקודם
רצה לנסותה אם היא עוד בתמימותה, לכן התחפש כדמות של פרש רומי
ונכנס אל חדרה ובקש ממנה שתלך, אבל היא אמרה שעכשיו תגדל שעונה נדולה
ואינה יכולה למלא בקשתו, אז אמר הנה ישנה שלוש יפות טובות, ותאמר לא
מוכנה עבר כל ואו, והוא יש לה כאן נשים והם יפות ממנה, ותדבק להם
ולא יאבה לשמוע, אז ידע בודאי כבר שהדבר הוא בצדקה מקווה
הבושות, ואלו כי בודאי שהתגרו בהם, אבל הם הצליחו להתחמק מכל פרים
ומפצים עם יבשו הבושת, והנה זה אשה של פרעה ותחתה של בחרם
בתחנה וזו הבשורות של ר׳ מאיר בצפוף היום אבות האמיכות הבושת
ושאל את השומר של ברוריה, ויאמר לו בטוח אל דבר המבוא ותאמר חי
דבר זה אחר ובחטא, והמלו ון, ובאו אל הם וגבר, ואמרו לו שהרשה
ואחרו לתמה, שמכרה כלו שלה, לאשוותה שלה, הנה הפעם חוץ
עולי כלי נפך ונחמד מאוד ומעט שלנו התחילה בקלו הרע, כי דאו
יהפכו! נמלו ממשות להשתמש, הנה בא אל העם ונפש להחזיר
לומר, הכל, אבל לבו אל בוני של תסכין הכל, שהתחילו בו וגבים אל
לו רשות להם אל אל השופטים! ויפגשו אותו ר׳ מאיר חולה! התהלה
אלו של החליפה את דעה אל האשה ותסור את הספין, והנה אינו בינה
שנים אחרים, ויגדל ר׳ מאיר ויפתח את כלו בדבר. ותהי חורה בדיובה
באשתו, ותגזור של מה שמתה ביכבה, הוא בא אל השופטים ולקת את של המשפט

פרק ד' משנה יב

שינוי

כדי להתבונן אם (הסיפור הזה נדפס גם בלשון גרמנית בחובר שיר, וגם בספר
לספר בשם ברוריה, ומשמעותו המשוררת לכה דרנהרד על הבימה התיאטרון
הגרמני): כן הזכרנה המלה החכמה הנפלאה להניח את כתרו במשך כ"ט ה'
שבני הפעלים שהתגוששו ונפלו, והמאכלו הוא המשובח העריץ לא נגע
בהם חוטאים כך והמה חוטאים, לאמר שהחוטאים ושאר מפריעים הבריות,
ואת גדולה בתורה דבר התורות אשר תלוי את הכל עם התמונות, ואשר
נאמרו הדברים לפני ר' נחמיה אמר ונפש מאכלה ברוריה ב' וכמו אמרה
כוחו של ר' מאיר גדול בהלכה כי היה יודע דרכי ומשלי משלים, ואמר בכנו
שלשה דברי הלכה, הוא יש נשא שלשה דברי אגדה, ורמז שאף הגדולות שונות
היו לו מרובות שלשה דברו מאה, ומשלי ר' מאיר ג' מאות משלות שועלים,
אשר הורה לכהן את אוסרו הטוב, ואשר הוא את דברו כמעט הנפלא
והנה לר' מאיר יש קדושת קדושת התורה עד שאמר שגם הנכרי העוסק בתורה
הרי הוא ככהן גדול, כי היה קדושת עם ישראל גדולה בזמנו אפילו בעוסקו
מדברי תורה שאמר בו"פ ובין לך כהונים בימים ד' ואם אמר אפילו פסקם
שמשיח, הלכות דאתם והלכות שהאמר הזה לא בפירוש של ר' מאיר נאמר אלו
מפני שהוא לבו בדתו לכי מוחסים אותו אלו: אולם אף כל אומה ולשון יכולה להיות
גם בלי תורה, אין עם ישראל יכול להיות ולהתקיים בלי התורה, וזה נכון מאד
כי הנה עכשיו הפלשתים שהיו בלי תורה נאבדו ואינם ונשמע מהם כלום, בזמן שבני
ישראל נשארו אשר התורה היתה שאורה שלהם בכל הזמנים הנם חיים וקיימים עד היום!)
(* מדרש רבה: בן תוספתא כלים דבבא מציעא פ"א ה"ו) סנהדרין לח ב' בשמואל הי"ו
ולפי פ"ד מ"ח

שנז

פרק ד' משנה יב

ומכיון שמכבדו את עם ישראל, מכבד גם את ארצו ושפתו, ועל דבריו במשל
יעיד את מושבו בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש א) ואמרו לו ממה שאמר
כגון - מאן שאמר לו וחסר בו דבר ב), וכשם שהיה חכם במעלה, כן היה חכם
גדול בתורה, אף שלא חכמי הגוים המזכירים בשמו לשאול את דברי חכמתו,
והיה לו אוהב חכם ושמו אבנימוס הגרדי לחבר (ב"ר ג) והם דברו עם אנשים
אחת הפילוסופית מבנות יון ושמה קליאופטרא (שלא זו היא המלכה המצרית)
קליאופטרא המלכה, כי ר' מאיר חי בימיה ומשום שנה מאחרים, והשיב לה על שאלותיה
בטעם טוב ודעת, וראה פלאים שם וכל חכמי הגוים להתפעל מדבריו את
חכמתם להודות הדבר והאמינו לו בשיעור, ושם עם גם שהיה חכם בדין
שהוא הוא בן לו ד), פעם אחת שאל איש כותי המופלא ונדבר אלהים לבוא
הגדול הגדול עם השאלה והשיב אותם וכולם להכיר, ומן היה יוצא מן הכרובים
ואם נדבר אל משה, ויקחהו ר' מאיר ועשה אותו על ראשו גדול, ואם כמו כן
אמר, גדול שהיה הגוי עושה לראשו כמו, והנה תאוותו עם בן אבויה שדבר אף
אחר הנך רואה שהוא יהיה באיזה כח ועוז מבא להתגבר בעוסק. בכל זאת
הוא יכול לראות את אמונת הכבוד בגדלות ובענוה, והרבה מכתב מאת
ה' התפלה ומאת אנוש והנהגה אל גדול ואיך יכול להיות בכל מקום שהגיע,
ובכל אשר הנה ראוי ונוח להיות ברוב אלה התורות של כל התורות הסכמת
החכמים התלמידים ר' מאיר, וזה היה בגדול שהיו משלים את אחר בגלות, ואף אמר
אמר מכח אפיקורוס. וגם זה אמר חכמות חיצוניות והבריות גם חכמי אומות העולם

א) ירושלמי שקלים ג' ג' ב) ברכות לו ג) חגיגה טו ד) ברכות ז'

פרק ד משנה יב

לכן היא מוכרחת להתחיל את הפלוגתא כדי להוציא מלבם את החשד: שמרכו
דורו נודע רק אחר מותו שהוא היה בן ישמעאל הח"ר כי במוכרח שמת א)
ויש שאמר שמתנו של ר' מאיר; הוא ר' א' נחמיה אלישע בפסוק התענית ב) בשר
ובפגעם מיד הנה מצוי שם ג), ואת הכתוב מתלמידיו סומכים שלא בני הישיבה
בתענית רבו; והוא שנה להם אחרי נפטר וישנה אותה ר' יהודה בר אלעאי ור'
יוסי בן חלפתא חבריו של ר' מאיר, כי הוא היה פותח מחלוקתו לרבו, ואחרי
פות הצעת מאמרו תלמידיו להפך את פרצו של ר' יהודה וחבריו להודיע שאין
כמותם ד), והתכונה הזאת להראות שהמפלגות של ר' מאיר רבים, וורש ר' יהודה אף
ויצא פסק בקהל חכמים ואמר, כמו שהיה דרך שאמרו דברת הלל, לכן לא נתן לתלמידי
ר' מאיר להכנס לבית המדרש בספרו כי קנתרנים הם כל דבריו מחלוקת, אבל
סומכים לא שם לב לפקודתו וגם לבית מדרשו ויצאו לפניו את משנת רבו
השונה משנתו. (כמו שעשו לדבר התלמוד של ר' מאיר ור' יהודה הוא מחלוקת
הלכות) ויוסף ר' יוסי הניח אותם, כי נשא הרבה להתמקד, וכן אל שונהם
ויחרים את פרצו הטוב. ואמר להם הלל ושמרו, אמור לרב, יהודה רבים
ויוסי שנה פסק ועשה את המפה שלוה, ווכח לר' יהודה את צרכת משנת ר'
מאיר ה) וסומכים לא לקנתר את לריב בם, כי אם להראות את דבריו רבו
אך הזיר את השלום בין בני החכמים ותלמידי ר' מאיר, ושפתו אחרו
שהבינו את אהבתו לתורה ואף משאמרו במשנתו שאמר, "הרי אומר"
כדי להתקשר. רק משה לפני הצורך הנחוץ לאמת דבריו ובואר

א) קדושין פ: ב) ירושלמי ביכורים פ"ג ג) נזיר נו: ד) ר"ה קדושין נב: ה) הוריות יג:

שנז

פרק ד' משנה יב

הנאמן ונשען דתורה, והוי שפל רוח בפני כל אדם מרובים שואף לתה"ת, כי אם
ותכן לפרש גם באנשים שאבירים סוחר לתה"ת הוא צריך להיות שפל מה, שזו
הוא מדרגה טוב ותם נמורה אמונות כמו שפירשנו לעיל, כי בזמן של אמור
בזמן הקדוש על כבודו בהשוואה, שהוא ר' נתן הבבלי חלקו לדעת עם ר'
שמעון בן גמליאל הנשיא, וזה הדבר, ר' שב"ג היה על פי תנאי דעות כגמליאל
אביו הנשיא, והיו עמו באותה דתורה ובתכונות חיצוניות ובמדות רבים
מאמריו נראה כי פתח לדבר בחכמת הדבר, כמה שהורים מאומה שלו
שהיתה לו ונראה בתכונת הנעים של האדם ואוניו (פסחות ח) וזה אמר
מאוד החוזר אביו לזכה הפרנס, סלון הנוצר, ליבה הנרגע, כן אמר בן כל
שלבה שלשום ושם, השבים שבין נפשו ואמר. שכל מהדעת לתוכה שאת של כולן לכן
אין פתח שלך כבוד רב לתה"ת ובמשר הכיר את חכמתו הגדולה של ר' אמור
הו[illegible]ד כמה כבוד עצרו, וזה שהושב שוהו לשמחו ותואר בלם חכם, ובכן
באופן שאם [illegible] הוא רק נשיא ושב בד"ב כמלא הסנהדרין והישיבה, והיה
וכל הנשיאות משלשה חכמים, הנשיא, אב ב"ד וחכם, והקדוש שנחלקו כבוד
עם לחבריו לנשיאות כמו שמחלקים לו, משם אמרת שיראו כל התלמידים בכבוד
לכבות המדרש ובמצותם פנו שנאמר לפניו, סולם ד'' זה הרמז להתלמידים
לכם לכם לגדל בכבוד הנשיא ועמו. בחלום שאין לו שום וחבין של חברו, לכן
הוה מוכרח לשנות את משפטו, כמו להרבות את הנשיאות, להוסיף את השלום
של התלמידים. ולכן שם [illegible] ר' נתן הבבלי [illegible] דברו כל התלמידים

(א) ברכות כח [illegible] ויבמות פ'

פרק ד' משנה יב

ובצאתו וראו רק את הצורה החיצונה, לפני הורקנוס ר' אליעזר ורבן שמעון ושאר
וכו', והנה אחרי שבאו לדרוש המדרש ומשובות הציונו לא עמדו לפניהם
והתלמידים הסבירו להם את הסיבה, מפני שכך נצטוה הפרעה את הנשים
את נדבכו שלהם לקבל את הנשים דהלכות, ואין הרבים אותו באמונה, אבל זה
רק גם להסבירו את מלאכתו, שכל הדבר נובע לרשע, ולהגדיל אותם מדות
המדבר, ואחרי שר' ולא דרש באמצעו להשגם כמאמרו הרומה מבחוץ ומבפנים
מבפנים, כנגד ר' נתן והשלים עם הנשים מ' בקהל סליחה, אבל ר' אליעזר לא השלים
עמו עוד באמונה, והמשיכו לומר לנדות אותו, אם הזכיר להם ז"א. המחלוקת הכל:
במה של התנהגות בפושעה ליון מנפון גבר, ומה אותו שומר להם, עד שלמה:
כל את מי חוק מנפין ולא זה אותם מנפין, ולא טועה בדברים שהם מנפין
אותם, את נפש מהתנהגות והתגשם בסוסים הקטנה, והנה לפני זה שהגיעו של
כבודו, שאולי אשר לפרש את אמרו הוי זהיר רוחם של ת"ח במעשיהם
שמכירים אותם; ואם התחיל לבטל את המלכה ויש לך בטולים הרבה:
בה, כל המבטל לך תורות הרבה, שכל כולם והיו כנגדך לבטלך, שאם
אתה את תשובות להם עונים רק תחזור ללמוד להבין את המלכה, ויש לו
לבטל התורה לכן הכוונה לשמור לך; אחרי מאמר את ביאור המשנה הנה
להבהיר בעקרה את תלמודו של ר' נתן הגדול שהזכרנו, הלא הוא מגדולי
לבני ללמוד תורה, אע"פ שהוא היה בנו של ראש הגולה, אלא בגלל תורתו
והקדשתו לתורה לבני אשר בה הותר ושבת ר' עקיבא המפורסמת

ימם

פרק ד' משנה נב

ומה שאמרו בתוך וירש את כסא של ראש הגולה, ומה זה? ; במשנה המר?
הכירו חשבו את גודל חכמתו בתורה בכלל ואת נשיאותו המפורסם במאורעות
בפרט, לכן אינו הנשיא אותו לגבי דבר דיני הפרין, ומה הסרכון לגבי
דיניהם שלא הנשיא אותו ואת ר' מאיר שהלכותיהם לא תבינה נכתות
אל יאמר כך הלכותיו של ר' נתן היו נאמרות בשם "יש אומרים" והלכותיו של ר'
מאיר היו אל שם אחרים שאומרים (ואולי כאן צבה גם זהו מלומדו של ...), ואמרו
אותו של רשב"ג, שאמר ר' נתן בחברת בני ר' יהודה הנשיא הוא רבו, והמלך של
ר' חנינא בן אחי ר' יהושע לו שם במאורעו בשל סנהדרין, וסמך
בידו חכמים, כדי לעבר את השנה בפני עצמו, אף שלא כדי שאלו ז' מקום.
ור' נתן וה' יצחק לעזור בידו לבטל שלא יעבר את השנה בחוץ לארץ
(ראה כאן א) והם כאשר באו לשם, לא גילו את דעתם בגלוי, רק אמרו הלכות
שנינו דבר, ור' חנינא שבח אותם ואמר שחכמים גדולים הם, רק אל התחילו
לבטל אותו שיחזור בו מרצונו, וכאשר לא הועילו דבריהם, התחילו לסתור
דבריו את הדין והמנהג שהוא סותר לשעה, והם אמרו לפי זה ולכן לא נשאר
תלמוד תורה, ובסוף ב' נעבר סנוף, והוא ר' חנינא לא היה רגיל להסכים לזרק
ואינם מוסמכים לעבר את השנים, כי הלא הוא בחוץ לארץ שם אותם, לכן אמר
והם החכמים ונתבטל הענין; ר' נתן אמר לרבו גם לספר את המעשה ב) ורבו [illegible]
אמר אל עצמו ולא היה הוגה בו והוצאת פני בנתן הבבלי ג) וכל עניני ר' נתן חלק
עם חבריו הלכה כר' נתן, ולכן הגיעו ד) נאמר תמיד בשם כר' נתן:

א) ירושלמי סנהדרין ה' ונדרים ו' ה': ב) ברכות מ"ג ע"ב, ג) ב"מ פ"ו ע"א ד) [illegible]
סנהדרין פ"ב:

הוא היה נוסף למעלות שונות כבוד והדר גדול תורה לה' הנמצאים אצלו
והוא מספר א) פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאה אשה אחת לפני שמלה
שני בנים ומתו מחמת מילה, ורצתה שילד בן שלישי לא ידעה מה לעשות, עד
שהכרתי להם שלא ימהר הולד והנה ראיתי שהוא אדום מאד, לכן שהכרתי לה
שתמתין עד שיצא הולד ויקבל צבע הולדות כמו כל הולדים בגילו, ואז תמול
את בנה, והוא בן מלתה והולד נשאר חי ונקרא הולד בשמו "נתן" מצד שמו שהוא הגדול
ונודע גם במדינה הגדולה למעלה, בן היה מצוין מגדולו. והוא שהתחיל על הרופאים מתחת
כוונת שהבנה חזקה ד) כן שאמר החכמה הלכות בנוגע בנוגע של ההקשר לפירוק כל
החולים כולם: ומתוך דבריו הגדולה במשפטים, ובהלכות ביניהם ומשפט
טיב מתוך מלאכות הנפשיים. הוא שאמר מנין לנושה בחברו וחברו בחברו
שמוציאין מזה ונותנים לזה תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו, רק צריכים לתת
לזה שיגיע לו בשנות ג) הוא העיד שאסור לגדל כלב רע בתוך ביתו ואסור
להעמיד סולם רעוע בתוך ביתו מפני שנאמר במקרא "ולא תשים דמים בביתך"
ועוד כמה. והנה מה שאמר על הלכה שנוגע החכמים לשבת. מה מותר לחלל את
השבת בשביל פקוח נפש והוא בהגיונו הדבור שאמר "חלל עליו
שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ה) הוא שאמר במשנה. ו) שלשה
נכנסו לדין והרבה יצאו מחוייבין, אדם, חוה, ונחש. נכנסו לגן ונתקללו
גם האדמה עמהם:

א) שבת קלד: ב) פסחים לא: ג) יומא: ד) בבא קמא טו: ה) מכילתא תשא: ו) בראשית רבה

פרק ד' משנה יג'

משנה יג': ר' אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד, תשובה ומעשים טובים, כתריס בפני הפורענות.

ביאור - מה שאנו יודעים על התנא ר' אליעזר בן יעקב שבמשנתנו אומרים כי שני תנאים הנקראים בשם אחד אבל בשני דורות שונים. הנה הראשון שחיה בדורו של ר' יוחנן בן זכאי, כי הוא ידע והכיר את בית המקדש לכל תבניתו ותכניתו, גם את תולדותיו של הבנין הקדוש הזה ועד אולם ומשאר הבנין (במדות פ"ב) הוא סדר ותיאר את כל צורותיו ומידותיו בספר הזה. במשנה ברורה השמורה גם כיום בידינו, הלא היא מסכת מדות (ומשם ש"ו) ובזה עשה לנו בזאת טובה גדולה, ומש"כ ואמר בזה הכבוד לחכמי נאמנות. בן יעקב מעיד שהיה הוא מראשי אוספי המשנה, בהיות אז בירושלים של מטה, כי כן של ההיכל ואת גולת ומחסן שהיה בין זמנו בירושלים (רמות א') כי סדר את הלכות המוכרות בזמנו, אשר עשו להם משנת ר' אליעזר בן יעקב, ועליו אמרו עליה שהיא קב ונקי (יבמות מ"ט) ובכן הוא נחשב לאחד מחכמי הדור הראשון אחרי החורבן, והנה חוקרים אומרים גם כי אחד בשמו [illegible] שהוא של ר' עקיבא והנה הוא מהדור הרביעי אחרי החורבן, והוא אשר ישנו עליו ר' חנינא בן [illegible] אשר מזכירו ר' עקיבא (ברכות ...) בן תלמידים שהיו אצלו בשם ר' יוחנן הסנדלר ...

פרק ד משנה יג

ויש להוות חולק את ר' יהודה (פסחים ב) ועל ר' מאיר ע"כ תלמידי ר"ע, לכן יתכן

הרב בעל מרכבת, להיו לנו תלמידים בשם ר' אליעזר בן יעקב, שהם כן לא נזכרו לנו

אבל יש לנחם את המאמר לשמעון, ואף כמה ממאמריו במקום אחר

(בבא בתרא) ואל דרך התפילה (ספרי דברים) אולם הרב ר' ח.א. מנדלין חולק

עליו ואומר לכך תנא אחד הוא בשם הזה ואביו ראשונה מגה לפעמים.

את ר' אליעזר בן יעקב אומר (דניבים) שאמרו לכן גימטריא לשמעון ר' אליעזר

בן יעקב גם לנו המונח לר"א ב"י הראשון, לכן כאשר שמעון בן יוחנן אומר

ומפרש לפתח את חרמו בכך (תשב"ץ סי' ב. ה) הנה אומר ר' אליעזר בן

יעקב, ענה הוא הלשון לומר את ר' אליעזר הנזכר, ר' אליעזר חרם ומספר

ר' יהודה חרם לר' אליעזר, ר' יוסי נמוך [illegible]; לכן נראה לי להוות גם את

[illegible] כאשר [illegible] היה תנא אחד בשם ר' אליעזר, והוא היה תלמידו של

ר"ע והבר לר' מאיר לר' יהודה לר' יוסי, שלא חוץ מרקמתו [illegible]

לפי את תשובת והתכונות של דעת האנשים, מרשעת ומי [illegible] שאחרו

החורבן, והוא לספר לחיזר את הכוסבת מצוות; אולם בין כך ובין כך

ובין כך שהיה אחד, לא נודע לנו מתולדותיו ומחייו כלום; והוא היה אומר

אל תאמר עשה כזה, לדבר אין שום תועלת בדבר טוב שיעשה לפניו

כי אם [illegible] הוא כבר לאמלה רבה, וגם תהיה [illegible] שאם [illegible] ו[illegible]

ויעשה [illegible] גם כן לא [illegible] לו מפני להוות אלה [illegible] בדברינו

בן, כי אחד מצוה יעשה קנה לו פרקליט ואלו"ט [illegible] ואף [illegible]

יומא

פרק ד' משנה יג

עונה לו קט"ב, לכן יש לו לאדם להזהר להרבות לו הקרבנות והמגורים
הרבה ולהנות מדבריהם, כדי שלא ירבו המקטרגים; ובזה שאמר תשובה
שאדם עושה על עונותיו, ומהם טובים שבזה שחטא התשובה, הנה הם
כתרים ומתנה מפני הפרעונות, שהם לא נושאים את הפרעונות והצרות
לחזור לאדם בחזרה; והנה מה שאמר ר' מאיר (נדרים לב) שהוא בפרקים, אין עונה
ומשום דבר מצוה ומה שהוא חלק גדול דבנה שהוא מצוות גדולים (קהלת ג' נ
אין עונה זה גופו שלאדם ומשום בזה מצות אלו השקרים, ומה שהוא
חלק גדול בזה היצר הרע ודנה שזה מצוות אלו מונות, ועצם זה מה
נסכן וחרם זה היצר-טוב שהוא את האדם בהכרחו, זה תשובה שלום טוב
דום, ומשם לא נכר את השוב המסכן, מפני שבשה מפני שהיצה"ר את
מכריע היצ"ט: כן בואר את הפסוק (קהלת ג' יח) "והחכמה תעוז
לחכם מעשרה שליטים שהיו בעיר; החכמה זה תשובה ומעשים טובים
מעשרה שליטים, הם שתי הידים ב' רגלים, ב' אזנים, ב' עינים, ראש
הגויה והפה; כן אמרו (תענית ט"ז) בואו צום, ואמר הנה ראו מאמר
שאמר, לא שק ולא תענית גורמין להסתיר את הצרה, אלא תשובה ומעשים
טובים. לכן מצינו באנשי נינוה, שלא נאמר וירא אלהים את שקם ואת
תעניתם, אלא וירא אלהים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה
ומן שאמר ובכל הלשון (ב' יג) עשה לשבנו לא במצות הלשון עלה"
משנה יד - רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסיה

פרק ב' משנה ט'

שהוא כבור שאינו סופה להתרוקן ושמירה כזו שאינו אובד טיפה להתריק:

- ביאור - ר' יוחנן הסנדלר היה תלמידו של ר' עקיבא וקבל ממנו

דינים והלכות גם כאשר היה דבר הדבות מסורים כמו שהזכרנו לעיל (ד' ט"ו)

הוא בא מאלכסנדריה של מצרים ללמוד תורה והוא שהוא נמסר ונאמר לר' מאיר

בשעת לגוות בפגר הלכה. "מה שאמרו את ר"ע ואמות מה שלא אמרו וכו'="

בות, ר"ל שאני הוייתי עם ר"ע בכל הזמנים והרבותי מאוד ללמוד ממנו, אבל השגת

התחברתי שבכר נמצא עם ר' מאיר ורק ושאל לו, ור' מאיר הביר לו שיכולת

ושבמה חכמים היו בעולם הזמן, והם שיסדו את הישיבה דעולה

אחרי ודנה, ואלה הם, ר' מאיר, ר' יהודה בר אלעי, ר' שמעון בן יוחאי

ר' יוסי בן חלפתא, ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי, ר' יוחנן הסנדלר

ור' אלעזר בן שמוע, אבל ר' יוחנן לא נסמך ונקרא מישיבת אושה,

הסנדלר לפי שהוא נגוע עני, כמו שהוא נקרא משום תמיד אותו "רבי"

בזמן שכל התנאים שלא נסמכו נקראו את התואר הזה, כמו בן

זומא, בן עזאי, בן ננס ודבר נפרש ומה שהם מאמרו במשנתנו נראה

שלא הותר בזמנו נוחה מישיבת אושה, והנה זה לפי דעת הרב ר' ו"ה

מרגלין בשביל שלא נסמך, ובשביל זה גם ישבת אושה, ולזה התכוון

במאמרו "כל כנסיה שהיא לשם שמים, ר"ל שאין זה הנייה

מאכות רק ללמוד תורת ה', רבו לצרף את אזוריה סופה להתקיים

מפני שאין ונצמו אמנה ושום תת לזו ומהדפסתה. אבל [illegible] ושבה

פרק ד' משנה יד, טו

מחשבות אחרות, והיא אינה כלל לשם שמים אין סופה להתקיים
מפני שהתלמידים מתפרדים ממנה; ומה שנקרא סנדלר, יש הסברה
דעות, אחת מפני שהיה עושה מרגליות כי רבאות ועדיו מתרגמן
סנדלרין, אבל הרבי (הסברה) מחותמה היא מפני שהוא היה דומה סנדלר
ונקרא בשם הכינוי שלו. משנה טו - רבי אלעזר
בן שמוע אומר והוי. כבוד תלמידך חביב עליך כשלך
וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים:
ביאור - ר' אלעזר בן שמוע היה מתלמידיו של ר' עקיבא ומהם=
שניים שנשארו אחרי השמד בחיים, אבל הוא נסמך ע"י ר' יהודה בן בבא
כי ר' עקיבא לא הספיק לסמכו, והוא היה רבו של ר' יהודה הנשיא
(ערובין נג) הוא היה חוץ מן החכמים הגדולים במשנה, גם עניו דעה
רמי, והיה חשוב מאוד בדורו, שבו כמו זה מובא שהיה: כאשר נש=
ברה אניה בלב ים וכל האנשים שהיו עליה טבעו, ניצל הוא רק
הנוסעים ערום כיום הולדו עד הגיעו אל החוף, והנה כל האנשים
של עירה היום יחוג את הראשון חגם, ואמרו כן וילכו כל שמחך שהם
אוהבים, אבל לא כן אלה ר' אלעזר בן שמוע, הוא נתגלה משלו
לספר את מצבו, ויביאהו אל ביתו ויכבדהו ויאכלהו וירבדהו
אותו עד שהגיע הבריא, אחר נתנו אותם מכוונו כסף להוצאות
הדרך ויכניסהו אל ספינה ויצחקו כמה פעמים, והאיש הזה היה

פרק ד' משנה ט

מגדולי רומי, לכן כאשר עלה אנטונינוס הרשע ואנטונינוס-פיוס ישב על
כסא המלכות, לקח ר' אלעזר ה' אלפים דינרי זהב והלך לרומי להציג
הצעה לדבר על לבו שישתדל לפני הקיסר החדש, שיבטל את הגזרות
הרעות שגזר אדריאנוס על בני ישראל, והמציא לו הישר בכל לבו
וכפי שהלך המלכות לטובה; זה הוא המעשה הנזכר והמסופר (במדרש
קהלת רבה ותוס') כי הלך ר' אלעזר ור' יהודה אחיו שגם הם לקח חלק
בשלוחות את אל רומי אחר פטירת בני; והלך ואת יפת הקיסר
אנטונינוס-פיוס על כסא המלכות של רומי לדורות ואז ארבעה להם:
כמו אשר הוכיח בימי אדריאנוס, ונשוא הדבר שגם הנשיא ר' שמעון בן
גמליאל עבר את הנהר טורנוס-רופוס צוה להפשיט לו לשחו:
בעת השתדלותם של בני ישראל: מזה נראה ברור שגם בו בר הגלות
טרם הנפוץ שחלש מאוד בין אוכל הרוגי מלכות; כן גם בא בגלות
בתלמוד בבלי, נרשמו ומבואר בם, הוא כשם ובמקום שהיה תמיד
בתלמודם של ר' עקיבא ישנתך שחברו אתו את ר' יהודה בן בבא;
והמסורת מאמין שלא נהרג בימי הריאוק, כי אם כבודו היה גדול
בעיניהם, לא היה אחד מעשרה הרוגי מלכות. בשם ר' אלעזר היה
זה בן חרמה ינאה בעיניהם (מדרש איכה כב') וכנראה שהפשטן מצא
בשוגג אותם את השם ר' אלעזר סתם בין הרוגי מלכות ובזה
בן שמוע בתוספות. ולכן גדול, אבל דבר אחד כן ממוק, ששם ר' יהודה שמו

פרק ד' משנה ד'

היה צעיר ממנו בהרבה שנים, כי הוא היה תלמידו של ר' מאיר שהיה
תלמידו של ר' עקיבא, אם כי אין היה אולי צעיר כל כך שלא לדבר עמו
המשנה דבריו של רבינו. לכן יש לומר שהוא השמיענו אם היה שלא לפי גם
דרושו בתור כפה, כך ר' אליעזר לקח אותו כדי להביאו לפני רבותיו
לפני שהיו רואין בתור סתם אדם והנה שמעו צורך דבריו, שתואילו לפי
לו להשיאות את רבותיו:- חכמתו של ר' אליעזר בתורה היתה כל כך
גדולה עד שאמרו (ברייתא) שכל כך הרבה מעשים מהן לגבור מברשות לאור
את חכמתו בתורה עם שלבו שלה בזמנה, ר"ל שלמדו כשלושים ושבעה
רב, כי צעיר היה הרמב"ם להכיל את כולם, וכל זה אכבד תם לאמר
את דבריו פיו, כן נהם הוא בתלמידו כמוב, שהוא עבר על פניהם כלבתם
שבות שלכות, כגון שהיו והיו צריכים לצאת לפניו, וזה שאמר (שמות רבה
ברא'" שלא פסקתי של כחשו עם תפילה, והוא אהבתי לדני הנצרים כולם
וים סוף לקחו אבה מהם (מנחות יח) ומדו רבותיו אותם מתמאצים בכולם
להכיר שלו כבכי התורה, וכבוד ונעו במאה אכלו שמחה, ואמר כלשון הפסוק
"מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים קיט צט) אלהים מה לו
רו תורה חבובים שלהם: ודין אם להבכו הנה עת לזכות ממנו
ולכל המדות הטובות המבדלות את אוצרות העולם, וזה שאמר מתלמידו רבו
כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, לא כך שלא לגדל בו שלם גם לבבו, וזה אם
מכבד את תלמידך, הלא גם ונפגע גם שאין שאמר הנה גם רבו של מ"מ גם (כלל)

פרק ד' משנה ט"ו ט"ז

ולומדים זה ממשה רבינו ע"ה שאמר ליהושע, "בחר לנו אנשים" ולא אמר בחר לי, שלא השוה את תלמידו אליו (מכילתא) וכבוד חברך יהיה עליך כמורא רבך, וזה לומדים מאהרן הכהן, שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדוני, אע"פ שהיה גדול ממנו בשנים אבל בחכמה היה רבו [illegible] קראו אדוני, ומורא רבך כמורא שמים כמו שמה. מכבד בורא את שם שמים, וזה כמו שדרש ר' עקיבא רבו, את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים!

משנה ט"ז -

רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון:

פירוש - ר' יהודה הוא בן אלעי. גם הוא היה מתלמידי ר' עקיבא, גם הוא היה ממייסדי הישיבה באושא. הוא היה אחד [illegible] שהיה חכם גדול בתורה, [illegible] גדולתו הנפלאה בענוה, ותלמוד נתן לו [illegible] הגדול, [illegible] בזמנו בחכמים [illegible] תלמידים אשר [illegible] דורו של ר' אלעאי" (חגיגה [illegible]) [illegible] שנתן את לבו לתת [illegible] כדי להכיר את כחו [illegible] (ערובין ס"ה) בשלשה דברים אדם ניכר בכיסו, כ"ז באמונו עם הזולת במשא ומתן על כספו [illegible] מה שצריך לשלם, כדי [illegible] אחרים והנו אמונו, או שהוא משתמש [illegible] לכספו [illegible] ; בכוסו, כלומר שהוא [illegible], וכנודע כאשר נכנס יין יצא סוד, [illegible] להכיר את [illegible] לב טוב [illegible] תורה, [illegible] הוא מדבר [illegible].

(שבת)

פרק ד' משנה ט"ז

שאול [illegible] שהיה הרבה כבוד לבריות, ואף שהוא שונה הנה זה
[illegible] לבניאנו, אבל כאן אמת שהיה כבודו [illegible] זה שאהבה
ואת הכל [illegible] ומכבדם לבריות באמרו כל זה: והקדמו
אלו חכם ואשר הנהו עשה לכבוד ונתן לבריות והתייסק באמת [illegible]
ר' אלעזר שפרסם את מעלת התורה, שהמצטער על הצער ונתן מחילה
שאוב לב [illegible] צריך גם כן להתחשב על הצער ונתן מחילה
(כתובות סג) ובכן היה ר' אלעזר [illegible] של שני בניו. אחיו של ר' [illegible]
היה בן הבתור [illegible] היה [illegible] חכם על [illegible] אשר ר' אליעזר הגדול
היה [illegible] (סוטה כב) [illegible] ונתן [illegible] כבודה של
[illegible] הבתור כבוד "כאן מתוך" והוא היה [illegible]
שלו (שיר השירים רבה ב.ה) ומה מפני שהוא היה כל שמה, ומפני זה היה גם
רגיל המדברים של מפניהם של תורה ([illegible] דרכות [illegible])
אותו של כבוד של רבנו, וזה [illegible] כי הלא כל [illegible] נאמרו כבוד [illegible]
יקבלו את הישיבה [illegible] התלמידים של ר' עקיבא, [illegible]
בשלם [illegible] מרבניה, [illegible] עם [illegible] ר' [illegible] לקח את
רבי [illegible] לכן היה שונה [illegible] משנתו של ר' אלעזר
כבוד של [illegible] ר' טרפון [illegible]
[illegible] (פסחים [illegible]) ואמרו שהוא היה מתלמידי של בית שמאי
של כן [illegible] הלכות של [illegible] ואמר [illegible] שהלכה כב"ש [illegible]

פרק ד' מזונות

נהגו כדברי בית הלל; שהרי אמר לפני ר' גמליאל ור' אלעזר בן עזריה
ובמשך דור הנשיאות הנזכרת עד גם הוא זקנה, ונשב שם ומהם כבנים עם יוחנן
של רבותינו שבדורות, ששאר זקני תורה עם ר' ישמעאל בן אלישע, ויוסף בן
בנגד המרד, ובהם ר' עקיבא שהתחילות ומן של הדרום היה ר' יהושע וכו'.
מגד מובהק שלו: סבר תלמודו היה לפרש כל דין והלכה לפרטי פרטים
מה שהורה לתלמידיו ששם את הכלל, לאמר הלכה השוה של בתלמודים כולם
את תורתם, שהר"ר לפרש את הפרטים, והמשיל להם משל בחוצה לה
כך וצריך כבר גון להוצאות, דכל מה הוא זקוק כפי צרכו ומצרכו אחד
לפי צרכו, כן גם בתלמידים צריך ללמוד מעשה את ההלכה בשלמותה
ומתוך לפרטיה (ספרי במדבר), כן שהב לתת סימנים להלכות כדי להם
לנפש, כמו שמצינו שנתן גם סימנים לעשר מכות של המצרים, ובמה הוא
לאופן לכלל כמה פרטים באותם מלים כדי לזכרם, הוא היה תמיד
כמו המדברים בזה, שנבה המשנה והלכות שהזכרתי לעיל, והם פתח
תמיד את ההלכה שלא ארבותו, שמתוך כתחילו הוכחות, כן היה
רוצה המדברים בדברי הרמונים, שהוא תוך דברו, וכמו שהכרחה חוץ בתלמוד
כן התבונה באמונות ואסטרונומיה, ויש את נפשו לדעת הדברים גם לאמתם
של מזמורה וימי החגים והשבתות, כן גם לסדר ודרכה בדעת זו, וגם
שספרו עליו (שבת כב) דרכו שבת מדבריו לפני ערכה מלוה עם תמיד ולא
רוחשת [illegible] ונוי רגליו ומתעל [illegible] בספינות [illegible]

[illegible]

פרק ד' משנה ט"ז

לעולם יש פעמים, ובדרך תלמוד - בכל מקום שלו פתחה [illegible]
ועלה בין [illegible] לפרוזדור [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] (תענית [illegible]) וכן [illegible] לבן אדם בפרט, כי [illegible]
את [illegible] [illegible] [illegible], הנה לו [illegible] [illegible]
פי התורה [illegible], [illegible] [illegible] את תורתו [illegible] [illegible]
הכלה (מגילה [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
תלמידים [illegible] המשנה [illegible] (ירושלמי חגיגה [illegible]) [illegible]
[illegible] [illegible], כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] לפני הכלה ואומר לה [illegible] (בתוספתא) [illegible]
[illegible] את [illegible] [illegible] כן [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] של המקום [illegible], לכן [illegible] [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] לפני [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] (שיר השירים רבה [illegible]) עם [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]) [illegible] את [illegible] [illegible], כן [illegible]
של [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
היה [illegible] [illegible], כי הוא [illegible] [illegible] [illegible]

בס"ד

פרק ד' משנה ט"ז

שהמאור של עצמו, אבל בגלל שבין חברו יהיה מתאור לפניו של פניו
פניו ומשפטו. כי הוא אמר שמוסר זו לאדם להיות מאונו של חברו, ולכן אם
הבא עושה פעולה, אף בגופו שהוא נהנה מאונו של חברו, וזה הוא נמי
בדרך של"כ ושמואל בן ר' יוסי (תמיד מ"ט) כן היה עלו העושק במצוה,
שמחשבות והכוונות הן דבר טפל להמצוה, כי העיקר נעשה שנמצא בו
המצוה בפועל כלשון (תמיד ט' י"ג) וזה שאמרו חז"ל אעפ"כ מחשבה טובה
למצוה כל עושר שהם חייב לעשות דבר טוב ואעפ"כ המחשבה בעולה
אף עושה דבר טוב בפועל בשם המחשבה ודרכה המצוה, ולכן אמר הכתוב
על כל שלו הכוונה חייבים (בבא מציעא מ"ד) ושלשה ג"כ מוסר ומוסר שלו
של דבר שאינו מתכוון, והלכה לא התטור את הקוף ממצוה הראשון, כי
שם שם דבר אשר אינו ופר בכלל להבדיל בין מצוות טובים לרעים
וזה שאמרנו דאיננו לקצת המאור אלא גם, כל שקצת מ"מ
נעשה לו כוונות, מפני שהם צריכים להיות נזהרים בעולם מאד
בני אדם, כי אינו הכוונה מדויק שלו, וזה שאמר של אברהם אבינו ע"ה
(ברכות דף ...) כל העולם כולו עובד שמה והוא עובד שמה, כל המשל
של אברהם ותכליתו, הוא לימדו עובד השם של הדורות בעולם, לכן צריכים
בני ישראל להיות ומשפטים אבל העמים ושלום לא צריך להיות מצוות
כן גם שאמר שלו מפני זה הנה מצוה הישראלית מעולה לספר ומעלה
לכוונים, כלשון ובכוון הן וכוונו גם ספר וכולם עליו הם עליו המצוים

יהודה

פרק ד' משנה ט"ז

זו מפני שנתמנו להיות כרבנים להדור [illegible] הדלק הפלגאים
ועבודת אלוליום, לכן כשיר ורבים בזמן שהוא מקיים את מצוותו
חג ורבין זה נפר, ומה שאמר גם כן בזמן שאתם נוהגים מנהג בניו
במשלכם שעשאתם קשיות דליה, שאבל אם אתם אונרם נוהגים כמו
בנים שג שונכם לצאות דליה (עדויון לו) - מפרשת תולדותיו
והליכות בותו ודברי מצפחתו נודע רק הדברים הללו, שהוא אוד
טוב כאשו מאד וגם חכמתו הגורכה אותפשו, הוא היה צהור מבתג
ידו צופו, כל והל בזמנו ודברים נחום לבריאות. כן ושן בזמנו כל
חו בדימיום, הוא היה עשיר אבל לא התגאה בעשרו, ואהב את חלוש
הוא היה אומר, כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאלו מלמדו לסטות
(עדויון כט) וכן היה לו יומת יה פנון, וכל צאת לא נמצא מלאה לדומם
אפילו בשותו היום והורה לתלמידו את השיעור, אולם נאמר לו
בן שני שהיה חרש בתורה ושמו ר' יוסי שיש כפר הבבלי, והוא אומר
בן יבוצה הנזכר ברמה מקומות. והוא היה חבר לר' יבוצה תלמיד
לר' אליעזר בן ר' שמעון בן יוחאי. לכן בשם פעמים ומנוונת ר' יבוצא לר'
יבוצה בר' אלעי שיבש ללמוד תורה לבנו ולמדו אותו וחד גם בנו
יוסי ושם אלעזר בנו של רשב"י שהם כולם חברים, הוא היה תמיד מזהיר
את תלמידיו ללמוד הלכה והבין ההלכה, כי שגגת תלמוד, כל [illegible]
הנהן מהתלמוד בלעצמה ושלה לעצמו, שתלמוד וחשבותו שרק הוא המפה

פרק ד' משנה ט"ז י"ז וי"ח

וכן צריך לומר ורצה בכבוד שלה כראוי: משנה י"ז
רבי שמעון אומר, שלשה כתרים הן, כתר תורה
וכתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על
גביהן:- ביאור - ר' שמעון סתם הוא ר' שמעון בן יוחאי
חבירו של ר' יהודה. ואחד מתלמידיו של ר' עקיבא המצוינים, הוא אומר
ש[illegible] שלעם ישראל יש שלשה דברים עליונים שהנם כמו הכתר על
ראש המלך שמיפה אותו ומפארו, והם התורה שמיפה את האדם
והכהונה שמיפה את הכהנים בעבודת הקודש, וכתר המלכות שהיה
דומה מלכות דוד [illegible], על זה בדר שהנו שלשה מכללים ומיפה את
האדם יותר מהם וזה כתר שם-טוב, ר"ל היופי של שם טוב זה מעשיו
הטובים, הכתר הזה הוא הכי יפה והכי נאה, הנה גם כאן מובא ר"ש ג'
שמעלות טובות [illegible] של תלמוד תורה, וזה הנה כמו שפירשתי (למעלה)
שאמר זה שתכני [illegible] מהמשנה בפרק הזה:-
משנה י"ח - רבי נהוראי אומר. הוי גולה למקום תורה
ואל תאמר שהיא תבוא אחריך, שחבריך יקיימוה בידך, ואל
בינתך אל תשען - ביאור - רבי נהוראי הנזכר בתלמוד
(עירובין י"ג, שבת קמ"ז) מי הוא אבי ר' נהוראי, יש שאומרים שהוא ר' מאיר
ויש שאומרים שהוא ר' נחמיה, ויש אומרים שהוא ר' אלעזר בן ערך. הבאה תוספת
בגמ' [illegible] ר"ש ז"ל (בפירוש המשנה) ונקרא נהוראי שהיה מאיר עיני חכמים

פרק ד' משנה ח'

בהלכה, מצה ונדון לבשר שחלה המומרים שהמה"ר מאיר הנה זה
גם כן משנתו הטעם (וזה מתמיה לדברי הגר"א זצ"ל שאמר שגם מאיר זה
היה של התנאים כי אם אלים שמחבר את זוגו חכמים בתורה) ומשלה
שהמפרשים שהוא ר' נחמיה ע"פ סמוך משנתו הטעם, אולם לכל המפרשים
המלה יש סתירות, כי ר' נהוראי חולק על ר' מאיר בסוף מס' קדושין
שאמר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות, ור' נהוראי אומר מניח אני
את כל האומנות שבעולם; כן הוא חולק על ר' נחמיה (כתובות ק-ארכו)
לכן מתמיה על הדעת בסברו רש"י ז"ל שהוא ר' אלעזר בן ערך, ושינו את שמו
בשביל מעשה שהיה, וזה הדבר שמסופר עליו, כאשר נפרד מחבריו הלך
לדור "בפרוגיטא" שמה היה היין הטוב והתחיל לשתות משם, כדי
להפיג את געגועי לבו לחבריו שנפרד מהם, ולאט לאט התרגל לשתות יין זה
כדרך ששכח את תלמודו. וכאשר שב אח"כ למקומו ולחבריו, התחיל לקרוא
במקום "החודש הזה לכם" "החרש היה לבם", אז התחילו החכמים
להתפלל עליו ושב לגירסתו. לכן יכול להיות שהמאמר במשנתנו אמר
אחרי ששב לגירסתו, ובשביל זה שינו את שמו לנהוראי, ואמר הנה
הוא זה שהורו עיניו בתורה, אחרי שחזר מן היין כמבואר בזה, וזה
שאמר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך, שחבריך יקיימו
בידך שהם התלמידים למקומך לשמור את תורתך, כי אם חכמה במקום שאין
תורה, לכן לא רק שאסור לך להפיג את צער התורה אלא גם שם אין תורה

פרק ב' משנה ח' ט'

(שיר)

במשנתנו שכתב עד כאן היו גולה למקום שיש שמה ולומדה לבית מדרש
לתורה, ואל בינתך אל תשען שלכן יחד תורה, והתלמוד עם במקום שאין תורה,
פירושה וכו' שיבוא ולבא לידי מדרגה לחברים. ונראה דיבק רק שלהם
וזכרהו לך. וזה הכל רשה מעצמו ישבה לו: אלא שחברו כל הדעות
וכו' להיות עם הדעה הכי פשוטה שהיה תמיד אחד בלם נבורתו. שהיה
בזמנו של ר' אלעזר בן ערך ורשה מה ישבה לו בזמנו שהתחברו ואת
מעם שהתבדה לכן שמר את מחברו במשנתנו. — משנה ט'
רבי נהוראי אומר, אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא
מיסורי הצדיקים: — ב' ואור - ר' נהוראי היה מכבדו ומז
אלו הפור שבזמנו. הוא היה תלמידו של רבי, אבל הוא עמל אמנו
רק הלכות ספורות, ורבותיו המפורסמים היו ר' תרפון וכו' ונתן בן
זכאי תלמידיו המצוינים של רבי, את ר' ונתן מכירים מהמשנה
רבי שהיה אבי, ובשנת בצורת כאשר תשפל אלו הרעב. זה כלה
בכל צשת להנות מתורתו, לכן התחפש אלו וכיורו ושמו לרבי
שיפרנסהו ככלב וכעורב (ב"ב ח') אבל אח"כ נתעשר והיה מלבד
חכם גדול בתורה עם עושר גדול; כן גם ר' נהוראי היה עשיר גדול
וגם שלה בירוס מבותיו עם אלו הכהן. ומרוב עשרו הרבה מוהב ושמן
לחתניו לעניו בנותיו (קדושין ע"א) ומשפ' לבנותיו נתעבלו בביתו במלא
כל טוב. בכל צשת הרגיון לומד כל אינו משוה בזה ואל לסמוך רק

שמש

פרק ד' משנה ט'

מן המשפחות הרבות שהיו בציפורי, אחד מחשוביהן היה ר' יהודה בן חנינא
שכבד את חותנו, ויהי כאשר לבקרו ללמוד בשלום כל ערב שבת ולברכו
בשבת שלום, ור' יונתן ישב בפתח ביתו ומחכה לבואו, ויהי כראות
אותו אכלתי, עם אמנם ושאל בפעם בשמרנות ויושב לפני סקי בגן
יכחש, והתעלו בחמתם הבר" (ירושלמי ביכורים ג' ג') פעם אחת הוחזק
אלו חותנו בערב שבת ולא בא, ונאמר אין זאת כי אם ... ר' יהודה
ומסתלק ולא ... והיכן, וזה הבין, כי לא היה חולה או סיבה אחרת היתה
סבתו, כי את בואו הצריך לו, ואם לא הודיעו לו שלא ... סיבה
היה כאשר ולא רצו לצאת ולדבר בשורה רעה: כן אכה ר' יונתן
לשובה טובה ורצה שוב בנים לבנין ולבנות, אבל אשר לא ...
נ... , ושם, ... אחת של ר' בוסתאי הוא ... , ...
לא נכונה אבחנה, כי ר' בוסתאי הוא חבר של רבו (ירושלמי ...) וה
ונשיאותו הלא היה תלמידם של ר' חייא ור' ... תלמידו של רבי, אולם
אחד מבני בניו היה איש חכם ושמו היה ... בן ר' יונתן, ובפני ...
להר ... של ... את הדבר ... היה ... ר' יונתן ... ; אולם ...
מפרשים ... מספרים של ר' יונתן ... היה מבני של הכהן והיה
זה ... , כי של ... הלא ... הקהלה ... ועוד
כמ"ש (...) ... זה התחילו שלוש ... הוו ... ר' יונתן, ...
הלא הרבה ... הוו ... ר' יונתן, ... הוא ר' יונתן ... ור' יונתן ... (...)

פרק ד' משנה י"ט

לפי המאמר שהבאנו הנה שהזכרנו ר' ינאי במשנתנו ונכדו, הנה יש אבא ר'
ינאי בן ר' ישמעאל ונכד ר' ינאי [illegible] של ר' [illegible], והוא גם ר' ינאי שהרבה
באמונת ר' והודה לשונה „אין בידינו וכו'" לכן הנני לחוות את דעתי הצלה
שבאמת היו רק שני תנאים בשם ר' ינאי כדעת המפרשים, חוץ מר' ינאי
זמורא שהיה אחד מהם זמן רב [illegible] של ר' והודה לשמה והוא שהרבה
אין בידינו וכו', והטעם שלו היה ב' ינאי בן ר' ישמעאל, שלא היה נזכר
על אלו הדברים, ולפנינו הוא ר' ינאי [illegible] של ר' [illegible]: והנה אמרו
שהכרנו את רוב חכמת התורה ורוב [illegible] במעשיו והוכחנו על
להבין את אמרו במשנתנו, וזה שאמר אין בידינו שום [illegible] שהרשעים [illegible]
נותנים תמיד בעוה"ז וחיים בשלוה וטוב, והצדיקים להיפך חיים תמיד
בתוך צער ויסורים, כי הוא הוא לא התגע את רצונו לצדיק גמור,
וגם לא חשב את רצונו לרשע, [illegible] היה חי תוך [illegible] ושלוים
וגם לפני [illegible] אין בידינו כ"ל אין להבין בשכלנו להבין [illegible]
הכל שיהיו בעוה"ז ולא מיסורי הצדיקים, השאלה הגדולה מפני מה
צדיק ורע לו, ורשע וטוב לו: משנה כ' רבי מתיא
בן חרש אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב
לאריות ואל תהי ראש לשועלים: - ביאור -
שאו הדברים של ר' מתיא הנה מתחלו, שלא [illegible] [illegible]
בבואו הפכו את שאו למתוק; המאמר הוא גם בבואו [illegible]

יפה!

פרק ד׳ משנה כ׳ רמ״ח

את בני ישראל הגרים שמה תורה ומצוות, לכן יסד שמה בית-מדרש
ולימד תלמידים הרבה בעיר הבירה של ממלכת אלילים:
(ומלבד זה) שמה נמצא, שמלבד שהיו לו תלמידים רבים, כן
יסד שמה בית-דין אשר בני רומי נהגו להתדיין ע״פ דין תורה ולא בדב
של ישראל (סנהדרין לב) ורבותינו שם גם הפליגו בשבחו. ויש בלבי
הדברים האלה, את בני ישראל שבאו לגור, לעשות מה שאמר בתורתם,
היה תלמידו של ר׳ ישמעאל בן אלישע ותלמיד חבר לר׳ מאיר; ובכל
שהספיק לנדוד את ארץ ומקום התורה ללכת לגלות עיר האלילים ברומי
להרבות שם תורה לבני הגרים שמה, ובלבם נתן להוציא עד כמה
גדלה אהבתו לתורה, ומאמרו במשנתנו שאמר, הוי זנב לאריות
ר״ל שיותר טוב להיות במקום שיש תלמידי חכמים הרבה, אפילו שלא
תהיה אתה מן החשובים שבהם, מלהיות במקום שאין תורה ואין חכמים
ואתה תהיה שמה הראש הכי גדול, ואף הוא בעצמו עזב את המקום
אשר שנה לאחרים: הוא ושמע יכב שאהבתו לה׳ ולמצוות הגיע עד
שנעשה כאין לשמוע אך ורק כדי להרבות את תורתו, ועוד שאמר ולהקדים
מצוות ה׳, וכדבר הזה הוה בעיניו דבר הכי גדול והכי חשוב, ובפרט
זה שקר בין הבריות, שנה ושמור להקדים שלום לכל אדם ובני הבית
שהם נקראים ... דרכי שלום:

משנה כא

ר׳ יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא

פרק ד' משנה כ"ו

הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין:

באומר: ר' יוסי בן יהודה היה איש כפר הבבלי, הוא היה

תלמידו של ר' אלעזר בן ר' שמעון, והוא היה בן דורו של אלישע בן אבויה

(עבודה זרה [illegible]) והוא היה רבו של ר' יהודה הנשיא, את גדולתו [illegible]

ושמעתו בתורה שנו וקבלו ממנו מתוך מעשה שהביא, כמו שסופרנו לקמן

(במשנה יב) חשבו ר' מאיר ור' נתן הבבלי לעקור את הנשיאות מר' שמעון בן גמליאל מהלכה

שמונו [illegible] שלטה [illegible] במס, [illegible] תמור [illegible]

מהחרמות [illegible] ונלמדים [illegible], [illegible]

[illegible], והיה [illegible] להתפטר, [illegible] לר' נתן הבבלי [illegible]

[illegible], ומה גם שהנה [illegible] דוד המלך, כי הוא היה בן של

ראש הגולה, ושאל ר' יוסי בן [illegible] את הדבר הזה, [illegible]

[illegible] את פני הנשיא [illegible], ושב [illegible], [illegible]

את [illegible] כמה [illegible], ונאמר הנשיא [illegible], [illegible]

[illegible] גם הוא את [illegible] ושב ר' שמעון בן גמליאל הנשיא לר' נתן

ולר' מאיר [illegible], [illegible] הדבר [illegible]

[illegible], ונאמר [illegible] את הפרק הזה כי [illegible]

[illegible] את [illegible], [illegible] דבר [illegible]

[illegible]! והנה ר' יוסי [illegible], [illegible]

[illegible] המלך, [illegible]

פרק ד' משנה כ"א כ"ב כ"ג

אפילו הכל בסדר גמור, כן צריך כל אדם להתכונן במצוות ומעשים טובים בעוה"ז, כמו שנתבאר רבינו להרבות מהרצון האלקי אשר הוא בעוה"ז

משנה כ"ב. הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה:

ביאור. הוא היה אומר לפי שלמדנו שהעוה"ז הוא פרוזדור גם להתכונן בו בתשובה ומעשים טובים, לכן מוסיף את מאמרו, ואומר יפה שעה אחת בעוה"ז הפרוזדור שיש בו זמן להתכונן בו, מכל חיי העוה"ב מפני שיש בעוה"ב כבר אין אפשר לעשות דבר מה מהמצוות ומעשים טובים ומה שאמר שעה אחת, כוונתו שלהרבה מכל חיי עוה"ב של קיבוץ שכר כיון שעה אחת של חיי עוה"ב שהוא נצחי (עיין בפירוש הרמב"ם) אבל אחר שהתכוננת בפרוזדור, והיה שיכנס בטרקלין כך אמר, כי אפילו שעה אחת שאר מדה נחת רוח. התענוג הזה ולמה מכל חיי אנוש שבעוה"ז, ומכ"ש שעת התענוג הרוחני תגדל שם כל הזמן לפי מעלתו והתכוננות בפרוזדור, ומה שאמרו שכל מעלות יש שחלק, כמו שהוא מוגבל שם בנשמות החסידים של נחת רוח. מפני שהוא לפי כל רצון האלקי שבטרקלין, והיינו שהתכוון ולכן, שיתקבל לעוה"ב מן בזמנו האלקי. וכדבריו האלקי בתורה מצוותיו ומה צוותיו:

משנה כ"ג. רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו

פרק ד משנה יט

ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: - ביאור -

ר' שמעון בן אלעזר היה תלמיד מובהק לר' מאיר, ואמרו עליו שלר' מאיר היה
דומה, והוא היה תלמיד שלמד מדעתו (ירושלמי מעשר-שני ג.ה) ר"ל שיטתו של
ר' מאיר תלמידו סותרת, ואפילו רבעשר ובדק מאילה מתוכו הספק שהוא לו עם
הנשמה והתלמוד דעית "דפסקא" היה גם ר' שמעון ידוע בזה ומשכתבו
גבר שמור עם תשובת הבווה לר' מאיר בדרכו שניא. ר"ל שנים הרבה,
כי הדרות את בשר-ולכאן אחד לפניו לשאול (תקונו), אכן כדהשאל:
את מלך שמר בשם כבודו (תוספות דמעה נ"ב, סוטה ס"ח, תענית ח. ז ואז)
עולם לא רק מר מאיר על ר' שמעון שאותה הלכות, כי שלא גם אתקרא ואר
נהוגה בר אלעזר ואר יוסי בן חלפתא על תורה הרבה, ומתוך כל האלו
את והתורה שלמד ממנו מכולם סדר לו שיטה בלמוד, הוא מלא חובות בתורה
כללים. כך אמר ר' שמעון בן אלעזר (שבת נ"ז, ערובין נ"ג), ב כללות אמר
ר' שבת (בבא קמא יג) כל הוונה מן הארבע וכו' (שבת פ"ו) ואת הרבה כללים
כן אלה ודבר שאורים, (שם) שאין כבר וכו' ואם לרפואה כבר לקבול,
אין כבר לאחד בו, חוץ כבד לאדם בו ואת; השיטה הזאת הוא חשובה
מאוד, והוא רואה הויות לדבר כל אדם, ונותנת את המקום הראוי
והקבע הראוי לכל ענין, לבלות הכל ממנו דבר לבלות ברוב על שנו
דבר אשר לא לו בוא; גם ברגשי הנפש המיוחד להתבונן וורבת את
השאלונים, כי שוגים הם בדבריו התורה; אשר גדול בתורה היה לו

יפה

פרק ד' משנה כ"ג

וגם ושם שאמרו בונה ובמליץ נפיחות תוכם, אשר לא לו ראוי לבא

ותמוהו, כי שום לפני כל יום ויום. והרמב"ם ז"ל קורא למחברו של רשב"ם

„הלה אינו מוסר בתגיני חברת כל אדם" (בהקדמה לפי' המשנה), וזה

שאמר גם במשנתנו לאמוד השוה לכל אדם, אל תרצה את חברך בשעת

כעסו, כי אינו מועיל שיאמר אותך, וזה כמו שמצא משה רע"ה בעת

שעשו ישראל את העגל, כעס הקב"ה כביכול ואמר „לך רד כי שחת עמך"

ומשה לא אמר כלום רק ירד ושבר את הלוחות, אחר בא לפני הקב"ה ואמר

אני כבר עשיתי בהם את הדין ועתה סלח להם (ע' זה בפתיחת פירושו

פ. יג): ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו, כי בעת ההיא תרבה את צערו

במחשבו שאתה אינך לוקח חלק בצערו, אבל אם תראה לו פנים עצובות

ואחר תנחם אותו אז יאמין לך ויקבל תנחומותיך, ואל תשאל לו בשעת

נדרו, לפי שאינו נדר, מפני שהנודר החושב בן דעתו על כל תוכן

דבר והוא נודר אז, אז שנודר מחמת צער ועצבות, ובלתי הבדבריך, כבר

אמר שאין להכנס עמו בדברים, שהם נגד מצבו, וגם אל תשתדל לראותו

כאשר אמר שמעו נא המורים, נאמר הקב"ה כביכול אל ורבנו אבל

שנאמר „לכן לא תביאו את הקהל, ואין „לכן" אלא שבועה, שנשבע לכן יצא

תולדות אלו, אמר משה זהו של שבועה אבל אין צריך לדבר, והוכח ת"ק

והתחיל מתחנן בכמה ואתחנן תקט"ו (דברים רבה); ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו.

אשר נסו בני ישראל שאמרו שמו מרובה היה [illegible]

פרק ד' מזונה כלב

צפון

במדבר-צין הוא קדש ומשם נסעו להר-ההר, אשר שם מת אהרן וזה היה
בסוף מ' שנה למסעיהם (במדבר לג) ומשם שם באמת הורדמים לאכול אבן מאז
כנען, אשר לפי כ"פ הוראה מאד על תחנוני הוא ממן, כי לא נגעו להתחנן חנם
אחרי שבאו הנה; ואז התחילו לחזות את בן שבע באות עלותם, ואפני יהודה
ונתחבל להתברך ממן כל מאוי, שאת כל זה אמר בכלל את כל העולם, אשר לבנו
בורא כמה הלכות לבנים, ובמדה גדל ספרי הש"ס ועל מאמר הבדה הלכות ואז:
בתוך המכילתא בדברי אוסר לנטוע בתורה, דפשט ובמאמר תלמידים, והנה
מה שאמר (בראשית פב) "הבא רשות מואב חיה ולא אשר להם אומנות: והן
מתפרנסין שלא בדבר, ואחר שאמר שם מואבים כשורש כדי קיום יהודה
שאמר את פירות הקרקע, מפני שבאו כל בכלל, ואחרי שבאו בארץ כנען ראו
את יהודה סבל ונושא משאות, ושם אחים מרים לא רשות יהודה תנינו,
והם כולם מתפרנסין שלא בדבר, והוא הם כולם לא נבראו אלא לשמשני
ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער; ואם
לאשה מאליו לקח לאמר מפני ר' מאמר רבו ביד מאלו הצדיקים (סוטה
מט. סנהדרין לח) כן המאמר מאלו את הדבר שהוא דומה לדבר הנתן בתוך
העולם שאין יכולים לעשות ממנו כל כלי שירצו, כן אין בן אדם אשר בתורה
שהוא כמשפט יכולים להתגבר אלו בעולם (תנחומא נח ג); ואת [illegible]
לבני אדם בראשונה כמה שהבדלת לבא כמוך אני ד' אנכי בראשית ואז
אמר אוהבו נאמן ואני לשלם שכר טוב, ואם לא אני ראוי להפרע (שם)

פרק ד׳ משנה כ״א, כ״ב

וכבדו את כל בן ישראל, כשאמרו כי כל אדם דומה לספר-תורה שנשרף (מועד קטן כה). מזה בין אם היה החכם הזה, ואמנו ר׳ אלעזר הוא רבו של תלמידו בדבור, ויש אומר שר׳ אלעזר בן פרטא הוא אבל אם הוא ר׳ שמעון אמר משום ר׳ אלעזר בן פרטא, ואמנו אמר בשם רבו משום שהוא שונה בכך (ירושלמי מגילה פ.ג ה׳ וסנהדרין כ״ב) ויש אומרים שר׳ אלעזר בן שמוע היה רבו, אבל כל זה לא נראה לנו כי הוא היה תלמיד של רבו ובנו ר׳ שמעון היה חברו של [illegible] ומזה נראה שלא נזכיר את פרטים של בנו, וגם בנו לא נזכיר את ההלכות והלמודות, ואלה שאומרים שר׳ אלעזר היה בר [illegible] רבו גם בן [illegible] אותו הטעם לא [illegible] ומזה נראה [illegible] תורה, וגם כן [illegible] לא [illegible] ונזכיר את שמו, לכן נראה [illegible] שרבו היה איש [illegible] לא מהמפורסמים, לכן נקרא ר׳ שמעון בן אלעזר [illegible] המאמר „רבו״ (בכל זה יש שיבושים הרבה בהלים ר׳ אלעזר [illegible])

משנה כ״ב שמואל הקטן אומר, בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה׳ ורע בעיניו והשיב מעליו אפו. – ב׳ ועוד שמואל הקטן היה בימי [illegible] הכיר [illegible] ראשו ורואו ר׳ גמליאל [illegible] ולכן [illegible] והנשיא ר׳ גמליאל [illegible] להוסיף בברכות התפלה [illegible] [illegible] ברכה [illegible] אשר [illegible] הוא [illegible] להמינים [illegible].

(ספר

פרק ד' משנה כ"ג

ועל מוחה ויקדמה בין הברכות אלו שהם לצרה ומשפט ובין שלום ומגוא
לעצמו ים, (ברכות כח:), כן התקינו אנשי כנה"ג את קולו האומרים מתוך הכנסה:
ולא ואמרו המובנות, כמו שלא ישאו את הקללה הזאת שהם לא יברא
לא נשען שם והב, ולכל דבר נפשו מאוד, וכאן יהיה לא אמרו שנותנה,
אולם הם לא הבדו לא אמרו שם ששת ברכות, ברכת תמונת הנאמנות וגם
נפולים, מפני שלא האמינו בגבולותה לשמוע את הקינה, אבל מיד לאמר
אלא אני מדבר בעקרה את ישות האומנות: הם היו נקשרים גם כן נעלמים
נפשם, וזה מפני שהם האמינו בעשו הנולדו שהוא אמונה כ' שהוא לא עשו
את התענית של אמון התכבר הוא שהוא, לכן התפללו גם הם לאלהי של
כשל ולכל הדבוקים של ששת הברכות הנ"ל, לכן היו מברכים אותם תחלה, כי לא
מ שתכבר אלה אחת או שלשה ביותר שלום בששת הברכות האלה היה כבר
חשוב באמונות, ובשביל האמונים האלה, כמו הנביא שמואל הקטן שאמר
המבקש המספר את התפללות, לא לחייב את שאומרת שכת הברכות
ההתפילה, כמו שהוא מסודר והיו נוהגים לאמרם כל יום, מפני שהאמונים
אמרו שלא יברך שלרת הברכות נתקן מכוני ועד המצוות הנוה מצוי
והברכות לגמרו חוה שגם הפרושים מדברים את שלרת הברכות לאמרם
בתפלה, וכדי להוציא נרמן מהם של שמואל הקטן לפני מתי, כי הוא
מצב לאמו חצות כבלת המלכות הרשעה יחרבה, והוא מתו נגד מלכות
שמאל ולמנואל להרבו, ותקבע לקללה לשר ממה להינצל ורגש מגושן

פרק א' משנה יב

ותמהין לא תמה על שאמר" ר"ל שאין ושמאים והרבן בחרב ותקבוהם עד והרין)
ורק ולכאורה ההוה לבוצה להתלוצה לצרות גדולות ותמהין לגבי של המוגן
של ושראל, להסביר ולמנוע הנקודה. כי לא חברו המוגן ועשה ולנתן
את כל הרגין מורי סרכיונים ואפשרויות הכשרום: בעוד לא לעצרו
אמנו אבל גדולתו בתורה ולגבי במצאים האזורו את אשר לפניו, לכן
עוד לו כבוד גדול שאחרי מה שאמרו שלו כי בת-קול יצאה ואמרה כאן
היה שתשרה השכינה עליו כמשה רבינו אלא שאין דורו ראוי לכך (סנהדרין
יא) ואספדו אותו לאמר הוי חסיד הוי ענו תלמידו של הלל, ר' יוחנן אמר
בהספדו: אהרן אוהב ומנחם כשלום לבניהם, משרות אותם ומנחם
את שבים לבניהם. ושמאי ונטל כל החומרות לבוצים והסקלו, ולא תרך
נאמר והיה לך לדבק ושון לצרום אותך: וכן והדומה נעשה קטלו דברי ולרגם
ואדם חסיד אין הארץ: כפשו וחזו שמאלה הקטן מחאה בנותנחת לפנין
את עצמו שפני כל אדם, ורצו כל מפני שמאל הקטן משמואל הרמתי: הוא
היה ועבר חולו כל ימיו (שבת לג) מכל את הארך ואות הרבה כי שם הוא
בשמות תלמידו של הלל הזקן כמו שאמרו עליו בהספדו, לא מצאו שהלך כבר
כל, וכן משאר גם מצד ולה תמורו אותה בתמור רבו, ומפני שלא לא תמצאו
עוד לשאר תמה בתמור רבו, אבל והגה עם התלבון שהוא חו כמוה ואברהם שלו
כי הלל היה בימי הורדוס כעולה שנה ושני החורבן הירכוון היה כמאה שנה אחר
החורבן, ובודאי היה בן שלשים כשנעשה תלמיד הלל: את מגבלה והמסתורה/

ובזהו שנתנו לדעות, גם אמרו במשנתנו המאמר בנפול אויבך אל תשמח דבר,
כל סו"ס יהיה אויבך שתמה לו אחרית יום דבר רע, מ"מ כשנפל כל כך
לך ונפל יותר מכבודו של הלך ותהיה אתה לו אל תשמח, ובכלל שפילו
פעם אחת על עמו לכך, כי אם ובשבה את שמחתך עליו וכו' בדיונו, בנראה
שגם בזה פרש את הפסוק ואהבת לרעך כמוך כמו שפרש ר' שמעון בן אלעזר
(אדר"נ פט"ז) שזהו בזה אם הוא אויבך שלו כך לרעך מסור לך לשנאותו, כי אין
בין להפכו שלא גם לאויבך בתנאי שהוא דבר מסור לך לשנאתו על פרטי, והוא
אם בוסוף שהוא מצא שלא נכון להפכו אתך, שלא בזה ואל אויבך זה את
פסוק ודרשו, ונתאבלו מה שאמר מקודם: פורשים את המאמר על זה דבר שונא
חנם, כי אחרית זה בשביל שונאו לאבנו, שלא כאשר שלמה המלך ז"ל (משלי כד)
גם שפני זה שאין אחרית הכל שם בכל ואו הפסוק כך דורש הכתוב, שפני
שהבחין הנה נטבע המצריים אז לא נשו של הקב"ה, שאמרו שהם הוא אלהינו
של זה דבר, כי שנתנו לו עשינו להם יום רע, להציל של נשו ויושב שלנו וכו'
את בואת ועשה אלהינו ובנו נפשו מהם, בכל זאת אינו מותר, בכל זאת
שין לנו לשמוח המאמר הזה של מפלתם, וזה גם מה שאמרו בשל שאמרו הזה
לאמר שירה ומנוח בשקה מזה: ורבנו יונה מפרש אויב זה כאן, וגם
לפרש לשמחה באמרו זה התכוון להוסיף על דבריו שלמה המע"ה, כך היה
כוונת המאמר לפרש בדבריו את הפסוק הזה שלא נתפרש:-

משנה כ"ג, אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא

192א

פרק ד משנה כה

דומה לדיו כתובה על נייר חדש, והלומד זקן למה הוא
דומה לדיו כתובה על נייר מחוק:- ביאור:

אלישע בן אבויה היה ידוע ומכונה לכינוי הרשע הזה היה
בו כשרונות רבים, ונעשה אלישע וגם חכם בתורה ובחכמה, והוא
ושמע ללמוד תורה בתקופת צעירותו (מיעקב) והם רבותיו בין גדולי
החכמים (הגמרא כב ב) ולמד את התורה אחר. לכן זהו המשנה ללמוד
את ילדו ויכול תורה כשהם צעירים, כי מה שלומד את התורה בזמן וכן
כי התורה נקלטת במוחו של הילד, וכך אומר גם באמרתו הלומד תורה
בילדותו דומה לדיו כתובה על נייר חדש, והכתב ניכר ונשאר זמן רב,
אולם אם חרפותו הזקנה כבר אין המוח לקלוט ולזכור הדברים
הנלמדים לאחר מלוא המיתנו, ובאמונה ההלומד הוא גם הוא
אז המכבדה החכמים ונכנסו לפרדס, אבל ההבדל בין השלושה הראשונים
ובינו היה זה שהשלושה המאמינים באמונה שלמה בהקב"ה שהוא
הבורא את העולם, הוא המנהיג והמשגיח עליו. רק בן-זומא ובן-עזאי
לא הספיקו מלהגיע להתבונן את מראה ד' להתנוצצות ובשלב זה
יכלו להגיע את גבולם לכן נפגעו להם שלמד את והשני מבראשית שלהם
לו עבודת השלום, הספק שגרמו את חקירותיו, אבל לאחר שהוא אלישע
הוא אבל שלא היה יכול להגיע להבין בשכלו כמו שעברו, ואלה דרישת העולם
והיה שהגיעו להבין שאין זה נברא של עצמו, כי לא היה יכול להבין להגיע

פרק ב׳ משנה כ״ג

את כל תחולתו ופילוסופיו של העקב״ה מכן כחלק של גרעין את העולם והנפה
לשיטת הפילוסוף היוני אריסטו "המומר שהעולם הוא קדמון ולא נברא כלל
וכיון שהכחיש את בריאת העולם ביש מאין באמצעות זו הגרסה, לכן הכריע
גם את ענין הבריאה, לפי שיטת ב׳ כפירות אלו מולדות בבריאות העולם, אולם
אם באמת לא היה יכול להאמין ולהבין את התשובות של הגרסה, אין זה הכרח
את תשובתו של העולם? ויפה אמר רב, בחיי בספרו חובת הלבבות
המשל שאומר הנבער שנברא ספר בלא מגיה, או מכתב באה מאליה בלי כוונה
במחשבה, ואין משלו כמו שנברא כתב, יען שהוא משפוך דיו על נייר ונעשה
ספר עם פי מכתב, או מכתב ומגיה? לכן אין זה נכון, אלא יפה כתב
בלי כוונה ומשל: ואפילו כמשל המופע והמחול לכח של מה כמעט כתב מלך
אצבע של פיו, כמאמר החכם עבודה ברכת עבודה, וכן אחד ומרבה וכו׳
כי באמת התחיל ללמוד את תורת הקבלה ועשה הסכמה להרבים בחכמה
הפילוסופיה יוכיח להכחיש כל דמיון לאין לבד מבריאת הרגל, לכן התחיל עדיין
את הטבעות היו הטבעים הנקודים מדבר כ״ל התחיל לעסוק בפילוסופיה וכו׳
ב׳, ואת את האמונה הנקבעת בדם שהוא בלי ראשית ובלי תכלית, ואין שום דבר
חוץ ממנו שהוא בלי התחלה ובלי סוף: כיון שכבר הוא קבל מקודם ראשית שהוא
התחיל ללמוד ולחקור את אחדותו באמונה, הוא היה מתלמידי הרב אלפסי
הלא על ח״ה להזכירות כאן לספרתו כדי, ומ״כ הכחיש גם בתשובה ולא
האמין לפי שיטתו של רבו באמונה, ואלה להם תשובתם לה, וכל אלה מחמת ([illegible])

פרק ד' משנה כ"ב

„דבר שאמת מחייבו המשנה שיבו בזום שהם חוץ מזה" כי החכמים
ראו שהיא בזה מחר, שפשר לנהוג כאילו מחר, ומוכח שבלשון התורה שבוע,
וזו עצמה שאמרו מחר אחר ולא מאתמול בין תלמוד דבלי והירושלמי; דבלי
(חגיגה יט) אמרו שמחר הוא דבר לזמן אחר מאתמול. ואמנם גם ניתן לפרש אותו
לגירסא בלשון תורה. הוא לזמן-זמן בלשון המשנה, וד' אמור שהרב שהם כבר אמר
אלא שאנו פשוטו ועל פי זה, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, אמר המשנה
שמתפלל אם יכולה אין מעכבו כ"ז שהוא שם, וכך היה כמו שאמר ר' אמר
אלא אין מעכבו שלמחר, כי יאמר ר' יוחנן: והירושלמי אמר הדיוקן, כאשר (פ"ה ה"ג)
שבועת הלוי והבה שאין הימים שנשבע אותו מוקף, אמרו החכמים ז"ל
אמור. הנה כבר בזמר בזה, את בזה לא עצרו ושבע את כל שאר ואמר לכן
פה הלילה. לכן הרמב"ם שבועה ללילה. והיה דבעוקר לרמב"ם שם עצמו טוב
זה הבעל עצמו שהם לא ומפני שגמלך שמתנו אותו, וכאשר שאלו אותו
החכמים כאשר ובזה גם הם שאמרו מה שהרמב"ם, את או ודע במלוא
את שבועה את רצו, והוא זנה שאת רצו ודע התורה, ואפני שמצאנו
את עצם הספר עם הספר, לכן צריך פני להציל את שבועת בלשון
תורה, ונראה זאת שהלוי עצמו תורה את עניינם דומו של ה'
אמור הם כמאמר הבבלי: אותם את שהם החוגות או ועשר להבין
בפשוטו, אם באמת זה אין מעכבו שלמחר הוא וכלים הוא בזמן אמת זה.
הכי אם מה שאמרו אותו או למחר בתורה ד' אמור: ואז מוכן אמרו

פרק ה̄ משנה כה

בבבלי: שאת אחר לא כתב מתחילה מפני שלגיותם לא והלועזין בלשונן
המוכרת שאבל הלא וכו כתוב מפני רבי בתרגום. (יח כג) "ובאשר צדק אלדקתו
נט, כי צדקתו אשר עזה לא תעזבנה ובשמותו אשר תשא דם ומות." לכן נראה
לו לבער את השמות שהן בספר איוב ואלו זה נאמרו כאן הרבה שמות וחולות
שום עין לא הוה נראה מעצמו של אחר, ובכוונה של השם שהוא הדין השאור
בפני הדין של הזונה. וזה שאמרו התרגום לפני הירושלמי לר' מאיר הנה
הענין של רבן גמליאל בשם: כ"ל הוא כוחו, מעצמו את עצמו, וזה [illegible] להוכיח
אותו של שמותיו אלו שמנה, שהר מהמבקש הישר, ור' מאיר הלך להם שהוא
בטוח שהדו"ת [illegible] מעבר התרגום ונוטל את נפש המשלכת מרבת שאת
ושם שאלו אותו עשה את מי נברע ברשאנה את שדו את רבן, כי שאם
גם אחרוהו, כי שמה הלא אין דבר תרגם שלמוד מפניו, והשאם של צד זה
שמר לכבוד והיה הרבשין, וזה פשט להציל מפני שאיגרתם, מפני שאם כל
מצוה להציל מאבדו את הכתוב עם הספר. ר"ל כשם שהמדם מצוה להציל
ספר-תורה מאבדו כך הוא מצוה להציל גם את הכתוב שהספר-תורה
מונחת בו. לכן מצוה הוא להצילו בשבת תורתו: ובזה הנה ראשון להיה
יכוח בין התרגום ובין ר' מאיר, כי לדבריהם אסור להציל את הכתוב
מפני שאיגרתם אפילו אם הוא מעצם בפש ובשל תורה, ור' מאיר סבר
אם יש בו שום אות זכות מצוה להצילו. ורבו הלא הוה בשל תורה. ומזה
הבבלי עשו כאין פשרה ואמרו שלגמרו לא ידינו אותו. כמאמרו של ומעשה

פרק ד משנה כב

הנביא שאמר בתחלתו ומאת ר"ל הוא והיה שם בו ה"ב כמו את שלא ורגיש
לא אמצא הכן-אבן לא אוסרו של הגיהנם: אבל כ' מסור לא התחילה גם
קצת לא הספיק לבאר, וזה שאמר גם הוא מוכרח לבעל אנוש בבעל חטאו
אך הוא נשתבח אחרי מות שכן ובעל אשה האמיתי, מפני שגם נגד מעיק
שהחוטא צריך לבעל פרת אשה, מדות בשביל זה כמו שיבעל מה"כ גם
את שכרו בעוה"ז ומרעו והנה מאוד המשנה. לכן מחבר הסוגיה של רמה
שלא אין מעברו של מחבר ר"ל פנים הוא כולם בתחום שהוא מעל את האשה
כי גם ר' אמור ונחשב קדם זה: ומה גם ר' יוחנן שאמר שמחרי מות
ונחשב הוא להפסיק את אנשי שום בוש לא נגמר מעשים.—

והנה זה שאמר מלוי, כמובן קודם שנולד מחבר, הלומד את התורה
דומה לכתיבה בדיו על נייר חדש שלא במחיקה ואחר, וזה שאמר בורכם
בינקותם מהתאר, שבעל הלומד בזה זקנותו, שדבריו כבר הולך ונמשך
דומה לדיו כמוהו על נייר מחוק שיצא לעשות את הבריאה; אולם עם זה
שבעל זה התפון בעמקו על ר' עקיבא, שבעל את תלמודו מחבר שהיה
כבר בעל של מדרגה יש שנה, מפני שעשה שנולד בינו ובין התרמים שנ
ה' עד נולד, וכמו שאמר החכם מקלמבא (משלי ו' ז'), פתר אם רו
מדו?" בן הוא גם כן, בן מרבה חברים לפרשם גם וכו'. אם פועל
מחז את. הזיני נפש - זה שלוי הפסיק את הגירוש, נאמר הוא הוראו
שהאזוק בגירושו, ליכנות בואת של ה' לא עוצמם ועוד ליתרת-

פרק ד׳ משנה רבה כ׳

והתחיל להתלוצץ עליו, ויוסיף עוד בזה, ורמז שלוש לא יאמר לו דבר רע הוה
תוך להתרחק ממנו, בנוגע הטוב שבזה ותמה בדבריו שבזה הולך ורוצה בהיותו
תמו, ואשר רצו החכמים ז״ל מתרחק ממני התחיל עוד הוא להתרחק ממנו
כי הלא פתאום בזה לא היתה נוחה מרעיונות, וכאילו אשר עם התלמידים
הרבים שהיו לר׳ אליעזר הוגדלו ממנו, שכל הוא נשאר ותוכו ורמזו מנוחה מכל
חבריו, שכל לקחו השנאה והקנאה הסות מעומק לבו והתחיל לרדת מדרגה לדחי.
ואחרי מעשה רבה עשה גם הוא אלישע אחר שבא מדינת פולין, ומעשה
שהיה כך היה באיזה פלוני עד אחד בזה תכלה ושמו שמשון מכאן
שוורצר. הלא אשר היה בזה מלחמה לא וכיון היה לספרים את בני דורו
התחיל ללמוד תורת הפילוסופים אשר להתפלספה. והנה כאשר היה בזה כזכרונות
הגויים בארצם לאמונתו, וכאילו הלך על דרך הפילוסופי עם בזה הכלל
של התחיל הולך לקיים מצותו ושת אמונתו הדתיים והפילוסופי עד
כמה כך שהשתמד עם משתו ומרדה הדיום שהיה לתם, והשתמשו
מקום מעורב לחסידיו ... שהיתה קשורה לבורכתו, ועולם
התערב של אביו ז״ל ובכל פעם בבעשו את עת פדרכו דורותם
דברי תורה. ומדי ת״ל ... שהיה מעוך מאד כיבד אותו
ומאר מאוד שהוא פדיון שחר-פלויס:

משנה כ׳

ר׳ יוסי ב״ר יהודה איש כפר הבבלי אומר, הלומד מן
הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין

קלג

פרק ד' משנה כ'.

מגיתו, והלומד מן הזקנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים
בשולות ושותה יין ישן: - ביאור

ר' יוסי היה בנו של ר' יהודה בר' אלעאי ותלמידו של ר' שמעון בר' יוחאי
והיה חבר לר' אלעזר בר' שמעון וחבר נכבד לר' יהודה הנשיא
שכבד אותו מאוד, אבל הוא היה צעיר ולא לר' ישמעאל בר' יוסי
בן חלפתא. הוא היה גם נקרא בשם ר' יוסף הבבלי איש הכפר ואת
עצמו לא יוסי בן יהודה, וזה משום שהוא היה גר עתה וקנו כפר
מאנשי כפרו נקרא לו בבבלי בה "נפתע" ויש גם גרסה מפורשת
(ומשנה) הוא יוסף איש הכפר הוא יוסף הבבלי, הוא יוסי בן יהודה, לפי
אם היה נקרא גם בן בן גור-שריה" לפי עליצת הכתב עד סריה
יהודה, הוא היה תלמידו של ר' אלעזר בן שמוע שהחמיר אותו מאוד (מנחות)
ואם ישנו פגמי בדר לו יוסף הבבלי בדברי חז"ל אבל ישנם הרבה משנות
בן יהודה, וחבריו שהחזיקו ואום שחרו נגד אלו נגד שחרו עמו כי
בהמוספת של אחד נוספה צמו התוספות בתוספתא המדוברת (סוטה) והוא
היה אומר כי טוב ללמוד ולעבוד בדברי חז"ל בן שנים כן לא
טוב ללמוד מהם, וזה שאמר הלומד מן הקטנים דומה לאוכל ענבים
קהות, שהוא עוד לא הבשילו כל צרכם ועדיין טעם, ושותה יין
מגיתו של יין חדש הצרכו, שהוא טעמו והטעים. אלה ענבים קהות
אבל בכל זאת אוי טעמו כטעם של יין ישן, אבל הלומד מן הזקנים דומה

פרק ד משנה כו כז

לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן, מפני שהלומד מהזקנים יותר מובטח
עם יותר בקיאות בלימודים, הנה הם גם יותר רגילים ללמד לאחרים
מצטרכים שרגילים ללמד משא"כ לא ללמוד: משנה כ"ז

רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, יש קנקן
חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו פי' [illegible]

רבי הוא ר' יהודה הנשיא, והוא חולק על ר' יוסי שאומר שנאמרו אין זה
כלל שהצטרכים שרק ללמוד רק מזקנים, כי יש צעיר שהוא מלא תורה
וחכמה, כמו שיש קנקן חדש והוא מלא יין ישן, ויש זקנים שאין בהם
לא תורה ולא חכמה, כמו שיש קנקן ישן אשר היין שבו הוא [illegible]
חדש, כן יש זקנים שאף שעבר עליהם ימים [illegible] תורה, אבל לא באופן בקיאות
שיהיו ראוים ללמד לאחרים; ובזה [illegible] ספר רבו [illegible] מאמרו
זה שאחרו מאמרו אשר במשנה כ' מפרק ד', כי זה לא היה [illegible] וכן
הוסיפו [illegible] מאמרו [illegible] מאמרו של ר' יוסי, אולם [illegible] יש להוסיף
על ספר חבורו. [illegible] את מאמרו של תנא אחד [illegible]
[illegible] שנה, כמו מאמרו של הלל הזקן, כן ספר
מאמרים של תנאים אחרונים לפני הראשונים, כמו שהובא את דברו
שאול הקטן אחרי התלמידים של ר' עקיבא, ואפילו אחרי תלמידיו
של ר' מאיר, [illegible] להביא שהקדים אותם לדבריו [illegible]
בקודם [illegible] את דבריו [illegible] של דבריו [illegible]

תב

פרק ב׳ משנה כ״ז כ״ח

דברי ר׳ אליעזר בן חנוך לדברי שמאי, לכן צריכים אנו לאמר שרבו
ספר את המשניות ברמה של עליונות דופפים, ובזה חבורם מתוך
נפלו טעותים הכתה:- משנה כ״ח רבי אלעזר
הקפר אומר, הקנאה, התאוה והכבוד מוציאין את האדם
מן העולם: - ב׳ נוסח - הפעם אחוזות של המשנה הזאת, עד כי
נפרד שמו בהתלמוד, יש פעם מתח שהוא היה דומה רבו, והיה חברו
של ר׳ ישמעאל בן ר׳ יוסי, ויש אומרים שהיה תלמידו של ר׳ ישמעאל בן
אלישע וגם של ר׳ טרפון, והיה גם בזמן ר׳ אליעזר הגדול, ושפני
שמניהם הוי כהנים לכן מהכשמת בינו בית המקדש, קרבנו ובקבורתם
התחיל גם ספר תפכורות שהוי שני חכמים בשם ר׳ אלעזר הקפר) הוא
היה בעל בהלכות ובאגדה (חגיגה ס״ג) בן פרי טולם אומר [illegible] בה בהמ״ק
ורחשו גם השמחה הם העבדות והנה אמרו ב׳ הם הכהנים, הם
היה לוחם חזק עם המינים עד בי בתורה של הפך את שכתם הכל
זכה אלישה, אבל לנוגע את שמו ומבלי הדבר עם שנת באומתם, וזה
עלה ממנו שאהב את השלום. וזה שאמר (אבות דר״נ [illegible]) גדול
השלום שחון חותם כל התפילה וברכת כהנים סלם בשלום: אתוו
הפרטים לא נודע לנו כלום, רק מדבריו במשנתנו וכלום לבין שמתאים
הנה חומר הקנאה שאדם מקנא בחברו באם שלא ולא יודעו, ושמה
אמר החכם מכל אדם (משלי יד) ורקב עצמות קנאה״. בן התאוה [illegible]

x עיין לבאר פ. ב׳ מ. ח.

פרק ד' משנה כ"ח

זה תאות המאכל והבעילה והשתיה זה שכבות, ויש גם לפרש שהיא תאוה
נחמדה להתענג בדברים שאין לו כמו עשירות והצורה היא ממון גדול ויותר, כי
אוהב כסף לא ישבע כסף, והכבוד, מי שאוהב שאחרים יחלקו לו כבוד
וזה הוא תלוי בקנאה ובכבוד של זולתו, שלשת הדברים האלה מוציאים
את האדם העושה להם מן העולם, ר"ל הם מקצרים את חייו, מפני שהם הם
שונין מלשון את מצטער ומתמעט עד שהוא מוציא את כוונותיו כמה
מרובה. ועל זה מה שאמר ר' נחמן את הכבוד (סנהדרין קא:) גסות הרוח שהיה
בירבעם בן נבט היא שטרדתו מן העולם שנאמר (מלכים א' י"ב כו) ויאמר ירבעם
בלבו, עתה תשוב הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הזה לעשות זבחים
בבית ה' בירושלים, ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה
והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה" ומה שהכתוב שנה זה פעמים, ושבו
אל רחבעם מלך יהודה" אמרו הלא אסור לשבת בעזרה אלא למלכי
בית דוד, אם כן אמר ירבעם אם אלך אני לבית המקדש אהיה מוכרח
לעמוד בזמן שרחבעם יושב ויראו כולם את רחבעם למלך, ואם
אשב גם אני אז יהרגוני מפני שאני מורד, מפני שאסור לישב בעזרה
שלא למלכי בית דוד ואני אשב לפני המלך וזה הוא מורד במלכות, לכן עשה שני
עגלי זהב. ואח"כ בקנאתו אחר הכבוד הזה לא זכה ונדחה מפני
הרצה, ושוב דבר היה זה שאם שאחריו לא ישב ירבעם במדרגתו
ותפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן-ישי

הוא ר' נחמן דף ועוד

(תו״ל)

פרק ד׳ משנה כ״ח

נטול דגן-זפן, ורבינו יחיל ומו והיה דבוק מאד לו בגולו ברצון

אך כן שאמר ורבינו אונלג רוצה. ובזכות גסות הרוח הנזכרת, ובזכות

הפרוש שרצה להיות ברצון, לכן הנותנים על בית ורבינו רצה והכרת לו.

בזמן אשרן בעגר וכו׳ ובמזכרת שאחרי בית ורבינו כאשר ובזמר הגלל זו תלמו

(זכרים פ״ו) ובמסכת סנהדרין (ע״ב) נאמר המאמר הזה בשם רבא, אבל

בזמנים נקטו בלשון אחרת, שהוצאה שאמר ורבינו על הנביאים אחוה הלוני

והנביאים הבא מורו שלים שנפטר את הגלוים והוא ולאחר אלק על עזרת הלאמים

ורחבעם ובוה אלק והושב. והוצאה הלא אלק אלהי המלכים יגון על אזניהם

וגו הוא הלוצה שיטולו כולם כל שלאלהי כולם כל אחד במלכתו אבל

ירבעם לא נתרצה להיות בשלום עם אלק והושב מפני שהוא נהנה ברצון כל

שהוא וכל ישבת בבהמ״ק ורבעם והוה מוכרח לזמן, ובזה הלא ורצה

כולם שמלכת והושב הוא ולא חלוקה ממלכת אפרים, לכן לא

נתרצה להסיר גם את הגלוים: והנה כאשר הבטחת מאמרו של ר׳ נחמן

הנה לספר גם את תלמידותו והומבגלות שהוחשבים לפי מאמרו ר׳ נחמן

סתם הלא ב״כ ודע״ג (תוספות סוטין דף ב׳ ע״ב) הוא היה רבו ושיבת לגבאי

אחרי מות שאול, הוא היה עשור גדול, כי ורש אמבו כתב חרושת לנו שלא

ואומ״כ היה המאמר בספר דב״ב של שאול, לכן היה עשר נחמן כתב

הנה הפרק שהיה רגיל לשאול את הבונים והלכות מפני של שאול דע בזה

לכות והבונים, והוצא שאלות האודות על מחבו כמו שאמר (בהמון) כן אמר

פרק ד' משנה כח

לו סבסן. ואחרי למד אצל רבה בר אבוהו, וכמעט כל מאמריו נאמרו בשמו
משמו של ר' נחמן, ובשביל שרבו זה היה תלמידו של רב, לכן גברה אצלו תורת
רב מתורת שמואל; ויתחתן בבת ראש הגולה ושמה "ילתא" אשה חכמה אבל
מכורת חמה, קולה כרבה שנוגה במעשה, ושבה את טרחה ומשיבה, ומלאו את
כל משאלותיה, ואף להתפאר בדברת ראש הגולה קיבוצתו הרבה את
חכמת המחלוקת וכל חונותיה (קדושין ע') אשר ירש מאבי אבי שמואל ויובן
בטעם, כי המחלוקת הלא היא אחת מכמה תחבולות בית נשיאת הגולה, ועדי
גם כבוד ביתו והיו נשים של כסא מעשה רקמה ורקה פכושה על ברכיו;
אלמד שזכו הרב פרק ד' סעיף דבנים חכמים שהלו הם, רבה, ומרימרהו
ורבין גם בתפלת הכלל, ואחרי כל זה לא גבה לבו והנה ורבה ורבה
חטא עד שידא את נפשו בתשובה שאלו אותו! מעט את מצוותיו כרשעו, היה
לא התביש לאמר שאינו יודע מה שלא ידע, ואם טעה את הודה ברבים שטעה,
והוא שיתבך לבודו גם להכניע הכל; והנה הם השלשה ראשי ישיבות שהיו
בדורו, הוא ראש ישיבת נהרדעא, רב הונא ראש ישיבת סורא, ור' יהודה
ראש ישיבת פומבדיתא: בדורו הדנין של כבוד תורה אינו לא לאמר
להחזיר את העטרה הנכבדת, שהמאמר הרמון הנאמר של הרודף אחרי הכבוד
בא בורח ממנו וכל הבורח מן הכבוד הוא רודף אחריו אינו נמצא בשום מקום
אולם ישנו בנוסחאות אחרות, "כל הרודף אחרי הגדולה היא בורחת ממנו (עיין
תנחומא ויקרא) כן יש מאמר: כל המחזיק את עצמו קטן העגה מגדהו, וכל המגדיל

פרק ד' משנה כח כ"ט

את אמרו הקנאה מוציאין (ברבינו יונה) כל המחובר של הנשמה, נשמה בגוף
חוץ ממנו. וכל הבורא מן הנשמה נשמה מתחברת אחריו (ת"מ) וכולם
ומחפשים את בוראיהם של הפסוק "אזנות מבקש תשפילנו להעלות ותאוה"
(משלי כ"ג). ושלשה דברים מוציאין החלק שבחכם של הגוף ומה לנשמה:
והנה מה אף אמרו (סוטה ט) סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה
שביקשה לא ניתן לה ומה שהיה בידה נטלה ממנה, וכן מצינו הקנאה מה
שרצה לא ניתן ומה שהיה לו נטלו. את קין, את קורח הגדולה ושאר
המחלוקת של התאוות והגאות. וכן מצינו בעוץ שהרג את הבל אחיו ועל
שרצה להיות העולם כולו בידו. והנה נהיה לנע ונד, עשה רצה להיות
כהן-גדול ורצה לגדולה, בלעם רצה לקלל את ישראל והיה מוכרח לברך
כן ומה גדולה זה אמרו כל הבורח מחבר הרשעה, הנה בורחת
ממנו ונותן לו אפילו מה שהיה לו:

משנה כ"ט

הוא היה אומר, הילודים למות והמתים לחיות והחיים לדון
לידע ולהודיע ולהודע שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא, הוא
המבין, הוא הדיין, הוא העד, הוא בעל-דין, הוא עתיד לדון, ברוך
הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה, ולא משוא פנים ולא מקח שוחד
ודע שהכל לפי החשבון, ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית-מנוס לך
שעל כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך
אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים

פרק ד משנה כ״ט

הקשר בדוק היטב: בוסור - ר׳ אלעזר הקפר ממשיך ואומר כ״ט

שהדבר ברור וודאי שהילודים מוכרחים למות, כן להיות ודאי וברור שהמתים

בגופם הנם להחיות חיי כוח, כדי לקבל את חלקם בעוה״ב אם בשכר אם בעונש,

לכן נתן החיים בעוה״ז שיכשיר את האדם לדון, אם לעשות צדיק בחיים להיות=

אבל כדי לדעת ולהבין את תפקידו בעולם אם בשביל מה הוא נולד וחי, ולשם הידוע וכו׳=

זה גם אתה הוא צריך להודיע אותה גם לאחרים, שאינם מוכשרים לדעת

בעצמם מעצמם, וגם גם הוא עצמו מוכרח להבין את דעת אל הוא מחויב לדעת

אבל להתלמד מאחרים, ועיקר הידיעה הוא לדעת ולהבין הוא אל גבור

ונורא. הוא היוצר את כל היצורים, הוא הבורא את כל העולם מאין

ומאפס, הוא המבין את כל מחשבות בני אדם, לכן יכול הוא להיות גם

הדיין וגם העד, מפני שהוא רואה הכל ויודע הכל. ומשום שהוא בעצמו

הנהו הבעל-דין ותובע. הנהו גם כן הדיין שעתיד לדון על פי האמת

והצדק. כי לפניו אין עולה שעושה לאו שהוא לא כדין ואין שכחה

שע״י זה יכול להיות פסק-דין מעוות, ואין לפניו משוא פנים לשום אדם

ולא מקח שוחד מצד אחד, מפני שהכל מה שנמצא בעוה״ז הוא שלו, וגם מפני

שהוא לא צריך לשום דבר, לכן הנה החשבון שעושה עם בני אדם

הוא חשבון צדק: והרמב״ם ז״ל מפרש שאין באומן שהעשה חוץ לכוח

שוחד את פשוטו, כי אין זה ציור מקובל בדבר, אלא שאינו לוקח שוחד

את המצות והמעשים טובים של בני אדם, כדי לנכות מחובתם של

פרק ד' משנה כ"ט

עבירות שעשה אלו ושה ועשה ר' אלו התחרט עליהם. ואף לכפורה והיה

תמוה פירושו כי חלק בכמה מקומות שאמרו לעולם יראה אדם את עצמו כאלו

הוא חציו זכאי וחציו חייב, ואם עושה מצוה אחת הכריעו המצוות, ואם עו

זה עובר עבירה אחת הכריעו העבירות, אלמא שיש ענין בכמות העבירות

בחשבון. אם רק רוב מעשיו הם טובים, אולם לזה אמר "לפי" "שהכל לפי מעשיו"

כי אם לא בכמות בחשבון הנה זה רק כפשר לפי מעשיו: הלא אמרו חז"ל

כמו שעליו שאמר רבה"ע נעשה חשבון שהקב"ה אמר אלו כל בורא אומן

הוא", והכל ובטובו וצדק ובמתק הרבים שבאותה הכמות נאמר הכל,

ומן שכר ועונש דאורייתא, ובמניה וכן מותק באותו הגוף העבר הקבר

בטוח מיסורים ואף פרי רע. הדבר הזה מובן כן כי כשם שנעשה בא

אף אבל שאול את פיו, כי לו נשאלת כי אף בופשו לא היה רוצה לקבל

כן לא שאלו אותך אם אתה רוצה להקים חלפת אביו מאן להיו אלא הכל

מפני שאי אפשי רוב הם חוז עצר וגין, כי אין לך שמשפט בעולם שכל החיים

ויאמרו אלו חלי שום משגות, כן ולא גם גמנים שאתה מאשם את החיים ורוצה

למות ובאל כרחך אתה כן חי, כן אתה רוצה למות כאשר אתה חי חיים

טובים, ובעל כרחך בעל כרחך את מת, ומה תכל מפני שאין לך שום בצה של

עצמך, כן בעל כרחך הנך עתיד לתת דין וחשבון על כל מעשיך, ולא פרתה וגם

הדין שהיה מלך מלכי המלכים את מעשיך: ואמרו האחרונים במשנה

הזאת הנה כאן פירוש והמשך להמשנה הקודמת שאמר "הקנאה, התאוה והכבוד

פרק ה' משנה א'

מוציאין את האדם מן העולם הזה ומביא בזה אלו המאמרות והפירוש-ביאור:

פרק חמישי משנה א'

בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות -

- ביאור - מי הוא בעל המאמרים

והמשניות הסתומות האלו לא מצאתי בין כל המפרשים, רק הרב ר.ח.א. מירלין בהערותיו מביא את דעתו שכן מדברי ר' אליעזר בספר, פרק לא תשא בות דבר הזה, למה חלק המספר בשני פרקים ושנית למה הזה המספר מההתחלה שלו לומר הוא היה אומר "לכן נראה לי שהמשניות האלו נאמרו מפי המספר עצמו. ומה שאומרת שרבו שמר את כל המאמרים האלה ומה שלא פירש את שמו כמו שעשה בפרק ב' משנה א' ובפרק ד' א' ב' הנה זה מפני שהוא בעצמו אומרם ומסדרם. ולא מצא לנכון להזכיר את עצמו בשם כמו שהוא ר' יהודה הנשיא לכן אמרם סתם והקורא יבין אם אין שם של האומר בזה הוא המחבר בעצמו אומרם, ואלה המאמרים של פרקים ב' וה' כמו שהוא אחד מתלמידיו אומרם בשמו, ואם אחר אפילו סדרם הוא לא רצה לשנות את דברי בעל המאמר, לכן סדר כמו שמצא מפיו של האומר התלמיד הראשון, כמו שאומר "כי שמחתי ... ותשוב לתלמיד מרבו ... גדול ופתח של מצוות התורה והפירוש הגדול שדברו התלמידים

פרק ה' משנה א'

אולם יכול להיות שהמשניות המתאימות האלו הנן כאן כל המש-
ניות שבהתאם אשר לפי הכלל, שהם הן מתאימות ה' מספר אמרן: כמו כן
סתם משנה ה' אומר :- בעשרה מאמרות נברא העולם שמונה פס'
אין כתוב בספר בראשית, ויאמר אלהים" ואחרי שנברא האדם כתוב
ויאמר אלהים פרו ורבו. וזה גם כן שייך לבריאת העולם, מפני שבלי פריה
ורביה לא היה העולם קיים בכל תשע ובריאת האדם והתרבותו [illegible]
כתוב דהם מאמרות אבל בשמונים הם נבראו זה מאמר (ראש השנה לב ע"א
כא) הרי עשרה, אולם לפי זה קשה לשון המשנה האומרת בעשרה מאמרות
משמע שאשר פסוק אמר ה' ולפי דבריהם הלא אמר רק תשע פסוק, לכן [illegible]
ומפני הסברות של הרב ר' שלמה זלמן זצ"ל (בספרו [illegible]) [illegible]
המובא שהמאמר עשויה היא בריאת החשך שנאמר ויאמר אלהים [illegible]
[illegible] וזה נכון כי [illegible] גם כן [illegible] העולם, אולם [illegible]
בם בחשבון שאומרת פרו ורבו, ובמקומו חשב את המאמר של ויאמר אלהים
הנה נתתי לכם את כל עשב השדה, [illegible] דאמרו [illegible] כלום
לכן [illegible] את המאמר של בריאת [illegible] ואת המאמר של פרו ורבו [illegible]
ניתן [illegible] לקיום העולם, [illegible] שבהמאמר פרו ורבו לא נברא כלום [illegible]
[illegible] את הבריאה [illegible] : [illegible] כ"ל זה [illegible]
שנברא את העולם בעשרה מאמרות [illegible] [illegible] להבריא, [illegible]
[illegible] או שאמר כל [illegible] [illegible] [illegible]

פרק ה' משנה ב'

כלי ועם שלמותו לקחה זמן של ששה ימים, ומה שאמר התנא בעשרה מאמרות
ולא אמר בששה ימים נברא העולם והוא הלא הבא לדרוש בזמן זה, הנה
זה בשביל שרוצה להחשיב את מאמריו במספר עשרה לכן התחיל גם כן
במספר עשרה, והמאמרות הן כלשון בני אדם, כי התורה אומנו גם כן אומר, וכל
המאמרים שנאמרו ברשיות מלאכתם רצונו (ועל דבר שאמרו הוא) וכן הוא
דעת הראב"ם בפירוש הרשיונים של התורה, וכן הוא גם דעת ר' ז"ל, ואבן-עזרא
והרמב"ן: **משנה ב'** עשרה דורות מאדם עד נח, להודיע
כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא
עליהם את המבול; עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה
ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם
אבינו וקבל שכר כולם: **ביאור** - עשרה דורות מאדם עד נח
והם [illegible] תרגום שנה. ו' [illegible] שכל דור היו מכעיסים את הקב"ה הרי מאדם
שהוא מתחלת [illegible] עד אשר מלאה הארץ חמס בימי נח, כל זאת חכה עד
נח מורשים, ומזה צריכים אנחנו ללמוד לבלי להתייאש גם בזמננו שאף
שאנחנו רואים שאויבינו וצוררינו מצליחים, ואנחנו זה כמה שנים אנו
הננו נרדפים ונאבדים, ובפרט בזמן האחרון כאשר קם צורר היהודים הנודע
[illegible] אשר [illegible] להרג ולאבד את כל היהודים, רק [illegible]
האם נשכח את הכל, והאם לא באמת [illegible] כי [illegible]
[illegible] ששה מליונים יהודים [illegible]

פרק ה משנה ב

זכינו לראות את מפלתו כמפלת המן בזמנו, אבל בכל זאת השאיר
את הירושה הרעה לדורו להרוג את היהודים בכל מקומות מושבותיהם
כי הוא הראה לכל העולם, שאם ישראל הוא הפקר, וביכולם לעשות לו רעה
בתנאים של כל אומה ואומה, ולא סמך זה הרשע ועצמו גם בדרך שני
במצות של המן, שהתחיל להשמיד את כלו עין בעין ולא גבם את היהודים
עד קבוץ הגלות, הוא צמא ונשא להושיב היהודי, שנאמר שם בתורתנו
כל העושים יהיה בגדלתו והוא הנה במאת הרשע כמאמר חכמינו
כל המיצר לישראל נעשה ראש, כי הוא הנה כמאמר הראשי העולם של
היושב. אבל לעומת זה נתמלאת גם המאמר הזה של החכמים שאמרו
"תפשת מרובה לא תפשת" ומוג גבורתו ומלכותו אבדו היהודים
בו והשטן. ומאחרת התחילו בחוכו ישראל להשיב להם
בגמולם, עד שנפלו והוכרחו לעזוב את ארצנו לגמרי, ואז נעשה
מדינת ישראל לתחיה, וזה נעשה הקב"ה, והוא האריך אפו על הגוים
הצוררים עד שנתמלאה הסאה: ומזה עלינו רק להודות לה' ולומר יהי
שם ה' מבורך על כל הטוב שעשה לנו כי ... את חסדו ואמונתו
שמפוזרים הצריכה והקיבוץ, ... של ... של כל העולם
ביום הסובבים אותנו מכל צד ומחלל; נהגו לא ... אולם אחרי המבול
שהקב"ה במבולו נשבע שלא להביא עוד מבול וכיון של הדרך, אבל העולם הוא
עוד כזונים והשלום ... את ... יהודה ... של המשפט הטובים ...

פרק ה' משנה ב' ג'

לפעמים, כי כמו שאין צדיק בארץ אשר יעשה רק טוב ולא יחטא, כך אין רשע
בארץ אשר יעשה רק רע ולא יעשה אף דבר טוב מעולם, והנה גם אלה הלא היו
להם מעשים טובים. והוא משום זה ימסר את שכרם במעשיהם להתקדשם, וזה
בדבר גמור, כי הלא הוגים היו בתורה כמו הדורות שלפני המבול, רק
נמצא מהם פגם בדעותיו של מבנהם לכן מגיע להם את שכרם. וזה היה הענין
שעליו נאמר בספר את שכרם: במשנה הדורות האלו היו שמות שנה, וזה ענין
למדנו, שבמשנה דורות הראשונים היו השנים ותם קצנות, רק אחרי המבול
כאשר ב' ספר את השנה, וחלק אותה על פרשה חלקים כמו לחומש ולתורה
להם שהיו כלם על לחורבן, וכל חלק מהם משלשה תקשים עד נעשה השנה
מסודרת:- משנה ג'. עשרה נסיונות נתנסה אברהם
אבינו ועמד בכולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו:

בנוסף:-. כל הנסיונות מנויות בפרקי דר"א (פרק כ"ו). א) להוציא
לאור - כשבא ר"ל למלוך כבשן האש ב) לך לך. ג) ורעב כבד שם
שמתחילה צוה הקב"ה אותו ללכת שם, וכאשר בא שמה והנה רעב כבד שם, ובא
צאת לו התחנונה ד) אח"כ לקחו את שרה אשתו לפרעה. ה) אחרי נשבה לוט
בן אחיו והוא מוכרח לצאת למלחמה נגד ד' מלכים עם מאה אנשים
שהיו אתו. ו) הבריות בין הבתרים שאז אמר לו ד' "ידוע תדע כי גר יהיה
זרעך". ז) הכריחו לגרש את הגר עם ישמעאל בנו הבכור אשר אהב אותו כי
הלא אמר ה' לו "ישמעאל יחיה לפניך". ח) המילה. ט) כאשר נלקחה

תוס'

פרק ה' משנה ג'

שרה לאבימלך. י) עקידת יצחק: ר' יונה אומר: מונה את ברית בין
הבתרים, ומונה את קבורת שרה. שנתנו הבטחה ב' שלא לתת לו את כל
ארץ כנען, היה צריך לקנות מקום לקבורה שלה בדמים יקרים, הרמב"ם
בפי' אינו חושב את כבשן האש שנזכר שם לא נזכר, ונכנו במדרש. בן הרמב"ם
בפירוש של יום שלא בכוונה הזמן "אשר או ואלה כמולך" חושבים את הנסיון
הראשון שהיה אברהם נסתר במערה י"ג שנים כמו שלא נזכר במקרא:
ולמה היה צריך הקב"ה לנסות את אברהם עשר פעמים, הלא הוא יודע
מראש שיעמוד בנסיון, ולמה נאמר שלא יש כן נתן לו את התורה
לבחור את הלא הוא כי בפעם שלא היו בא פעמים, אלא להראות
לכל העולם שלא לחנם אהב אותו ה' ובחר בזרעו אחריו, ואף
לחנכו ולהרגילו עם אמונתו בה' כי נתנה גדולה כל כך שאין לו שכר
בעולם הזה כמו שאם בנפשו ואין להתאוון על שלא אכף:
משנה ד'. עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים
ועשרה על הים, עשר מכות הביא הקב"ה על המצרים במצרים
ועשר על הים, עשרה נסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר
שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי. - בפירוש
עשרה נסים אלו הם עשר מכות שבאו על המצרים, ולא באו על בני ישראל
שגם הם היו בתוך המדינה המצרים. כן נעשו לאבותינו עשרה נסים על
הים בקריעתו. א) ונבקעו המים. ב) שנעשה הים של י"ב שבילים כפי שנאמר לגוזר

פרק ה' משנה ב'

יבש לבש. זה הוא [illegible] מפני שהם היו מקבלים כולם בשבילו אותו, כי אז הייתה

המכה המדברת הרבה מאד, כי הלא בנ"י היו אז עם נשים וילדים צריכים עד כ"

אנה כשלשה מאות נפש, וזה כנראה בתחילתם לצורך ים-סוף לקבורין. ג) שנפשו

האוים והיו כבכבלים [illegible] הכשטים אלו את טלו, ד) שנעשה הים כמו [illegible]

טול בשדרות סדורות, ה) שנעשה שבילים רבים [illegible] כדבריש ובנ"י הלכו

ביבשה. ו) והאוים שנפשו לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות וזה כמו

מלה תהיה חלקה ולא [illegible] בגלגלתם, וזה כדבריש "אחת [illegible] ים ג)

שאותה נחלקה: נשתנה בדבריש [illegible] המצרים [illegible] כדבריש ונהפכה

[illegible]. ח) [illegible] המצרים נשקעו בהים הנה גם נבקעו משברי האוים הנשארים

ואברו [illegible] שהיו עדים לגדולים. ט) [illegible] להם. י) [illegible]

[illegible] ובכן [illegible] המצרים במצרים ועשר על הים

[illegible] כולם [illegible] בנ"י במצרים, והנה [illegible]

במדבר [illegible] פעמים, [illegible] עשר פעמים (אלו הן א) [illegible]

אין קברים במצרים? וכו' ב) [illegible] על מים, ג) [illegible] בנ"י. ד)

באו אמר משה לא תותרו ממנו ולא שמעו ונותרו. ה) משה אמר שלא [illegible]

תלקטהו ביום השבת ולא [illegible] והעם לא שמעו ויצאו מן העם ללקט, ונכתב

לו להוכיח [illegible] של יום השבת, מפני שבאמת [illegible] להבין [illegible] להבדיל

את יום השבת [illegible] יום השבת [illegible]

[illegible]

פרק ה' משנה ד'

ומפני זה הוא היה יום כפל הימים של השבוע, ושם תאמר שהיום הזה
היה מספר שלהם מבריאת העולם אשר בו שבת ה' ממלאכתו, הנה זה דבר
בלתי אפשרי לחשוב כמה אלפי שנה אשר בהם היו גם תמורות גדו-
לות כמו המבול, דור הפלגה הפיכת סדום ושיעבוד מצרים, אשר בודאי
לא נתנו להם המצרים מנוחה גם ביום שבת. הן אמנם בספר הישר
מסופר שמשה רבינו השתדל אצל פרעה שיתן להעבדים יום שבת
למנוחה, ובאמת נאמר שהיום הזה היה יום השבת, אבל כיון שהבריאה
נושנה לפרקים אחדים ובודאי נעלם את יום השבת, אחרי שכבר עברו ימים
מאורע והאותות שנה של הימים. לפי החשבון הפשוט כאשר יצאו
ממצרים היה למשה שמונים שנה ושם נולד היה אהרן פ"ג שנה
ויוסף, כאשר משה השתדל אצל פרעה כבר היה לו כשמונים שנה.
לפיכך ודאי שכבר עברו כמאה ושמונים שנה עד אשר נתן להם המנוחה,
לכן אי אפשר לומר שאמר יום שבת אשר הוא לאחר שנים רבות לפי
הימים האחרים של השבוע, כי הלא לא נצטוו עוד לאחר שהיו בברית.
האין צורה הקדה למשה ביום השישי, שלקטו לחם משנה, כי למחר לא ימצא
להם מן, מפני שהוא יום השבת אשר בו שבת אל מכל מלאכתו בבריאת
העולם, וזה אמר להם משה, "הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר"
אבל לא רצו מן היום הראשון, לכן יצאו מן העם ללקוט ביום השבת ולא
מצאו, אז הכירו וידעו כולם שהיום הזה הוא יום השבת, ושמרו אותו ובשמו

ושומרים את יום הקדוש הזה. ומה הוא הנכון שלא הזמינו בה"ג שאמר אליו
משה להיום האחר הוא יום השבת אשית ומי בסשלות; ו) תבורת
הבשר והשלו, ז) המגל, ח) במחשוננים, ט) מכשפים, י) וגם שלו ליום של
תבב; המאמר הזה מכוון של כבפית הטובה מבנין יהושע, והו כמדת שלר
ובם הזמ מדת הקשה. כי זה הוא נוסב את מברכם של פעמים ומקל בשכבו
את השער של ושכה בוכות ובין נסו את הכשה שלש פעמים ובכל אלו את
רצונם לבסוף לא שמעו בקולו:- משנה ה' עשרה נסיונות
נעשה לאבותינו בגלות המצרים, גם הפולה משה אכיח בשר הבקר
לא הסרות בשר הקודש מעולם, ולא נכשה מאלה דבורת המזבחות
לא שורר עצי לכהן גדול ביום הכפורים, ולא כיבו הגשמים את
האש של עצי המערכה, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן, ולא נמצא
פסול בעומר ובשתי הלחם, ובלחם הפנים, עומדים צפופים
ומשתחוים רווחים. ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, ולא אמר
לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים: ביאור

לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. כי לפי הסדר יום אשה מעוברת
מתאווה לאוכל דבר מכילה ופנינו מרגשת אותו, אם אינה לה לכר של
הולד אשר בקרבה, ואם הוא לא תרבה מאוכל אותה אוכל צא, ואם
תאווה לבשר קודש אשר הוא אסור לה והיו עוד לאלפות תאוותה
הלא הוא נעשה סכנה לה ולהולד, והיה הנס שמעולם לא התאווה לבשר

פרק ה משנה ה׳

הנה, ואף שהלפחות שכן כשרה בו, הרי הנס שלא [illegible] שלא עולה.
לא נצרכים לנס לזה הלשון הוא להראות, אולם המפרשים יגדלו בפירושו
אומר, שאף הריח כן בבריחה ורוצה בבשר הזה הוי כשתין להפילה, אלא
עדיין בשר קודש אולם הכפורים שבאו עוברות ואף לפי כן אין הנס גברי
תה [illegible] הכפורים לאכול שפילה המעוברות (יומא פב׳). ועכשיו לפרש
לא הפילה אשה, מפני שאלו היו רוב הנשים שעוברות סובלות בתחילת הריון
את הריח של בשר, והנה הנשים שבאו לבית המקדש הריחו את ריח
הבשר של הקרבנות, אבל אפילו לא נעשה לזה ועוד אף שמחה מהן: ולא
הסריח בשר הקודש מעולם, אף״פ שבשאר [illegible] לזמן [illegible]
ולילה אחד ובואו [illegible] היה צריך אפילו הסבר להתגבר [illegible]
אולם [illegible] הנס לא התקלקל: ולא נראה זבוב בבית המטבחיים שבו
בו שם הרבה: ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, כי אם
כבר היה אסור לו לעבוד את עבודת הקודש של היום, [illegible] וכדי
[illegible] של המעשה לא [illegible] עשה לו: ה) ולא כיבו הגשמים את האש של
המערכה שהיה תמיד שם: ו) ולא נצחה הרוח להטות את העשן את
עמוד העשן העולה מעל המזבח, כדי שלא יפריע את הכהנים מעבודתם:
ז) ולא נמצא פסול בעומר, כדי שיעבדו בזמן ושאפשר להגיע
[illegible] בשתי הלחם, ובלחם הפנים, כיון שהם נאסרו להעשות [illegible]
ולחם הפנים שאין [illegible] דומה לשבת וכו׳. ואם נמצא בהם פסול, [illegible]

(תמיד)

פרק ה' משנה ה'

השולחן רוב בלוחות הפנים כל הצגנו:ח) בין היו מחזיקים כל הדם במזרחה צפופים ר"ל דחוקים אחד לשני עד שנראה לא נגעו רגליהם את הרצפה ובכל זאת כאשר שמעו את השם הנזכר מפורש ולכן אפי כבן [illegible] גדול בזמן הני פורקין היו כורעים ומשתחוים שתפס [illegible] מקום מכבודה ונפלו על פניהם שלבה [illegible] צרוך ולכן מעט עם מהשתחווה; ט) לא הזיק נחש ועקרב בירושלים כאשר עלו לרגל ושם היו גם מרבחים לזון תחת כפה השמים, כי לא היה די מקום בהבתים, ומשום כך לא נעשה להם שום נזק רד, ונקטה המשנה נחש ועקרב, מפני שהם רגילים להזיק את השנים אל השער כן היה מקום בשביל כל התורחות הבאות לרגל, וזה משנה את שני הנסים שהיו בכל הדור ורושלים להנסים שהיו בבית המקדש, מפני שהיו גם כן בו בשביל בבית המקדש שעלו בשביל לרגל; וישנם אומר שהיו עשרה נסים בבית המקדש חוץ מעשרה השתם שהיו בירושלים, אם נחשוב לשם את [illegible] פסול בשתי הלחם ובלחם הפנים לשני נסים לחוד; עולם לפי [illegible] היו כל הנסים המלה אך ורק בזמן שכל עבודות הקודש היו כמצותה, כי לא ניתן לומר שגם בזמן פרצה שלינה את המזבח ובזמן מנשה ואמון אשר לא גם את פסל המשרה בבית המקדש, ואמרם בזמן הכהנים הגדולים הרשעים שהיו בבית השני כמו [illegible] ושלם [illegible] להם נסים כאלה ובזה נתורף הרבה קושיות הנה בירושלמי (הוריות פ"ג ובזמן יו"ד) מקבו שלכהן הגדול [illegible] בן גוריון מצפורי, בן נעה שראה קרי, משום שלא היה [illegible]

תרל"ג

פרק ה' משנה ו'

לא היה ראוי לשבועה ולא נאה לו נס, כן יתורץ זה שלמדו הרמב"ן (והמפרש)
שאפשרו התגלות נסיות כמו למשל - עשו מכבן נגדל, וזה שלא יוצא מפלא
המחאות, כמו חלב דולים קשר ושמן לא נשרה וין ושן ושם, וגם נס משנה
הלשון של וכן למודים שונים, כן שאמרו כמו למשל הסכתון מבשר העלוף
נשו שלחנות של נסי במוצא הרבש, למען ישגבו את הבשר שונות שהם
לא נסריח (יקלים פו"ה), וזה הנה כמו שפירשנו שהוו שמים שלא משו להם
הנוטים משנה ו' - עשרה דברים נבראו בערב שבת
בין השמשות, ואלו הן פי הארץ. פי הבאר. פי האתון. הקשת
והמן והמטה והשמיר, הכתב והמכתב והלוחות, ויש אומרים אף
המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף
צבת בצבת עשויה: ביאור: עשרה דברים אלו שבערב שבת ואו המושב
נברא כל העולם ובזה היו הסכים בו כמה דברים, וכן להשלים אותם
בשעת השלמה נבראו בערב שבת בין השמשות, בין השמש שהוא יום ובין
השמש השוקעת. וזה הוא הזמן של התחלת הערב, כ"א בשעה שלא שקעה
השמש לגמרי, כי אחרי שקיעת החמה כבר שבת, אשלמה כבודו.
פי הארץ ר"ל הן הפתח שנבראה להבליע כל הדברים הנבלעים
לתוך הארץ, אבל לא היה זה שום דבר כי להבליע בו את העולם
כולו והיה ראוי שזה לכן נברא בערב שבת, אחרי שכבר נברא את
כל הדברים הטבעיים של טבע העולם, גם דברים הנוצרים לנס

פרק ה׳ משנה ז׳

הן לטוב והן לרע את הבריאה כולה. לכן ברא ה׳ את פי הארץ ר״ל שבעת הצורך תהי׳ תפתח את פיה לבלוע מה שנמצא עליה, וזו היא כצורת מפלצת וזו הרגש, ובזאת עשה הדבר הזה בפעם הראשונה לקרח ועדתו, כי מתחלה נענשו הבריות במבול מים, ובדור הפלגה ע״י בלבול הלשונות והפצתם, וזה שאמר אלא כדי שיהיו בריאה חדשה ר״ל שהקב״ה השתמש בזה בפעם הראשונה: ופי הבאר, כי המים היו רק דוממים והבריות שלפי כשר נתנו בני אדם ושתו שגם גם במקומות שאין שם נהרות ומים ושתו ממנו, הם ובעלי החיים גם את כשם הקב״ה ברא ובראו פי הבאר ר״ל שבכל מקום במדבר אין יחפור ותצא כמו פה, ר״ל אותו אוורת יפתח את הפיות של הבאר המונח על המים את ומצא ים מים, והמקום שנפתח הזה נקרא פי באר, כי מקום המים נקרא באר: ופי האתון. כל המפרשים מפרשים שכוונת התנא הוא על האתון של בלעם ועל דבריו שדבר עם בלעם, וכמה והרי התקשו איך זה חן האתון במשפים וחכמים אמרו שכן, ותרצו אשר באמת לא נבראה האתון בתחלת בריאת העולם, רק הקב״ה ברא את הנס הזה שהאתון למחלה מדבר הדבר בערב שבת בין השמשות, וזה מתאים לפירושו של הרמב״ם ז״ל שהמשנה באה ללמדנו „שאין חידוש כלל אצל הקב״ה בכל עת, אלא מתחילה הטביע בטבע הדברים שיהיה מה שיהיה, הן מנהגים טבעיים והן מנהגים נסיים״ וזה שאמרו בערב שבת בה״ש

תרט

פרק ה משנה ו

ברוח זו רצה, לבאר את קרח ועדתו לדבר שתפתח הארץ לפתחן
ותדבר, אולם הם וגם אינם אלא שהיו אבן וחומר את קללתם ואת
הכרזה. הם הנה אוך זה חוהאתון אלפים ואלפי שנות שנה? הלא
יפה אם מדבר, הלא אם ברצון ה' נראה שאתון לדבר בלשון אנשים,
אמור לו ונראה ברצון ה' להיות כמה אלפים שנה? ואם כן הוא
רוצה שהקב"ה ברא דבר שאת בה"ש את שינוי הטבע לזה שרצה
הלוא אין שום דבר שיהיה נגד רצונו, ואין דבר שלא יהיה אם רצונו
בזה, ואם כן הלא תמוה למה בכלל היה להקב"ה לשנות את הטבע
הנראות כי כמה שאתון תדבר בלשון בני אדם, הנה כל הניסים
שעשה הקב"ה לאבותינו היה כדי לגלות את שמו והודעת גבורתו שהוא
שבחר בו, אבל לאתון אמרה היה הנס הזה, ואם נאמר שזה היה
כדי שבלעם ושרי מואב המלווים אותו יראו ויכירו את כחו וגבו-
רתו של הקב"ה אלהי ישראל, הלא הנה בלעם היה נביא אומות העולם אשר
פנים ידע והכיר את ה' באמרו אל בלק "הנה באתי אליך עתה היוכל
אוכל דבר מאומה, הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר (במדבר כ"ב)
ושרי מואב נשלחו על ... זה שראו כולם שה' נלחם להם להלחם, וזה שראה
בלק מה שעשה ישראל לאמורי, הם שני הגבורים הרי שכולם סיחון ועוג!
לכן נראה לי לפרש שהכוונה החכמים באמרו פי האתון, על גבורה אל-
חוה ושמחה, כי הלא גם להם יש פרורים אלה. כאן נבואה בבלעם, ...

פרק ה משנה ו

נצורת החמור, גמות הפרה ובן האשה, ואת הכח של הדבור שחלק ברגע ב' מתבלבלת בין השאלות. ומה שנקט פי האתון ולא בהמה אחרת יכול להיות בשביל שהן טמאים, מפני שכל הדברים הראשונים נקט פי הארץ ופי הבאר. וזה כלשון הפסוק שנאמר ותפתח הארץ את פיה, ופי הבאר הנה זה על פי המאמר כמו שכתבתי. לכן נקט גם בהתדבור של החיה והבהמה פי האתון כלשון הפסוק ,,ויפתח ה' את פי האתון, והטעם השני הנה ועל של באות של דבורה של האתון ")) פשוטו כמשמעו שה' עשה נס והאתון דברה כבני אדם ש) שהאשת האתון לא דברה ולא אמרה כלום לבלעם, ומה שכתוב ויפתח ה' את פי האתון, זה היה הכל בחלומו של בלעם, הוא ראה בחלומו שהקב"ה הראה לו ללכת עם אנשי בלק, וראה בחלומו שהוא רוכב על אתונו ותלחץ את רגלו אל הקיר, וראה בחלומו שהכה אותה ובן האשה (מדברי הרב החכם ר' אברהם אבן עזרא שאבות של טעמה גמון) ולפי דעה שני, ויפתח ה' את פי האתון והיא דברה בלי שונה רק נוצרה ובלעם שידע והכיר את בהמתו, הבין את נאמרתה, שהיא כמו שמגלת אותו למה הכיתני, הלא אתך מכיר אותה, כי לא הסכנתי בזה. עד נפקחו עיניו וראה את מלאך ה' אשר דיבר לו ולא את נצורת האתון, וכל זה עשה ה' כדי להראות לשכרו מפני שגם בלעם אינו יכון לרצונו לעשות מה שרוצה, והנה כאשר הלחיצה של רגל הבלעם את רגלו של בלעם אל הקיר ונצורתה הוכחות שמופת לשכרו מפני זה

פרק ה' משנה ו

של בלעם, שאפילו אתונו יכולה להתווכח אתו בכבודו ה', לכן נברא הפה
במשנתנו את גדולת הדיבור של בעלי החיים על שם התכלית, כי אם
בהמה וחיה לא תפסיד מאום חשוב בהתנהגות כאתונו של בלעם, ומאפשרת
גם כאילו לדבר, הנה גם הנחש לפני חטאו של הנחש דבר לחוה ב-
לשון בני אדם, ואם תאמר שגם בו נעשה ה' נס לשנות מדרך הטבע, הנה לנו
את התורה, שלא נשאר שום דבר נגד מצות ה', נשמרת השמירה לאת הפה
ולדברות את הטבע בדבור דבר רצה, הלא זה הוה יכול להכשילו בדבר
טבעי שלא להרבות עוד כי שלח מדבורו הוא הנחש מסות להדבור של
מצות ה', ואם נאמר שבאמת דבר הנחש נגד העולה, הלא סוף הוא צריך לה
וזה מפורש בהלכות בו שמפורש של נחש הלך ושפר חמרו, אלא גם כן
דבר הנחש בלשונו אשר חוה הבינה אותו, כי יש שאומרים שאדם וחוה הבינו
את שיחות החיות והבהמות*: כן ברא ה' בערב שבת בה"ש את הקשת
שנראה בענן על ידי הנוגה של השמש שכנגדו, וזה לסמן שלא יבוא שוב
מבול מלבוש החטא ורמזים לנו את הגוונים והצבעים שובע הכבוד
דבל מתחת הנה השמש מפרדת את הגוונים והצבעים לבן והנה זה מתאים
מרוב צבעים: והמן. הוא הטל שירד במדבר ארבעים שנה כפור לכל
ככל בני ישראל ממצרים עד בואם לארץ ישראל; והמטה, י"א שבו נעשו
הנסים של מטה של משה, וי"א של מטה של אהרן שציץ ופרח ועלה שקדים
ביום אחד, של כל פנים הוא בנוי שבערב שבת בה"ש נבראו הנה

*עיין בזהר
עצה בכבודו
והנחש היה
ערום

פרק ה משנה ו.

לשנות את הסדר בצורת הכתב והמפרשים להבנתם כולל; והשמיר יש לפרש שהוא עוף ודבר, ויש לפרש שהוא אבן אחרת קשה (גמרא), ויש לפרש שהוא מין תולעת שחותכים בו דברים קשים כמו אבנים, כי על כל הפירושים יש כוונות מפסוקים כמו שאמר ושית זה עוף ודבר, ובפירוש שאמר (ירמיה יז) כשמיר חזק מצור (יחזקאל ג' ט'): והכתב הן צורת האותיות, והמכתב זה חקיקת האותיות באבנים; והלוחות של אבן ועשה שאותם היו חרותים על ידי הכתב והמכתב עשרת הדברות, ואלה השלשה לדבר אחד נחשב; ויש אומרים אף המזיקין, ר"ל דברים המזיקים לבני אדם, כמו התופעות המשונות של החולי של הטבע ורבים מהם מתפשטים על גופם מחלות שונות, וזה שאמרו (ברכות ו) שאלמלא נתנה רשות לעין לראות אותם לא היתה בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין הללו; וקבורתו של משה רבינו ע"ה, הגוף המוכר שזה נקבר, ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה; ואילו של אברהם אבינו ע"ה, גם בזה יש לתמוה הלא מבריאת העולם עד עקדת יצחק היה ואותו מתקיים שנה, ושוב זה חי הזמן כל כך הרבה שנים, ומה גם שלא נאמר שהיה שחוט בעצמו כל הזמן שזה הוא חוסם בלי אוכל, כי מה הוא שהתכוונו להביאו לאותו, לכן היה זה על ידי נס שאילה מבין השמים; שוב נשאלת השאלה למה היה נחוץ נס גדול כזה, התסר אילים היו לאברהם? ועוד תמוה מה שנאמר "והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו": מה הוא פירושו של אחר? לכן נראה לי לומר שבשמת נברא

פרק ה משנה ו

במערב שבת בהשמ"ש איל אחד שיהיה מזונה מהמזונות שנבראו בשעתו
היום בגוף מפני שענין היו משונות ומבדלות לכן נאחז בסבך בקרניו
כי לא יכלו להוציאו עד שבא אברהם אבינו והוציא אותו מהסבך.
והקב"ה שינה את הסדר בתחלת הצרה כדי שיכולו ... לא
העקיב אברהם את בנו, כי הוא נתן לו תמורתו את האיל הזה.
כי עולם מאז היו יכולים לחשוב שאברהם לא העקיד את יצחק בנו
למרות צוויו של ה', מפני שהם לא בנו אהבו. אבל לא ידו האיל המשונה
שזה סוף לא היה יכול שיתכרכו מהסבך, כמו כולם לא העקידו מפני
ה'. וזה הוא כוונתו של בעל המאמר במדרש (פרק ה), שכל שהאיל הזה
הראשון ואחר שהאיל נח והאיל שהאיל אברהם אבינו תחת בנו כולם
ענינותיהן נמצאות לפרסומתן, ר"ל שהענינים שלהן היו משונות מאלה
כאלו שהיו נבראו מקודם לרצונותן, כן יכול להיות שהאיל אחר נברא
שהוא נברא מאחר כל הברכות: ויש אומרים שאף צבת בצבת עשויה
ר"ל הקב"ה ברא בערב שבת בה"ש את כל יתר הדברים הנחוצים לקיום
העולם, כמו הצבת הראשונה שבלעדיה אי אפשר לעשות שום דבר שבו
חברת לכן הפסוק יש נמצאין לכן הלמה. אולם הקב"ה [illegible] את הצבת
כך לדוגמא, שהקב"ה ברא את העולם וכל הדברים הנחוצים כמו שאמרו
חז"ל על פי הסדר. והבדל בין המעשה-נס ובין הדברים האחרים הוא מפני
שהמעשה-נס נבראה ונמצאה כל הבריאה בצורת הדברים האלה.

פרקה מזיתה ג

שמונה, ולפי הוי מוארכין השלום ד' את הברוסה קבל הדברים הנחוצים
לקנות השלם הגשמי, ומה שכתוב וכל שלהים בונים הלבנים מלאכתו חסר
שלוש ושבות בונים הלבנים מכל מלאכתו. מלאכתו הם הדברים שנבראו
בצורה אמוראות וכל מלאכתו הם הדברים שבהם גמר את הבריאה של
פרי הוראת-קמח הם צורה הדברים, ולפי הוי מוארכים דבר הדברים
הגשמיים הנחוצים לקנות השלם :- משנה ג' שבעה דברים
בגולם ושבעה בחכם, חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו
בחכמה ובמנין, ואינו נכנס לתוך דברי חברו, ואינו נבהל להשיב
שואל כענין ומשיב כהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון
ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומודה על האמת וחלופיהן בגו-
לם - ביאור - גולם נקרא מי שלא מפותח, הוא כלי להיות גם
בעל כשרונות וגם מטבעו אינו טפש, רק שהוא אינו מפותח ואין
לו שום מושג בהלכות דרך-ארץ, שאינו כמו הבהמה בשכלתנו
ללמד שעתו את עשי הכלים שבהם והיה וכל לדעת לבין אנשים
שוא ותפסתה לאט לאט ויהיה כמו עדם, כי בהוויתו בין אנשים לו-
מד קבל פסום אינה מודה בדרך-ארץ, לכן פתח בגולם ומנה את
הדברים שבחכם. ר"ל שהגולם צריך קודם כל ללמוד מחכמים את
שבעת המדעים האלה, ואז יהיה כמו לגבי החכמה מעשים:
חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין, ומה הוא

פרק ה משנה ז

כל גדול מצד החכמה לחשוב את כל אחד גדול ממנו. לכן אם נשאלה
אותה שאלה, אף אין נפקא מינה להשיב על השאלה, רק צריך לחכות
עד שישיבו המסובים כל אחד את דעתו, ואח"כ יחוה גם הוא את דעתו
שנאמר וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה, ודרש את הפסוק
הות ושדוש לא דבר משה בעצמו, אלא מפני שחלק כבוד לאהרן אחיו
גדול ממנו בשנים (חגיגה [illegible]) ובאמת אף על פי שהחכם [illegible] שאינו גדול
ממנו בחכמה אבל הוא והתר גדול ממנו בשנים, גם כן לא נפקא מינה לה.
יש שהוא מדבר לפני הגדול ממנו בשנים, כמו שעשה משה לאהרן: החכם
אינו נכנס לתוך דברי חברו רק מחכה עד שיגמור את דבריו, גם
כי מלמד אותנו אהרן הכהן, ששתק עד אשר כלה משה מלדבר
כמו שכתוב "הן היום הקריבו" וכו' לא אמר כלום עד שגמר (שם) והנה מה
שאמר ר' שמעון בן יוחאי (ספרי סוף בהעלותך) אמר הקב"ה יצאו [illegible] דבריו
מה תלמוד לומר אלא שביקש להכנס לדבריו ואמר להם המתינו עד שאדבר
נמצא שאין אדם נכנס לתוך דברי חבירו כדי שלא יבלבל אותו: החכם
אינו נבהל להשיב על שאלה אלו יצא [illegible], כדי שהתשובה תהיה
מתאימה לשאלה והנה מה שאמרו (תוספות סנהדרין [illegible]) חכם
שאינו מן [illegible] עד שיתיישב בדעתו, [illegible] מכבר
נזהרה, [illegible] החכם [illegible] את המסובים [illegible]
[illegible] נפקא מינה להשיב בדבריהם, עד שירגיע [illegible] את [illegible] דבריו

פרק ה' משנה ז

החכם אם יש לו לשאול איזה שאלה, אז הוא מתאים את השאלה, כי
בזמן שחבריו עוסקים בענין אחד ושאלתו היא מענין אחר, אז הוא מחכה
עד שיגמרו את ענינם, אבל הוא משיב כהלכה, ר"ל שאם אחד מחבריו
שאל דבר שלא מן הענין, אז הוא צריך שלא ישיב לו כהלכה לפי השאלה הזאת
להשאירו בלי תשובה, מפני שמפריע ומשך הענין שהם עוסקים בו ורק
ושאר לגמרי בלי תשובה. וזה שאמר ר' חיים לר' פנחס "כי מקורבו
ועיין במסכת שבת לא' ובשאילות במסכת אחרת, ר"ל אם ישאלו
בענינים אחרים שאינו עוסק בהם; ואם באו לפני החכם כמה שאלות אז
צריך להשיב על הראשונה ואח"כ על השניה. וכן הגמרא ר"ל בסדר גמור
לא לבלבל מפני שאז יבולבל גם השואל, ולא ימצא את התשובות את
שאלות נכונות, ושוה לזה הנה רבקה אמנו שהשיבה לאליעזר על ראשון
ראשון בת בתואל אנכי, ואחר כך אמרה גם תבן גם מספוא וכו'; ואם
בכלל אין לו תשובה על איזה שאלה של חבריו, אז הוא מודה ואומר שלא
שמע מרבותיו בדבר זה, ואם יש לו תשובה מדעתו הוא, אז גם כן צריך
להגיד לשואל שזו הוא בדעתו הפרטית, וזה כמו שאמר משה רבינו
להטמאים ששאלוהו על דבר הפסח. המתינו עד שאשאל את ה' (ספרי בהעלותך)
ומודה על האמת, כי גם הנשיא הודה ואמר "כן בנות צלפחד דוברות", ואם
חברו מראה לו בהוכחות ברורות שתשובתו אינה נכונה על פי השאלות והגם
לכך, אז הוא צריך להודות לזה ולא להתעקש על דעתו; ומתוך כך

תכג

פרק ה' משנה ז' ח'

בגולם, ר"ל מי שרוצה להשאר גולם, ומשה את ההוסף שנוסף לו ועצלו לשום חכמה ומעלה, והיה מבודד מן האנשים האלו ולמד שום מדה מבק-... ונשאר גולם כל הימים: - משנה ח' - שבעה מיני פורעניות באים לעולם על שבעה גופי עבירה, מקצתם מעשרים ומקצתם אינם מעשרים. רעב של בצורת בא, מקצתם רעבים ומקצתם שבעים, גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת בא, ושלא ליטול את החלה, רעב של כליה בא; דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד ועל פירות שביעית, חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה, חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם, גלות באה לעולם על עובדת אלילים ועל גלוי ערוות ועל שפיכת דמים ועל שמטת הארץ:- ביאור - פורעניות באות פרעון לפי העבירה פורע ומעניש במדה זה שחטא על פעולתו, והנה שבעה מיני פורעניות לכות באים לעולם בשביל שחטאו על שבעה גופי עבירות.

א) הפרשת מעשר ללוים זה חוב גמור, מפני שהם לא נטלו חלק בחלוקת הארץ, לכן אם חוץ מפרישין ואין נותנים להם את המעשר המגיע להם על פי משפטה, ובזה הם מרעיבים את הלוים, לכן הקב"ה מעניש אותם כמדתם ברעב, אולם כאשר הרעב יכול להיות על ידי כמה סיבות, לכן הנה הסיבה גם כן לפי המדרגה, אם הוא מקצתם אינם מעשרין ומקצתם הינם מעשרין, אז בא הרעב של ימי הבצורת ר"ל זו מניעת הגשמים בעונות הראויים

פרק ה משנה ח

ישנם וישנם מקומות שהיו גשמים ויש בהם תבואה, ויש מקומות שלא היו בהם גשמים
ושמה יבוא רעב; ושם אמרו לומדו שאלו המצטרכין מעלה שאין מצטרכין והחליטו גם
כן לעשר, שזה הרעב גם בזה מבואה ומלחמה, וזה גם מדת התבואה שישנן
במקומות מסוימים שהיו בהם גשמים, ורחוקים ושובבים מהם הצבא והתעייפים
עד שבשביל השתררות לא נשבר כלום שהם כולם רעבים, שם החליטו בוניהם
כולם לאנוש גם שלהפריש את מתנות הכהונה, ומה שנקט התנא לאמר
רק על הפרשת חלה, הנה זה מפני שלפי הרוב מוטלת המצוה הזאת
בעיקר הנשים, ולפי כך אמר, אם גם הנשים אינן רוצות להחליט בעצמן
לשם להפריש שיהא מתנת כהונה, אז בא הרעב מאשר של כליה, כי הלא הן
סבה על כל הכלל, והשלמותה וזה גם מהומות ומלחמות, ובעד כבר
לחם והרג אחד את השני ג) דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה
כה שנמסרו, רק שלא נמסר לבית-דין של מטה לפי עונש של הקדוש, כאן
שלא היו עדים או שלא היתה התראה, ואלו התכון התנא של מיתות
בית דין ושאינן וכרת. שזה הדבר נוגע של חובות המיתות בלבד, כי
דבר ומגפה גם כן אינם הנוגעים בכלל בלי ושאין הכלל (עיין
בתוספות יום-טוב) והדבר מתרבה והמגפה מתפשטת כאשר אינם מקיי-
מים את מצות השמטה. ולא הפרישו התרומות, לכן הפעם
ד' אחרת חוורים לאלהיך המלחמות: ג) חרב ומלחמה בא לעולם על
ענוי הדין, ר"ל שמענים את בעלי הדין בדחיות מזמן לזמן ובהשאנות

פרק ה' משנה ח'

הדינין, כי באמת הנה זה ענוי גדול בשביל בעלי המשפט בכלל ובשביל
התובע בפרט, והנה מה שמסופר (מכילתא משפטים יח) כאשר הוציאו
את ר' שמעון ור' ישמעאל להריגה, כי הם היו הראשונים מעשרה הרוגי
מלכות, בימי אדריאנוס הרשע שאל ר' שמעון את ר' ישמעאל רבי, לבי
ויוצא שאיני יודע על מה אני נהרג, כי על איזה עבירה מענישים אותו
מן השמים, משום שהוא לא הרגיש בעצמו שום חטא, אשר בשבילו יענש
עונש מות, ואמר לו ר' ישמעאל, הנה אומר לך שמא נכנסו בעלי דין אליך
לשאל איזה שאלה, או לדון דין תורה לחכות מעט עד שתשתה את
כוסך, או עד שתעשה דבר אחר, והיה אתה מענה, והתורה הלא
אוסרה לענות את מי שהוא, בין שהוא עני ובין שהוא עשיר, אמר לו ר'
שמעון רבי, נחמתני. ב) ועל עוות הדין מפני השוחד או בשביל אהבתו
או שנאתו לאחד מן הצדדים (שבת לג) תניא ר' יוסי בן אלישע אומר
אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל, שכל
הפורענות שבאים לעולם לא באים אלא בשביל דייני ישראל, שנאמר (מיכה
ג) שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט
ואת כל הישרה יעקשו, לכן בגללכם ציון שדה תחרש וכו', ואין הקב"ה
משרה שכינתו על ישראל עד שיכלו השופטים הרעים, שנאמר (ישעיה א)
ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך ואשיבה שופטיך כבראשונה:
ועל המורים בתורה שלא כהלכה. בהמצוות שבין אדם למקום, כל שאומרים

פרק ה משנה ח

דבר החסור ומטהרים את הטמא; והתנא ממשיך ואומר חיה רעה באה לעולם
בשבועות של שוא, ואולי כוונת התנא על מושלים רשעים שהם כמו חיות רעות
כי רבו למספר, והואיל ואנו דנים על מושלי טרכיונים ושפירוניים אלכי
כומא לבניהם שבועות שוא וגו', ר"ל שבועה בשם ה' על דבר שאין צורך
בה, כמו שנשבע על שולחן של עץ שהוא עשוי מן זהב וזו מחשבה או הוא שבא
את שוא, ושבועות שקר הוא שנשבע על שולחן של עץ שהוא עשוי מאבנים
ועל חילול השם שעושה עבירות בפרהסיה ואומר שאינו מפחד מאימת של
הקב"ה, שאלו את רב מה זה חלול השם אמר רב כגון אני, אם אני לוקח
בשר ואיני משלם תיכף הנה זה חלול ה', מפני שיאמרו רבו אוכל גזל את
נתנם, ויכולים לחשוב שגם התורה אינה מקפדת לתשלום בזמנו; ר' יוחנן
אמר כגון אני שהלכתי ד' אמות בלי תפילין ובלי תורה והרואים אותי
וחשבו שזה מותר (יומא פו) כן אמרו (ירושלמי ב.מ. פ"ב) שצריך להרחיק אדם
את עצמו מן הגזל בין מן ישראל בין מן גוים מפני חלול השם, הנה ר' שמעון
בן שטח היתה פרנסתו מפשתן אמרו לו תלמידיו נקנה לך חמור ולא תהיה
נזקק לשאת עליך את הפשתן, וכן עשו קנו לו חמור מישמעאלי ומצאו
שתלויה עליו מרגלית יקרה, בא שאל אותם שמעון אם המוכר ידע מהמרג
לית הזאת, וכשאמרו שלא ידע צוה להחזיר את המרגלית להערבי, ברוך
שיברך את ה' אלהי ישראל, שנתן להם תורה כזאת המצוה להשיב גם לגוים
מה שמצאו, עוד מסופר שם, ר' שמואל בר סוסרטי הלך לרומי, במלכה

(תלת)

סבב ה' משנה ח'

הנאמן שבפה המלכה את המפיבוסין שלה והוא מלשן, והוא הבריאה או שמצה ומתגוררת במשק של שנים וים ועזב מתנה הגינה, אבל גם ומתגורר אחרי ל' ים והבין, שכן חכה ל' ים לפני להתגורר אל את המצוה, והוא שאלה אותו. אם הוא ודאי מהבריג שהכי יצא והוא אמר כן ודאי, אם כן שאלה מאה חברות ל' ים והוא הישיג כדי שלא תחשבו שהתגוררתי רק בגלל המתנה שהבטחת. וגם בשביל שלא תבגני לכן חכיתי עד הנה לבראות רק שלא מקמח הזאת, לא בשביל המתנה באתי להתגורר רק את התכלית: סוף הרבקים שמצאתי, אך ורק בשביל זה שנצטווה מן התורה שלנו, שכך אמרה ברוך ה' אלהי ישראל; את שני הספורים שהבאתי הנם באמת מקורות שהשם, אבל ופלוים אנחנו ללמוד מהם גם של הרופק שהוא חלול השם עד כמה שכל אדם צריך להתרחק מעבירה המשנה. ובאות שלה הרבה של חלול השם מאמרים ושמבות, אבל אני אפשר לפורטם כולם; גלות של העולם של כל עבירות המאורות שבן-ושכל מחויב להקריב עליהם לא וכו' בר והן עבודה זרה, גלוי ערוות ושפיכת דמים (ז) ושל השתמשות בתורה רק שלא השמוש בשנה השבועות את שבותו, וזה מפני שמצוה שהשבה נתנה להרשות, שהארץ שורפת לה', וכמו שהשבת מראה שה' ברא את העולם בששת ימי המעשה, לכן מי שמחלל את השבת הנה הוא כמו שמכחיש את בריאת העולם ע"י ה', כן מי שלא עושה את מצות שמטה הנה הוא כאלו מכחיש שה' הוא האדון של כל הארץ; ומה שאמר לעיל דבר בגלות

פרק ה משנה ח, ט.

על שלא הפרישו את תרומותיהם בשנה הרביעית, מפני שהם שני בדרך
לחוד והן שתי עבירות, דבר בא על שלא הפרישו את פירותיו ומגדל את
המינים, ומגלות בא על שלא דבר על מצות שמטה שאחרי נכרי את הגדמה
שמינה שלו, כי הוא שוכח לה, ולכן השוה התנא את העבירה הבאה לה של
עבירות הרי חמורות: משנה ט. בארבעה פרקים הדבר
מתרבה. ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי
החג שבכל שנה ושנה, ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית,
בשביעית מפני מעשר עני שבששית, במוצאי שביעית מפני פירות
שביעית, במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים:
ביאור - בארבעה פרקים המגפה מתפשטת, מפני שהוא
דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה [illegible] שלא נמסרו לב"ד
להוציאם אל הפועל כמאמר למעלה, ובארבעה פרקים הוא מתרבה
ומתפשט יותר, בשנה הרביעית אחרי שנת השמיטה, מפני שבשנה השלישית
היו צריכים להפריש מעשר עני, ואם לא עשרו בשלישית בא הדבר
ומתרבה גם על עבירה חמורה שלא הפרישו נוסף על אלה המחויבים מיתה
בידי שמים כמאמר למעלה, ומשום הטעם מתרבה גם בשנה השביעית
שהיא אחרי השנה הששית שהיא שנת מעשר עני, ובמוצאי שנת השמטה
על שלא הפקירו את פירות שביעית כמאמר למעלה, ובמוצאי החג של
כל שנה על שלא נתנו מתנות לעני, החג [illegible] הבציר והאסיף כבר

פרק ה משנה י

משנה י - ארבע מדות באדם, האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי, עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך חסיד, שלך שלי ושלי שלי רשע:-

ביאור

ארבע מדות באדם ר"ל יש ארבעה סוגים בבני אדם, ושנים מהם האומרים, מה שיש לו זה שלו ואין לשום אדם אחר רשות להשתמש בו, וכן לכל אדם מה שיש לו שייך רק לו לבדו ואין לשום אדם רשות עליהם, הסוג הזה נקרא בינוני x, מפני שאם הוא לא מוותר כלום משלו מכל מקום אינו נוגע במה שאינו שייך לו, אולם יש אומרים, שהמדה הזאת היא מדת סדום שלא נתנו שום דבר צדקה לעניים, אבל בן ישראל צריך להיות רגיל גם לזולתו בדבר שהוא בהיתר ולוותר משלו כדי להציל מצוקתו כן גם הוא צריך לקבל דבר מחברו כשיודע את מצב דוחקו; סוג ב הם אלה אנשים שאומרים שלי שלך, ר"ל אם יש לו איזה דבר שאין לך ומחמת הצורך לחברו בדבר הזה הוא כאילו שלך להשתמש בו, וכן אם חסר לו איזה דבר שיש לחברו אז הוא גם כן מחויב לתת לו, האיש הזה הוא עם הארץ ר"ל אינו יודע הישוב כי כן צריך להיות xx: סוג ג הם אנשים החסידים אין הם רק ועושים לפנים משורת הדין, מפני שהם נותנים ומוותרים משלהם לאחרים בעת צרתם, ובכל זאת מונעים את עצמם מלקבל מאחרים, כשרואים אם יש לו לאיש מוצא דבר מלוה שהוא צריך לו, לכן אין לו שום רשות לקחת ממנו אפילו בכה הוא חסיד; סוג הרביעי הוא איש רשע כי הוא חושב שהכל

x זו היא מדת הבורגנים

xx זו היא מדת הקומוניסטים הישרים

פרק ה' משנה י"א

כן המשנה מדברים יותר על אלה המדות והנהגות:

-משנה יא- ארבע מדות בדעות, נוח לכעוס ונוח לרצות, יצא הפסדו בשכרו, קשה לכעוס וקשה לרצות, יצא שכרו בהפסדו, קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד, נוח לכעוס וקשה לרצות רשע:- ביאור - ארבע מדות בדעות ר"ל יש ארבע דעות של ארבע מדות שישנם בבני אדם, ושנים משנים שאומרים שאין אדם צריך לנקוט במדה להיות נוח לכעוס וזה לשבח אם זו שהוא מוחל בו, אבל צריך להיות גם נוח לרצות אם המוחל מכיר בשגיאתו ומבקש סליחתו. והטעם שבמשנתנו מבואר את דעתו שסוף המשנה שאלה שאינם מכירים כלום במדה הטובה מה שלהם שנוחים לרצות, מפני שמדה הרעה שעוברת להם בזה שנוחים לכעוס, בולעת את המדה הטובה, כי לולי שכעס לא היה צריך לרצות; וכן במה שבן אדם צריך להיות קשה לכעוס וסבלן, אבל אם המוחל כבר הרגיז אותו עד כדי כך שכעס עליו, אז אינו צריך להתרצות בנקל וזה שאומר הטעם שההפסד במדתו שאינו נוח לרצות יצא בשכרו שאינו נוח לכעוס ואינו כועס מהר כי אם הוא סבלן גדול וגם סלחן מהיר, אז לא יכבדו אותו אנשים; אולם יש דעה שאומרת שבן אדם כן צריך להיות מהיר לסלוח על אף שהוא גם סבלן גדול וקשה לכעוס בכל זאת צריך מהר לסלוח כאשר המוחל מבין אותו אפילו. הדעה הנכונה של המדה של אדם כזה, הוא הנכונה בהחלט והתנא מסכים לה כשאמרו שאדם כזה הוא חסיד גמור, אבל יש עוד דעה נפסדה של אדם נפסד

חלה

פרק ה' משנה וא

ויש להקשות על כל דבר הבא לעזר, וגם לבא לסלוח אם אפילו מקדמים
את סליחתו, כמובן יעשיר האיש המתנהג לפי הדעה הזאת הוא רשע
גמור, והנה מה שפירשתי את הפסוק (קהלת ז' ט') ורשע בתוך כסילים
ינוח" ר"ל הבא או מפשר לבן אדם שלא ירצה כלל, כי הוא מצינו גם
בהקב"ה כביכול לרשע, "ונוח מקדם" גם סלח משה רבינו ע"ה מצינו לרשע
אלא המשוך שיהיה נוח לרצות, אבל אם הרשע אינו מבקש ואינו רוצה
לסלוח אז הוא כסיל ורשע, וזה שאמר ורשע בתוך כסילים ינוח, וכן רב
וכן מצאתי מדברי הרמב"ם (בפרק ב' משנה פרקו) שדרך הכתוב של מקדם
בעל אריכה הוה גם לרשע שאמר שאין נח המורים, ואמר רשע הכבה
באמתו של הסלח וזה לשוני, "כי הוא לא היה מדבר עם ספרים ואין עמו
זמן של מילה, אבל אם אינו מבקש להקשות לרשע היותו כמו שבן דוד כמו
שבכבודו המרדים, וכל מה שנאמר בו ועשה ומחנהו, וכאשר נמו לרשע אמרו
הוא בודאי לא רשע מפני פתיחת המודה, ולולי היה ודאי להלשו"ע
רשע שאינו בבקשת המום לשמתנו הכרזנהו, ה' ות"ב לא היה רשע, ובאמת
הוא לא מצינו לב' ומרדך רשע בדברו שלו זה היה מקבל אמר, "גם
את המדה והקבל את המדה" עכ"ל, ואם זה היה החטא של משה כדו"מ הוא
דבר אומר לרשע הוא דבר שקרו במעשה, אבל המשוך שיהיה נוח לרצות:
ואם אם הרשע אינו מבקש ואינו סולח הנה הוא כסיל. (את הפירוש הזה אמרתי בתשובה
לשאלה למה הנה נח לכרזות כמו כל הכהנים, כי הרשע הוא שיהיה סלחן אחר כמו הכהנים)

פרק ה' משנה יב

משנה יב - ארבע מדות בתלמידים, מהיר לשמוע ומהיר לאבד יצא שכרו
בהפסדו, קשה לשמוע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו, מהיר לשמוע וקשה לאבד
זו חלק טוב, קשה לשמוע ומהיר לאבד זו חלק רע; ביאור - ארבע
מדות בתלמידי חכמים, מהיר לשמוע ולהבין, כ"ל יש לו כשרון שתופס את
הענין תכף אבל אין לו כשרון של זכרון, שתלמוד כזה יוצא לו שכרו בהפ-
סדו, כי כיון שתופס מהר כן גם שוכח מהר; ושנית תלמידים שאין להם כשרון
של הבנה ותפיסת הענין תכף, אבל אחרי יגיעה רבה, כאשר כבר תפס
והבין את הענין אז הוא אצלו כמונח בקופסא ולא ישכח, יצא הפסדו במה
עד שתפס את הענין בשכר שזה נשמר אצלו; התלמיד הטוב שיש לו שתי המע-
לות גם וגם הוא בעל כשרון להבנה תכף, ומה ששמע בזכרונו מונח כבר
אצלו לאורך ימים, על תלמיד כזה יכולים לומר שחלקו מיטב חלק טוב ו"ה
הוא חלק טוב, כי הוא בעל שני מעלות ידיעותיו וחכמתו מתרבה; אבל
תלמיד בלי כשרונות אבל חלק רע מאת הבורא; והנה מה שמסבירים
התכונות של כשרונות של אדם; אחרי המוח שתופס את הענין ויש מעלם
וזה מקום שאליו נכנס מה שתפס כמו שאורגין של שמה אלו של אבן ומתכת
לכן ושמוע שאצלו חם, אבל המוח שלו הוא חם וגם המקום הוא חם לכן
הוא גם רך והרצון שלה במוחו נכנס תוכף אל המקום הרך, וזה חיה;
במוח שמוחו וקשה הם קשים וקשים; כן גם המקום אותם שלום כבר אחרים
כי שנים אחרים מהעולם שלהם הוא לח. ואז הוא מהר להשכחה ולהמשך כל

פרק ה' משנה יב יג

יהיה חביב עליו, ויש רשעים שהוא נותן צדקה ויכנס לאחרים הצדקות אשר
נחרתו עליו נותן מאן, ולפיכך אין הדבר הזה תלוי באדם עצמו, לכן אין
כתוב בהתלמודים, והמאמר של צדיק ורשע, חסיד או עם הארץ, רק חלק
יחלק לו הקב"ה, אולם על כל פנים תלוי הדבר גם באדם עצמו, מפני שאם
הוא לומד ומוסר על לאומו כמה פעמים, אז בכל פעם נחקקים הדברים יותר
מאוד ואולי אינו נמחק מהר, וזה שאמר הרמב"ם שיכול לשנות את הנפש
ברצונו:- משנה יג - ארבע מדות בנותני צדקה, הרוצה
שיתן הוא ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים, יתנו אחרים והוא לא יתן
עינו רעה בשלו, יתן ויתנו אחרים חסיד, לא יתן ולא יתנו אחרים רשע.

ביאור - יש לפרש בטוב לב שנותן צדקה משלו, אבל הוא אינו
משתדל לקבל גם מן אחרים בשביל עניים, ובלשון התלמוד נקרא עושה
כזה עושה בעצמו ואינו מעשה את אחרים, זה מראה שאינו רואה בשלמות-
רים ואינו רוצה לזכותם במעשה צדקה, ואם הוא מעשה את אחרים
הוא אוסף נדבות מאנשים לטובת עניים, אבל הוא בעצמו לא נותן משלו
אז יש כאן הוא קמצן, ואינו רואה לעצמו, על כל פנים יחדל אחרי גדול המעשה
יותר מן העושה, הנה הכונה שמצות הוסף כסף מאת אחרים הוא
יותר גדולה ממצות נתינת צדקה, וזה פשוט שגם הענין אחוד, כי הנותן
לא יכול לגבות יותר כמו עבור עניים רבים, אבל בשום אופן אינו פטור
ממעשה מצות צדקה גם משלו, אם יש כך בידו להשתתף: ואם הוא

פרק ה משנה יג וי"ד

גם משלו וגם משלה מאחרים שלו כדבר הוא חסיד, ואם בן אדם אינו נותן לא רק משלו וגם אינו משתדל שאחרים יתנו ומונע את הנתינה הוא איש רע ורשע:

משנה יד - ארבע מדות בהולכי בית המדרש, הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו, הולך ועושה חסיד, לא הולך ולא עושה רשע:- ביאור - בהולכי לבית המדרש: ר"ל והרבים אדם רק בהגדות ומעשי בהמ"ד, ויש והרבים שאינם ומדמים ללמוד בעצמם אולם הם הולכים לבהמ"ד לשמוע דברי תורה מאחרים הלומדים שמה, אולם יש להם שכר בשביל ההליכה שלהם, ומי שלומד תורה בעצמו בביתו ואינו הולך לבית המדרש, יש שכר הלימוד, אולם מי שהולך לבית המדרש ולומד לאחרים ומורה דרכים את התורה הוא חסיד, ורשע מי שאינו מגיע לשכר כפול ביתר הליכה ובית הלימוד, אבל מי שאינו לומד ואינו שומע גם מאחרים הוא רשע, כי מאחר שאין בו תורה גם אינו מקיים את המצוות שבה:- משנה טו - ארבע מדות ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה. ספוג שהוא סופג את הכל, ומשפך שמכניס בזו ומוציא בזו, משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים, ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת:-

ביאור - ביושבים לפני חכמים והמדובר כאן תלמידים, רק ההבדל בין ד' המדות האלה לד' המדות שאמרו לעיל (משנה יב) הוא בזה שהמדות השניות כאן תלויות בהתלמיד גופו ברצונו

פרק ה' משנה טו. טז

ובבחירתו והמדות מהמשנה הקודמת, הן הכשרונות שבהתלמיד
והן מדות מלמדם: יש תלמיד שהוא טפש ומוכן להודיעותו הכל מה שאומר
או הן למודו עדיו והן למודו חלש, גם שיבול למודו חלק, ויש תלמיד
שצריך לחזור הכל כמו התלמיד הראשון, אבל מדיעה תמיד מה שהוא
להודיעה ושונו מחזיק מה שאינו רוצה להחזיק, כמו ר' מאיר שאמר
לייש בן אבויה הכל מה שאמר ממנו אבל כמו שאמר את הגרעין
לקח והקליפה זרק, ויש תלמיד שגם כן מדיעה מתוכו מה שקבל אבל
הוא מוציא את היין ומשמר ומשאיר בתוכו את השמרים, להיפך ממה
שעשה ר' מאיר, ויש תלמיד שהוא מוציא את הקמח הם למודו חוץ ומשאיר
לעצמו את הסולת הכי טוב: ויש גם לפרש טפש שהוא מעגל הכל מה
חכמים שהוא יושב לפניהם, אבל זה נשאר אצלו כי הוא אינו מוסר
את תורת רבו לתלמידים אחרים, ויש תלמיד שצריך לחזור את
התורה אצלו אחד ומוסר לאחרים כמו המשפך שמקבל מאחד ומשפך
למטה. ובמעלה התלמידים יש גם כן שני סוגים, יש שמוציא ומלמד
לאחרים את היין של ההלכות והפסקים, אבל את כל הפלפולים והשקלא
וטריא עד שבאו לידי ההלכה הוא משאיר ומשמר לעצמו, ויש שמלמדים
רק את הפלפול והשקלא וטריא ואת המסקנה משמרים לעצמם. [illegible]
הראשונים מלמדים את הפוסקים. והאחרונים מלמדים את התלמוד
משנה טז. כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה

פרק ה' משנה ט"ז וי"ז

אהבה, ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם, איזו היא אהבה שהיא
תלויה בדבר, זו אהבת אמנון ותמר, ושאינה תלויה בדבר זו אהבת
דוד ויהונתן:- ב י א ו ר - אהבה שהיא תלויה באיזו דבר
כל זמן שסיבה לאותה אהבה, אז כאשר בטלה הסיבה בטלה
גם האהבה כמו אהבה שאהב אמנון את תמר, כי באמת הלא הוא לא אהב
אותה לעצמה רק אהב את עצמו למלאות תאותו בגשמיות, וזה כמו מי
שאומר שאוהב דגים, מה מפני שהדגים ערבים לחיכו לכן כשאכל כבר מלא את
תאותו ובטלה הסיבה אז בטלה גם אהבתו אליה, אבל אם אהבה היא
מחמת רגשי פנימי בלי שום סיבה מן הצד כמו אהבת יהונתן לדוד, כי
מלפני השכל הנה צריך יהונתן לשנוא את דוד, אשר ראה כי הוא יקח
המלוכה את כסא מלכותו, ובכל זאת אהב אותו אף כנפשו כמו שכתוב את
נפשו כי ויהונתן אוהבו (שמו"א כ') ולפעמים קוראת את הפסוק
שם, ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות, הלא ידעתי כי
בוחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמך, כי מה שיאמרו הבריות
כאשר ירש דוד את כסא המלוכה לא אתה, הלא בודאי יאמרו שאתה
נולדת מאיש אחר ולא ממני, מפני שאין נראה בהנהגתו אליך:- הרי
אהבה כזאת לא תבטל:- משנה י"ז - כל מחלוקת שהיא לשם
שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו
היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים

תגאל

פרק ה משנה יז

זו מחלוקת קרח וכל עדתו: ביאור - חלוקי דעות בין אנשים הם דבר טבעי ורגיל, כי כמו שהפרצופים של בני אדם אינם דומים אחד לשני - כן גם דעותיהם אינן דומות אחת לשניה, והדבר הזה שאינו דומה באדם אחד לשני הוא הטבעי, אולם בכל זאת יש הבדל בין מחלוקת למחלוקת. ישנם אנשים שהם מחולקים בדעותיהם בגוף ענין, מפני שלדעתם הם אנשים ישרים ורוצים אמת, אשר כל כוונתם להוציא את הענין על אמיתו, רק אחד חושב שזה ראוי כפי דעתו ושני אומר הענין שלם, והשני חושב להיפך שזה ראוי כדעת הראשון אך יבוא להענין ויפסוק על פי זה, רק אם ראוי כדעתו אז והוה זה לטובת הענין. מחלוקת כזאת נעשית שהיא לשם שמים, כי בזאת הלא הם מחולקים לא לטובת עצמם רק לטובת האמת לכבוד דת השמים, והנה מביא לדוגמא את מחלוקת הלל ושמאי שהלל נקט בשיטה להקל על מה ששמאי החמיר, הן בדיני ממונות והן בדיני איסור והיתר, כדי לא להפסיד את ממונם של ישראל, אשר עם הקב"ה חס עליהם, כן לא להכביד ולחשוב מן הצורך של העם, ושמאי נקט בשיטה אחרת להחמיר, כדי שלא יכשלו בני ישראל באיזה איסור. מחלוקת כזאת סופה להתקיים ולהמשך זמן רב, כי שניהם שונים ורצונם לזכות על זה שזה אמרו לשם דברי שיהיו נוגע הדין והלכה, לכן נחשבה מחלוקת הלל ושמאי כזה מוכיח, כי התלמידים שלהם הלכו בשיטות של רבותיהם ובזה הלל הוא הקבלות וכו' שאמרו באחרונים, וכן אמר עם בעל עקדה בספרו (יורה דעה)

פרק ה' משנה יז. יח

שאין לוותר בדברי תורה. וחברו בהדבקה זו כסבורה ולא יבואו במחלוקת, והבינו את הדוגמא מהלל ושמאי, שגם שחברו אותם, נשארה המחלוקת שלהם נשארה קיימת בתלמידיהם אבל אם המחלוקת היא בענין פרטי שכל אחד מדבר בשביל עצמו, אז אם המחלוקת היא אפילו בענייני ציבור, אבל היא אינה לשם שמים, כל הצדדים אינם מעוניינים לגמרי את טובת הציבור. רק רוצים בשלטון של הציבור לטובת עצמם כמו המחלוקת קרח שהייתה בין קרח ועדתו, ולא כמו שאמר התנא בין משה ואהרן וקרח, הנה זה כי בשמות גם בעדת קרח שכרה מחלוקת, קרח רצה לשלוט ולהיות כהן-גדול מפני שהוא בן יצהר השני לעמרם ואם משה בן עמרם לקח לו הגדולה הלא מגיע לו הכהונה גדולה, לכן טען שראוי היה נגד אהרן, והסכים על גדולת משה, אבל בני ראובן לא הסכימו גם על גדולת משה באומרם שהם מבני ראובן הבכור לכן מגיע להם השלטון, והיו רבים שהיו מצדדים לבני ראובן, והיו רבים שהיו של צדו של קרח: מחלוקת כזאת שהיא אינה לשם שמים רק לשם עצמם אינה סופה להתקיים מפני שסוף סוף נתפזרו הצדדים של עדו ונתבררו כל אחד מהם משלו, כמו שהיה בעדת קרח שהם התפזרו; ביניהם והתאחדו לחלוק אחד על משה ואהרן על שניהם יחד : משנה יח - כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, משה זכה וזיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל; ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנאמר על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל;

תמג

פרק ה משנה יח

ביאור - כל המזכה את הרבים שמלמדם ומדריכם בדרך ישרה ללמוד תורה ולקיים את מצוותיה, אשר על ידו הם זוכים לחלק הנצחי בעולם הבא אין חטא בא על ידו, זה שאומרים עליו מן השמים שלא יכשל בשום חטא בשוגג, וכ"ש שאומרים עליו שלא יכשל בחטא על ידי אונס או בנסיון קשה והחזק (מאד מאד) ונותנים טעם לדבר, כי אם יכשל ויעשה חטא ועבירה, אז הלא יהיה הוא בגיהנם וכל תלמידיו יהיו בגן-עדן, וזה לא יתכן. אולם יכולים לתת גם טעם אחר, כי הוא המלמד והמורה את הרבים ועושה חטא ועבירה או רק יצא אחד חוטא, אבל הרבים שרואים אותו ודומים את הסיבה, ואינם יכולים לחשוב שהדבר הזה חטא במעשיו. לכן שאומרים עליו מן השמים שלא יכשל, וכן להיפך מי שמחטיא את הרבים אז גם כן מן השמים שאומרים עליו שלא יחזור בתשובה, וזה גם כן לפי הטעם של הנ"ל כי אם יחזור ימצאו בגן-עדן ותלמידיו יהיו בגיהנם, ולפי טעם השני גם כן מפני שהם יכולים ודומים שעשה תשובה, ויחשבו כבודו שגם הם מחזיקים את החטא וזה שאמרו חז"ל לטהר משונין אותו, וכן מה שכתוב, כי לא חפץ ה' במות הרשע הנה זה רק בחוטא לא במחטיא; ועוד דבר, המזכה את הרבים עושה לו זכר המצוות שעשו ועושים הרבים, כמו שכתוב במשנה הבאה. צדקת ה' עשה, ר"ל היה שלם במעשיו בצדקת ה' כדיבורו, כי משפטיו עם ישראל, או צדקת ה' עשה שזכה את הרבים בתורה ובמצוות, כמו שזכה הקב"ה בעצמו שנתן את משפטיו לישראל, ובש"ר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ר"ל אם צדקת ה' עשה זכה שהגדיל תורתו ולמד ברבים אז ועשה הקב"ה גבה של משה משפטיו עם כל ישראל לאת אותם: וכן להיפך

פרק ה' משנה יח יט

המחטיא את הרבים אינו מגיע אל כל החטאים שהרבים עושים כ"ב בוראם ית'
חטאות כל רבים אשר חטא ואשר החטיא את הרבים; משנה יט - כל מי שיש
בידו שלשה דברים הללו, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים
אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע: עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתל-
מידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם
הרשע: תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא שנאמר
להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם
ויורדין לבאר שחת שנאמר אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה
לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך. ביאור - כל מי שיש בידו שלשה דברים
הללו, סימן שהוא מתלמידיו של אאע"ה, מפני שהוא מחזיק בהנהגות שלימדו לנו
[illegible], ואם יש לו שלש מדות נשחתות אלו, שהן ההיפך מהמדות אשר נקנו
להם תלמידי אאע"ה, זה הוא סימן שנמשך בשיטתו של בלעם הרשע ובכלל
הנם תלמידיו. מי שיש לו עין טובה ר"ל מי שמביט בעין יפה ומודה על כל
קנין שבידו ורוצה בטובתם של אחרים כאשר טוב להם, ומי שדעתו ורוחו נמוכה
ר"ל מי שחושב את עצמו חבר לכולם ואינו נבדל מדעתו וגם הוא מכבד את כל
האדם, ונפש שפלה שמשפיל את תאות נפשו בתאוות גשמיות; שלשה דברים
[illegible] הללו מסמנים שהוא מחזיק את שיטת אברהם אבינו, הנה הוא עושה
ובקש כתורת אלהינו, [illegible] אף שגם הוא רואה שהם רצוים ומצליחים, הוא
אומר אל עצמו ואנכי עפר ואפר, הוא אינו חושב לרכוש ולהגיע אל מקום סמוך.

תגה

פרק ה׳ משנה יט. כ׳

בלעם, וההיפך הוא מדותיו של בלעם הרשע, עינו היתה רעה בישראל ורצה לקבל ממון לקלל את בני אברהם כדי שיזכה לעושר, רוחו היה גבוה, כי אמר לשלוחי בלק: לכו אל ארצכם כי מאן ה׳ לתתי להלוך עמכם" ולא סיפר להם את האמת שה׳ אמר לו "לא תאור את העם, כי ברוך הוא" רק תלה את הלוויה שלהם לפחיתות הכבוד בשליחים, לכן שלח בלק שרים רבים ונכבדים מאלה; הוא היה בעל תאוה לכסף של מגמתו ונפשו היה להרבות לו כסף וזהו הלשון שיענה מבלק "מלא ביתו" (במדבר כב) אשר שכר עליך את בלעם בן בעור, וכן אמרו חז"ל שהלך למדין ליטול את שכרו בעד עצתו ושם הרגו אותו (במדבר לא ועיין רש"י שם): תלמידיו של אברהם אבינו אוכלים בעולם הזה ונוחלים (סנהדרין ק) מפני שהם מסתפקים במה שיש להם, כי העיקר אצלם הוא העולם הבא, וההיפך בתלמידיו של בלעם הרשע שחומדים ומתאוים במה שאין להם, לכן אינם מרוצים כל ימי חייהם ובמותם יורשים גיהנם: משנה כ׳ - יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן-עדן; יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

ביאור - ר׳ יהודה בן תימא היה מן החכמים התנאים ותלמידו של יוחנן בן זכאי, ואמרו עליו ועל חברו שהיו כמלאכים (חגיגה יד) ובאותם היו של אחיות, ואמרו לדבר אמות מפני אותה, כל הכתוב, פרשו והוציאו

פרק ה' משנה כ'

את ההלכות ופסקי הדינים, וזה היה בזמנו של ריב"ז ביבנה, כן מצינו שהוא חולק עם ר' אליעזר הגדול ור' יהושע, שם בן תימא זה ברור שהיה בזמנם, אולם ישנם אומרים שהוא ר' יהודה בן דמא שנהרג בעשרה הרוגי מלכות, אם כן ודאי שהוא האריך הרבה ימים: ויש גם שאומרים שהוא לא היה בין עשרה הרוגי מלכות רק ר' אליעזר בן דמא (סדר הדורות) בשביל כל הדעות השונות אלו ומשום זה לא ידוע לנו את תולדותיו בפרטיות, אבל ממאמריו במשנתנו יכולים אנחנו לדון על צדקתו, הם הוא אומר הוי עז כנמר ולא לפחד משום דבר המונע אותך מלעשות את המצוה ר' יונה מפרש הוי עז כנמר להורות את מדרגתו, וקל כנשר זה לומר שצריך להשיג את המצוה ולעשותה, כי אין דבר העומד בפני הרצון ורץ כצבי, לומר ולהחיש לעשותה, ולא לדחות את עשייתה, וזה שאמרו מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, כן יכול להיות שכוונת התנא הוא לזה שאמרו זריזין מקדימין למצוות, כמו שעשה אברהם אבינו ע"ה שהשכים בבוקר לעשות את פקודת ה' להקריב את יצחק בנו; וגבור כארי להתגבר על היצר הרע, כן אתה צריך להתגבר על כל המכשולים המונעים אותך מלעשות את רצון אביך שבשמים: כן יכולים אנחנו לדון על אמונתו של ר' יהודה מזה שאמר במשנתנו, עז פנים לגיהנם. ועזי פנים הנם מושא רוב הגמרא תמיד, ובושת פנים לגן-עדן כמאמר חז"ל (נדרים כ) כל אדם שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא. וזה שאמר שם על אלה שהאורח על המצוות שבין אדם למקום צריך אדם להיות עז כנמר וכו' אבל בין אדם לחבירו שמה צריך להיות

x עיין בסוף פרק ראשון ביכורין.

תמ"ג

פרק ה' משנה כ' ב'

בושת פנים וגו'; הרמב"ם ז"ל (פרק ד' משמונה פרקים) עשה הבדל בין בושן ובין בושת פנים, שאומר שבושן הוא מי שיש לו רוב בושת לכן אינו למד ר"ל זה יכול להיות חכם כי הוא מתבייש לשאול על כל דבר שאינו מבין לו, ובושת פנים הוא אמצע בין העזות והבושנות; יהי רצון וכו', התפילה הזאת באמצע דבריו, כי הוא מאריך את דבריו גם במשנה השניה אולם אין מקום כאן, לכן נראה לו שהתפילה הזאת, הוא תפילת רבנו הקדוש אחרי שגמר לסדר את פרקי אבות ומצאה בסוף הפרק אחרי המאמר של בן בג-בג ובן הא-הא, ולפי טעות נפלה בהעתקה באמצע דברי ר' יהודה ובכן נשארה הגירסא כך בהוצ. אולם יש לפרש על פי מה שמובא בהגהות (בסוף סידור), דאיך בתחת במשנה מופיע סגנון ר' יהודה שאמר כאן שצריך להיות אחד מהם עז פנים לגיהנם, ואם בן בהוצאה מופן ובוש מלך המשנה, ומה שאמר של משנה, מפני שהוא נוגע על ידי התפילה, ומה שאמר על פי שעז פנים לגיהנם בכל זאת יהי רצון וכו' משנה כ"א - הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא, בן עשר שנים למשנה, בן שלש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לכח, בן ארבעים לבינה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם —

ביאור - מאמרו זה למעשה, יר' והובא גם חבר לפעת אחרות הבדרונות והשתלשלות של בן אדם לפי הגיל שלו, והנה לפי שאמר ונו'

תמ״ח

פרק ה משנה כא

החכם מכל אדם "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב)
מפני שהחכמה והלמודים ישארו אצלו, ובפרט מה שילמוד ויוסיף חכמה, וזה אמרו רבנינו ז"ל:
(פ אחרונה) רבותי תורה כל מה שמצריכים בזמן וחושבת אליהם, ובא ר' יהודה בן תימ
ני ומבאר את הזמן המדויק של החנוך שצריך ללכת בו כמו שאמרנו, וזה שאמר בן
חמש שנים הוא ילד ואינו מסוגל בשכל להבין ולהבין למודים, ומחמש עד עשר שנים
הוא מסוגל לקבל במוחו למודים אחדים לכן צריכים ללמדו מקרא והיא תורה
נביאים וכתובים וזה מפני כמה טעמים א) מפני שתנ"ך הוא היסוד של כל התורה
לכן צריכים להשריש אותו בלב הילד. וזה הלא הוא דבר ודאי-וטבעי שהלמודים אינם
הולכות נשרשים בהילד ומתבססות גם בזמן הזקנה והשיבה, ובלשון התלמוד נקשה
זה גורסא דינקותא והלמודים שלמדים נשארים כמו האבנים בקביעות שאינן
יוצאים הפסים את חותם; וזה שנקבע שיגמור חמש שנים. כי אחר זה רמז בתורה
כי בפסוק אחד נאמר אצל הלוים מבן כ"ה שנה (במדבר ח כד) ובפסוק שני מבן
שלשים שנה (שם ד ג) שאמר שמתחיל ללמוד ולהתרגל לעבודתו בכ"ה שנה לגילו ומת
למד חמש שנים עד שנת השלשים לראות חיון (רש"י): הטעם השני מפני שבמשנה אין
פלפולים וחריפות, אשר השגת הילד הוא קטנה מהבין אותם, והמעשה הנם בדברים
כתובים ובפשטים: ג) הם ממשיכים את הלב של הילד, כמו אגדות ספורים של
התורה. כי ספור ורקם העקדה תורת כהנים, פשע על פי שאינו ממשיך את הלב אבל
גם הוא אינו קשה ללמדו לילד, ובכל זאת פוליו ותשוטו ללמדו תחלה שהילד כבר
ידע של ה' הספרים, והנביאים הראשונים גם כן, ממשיכים את הלב של הילד, ולמה

תמט

פרק ה' משנה פ"א

את תולדות עם ישראל מתחילת בריאת העולם עד סמוך למולדתו של ידי גדולי
ואח"כ את ספרי הנביאים, אשר תאור של ישראל ומלכותם, ואח"כ הכתובים עם
ספרי המוסר והמידות הטובות; הטעם הרביעי מפני שאחרי שלמד ונעשה
המקרא נהיה לו חשק ללמוד ולהבין את המשניות והלכות הדינים של הגמ'
כי המקרא יהיה לו זה מזכר; ורש"י ז"ל נותן עוד טעם מפני שמשנה וגמרא
ושתכלית של הולד לכנסו שמלמדים אותו בילדותו; והנה זה כמה של הלימוד
תורה שלא שמע לדעת ה' והנה לא למדו ולמדם את המקרא, אשר גם
דיאו עם נותם לא ולמדו את ספרי הנביאים שלנו ואת ספרי המוסר והמידות
הטובות שבספרי הכתובים; ובשביל זה הנה סתום לפניהם גם כל עולם
עם י', ג', אפילו בזמן הנוהג של, זה את כל התקופה של הבית הראשון, זה
שנאמרו מתוך עם בר סמוך בתלמוד שאינו ולא לגמרי יהיה בזמנים והוספה
עלק בשק, ואין "להבין" לו יהיה גם רב ... עוכר לא ולא את תחרבה אל
כות ספרים, ומוציא אלק של בשוארין ובאמת או לאומה חרפה ובושה
להבנת בתלמוד ללמוד בדרכים ועקיפים ונחוצים כאלה ואיש נחבור לאמיתו.
אשר גם של עכשיו ... בתחילים ללמוד את הולד הלכות ודינים שהמה
הם החכמים בכוונות של הפוסקים. ובשביל זה נקראת התורה הזאת "משנה"
להיות שניה לתורה שבכתב ומפרשה, וזה דבר מתאים להשגת הולד אשר
דבר כשלו ודומה בבורה בתולדך של פי הפסוק, לכן ולא להבין כאשר
ונעשה מתוך את המקרא וההלכה מפסק זה שוו זה; בן שלשה עשר הנה

ת״ו

פרק ה׳ משנה כ״ב

כבר נכנס אתה לתקופת הילדות ונעשה לבר-מצוה ומחויב במצוות ולקיים את כל
המצוות, לכן צריכים ללמדו את כל המצוות המעשיות ולחנכו לקיימם וגם להר=
גילו בהן, כמו הנחת תפילין, סדר התפילה וכו׳, ויש לימודים הללו הנלמדים שנתיים
עד גיל של חמש-עשרה שנה, ואחר כך כבר ראוי הוא להבין גם את התלמוד ולש=
ארש שבו מתפלפלים האמוראים על ההלכות שהחליטו התנאים, כי לפעמים לא
כתבו בבירור כוונתם, ולפעמים לא היה מובן הטעם והנימוק של ההלכה, ומה גם
בהלכות שנפלה בהן מחלוקת, לזה באו האמוראים והוציאו על פי ההגיון והסברה
את כל דבר הלכה לבוריה, אולם בזמנו של ר׳ והובא לא היו עוד האמוראים ולא תלמ=
ודם, לכן אמר בן חמש עשרה לתלמוד, ר״ל הוא צריך ללמוד להבין כדי לסדר את
כל הדברים הנלמדים של המשנה ועד ללימוד הזה שהוא כל הגמרא חמש שנים,
אולם כאשר הגיע לשמונה עשרה שנה אז צריך לישא אשה, ולהמשיך בלימודו גם
אחרי החתונה שנתיים, ומזה נראה לי נתפרש המנהג שגם אחרי החתונה
מפרנסים ההורים של האשה או של האיש את הזוג על שולחנם כמה שנים.
אבל כאשר הגיע לעשרים שנה אז הוא כבר מחויב בעצמו לרדוף אחרי
פרנסה למשפחתו, ויש מפרשים לרדוף אחרי מצוות הקונה, כי מלפני עשרים
אף על פי שהוא כבר מחויב לקיים את המצוות, אבל הוא אינו מחויב לרדוף אח=
ריהן, מפני שהוא אינו עוד בן-עונשין אם לא מקיים אותן, אבל מעשרים שנה
הוא מחויב להשתדל לרדוף אחרי כל מצוה שבתורה כדי לקיימה: אחרי זה
והודה באר את ההדרגה של חינוכו של הילד מבן חמש עד כ׳ שנה, מתחיל ללמד

תנט

פרק ה' משנה כא

חותמני את טיבו של אדם מבעוד בהל העולים שלו. וזה שאמר בן-אדם בגיל של שלושים שנה בא לכוחו ומאז בן עד ארבעים שנה, שאז מתחיל לאט לאט לאבד את כוחו הגשמי, אבל בשכלו ובדעתו הלא ומגיע לבינה, להבין דבר מתוך דבר, והוא מתגדלת ומתפתחת שכלו עד חמשים שנה שאז כבר בעתו מושבת היו. עד שכבר רתוי להיות יועץ, כי זה בדרך ומנשים שמרום הם בעלינים ומנשא שוכה טעמו, סולם מלך. חמשים עד ששים שנה הנבואה מושג ורתוי להיות מורה, מששים שנה מתחילה כבר הזקנה שהוא גם כן מחלה להבינס באדם ולהחלישו, וכאשר כבר הגיע לשבעים שנה הוא חזק מספיק ונעם שיבה, לזה לקח מבוד כאלק זה שאת בשנת הלבשים לחוו, והפסוק אומר שאת בשיבה טובה, אולם בפשטות נקם שיבה מפני שבגיל הזה כבר הלבינו שערותו, לזה שאמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני בשערותי הלבנות דומה לאיש בן שבעים שנה, ובני אדם מחויבים לחלק לו כבוד ולקום לפניו כמ"ש "מפני שיבה תקום"; וכאשר הגיע לשמונים שנה הוא הגיע לגבורה, כי לך לגבר ונצח כמו הכפעמות שדברו אליו במשך כל שנותיו, והם ה' אמר אליו להצילו מכן ולהשתכן את ימיו מחויבים גם שנתנו לכבוד; וכאשר הגיע לתשעים שנה הוא הגיע כפ חדש ושני רתוי לשום מעשה גשמי רק לשוח בתפילה, ויש גם לפרש לשוח שהוא כבר הולך שחוח וכפוף; וכאשר הגיע למאה שנה, אז גם לשוח אינו רתוי מפני חולשתו שבגופו גם בעתו כבר אינו מושבת אליו כ"כ שלמשו ורחמים כל מה שמצויינים בעתם מושבת עליהם, הנה כל זה עד מאה שנה לא מהם

פרק ה' משנה כ"ב

וגם יכול היות שר' יהודה אומר כל מלה הדברים שהם על סדר רוב, אבל וכנים ונכונים
מן הכלל, כי בשאת פני בעצמו ודעתו והכרתו שאין צדק בן מאה וחמש עשרי
שנה שדעתו חזקה צלולה (שאני היה ר' אחיו גר בשכונתי מחלון חדרו על יפת הים
בתל-אביב) ואפשר שתלמודו כולו הותיק שהגיע לגיל כזה זנה ומצר חלו
פני עסקתו בתורה כל ימיו, וזו היא הסגולה הבדוקה לאריכות ימים כמ"ש כי
הוא חייך ואורך ימיך: משנה כ"ב - בן בג בג אומר הפך בה והפך
בה דכולה בה, ובה תחזי וסיב ובלה בה, וממנה לא תזוע שאין לך מדה
טובה הימנה:- דיבור, אנחנו שאין היה וחנן (בדורי) אבל
בכל הנוסחאות שבידינו נקבע רק בשם בן בג בג, ובתוספת יו"ט בשם הריב"ם
אומר שהוא ובן הא הא היו שני גרים והסתירו את שמותיהם העבריים האמיתיים
מפני פחד השלטון, כי מטעם חוק המלכה אסור היה אז להתגייר; ויש אומרים
שבן בג בג ובן הא הא הוא איש אחד, כי בג מספרו חמשה וזה הוא האות
"ה" שהוסיף הקב"ה לאברהם אבינו עד שהיה אב לכל הגוים, ומה שהכפילו
את שמותיהם בג בג הא הא מפני שגם בשרה אמנו התחלפה את האות "י"
שהיה לה בשמה "שרי" באות "ה" שנקראת "שרה" וגם מדברי התוספות (חגיגה ט)
שנתנו טעם על זה שהיו שמותיהם כגרים אולי כן, ומפני השלטונים כינו עצמם
על שם האות של "ה" בלבד, אבל ... תשובותיו על היו אומרים אלו את הוו
שניהם איש אחד למה לקרא לו שני שמות בב' הלא באם ... "ונתן"
לא אברהם ל) אם באשנתנו הלויה לא נאמר הבא ורבו אומר, רק בן הא הא אומר

פרק ה משנה כב

ונראה שהוא משנה אחר ד) הנה מצינו שהלל בן הא הא להלל אמר דברים שדומים
ורבותם (חגיגה ט:) ואם כן היה בזמן הלל שהיה מאה שנה לפני החורבן וכן
בג בג היה בזמן ר' יהושע שהיה אחרי החורבן. ואף על פי שתחילה לא היתה
מובן הי-הי ולא הם הם אלום מדברי התוספות שאלה מאמר שהם הוא שונה
ההוא שנקרא גם בן הא-הא, אבל סדר הדברות מחלק אותם לשני אנשים, ולפי
באמת היו בן בג-בג ובן הא-הא שניהם בזמן אחד, אולם בגלל התשובות השונות
להכריח שלא היו איש אחד, בן סוף שאין ראיה שהיו צריך רק השינוים באותו זמן
שזה בן בג-בג ושלנו ראיה ברורה שלא היה גר כמו האמורא וחנן מאזרחות
הגרים אלא דבר אחד הוא בן ברור שניהם היו מבבל, כי האמוראים שבהם
נאמרו בשם רבות ולא בלשון הקודש. בן מצינו גם בהלל הבבלי שאמר הרבה אמר
ים בלשון ארמית :- בן בג-בג אומר הפוך בה ר"ל עסוק בה והגור
בה מפני שכל האומות השונות תמצא בה בתורה. וזה תחזי ותראה את כל
העושר והגדולה לבן עסוק בה גם בזמן זקנותך ושיבתך לבלות את כל ומקצת
באומנה. כי בזמן זקנה ושיבה חסר כל הכוחות הגשמיים להתעסק בעסקים
של העולם הזה, כמו לרדוף אחרי התאוות, או שפילו לעבוד ולהתעסק בעניני מסחר
ומנה מהתורה אל תזוז לסור ממצוותיה, מפני שאין לך מדה ותשובה
מהמדות שהיא ללמוד אותה. ושגם לספר שאין לך מדה טובה להודיע לך
את שכרך בעולם הבא ממנה מהתורה, שלא תרבה לעסוק בה כי מקבלה תיבה
להודיע לך את שכרך ולקבל חלקך בעולם הבא.-

פרק ה' משנה כ"ג

פרק ו' בריתא א'.

משנה כ"ג: בן הא-הא אומר לפום צערא אגרא - בעזור-
הוא מוסיף על דברי בן בג-בג ואומר אם אפילו אתה בעל כשרונות, אל יקשה לך
לעסוק בתורה בשביל טרדת פרנסה, בכל זאת אל תאמר דבזמן שאעסוק בה
כי לפי צערך וטרדתך בה תגדל את שכרך וכל מה שתהיה מוגע את עצמך
ללמוד עד כן תוסיף לקבל שכר גדול מאלקיך ועוזרך. ויש גם לפרש אחרי שבן
הא-הא היה בזמן הלל (כדברי התוספות בחגיגה) והורדוס המלך שהיה בזמנו
היה רודף את חברי הסנהדרין בכלל והחכמים בפרט אז הוא באמרו לפום
צערא אגרא - בגלל רדיפותיו של הורדוס, כי גם השכר יהא לפי הצרות,
כל מה שסובלים עכשיו ירווחו אחרכך את הטובות שיתן להם ה', כמו שהיה
במצרים, אשר בשביל עוצם השעבוד נגאלו קודם הזמן ובמקום ת' מאות שנה
שנגזר על בני אברהם אבינו היו במצרים רק רד"ו שנה:
ובזה נשלם הפרק וגם כל המסכת אבות, ורבינו הקדוש המסדר עשה
תפילה להקב"ה שיבנה את בית המקדש במהרה ויתן לנו ולישראל את חלקנו בתורה
כל שיזמין להם את פרנסתם כדי שיוכלו לעסוק בתורה שם והיה לנו גם חלק
הגון במהרה:ˣ

פרק ששי בריתא א'

שנו חכמים בלשון המשנה, ברוך שבחר בהם ובמשנתם: ר' מאיר אומר
כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא זו אלא שכל העולם
כולו כדאי הוא לו, נקרא רע. אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות
משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו

ˣ עיין בסוף המשנה כ'

תנח

פרק ששי בריתתם

להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות.
ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה, אני בינה
לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור הדין, ומגלין לו רזי תורה
ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוה צנוע וארך רוח, ומוחל
על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים: ביאור

הפרק הזה אינו שייך למס' אבות. והמאמרים שבו, לא נאמרו בעתו
המדרש והתוספות, בזמן המסדרת המשניות הרה"ק והוספה במשנה
לא סדר אותם במסכת, מפני שהם נאמרו אחרי עריכת המשניות והם
רשות, לכן נקראו "ברייתות" מלשון חוץ כי התרגום "חוץ" "לברא" ובלבד
זה אמר המסדר אותם, שאף על פי כן שנו חכמים את הברייתות אלו בלשון
המשנה, כי גם בהם מלמדים אותנו מוסר ומדות טובות, לכן הן נחשבות
כמו המשניות: ברוך המקום הוא הקב"ה שבחר בהם ובמשנתם, ר"ל שכל
העולם מלא של מקומו ומעשיו, אך רק בשביל שהם נגלית ואומר אלו שבחר
בחכמים ובמשנתם ר"ל ובלימודם, וברוך הוא גם הדרוש שבחר לסדר ולעשות
מה שהורו לנו ולמדו אותנו החכמים הגלה; אלה המדברים הנם כעין הקדמה:
ר' מאיר שאהבתו לתורה היתה בלי גבול עד שהלך אחרי אלישע בן אבויה
ללמוד תורתו, ואפילו אחרי שהתפקר כמו שספרתי לעיל (פרק ג' ו'), אולם
מאן רצה ונורה עד כמה זה והם טוב לימוד התורה לשמה, ר"ל כדי לדעת
איך לקיים את מצוותיה, וכל מה שכתוב בה, ומה שאת רבן, זה שלפני

תנו

פרק ששי ברייתא א'

הלומד תורה שלא לשמה, כל העוסק אינו מתכוון בלימודו לשום דבר רק לדעת מה שכתוב
בה, אם כן מעצמו יכיר ונפשו צריכה כמו שאמרו מתוך שלא לשמה בא לשמה, אבל זאת
הלומד לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד, מפני שהוא מעולה ומתנהג כמצותה,
תולדה הנה הנושא הזה כמו ורמז לכל העולם והוא נברא בשבילו, וכן על פי
שיש גם כל דורו, אשר בשבילם לא היה כדאי שנברא, אבל בשביל הלומדים תורה
לשמה הנה הוא כדאי נברא: והוא מתחיל לפרט את כל המעלות שיש בזה ואומר שבזה
הוא נקרא רע וחברו של הקב"ה כביכול, כי במעשתו ולצורתו כמו היה שיברא
את העולם, אם כן הוא נעשה כביכול שותף להקב"ה בבריאתו של העולם, והוא נקרא
על ידי זה גם אהוב, כי מלבד זה גם התורה בעצמה מעוררת את האהבה הגדולה
כביכול בין הקב"ה ובין העוסק בה, כי ה' אוהב אותו שאוהב את תורתו והוא אוהב
את הקב"ה ומכיר את חסדו בזה התורה שנתן לו המלמדת ויש לו צורך לכל
מידות טובות; הוא גם אוהב את הבריות, כי התורה צוותה על אהבת
אדם ועל צער בעלי חיים, לכן הלומד תורה לשמה אוהב את הבריות
הוא משמח את ה' בקיום המצוות, וזה מפני שהוא ברא את העולם כדי
להיטיב לו, ואם הוא מקיים את מצוותיו אין שום ספק שמשמח ה' את
רצונו ושמח על זה, כן הוא משמח את הבריות בהתנהגותו להיטיב
טוב לכל אחד כפי יכולתו; ומלבשתו, התורה מלבשת אותו בענוה וביראת
ה' כמו שנאמר (דברים י, כ) "את ה' אלהיך תירא", ומכשרתו להיות צדיק
צדיק לעשות צדקה עם עניים, וחסיד גם לעשות לפנים משורת הדין

פרק שלש דרוית פ

לטובת אלהו, ויתר לעשות הכל לפי היושר; ונאמן לכל בני אדם, שכולם
מאמינים לדבריו, ומרחקתו מן החטא הן לה' והן לבני אדם, ומעשתו יותר
הרבות שעל ידם הוא זוכה לעוה"ב, ונהנים ממנו העולם הן בגשמיות והן ב-
רוחניות, מפני שהוא מלמדם ומורה להם גם מצות טובות, כי הוא מלא תורה
ועשר חכמה, ומורה לפי היושר והצדק, והוא גם מלמדים להבין את
התורה, כי מלמדם בינה שיבין דבר מתוך דבר המוקשה לו, כי יודע
להבין ולדמות מה מצוה שאינה כתובה בפירוש בתורה לא מצוה שהיא
לה שהוא כן כתובה, כי נותנת לו התורה גבורה להתגבר על יצרו,
שנאמר לו, זכה לבעל שהבו לו יש מצוה וכו', ונותנת לו מלכות "רל רבים"
מלכים כמו שנאמרו אמן מלכי רבנן, וממשלה כי הוא פוסק ומורה את הדין
הוא על ידי התורה חוקר את הספקות ובודק לעשות את הדבר, ונותנין לו
רזין וסודות התורה, כי ע"י הלימוד והתמדות הוא נעשה חושבם, אשר
היו נסתרים מעדם, ונעשה כמעין המתגבר ומתגלו שיפוטת התורה, וכנהר
שאינו פוסק את מימיו, כן גם הוא אינו פוסק את לימודו, והוי צנוע, שמשמע
מאחר שזכה צריך להיות צנוע, אבל אין זה מתחוים לכבוד וממשרו של צניעות
לכן ודאי כוונה הוא הגירסא זה, ר"ל ע"י התורה הוא גם צנוע ומעין
ומגונה בתורתו, כן הוא אוהב מעשים טובים בצניעות ובסתר, והוא גם ארך
רוח ר"ל קשה לכעוס, כמו שמסופר במס' פסחים (מרובין) שאדם ארך
אפים עם כל בן שאמר על תלמוד ותלמידו ב' מאות פעמים, והוא היום

פרק שלם דוגמא ג׳

אחד היה מומחה לחבר שאלות ועסק בדבר מצוה, אך אמר לתלמידו. בני! הקשב
ומהר הוא להבין את ההלכה לפי שרצונו לזכות לפעולה שיש משמעות לו, בכל זאת
נשב ושנה לתלמידו את ההלכה ד׳ אמות פעם כרגיל ואמר שישנן חזור ההלכה בדעתך
אבל התלמיד השיב לו שהלא הבין אותה כבר ולא רצה לחזור בה,
אך שאל אותו ד׳ פרושים ומה הוא מכל הנושא, הלא גם הוא התכוון אליה
ד׳ אמות פעם, והתלמיד השיב כאשר אמר לו שהוא יודע הכל, ובלשון זה צריך
להשתמש להבין אחר כך נכפה באותו זה הבין כלום, אך שאל ד׳ פרושים ואמר מה
של ההלכה של ד׳ אמות פעם, אך ויצא בת קול ושאלת ד׳ פרושים באה הלא
באחר שאחוה ד׳ אמות שנה חוזבנו פורו ונכון לעוה״ב, כאשר לד׳ פרושים בהר
בשנה אבל הקב״ה נתן לאות שנותם; ואחד של שנותו אם מלובים אותו
לא בא שאינו רואה סלוגם אותו להבין ואינו נעזה של שם טובה בלב;
ומגדלתו בין הבריות ומרוממתו על כל המעשים, כל שמרוממים ומכבדים אותו
עוד יותר מכל המעשים הטובים שעשה, וזה הכל מפני שלמד תורה לשמה:-
דוגמא ב׳ - אמר ר׳ יהושע בן לוי בכל יום ויום בת-קול יוצאת
מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל
מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנאמר (משלי יא כב) נזם זהב באף
חזיר אשה יפה וסרת טעם, ואומר והלוחות מעשה אלהים המה, והמכתב
מכתב אלהים הוא, חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין
אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה

(תסב)

פרק שלו, ברווחתו

שנגעו [illegible] ומנחל [illegible] באות:- ר׳ יהושע בן לוי
היה מתלמידיו של ר׳ אלעזר הקפר ור׳ יהודה הנשיא ומרבה להביא בשם
[illegible] של [illegible] הנשיא [illegible] תלמידו המובהק ר׳ חנינא ובן [illegible]
של רבו הזקן ר׳ אלעזר הקפר בספריו, הוא [illegible] תורה [illegible] (א"ב)
ומן [illegible], אחר [illegible] (ישב [illegible]) ומן [illegible] הלכות (ירושלמי [illegible]
ב.ב.) ושלו היה גדול אשר נחשב בזמנו [illegible] של הדרום, וגם בספריו [illegible]
בנו ובנותיו היה [illegible], והיה [illegible] בשלשת [illegible] ר׳ יונתן ור׳ חנינא
את ירושלים [illegible], וכנראה והמאמר (סנהדרין צ"ח) "[illegible]
[illegible]" אשר [illegible] היה [illegible], כי היה חתנו ר׳ יוסי בן פטרוס [illegible]
[illegible] (ירושלמי א"ב [illegible]): בעיני ר׳ יהושע בן לוי נחשבו הבנים למבחר [illegible]
אלהים [illegible] שנתן לו בנים נחשב כמת (נדה ס"ב) ולהיפך [illegible]
[illegible] כי [illegible] [illegible]
כן נחשבה בעיניו האשה. והוא אומר כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא ברכה,
בלא שמחה, בלא טובה, בלא שלום ובלי חיים (המאמר הזה מובא במדרש בראשית רבה י"ז בשם
ר׳ יהושע בן לוי, ובמקום [illegible] נאמר בשם ר׳ תנחום בן חנילאי, שהיה תלמידו של ר׳ יהושע בן לוי)
[illegible] להתהלך [illegible] (יבמות ס"ב)
הוא היה חומר [illegible]
הם [illegible]
בלבו [illegible]. ומה שאמרו [illegible] כל [illegible]

פרק יז דרושים ד'

בניך שהיו מאירים, ובשהדליקו את המצוה, אשר מסגולתה היא השלום והבנים זכו
להתאחד עם זה בתוך אחוות המשפחה, ונראה לבאר על הרוגזה הרבה אשר מבוא הקדוש
כדי לפרנס את ב"ב, וגדולה עם החכמה הזאת וזכרהו בבנים חכמים (ברכות ח) שאחד
מהם נודע בשם ר' יוסף (שם צח) ואחד מבניו היה חתן דבית הנשיא (קדושין ע"ב ועיין
ברכות שם) עם בני בניו הוליד אשר כולם שהב שהבה רבה, בכל צאת כמשיר תלה אחד
מהם ויען שאמר, לא נתן לאחד מן הבנים ללחוש מנין, ונאמר טוב לו יותר מהם פה של
ובו לחלשים כשלה, כי הראשונים שהיו מכבדים חולים את לחשם היו הסופרים ואיום
לקח גם ושא הניצבו שהתחבר עם וחתן המטבל השוסו, וכן לקח מהם צוד הכרכה
שלהגיון, כי כן נראה מהליכות מחשבותיו והאמנתו, עם היותו חשוב להציל נפשות ולר:
פות חולים בלחשים, עם הוא לשמש אשר, רק כלה יצרים אחד והיה לכל צבור, גם
הוא אם יש מלה, גם הוא תו חיי עבר, ובשבתו צוה אין שם שר והוא בן לוי לא רצה
בריכה זה (ירושלמי שבת יג ג), כי אהבתו לד' גדולה שהתגברה על עמו ומאודו, הוא
בשמחו היה מלמד את בניו ובני בניו תורה וחכמה, וככה היה אומר כל התלמוד
את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מסיני שנאמר „והודעתם לבניך ולבני
בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב (דברים ד ט. קדושין ל) ושקל לחנך לשמור
בכל ארבע שנות את בן בנו קורא לפניו את פרשת השבוע, ובו היום שלך לבוא המרחץ
ויפשוט את בגדיו ואת נכר אשר נבהו לא אמר מה לפניו את הקריאה, את מהר לבא
לבין בטרם יכלה ויצא דודו ויאמר מפי הנער את חוקו (ירושלמי שבת א ב): כמו
הנזכר נאלצו ליסוד המצוה של הרבה לצאת מתלמידי הנוער פרשיותיהם בכל

פרק שני, ברייתות ב

ת_סכ

אשר מפורש ובו, ובזה שאמר ,,חלוקין פרשתנו על הדבור שנוים מעשה ואחד תרגום

(ברייתא) ואל ביסודתו הגדולה במעשה תמיד שלשלת מסורתו" דשלרה מאמרים של שבא

נמצא ספר תהלים (פסחים קיז) עשרה שמות נקראו לתפלה (במדבר רבה) ד' שמות ויש לו שלש

הרי- ד' שמות ויש לו לגיהנם (עירובין יט), דכתב מצוות נקראו כהנים לוים (בכורות)

ובל אלה הדברים הם מדרש מפסוקי המקרא, אבל כבר כל חכמינו ורבאל [illegible] גם הם

כוח, ולמען ברר הלכותיו למעשה, היה טובה לפניהם [illegible] דקדוקי הלשון להעיר

את השלום התרכיות אשר היו נאמרות אמנן (ירושלמי ברכות א ט) כי עבודת התורה הבת

חכמה צריך אומן, והוא שאמר שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה והוא מתמלא

בזמנו את ההלכות הזאת רחבה ומעולם, והוא מלא אומן בכל מקום לכן, שמפלו בגי

נאות אשר לא יצפתו מן חכם אחר (ברכות יט), הלכות רבות נאמרו מפני ושל:

התפלה (שם) של עבודת התורה וברכת פתבנים (סוטה לח) והיה מעתק גפו

בהלכות עד שפי החנה נתמלא אלו אליהו הנביא ונוצר בו במאמרו, אם אתה מוסר (ירושלמי [illegible])

של נפשך הלא ויש לך להתמר שתברוך, דומו נעשו חכמי הדור לספר את המעשה

שעברה הסופר את שאת השלום בדורו של רפיון רוחם, נגעו [illegible] לבנים [illegible]

להלום כמאשר ראשון, ושמרו להכשיר את הדבר במו שבוה, שהמשר נהיה בך לשום

לכדם אבל כ' וכ"ל או"ה שיהיה בשמואלו, וזה כשאת רוב המפרשים שאומרים [illegible]

בן נבקש בגללו, כל מאשנת השלום [illegible] מהם שאומרים שהוא הוא בעל

של לוי בן סוסי. המאיבו של רבי, כי שון שום אבר ורואים בכל מאמרים שם [illegible]

המעשה, ושוב הוא את אלו בן סוסו לא סאן כבו ושוק זה ספק את בנו [illegible] הוא

בעצמו זו למציפ זה תמן בהחכמים (עין ברש"י ד"ה והבאת מאשר בשם אבות ב"ג וביאור
פ"ו) שלום את לבו ים וזורע פל חגבה, ובואו נאמרו הוה מחבר אלף ביאורים דברים
(ברכות רבה צ"ב) עד יולם לישם על חשבה, ואף אם ירצה לאמר בדברי חגיגה בינו
את נתבות בית (ב"ק נ"ב) בפרשמו הבעל שאת ענין לבית ואמר מה מות אין שמו ושו
רוקש בזמות הרחמה לשו בזמות העשאות, אף ושראל פשון להם דבלה חילמות לש
בעולם הבה לשו בעלה"ב (מנחות נ"ג:), והבחיר רשב לבנים אורים את הקיבות מארף
ושראל עשה בער נפשו מדף! חרף! הכניסו פרצתך לזה את מלצות הבעות לארבעים
הללו לשמבו שונו בחשמונאי (כתובות ע"ד), אולם רק על הצוררים ועל הבאים
נאמת בחלה הבה לשו על הבאים שלא לש הציוני את בנ"י, דשמרו אין אותה לחתם
לבן לשו בישראל לשו בגוות המלך, שנאמר ואתה ד' במרה אל כל פניו (ברכות ב)
כן אמר את הפסוק "ורחמיו על כל מעשיו" של הצדיק לדורשומו בשמה לזה
הדבר הוה [illegible] אחד אביה את ר' והושע בן לוי עד ירצה לקללו, ובבו לעם ב'
נספים לקללתו רלה לבו! את השעה השבת, והנה כאשר החזה נתנו סימן לזה
אשר בזמות השעה מאוד התענוג של רגל אחת (סנהדרין ק"ב:). לכן לנה תשובה
והמעבר [illegible] המוטה ועוד לחרבות של השעה [illegible] של רגל אחת, אולי כאשר [illegible]
בלי שום עבודה נרדם, אף אמר שמור לב הרחמן חיינו רוצה בזה מפני ברחמיו
על כל מעשיו (ברכות ז'), והוה היה בורך "[illegible]" הוא המודה הגוחשי, טובה
בעודם (ע"ז ב) והעלה מכל המודות הוא המלוגית (ברכות כו) לכן הלוה [illegible] את
נפש השמם הדומה לו וצרה [illegible]. נאמר מה העגה אלו כל הנורף, כן

פרק יא ברכות ב

הנשמה מלאה כל הגוף, מה הקב"ה רואה ואינו נראה, אף הנשמה רואה ואינו נראה
מה הקב"ה זן את כל העולם כולו אף הנשמה זנה את כל הגוף, מה הקב"ה טהור
אף הנשמה טהורה, מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים כן הנשמה יושבת בחדרי
חדרים (ברכות י.) לכן, המשך ואמר יבוא מי שיש בו חמשה דברים אלה ויש=
שבח למי שיש בו חמשה דברים הללו, את העיקר לשמרו זה לנגד עם, תהלים לכ=
תוב בו חמש פעמים "ברכי נפשי את ה'" ומשה היתה תשובתו להמתחכמים וב=
אירע בספרו שאמרו שאין יתרון לאדם מבהמה רק מילוי דברי הרשע; ולא מרן זה וכו'=
לום לבטל את אמרו שאמר (קהלת ג) הכל ברשע, שלא נמלאות נראות שוו שלא
חוץ לבטל את הנופלים ממנו, אף ועוסק בתורה, ולא ידע את הבאות ויתחזק
בשמועתו כמו ר' עקיבא שיצא בשלום, הכל מכירים שאדבר דברים מסורים כמו
להכ"ו ונכתב פה, אף ועוסק בתורה והיה תלמוד להפסיק דברים מסורים הכל
בבני-אדם שהוא מחבר לאפילות מסורות, ועוסק בתורה ולא בורא, שבכל
מהם, הכל מפלאותיו הכוונה של תאות האנגל כמו שנדע הרמ"ש, ואמר אל חוב
שהוא צדק מפלאיו. עם לזה הנה הרפואה הנו בעולם שעוסק בתורה
והכל בגלל גופו שהוא אומלל בכל הדברים געוחב, גם אל אל ונתאלץ רק
ועוסק בתורה ולא ושוב בתשובה שלמה; ר' והושע בן לוי הוה חוש מחכם
בתורה בהלכה ובאגדה גם עסק צבורו, והיו וצה ובה לפעלי המשלב
לדרוש את משפט עמו, והנה כאשר הלך לראו בעין צבורו, וצא לנשמתו ר'
חנינא הלוי לעולמו לנכבו כאשר גבר מרק עכו לגז בה (ברכות מה.)

פרק ש"י, קדושתם ב

כן מצינו שהוא ור' חנינא הושיעי באים לפני השליט הרומאי היושב בקיסרי, והשר הרומי
הזה קם מפניהם בהדרת כבוד באומרו כי נראה כי אלהים נראו בפניו (ירושלמי ברכות
ה. א.) הוא היה עשיר וגדל נכסים רבים ונהג את ביתו בראוי בחסד מעולה -
מצויה ארץ, ומשפחתו גם כן היתה רבה לבית ולבנו, וכמובן הצטיינו ר' ריב"ל
ששלחנו לחכו ארוחות הכבודים ובואו לפניהם כל אוכל התבשילים ושלחו ר' חייא
גם ביאו חול כן את הנחת ליום השבת ושאלהו ר' ריב"ל ביום השבת מבושים להם
משנת מ"ח תבשילים (ויקרא רבה פסוק ותשנה) הוא היה איש טוב לכל והיה
בושת כל אדם לפי דעתו, ולא על כלה היה חושב את עולתו להכריזו לחובה
עם פעולה מסופקת; הנה בזמנו התפשטה המינות ורבים חללו נפשו הקהילה
ועל כן חשבו החכמים בעת הצרות כל אדם שהיה נוטה אחר מצות התורה
למין. וגם שלוח בשורתם על שמחת מקלט הברכות למינים פלגו עליהם, והם
ברכת אחוה המיוחד, על המינים ובנה ירושלים, ע"פ שבתו המיוחד הלב
בעשרים והתנהג על פי התורה והמצוה. בכל עת היו מחמירים תורתו, אבל
לא כן היה ר' יב"ל, הוא אמר אפיקורוס אחמירין עליו (ירושלמי ברכות) ואין
כי היה אומר לא לחשוד את עולתו בדבר ספק, וזה שאמר (ויקרא רבה) התורה
בנשורים לוקה בגופו, כי הוא לא התחסד הרבה, ובצדקתו שמר נפשו להכריז
על האגדה; ועל כן באנשים שרבה שבר ואת גופו בסכנה לא חש לבוא מע
המצוות, ואמרו עליו כי מהיותו מסתכן החבר לצלמו נעלה הסכנה ב"ה
(ירושלמי ואמרו ח"ג) כן הוא לא הרג את כל המזיקין בשבת (שבת קכ"א) ואמר חז"ל

פרק ששי ברייתא ב

אמנם רוח החסידות לא היה נוחה מזה, ובכלל היה מתנגד של הרבה ספרים
לטובת הכלל, וזה היה בודאי אחרי שלא מפי שליחו הקדושת לשמה כן כאמר
הירושלמי (ברכות ג.ב.) שהגבאות לשה; והנה אחרי שהזכרנו וסיפרנו את תלדות
האיש הגדול הזה, והיה לנו קל להבין את מאמרו בהברייתא שלפנינו המדברים בזה.
והנה כאשר הוא היה גדול מאד במדות, על כן אמר גם בהברייתא מוסר השכל
בדרך הזה, וזה שאמר בכל יום ויום בת קול בן ישראל לשמוע קול פנימי, כאלו שומע
אותו מהר סיני שנתנה אלו התורה ומכריז ואומר אוי להם לבריות מעלבונה
שמבזים את התורה, כי בזה הלא הם מעליבים אותה, על כן איש כזה נקרא נזוף
מה, שנאמר נזם זהב באף חזיר, כל נזם זהב שהוא תכשיט יפה ויקר וכו', אם הוא
מונח על אף חזיר מעט מפורסם, אז הוא מאבד את יופיו ויקרו, כן הוא יפיה של
אשה אם היא סרת טעם, אז היא מכערת במעשיה המגונים את יופיה, כן גם
האיש הזה שיש לו נשמה זכה וטהורה שהיא חלק אלוה ממעל והנה הוא מלכלך
אותה, וגרוע עוד מזה שהאיש הזה בוזה את התורה ומצוותיה, הנהו כבדבר
המשובח לפנינו כן הוא משוקע לתאוות העולם, אבל העוסק בתורה הוא הנה
בן חורין, כי הוא שולט על יצרו הרע, כמו שאמרו אם פגע בך מנוול זה
משכהו לבית המדרש, ומדאמרה שהוא אסון לעצמו בעוה"ז הנה הוא גם מתגדל
בעולם הבא, שנאמר וממתנה שנתנה לו התורה ובא לנחלה של כל רוח לו
נחלה ואומר, ולמודו עמדו אלא ... לשמש בו ...
הבמה - ברייתא ג' - הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת

פרק ששי ברייתא ג

או פסוק אחד, או דבור אחד או אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד, ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם ותורתי אל תעזבו:

ביאור - אהבת התורה וכבודה היו כל כך עמוקות אצל ר' יהושע בן לוי, עד שאמר מי שלומד מחברו פרק אחד וכו' צריך לנהוג בו כבוד כמו לרבו מובהק, ובשביל מה שאמר מחברו ולא שאמר מרבו, ללמד אם הוא אפילו חברך ולא למדת ממנו הרבה, רק אות אחת שלא ידעת אותה מקודם, כבר אתה מחויב לכבדו והראיה שדוד המלך ע"ה שהיה גדול בתורה כמו שכתוב "וה' עמו" והחז"ל אמרו על זה (סנהדרין צג:) "שהלכה כמותו בכל מקום, והנה הוא היה גם משורר בחסד עליון, ובכל זאת כאשר למד מאחיתופל שני דברים שלא ידע מקודם, והם אלו: ירגש בדעה מעוספת לבית המדרש, ושלא ילמוד יחידי, ובשביל זה קראו לו אלופו ומיודעו, שנאמר "ואתה אנוש כערכי" ר"ל חשוב כמוני בכל זאת אלופו ומיודעו אתה; ומכאן אנו נלמדים שהלומד מחברו שני דברים צריך לכבדו, אבל מנין לנו לומר שלומד אפילו אות אחת גם כן צריך לכבדו, על זה מביא מה שנאמר הקל-וחומר

פרק יא [illegible]

תשל

זה דוד המלך קרא אותו רבו, אלופו ומיודעו של שני הפרקים, הנה הרעיון
מחייב שלמד פסוק הלומד מחברו אפילו אות אחת צריך גם כן לעשותו "רבו"
ומה שהתפסק לא נזכר שעשה לו כבוד, זה היה מפני שבימיו עוד לא
היה התואר "רבי" במובן של הזמן שלנו היה ר' נב"ל, וזה כמו שדומה
את [illegible] פסוק, שהתחילה היתה התואר "רבי" כמו אתה, רק דומה [illegible]
לומר הזקן תמסרו אותו בשם "רבן" ואחרי כן התחילו לתאר את החכמים
בתואר "רבי" (תוספתא [illegible]) לכן עשה דוד את אחיתופל בתואר אלופו ומיודעו
רש"י ז"ל שם (סנהדרין קו:) שאלופו הוא רבו, ובמדרש תנחומא (פ' תצוה) מובא
ראיה לזה [illegible], שהנה [illegible] הראשון עד שאלו היה לו [illegible]
עד שבאחת מהם שהיה נכבד, ואלו כתוב ([illegible]) והנו [illegible]
אחיו, וזה מפני שיוסף שזכה ללמוד תורה [illegible] שם ([illegible]) [illegible]
רום ושבו [illegible]": כי כל הפרקים אחרים [illegible] את המקום כמו [illegible]
הצניעות והגבורה, הלא כולם שונים תלוים בו ובמעשיו רק בזה שהוא נותן אותם
לבני אדם, שכל תורה תלויה בו במעשיו, שנאמר "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג לה)
ר"ל רק חכמים ילמדו תורה ינחלו כבוד, והפסוק אחר כתוב (שם כח י) ותמימים
ינחלו טוב" ר"ל גם אנשים תמימים שאינם יודעים הרבה בתורה, רק מקיימים
את המצוות בתמימות, ר"ל שאינם יודעים את טעמי המצוות, וגם את הכוונות [illegible]
[illegible] שהם כפשוטן המקובלים, והוא סומך להם [illegible] [illegible]
ועוד [illegible], וזה כמו שאמרו אבותינו בגולת התורה [illegible] אפילו [illegible]

פרק של דרגות ה'

ואחר כך נשאר להבין: אולם באמת קשה לו להבין את הכל - ואומר שצריך רוג"ז
מכיון שדוד המלך ע"ה קורא את אחיתופל עבור שני דברים שלמדו ממנו
חשובים פשוטים לרבו לדעת רבו ולהאלמדים אותו אפילו אות אחת, הלא ישנו
קל וחומר לאדם אך הבין להיות כנפון" במשנ' באורות ולהיות משה רבינו, ודו"ק =
דרגות ה' - כך הוא פירוש של תורה, פה במלה תחת..., ואם במשנה
תשובה לפי הפירוש, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, סוף אתה אשר
בן שצריך טוב לך, שצריך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא! - ביאור -
ה' והוסיף כן לו מאשר לדעת את מעלת התורה, שאומר אבל שכרה אלומה
אותם. ובדרכה צער צריך אדם ללכת, לחיות חיים פשוטים, ואפילו בפחיתות
ובכל דרגה אופן לא להתרגל לחיות בחיי עונג ומותרות, כי ומחשב קל לאדם הרגיל
לחיות בעונג ובפתיעות להחליף מזלו של חיי עונג, אדם הרגיל לחיות בהרחבה
של חיי צער ועוני. כדוגמא אין הפירוש שכל המפרשים נקטו בו, ואבותינו שבעלו
הדברים התורה נקנית, ר"ל שמי רוצה אדם להיות חכם וגדול תורה צריך
לחיות חיי צער, ואפשר שאחרת כמו והיה בהרחבה שגם אפשר לו לעסוק
ולפגוע את התורה והחכמה, ומה לא נכון באמת כבודם הרב, כי הלא רבים
תנאים ואמוראים, היו עשירים מאד ועם דיניהם נשארו ונתגדלו בכל טוב
ובכל זאת היו חכמים גדולים, ומוד תמוה למה חזר ושנה אחרי שאמר המה"ג
דברים הכי נחוצים לקנות התורה, והם פת במלח תאכל, אם במשורה ושתה
ושל הפירוש, הוסיף עוד וחיי צער תחיה, הלא דאמור כל הלואה ועוד

פסח ליל דרושים, ה

מוכרח ומחויב להיות חיי צער, לכן פירשו רז"ל, אומר לנו במאמרו זה שני דרכים, א) שהתורה מלמדת ומורה להתרגל לחיים פשוטים, וזה כמו שאמר רב לרב כהנא „פשוט נבילתא בשוק ואל תאמר גברא רבה וכהנא אנא" [illegible] חיי צער [illegible] ואל תתפעל מצער, כך להיות ולגלות שהצרות ושברו [illegible] ושפלים, כמו שאמרו „אל תתיאש מן הפורענות" ב) שמשמעות שהתורה אינה נקנית בלי עמל ויגיעה כמו שאמרו (מגילה) יגעת ומצאת תאמין, אבל לא יגעת ומצאת אל תאמין; אם תעשה כן כמו שאמרתי ויצא לך את אשריך בעוה"ז כי לא תרגיש בשום צער ותהיה מאושר בזה אשריך, וטוב לך לעוה"ב, כי לפום צערא אגרא, ואמרו (ספר פ"ח) אין אדם רואה את [illegible] שהתמיד ואין הולכה [illegible] הרגיש שלא את עצמותיו ואת הרגשותיו ולהלן עד כמו בן שנה מה שם והוא אומר לו עד כמה שאתם מפונקים, שהרגשתם את נשמה [illegible] עד שלא אתם מאמינים בהשתדלותכם, הנה הנך לומד ומחנך מרגישה שהתורה אשר לך, ורבה הלימוד. אנחנו עוסקים את התורה ואמרנו נעשה ונשמע שמאמינים ברוך הוא, מפני שאנחנו חיינו עם הרוח אנחנו חיים בשלום עם חבירינו שלא שאין להיות בטוחים שיתן לנו תורת אמת אשר רק צער ויסור זה: ותורה כמות כפשוטו גם להפסיק עד כאן:- דרוש ה' - א'

תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד, יותר מלימודך עשה, ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך:- בעזה"י

פרק ששי ברייתא ה', ו'

ר' יהושע בן לוי ממשיך ומוסר עוד לפי שהתורה באה לתקן בעיקר מדה רעה של גאות
אל תבקש גדולה לעצמך להתגדל על אחרים, ואל תחמוד כבוד בלימוד תורה שרבך
מלמדך, המדרש שמואל מפרש אל תחמוד כבוד יותר מכפי ההרגל, לפי פירוש
הפסוק יותר מלימודך עשה (ראה ב' כ"ב) שיש פירוש לימוד הרגל, ואל תתאוה
לשולחנם של מלכים, ר"ל אל תתאוה ואל תחמוד דברים שקשה להשיגם, מפני
שאם אתה תסתפק במה שיש לך, כמו שהתורה מלמדת אותך, אז יהיה של-
חנך גדול משלהם, כי הם מתאוים וחומדים לשולחנות יותר גדולים, ואינם
מרוצים משלהם, ואתה הלא הנך מרוצה משלך, וכתרך זו מליצה על המלבושים
וכל הצרכים, אם תהיה מסתפק במועט ובמה שיש לך, אז תהנה מן החיים
יותר מן המלך שיש לו כתר של ראשו, כי הוא מתאוה ושואף לכתרו של המלך
הגדול ממנו; ונאמן הוא בעל מלאכתך, זה הקב"ה שאתה הנך עמל ומתיגע לעשות
מלאכתך כמצותו שישלם לך שכר פעולתך ושכרך בעולם הבא:

ברייתא ו' - גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות
נקנית בשלשים מעלות, והכהונה בעשרים וארבע. והתורה נקנית בארבעים
ושמונה דברים, ואלה הן, בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתים, בבינת
הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטהרה, בשימוש חכמים ובדיבוק
חברים, בפלפול התלמידים, ביישוב, במקרא, במשנה ובמיעוט סחורה, במיעוט
דרך ארץ, במיעוט תענוג, במיעוט שינה, במיעוט שיחה במיעוט שחוק, בארך
אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, בקבלת היסורין, המכיר את מקומו, והשמח

(תשע)

פרק ששי ברייתא ו

בחלקו, והעושה סייג לדבריו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אוהב את המקום
אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות, אוהב את המישרים, אוהב את התוכחות
ומתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמח בהוראה, נושא בעול חברו,
ומכריעו לכף זכות, ומעמידו על האמת, ומעמידו על השלום, ומתישב לבו בתלמו-
דו, שואל ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד, והלומד על מנת לעשות, המח-
כים את רבו, והמכוין את שמועתו, והאומר דבר בשם אומרו, הא למדת כל האו-
מר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר ,,ותאמר אסתר למלך בשם מר-
דכי". מוסר — ר' ו' ב' ל' ממשיך להגדיל ולרומם את כבוד התורה
ואומר, גדולה תורה יתרונה שלה בולטת על עניני כהונה ומלכות. ר"ל הראשון בתו-
רה הוא כל שלו של מ"ח דברים, ואלו המלך יש לו רק ל' מעלות ולהכהן
יש לו רק כ"ד מעלות. התנא שינה בכונה את המלה ,,מעלות" לאמר של המלך
והכהן מעלה, דברים לאמר של תלמיד-חכם, מפני שיש הבדל בין מעלות לבין דב-
רים, כי מעלות לפעמים לגמרי שאינן תלויות בהשתדלות עצמו, כי הן בשביל אליו מוש-
לו. כמו המלוכה שמלפני רוב עוברת מאב לבנו בירושה, והכהונה היא תורשה מהאב
הכהן. כן הנה המעלות של המלך והכהן, הנה הן גם כן נתונים להם על ידי אח-
רים בשביל מיצרתם; אבל הדברים שלו מנה בת"ת הנם כמעט כולם בתוך אדם ורק
מ"ח ונוגעות בתורה בעצמו, כן הנם רוב הדברים גם כן שלו כמו בעצמו דו המעלות
המעלות של המלך כלן מפורשים בספר שמואל (א. ח) אולם הרמ"ע (בפירושו
ז) מפרטים מעלות אחרות. ואלו הן, המלך אינו דן, ולא דנין אותו, לא מעיד ולא

אין דנין אותו, לא חולץ יבמתו, ולא חולצין לאשתו, לא מיבם, ולא מיבמין את אשתו, אין
נושאין את אלמנתו, את לו את סוסיו ולא, מוציא למלחמת רשות ~~[illegible]~~ על פי ב"ד של
ע"א, פורץ לו דרך, דרך המלך אין לו שיעור, כל העם בוזזין במלחמה ונותנים לפניו,
והוא נוטל חלק בראש, לא ירבה לו נשים, לא ירבה לו סוסים, לא ירבה לו כסף, לא ירבה
לו זהב, כותב ספר-תורה, כשהוא יוצא למלחמה או כשהוא בא, לכשהוא מכניסה עמו, ויושב
בדין היא עמו, ושל תגלה קורא נכבד שואלין ושלו הלא הוא שונה בן ואינו בנים שותה.
הנה זה רק במלכי ישראל, אבל מלכי בית דוד כן הוא נדון כמו שמצינו בשלמה המלך ע"ה;
מיסב הס"ת כנגדו, אין רוכבין על סוסו, אין יושבין על כסאו, אין משתמשין בשרביטו
אין רואין אותו כשהוא מסתפר, אין רואין אותו כשהוא ערום ולא בבית
המרחץ, [illegible]: ובמסכת כלה חושבין למלך ז' מעלות לגמרי ואלה
כות; כסף זהב, נשים, עבדים, שפחות, בתים כראוי, גנות פרדסים, בני-בית בסגולה
הם מפתחם ושמנים, מדינות, שרים ושרות לשיר לפניו, בתענוגות בשמחה גם מרכבה
לטיול, ושפות הם מרגלאים ללבנים, בסוסים בשביל [illegible], ברכב של ברזל למלחמה
בחרב, בשלות הם [illegible], בנשק, בחיילות, בבשמים, ברכב הן מעלות בשביל
המספקים [illegible], בוערים, בסוסים לרכיבה בטיולים, במרגלים, במזכירי. [illegible]
ובכן הנה כמעט תשעים מעלות שיש לו להמלך, והמה מבדוכו של ר' [illegible] בן של ז' מעלות
ואלו הן כ"ד מתנות של הכהן, זבחי שלמי צבור, האור מן עשן עלה, שתי הלחם לחם
הפנים, שירי מנחות, שירי מנחת העומר, בשר של חטאת בהמה, בשר של חטאת
עוף, אשם ודאי, אשם תלוי, זבחי שלמי [illegible], לוג שמן של המצורע, חזה ושוק,

ת״צג

פרק ל״א בדרשותיו

תרומה, תרומת מעשר, ראשית הגז, חלה, הזרוע והלחיים, הבכורים, שדה אחוזה, שדה חרם, בכור אדם, בכור בהמה טהורה, בכור בהמה טמאה;

והנה רמזים רבים יש בשמו בכחותיהם הם, לכן אמר התנא אם למדו בן אדם גדל את התורה צריך אדם בעצמו להתגדל ולהגיע עד שירכוש שורה, כן צריך להשתדל בעצמו כדי לרכוש את הכ״ד הדברים המלווים ביגיעת התורה, ואלו הם, *בתלמוד, מי שרוצה לרכוש את ידיעת התורה צריך ללמוד תמיד. כי לידיעת התורה אין שיעור וגבול, והנה מה שאמר רב כהנא (שבת סג) כאשר הייתי בן י״ח שנה גמרתי את כל התלמוד, ולא ידעתי עד עכשיו שאין המקרא יוצא מידי פשוטו, רז״ל מ״מ יש דרשה מרשה ודורשים שונים על כל פסוק, אבל בכל זאת צריכים ללמוד אותו לפי הפשטות, והגמרא שואלת למה סיפר את נאמרת להראות שאין סוף לידיעת התורה; וכדי להבין ערך [illegible] את [illegible] המעולה של רב כהנא בתורה, הנני לספר תולדותיו, כדברי [illegible]; הוא היה תלמידו של רב, אולם מפני מעשה שקרה, הוא הכרח לעזוב את [illegible] ולעבור סוריה ו[illegible] בכל כוחה. ושם עלה לארץ ישראל ונכנס לישיבת ר׳ יוחנן בטבריה בזמן התפרסם ארץ רבו, צוה עליו רב [illegible] ר׳ יוחנן ב[illegible] ובישיבות, וזה עלה בפני שהכיר את ידיעתו וחריפותו בתורה. לכן האמר רב כהנא בבואו לא״י, הכל ריש לקיש גופו ואחריו של ר׳ יוחנן הכיר בו את גדלו ורוב כוחו בתורה, כי היה אחד אחרי של ר׳ יוחנן גמר את התלמוד של בפני התלמידים, ואחרי של ר׳ לקיש [illegible] והשאיר את כל הענין. עשה כהנא [illegible]

פרק ששי ברותם ד'

ואמר שאין צורך להעלות בין זקן לזקן להשיב עליהן בין זקן, וכן צורך להעלות ולהשיב. וכדמות
התלמודים את רב חמא ספרו מעשה לר' לוי ושבחו אותו לפניו. ור' לוי אסר כאות
לר' יוחנן, כפי שמתבונן בתשובות של השאלות שאלו התלמידים הרבה, אמר הושבו
אותו בשורה הראשונה לפני ר' יוחנן, אבל הוא לא שאל שום דבר מהמצוה אפי רב רבן
עד הורידו אותו לאחר לשבת של ספסל השני, ושוב לא שאל כלום, עד הושבו אותו
לאחר של ספסל השלישי, וכן היה בואים הבמים עד שהורידו אותו לשורה האחרונה
היו השביעית, ור' יוחנן התלוצץ על ר' לוי באמרו הנה הארבה שמך נעשה לשועל
אבל ר' כהנא אמר עצ לנפשו, לבדת הואים שהורידו אותו משורה לשורה והיו באמצע
שבעת השנים, בשביל החרפה והבושה שסבלו מהם, ובאה ויצאתה מהחובה שהיה
חובתו לפני רב. ועתה הנה חפש לנפשו, ומה שאל מהשורה האחרונה שאלה לר'
יוחנן, אשר התקשה להשיב עליה, לאחר השאלות והושבו של ספסל השני, ור'
יוחנן הוציא מתשבו כסת אחת, כי הוא ישב על שבע כסתות כמספר שורות
התלמידים, וכן עלה ר' כהנא שבעה ואיום, עד אשר עלה שוב להשורה הראשונה
ור' יוחנן הוציא את כל הכסתות, והנה כשראה הבוט ר' יוחנן של ר' כהנא שהוא ארוך
וירע הדבר לר' יוחנן הרב הקושיא והנה דבר, ולא דבר פתו אטוב עד רע, ומצא חולה
ביתו של ר' כהנא, עד שחלה ויפול לארצו ויגוע, עד באו אליו ר' יוחנן לגעגע וידבר
פתו טובות ויאסף אותו ויבטיחהו שלא ותנהג שאו קנאות רבים כמו שעשה מפני
שנודע לו שכן דרכו של ר' כהנא לחוך כשהוא הוא מפלפל ושואל שאלות. אבל בלי
שום כוונת רעה חלילה. עד שבגם רוחו של ר' כהנא אליו והבדם. (בוחרתו...

(תשר)

פרק שלא בדוחק!

אגדה הנשות של מס. בבא קמא נ"ג „ונח נפשו של ר' כהנא שנפל למשכב, וזו הזאת
ההוה החלה ונתן לחכם וגם לדבר את חכמי בבל של חכמי א"י, כי גם זה ר' יוחנן
החריף היה גדול מאד וגם ר' כהנא בהתורה שלו, וגם ר' כהנא התחבר עם אנשי החוץ
עם הגולה כתלמיד לפני הרב. זה חנוכם בבן חכם והוא ארי. בריה של כהנא:
ט ועכשיו נתבאר למעיינים: בשאלות המעון צריך לשאול מפני המלמד את הדיבור,
ז בהרכבה שמתם ר"ל לא די בשאלה בלבד אלא צריך לעיין בספר, אבל שאר שלומד
התורה סימנו דומה לעקומת סוגי ספר לא רק לעיין בלבו ובמחשבה, אלא הלומד
ולדרוש ברבים
ג תורה צריך גם לעיין בלבו. ולא רק בדבור בלי הבנה להבין בלב זה לבפנה
ה, כן צריך הלומד מוכה להבין את השכל והטעם של הענין, בחוגה ר"ל בכונה רבה,
נג ובראיה שתם לפי ויעם מה ירמוז בה סוד ...נ, בחינה שלה ושמר לבנו כבד
ט ולפני את התורה ואומנו צריך ללמוד ותש, רק ללמוד אל אדם, בשמחה ר"ל הוא
צריך להיות מרוצה ושמח שנפל בחלקו להיות תלמוד תורה ולא מתלמידי ענין, מפני
י שהלא הוא נמשך לעולם שכר בעוה"ב כוח תורתו. בשימוש חכמים, לא די ללמוד
לעיין ולהבין את דברי החכמים אלא צריך להיות שמש ותלמיד שלהם, גם ללמוד
יא מהם גם הליכותיהם בדרך ארץ, בדקדוק חברים, ר"ל הוא צריך להתקשר לחבר
יב עם אי להתחבר ולא להתחבר עם שכם רע, בפלפול התלמידים הוא צריך
לקחת חלק בפלפול תלמידי חכמים, מפני שע"י הפלפול והויכוח והסברה ...
יג ברורי הלכה, בישוב הדעת ובמיעוט. כמו שאמרו (סנהדרין ...) א...
סגולת הפרוזדור שלמעלה רבו למעלה ר"ל כיון להתבונן בין פרוזדור לטרקלין

ובין הני דאמרן והרי בבריות כל-וחומר מה משה שהיה חכם ונבון ורבו היה הקב"ה

כבודו ובעצמו בכל זאת היה צריך להתבונן ולעיין בכל פרשה ופרשה, הפוט

יד שלומד מהפוט של אחות כמה וכמה. במשנה ר"ל צריך קודם לימוד הלכה ללמוד

טו ולמצוא את המקום שהוא מקור והיסוד של ההלכה כמאמר ר' יהודה בן תימא, במשנה

טז אחרי המשנה גם כן כמאמרו של ר' יוחנן, במשנה שנה כי בזום צריך לרבות אחרי

כוחים לפרנסת בני ביתו לכן צריך לעסוק בתורה בלילה ללמוד בשינה.

יז יח יט במשנה אחת של דברים בטלים, במשנה תמיד להרבות אחרי תענוגים; במשנה

כ כא שלום ומצות כאלו; במשנה דרך-ארץ ר"ל להתהלך במשנה; במשנה חנפים שיהיה

כב כג נחה לבריות, אלא טוב להרגיש בצערו של חברו ולשמוח בכל וכלתו, במשנה חכם גם

מכל, להאמין בזה שהמאמין חכמים ותלמידים ממנו ולא אפי שהשיג כל מה

כד משיג את הדבר, ולא היה תשובה ללמוד שלם ופנים לפי שכלו; ולכן היסודות

כה ר"ל שפילוסופים וסופרין באים אלו גם כן לא ותשמש להם ותרצים; המכיר מקומו

או, ר"ל הוא אינו בוחן את עצמו בין הגדולים ממנו רק מכיר את מקומו הראשון לו, ומה

אמר מפני שקודם אמר שצריך ללמוד בענוה, לכן מזהיר עכשיו אשר בכל זאת צריך

להכיר את מקומו, וכמו שאין צריך לבחון את עצמו בין הגדולים, כן אינו צריך

כו להשפיל את עצמו ולהשמיט מפני כבוד התורה; הלומד תורה שיש בחלקו תמיד

כז כי הוא אינו מבקש אותיות; ומשה סוג לדבר ר"ל הוא אינו מפריע ואינו מעיין רק

כל דברי תורה ועצמו באמונה, כי הוא הולך בשביל הצדק: והנה זה בשמות אותו הדבר

שאמר מקודם שהוא מכיר את מקומו לא בין הגדולים ממנו ולא בין הקטנים ממנו, אלא

תרע"ג

פרק שלג ברוותה!

פה וזה יש לומר בלומדו ובין התכון מכל דבר; ואינו מחזיק טובה לעצמו, ר"ל
הוא אינו חושב שבשביל תורתו צריכים לשלם לו טובות, וכאמר ר' יוחנן בן
זכאי (אבות פ"ב מ"ח) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת;
פט התנ"ח הוא שאהוב מפני שהוא מתרחק מכל חוץ התורה לאהוב את כל אדם,
ז ואינו רואה לכלום שאוהבים עם שונאיו; הוא אוהב את ה' ומוצא הכל אצל תורתו ומצותיו;
יח וזה שהוא אוהב את כל הבריות שנבראו על ידו; הוא אוהב את הצדק; הוא אוהב
יז את התוכחות, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ט' ח') הוכח לחכם ויאהבך;
יג אוהב את המישרים, ר"ל לעשות הכל על פי היושר; הוא מתרחק מן הכבוד,
ר"ל שהוא אינו את עצמו בפני העשיר לא להדור בכך הכבוד כפי שלא ורמזו
יו לפניו, כאמר חז"ל (סנהדרין דף. ר[illegible]) על הפסוק לא תהדר באמת דלו; ולא גיס
יז לבו בתלמודו ר"ל אינו מתגאה בידיעתו את התורה; ואינו שמח בהוראה, ר"ל אינו
שמח כאשר אינו שואלו להיות מורה הוראה בפומבי ועם זה כמו שאמרו רבותינו
ראש ישיבה מורה, כאשר בא לפניו דין תורה, הוא אומר הרבה חכמים גדולים
ממני שיוכלו גם הם לדון בזה, כאמרו שם שם ברמזו דפסוקים, את כל [illegible]
והוי שאחריו לבדו (שם) וגם ר' יהודה בן לוי מאחיתו אומר יש הרבה שלשה
בבין כל המוני על פיהם של כולם, ר"ל שכולם נושאים את המשרות, אולם אין בם
באופן שמהלכים את הדין שלשה תלויים לפי מספר הנוכחים, כי אין דבר זה
ההגון, אם עשר שהם בא אחד ... מנוים אותו לבד בשלשה חכמים
אשר שלא היה לו שונא לאותה העיר. זה ואצלו אותו בך בתוכו ובתוכו.

תנ"ר

פרק שלו ברייתא ו.

וכן לא נמצא רק שניהם ונעלם את כל העונש. רק המובן הוא בזה, שם נכתב הדין עשרה חכמים וכולם טעו, וזה מתחלפים דבר של מעלה שהטעות נערך זה בזמנותם הם אלו בדפוס, בשביל פוגה סופה, לכן אינם צריכים לגמרו להבין של זה ואת כל פנים צריך להיות העונש הכי קטן. וכן עשה גם רב אשי המסדר את הגמרא, כאשר באה לפניו פוגה שלה של טרפות, אסף את כל הטבחים של עירו להיות נוכחים להתוועד אתם על הפסק, אולם אלו יכולים אנו לומר שעשה זה כדי להכשיר את כל אשר יש רק מוצאי עקרות להכשיר מפני שחס על ממונן של ישראל (סנהדרין ג) והנה כאשר הזכרתי את רב אשי, בודאי לתמוה גדול יתפלא לי שם שמדובר שלו בזה, כי לא הודע את פעולותיו בשביל הפצת התורה, הוא היה בן לרב שמואל [illegible] ונולד בשנת 282 ומת בשנת 357 אחרי חורבן ביתנו, הוא קיבץ בנפשו את [illegible] של ישיבת סורא, עם החריפות של ישיבת פומבדיתא, של ידו זה היה אב לתורה בזמנו, ותלמידים רבים נהרו לישיבתו בסורא, עד אשר נפל לבנות מחדש את בית הישיבה, אשר כבר הגאונים שלפני רב להרחיבו. בני דורו כינו אותו בתואר הנכבד "רבנא" ונ"ב שנה ניהל את הישיבה, ובזמן הזה חלפו שמונה ספורות שבאה ראשונים, גם ראשי הישיבה של נהרדעא באו ונהיו להתחרות עד ר' אשי, לכן עלתה ופרחה ישיבת סורא כמו כבר המוספה. עד שגם ראשי הגולה מר כהנא ומר זוטרא שלפו בזמן ההוא שואפים להשתתפותו, בימיו היו [illegible] לסדר ראשי הגולה להתייעץ, שהיו מתאספים אל פני עבודתם, ובכן עשה ר' אשי את סדר לאורך חיי הרוח של היהודים בבל. הוא היה גם מן הראשונים לחבר התלמוד בשלמות.

פרק ששי, דרוותם!

יחד עם אבי נטרונאי ראש ישיבת פומבדיתא, ואומר ראש ישיבת התרגשה כי
חלק הפרסה „וגזבונגרה" נשה חסד להיהודים, דומה הענין אלא כרתום בזה
היה שהבטיח לגאול את כל בני ישראל מכל גלויות הגולה, ולהוליכם מבין הגוים
בורשה, וכל עשירות הבהמות אשר ראה בתוך ביתו, אם זמר ה...
את כל עשירות הגדולים אלו, והגבור לא להאמין במשיחים כאלה, והנה ויאן כי הם
רבה דבר אלה כל הגאולות הנפרדות, הרי בוקלחו להוציא לפועל את אשר
תוכחתו ואמונות לנו עד היום הזה, הוא החל את העבודה הגבורה לספר
לספר את הבוסמים, המסכנות והצלות הפרות של המשיחות, וזה אולי גם
כן כמו רבו בשמו, מפני שרבה שסוסה ויכתו מן הציבור במוקד הנוסחאות
שנבער במשך אלמים שנה, כי גם הוא בראשו כדבר חי שבות בבבונו החלק
והלש, אם כן מה והיה דומה כאבד מרות, אשר התלמוד חולק ומתרבה
ואו ופיל כוח לדברי כלו, לכן גמר בשמו לספר את הכל בדברים שונים
לדורי דורות, ור' אלה דמפשלו הכליג את הימפשל של ר' והודה הנשיא
והוו שני המפשלים הגדולים בדבורים התחלה לדבר אחד הנצחון „תלא
אודה בסלון" מפני שחרם שכ"י ישראל גם כן ספרו את המסכנות של החכ
נות ונשרו אותו בשם „תלמוד ירושלמי" ובזה אני מוצא לנכון לבאר
את הדבר אשר רבים טועים בו, וזה שהמדרים שכ"חלו, ורבינא הוא חב
רים ויחד חברו את הגמרא, כדרכם נסתמכים בזה על אמאור התלמוד
(ב.ג.ב) שרב אשי ורבינא סוף הוראה, והנה משר הוראה הזה

פרק שלו דברותם ז

התלמוד המאור (בהפנות ה') להורותם את התלמוד, אבל בשמות הפדברסונן כן
פי דבריו רב אשי לא היה עוד רבינא. פירשו רב-הונא אביו והוה אחד
מתלמידיו של רב אשי בישיבת סורא, והוא כמו כל רוב התלמודים עזרו
לרב אשי להוסיף את כל החומר כדי לסדר את התלמוד, ורבינא בנו של
רב הונא שבא בדור השני ושבזה אחרי רבה שבא אחרי רב אשי גמר
את חתימת התלמוד, וזה היה שבעים ושמונה שנים אחרי פטירת רב אשי,
ורבינא נפטר ביו"ג כסלו שנת ד' אלפים ר"ס לבריאת העולם שהוא אב-
רי מאות וכ"ט שנים אחרי חורבן בית שני, ובאותה היום נגמר ונחתם
התלמוד בבלי, וזה שאמרו שרב אשי ורבינא עשו סוף וגמרו את התלמוד
גם את אומרת שרב אשי התחיל הדבר ורבינא סיים, הן אמנם היה גם אחר
כך שאמרה בשם רבינא אבל הוא היה בזמן רבא, ורב אשי נולד באותו
היום שמת רבא, ואין רבינא זה שגמר את חתימת התלמוד ויש בזה שהיה
כבר מרבנן סבוראי שהוו בתרי אמוראים: מאמר לתפילין: נושא בעול עם
חברו לא בא בחשבון מ"ח דברים מפני שזה הוא בכלל לב טוב שאמר רבן,
לח) בר אורין אמרין תמיד את חברו לכף זכות, ר"ל בכל מעשיו של חברו אפילו
אם נוטה להיות אחד בספק, גם אז הוא מחויב לדון לכף זכות אלו, או שאם אין
יש שיהא ספק ויש טעם להחשיד ויש טעם לזכותו את הדבר מכריע אותו לט) משימו
את חברו על האמת שלמדו שיהיה דובר אמת, מ) משימו ומדריכו את חברו שיהיה
בשלום עם כל אדם) ומתיישב לבו בתלמודו, ר"ל הוא נהנה מתלמודו, ומה גם שיש בזה

פרק ששי בעוותה!

אפשר להבין שינוי דבר בתלמודו משלו: נב) שואל כל דבר הקשה לו, ואינו מתבייש
מן השואל שמא אינו דבר בתלמודו ומשיב מה ששאלתו; נג) שואל כענין ומוסיף מאליו
נד) הוא לומד כדי ללמד לאחרים נה) הוא לומד כדי לעשות את מצוותיה של
המערכה נו) הרת"ה מחנכים את רבו בשאלותיו, כי הוא צריך לעיין בהשאלה כדי
להשיב בהבנה ובזה הוא מחדדם וזה שאמרו "ומתלמידי יותר מכולם"; נז) המכוון
את שמועתו תלמודו ענין שהוא עומד בו, ר"ל זה שואל כענין דבר שסותר את דברו,
שאינו מאותו ענין אחר, שזה צריך לכוין שיכול להיות שני הדברים נכונים לפי הענין
ועם שהם שונים אחד מהשני. נגד שאומרת שצריך להשתדל להרבות ולהשיב את
השמועות של רבו; נח) הרת"ה אומר דבר בשם אומרו, ר"ל שגם אומר שמועה חדשה
בתלמודו שואל ארבע או מתה אחר אף הוא אומר אותו בשם אומרו, כמו שמצינו
דרשה משונה ומאמרים שאמרו הלכות בשם רבם; הא למדת, ר"ל הפסוק המובא
להלן מלמד אותנו, שכל האומר דבר בשם אומרו מביא לעולם גאולה לעולם
ר"ל שדבר קטן כזה מביא לעולם טובה גדולה; כדוגמא שאמרה אסתר בשם
מרדכי את מחשבות של בגתן ותרש, כי אז לא נתגדל המלך, והמן לא היה נוטל את
הגדולה, כי המלכה בתור אשת המלך הלא מחויבת להציל את נפש בעלה גם בלעדי
טובת עצמה, והמלך לגמרי אינו מחויב להכיר לה בזה הצלתו שום תודה, אבל אם היא
והודו אשר הוא המלך גוזר שלו ושל כל עמו כלה, אבל בהגדת הצלה אותו מות היא
אז הכיר בנפשו שהוא מחויב להכיר לו את טובתו ולהראות לו אהבת מלחמות, כמו
שורשו !! ...כל הדם את מרדכי שאסיב את טובת דבשו ואו, ולא ...

פרק שלא בדוותם ו׳, ג׳

אכן לנחוץ גם לבטלות גזירת הגלות אבל עם ישראל שמחו אחרבנו, עד שבא כתב
המלך בעניות כל הזכות המתגלות באמונות אלקותו:- בדוות א׳ ג׳ -
גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה, בעולם הזה ובעולם הבא
שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא (משלי ד׳ כב) ואומר
רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך (שם ג׳ ח) ואומר עץ חיים היא
למחזיקים בה ותומכיה מאושר (שם ג׳ יח) ואומר כי לוית חן הם לראשך
וענקים לגרגרותיך ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך
(שם ד׳ ט) ואומר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ואומר ארך
ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד (שם ג׳ טז) ואומר כי ארך ימים ושנות חיים
ושלום יוסיפו לך (שם ג׳ ב) - בפירוש - ר׳ יהושע בן לוי משבח להלל את התורה
ואומר גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה ר"ל להמשיכם ולהמקיימים את
מצוותיה, חיים גשמיים בעוה"ז וחיים רוחניים בעוה"ב, שנאמר כי חיים הם למו-
צאיהם, הם דברי התורה נותנים חיים לכל שמוציאים את המצוות מכח אל הפועל
ולכל בשרו הגשמי היא התורה מרפא, ואומר עוד רפאות תהי התורה לשרך
זה הגוף בעוה"ז ושקוי לעצמותיך בזמן שיחזרו אליך עת התחיות ר"ל בעולם הבא,
ואומר עוד עץ חיים היא התורה למחזיקים בה בעוה"ז ותומכיה מאושר בעוה"ב
כי בעוה"ב אין עושר אלא, ואומר עוד כי לוית חן הם דברי תורה לראשך וענקים
לגרגרותיך ר"ל את התורה תהיה מלווה בחן, כי תשמור את טוב וזה יהיה לך לעוה"ב לענקים
הם תכשיטים לגרגרותיך של הצוואר זה עוה"ז; ואומר התורה תתן לך לוית חן

תפ"ג

פרק ששי, ברייתא ה'

לעוה"ב ועטרת תפארת תמגנך בעוה"ז, כי נכבדו אותך כמו מלך נושא
עטרה, ואומר אורך ימים בימינה זה עוה"ב ששם החיים הם נצחיים
ובעוה"ז תתן לך עושר וכבוד, ואומר עוד כי ארך ימים ושנות חיים ושלום
יוסיפו דברי התורה לך, אורך ימים ושנות חיים זה עוה"ב ושלום זה עוה"ז:
- בברייתא ח' - ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון בן יוחאי:
הוא היה אומר הנוי והכח, והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה
והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר עטרת תפארת שיבה
בדרך צדקה תמצא, ואומר תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה
ואומר עטרת חכמים עשרם, ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים
אבותם, ואומר וחפרה הלבנה ובושה החמה, כי מלך ה' צבאות בהר ציון
ובירושלים ונגד זקניו כבוד - ביאור - הנוי והכח וכו' הדבר
חושב שבהם דברים שיש בהם לעשות את האדם לצדיק או לרשע וזה תלוי
בדעתו, הנוי, הוא יכול להשתמש ביופיו לרע לחשוק אחרי אהבת נשים נשואות
כל דבר תועבה ויכול גם להשתמש בו לטוב, כמו שעשה ר' יוחנן [...]
[...] ריש לקיש לתורה, ומה גם יוסף הצדיק שהראה [...] בנות [...]
אדם יכול לשלוט על יצרו ותאוותו. [...]
ביצרו: הכח, יכול בן אדם גבור להשתמש בגבורתו להכות במעשה רע
לגזול ולשדוד, ויכול גם להשתמש בכחו בלימוד התורה ובמעשים טובים
העושר בעשרו יכול לקיים את תאוותיו, ויכול לעשות צדקה לעניים וכו'

יתפס — פרק יז, בדרוותם ה

בין לזקנים בין לצעירים, הרכוש, הוא יכול להתגאות בכבוד של אנשים, ויכול להשפיע עליהם שיסורו מדרכם הרעה, החכמה יכול להשתמש בחכמתו כדי להבין את עומק סודות התורה, כן יכול להיות לו טוב להדורשים את עצמו אולם הוא יכול להיות גם חכם להרע, הזקנה והשיבה בהם יכול להשפיע על אחרים אם לטובה או לרעה, והבנים יכול לחנכם לתורה ולמצוותיו ויכול לגדלם לעשות אשר לא מצוות השמות; אלה הדברים נאה לצדיקים שמשתמשים בהם למעשים טובים, ואז נאה כל דבר ודבר לעולם כולו, שנאמר (משלי טז לא) עטרת תפארת שיבה, ר"ל השיבה היא תפארת לאיש כשהיא לעולם אבל אם היא בדרך צדקה תמצא ר"ל כאשר התנהגותו בכל ימי חייו היתה בדרך צדקה, ונאמר עטרת חכמים עשרם, ר"ל העושר הוא כמו עטרה אבל רק לחכמים היודעים איך להשתמש בעשרם, ונאמר עטרת זקנים בני בנים, ותפארת הנה בזמן שאבותם הנם אנשים מכובדים, אשר הבנים מוסיפים להם לתפארת שיש להם הורים ושורש של צדיקים, ואבות כאלה דומים וחנכו [illegible] שיהיו לתפארת גם להם; כן הוא תפארת של הבחורים כוחם, כאשר משתמשים בו לתורה ולמעשים טובים, מסופר (ירושלמי כלאים פרק ט) ר' יוחנן הלך לבקר [illegible] רבה פעם שהתעלף מתוך חולשה, וכאשר שב אליו רוחו שאלהו מפני מה [illegible] כל כך אמר לו שיושב בתענית היום, אמר לו זה אסור לך מפני שאתה יכול לעשות מלאכתך כמו שצריך, והלא דברים קל וחומר מה אם בשביל עבודת חול אסור לצום לעבודת הקודש עאכו"כ, לכן אמר ר' ירמיה בר אבא (תענית יא) [illegible]

תשפ״ה

פרק ב׳ ברייתא ה׳ ט׳

ירושלמי אין ת״ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט ממלאכתו לשמים; ומוסר
את [illegible] של הספרות [illegible], בבחירות הרוחות והפרה הלבנה וכו׳ מפני שב״
והוה שורה. ואמר עליו רבינו ר״ז [illegible] והיה [illegible] של [illegible] [illegible]
נים [illegible] זאת, ולכן כונת [illegible] של [illegible] חכמה [illegible] שלפני [illegible]
את [illegible], כי של [illegible] ממש הלא נבר [illegible] פסק [illegible]; ומה [illegible] הבורא [illegible]
[illegible] כי זה [illegible] [illegible] [illegible] לידה, כמו שהדברת חן [illegible] של ר׳ [illegible]
בן [illegible], הוה [illegible] שובה [illegible] בו את בואו [illegible], והנה [illegible] כל הלב
את הדברים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. כי הם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
לכן [illegible], [illegible] ואחד [illegible] [illegible] [illegible] צריך להשתמש [illegible]
[illegible] [illegible] וזה שאמר ר׳ שמעון בן [illegible] [illegible] [illegible] דרכו [illegible]
[illegible] להשתמש באמת [illegible] [illegible]: (דורו [illegible] [illegible] פ. ט׳ [illegible] [illegible]
ר׳ שמעון בן [illegible] [illegible] של רבו) ויש את [illegible] של [illegible] [illegible] את המאמר
[illegible]) — ברייתא ט׳. — ר׳ שמעון בן [illegible] אומר [illegible] [illegible]
שאינו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דרכו [illegible]. — [illegible]
ר׳ שמעון בן [illegible] היה [illegible] [illegible] [illegible] „[illegible] [illegible]" החברים
שלא [illegible] את היום [illegible] [illegible], [illegible] לתורה, [illegible] לתפילה, [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] התורה הוה, חרבות [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ר׳ [illegible] בן [illegible] ור׳ [illegible] [illegible] להתפלל, [illegible] הוה [illegible] [illegible]
את [illegible] „[illegible] [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible])

פרק שלו ברוחתם"ט

חברו המובהק של ר' שמעון היה ר' יוסי בן המשולם, שלם הוא היה חבר גם
לר' יהודה הנשיא (ביצה כז), חוץ שהאדם היה בעיניו קדוש קדשים, כי האדם הלא
הוא שומר את התורה ומצוותיו, ובפנים האדם ספון תורה וכוון מצוות, ומאהבתו
הגדולה לבני אדם, הוא לו נפשות אדם וחובה שבות כל משאלות האדם למען
שירה ושמחה, הוא שומר יופיו של האדם הראשון צלם והחליף באורשות האמון
רות הגדולים אשר בריכו השמים, תפוח עקבו היה מכבה את גלגל חמה (ויקרא
רבה כ) וכ בצלם כבודו ישפך רוח חן על חבר אם כל חי, ובוחר אל אדם ועולמו
תם לו למען עדן וחלקו בחיים (ברכות טז); ובעת התורה יושבת מר יוה"א
הפרוש את תורת המוניות, שלמה את האדם וחובה למען כל חטאת, וכל הרואה אשר
תמצא באור החיים: ואם את בני אדם בלבם אחד בכל לבו, כי אם כל הברואים
חשר נבראו על ידי ד'. ואפילו על הנחש למד זכות ואמר שלא היה רע מעיקרו,
שאש גדול היה ובריה פשוטה ומולת (סנהדרין נט): ואף על פי שהיה חברו
לבן משולם בכל זאת היה מחולק ממנו בלימוד הלכות, כי ר' יוסי עסק בהלכות
ברגשות נפשיים וטהרות, דינים אשר אינם נוהגים בכל זמן ובכל מקום, ור' שמעון
עסק בהלכות מועד, נשים ונזיקין הנוהגים בכל זמן ובכל מקום, לכן שם את לבו
גם על הלכות בכורות, מפני שראה דברים נוהגים גם בזמן הזה, וכן
שגבר למד גם את ההלכות שלו, אשר לצאן בזמן הזה כדי שיזכר [illegible]
לכן היתה המצוה הזאת וקה לו עם כל היודה הקשה שהוא היה מרומה, אולם
[illegible] הנה להדביק עמו נכבד, ולהמשיך את המגודה הזאת שנשאה עבה -

פרק ששי דברייתא ט'

קדושים היה ר' פנחס בן יאיר איש חסיד וצדיק שהיה נזהר מאוד עם החבר-
ות ומצוות, ואף על פי שלעובדה העצמות היו הרבה בדרים המזומנים למנה-
גיע של מפלגת הפוסעים, כל זאת היו רחוקים אחת מהשניה כרחוק
מזרח ממערב. כי ר' שמעון בן מנסיא הרבה של המפה הרוס מאוד את הנשמון
[illegible], מפני שזה דומים בגופו הוא השולטין לאדם וחוה, והפוסעים היו
נגד הנשמון, כן שבח ורואה את הנוי, הכוח והעושר והכבוד עם את
הבנים במשנתו שוחט את כל המעלות האלו לר' והודאה הנשמה
ובנוי, וכל הדברים האלו היו נחשבים בעיני הפוסעים למעלה לנפשת
אנוש, ובכן היתה הזאת הנבואה ותורתה ההיפך מתורת הפוסעים
התאונים עם וחבר:- ברייתא ו' - אמר ר' יוסי בן קסמא
פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום
והחזרתי לו שלום, אמר לי רבי! מאיזה מקום אתה, אמרתי לו מעיר גדולה
של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי רבי! רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני
אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, אמרתי לו אם
אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר
אלא במקום תורה, וכן כתוב בספר תהלים של דוד מלך ישראל"
טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, ולא עוד אלא שבשעת פטירתו של אדם
אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה
ומעשים טובים בלבד, שנאמר בהתהלכך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך

פרק יג ברוחם ו

והקיצות היום תשיחך, בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך בקבר
היום תשמור עליך והקיצות בעולם הבא הוא תשיחך, ואומר לו הכתוב עי' המדרש
נאום ד' צבאות:- בספור - ר' יוסי בן קיסמא היה בזמנו של
אדריאנוס קיסר רומי, שגזר את גזירת השמד, ועל אלפי ישראל נאבדו בגלל
לבו בזמנו את המצוה הישראלית עם חכמיה נדרסים ונרמסים תחת רג=
לי הרומאים האכזרים, ובלימוד תורה היה מסוכן בנפשו, עד שבזמנו נשרף ר'
חנינא בן תרדיון שהפסיק את למודו ולא לסכן את עצמו כמו שמספרת לגמ' (ע"
ג ע"ב) בכל זאת היה דעתו נגד מרידה ומלחמה גלויה עם הרומיים, אשר גם
בר-כוכבא לגמרות (ע"ז י"ג) כי לפי דעתו היה צריך מלכות פרס לבוא ולה=
להלחם עמהם ולהגדיר את כחם ולא עם ישראל (סנהדרין צח), הוא היה בעל
איש מנוחה ואוהב תורה וגם אינו אוהב כמו שמסופר המעשה במשנתנו,
בכל זאת היה דעתו שאסור לו לאדם לסכן את עצמו בשביל לימודה, וזה
כמו שבגמרא שדעתו היה רבי טרפון, שלימוד התורה אינו מן הדברים שנדחים
ונדבור (עיין לעיל פ"ו מ"ג) אבל בזמן שאין סכנה נשקפת, אז צריך אדם לעסוק
בתורה בכל לבו ונפשו לכן צריך להיות מקומו רק במקום שיש בו חכמים
המוסיפים בתורה, וזה שמספר במשנתנו כאשר הלך פעם בדרך, לא בחברת
חכמים לומדי תורה, אז פגש בו אדם אחד ורצה לנטות אותו לדרת לגור
במקום שאין בה חכמים ואין בה תורה, אולם הוא עמד בנסיון וזה כוונת ס=
פורו. אחרי שאלת שלום, אמר לו האיש רבי! ואם כן תשובני, כי הלוה לך בעבור

חפ"ט

פרק ששי דפירות ו

כי אלו ידע שהוא תלמיד חכם, ושאלהו מאיזו עיר הוא, וזה כדי להכניס עמו בדברים, והוא ענה לו שמגדולה של הדור הוא הגיע אלא שאנשי המקום הכירים אחד, וזה שאמר לו שאנשי עירו הם חכמים וסופרים, וזה כבר הכיר האיש והבין שאיש שוחו הוא תלמיד חכם, כי התורה למקומה זוחלת אצלו דרים. המעלות, אולם האיש חשב בלבו אם ת"ח הוא צריך שהוא עיר אנשיו והולך בדבק שזה כזה אולי בלבו שתחת משני הפרדים, שו שהוא עני והולך מחכי פרנסה, שו שהולך למקום שאין בו תורה כדי להרביץ תורה בישראל. לכן הציע לפניו את שני הפרדים עם וחד, אולם ר' יוסי לא הסכים להלוך שו, מפני שגם בעתו הוא יותר טוב להיות זנב לאריות מהיות ראש לשועלים כמאמר ר' מתיא בן חרש (אבות פ"ד מ"טו) ר"ל שהתחברות עם גדולי צ"ב. שהוא מוכן ממני מחברו, כי הוא היה חברו של ר' עקיבא והיה גם בזמן שבית המקדש היה קיים, ור' מתיא היה תלמידם של ר' ישמעאל ור' ..., אולם גם האיש הפציר בו והודיע לו עם אבנים ומרגליות אלפי אלפים דינרי זהב. וזה עשה כדי שיתעורר בלבו ר' יוסי החשק לצאת לפרנס וחפץ הרבה והיותו עוסק גדול כזה, אבל ר' יוסי לא הסכים גם לזה, כי הוא היה כמו שאמרתי איש מנוחה ולא רצה להחליף את מקום מגורו אשר כבר התרגל עם כל הענינים שחוים אותם ... לא ... כי מתפשרת האיש לבו שזה כדי להביא תורה הכיר שהם ... ואולי ... ראש וחשוב, כי אמרת אין ... לדרך את סורו לאיש הגדול הזה אשר היה מוכן ומזומן להעניק לו עושר רב

(תד) (פרק) שלא בכוונתם ו'

כיצד רצו ללמד את בני ישראל תורה, כמו שמצינו אחר כך ר' מתיא בן חרש שעבר על תאוותיו והחליף את עיניו מגיהנם אשר-ישרפו על ראשו הזוהר שלעולם, אך רק רצה ללמד את בני ישראל הצריכים לזה תורה ומצוות. והנה רואים שלא רצה ר' יוסי להגיד לו לאיש את פחדו ורעתו. מפני הרגשת הצריכים לזה. כי אילו בשעת חלוף ר' יוסי גם בהאיש הזה שאמונתו היא גם כן בגדול שהרגשתם הם רבים וחשובים לכן רוצה האיש שאמרו ללמד אותם תורה ודרך-ארץ, לכן נתן לו טעם אחר שכסף וזהב אין מלוין את האדם בשעת פטירתו, אבל התורה כן מלווה, שנאמר בהת-הלכך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, בעולם הזה אשר אתה חי והנך הולך על רגליך היא תנחה אותך בדרך הישר, ובשכבך בקבר תשמור עליך, והקיצות אשר תקיצה מתחיה לחיי עולם הבא היא תשיחך, ומה שאמר הכתוב בספר תה-לים, טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" כי אז היה יכול האיש לטעון לו שגם דוד אחר, דוד המלך שהיה לו אלפי זהב וכסף לעשות צדקה וחסד, היה צריך ליעזוב את התורה, אבל ר' יוסי שאין לו כסף לעשות צדקה צריך כן לעסוק בתורה כי הלא צדקה לעניים וחסד לצריכים הלא הם מעשי המצוות, ומה שכתוב "עת לעשות לה' הפרו תורתך" ושנית היה יכול גם לטעון לו, הלא זה הדבר אשר הוא מבקש ממנו שיבוא להרבות שם תורה ומצוות, לכן אמר לו גם את הפסוק השני האומר "לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות" ולא רצה העצה לתת לו כסף. כי אז היה נותן לו במשאו: תנו רבנן (נדה ע.) שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנניה, מה יעשה אדם ויתעשר? אמר להם. ירבה בסחורה וישא

[illegible]

פרק ששי, ברוחם ו' יח

ועוד בדמיונה, אמרו לו והלא הרבה עשו כן ולא התעשרו, אמר להם אבל
הוא צריך גם להתפלל ולבקש רחמים ממי שהעושר שלו, שנאמר לי הכסף ולי
הזהב; ועוד הלא זה דבר ודוד ומה בא ר' [illegible] ללמדנו, ומתכוונים [illegible]
אמר להם אדם צריך לעשות את כל שלשה הדברים האלו ולהעשיר, לעסוק במסחר
ולא להסתפק של נסים, וצריך לסחור באמונה, וצריך לבקש את עזרת ה' כי
לא בכחו ועוצם ידו, גם לא בחכמתו בלי עזרתו יבוא לעושר, כי הכסף והזהב
הם שלו והוא המחלק אותם לפי רצונו:- ברוחם ו"א - חמשה
קנינים קנה לו הקב"ה בעולמו ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים
וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד, בית המקדש קנין אחד
תורה מנין דכתיב ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז; שמים וארץ מנין
דכתיב כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי-זה בית אשר תבנו
לי ואי-זה מקום מנוחתי, ואומר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה
הארץ קנינך; אברהם מנין דכתיב ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל
עליון קונה שמים וארץ; ישראל מנין דכתיב עד יעבור עמך ה' עד יעבור
עם זו קנית, ואומר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם; בית
המקדש מנין דכתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך ואומר
ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו:- ב' [illegible] - ר' [illegible]
בן זומא משליך ואומר חמשה דברים חסרין לו להקב"ה כאלו הוא קונה
אותם בכספו (ח): התורה שהיא אהובה של עצמה השמרה ה' [illegible]

פרק ששי, ברייתא י'

ברכו, ר"ל כאשר התחיל בבריאת העולם היתה תשובת ברכו לקנות את התו־
רה. ובאמונה ברא את העולם, כי בלי התורה, מציאותה ומגבורתה העולם אינו
יכול להתקיים, כי אז הלא היה חוזר רצונות, מגולות, ונהפכת רבה והיה חוזר
לתהו. ב) השמים והארץ שנבראו היו גם כן קנין אחד, ולא נאמר קנין שני לשלו
רק לכל דבר אחר קנין אחד, להראות בזה שכל דבר חביב שלו אחד כמו השני
ואין יתרון לאחד אל השני; שנאמר "כה אמר ה' השמים כסאי וכו', וגם השמים
הוא מקום מושבו! והארץ הוא הדום רגליו. ר"ל שהם שניהם הם מקום אשר הוא יושב
בהם כביכול ואולם אוכן שהם חביבים לו, אולם מפני שלא כתוב בהם בפירוש
בזאתו הפסוק המלה קנין, לכן מביא אד פסוק שכתוב בו בפירוש את המלה ה' שהם
קנינו: ג) אברהם אבינו ע"ה הוה גם בן חביב להקב"ה, כי הוא הלא היה הראשון
שהודיע להעולם שה' הוא הבורא את הכל, וכי כך הוא המנהיג והמשגיח על כל
העולם כולו, לכן ויברכהו מלכי־צדק ואמר ברוך והיה אברהם לאל עליון, קונה
שמים וארץ. ר"ל הקב"ה ובירך את אברהם שהוא חביב לו כמו השמים וארץ החביבים
הם לו כאשר קנה אותם: ישראל קנין אחד שנאמר "עד יעבר עם זו קנית;
ונאמר לקדושים אשר בארץ המה. ר"ל אפילו בזמן שבני ישראל אינם מלאים
מצוות של מעשים. הנה גם כן חביבים לו כקנין בשביל אבותיהם הקדושים אשר
בארץ (קבורים שמה) ה) בית המקדש שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך, וגם ה' כונן
בימיו כביכול בידיו שחביב אליו כקנין, והמקדש שלמה מבשר מפני שאת בית
המקדש כוננו שתי ידיו של הקב"ה. ואת הארץ ברא ביד אחת כמו שכתוב ...

פרק ששי דברייתא וס׳

וספר אחד ואינני זוכר שמו ״מלאכי שבהק״ג חשוב מאד השאלה והסברה וכו׳
וגרום אם שמע לרבות כי בפירוש האלה קנין ומה שאמרו חז״ל (פסחים פז׳)
מפני מה צוה הקב״ה להושע הנביא לקחת אשה זונה, ולאחר שילדה לו בנים
צוה לגרשה, מפני שהקב״ה אמר לו מעשים בני ישראל חטאו, והוא הלא היה
צריך להשיב הלא הם בני אברהם יצחק ויעקב, לכן רחם עליהם בגלל
אבותיהם, אבל הוא לא אמר כן אלא אמר הלא כל העולם הוא שלך לכן החלף
בהם באומה אחרת, אז אמר לו הקב״ה גרש את אשתך, והוא אמר רבש״ע
הלא יש לי בנים ממנה, אז אמר לו הקב״ה, הלא אשתך היא אשת זנונים
ואינך יודע אם בניך הם שלך ובכל זאת קשה עליך פרידתך ממנה, ובני
ישראל בני אברהם יצחק ויעקב והם קנין אחד משלשה קנינים שקניתי
אתה אומר לגרשם ולהחליפם באומה אחרת, אז התחיל לבקש רחמים
עליהם; התוספות מקשים שאף מפני שבזמנו של הושע נמצאו עוד
שלשה נביאים, ישעיהו ומיכה ועמוס דוקא הוא ההפטרה
ומה בתר כ׳ רק בו לתת לו תפקיד קשה כזה, שלא בדבשו היה גם
של יבו! כזה שיהיה לו עם השם ותבדרך כבודו! - ברוחם נ״ב
כל מה שברא הקב״ה בעולמו, לא בראו אלא לכבודו
שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו
ואומר ה׳ ימלוך לעולם ועד:- ב ומור - ר׳ יוסי בן קסמא
מאליך אמר, אף על פי שכל הבריות אינם קנינו של הקב״ה

פרק ששי דברייתא ו״ב

ר״ל שמונה חביבים אלו כמו החמשה דברים שחשב בהברייתות הקודמות, בכל אחת גם כן לכבודו ברא אותם, שהיה מכבד בהם, שנאמר כל הנקרא בשמי, ר״ל כל מה שנמצא בעולם והם נקבעים על שמו, שהנה בראתם אותם אחד ומציאם, וגם יצרתם בצורות שונות, אף עשאתם אותם לצאתם ולמצוים זה הכל לכבודו כדי שיתגלה מורהם, כמו שכתוב „ה׳ ימלוך לעולם ועד״ כל זמן שהעולם קיים, כולם חייבים לכבד את המלך של מלכי המלכים:

רבי חנניה בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר ה׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר = ביאור — ר׳ חנניה בן עקשיא הוה חברם של ר׳ יהודה בר אלעאי, ר׳ יוסי בן חלפתא ויתר התלמידים של ר׳ עקיבא, ואת מאמרו זה, שאמר בסוף מסכת מכות, רק המסדר את הברייתות שחבר וסדר אותם המאמרים בפרק ששי, של המשניות בפרקי אבות, וזה מפני שגם הן מאמרו כולן בשבחן של התורה ולומדיה ומצותיה, אפשר לנכון לחבר גם את מאמרו של ר׳ חנניה בן עקשיא שאמר גם כן של התורה והמצוות, וזה שאמר, שכל התורה, המצוות והמדות הטובות הנם כולם לטובת בני ישראל, כי הבחירה הוא בידם לקבל שכר על כל מצוה ומצוה, וכל המוסיף להגות בתורה, ומשתדל לקים יותר מצוות הוא מוסיף לזכותו ומגדלת חלקו בעולם הבא, שנאמר ה׳ חפץ למען צדקו, למען הצדקה שעושה לבני ישראל לתת להם תורה רבה שיכולים להגדילה ולהאדירה

הסוף מפרק מכות

עד כאן סוף, וכל מה שמרבים להגות בזה, כן מוסיפים בזה דיבורים וחידושים:
יום שונים, לכן נעשה ונאמר לאור שזכו להם כל הסוף. והרמב"ם ז"ל מפרש
את המאמר של ר' חנניא בן עקשיא באופן אחר וזה לשונו, „מעיקרי האמו-
נה כי כשיקיים אדם מצוה אחת מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן, ולא
ישתף עמה כוונה מכוונות העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה באהבה
כמו שביארתי לך, הרי זכה בה לחיי עולם הבא, ועל זה אמר ר' חנניא
כי המצוות בהיותן הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן
על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו במעשה
ההוא; ומה שיורה על העיקר הזה, הוא מה ששאל ר' חנינא בן תרדיון
מה אני לחיי עולם הבא? והשיב לו: כלום בא מעשה לידך? כלומר
אם נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן. והוא השיב כי נזדמנה לו מצות
צדקה על השלמות כפי האפשר, ובזה זכה לחיי עולם הבא" עד
כאן לשונו, ואין ספק שהפירוש הזה נוח עם הרב החכם ר' יוסף
אלבו ז"ל בספרו העיקרים את דעתו, כי אם כן נתן לנו ה' הטוב תרי"ג
מצוות בתורה כדי שיוכל כל אחד מבני ישראל לנחול חיי עולם הבא
של נצח, כי בעשותו אפילו מצוה אחת יש לו כבר חלק בעולם הבא
אם רק יעשה אותה בלב טהור ובכוונה ישרה, וכמובן שכל המרבה
במצוות מגדיל ומרבה את חלקו שמה (עיין בהבוא של הספר הזה)

רשימת השמות של הספר מדברי נועם
על פרקי אבות!

אבא שאול	פרק ב' משנה ה'	אלכסנדר מוקדון	לב, צב
אבא אריכא, הוא רב, דף קו"א		ר' אליעזר בן הורקנוס	ונ"ג - קנ"ז
ר' אבא מארי	" קי"ג	ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי	א"צ
אבא בר אבא	" ר"ה	ר' אליעזרה המודעי	ר"ל - רמ"ד
" אבא ארוך	.. קי"ג	ר' אליעזר בן חרסום	ש"ל
" אדרו	שט"ו	ר' אליעזר בן יעקב	שס"ג
אבטליון	" ר"ה	אליעזר בן דלויה	של"ג, שצ"א
אבין	רכ"ב	אלעזר בן ... - ורמיזא	רנ"ט
אגריפס מלך יהודה	צ"ב	אלכסנדר ינאי מלך יהודה	נ"ג, ס"ב
" ב "	צ"ח, צ"ט	אלכסנדרא שלומית מלכה "	נ"ג, ס"ה
אגדות	קט"ו	ר' אליעזר בן עזריה	כ"ג, צ"ו, קל"ד, קס"ה, שו"ת
אדריינוס קיסר רומי	קל"ג, ג"ט	ר' אליעזר בן שמוע	שס"ב
אונקלוס הגר	קפ"ג - ק"צ	אלעזר בן פעורה	נ"ב
אנטונינוס קיסר	ק"ח	אלעזר בן חנניה ראש הקנאים	פ"א, שפ"ג
אושה ושובה	ק"כ	ר' אלעזר בן ערך	ק"ח, שפ"ו
ר' אושעיא	רס"ד	ר' אלעזר בן פדת	בו"ג
אטלס ...	צ"ה	" אלעזר בן ר' שמעון בן יוחאי	ר"ג, של"ד
אלמו בן יהודה	שא"ב, שכ"ב	ר' אלעזר שלו דרתוחם	רל"ג
אפריון-הורדוס קיסרי רומי	קפ"ג	" אלעזר בן פדת	שי"ג

ר׳ אלעזר בן חסמא יפ״ב ארטבאן ראש היהודים בארץ ישראל רנ״ג

ר׳ אלעזר בן חרסום יס״ח רבי שלו המסדר את התלמוד צב״ה, תמ״ח

ר׳ אלעזר הקפר יצ״ט ב׳

ר׳ אלעי יע״ ר׳ בבא בן בוטא קל״ט

אלעזרוס, הוא ונתן כהן גדול ר״ע א״ב בוניס בן בוניס יכ״ב

אלחנן בן דוד המלך ת״א רבנו בחיי, בעל חובת הלבבות נ״ב יצ״ג

אמורי ואמרו תע״ט בית הלל קל״ה

ר׳ אמי יס״ה ביתוס לט, קל״ח, ר״מ

אנשי כנסת הגדולה ות - כ״מ בית שמאי קל״ה

אנטיוכוס הגדול מלך יון א׳ בני בתירה ע״ה

אנטיגנוס חפף לצ ר״א בן ננס יכ״ג, יכ״ד

אנפר ראש היהודים בארץ פרס, רנ״א בן זומי יכ״ג יכ״ה

טסווים כה, אפלגה נ״א בן זומא יכ״ג, יצ״ה

אספסיינוס המלך בטח מלכו וקיסר כ״א, ג״א בן סירא יכ״ד

אסתר המלכה תק״א בן בג - בג ת״ב

אפיפיאנוס גוי אלהים ר״ג של ר׳ אמיר יע״נ בן הא - הא נ״ו תנ״ב, תמ״ג

אריסטו, חכם יוני, פילוסוף יפ״ב בנימין הלוי תל״ה

אריסטובלוס בן אלכסנדר ינאי ואחיו ס״פב בלורים תו״ט - תרפ״ה

״ בי דינא של חרכאות ישראל פ״ו בר עוגבא קפ״ה

אפיקורוס קס״ה

תכ"ח

בר כוכבא | ר"ס - רס"ה | ר' דוסא | ר"א - ר"מ

בר קפרא | ר"נה | דומיטיונוס קיסר רומי | רפ"ו

ברוריה | א"ח. שנ"ג-שנ"ג | כ -

ברוק. אשה באה עדמחום | פ"ג | הרבלה | כ"ג

גרויתה | כ"ט-ל. | רב הונא ראש ישיבת סורא. | א"ב. צ"ג, רא"ב[illegible]-תח

ג | " " | ראש הגולה | רס"ט. ר[illegible]

דבונוס נציב רומי | כ"ו | הורדוס מלך יהודה | ל. פ"ב-פ"ה. פ"ו, [illegible]

גדעון, שופט | ט"ו | הורקנוס בן אלכסנדר-ינאי | ס"ו

גמליאל הזקן, ברבה יבנה | צ"ב-צ"ג | הלל הנשיא | תפ"ט

" " דובבה. בהקפת החה, קמ"ח, קפ"ג, קפ"ד. הלל הזקן. ס"ט-פ"ח, קל"ב-קל"ו, ש"מ, שע"ו, תע"ג

" — | רפ"ב ש"ן | ר' הלל השני | [illegible]

גמליאל בנו של רבי | קל, | הלכות | [illegible]

גורון. | ג. | ו

ס. | ודוגרה מלך פרס | תס"ו

הונה הקוסמה | ט"ו | אר[illegible] | כ"ב, כ"ג, ת"ט

דוד המלך | של"ב-של"ג | זכריה הנביא | וז-ות

דוד הנביא נכד הרמב"ם קל"ב [illegible] | זכריה בן אבקולוס | [illegible]

דוסתאי [illegible] | ר"א | ר' זעורי | רכ"ו [illegible]

דומא | " | קט"ס | זרובבל הנשיא הראשון | ו"ו

ר' זונין | [illegible]

ת״רט

(-י) — ח —

תנאי הנקוב | עז׳ וח׳ | ואליו אפס | ט״ו

ר׳ חוצפית המתורגמן | קס״ב | ר׳ [illegible] קרוב בחוגת אלף פסוק

ר׳ חוזם רבה, [illegible] | ק״ח, רס״ט | ורלוי נבוא | יו״ד - ט״צ

ר׳ חוזם בר סבא [illegible], [illegible] | [illegible] | ר׳ יהודה הנשיא רבי, פ״ט, [illegible], [illegible]

ר׳ חנא קרא חנילאי | א׳ - א״צ | " בר אלא פ״ט, [illegible], [illegible]

ר׳ חנינא בר חמא | צ״ה | " בן טבאי ל״ז, ס״ג ס״ה

ר׳ חנינא בר הבפיון | [illegible] - ר״ט - רע״ג | " בן דוסתה ר״ה

ר׳ חנינא בר חנינאי | רכ״ה | " בן דבא רכ״ם

ר׳ חנינא סגן הכהנים | רכ״ג - ר״ח | " בן תמאם . תמ״ה

ר׳ " בן דוסא | רמ״ב - רמ״ב, [illegible] | " נשיאה ל״ג רצ״ט [illegible]

ר׳ חנניה בן אחי [illegible] | ל״סח | " בן ר׳ חוני | יו״ט

ר׳ " בן [illegible] | ת״צ״ג | רב יהודה איסר ולובש פוזפדותה ק״ב, קל״ג, ר׳ יהושע בן פרחיה ל״ו מ״ט, [illegible], [illegible]

טורנוס רופוס ?? רומי | ק״ט, רו״א, רנ״ו, ר״צ | " הקרסו | ר״צ

טוטוס. גוזי יהודה | ק״א | " בן נשחה | רצ״ח

ר׳ טרפון תמם | ק״ג, ק״צ | [illegible] | " בן לוי קנ״ב תנ״ח - תמ״ג

טרניונוס קיסר רומי | רנ״ב | יוחנן בן זכאי לו׳, קמ״ה - [illegible], ר״ג, רפ״ו, ר״ש

" בן תורתא | רס״ו

תרן

(ו)

ר' יוחנן הסנדלר, רפ"ט, יס"ו — ר' יוסי הכהן קס"ט

ר' " בן ברוקה [illegible] — " " בן אלעזר תר"פ

" אלישע בן אבויה, כ"ג — " " בן ר' יהודה [illegible] עם אותו יל"ז

" הורקנוס אלעזר והודה נה"-נ"ח — " " בן פטרוס תנ"ט

" בן נורי ר"ל — " " בן המשולם תפ"ו

יוחנן הגלילי ת"ס — " " בן חלפתא, הוא ר' יוסי סתם [illegible] ילכ"ב, [illegible]

יוחנן רבי שמעון בן גמליאל ק"ב, רצ"ה, רצ"ח-ש"א — יוסי [illegible] הצדוק בן טוביה [illegible]
שי"ג, ת"ג

יוחנן הגרסי ת"ס — ר' יוסי בר אבון, קפ"ח, קס"ט

[illegible] בן יהושע ... יוסי פלוני, כ"ח, כ"ג-ק"א — ר' יוסי [illegible] ת"ב
ק"י, ק"ו, קס"ו, רט"ו

יונתן ש"צ — ר' יוסף [illegible] שצ"ח

[illegible] רס"ג — " יוסי בר אבון ל"ט

יונתן רבי הצדוקי נ"ו — " " בן קרחה שפ"ב

יונתן בן זאכר קט"ו, קמ"ו, ש"צ — " " סתם, הוא בן נורו, ורבו אליעזר, ר"א

" בן הרכינס רמ"א — יפתח שופט ט"ו

" בן אומנות יונה נ"ב-ע"ב — ר' יוחנן בן ר' יהודה ק"ב

יוסי בן יועזר א'-א"ה — " סתם הוא ר' יוחנן נפחא רמ"א

" בן יוחנן א"ה — " " בן זכאי הרוב"ב ס"ב

" הגלילי, א"ת ר"ל — " הבר הגלילי קל"ח, קס"ט

" בן קסמא ק"נ, רנ"ט, רס"א, ש"א, ורבים בן נוביה ת-ת"מ
תפ"ב

תקי'

ר' ישמעאל בן חלפתא, רט', רכט, רלה, תרט — אונקוס — קמ"ד

" " בני אלי' ונו' [illegible] ימג. — אלאפי הנקבות — ז"ז

" " " אלי' ומנן בן ברוך שלו — אלאורבה ועקודה — ס"ט

ורבנא בן נקט. ת.-גמשו — אפילוגוס — פ"ט

ר' יעקב הסופר ר"נ — אנוס ראש השנה, יום — צ"ח

ישו הנוצרי קפ"ב — ר' מנחם בן שלמה מאירי — ה"ה

- מענדלום — ש"ה

פלגבת יבוש רפ"ט — משנה — פ"ט, ל,

רב נחמן תש"ג — אר בן רדינית — ר"צ

- ל: מרובה הראשונה צ"ב - צ"ט

ר' לוי סתם הוא ר' לוי בר טוסי ק"ז — מרותא בר פופא ר"ן - רסו.

ר' לוטס — שלג — מרדכי היהודי ת[illegible]

ר"ש לקיש יב' רלה שי"ג תשי"ג, תשה מלה רבותא — ישב - ישו

ר' יונוס ופונ צדא וגרא! רנ"ב, רנ"ו — ר' משה בן מנחם, קול המחבר ס. פסוין

לתשנין — רמ"ב — אתוונים — א'

- א - ר' אושוא [illegible] חרש יפה

ר' מאיר לט, פג, יב"ב, [illegible], ישון, יפ"ד

אמרו דביה דרב פפונה — תנ"ב, תשה — לבוגרבן — וט"

אברש — פ"ח — פ"ט — ר' יהודה — יש"א

יעד

נחוניה בן הקנה רכ"ח סנהדרין ירושלמי א"

נחום איש גמזו רפ"ג-רצ"ג -ע-

נחמיה העמסוני רפ"א עידור הזונה והחומץ ק"ב

נחמיה בן חכליה וה, ט, כ ר' אלעזר בן ערך לא

נחמן סתם (הוא דר' ואמר תרות) אר' עקיבא ראש הגולה רצ"ם-רצ"ג רצ"ג

" דר' יצחק רפ"ד אר' עקיבא מאורע א"ג

נרפה ענור פועו רפ"ח עולה מאורע גלו דג"

נחלו הזרבלי נ"ה עזרא הסופר ו"ה, קפ"ב - קפ"ז

נתן הבבלי שנ"ט - שס"ב שפ"ד עם הארץ רפ"ג - רפ"ם.

-ס- עקיבא בן מהלל, כ-כ"ח

סמכות תלמידו של ר' אליעזר ר"ג ר' עקיבא, ק"ג, רל"ב, רמ"ח, רס"ח-רנ"ד, רסא, ק"ג

סופטיס פוליטיקאי יוני ש"ח שנה יכ"ב - יכ"ה, שנ"ה, שמ"ט, קפ"א

סלוקוס אמלכי יון א, -אמר עלוליו הגר, קפ"ג - קע"ג רנ"ב

פרוס וקולוס ירבעי יון רפ"ג - רט"פ עבודה זרה

סימון ט"ל עלי הכהן } קופטים ט"ו

סנהדרין פ-כם עדמן

-פ-

פרשת גרון קפ"ד, קצ"ג - קע"ב פסלים עוברים לפנו צ"ח

ספרא - ספרי כ"ט פסלון פלוסופים כ"ג כ"ב

ספור, ללמד גוי האדם לעולם הבא נ"ג הלוים קלוס ירבעי רכ"ו

תרנ"ג

- פ -

פלוטוס - דמוסתנס אחת הלל רפ"צ

פלורוס [illegible] רומי צ"ח

ר' פנחס בן יאיר ק"נ

פפוס ופולוס [illegible] רנ"ו - רנ"ט

פרוטאגורס ג' נ"ה - נ"ט. ס"ב

ר' פרידא ת"ק - ת"ל

פרנס [illegible] קל"ב - קל"ג

- צ -

צדוק אוסר בת הצדוקים ס"ט ג'

צדוקים ג' נ"ב - נ"ה. ס"ק

ר' צדוק הכהן קס"ב, שכ"ג

- ק -

קידוש רכ"ב

קין ר' שמ"ד ת"ג

קיסר של רומי, רצ"ו - רנ"ז

קלאוס - פלוויס של רומי, [illegible] ושאול רפ"ו

קנס [illegible] ני"ד - קס"ו

קפח [illegible] תמ"ג

- ר -

רומי דר וחוקי הלל רס"ה

רבה בר נחמני קפ"ח - קפ"ג

רבי רב"ה שמ"ב שו"ת

רבה בר בר חנה של"ג

רבינא ת"ט ת"פ

רב דימי יד - יג, לג, סח, [illegible] קנ"ג
שח, [illegible]

רב חסדא מלך יהודה ת.

רמב"ן רכ"ב

- ש -

שבט תחום הלל ע'

שאול התרסי קנ"ב

שבור מלכא רפ"ג

שמרוניים פ' רכ"ג רכ"ה רכ"ג

שמאי הזקן ס"ה - פ"ב - פ"ו ת"ח

שמואל הירחוני ת"ל, ה"ו

שמואל הקטן ק"ס, רפ"ח רפ"ב רפ"ה

" ורחמנא נ"ב - ק"ו, רע"ח רפ"ה - רת"ו

ר' " בר נחמני פ"ב ש"ח

" בן סוסרטוס ת"ס

תקד

שמעון הצדיק [illegible], רל"ו	ר' שמעון בן ר' טרפון קצ"ח
" בן צמח, הפורצל ה', רג', ס"ה, [illegible]	ר' שרירא גאון פ"ט, פ"ג, שנ"ה
" בן יוחאי פ"ט, רכ"ב, ש"ו, תכ"ה, רס"ו-רס"ט	- ת'
" בן שטח נ"ב-ס"ו, [illegible] תל"ו	תולדי שופטים ט"ו
שמואל תנא ס"ה, ל"ה	תוספתא ל'
שמעון בן גמליאל הראשון צ"ו-צ"ח-צ"ה	תורה שבעל פה כ"ח-ל"א
" הזקן צ"ח, ר"ג, ש"ה, שפ"ה	תלמוד-לגוס אלק אלריק [illegible]
" בן הלל הזקן צ"ב	תלמוד פלסטיני " קפ"ו, כאן התרגום [illegible]
" בן גורית [illegible] ק"ח	רבנן תק ו'
אפלטון ל"ב	ר' אתחואן ר"ל
שמעון הפקולי ק"ו	תמר [illegible] ר"ס
שמעון בר כהן ק"ל-ק"ט	תנא [illegible] רבה ש"א
" בן נתנאל הכהן ק"ג-ק"ח	תרגומים קפ"ב-קצ"ב
" בן [illegible] תפ"ה-תפ"ו	
" בן יהודה תפ"ג	
" בן חלפתא ר"ט	
אבי בר כוכבא ר"ס-רס"ה	
שמעון בן אלעזר יפ"ג	
" משנה, [illegible] תר"ם	

הקדמה קטנה!

טרם בואו לגופו של הענין, הנני להקדים דברים אחדים אליך קורא נכבד. וזה שלא תמצא בהרצאה שלי, את החיבור ואת ההתפתחות של התלמוד בבלי, שום פלפולים ודברי חריפות ובקיאות כדרך הרבנים והתלמידי-חכמים אשר נהוגין להביא כל הפלפולים שלו. כי לא בין אלה חלקי, אינני חריף ואינני בקי, לכן אל תבקשו ממני גדולה גבוהה, וכמאמרו של שלמה המלך ע"ה אל „מצרף לכסף וכור לזהב ואיש כפי מהללו" זאת אומרת כמו שאי אפשר לצרף את הכסף בכור ואת הזהב במצרף, כן אי אפשר לדרוש מבן אדם שיהיה בעל מעלות בדבר אחד, ועושה דבר שאין זה מענינו שלו, למשל אי אפשר לדרוש מרופא שיעשה תכנית לבנין בית, או אפשר לדרוש מסנדלר שיתפור בגד. וכן הלאה. לכן הנני גם אני כאיש פשוט העוסק מעט בתולדות עם ישראל, לדבר את תולדות החיבור הזה שנקרא במקורות „תלמוד" ובהמונות „גמרא" על שם על גמור, ר"ל כפי שלמד, או שנקרא גמרא שבגמרו הוא סוף כמו שאומרים: כיום עד גמירה כלומר עד הסוף. וזה מפני שבהספר הזה נשאו ונתנו התנאים עד שגמרו את ההלכה.

ואולם הספר הקדוש הזה נושא עוד שם. כי הוא נקרא גם ש"ס

אשלי כ"ג נ"ה

הקדמה

„ס"ש" שלהם הנו ראשי תיבות „ששה סדרים" וגם „ששים ספרים"
כי הוא נחלק לששה סדרים, ולששים ספרים הן המסכתות
אם נחשוב סתם שלשת הבבות למסכת אחת, ואת יתר
המסכתות שבת ועירובין גם כן למסכת אחת, כי באמת הנה
הן רק שני עניינים שנחלקו בחמשה חלקים..
אני אספר על ההרפתקאות שעברו על הספר כותב הזכרונות
הלא הוו מאניים שלכפו אותו על המצודה. הוי מאמין שהיה דבר
ובאמת יקבל ואצבע, אשר נמצא בסוגי כותב על הנה בצל הדברות
שנן לאמת. אבל כרגע הנה לשלל, כי אני לא יכול לענין
אני רוצה רק להרבות על חבורו והתפתחותו::

התפתחות התלמוד, מתקופת התנאים שהוא שניה

על משך הזמן אשר בו נתחבר הספר הישן והקדוש הזה יש
חלוקי דעות, לפי דעת חז"ל א) שהבית השני עמד על תלו שנ-
ים ארבע מאות ועשרים שנה, וזה שהוא נמשך כשמונה מאות
וחמשים שנה, מעת שהוכרת מזמנם של אנשי כנסת הגדולה, שזכרם
הסופר הוה המיסד של המוסד הזה בתחלת ימיו של הבית
השני, עד רבינו שנפטר ביום י"ג כסלו שנת ד' אלפים ר"ס לבה"ע
או ארבע מאות ועשרים וחמש שנים אחרי החורבן, אולם יש הרבה
דעות שהבית השני התקיים הרבה יותר מחמש מאות שנה, כי לפי
חשבונם מלכו בפרס הרבה יותר מארבעים שנה שאמרו החז"ל
ור' אליעזר בספרו עם בן גומר שהיו הרבה יותר מאתים, וגם
רש"י ז"ל מודה, שהיה בין לכורש ומביאה שנה ב) לפי חשבונם זה
וזה שזמן חבורו של התלמוד נמשך מעט פחות מאלף שנים:
אולם ההתפתחות שלו התחלה מהלל ושמאי הזקנים, כי מהתחלת
יסודו, מעת שהוכרת מאנשי כנסת הגדולה עד ימיהם לא היו
שאלות נסתרות בהלכות ולא נחלקו הדעות בין החכמים אף בפסק
לפי הרוב, מפני שהם דנו ונחלקו רק בדינים אחד ולא בקביעות
וזה שאמר הרמב"ם ז"ל בהקדמה לספר המצוות, ולא נחלקו
הדעות ולא היה רוב לשום צד, אלא נשאר הדין תלוי עד
סוף השני. כמו בהלכת סמיכה של הקרבן ביום החג, של

א) עבודה זרה ט. ב) מגילה יא ב

התפתחות התלמוד ותקופת התנאים

החמשה זוגות נחלקו רק עד שהגיע הלל ושמאי ונפסקה בכלל שהלכה כמותו, והם לא נחלקו בעצמם של הלכה אחת רק בסמיכה שלמה, והנה כידוע שהלל הזקן היה איש טוב ונוח לבריות, לכן נקט בשיטה להקל על כל דבר, כמובן אם רק יש אופן עד להקל, וזה מפני חוס על ממונם של ישראל, כן רצה להקל עליהם כל מה שאפשר בדיני איסור והיתר, וסבר אשר כח דהתירא עדיף; ושמאי כתוב דינים נקט בשיטת החומרות, ר"ל הוא ותלמידיו סתרו החמירו בכל דבר והנה יש דוגמאות מחומרות של שמאי; בתוספתא א) מובא "מעשה בשמאי הזקן שלא רצה להאכיל את בני הקטן ביום הכפורים, עד שגזרו עליו החכמים להאכילו בידיו" ושם מסופר עוד כי מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן בין בחג הסוכות והוא סיכך לו, שפיחת את המעזיבה וסכך על גבי המטה בשביל הקטן, לכן אין פלא שלפני החכמים האלה לא נקבעו להוות לעולם הספק הזה, כי כל אחד חושב שדעת חבירו הוא נגד מצות ה', לכן נקראת המחלוקת שלהם שהיא לשם שמים ג), וכן דורשים בספרי של פרקי אבות כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ר"ל המחלוקת תתקיים ותשאר באמ= לונחה, כי שום צד לא יכול לנצח ולהכשיר את דעת חברו, אבל מחלוקת שהיא אינה לשם שמים אינה סופה להתקיים, כי הצדדים יכולים להתפשר ביניהם בוויתורים הדדיים, וזה שאמרה גם הבת-קול "אלו ואלו דברי אלהים חיים רק הלכה כבית הלל, הנוחים לבריות והמקילים לבני ישראל:-

א) יומא פב: - ב) סוכה כח - ג) פרקי אבות ה' יז

ה)

תוספת התשובה

אולם עני ודל עורכה נכבד שתשאל, הלא אין זה לגמרי כלל, שהלל ותלמידיו היו
תמיד המקילים, ושמאי ותלמידיו היו תמיד המחמירים, כי הלא יש הרבה
הלכות שהן מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, הנה יש זה להשיב כמשה שהלכות כאלו
הנן רק מעט, כי ברוב מאות הלכות וותר שבהן מחלוקת נמצא רק כחמשים
שנחשבים מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, וגם בשלה אין כל הדעות שוות, וגם אנחנו
נוכיח ונראה היטב גם בהלכות האלה, שגם נמצא שגם בהם הנה ב"ה המקילים
וב"ש המחמירים; והנה להביא שתי דוגמאות (א) על הספר קהלת נחלקו
ב"ש וב"ה, שב"ש אומרים שאינו מטמא את הידים וב"ה אומרים שהוא כן מטמא
את הידים והנה על פי משפט ראשון הנה כאן ב"ש מקילים וב"ה מחמירים,
ודעת ההלכה הזאת נחשבת בין אלה שהן מקולי ב"ש וחומרי ב"ה, אבל
אם נתבונן היטב שב"ש אומרים שאין הספר הזה מטמא את הידים
כשאר הספרים הקדושים מפני שהם מחשבים אותו כספר-חול, וב"ה
חושבים אותו בין כל ספרי הקדש, שהחכמים תקנו עליהם שמטמאו את הידים
כדי שלא לזלזל בהם, ובכן יוצא בזאת שדוקא הלל הם המקילים וב"ש הם
המחמירים (ב) ב"ש אומרים אין מגרשין את האשה אלא אם מצא בה
ערות דבר אמר, וב"ה אומרים אפילו הקדיחה תבשילו [illegible]
*) הנה זה גם כן לכאורה חומרא ומורה בגודל השאלה, אבל אם נתבונן
היטב נמצא גם בזה שב"ה הם המקילים, כי הלא הם, אשר להבין את
הדבר הזה בפשטות, הם נתנו עצה שהתבטל לקבלה את כבד הדת.

*) עיין [illegible]

ט

התפתחות התלמוד בתקופה שניה

כוח הבעל לגרש את אשתו מביתו, אלא שבעצם הדיון הוא זה, אם
האיש הזה באמת רצה אשר בגלל מעשה קלה כמעט הוא [illegible] ורוצה
לגרש את אשתו, אין ספק מפני שהוא שונא אותה וכך תמונה הוא מוכן
היה כמו להתנגד לה וגם לאסור את חייה, והילדים אשר להם רפוף
ושואלים את חרפת הוריהם, אם להגות שאמרו חז"ל, יותר טוב לעשות זה.
שיתפרדו ויתן לה ספר כריתות, מלחיות יחד תמיד בריב ומצות
וכמו שאמר ויגדלו הילדים שלהם, להיות פעם על צד האם ופעם על צד
האב והצד השוה יהיה שיגדלו בשנאה; וכבר שם ספק הכוונה
זה גם כמו על ר' עקיבא שאמר שיכול אדם לגרש את אשתו אפילו
מצא אחרת יפה ונאה ממנה, ומה הלא תמוה מאד, ר' עקיבא לגרש
את אשתו, אף שאחת הנשים ר' שמעון בן גמליאל תבונה גדולה של
היא עניה בשבילה [illegible] וכמו כמו שענה ר' עקיבא לאשתו ובכן
הנוכן שהוא [illegible] שמותר לגרש את אשתו מאחרי אך רק מפני שמצא
אשה אחרת שהיא יפה ונאה ממנה. ומה הלא אין דבר אותו לאיש לקחת
עוד אשה, ואם כן למה לגרש את הראשונה? ולא יקח גם את השניה?
אלא שבעצם גם בן מטרתו הטובה, מפני שר' עקיבא אומר שכל איש ישר צריך
לכבד את אשתו, ואם יקח שתי נשים אחת ובוודאי יתן עינו באחרת, אין
בלבו אוהב את אשתו, ומריבות [illegible] ובינה שאלות תמיד בבית
לכן גם עצתו שיותר טוב שיתפרדו, והיא תמצא לאיש אחר ולא תתבלבל

תנופת התפשטם

מגילה הנבל, עם הוספות לה נראו בתרגומת שמים;
ובכן הנה הלל ושמאי היו הראשונים שנחלקו בשיטות עיקר להורות הלכות
כדי לקיים את מצוות ד', ומהויכוחים שהיו ביניהם התגדל והתגבר
ספר התלמוד. וזה כמו שאמר ר' יוחנן לר' אלעזר בן פדת, שבא
לנחמו אחרי מות ריש לקיש גיסו וחברו, "מה שאתה אומר לי על כל דבר
הלכה שאני אומר "תניא דמסייע לך" אינני מניחה את דעתי, כי גם אני
בעצמי יודע שהלכות אלו הן נכונות, אבל כאשר אמרתי דבר הלכה
לריש לקיש היה אחר מקשה את בעשרים וארבע קושיות עד שנתבררה כראוי"
הנה מזה מבינים רבים שמחלוקות בדברי הלכה וויכוחים עליהן
מתפתח הדין, לכן אמרתי שהתפתחות התלמוד התחילה מהלל
ושמאי, ועוד דבר, הנה כאשר בימיהם היתה כת צדוקים שלא הכירו
ולא הודו בתורה שבעל-פה, והלל הנוח לבריות רצה לאשרם שגם הם
יכירו בזה, לכן התחיל לדרוש את התורה בי"ג מידות להראות שכל התל=
תלמוד סומך את דעתו על התורה שבכתב שגם הם מחזיקים בזה, ואף על
פי שמתחילה לא הודו לו החכמים כמו שמצינו שהוא רצה להוכיח מג=
זרה שוה שאר כתוב בקרבן פסח "במועדו" ובקרבן תמיד גם
כן כתוב הלשון "במועדו" אם כן מה קרבן תמיד דוחה שבת כמו שכתוב
בקרבנות של שבת "עולת התמיד" כמו כן קרבן פסח דוחה שבת, כי
לפי דעתו אין בהתורה על אלה את צוותה, עם לא נמצא נכתבו

ח) היא תנופה שניה להתפתחות התלמוד

את הלל שעלה [illegible] בשנים־עשר [illegible] לזה, שלח ללמוד את הזקן [illegible]
בבית דורו [illegible], שאלו החכמים לא ידעו אותו את הפסוק הזה להם:
[illegible] עניין פסח בשבת, [illegible] והוכיח להם זה [illegible]
וחומר, שזה דבר מחויב גם [illegible], ומה גם שזה [illegible] כאנשים בתורה
[illegible] שאמרו אחי ו[illegible] א) הן רשע [illegible] אמותינו [illegible]
[illegible] ג) [illegible] הן [illegible] היום [illegible]
[illegible], לכן [illegible] שאינו [illegible] [illegible]
דוחה שבת, [illegible] פסח [illegible] אינו [illegible] [illegible]
[illegible] אינו החכמים, [illegible] סברות [illegible],
[illegible] דבר [illegible] בהתורה, [illegible] להם [illegible]
[illegible] פסח דוחה שבת [illegible]
[illegible] שזה [illegible] שאמרו. [illegible]
[illegible] שהם [illegible] התלמוד..

בין [illegible] התלמודים [illegible] הוא [illegible] ר'
יוחנן בן [illegible], [illegible] אב לחכמה [illegible]
[illegible] את [illegible] של התלמוד [illegible]
בתורה. לכן [illegible] להבין [illegible] בתורת התורה
אבל מה [illegible] לחכמים [illegible]! אלא אם
[illegible]. מה [illegible] ישראל [illegible]

א) [illegible] ב) [illegible] ג) [illegible] ד) ירושלמי נדרים [illegible] ה'

ט) השפעות התלמוד

ראוי להעתיק פה לדורות, כי הודות לפעולתו הנה אנחנו חיים וקיימים עד היום הזה, למרות שכל העמים אף הכי גדולים עד הכי קטנים שאנחנו מצאנו ביניהם נאבדו מעולם לגמרי בכל פרט ופרט; הן שאמרו ז"ל במאמר בתלמוד: „צדקה עשה הקב"ה לישראל שפזרם בין האומות", כי על ידי זה חי עמנו בכלו: רק ולהשמידם כלו. כי שם ממשלה אחת גזרה גזירה כליה את ישראלים חיים במדינה אחרת, ושם גם לא בחיים תמיד לגמרי אבל בכל פנים חיים של בני אדם והולכים בדת אלקים, אבל על פי כן נשאלת השאלה, איפה הם היו: בין כל אלה השבטים שהיו במלכות אפריקא אחר הגלות שלאחר אלכסנדר מוקדון אשר נפזרו בכל ארצות אפריקא, אשר עברו אחר כך לממלכות אחרות, אלה הם באמת נטמעו, נתבוללו ונבלעו בין העמים ועל ידי זה נשכחו מאתנו כלל, את זה ראה ר' יוחנן לכן כאשר ראה את חורבן והודיע על ידי אספסיאנוס וטיטוס בתן בקש מהם את יבנה וחכמיה, זאת אומרת רצון להקמת ישיבות ת"ת בלימוד התורה וקיום מצוותיה. כי הוא ידע היטב שאם תשכח התורה אצל העם, אז גם הוא ישכח על כל המצוות והרבה. ובאמת כן היה על ידי יבנה וחכמיה נשארו הסנהדרין אשר שמרו על קיום התורה והמצוות, וכן נתגלגלה הדרך על ידי תלמידיו ורבנו הקדוש בן-זכאי כמו שעושים לת"ת בן-תורה, והוא ראוי להעתיק גם פה לדורות— כי הודות לו קיימים כל הדורות של ישראל.

אחרי ר' יוחנן בן זכאי שב ועלה על כסא הנשיאות ר' גמליאל השני

א) פסחים פז:

בתקופה שניה

אף שאלות הללו הנשיא והיה נוקט עם ר' גמליאל ביבנה, ואף פי הלפקא
והשתלשלותו, נמנו וגמרו חכמי הסנהדרין לקבוע את ההלכה כבית
הלל בכל דבר, ולשם מה עזבו בית הלל של כל ההלכות שהיו בהן חלוק
דעות ופסקו כבית הלל, וזה היה מפני שרוב התלמידים בית שמאי.
והכל במלחמתם עם הרומאים, כי הם הלא היו מהקנאים שהיו בעד המלחמה,
אולם בעיניהם של הככבה תרומים לא היתה נוחה מהפסק הזה, משום כך חכמי
החרמים, בו ביום "כואר ביום שהעבירו את ר' גמליאל מנשיאותו, כלומר!
שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה, והתחילו לדון על פסק בכל ההלכות
והתקנות שנתקבלו בבית מדרשו של ר' גמליאל, הם קבעו עדויות מכל
אלה שראו הלכה פסוקה מפי החכמים הראשונים, ובו ביום כך נגנזו
התלמוד נתבררו כמה הלכות מסופקות, ונמצאו גם הלכות כהלכה
שבית הלל בעצמם חזרו מדבריהם והורו כדברי בית-שמאי (א) וכו',
היתה הלכה תלויה בבית המדרש של פרשה, ומהן נתחברה המסכת
"עדויות" שנסדר לפי עין והיא היתה הראשונה שנסדרה בכתב, כי עד עתה
חל המנהג שתורה שבעל-פה אסור לכתוב בכתב, מפני שהיא תלויה בתוך
כשואה של מבקרי המדינה ונקבע ערכה בלשוננו "פסטיבל" וכבר לציין
שאספה כל עדויות אלה המסכתות שבמשנה עם בסגנונה, וגם שאין כל
קשר ביניהן בין ההלכות המסודרות כאן וכו'. כי היא מסודרת והיתה
למס. אחת כל זו העדויות שבאו שונה: (הע"ה) לזה נחשב ספר התלמוד שמו

א) עדויות א' יב' יג'

השלמה. — בין התלמידים של ר' יוחנן בן זכאי היו שני
תלמידים ששיטותיהם היו שונות, ר' אליעזר בן הורקנוס היה בור סוד
שאינו מאבד טיפה ר"ל כוח זכרונו היה מאוד חזק לכן נשאר ונשאר
בידו כל מה ששמע מרבותיו וחבריו, אבל ידיעה היה בין גדול; ור' אלעזר
בן ערך היה כמעין המתגבר ר"ל חריף גדול, וההבדל בין שתי השיטות
הללו, שהוא מהן עוקר נמצא אצל רבה בר נחמני ורב יוסף א) ושמה
נקרא רבה בתואר עוקר הרים בחריפותו ורב יוסף נקרא סיני על ידי
בקיאותו! וגם בישיבת "וולוזין" היה הנצי"ב ז"ל מייצג את הבקיאות
ור' חיים סולובייצ'יק שהיה אחרי פטירת אביו ר' יוסף דוב ז"ל רב
בבריסק בליטא, היה מייצג את החריפות, כי הוא בעצמו היה
חריף גדול ועוקר הרים בפלפולו. הוא היה נוהג לתת שיעורו של
ערב אחד מתלמידי הישיבה. בכדי להסבירו את החידוש שחידש באמצע
ענין, ועל זה אמר הנצי"ב ז"ל, ר' חיים של צינורו וויסק בתורה*, כלומר
על ידי פלפולו של ר' חיים הוא בין ושבה מתבטל מתורה.
בין התלמידים של ר' אליעזר הגדול ור' יהושע חבירו, היו שני תלמי-
דים שנחלקו בשיטות, ר' עקיבא בן יוסף הלך בשיטת רבו ר' נחום
איש גמזו שדרש ריבוים ומיעוטים, כי הוא אמר התורה הקדושה שונה
ספר מכל הספרים, משום שבתורה האלוקית מוסיפים אלו וגם המעט
של כל אלה וגם כל אות ואת הוא מחשבה של חכמה [illegible]

א) בסוף מס. הוריות

בתקופת התנאים

לכן אמר: אכין ורקין מיעוטין הן, את וגם ריבויים הם, והוא דרש
את כל אלה "את" שבתורה, אפילו האלה "את ה' אלהיך תירא", שרבו
ר' נחום לא ידע מה יכולים לרבות בפסוק הזה, אבל ר' עקיבא אמר ופרש
לרבות תלמידי חכמים, כי הלא הם עבדי ה' ועושי דברו, לכן צריכים
לכבדם, כמו שאלק' בחר ובם רוצה שמו, וכבד את שכינו ועבדיו עושי
רצונו. התלמיד השני ר' ישמעאל בן אלישע אמר שהתורה דברה
כלשון בני אדם, שאוסיפים גם חסרים לפעמים אותה מלה, ואין לדרוש מזה
כלום, אולם בזמן הוסיף לדבריו עוד ששה מדות אל השבע מדות של
הלל הזקן והמשיך את י"ג-מדות שהתורה נדרשת:
אחרי מות ר' עקיבא ור' ישמעאל שהיו משנה הכללים אחרות, בימי תנאים
הישוב של מסכתות, אחרי מרידת בר-כוכבא וחורבן ביתר, שאז
ראשון נתבטל הועד של יבנה והסנהדרין, אז השה ר' חנניה בן אחיו
של ר' יהושע בן חנניה ליסד ועד של סנהדרין בבבל על נהר פקוד,
כי באמת היה חורבן של יהודה אחרי מפלת ביתר, כמו שהיה אחרי חורבן
ירושלים בימי ר' יוחנן בן זכאי, ובזה רצה גם הוא להציל את התורה של
תשכח. אבל חכמי ארץ-ישראל והנשיא ר' שמעון בן גמליאל השני היו
נגדו באמרם שרק מציון תצא תורה, ודבר ה' צריך להיות רק מירושלים.
לכן שלח רשב"ג שני חכמים לר' חנניה שיבטלו את הועד שלו, ואם הוא
מתחילה לא רצה לבטל אבל סוף סוף נתבטל, והלך אחרי אותו הדרך

התפתחות התלמוד

הוסמכו תלמידו ר' עקיבא, שנסמכו ע"י ר' יהודה בן בבא ונעשו לזקנים של
חכמים וסנהדרין בדור אושא אשר בגליל, כי רק ארץ יהודה היתה חרבה
ושממה, ואלו ואלו תקנות אושא המפורסמות, וכלום אנחנו לאמר שרבן
יוחנן בן זכאי הציל את התורה אחרי חורבן ירושלים, כן הצילו החכמים אלה
את התורה אחרי חורבן ביתר מכליה ושאול! אולם לתמיה גדולה נחשב מאמר
מאמר התלמוד א) האומר אשר ר' יהודה ויתר החכמים נאספו בכרם
ביבנה והתחילו לדרוש על שבח של אכסניא של תורה, וזה הלא היה אחרי
חורבן ביתר אשר כרם ביבנה לא היה עוד, ור' יהודה שהיה ראש המ-
דברים, בשביל שהוא היה מעיר אושא אשר שמה באו החכמים ליסד
גם את הסנהדרין! והוא היה הראשון שדרש לכבד את החכמים בסבת
שנים יפות ולהושיב להם את צרכיהם במקום החדש; כי כרם ביבנה
נתבטל כבר במגזרת אדריאנוס!

בין התלמידים של ר' עקיבא היו שנים שאזכיר את ישיבותיהם בהלכה והם
ר' שמעון בן יוחאי, ור' נתן הבבלי, כי הלא אי אפשר לי להזכיר על כל
כל אחד ואחד מתלמידיו הרבים, ומה גם אשר ביניהם היו החכמים
היסודיים כמו ר' מאיר, ר' יהודה בר' אלעאי, ר' יוסי בן חלפתא ור' יוחנן
הסנדלר, אשר לכל אחד היה יסוד בתלמוד, כמו המדות המפורסמות
של ר' מאיר ור' יהודה, ואת לכן כדי לקצר, הנני להזכיר אך ורק על
שתי השיטות של ר' שמעון בן יוחאי ור' נתן הבבלי, שהן הכי מיוחדות

א) מסכת ברכות

בטעמי המצות

ההלכות; ר' שמעון בן יוחאי דרש טעמו דקרא. ולא נחלקו בזה דאפשר לפעמים לדרוש את ההלכה וגם לשנות את הדין: הן אמנם גם החכמים הקודמים דרשו לפעמים טעמי המצוות הכתובות בתורה, אבל הם לא שינו בשביל הטעם את הדין, רק הסבירו את ההלכה על פי הטעם של הפסוק, לא כן היה ר' שמעון בן יוחאי, הוא כן שינה את הדין בשביל הטעם של מצות התורה, לפעמים. כתוב בתורה "ולא תחבל בגד אלמנה" א) ואין התורה מבחינה בין אלמנה עניה לעשירה, ופוסק רשב"י דורש את טעם הכתוב, ואומר מה טעם שאסור לחבל בגד אלמנה, מפני שחוב להחזיר לה את המשכון בכל ערב כמו שכתוב "ואם עני הוא לא תשכב בעבוטו, השב תשיב לו כבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך" לכן אם תבא בכל ערב לקבל את משכונה, ובבוקר ובא אליה לקבל את המשכון בחזרה, אלא נראים להוציא לה שם רע בשכנים, לכן אמרה תורה שאסור לעשיר לקחת משכון מאלמנה, אבל כאשר הוא עשירה הלא אין אתה מחויב להשיב לה את המשכון בערב, לכן מותר לקחת ממנה משכון ב) וכל החכמים שבאחריו לא חדשו זה, ובינהם גם ר' עקיבא רבו; ולא רק בזה חלק עם ר' נתן הבבלי חברו, ואמר שאסור לגדל כלב רע בתוך ביתו, ואסור לעמוד סולם רעוע בתוך ביתו מפני שנאמר בתורה "ולא תשים דמים בביתך" ג) ד) הוציא הוא גם חובה ועשה בשבילו תמה ובהגיונו הנעלם כמה דברים מופלאים

א) דברים כד יז ב) בבא מציעא קטו ג) דברים כב ח ד) בבא קמא טו.

התפתחות התלמוד, תקופת התנאים.

לדוגמא, יצאו התנאים למצוא פסוק אחר לחלל את השבת בשביל פקוח נפש, בא ר' נתן ואמר חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה (א) כן הוא חידש ואמר שאם אדם נושה בחבירו כסף ואין יכול לגבות ממנו מכיון את כספו נופל לו שיש לו מלוה מצד אדם אחר, אז מוציאים מהלוה שלו למלוה הראשון, וזה הוא גם כן חידוש עד שההלכה הזאת נקבעה על שמו ונקראת "שעבודא דר' נתן" וזה גם כן מפני שהוא נימק מפסוק שבתורה אשר כתוב בו "ונתן לאשר אשם לו".

יש אומרים שפרקי אבות דר' נתן אל נתן הבבלי התנא הם, אבל לפי דעתי הלא אינו כן, מפני שהם דומים ומפרשים את פרקי אבות שבסדר נזיקין שסדר ר' יהודה הנשיא חברם, והוא הלא היה בדור שני של ר' נתן הבבלי התנא. ומה גם שמצאתי שבזמן ר' שרירא גאון גם כן היה גאון שנקרא ר' נתן הבבלי, לכן יכול להיות שהוא היה המחבר אותם...

אחד האחרונים של התנאים היו זוגים שהצטיינו בהתפתחות התלמוד והם ר' אלעזר בן ר' יוסי הגלילי, הוא היה גם בעל אגדה וזה שאמרו החכמים (ב) "כל מקום שאתה מוצא דבריו של ר' אלעזר בן ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אזנך כאפרכסת" והוא שחבר את הברייתא של ל"ב מדות שהתורה נדרשת בהן, ויש אומרים הוא הוסיף על י"ג מדות של ר' ישמעאל עוד תשע עשרה מדות, ועל פי שהברייתא הזאת נזכרה בשאלתות ובספרא כמו שהוא מצויה ובא מפרשי אותה

א) מכילתא תשא א' ב) חולין פט.

התפתחות התלמוד תקופת התנאים!

נמצאת בספרי התלמוד והמדרשים, בכל זאת אין לפקפק באמתה.
מתקופת התנאים. כי ברשיון לפרסם שזאת הנה ר' שמשון מקינון
אחד מגדולי חכמי צרפת. בספרו ספר הכריתות, בחלק השלישי
מביא את סדר דורות התנאים (הוא היה ברשות הראשונה מרבה דברי לסתירה
כמו הוא למאמר הזה): והשני האחרון של התנאים הוא ר' יהודה הנשיא
שהיה תלמיד של ר' יוחנן בן זכאי. כי גם הוא נחשב לאב לדורות בזה
שהוא הציל את התלמוד שלא ישכח, ובזה הציל גם את עם ישראל שלא
יתבולל בין העמים אשר בארצות גלותם כמו שנסתרה לשל א) נגד
כיון, כידוע היה זוכר איסור גמור לכתוב תורה שבעל פה,
ועל פי זה ר' עקיבא כן התחיל לסדר את ההלכות לפרקים אותם
מה שנאמרו "משנת ר' עקיבא" אבל הכתובות היו במגילות סתרים, זאת
אומרת, שהם כתבו רק לעצמו אבל לא להראותם לאחרים, וכן עשה גם
ר' נתן הבבלי, אבל לעיין כל זה היה סדר ולא היו מתקנים שום
הלכה, מהתחלת יסוד התלמוד עד סוף התנאים, והנה כחשבון
הזמן הזה (כ"ש מאות שנה ועשרה דורות) נתאספו הרבה מאוד הלכות
אשר אי אפשר היה לזכור כולם בעל פה, וגם בזמן אשר למוד התורה היה
תלוי בחסדי עריצי רומי, לכן בא ר' יהודה הנשיא וחבר את המאמר של הרבה
כל התורה שבעל פה וסדר את כל המשניות בששה של הספר, וחלק
וחלק אותם לפי הסדר שסדר ר' עקיבא בזמנו על ששה סדרים הידועים

א) עי' גיטין ס.

התפתחות התלמוד בתקופת התנאים

ומה שהרכיב את מסכת ברכות בסדר זרעים ובהתחלת הספר, הנה זה מפני שבהסדר הזה מוסיף את כל הדינים מפרי האדמה, אשר ה' נותן לנו לצרכנו לכן ראובן, אשר היה צריך ללמד אותנו איך להודות לה' על הטוב הזה, לכן הרכיב בראשונה את הדינים מהתפילות והברכות:

והספר הזה נקרא „אמונות" על שם כל ההלכות שנמצאו בהוראות של התנאים. וגם מפני שהספר הזה הוא מלא מתורת משה רבינו!

יח)

התפתחות התלמוד בתקופת האמוראים.

אחרי חתימת המשנה ע"י ר' יהודה הנשיא לא נפסקו לימוד
תלמודו. סיפקו אלא גם בהספר השנים והדבור הנקרא בשם
"משניות" כי נמצאו בו הרבה פלוגתות של התנאים שלא נגמרו לפי
נחלקו עם מי הדין, כן יש הרבה משניות אשר לא מתאימות עם טעמם
של התנאים. כמו שאמרנו "לימוד מתקיים בלא דבר אחר ונבואה", גם
יש בו דברים שאינם מובנים כראוי, ולכן התחילו לפרש ולבאר את
המשניות, אבל כיון נחלקו התלמודים דיעותיהם השתמשו הבבליים
ורב ושמואל בכשלים שבו ובאו לבבל לייסד שם ישיבות ללימוד
התורה. כי גם הם לא האמינו בחסדי הנסרים הרומיים שיתנו
להיהודים לעסוק בלימודיהם את התורה. וזה גם שיפסקו את הטעם
של רבנו ר' יהודה הנשיא אשר גם הוא עבר על תקנת החכמים -
שאסרו לכתוב על הכתב את התורה שבעל-פה, אך ורק מפני
שפחד שלא ומה שלמטון עסר כבה שיעבור על לימוד התורה ואז
יכול חלילה להשתכח התורה מישראל, לכן עברו גם הם על דברת
רבם, אלא הרשה בשום סוף לייסד חיבות של תורה בבבל, ומטעם זה לא
הסמיך את רב בסמיכה גמורה. רק סמך אותו להיות דיין ומורה הוראה
אבל לא לנהל ישיבה, ואת שמואל לא הסמיך לגמרי, אבל על פי כל זה
מהמצוינים שבתלמידיו, בכל זאת לא השגיחו על איסורו ויסדו שם
ישיבות; הן אמנם דנהרדעא בין היותה ישיבה גם לפני בואם שמה

התפתחות התלמוד בתקופת האמוראים היא התקופה הגלותית.

ורב שילא היה הראש והמנהל שלה, אבל היא היתה קטנה ולא תפסה מקום של ישיבה כהוגנה לשמה, וכאשר בא אחריו שמואל נתרבו התלמידים בה עד אלף ומאתים, ורב יסד ישיבה במתא-מחסיא, היא סורא שנקראה על שם הנהר שבה, ותלמידו של רבו הארץ-הישראלית יסדו ישיבה בטבריה תחת הנהלת ר' יוחנן; ובכן בישיבות הבבליות התחילו לבאר ולפרש את המשניות לפי רוח ודעת חכמי בבל, ולכן נקרא הביאור שלהם "תלמוד בבלי", ובישיבת ר' יוחנן פירשו לפי דעת חכמי ארץ-ישראל ונקרא תלמוד ירושלמי; חוץ מזה הלא יש הבדל בין ארץ-ישראל וחוץ לארץ בהרבה דינים, כמו בסדר זרעים אשר כל הדינים השייכים לו כרוכים בשמור בארץ-ישראל, הנם מוחשים לעצמו בחוץ לארץ אשר שמה אינן חל עליהם שום חובה בזמן הזה: והנה את אשר יגורנו בא עלינו כי לאט לאט נתמעט הלמוד בארץ-ישראל מפני גזירות קשות שגזרו קיסרי רומי ומה גם שאחרי שקבלו את דת הנוצרית, שמצבה לאט לאט מתחילת ברייתה. ובשביל זה היו מוכרחים ללמוד את התורה בסתר והפחד היה מרחף עליהם תמיד לכן נפלו הרבה שגיאות בתלמוד הירושלמי שקשה להבינם, ובשביל זה גדלו ורבו הישיבות בבבל, כמו שמצינו בהרבה מקומות שבאו מהכא להתם ומהתם להכא, הנה עולא שבא מארץ-ישראל בא לפומבדיתא לישיבת ר' יהודה. ורב כהנא שהיה

רעיפת המורתנים

תלמידו של רב עלה לארץ-ישראל לישיבת ר' יוחנן חזר בדבריו, חולק
גם בתשובות שלפה' וגם בתשובות של בבל פירשו ודוחרו כך
ההלכות של האמוניות הנהוגות בזמן הזה, לכן לא פירשו חכמי
בבל את האמוניות של הספר כרצונם שאינו נוהג בחוץ לארץ, והמפורשים
של שני התלמודים לא פירשו את האמוניות של סדר טהרות, שאינו
נוהג בזמן הזה, חוץ ממסכת נדה, שכן פירשו בשבילה שהדינים
שלה כן נוהגים בכל מקום ובכל זמן. ומה שאלו גם אלו פירשו ודורשו
של סדר נזיקין על פי שדיניהם הנם הלכות למעשה, הנה זה
ראו שאמרו במסכת נדחום (בב"מ ה') לברוך ולעגל שנר. נסת
אומרת שבשביל שאינם הדינים של הנזקנות וחשב כאלו הנזקין שולחם:
לפיכך פשרה הוחלו שאפשר לקבל את היושבה בהקבצה חזרו מות
ר' שולה עזר את הלומדים בימים בהלכות והדינים של בין אדם
לחברו כ"ו, בדיני ממונות, אשר רובם ומגורתם במעות ההלכות
היו עם כבוד כן שכל חבריו וגם המלום אחריו הכירו את הלכות
שבעש, אלא על פי שאין להם שום רמז באמוניות, רק על פי סברתו ושאר
גם נתנו להן ותורה של פסק רב (בכורות מ"ט:) ואמרו על פתחו
אי? מתנו בדיני ממונות (ירושלמי נדרים פ"ח ה"ו) "אין בכל סדר הזה
שלמה לא ובר בגויים כלום). הוא השתמש גם כן להתמיד את פסק
הדין שזה על פי התורה שחוץ המדינה, שאמרו "דינא דמלכותא דינא"

תקופת האמוראים בהתפתחות התלמוד הבבלי,

הוא תקן הרבה תקנות עקרים בדיני ממונות על פי שכלו הישר, שמואל
בדבר המוטל בספק, ושאמרים פסק שאפשרו הצדדים על ידי חלוקה,
והמשאר הלכה כמחלוקתו בדיניו ויש חדי שלוקח מן הצדדים והנה זה כמין
גדול. לכן יסד כלל המלכות אחריו של הרבנות (בבא קמא קיג.) וחשב דבר זולות
טוב לעשות ספק אל גליות של ובלי; הוא יסד את כלל באופן כזה
והוא שעבד בדיני (כתובות צג) בחשבו שהדיינים ואקדו על ידי השמינות של
בעלי הדין והחתוות לעקב את האמת ולפסוק את הדין לאמיתו; בן עזר
הלכות לנשנת לתולדות ותחום שלמה, המשמר בת הכלונות מן הפתחים
מעלי וגבה שלה, (כתובות מג) [illegible] של [illegible] [illegible] [illegible]
(כתובות ה) [illegible] ופסוקו, [illegible] [illegible] [illegible] (בבא קמא לג)
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] על ידי הלכותיו הרחבות והמגדל התלמוד.
אחרי פטירתו של שמואל נהל את ישיבת נהרדעא רב נחמן בר יעקב.
אולם לא [illegible] [illegible] [illegible] נהרבה כלל על ידי המלך „ארודינהי" והיהודים
עבוו לסתם „פפא בר נצר" וזה היה בשנת 189 אחרי חורבן שני. וכל
התלמידים ברחו ונפוצו לישיבות אחרות, ויש אומרים שרב חסדא היה
ראש הישיבה האחרון עד חורבנה, [illegible] [illegible] שהם נהל את הישיבה
כמה זמן אחרי רב נחמן:
במותו הזקן ששמואל התחיל לנהל את ישיבת נהרדעא, יסד חברו המובהק
[illegible] באסיא [illegible] „רבא [illegible]" ישיבה בדור אחד - חמסתא, עבר בקשו לה

(כד)

תקופת מאורעות הדם תקופה השלישית
במדרש ותורת התלמוד.

גם בשם „סורא" של שם הנהר שהיה שם, וזה היה לזכר בשנת 149
אחרי חורבן בית שני. כן לוקחת שאר הפרטים של המוסד של שם התואר
שלו, עד אחרים הפרטים, שלו כמעט שנעלמה מן העולם, וזה היה בגלל תהפוכות
אלו. לכן לאבד ועשו כתרגום ספרד-ישראל לכבוד ה' והגדה הנוסח, ונשכח
מזה רק בשם המוסד שלו „רבי" כן התחילו גם התלמידים שלו דיבורה
ומתרגמים על ההמון עממי בשם „רב". עם דרכה בתורה קשה להתאור בה-
לכות ובמנהגים, וזה עשה בשביל המדע הפרוד לשרר אף במקום
במוסדות הלימודית והמשרדית. הלימודות בספרות הנאורות [illegible]
בקהל המפרגה עם רבי כך שאי אפשר היה לו להמשך שלו בתוכו
ושם עם צעיר וצעירה נפגש וחד והסבירו להרגשה בו לבה, ולא נשמו
לשני אשר מן הפסק ונשא הנשמון לזה, הסבות השונות בתלמודם
בשכן קטנות, הכרוס והסריטה ערו סבות. חותן שר"ג זה אשר גם
לוסי עבודה, לכן אין פלא שאת אחת לוכל לבאר את הפרידות, כן
היו אסרבים לבוא לבית-דין, כפשר הבאינן אותה לשום לשניהם
לכן ברמב"ם ב"ד ואחרי במתרה עין תרגנות הנהיג מנהגים לפי הצורך
היושר שלהם לפי התורה, וכמובן אשר לזה היה מוכרח להשתמש הרבה
התקופות שהיו בידו: [illegible] של פי שהיה במוסדות דומה הרבה להלל
הזקן, כי גם הוא היה סבלן ועני. ועל כל הרבים שהוצעו לו היה אומר ומקיים
את הפסוק מאיוב „אם ומה לשמוע [illegible] ובעצו [illegible] כל [illegible]!"

* איוב ב' ג'

תקופת האמוראים בהתפתחות התלמוד

ובגלל דרך למודו והלכותיו נתחבב כל כך על התלמידים עד שנקבצו אליו
מכל הסביבה והגיעו למספר של אלף ומאתים. והנה רוב הלכותיו
באיסור והיתר היו מקובלות על ידי כל התלמידים לכן נקבע הלכה
כמותו, אבל בדיני ממונות היה ידו של שמואל חברו על העליונה כמו שנאמר:
הלכה לשמואל לכן נקבע בההלכות אלו כמותו א) וכמובן שגם ידו שני רבנים
הישיבות אלה התפתחות התלמוד בבבלה [illegible].

אחרי פטירתו של רב נתמנה הגדול שבתלמידיו והוא רב-הונא לראש-ישיבה
כי באמת הוא היה הגדול שבחכמי הדור הזה, אשר גם שמואל הכיר טובה לבניו
לפניו ברצונם לראשו. ישיבת למודו היתה המרכזית בהלכות ולכן ניתן את
הכסף של פה התורה והגיון: הוא היה הראשון שמסר תורה ותורתה בשלשה
תקופות: וגם נכנס הכסף לדרוך עשתונות ונעשה עול גדול, עד שבא רב
חסדא שחבר אלה הרכוש את החיבור הזה. ואת שלשו המשתתפים בהשתלמות
עד שלשו גם האחרונים ואמר להשלמה. וזה שאמרו אנשי סורא. רב-הונא בטל
ממרכז השמרה עם גבה אותו בדורו ולא נתנו, בא רב חסדא לעזר בתלמידי
ורצו לתקוף אותו אחת במסגרו לזה שלמו (בסינפוסה). והנה רב-הונא ורב חסדא
היו נקשרים חסידו בבל (בתענית כג:) ושם כתוב כ: "אלו רבנן דר פפא לוחה
לן אך [illegible] מאיתן בדורו ובדור ר"ה אלו דו נעות לא רבנן בסוכות בכירם
דבל וואת במסגרת היה סוור לכולהו ולכלשלא בהיה רוצעתה היו [illegible] ובנה
[illegible] הוא הוראה לבנותו. [illegible] שאם רבה אותו בגין כ-[illegible]

א) מבוא התלמוד

ויכול נוהג הוא וצריך לפברו אך סותר את הבנין ובונה אחר של תלמודו. כך היה עושה כל הזמן שנאמר לאמוראים הוראות בזמן שבת, כמו שאלו ומצאו שהקדימו לעקור את העירוב בערב שבת הבאה. כלום כל זה היה יכול להיות אחרי שהמסורת על ידי קריאתו של רב רבו, כי מתחילה היה עונה בדרכו והתפרסמו מסורותיו רבות בתוך שבתו, והנה עתה שלא היה לו באה לקנות יין של עבודה זרה אבל את שביתו ושל שלומו של רב ראה הוא גם בלו סוגיה של הבבה לו שיתברשו כדי לקנות יין לעבודה. ומה בכך רבו שותק והכרעה נתונה כי המסורת מוקדמת.

והנה נפשו הנכבדה לעולם ומחריו של רבם של ראשי הישיבה בסורא חברו רב חסדא שהמשיך את שיטת הלימוד הנעימה ותן לו עכב מספר התלמודים גם בימיו:

רב נחמן בר יצחק וכן את אמאו של רב חסדא ואחריו מבואר שעל בימיו נתמעטו התלמודים, אלא לא כיהן הרבה זמן בהנהגה של ורב אשי שבא אחריו, סוף רב פפא ועד רבנות מצוין הרים את ישיבת סורא למעלה הכי גדולה, הוא יחד בנפשו את המעלה של ישיבת סורא עם החריפות ושכבון הנכחה של ישיבת פומבדיתא (אשר עליה נעבר להלן) לכן נהרו אלו התלמודים, הרבה ומשם אפילו מימי רב ורב הונא, עד שהוא נעשה לבנות מחדש את התלמוד הישנה אשר עמדה כבר כאשמתם שנה להברתיה, והנה כשגר התרגום

תקופת הסבוראים בהתפתחות התלמוד

דרך אגב כל האמור לכן אפשר שיש בנפשו להתחיל באופן ברור אשר
תלמודותו הנן רשום בספר היוחסין הגדול והמפורש הרב התלמוד שהיה
נעשה בתקופה הראשונה, ואח"כ נוסף בתקופת הזוגות, ובתקופה השניה
היה נעשה לש"ס של ששה סדרים שנתחברו על ידי ר' יהודה הנשיא, ובשמו
היה נעשה גמרא; אשר עליו אנחנו מדברים עכשיו: הוא החל את העבודה
הגדולה רבי ר' יהודה הנשיא בשעתו, להוסיף לספר את הדיונים
והמסקנות להמשנות של רבו, שנאמרו על ידי כל האמוראים ובני הדור-
דור, אולם עבודתו היתה הרבה יותר קלה מעבודתו של רבו כי
המשנה של רבו נכתבה כבר את ההלכה בלי שאלות ותירוצים, אבל האמו-
ראים שאלו ותירצו ביניהם הרבה עד שהוציאו את המסקנא והחלטה
לכן אין פלא שרב אשי הגיע והחליט לא זכה לראות את עבודתו גמורה
עד הסוף, כי הוא נגמרה רק ע"י רבינא בן רב הונא השני, שניהל את
הישיבה אחריו רב אשי, שנפטר בשנת ד' אלפים ר"ט לבריאת העולם
ורבינא נפטר ביום כסלו ד' אלפים ר"ס לבריאת העולם או ארבע
מאות ונ"ט שנים אחרי חורבן בית שני. ולפי דעת ר' שרירא גאון היה
כבר רבינא אחרון סבוראים, כי מר בר רב אשי היה האחרון של
האמוראים: דרך אגב הנני להעיר שלמרות סורת התקופה בזמן
כלפי-אמות שונה, ועד ר' שרירא גאון שהיה אחרון לגאונים אמנם
מפני המחלוקת והמלחמה וגם הסבה העיקרית:

תקופת האמוראים בהתפתחות התלמוד

בין התלמידים של רב בישיבת סורא היה אחד שהיה חריף גדול ובעל פלפול, אשר ספג בתוכו כל ההלכות של מסורת והתורה של רבו רב גם כל ההלכות של בני אמוראי שמואל רבו, לכן אף הוא לומד אחרי פטירת שני רבו להקים ישיבה חדשה, לכן יסד בפומבדיתא והקים שם שיטת הלימוד בעיון ובדרך של פלפול וחריפות, וזה היה רב יהודה בר יחזקאל, שאף על פי שהוא היה תלמידו המובהק של רב שגדל בצל ישיבתו החריף שמואל ולמד לפני אמוראי שנכנסו בהם ששמע, וזה רמז שאמרו "חריפא" להתרגל ולעסוק בפני אמוראים, לכן גם הלך ולמד בדרכו של שמואל רבו, והוא מסר הלימוד בישיבת פומבדיתא את שיטת הלימוד של פלפול, לכן בזה מחזיק גם בן רבו ישיבה של פלפול וחריף גדול הוא רבה בר נחמני, שאף על פי שרב יוסף חברו הקדים אותו בזקנותו הגה יוסף הראשון להיות אחריו, כך אחרי פטירת נחמני רב יוסף על מקומו.

אחרי רב יוסף עלה על כסא של ראש הישיבה אביי, גם כן בפומבדיתא שהיה חריף ועוקר הרים, ויכול לתרץ קושיות שנתעוררו באופן הוגן מספיק אף של התירוצים של השלשה החברים האמוראים שהיו רגילים לעורר סוגיה, ורק רבה, רב זירא השני ורבה בר אחנה. והנה כאשר לא נמצא בפירוש אם הוא שנהל את הישיבה אחרי אותו, יש לומר שבנו רב דימי היה ראש

תוספת מאמרים בהתפתחות התלמוד.

אולם יש אומרים שרבנן רמזו ושבת אחותו ניהל עם אחת ושבת סופריהם
אחרי מות אביו, והיה רמז לזמן הישיבות.

בהרצאה על תוספת המקורות שהרצאתי ביום השנה של היסוד חברה של
בקורי הכנסת תורה מזה. ולמרות אשר בהאחרונה אני מודיע אם תריע
מדעתו בין מדע. חוות מה בשנת לבין מדע והנה הרשות להבאת
לפנות. ב) הנה הראשונים שנחלקו בזה הוי ר' אליעזר הגדול בן הורקנוס ור'
יוחנן בן זכאי מעיד עליו שהוא נדמה לבור של סיד שאינו מאבד טיפה
דעת מומרת שבח הזכרון שלו היה כל כך חזק שלא מאבד הנה כמו שאינו
בתוספתא. ובלשון זה הנה הוא בעל גדול, ובר פלוגתו בזמן ההוא הוא
ר' אלעזר בן ערך שר' יוחנן מעיד עליו שהוא כמעין המתגבר מפני
שאמרה שכלו ובכל זה עדו חריפותו לבנות תלי תלים של כל הלכה,
אבל אם אנחנו רואים הנה ר' אליעזר הגדול נמנה ע"י הרמב"ם בהקדמתו
לס' הזרעים בין המקומות שנפל חלק גדול בהשתלשלותם בהרבה הלכות
בזה ור' אלעזר בן ערך נמנה עמו בין ה' תלמידים שאמרו הלכה
מפני זה דבר מסר שמח. ונפלו גם התנאים שאמר התלמוד שאמר "ולא
חורבה לצלותו. כי הלכה היא עם שבח התלמוד כמאמר המגלה: בן אחרי
פטירת רב והגדה חשו ישיבת פומבדיתא, הוי שני אומנים לבית
את כסא של ראש הישיבה. רבה בר נחמני שהיה חריף גדול ורב
יוסף שהיה בלשון הגמרא "סיני" בעת שאמרת בעל גדול. אולם הוא ר' יוסף

התקופה השלישית ראש של פומבדיתא

לא רצה לקבל את המשרה החשובה הזאת באמרו שרב יהודה שהיה המוסד של הישיבה המיוחדת של לומדי החריפות לכן אינו רוצה לשנות את תקנות היסוד ומסר את המשרה לרבה. אבל מה אמרו החכמים? הכל צרי=כין למארי חטיא. מפני שבקיאות בתורה הנה זה כמו לחם של חטים להתקיים. אשר בם יש רק לחם אבל אין דבר כזה! ג) הנה גם אביו היה חריף גדול ובעל צורת הנה בעל ההלכות שבהן נחלקו אביי ורבא. הלכה כרבא חוץ משש הלכות והן יע"ל-קג"ם. ד) צורם כאשר אלה אמרו חז"ל גם כמה תלמידים והתפלל שיוסיף את הפלפולים שלמד בישיבות של בבל: ה) הנה רש"י הפשטן מפרש ומפרש פירוש מתון ופלוגי להבין את הש"ס והתלמוד, ובעלי התוספות החריפים הם הספיקו מאוד ללמוד ולהבין את מאמרי חז"ל:

כאשר אביי נבחר לראש הישיבה של פומבדיתא ויסד רבא ישיבה בעיר מחוזא קרוב מגורו, והוא שדרש ותיקן שאפילו בת כהן מותרת להנשא לגר, ומה עשה מפני שבמחוזא היו הרבה גרים, והישיבה הזאת היתה נחוצה כדי להשקיט את ההתרגשות של המון הגרים שהתרגזו על רב זירא שדרש והתיר להם לשאת ממזרות לנשים, ראובן שראו בהתשובה הזאת של רב זירא עלבון גדול להם, לכן אין תמה שהנשים האלו מן הכלל עשו את הנחת רבא באהבה ונתנו לו סוס רכוש וזהב אופניות ויסד את הישיבה. אולם יש סוברים שרבה בר אביה היה המוסד

כ"ט

תקופת האמוראים בהתפתחות התלמוד

ורבא המשיך לנהל אותה אחרי פטירתו.
עוד ישיבה אחת נתוספה בעיר נרש על ידי רב פפא תלמיד רבא על
האחרונים ההם, כי רוח התקופה רק בזמן ההוא,
והנה כאשר בכל הישיבות ובתי המדרשות עסקו ושנו אלפי תלמידים
בהלכות על פי שיטות שונות, אשר רק מסורה אחת נעדרה
והיה לאסוף את הדין על פי המסורה וההגיון לכן אין עוד
ידו זה נתגדל ונתפתח הספר היקר והנפלא הזה עד שהגיע
לששה סדרים שהם ששים ספרים, שהם
אשר מפיהם אנו חיים ונזונים עד היום הזה, והוא הספר הזה
שעמד לנו לבל להתבולל בין העמים אשר אנחנו גרים ביניהם ולהשאר
עם ישראל חי.

הקדמה של סדר מועד

אומנם היום המסכת האחרונה של סדר מועד לחלק הדעות
באלו התוספות סוברים שהמסכת מועד-קטן היא האחרונה, וזה
משום הסדר מועד, וזה מפני שההלכות והענינים שבה הנה הם של
דברי אבלות, והמסכת הראשונה של סדר נשים הבא אחרי סדר
מועד היום „יבמות" אשר גם בה מדובר על יבום וחליצה אשה
המורה על ענין של אשת אח בלא בנים, לכן סמכינן אבלות לאבלות;
והרמב"ם אשר סדר את המסכתות, סדר את המסכת חגיגה בסוף
סדר מועד, וזה חוץ מטעמו ונימוקו שלו, יש גם לומר מפני שסוף
מסיימין בדבר כך, אלא בדבר טוב. כמו שנסתיים ספר מלכים בנחמות
והוכן אליך יהודה אגות כלבו, „ויתן את כסאו מעל כסא המלכים
אשר בבבל, וכן סוף עזרא את ספרו דברי הימים בהזכרת כורש
מלך פרס של בנין בית המקדש השני. וכן עוד בהרבה מקומות, שאם
יש בתוכו איזה סיום שלא בדבר טוב, אז מסיימין בפסוק הקודם כמו
בספר ישעיהו. ועוד: והנה נמצא עוד באיזה אחד סדר כזה, חכמי
התלמוד סדרו את ספרי הנביאים (בבא בתרא יד:) באופן שהספר
ישעיה הוא אחרי ספרו ירמיה ויחזקאל, מפני שהוא כולו נחמה
לנחמה. וזה מפני שספר מלכים נסתיים בחורבנא, וספר ירמיה כולו
חורבנא, לכן סמכינן ירמיה למלכים, והנה יחזקאל ספר שתחלתו
היא חורבנא וסופו הוא נחמתא לכן בא אחריו ספר

הדרן על סדר מועד

ישעיה שהוא כולו נחמתא, אולם בזה המסדר שינה את הסדר
והקדים את הספר ישעיה אחרי ספר המלכים וקודם ירמיה
ויחזקאל, וזה עשה בשביל שני טעמים (א) הנה כמו שאמרתי שגם
ספר מלכים בסופו, כבר מתחיל לספר על צמיחת אחרית מלכות
יהודה, על ידי אויל-מרודך מלך בבל שנשא את יהויכין מלך
יהודה על כסא המלכים; ואם כן גם אחר הספר ישעיה הוא גם כן
מתחילתו ועד סופו נחמה, לכן מצא המסדר לנכון לסדר סמוך
קודם בשביל שהוא היה קודם ירמיה ויחזקאל; ושנית הלא
חכמי התלמוד נקטו את סדר הלוח לזמנים, שהן המה לזמנם
לכן אי אפשר להתחיל קודם את דברי הנביאים של ירמיה
ויחזקאל שהיו הרבה זמן אחר ישעיה. כי בזה יתבלבל אותו
הקורא של הלוח אם הסדר האחר בלוח, וכן והיה הרבה
שואל את עצמו את המורה איך זה מתקדם ישעיה בזמנו
ויהיו, ועם אחד וחבקעה אליו והודה אחרי שכבר לא
היתה חשיבה למצות והודה, כי יחזקאל הלא כבר היה בגולה
ושם עמדות בגולה. לכן מצא לנכון לשנות את סדר של החז"ל
בשביל שהלוח וספרי הקודש ויתקלו על הדעות של התלמידים:
אבל לפי דעת הגולה נותנו הראות על המסכת האחרונה של
הסדר מועד, בשביל המצב של היהודים שיש אז לב אחד

הדרן על ספר מועד:

בזמנינו:- ידוע היו היהודים בבבל בזמניהם של חכמי התלמוד לא רק
בחיי שלוה, אלא שהם לא הרגישו את הגלות לגמרי (כמובן בגלויות)
מפני שליהודים היה שלטון משלהם והשליט היה נקרא „ריש-גלותא"
או ראש הגולה. ראש הזה היה הרבה בדברים שונה המלך גם עבור מול=
חכמים היה לו, משל פסוק ושבט של זהב, והוא היה המושל של
היהודים, הוא הפקיד פקידים לשמור על המדות ושל המשקלות, כמו
שלא ירמו את הקונים, תחת פקודתו היתה משטרה ובית-סהר
כדי לענוש את הפושעים בין אלה, ובימינו הבת היו ראשי הישיבות
הפוסקים האחרונים, כל אחד בדורו שלו, בהרבצה ניהלו את
הישיבה אחרי ר' זירא שמואל ורחומי, רב נחמן בר יצחק ואומר
והימון נחרבה הישיבה ע"י פפא בר נצר שנקרא לו „לסטיק". גזלתה
סורת אלכו רב. רב הונא, רב חסדא, רב נחמן בר יצחק, רב אשי, מרימר
רב יוסף בן שבין, רב נחמן בר הונא אמר בר רב אשי בבה תוספתא, רבינא
הוא רבינא שגמר זה שהתחיל רב אשי, בסודור וחתמות התלמוד
והוא שהיה כבר ארבעין סבורתו, ויש אומרים שיש אלה אמוראים שהיו
אחרי רב אשי כבר היו נקראים רבנן סבוראי, הישיבה הסורית
התקיימה כשבע מאות שנה, כי הוא התגנה עד ואז האחרון
שבהגאונים והוא ר' טוביה גאון. בין החריבה נאום גם ולאת
פומבדיתא שהתייסדה היה רב יהודה בר יחזקאל ואחריו רבה

הדרן על סדר מועד

בר נחמני, רב יוסף, אביי, רבא, רב גביהה מבי כתאל, רפרם הזקן
רב רחומי השני ורב סמא בריה דרבא. בישיבת מחוזא היה רבו
רבה בר אבוה, בישיבת ר"ש היה רב ספרא; וכל עול הגלות שרבץ
עליהם היה רק שלום מסוים לפי ותם, כי מלכי פרס אשר שלטו על
בבל היו מלכי חסד, ולגמרי לא היו נוטים לצרה, חוץ משבור-מלכם
השני שהיה בימי רבא, אבל גם אמו היתה פתאום איפרא-הורמיז מגינה
על היהודים שלא יעשה להם כל רע. אבל בא המלך, והוא שלחה חרון
אפו בהם. כתב לרב יוסף ראש ישיבת פומבדיתא לחלקם לפרקים,
לכן כאשר בא רב אשי, וסדר את התלמוד, כמובן שנסדר על הסדר
שהיה לפי המשנה ולא לפי סדר ענין אחר בשני, רב אשי וחבריו המ=
סדרים את התלמוד לא חשו ולא הרגישו שאלו הם עניני חורבנות
התאנב אודות און ושיש בלבם על ישראל, לכן אמרו שהספר ראוי
אשר הוא כמעט כולו אלה חורבנות צריך להיות סמוך לספר אלפים
שבסופו מסופר על חורבן והובא ודות מרפאה: במחשבה הישועה הלכו
גם בשלו התוספות, אף על פי שבימיהם כבר היו גזרות וגזירות
שונות. ומה גם אשר מסע הצלב השני נפל בזמנם, ובזמן השני של
חג השבועות התפרצו לבית ר' ונעשתה הנכבד בין בשלי ברומא
פות והגבול בין כל היהודים באומותו ותבאתו בתורה היספרד
מהדורות של השופטים, שלמטה הצלב וכבר את כל אשר תוך

הדרן על ספר מוחמד

בגולתו, קראו את כל הספרים ובינהם גם את ספר התורה
ואותו סתם רק אל הלשכה אשר מחוץ לעיר כשם להרגו, כי בעיר היו הרבה
מהגויים אשר כבדו אותו, אולם על פי נס עבר דרך הלשכה אחד מבני
ריו שהיה סבור ונזכרו כבוד והם שהציל אותו מיסורים אשר
עינו אותו כדי שיתנצר ומאות בסוף, כי הוא הבטיח להם שהם
ישפיעו עליו שיתנצר; בכל זאת לא חשו הכומרים האלה, שעל ידי
היהודים הסרוק בספרי תורה ונכות ורצו להתנגד גם עתה גר
בלבות התלמידים, לכן לא שינו את הספר שסודרו חכמי התלמוד
וזה להטעות בספרי תורה לתועה לכן סדרו את המסכת מודה עם לסוף ספר
אודה כדי שתהיה סמוכה למספר ובאות אשר הוא הראשונה לספר נשים;
אבל לא כן הוה בעת הנוצרים המספר של המסכתות, ואולם הוא שינה את
הספר מספרו הנדפסים, כי הוא ראה את הזוני לזכות של עם הישראלי
ולכן; כאשר לא הוה לו איש של עלי, ראה צרה גדולה על עצמו
ואראל בעיר נורמבה שנכבשה על ידי התלמידים הנוצרים (בשנת 1148 למנין)
והוא נתן לה יהודים ולהנוצרים הכמורה, אז לקח את בת המושל, אז לעיר
אולאות בהרב, ראובן אשר ר' מימון אבי הרמבם וזה לא הצליחו לגלה, לא עצה
הנשפחת הראת מנוחה שני ככות, והרבה לנוד ולנוד שנים של שנים מאורעם
לגנות ולמות חוץ נדודים. כי הרמבם הלך וכל כאשר את כל דרכו ספר
בתנאים כאלה גדל הרמבם, ולמרות כל ההתפרעות גדל המשג מלה

ו' ו

הדרן על סדר מועד

Jewish Theological Seminary of America
LIBRARY

בכל הארצות בכלל ובארצות אלה בפרט, אולם אחרי שנפסקה הדת על ידי המלוכה
בין מרכז הרבה שנים, החליש הזמן הזה את רוח האמונה של קהלות היהודים שם
ובאמריקה, והתחילו לעזוב למראית עין את מנהגי הדת המסורתית, ולהשאר בכל זאת
נאמנים לדת אבותם, אבל הרבה מההמון התרגלו לבוז לבוז להדת שנגלו באמונה, כי היא
חיבר את לבם. וכאשר יצא קנאי יהודי אחד באגרת מוסר לאמר, אשר היהודים אשר
קבלו עליהם את דת המוסלם אפילו אלה ורק למראית עין בכל זאת הנם של ספר מין אותו
ואבדו אלוהים, לכל מי שמודה בגלוי כי מחמד הוא נביא, אף דינו כמובא עי"ז מאחר
אלפי שנסתר את המצוות שבתורה, אף כמובן התרגזו מאד ואת המאמינים,
באמרם שבין כך ובין כך אנוס כבר יהודי, לכן שמחו לעזור בסתר את אמונתם,
אז הרגיש הרמב"ם שבזה יצא לדאות לה ורבה חובה לדעתו לחבר ספר כדומה
ספרו של הקיצוני הקנאי, ולסתור את דבריו, לכן הוכיח במאמרי תלמוד ובהוכחות
ברורות, שהיהודים האלה ששומרים על המצוות שבתורה בסתר, אע"פ
שבגלוי הם מוכרחים להראות שהם בני דת מוסלם, הנם יהודים גמורים, וברוח
הזאת כתב גם אגרת ליהודי תימן. הידוע בשם „אגרת תימן." לכן מוכרח הנני לבון
כמה אשר ראה בעיניו את השמד האחר שאתגונב בלב ההמון מרוב צרות
לא רצה להתרחק בלימודים של אבדות וחורבנות, לכן שונה את הסדר אם
בתלמוד והעמיד בין מסכת „מועד קטן" ובאות את מסכת „חגיגה" דאמנינה
של מורטוב וחגים, כן בין ספר אליהו וראיה הדמיון את ספר „ושוה"
שהם דברי נחמה. –

ס 3370

כי הם ידעו והכירו את היהודים לגמרי, לכן שאיננו לב
לא רק שלא ויבקרו על דתם אפילו למרות אין להם, אלא
גם יתנו את נפשם ואת אהבתם בעד דתם, כמו שעשו יהודי
ורמייזא ושאר קהילות רבות אשר העדיפו להמית את בנותיהם
והתחתנו עם כל ונשיהם כדי שלא יפלו לידי הפורעים.
אבל לא כן היה בקהילות היהודים אשר בספרד, שהיו
תחת שלטון של המוסלמים. ובמשך עם הנוסח "אלמוחדין"
והופעתו בגלוריה הראשון שלו. ובעת תוארו שגל מעט
כיבוש ואת הברירה ליהודים להתנצרות תחת אלה
אלה, לעזוב את הדת המוסלמית, או לעזוב את הארץ מגרש,
אך שלו הבקה והיהודים את הדת המוסלמית, אשר בוניהם היו
הרבה שאלו כל למרעות עין כי היהדות ושל את לבם
לכן לא נראה הרמב"ם להתחתן בפרינציות לבתורבה כי הנעשה
בפל אנוס בעזין אתר ומה גם באנשי שיוכל הוא להמשיך בדבר
נתונים, כאן שאמרו אודותיהן שאמרו הוא שגילוה להחזיק
במס. ושמירה של התורה, ואחר כך להאמין באמונות חמת
שאמרו בשמות את בלב קלים.

מאמרה ה' מפקיד א

כיוונו את עיקרי הדברים הן שהן הקדים ה' שלוחיה

(1401)

" ה' ס. שלפני מ להדיוט כ בדי הדר שהיה הלו, ופ' ונתן 200 . כלו מהן.

כיוון / עקרי ס ר"ל שמא יאמר בזוכסלן. — — — 001 זה 05 הם, 150 מהם

~~שהוקם ורוק לנוהג גמור זאת הדבר דומה הלו, אשר 125 זה 75 מהם 150 מהם שהוקם~~
בזוכסלן

ב

ב) בחזיר בוקי של כהנים להעמיד את תמונת
בבית המקדש. דחה בקשתו, מפני הפחד
להעמיד שם תמונה בבהמ"ק
ובאמת זה הדור היה של היהודים דבני הכהנים
בשטה הדאת יהודים שאם אלכסנדר וזה מצד
תורה, עבודה, גמילות חסדים.

משנה ג

יוסי בן יועזר איש צרדה, ויוסי בן יוחנן איש ירושלים
א) מפני שבחרו את אלכסנדר מוקדון להיות שרי צבאות
אנטיוכוס מלך הסלעוקים. הם היוונים
תלמי - לגור מלך מצרים.
ולא ספדו היהודים הרבה לירות מפני [illegible]
[illegible]
ב) והיו בזמן ההוא גזרות מלכה ויוונים
ג) והיו מחלוקת בסנהדרין [illegible] בפרושים [illegible]
לא ללכת בשיטת המתיוונים המצליחים, רק
בשיטת הפרושים שנחשבים כאנשי [illegible]
המתיוונים [illegible]
ד) כי אז נתחלקו גם בני ישראל לשני מחנות
מתיוונים או הלניסטים, ופרושים או חסידים
והיהודים היו אז בין פטיש והסדן, כי אם
נצח אנטיוכוס [illegible]
וכמעט שבכל החרים [illegible]
ולא היה אחרי [illegible]
שהמתיוונים [illegible]
ה) והיו [illegible]
[illegible]
[illegible]
ו) וזה מפני שיוסי בן יועזר היה מדבר [illegible]
אשר רוב בני עמו היו [illegible]
דברו על התורה.

באמות של כהנים [illegible] הרבה [illegible]
א) עבודות התורה במשך [illegible]
אולם [illegible]
כן גם [illegible]
בשבת [illegible]
ב) כן סוברו גם התפילה רק [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ג) כן סוברו [illegible]
[illegible]
ט) כן [illegible] את כתב התורה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

משנה ד׳

שמעון הצדיק בן חוניה, בן [illegible]
[illegible]
א) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
א) [illegible]
ב) כן [illegible]
ג) [illegible]
ד) [illegible]
ה) [illegible]

עשרה ה',

אבל אינו כן היה ולפי קו ולחץ שהיה

פוץ ורושלים המצטיירת עיר מרכזית.

שהיו הרים ונדמים את המורה. אבל היו מיוצבות

נשחתות, לכן הרצה הוא על מרכזי [illegible]

כמו על צבעה לעניים, וזו תמורה גופניות

וזה שמאר והי קורתך פתוח לרוחה קולו,

ש) עניים וזה כמו שעשה רב חנפקר חולם.

כפעולת גאוס קרקלות, הוא קנה את קורט

ק"ד פתחום אל כי צוות וזה נכנס "בקבלה"

ז) הוא היה גם מלכה של כי הוא היה

מתנכל, לפחות קובץ כסף נבא שמם ופגע

אני חשוב שלהם והיה שפך לחבורת נפתולי

ג) קינות קבורת היו מחטנו פתוחים דווקא

ד) כן הזמור הרבה מפסיות לעניות לחקלאים

ה) וזה נראה את רוב עשרן, דבל אמות היה רוצה

לשאול חו"ל כדאורגם באס מגולה, ושפגש את

רב חונן ר"א על טורם נשים אחי, ולמכתו דיבר

רצה מוקף שותקו לומר את הכוס, אבל לרבותן

ו) הדבר השני שאמר, שיהיו עניים כבני ביתך צ"א

כמו ב"ב מקבלים את מקום כמו בצנעם והעם

כן צריכים לחלק לעניים כפי רצונם ורגלם

וזה כמו שעשה מר עוקבא, ששלח לשכונו אגר

ורד מנכסיו בכל יום ובקש אמות וזוז שיהיה לו זה

כל השנה, כי מאת שלחו את הסכום הזה ולפי דינו

: אבל קנו מצאו את השכן לפני ביתו והם כי

טוב. ועל כן לחדיו ומאר לא כמו המגדול נפגעת

שבל מר עוקבא טוארסים נראה שלכן ולא מאד מז

ז) הדבר הג' הוא תרבה שיחה עם האשה

הראשון סופל את עיני בל המאמר הזה לגמרי

לא בדבר, והתשובה שמצא עונה צדה באורך

ובלצנה לכן לא תרבה להתהלכות מתחה לא

שזה רק להמודה לא בורח.

שאלה כמוך לפנים הכל נגד התאוות הגשמיות.

היה גביר בעיר וואלוזין איש עשיר גדול וסוחר מופלג ר' חיים שמו הוא היה גם

ירא שמים בעצמו, ונפשו חשקה לשדך את בנו יצחק עם בת תלמיד חכם, והנה הוציא

לפניו את בתו של הרב מפוזנן שהיה מפורסם בתור גדול בתורה וגם בוחר שבלב. ר' חיים

נתן מוהר ומתן רב לבנו ולשדך ושם לפניו. אבל לרגלי סיבה כלשהי ודווקא נתק הרב מפוזנן את

קשר השידוכין דבר שנצטער עליו מאוד מאוד העשיר ר' חיים, באותו הזמן נסע לוואלוזין הרב

של פוזנן והלך יחד עם המשולח שלו בחרו להתאכסן כלבו אצל בביתו של ר' חיים העשיר. בשלך

כל הזמן כל שהותו ר' חיים כבד רבה ונדבה וגם חבן מהספרון [illegible] ויבקש לפני צאתו הרבן

את וואלוזין ושם בביתו של ר' חיים קרא אותו ושאלו להגיד לו כמה עלו לו כל הוצאות והכנסת אורח

עם המשולח שלו ועל השתדלות ר' חיים ענה לו כי לא ישלם ושלום הכניס את כל הוצאות הרבן לביתו

וכי בשום אופן לא יסכים לקבל תשלומים כל יהיה כל מה. הרבן התחיל לראות לפניו והודה המאמין לקבל

כסף המגיע לו, ויכן שהאמין כמי כל הגוים לכל והודה אוהב מאוד ורודף שלומים, לכן פנה אליו ואמר לאמר

והובא אם אינך רוצה לקבל כסף מאין אנו רוצה להכיר טובך. אבל ישנו אוצר בקשה ואני מתחייב למלאותה

הרבן חלב בלבו שהיהודי בודאי יבקש שיתחבר לו אותו שחותה הדמים אוצרין, ומה היתה הבקשה מפי ר' חיים, את

הדברים האלה. אבוננו הרבן רק השאלה שאלות ובקשה כי תואיל להשיא את בתו של הרב מפוזנן כי יסכים לשדך

את בתו רבקה עם בנו יצחק הנזכר לפנינו. אבל לא הוד מצער. הרבן ישב ישבה שהיה בנו בעל חוק שהו

מכוער מאוד אבל כשר, ועדיין ראה לפניו בחור צעיר ויפה ומאור עם נחמד להשכיל חכם ומבין דבר

לפני לבא הביתה אל אשתו ואמר לו חיים! היה בטוח כי בנך זה יהיה חתנו של הרב מפוזנן וכן היתה

רבקה בתו של הרב שאלה לנצחק בנו של העשיר ר' חיים מוואלוזין והולידה מזה רבה לשני בנים אשר

שם האחד ר' חיים על שם של הסבא ושם השני ר' שלמה זלמן אשר שניהם היו מתלמידי של הגר"א.

לפי המסורת אבי ושבע ורבקה לילדת שני בנים אלה הודות לברכתו של הרב שהיה באותו הזמן בוואלוזין

הישיש ר' אריה ליב (בעל שאגת אריה) והנה כאשר ספרי התלמוד היו יקרי המציאות ביחוד ברוסיה, בפולניה

ובליטה ורק יחידי סגולה עשירים מופלגים שהיו גם אוהבי תורה, אז קנו גדולות הצליחו להשיג ולקנות

ש"ס אלה דפוס אמסטרדם ונדפס בשנות תמ"ב - תע"ב. כמובן שהתורה לימה של אורה קטנה וגם בוואלוזין

[illegible]

נתן מוהר ומתן רב לבנו ה[?]יצחק ויצא לפועל. אבל לרגלי סיבה בלתי ידועה נתק הרב מפוזנן את קשר השדוכין דבר שנצטער עליו מאוד מאוד הגביר ר' חיים, בשמעו זאת נסע לווילנא הרבן של פוזנן והלך יחד עם הקהלה שלו בחרו להתארכן כלבוו ואין בביתו של ר' חיים הגביר באלך כל הזמן כלכל שמחת ר' חיים בוד רבה ונדיבה וגם תבן מספר נתן לסוס וכאשר לפני אבל הרבן את וילנא בחתו של ר' חיים קרא אותו ושאלו להגיד לו כמה עלו לשלם לו בעד הארכנה וכו' עם המגבל התשובה ועל השמחות ר' חיים ענה לו כי לא לשם עשית תשלום הכנים את הוד משלת הרבן לביתו וכי בשום אופן לא יסכים לקבל תשלומים כל שהם. הוד מה הרבן הזמין לגשת לפניו והודי המאמן לעלה כסף המגיע לו, יפנו שהאמין כמו כל הגוים כל יהודי אוהב ממון ורודף שלמונים. לכן פנה אליו ואמר שאם והוא את אינך רוצה לקבל כסף מאיתנו אנו רוצה להכיר טובתך אבל שאו אודן בקשה ואני אתאמץ למלאותה הרבן חשב בלבו שהיהודי בודאי יבקש שיתכיר לו איזו שאלה הדחוק מזיקין ומה השתומם לשמוע מפי ר' חיים את הדברים האלה, אדוני הרבן רק השאלה שאלות ובקשה כי תואיל להשפיע על הרב מפוזנן כי יסכים לשדך את בתו רבקה עם בני יצחק השאמה לפניך. אבל לא בוד ידענו הרבן שלא לדעתי היום בני בעל חוק סוף מכוער מאוד אבל כאשר נשא עיני יראה לפני בחור צעיר ויפה תואר גם נחמד להשכיל חכם ומבין דבר טפח לבאו הבירה על שכמו ושאמר לו חיים! היה בטוח כי בני זה יהיה חתנו של הרב מפוזנן ולכן היתה רבקה בתו של הרב לאשה ליצחק בנו של העשיר ר' חיים מווילנא יהלד-חמש עשרה לשני בנים אשר שם האחד ר' חיים של שמו של הסבא ושם השני שלמה זלמן אשר שניהם היו מתלמידי של הגר"א.

לפי המסורת זכתה ... ורבקה לזכות שני בנים שלה הודות לברכתו של הרב. יהיה בשמות הזמן בווילנא היה ר' אריה ליב (בעל ...) והנה כאשר ספרי התלמוד היו עשוי המצויות ביותר ברוסיה בפולנים ובליטא ורק יחידי סגולה עשירים מופלגים יהיו אלה שהיהבו תורה, או קהלות גדולות הצליחו להשיג לקנות ש"ס של דפוס אמסטרדם ונדפס בשנות תק"ב-תקמ"ה. כאשר יהודי ליטא של תורה קטנה ודלה בווילנא לא יכלה להשיג את ספרי הש"ס. לכן בקשה רבקה אשה שיהיה סוחר גדול בנסוע לרגל מסחרו לחו"ל לקנות ולהביא לביתם את ספרי הש"ס בבלי, כדי שיהיו לעיניים לכל הרוצה ללמוד בהם

לאשה ר' מפוזנן

ועל נושא הש"ס הזה בפה ברכתו של הרב ברזל שליט"א אחרי על אני-דקנה שהיו גדולי תורה וחכמה,
כי הוא הבוגר להרב יעקב גנלבודו שוחה מסופר שהוא צדיק, כבר לא להכיר מותו לקם לבוהה בה
ומי ~~היה לשמרה~~ ואם נאמר בהש"ס הזה למאמרו של ווטי בן וועזר אחז צר דה לאמר
במשנה זו מפשנסבות "והו בוהק בות ועד ~~לחכמים~~ לחכמים וכו', כדי שתשמר את פשריהן
ובזה תפני לך גם פועה ופוצה בתורה, ובאמת נתפשמת האורחה שאלה בעצמה, כי פשט כמלו
התוכחו החכמים בבושה בענין הלכה של מולדת עקרות, אשר נקפה במ"ס ר"ה (פגי:) "חכמה"
והוא שאלה את הרבנים מפני הוא נקראת חכמה? הרבנים שתקו, אבל שבואה אמר לה מפני, שרוב
נקפה בלשון הגמרא בשם חכם כי באמת הלא חכם הוא במכרת הרפואה. לכן גם המולדת שהוא
גם כן מלומדת בהמקצוע שלה נקראת חכמה, אבל הוא אמרה לאבוה שיוסלה לה את הוא תגי
את בזמנה באופן אחר, וזה מפני שבסכת תמיד (לב.) אמרו איזו הוא חכם הרואה את הנולד
והלא המולדת הוא רואה את הנולד בראשונה.
ושאב פעם, ולבה ולשמה שהרבנים עוסקים בהלכות, ופתאום לשמה שאחד מן הרבנים שואל
ומנשה הלא כתוב בתורה "וכל אשה חכמת לב בידה טוו ויביאו מטוה" הלא כל מצוה נעשה
של האשה היא לבעלה ואיך הביאו הנשים את מצוה ונדבה להמשכן? אז עמדה על רגליה ועמדה
שהטפרון הרבנים לענות להשאלה הזאת הוא, "הלא מפורש אמרו חכמינו במ"ס (כתובות נה:) תחת
מצוונתה תחת מצוה ונדבה" אבל במדבר לא היו הבעלים מפשנסים את נשותיהן כי נתפשנו
בהמן. לכן לא היו מחויבות לתת את מצוה ונדבה לבעליהן ונתנו להמשכן

בשעתו לפי התלמוד שמואל ובנה המקדש הלזה מאד וערך הרבה מאות ומאות שנה עלה הבית

גם במאמר של הרמב"ם ז"ל וגם של יוסף פלביוס, כי שמם ידוע בן יהויד הכהן הגדול הראשון

היה נפגש גם שמעון הצדיק והוא שקבל את אלכסנדר מוקדון בשערי ירושלים הנה מחשוב הזמן

של שבע מאות שנה שהיה אלכסנדר לפני חורב הבית הלזו נמצא שמורות פרשיות שזה אחרי

בניתו לבדו הלזו אחרי משה הטופס בספרו הרמב"ם, ובדברי יוסף פלביוס ידוע

הוא שמעון הצדיק הראשון שקבל את אלכסנדר ואחריו בא חוניו הבן הצליח והוא הוא

שבנו של שמעון הצדיק הלזו שהיה כבר כהן גדול, בזמן תלמי-שוטר בן לגוס פילדלפוס, שהוא

היה שר מלך מצרים אשר בזמנו נפלה גם ממשלת היהודים אחרי התלוקק שחלק בניהם [illegible] של

הצבא של אלכסנדר מוקדון אחרי מותו

כי קשה לו מאד לבאר אפילו מה נעשו שני השמעונים במספר פלונים, הנה זה לפי דעת

בזמנו, הראשון שהוא לפגוש את פני אלכסנדר בדגלה הזה היה שמעון הצדיק של כהן גדול

והנו בין היהודים מבינים הוא והם אמרו שאך זה שמעון הכהן הגדול המכבד את מלך מלכי

המלכים בדגלה כעבד, לפני מלך בשר ודם. אבל אחריו שהיה הצדיק רצה ממנו המלך ומולם

את כל בקשותיו הסכימו כולם לצדק את מאמרו, וזה היה גם בשמעון השני, אשר הזכירו

את כיסא של מלך מצרים שרצה לכנוס במקום הקדושים ואפילו שהוא הוא זה, שהדתיים כאן לפתוח

לפניו את השערים של בית בקדשו ורצה גם להחריב את בית המקדש ברצונו, רק הודות

להוצאה רוחו של הכהן הגדול שמעון אשר גם כן מצא חן בעיני המלך בתפלתו ובתפילתו

שהיהודים שומרים שמעון בשרו פתחו את השערים, וכן נתנו גם לו את התואר צדיק שהציל

את בית המקדש מכליון ואולי גם נפשות מישראל שהוציא מן ההריגות של מלחמות עם

צבאותיו, כי בזמנו הוא הוא נותן היהודים בלי מלחמה להחריב את בית המקדש בקרב עיניהם

ואני חושב שגם בגלל שהוא שמעון גם להיהודים יש שכרו במצוות מנהגים, כמו שהוזכרה את

מאחרי במאמרה הבה כשון ומוצדק לקראת בתואר הצדיק

התנ"ך והשפעתו על העולם

מאת **יהושע הדרי**

התפשטות הנצרות הביאה בעיקבותיה התעניינות רבה של נכרים בספרי הקדש של עם ישראל. ואין פלא: אבות הנצרות, רובם יהודים, שאבו את השראתם מהתנ"ך וראו בו אבן ופינה לתורתם החדשה. אדירה היתה אמונתם, כי הספרים נכתבו ברוח אלהים. דברי התנ"ך היו להם למופת. עקב זה רבו התרגומים וגבר העיון בספרי התנ"כ. כי, בעיד הנוצרים ממוצא יהודי יכלו להעזר באופן חפשי בתנ"כ במקור הרי לגבי הנוצרים ממוצא נכרי היה זה ספר התום. הילכך נאלצו להעזר בתרגומים. רבה, אפוא, תרגומים: שלמים וחלקיים, תרגומי התאמה והטעמה. עד אמצע המאה השניה לספירה החדשה היתה היונית שפת הכנסיה ולכן רבי התרגומים ליוונית. עם ערוב המאה השניה השתמשה הכנסיה ברומה, גליה וספרד בלטינית. בהתחלת המאה השלישית תורגם התנ"כ ללטינית, סורית, קופטית. כל התרגומים נעשו על פי תרגום "השבעים". רק במאה הרביעית תורגם התנ"כ ללטינית מהמקור העברי ע"י הירונימוס לפי פקודת האפיפיור. תעודת התרגום, לפי הודעת המתרגם, היתה להביא לידי בטוי מלא את המקור ולמסור לידי אנשי הדת מכשיר יעיל במלחמת הוכוחים עם היהודים. במלאכת התרגום נאלץ הירונימוס להעזר ברבנים ונאלץ היה, לפי הדגשת מקורות קתוליים, לשלם בעד עזרה זו בזהב רב. אליבא דאמת, נעזרו אנשי דת קתוליים לעתים קרובות מאד בעבודת תרגום או מקר בידיעותיהם של מלומדים יהודים. יש ואפילו נזדמנו להם היו מזמינים רבנים למנזרים לתכלית זאת. מכל מקום, היה תרגום הירונימוס מיסכם ע"י הכנסיה הקטולית. אף כיעצת טרנט, שנתכנסה מאית שנים לאחר המאורע, לניכח סכנת הריפורמציה, ב־1564, סמכה מחדש את ידה על תרגום זה. האפיפיור בגלוי דעתו ציין, כי "התרגום היה נכון ומדויק וללא ספק". האפיפיור שבא לאחריו בצע תרגום חדש שנבדל מהקודם בשלשת אלפים פסוקים.

עם הרחבת תחומיה של הנצרות שפעו ורבו התרגומים של התנ"כ לשפות שונות. במאה הרביעית תורגם התנ"כ לארמנית. הגשית, גרגית. התרגום האתיופי עלה יפה להפליא ונעלם במאה השבע עשרה בלחץ הרוסיפיקציה של הכנסיה הלאומית הרוסית. במאה השביעית בוצע תרגום לסורית. מיד לאחר זה, עם עלית הערבים, החלו התרגומים לערבית. במאה התשיעית לסלבית יתרגים חלקי לגרמנית. במאה השלש עשרה היה קיים תרגום מלא בצרפתית. התנ"כ הפך לספר עמים. במאה השישית היו קיימים תרגומים לשמונה שפות: במאה החמש עשרה — לעשרים וארבע שפות; במאה השש עשרה — לשלושים שפות. עתה קיים התנ"כ בתרגום ל־1082 שפות קיים תרגום לאספרנטו. קיים גם תנ"כ לפי שיטת ברייל בשביל עוורים.

התנועה לריפורמציה חוללה גאות רבה בתפוצת התנ"כ, עוד לפני תרגומו המהולל של לוטר היו קיימים ארבעה עשרה תרגומים חלקיים ושלמים של התנ"כ לגרמנית. אבל הריפורמציה העלתה את העיון בתנ"כ למעלת עיקרון דתי. לוטר והריפורמיסטים, שבאו אחריו, ראו בתנ"כ לא רק סמכות דתית יחידה, אלא אף, אמצעי לגאולה. "התנ"כ — הדת שלנו" — חזרו והצהירו הפרוטסטנטים; "תנ"כ בידי הנפש", מאמין הכרחי הוא לגאולת הנפש". מכאן התפיצה הגדולה של התנ"כ. התרגום של לוטר נעשה על פי המקור. לפי תנ"כ בהוצאת גרשון בן משה סוציניו מאיטליה. אף לוטר נעזר בעבודת התרגום ברבנים. מכאן ואילך נמצא התנ"כ בכל בית פרוטסטנטי. עמים רבים מאמצים את ספר הספרים בדבקות דתית.

כמה טופסי התנ"כ היו קיימים בתקופה הקדומה בארץ? אפשר לשער, כי היו מעטים מאד: כידוע. בעשתה ההעתקה בידים והיתה זאת עבודה מיגעת, הטעונה שקידה רבה, התמדה והוצאות רבות. הדבר היה אפשרי רק לאדם בעל נכסים רבים. בראשונה נכתבו המגילות על ספירוסים, אחר כך על גויליס. רק במאה התשיעית החל השמוש בנייר. שהובא מהמזרח הרחוק. ההעתקה נעשתה ע"י חובבים, ששעתם פנויה, וכן ע"י סופרים מיוחדים. בתקופות מסויימות השתמשו בעבודת עבדים. האסור של קרל הגדול על העסקת ילדים בעבודת העתקה מעיד, כי הדבר היה נפוץ בזמנים ההם. האפשר היה להמנע במלאכה קשה זו מטעויות. שבושים? צורת ההעתקה היתה רבגונית בהתאם למקום ורוח הזמן. במזרח נהגו להוסיף ציורים בשולי המגילות. במערב שלבו עטורים מרהיבים עין בראש פרק או אף בגוף המגילה. פארו אותיות בראש כל פרק. בספריה של דיזין בצרפת אפשר להתפעל מטופס נהדר של התנ"כ בתרגומו של א. הרדינג. יש והשתמשו בגויליס יקרי ערך, בדיו צבעוני, כחול, זהב, כסף. הקטעים האדיקים התרעמו על מתי חופש הדמיון במלאכת ההעתקה. גם הקראים התנגדו להוספת עטורים וציורים. ההעתקה היהודית שנעשתה ע"י סופרים מיוחדים, שהתיחסו לעבודתם ביראת כבוד רבה, שמרה על נוסח מוסכם. מכל מקום, כל עוד ההעתקה היתה מלאכת ידים לא יכול היה הספר להיות נחלת המונים רבים.

*

הדפוס אפשר להביא את התנ"כ לכל בית, לכל איש ואשה אצל כל עם ועם. התנ"כ היה הספר הראשון שיצא מתחת מכבש הדפוס בשנות 56—1453. אבל האמצאה היתה בראשיתה ויכולת התפיקה היתה מועטה למדי. מהדורה שלמה של ספרי התנ"כ כללה מאה עד מאתיים ספר... שכלול הדפוס בא לאט לאט. האביר פון קנשטין יכול היה להציר בגאוה, כי בשנות 1719—1710 הוציא לאור.. 40.000 ספרי התנ"כ. בשנת 1949 היתה תפוצת התנ"כ ביפאן בלבד... 1.900.000 טופסים. הוצאה היהודית של התנ"כ ראתה אור מאוחר למדי: בית דפוס, שהתקין לראשונה אותיות עבריות והדפיס ספרים עבריים היה של אברהם בן חיים די טינטורי באיטליה בשנת 1474. שלש שנים אחר מכך יצאו לאור 300 טופסים של חלקי התנ"כ בהדפסה יהודית. ב־1482 ראה אור התנ"כ הראשון בהוצאה רבנית בבית דפוס בונציה, מקום של העטורים והציורים ירשו תדפיסים של הטובי עץ.

אצל עמים רבים היה התנ"כ הספר הראשון בשפת אם, שיצא מתחת מכבש הדפוס. אצל עמים רבים שימש, איפוא, התנ"כ יסוד לספרית לאומית בשפת המוני העם. תרגום התנ"כ היה מלאכה שחייבה מאמץ לשוני רב, הצריך כנוס אוצרות השפה, נפוי מעולה ודיוק רב. התנ"כ העשיר את אמצעי הבטוי, עדן את הניב, סגל צורה תיאם סגנון. הוא פיתח כושר מבע דק של הרגשות והרהורים, להט נפשי ודכאון רוח. הוא שמש סולם אל התרבות ואל רוממית המחשבה. היא העלה את הקורא על כנפי מעוף פיוטי למרומי הרקיע; גרף בתוכה, הלהיב בבואה, צלל אל תהומות ההוויה. התנ"כ קרע אופקים חדשים למחשבה אצל המוני העמים, קסם במרשגים נעלים של רחמים, אחוה, צדק סוציאלי, אחרית הימים. הוא הכשיר לתת פירקן לרטט הנפש ורחש הלב, לזעקה ולצהלה, ליגון ולשמחה, לזעם ולסליחה. הוא הרעיד הנפשות החיריות של עמים ושבטים בחיל ורעדה מפני עבירה ועונש. יהרעיף עליהם טל של נחמה ותקוה. פתח בפניהם שערי חרטה ותשובה. התנ"כ לטש שפיות מהתנ"כ, טינטורו מפליא לספר בשפת המכחול על קורות ישראל במדבר; בדי רמברנד מאוכלסים דמויות התנ"כ; רובנס מעלה את משפט שלמה; מוריללו מצייר את דמות איוב; בליק ממחיש את חזון יחזקאל, המלכה אסתר, דניאל בגוב האריות. דורה מחיה את התנ"כ במערכת ציורים מסבירה. טיסו מעטיר ציורים שובבים הלב על רקע התנ"כ. ובזמן האחרון — לגרנד מעמיק להסביר את התנ"כ בעפרון ובמכחול אמן. התנ"כ נעשה חלק בלתי נפרד של חייהם הפנימיים של עמיב, של טובי הוגי הדעות, של אמנים ויוצרים. הוא מרעיד את דמיונם ומפרה את כח היצירה. המשכן, המנורה, בית המקדש הם חלק של הפולקלור של עמים רבים.

הלהט הדתי שגאה עם הדבקות של המונים בתנ"כ וההזדהות רוחו, העלתה את אנשי הצלילים למרומים נעלים — להמתיק סוד עם כרובים ומלאכים, להלל את בורא העולם בהלל ובזמרה, להכנע בפניו בנגונים נוגים. הנפש הנפעמת בהתלהבות דתית בהשפעת התנ"כ מנסה לתת ארשת רחשיה בשירה האומרת כסוף ותפלה זכה והשתפכות ורוממות רוח ותחנונים והללויה. הקלויניסטים טפחו בענין רב את הנעימה הדתית המלווה פרקי תהלים. הם הנהיגו שירה בצבור של מזמורים. גורדינל הצרפתי מעתיק לשפת הצלילים את תרגומי התהלים של מרו. בך והנדל מבטאים בעומק יבעות, בגיל ובשמחה את רוח התהלים. אף היידן הקאטולי נושא זמרה בהשראת התנ"כ. בטהיבן וגליק נאבקו עם עצמם כדי להביע את שוועת "מן המעמקים". מנדלסון, מוקסם מרוח אישותו של הנביא יוצר את "אליהו". שטראוס נמשך לעלילת יוסף ויוצר את הפנטומינה "אגדת יוסף". סן סאנס יוצר את "שמשון ודלילה"; פון קלינן את שולמית. יצירותיהם של בלוך והונגר ומייו בימינו מעידות קבל עולם על עצמת השראת התנ"כ על דמיונם היוצר של מגי הצלילים עד היום הזה.

משך אלפים בשנה שמר התנ"כ על הברית בין עם ישראל וארץ ישראל. הודות להכרת העולם בקדושת התנ"כ רווחה בעולם ומלואו הכרה חרישית בבעלות עם ישראל על ארץ ישראל. כל הנסיונות להפקיע ממנו את התנ"כ עלו בתוהו. הודות להקרבה וההזדהות של העם עם ספר היוחסין שלו. התנ"כ שמש לנו בגולה תחליף המולדת — מולדת נודדת לאומה. על יסוד התנ"כ קמה מדינת ישראל.

עד למינימום — אינני יודע איזה מינימום — או ככל האפשר עד אפס. אין חוק במדינת ישראל מחייב השתקת התנועה בכלי רכב ביום כיפור ובכל זאת רחובות ודרכים הם ריקים מתנועת כלי רכב ביום כיפור. האוכלוסיה כולה שומרת מרצונה הטוב ובלי כל כפיה או „לחץ ציבורי" על קדושת היום מבלי ליחס, בחלקה הגדול, קדושה לרוב הביטויים הדתיים.

השפעת מסורת או הרגל בלבד אינם מסבירים את היחס הזה. מסורת יהרגל איבדו את כוחם בשטחים רחביש מאד. מנין היחס המיוחד ליום כיפור דוקא?

זו מידה „כל המאמינים" אמנם מגיבים במה שהם אומרים לפי נוסח התפילה; וההסתייגות חלה אולי במידה לא קטנה גם על אלה החושבים עצמם לדתיים, אך בודאי על הרוב הגדול של ההמונים שרק ביום כיפור ממלאים את בתי הכנסת.

הדגשתי את הוידויים ואת התחנונים על סליחה שהם מטילים את חותמם על יום כיפור, מפני שהסתירה בין נוסח התפילה, נראית גדולה ביותר. והיות מתפלל האינדיבידואלי עם מובן דברי התיפלה, נראית גדולה ביותר. והיות והתוכן הנפשי של יום כיפור, — כפי שגם השם אומר — הוא דוקא בהשגת הסליחה, אשר נקנית ע"י הוידוי והחרטה, נעשית הפליאה גדולה ביותר על המקום המיוחד שתופס בכל עם ישראל חג אשר משולל היאחזות בזכרונות היסטוריים.

אבל דברי הימים מלאים דוגמתם בכל שטח, בפוליטיקה, בספרות, במדע. הם הנם בני חלוף. בני קימא הם לא הכוונות, כי אם יצירות שיוזמו ע"י צדיקים וחטאים כאחד.

ואין, נדמה, עיד אומה, היודעת כמו האיטלקים, לבור מתוך המוץ ההיסטורי את הנצה.

בתוך המון של יום ראשון הלכנו לכנסית הוואטיקן. נשים צדקניות טבלו ידיהן בקערת אבן תחת דמותה של מדונה יהצטלבו. נשקו אצבעות רגלו של סט.־פטרוס המאובן בדמות שנתנו לו אמן. כמרים שרתו באגפים המרובים, הקהל עומד על רגליו, מקשיב לתפלה, כורע לפי צליל פעמון, ומצטלב. ובתוך ההמון עברו מאות אנשים ספרי הדרכה בידיהם, והם מהלכים בין המתפללים כדרך שמהלך מבקר במוזיאון.

הללו היו בבית תפלה, והללו במשכן אמנות. אלה ואלה תחת גג אחד.

בבית הכנסת בפלורנץ מתקיים המנין בזכותם של קבצנים בטלנים, ברוח עניות ורוחו נשתמרה לנצח, קשט לפני שש מאות שנה את בימת הקארדינאל שלו במאות דמויות של שיש — האמנם חשוב אם הקארדינאל, בשר ודם, רצה להתנשא על פני חבריו האחרים?

בלבו של סט.־פטר, כנסית היאתיקן המשתרעת על מרחב של 15,000(!) מטרים מרובעים, מתנשאת מלאכת מחשבת בזהב ובאבן של אמן אשר קבע בה דבורים עוקצות. חוקרים מאוחרים יודעים לספר כי זו היתה נקמתו היחידה שניתנה לו נגד הקארדינאל שלו שהיה חוטא עם אשתו — האמנם חשוב אם „איש האלהים" נתגלה בזוהמתו? האמנם חשוב כי גני אוסטיה עם חמש מאות המזרקות הוקמו סביב ארמונו בפקודת הקארדינל, בנה של לוקרציה בורג'יה החוטאת? האם בכלל חשוב שבית מדיצ'י הפלורנטיני, אדיר הכח, מינה אחד מצאצאיו בן הי"ג לקארדינל?

כל אלה הם קריזוזים היסטוריים.

אבל דברי הימים מלאים דוגמתם בכל שטח, בפוליטיקה, בספרות, במדע. הם הנם בני חלוף. בני קימא הם לא הכוונות, כי אם יצירות שיוזמו ע"י צדיקים וחטאים כאחד.

ואין, נדמה, עיד אומה, היודעת כמו האיטלקים, לבור מתוך המוץ ההיסטורי את הנצה.

בתוך המון של יום ראשון הלכנו לכנסית הוואטיקן. נשים צדקניות טבלו ידיהן בקערת אבן תחת דמותה של מדונה יהצטלבו. נשקו אצבעות רגלו של סט.־פטרוס המאובן בדמות שנתנו לו אמן. כמרים שרתו באגפים המרובים, הקהל עומד על רגליו, מקשיב לתפלה, כורע לפי צליל פעמון, ומצטלב. ובתוך ההמון עברו מאות אנשים ספרי הדרכה בידיהם, והם מהלכים בין המתפללים כדרך שמהלך מבקר במוזיאון.

הללו היו בבית תפלה, והללו במשכן אמנות. אלה ואלה תחת גג אחד.

בבית הכנסת בפלורנץ מתקיים המנין בזכותם של קבצנים בטלנים, ברוח עניות ורוחו נשתמרה לנצח, קשט לפני שש מאות שנה את בימת הקארדינאל שלו במאות דמויות של שיש — האמנם חשוב אם הקארדינאל, בשר ודם, רצה להתנשא על פני חבריו האחרים?

בלבו של סט.־פטר, כנסית היאתיקן המשתרעת על מרחב של 15,000(!) מטרים מרובעים, מתנשאת מלאכת מחשבת בזהב ובאבן של אמן אשר קבע בה דבורים עוקצות. חוקרים מאוחרים יודעים לספר כי זו היתה נקמתו היחידה שניתנה לו נגד הקארדינאל שלו שהיה חוטא עם אשתו — האמנם חשוב אם „איש האלהים" נתגלה בזוהמתו? האמנם חשוב כי גני אוסטיה עם חמש מאות המזרקות הוקמו סביב ארמונו בפקודת הקארדינל, בנה של לוקרציה בורג'יה החוטאת? האם בכלל חשוב שבית מדיצ'י הפלורנטיני, אדיר הכח, מינה אחד מצאצאיו בן הי"ג לקארדינל?

כל אלה הם קריזוזים היסטוריים.

אבל דברי הימים מלאים דוגמתם בכל שטח, בפוליטיקה, בספרות, במדע. הם הנם בני חלוף. בני קימא הם לא הכוונות, כי אם יצירות שיוזמו ע"י צדיקים וחטאים כאחד.

ואין, נדמה, עיד אומה, היודעת כמו האיטלקים, לבור מתוך המוץ ההיסטורי את הנצה.

בתוך המון של יום ראשון הלכנו לכנסית הוואטיקן. נשים צדקניות טבלו ידיהן בקערת אבן תחת דמותה של מדונה יהצטלבו. נשקו אצבעות רגלו של סט.־פטרוס המאובן בדמות שנתנו לו אמן. כמרים שרתו באגפים המרובים, הקהל עומד על רגליו, מקשיב לתפלה, כורע לפי צליל פעמון, ומצטלב. ובתוך ההמון עברו מאות אנשים ספרי הדרכה בידיהם, והם מהלכים בין המתפללים כדרך שמהלך מבקר במוזיאון.

הללו היו בבית תפלה, והללו במשכן אמנות. אלה ואלה תחת גג אחד.

בבית הכנסת בפלורנץ מתקיים המנין בזכותם של קבצנים בטלנים, ברוח עניות

תפילה

חיתוך עץ של בודקו

תפילה שבהיכל שלמה, ראיתי מלצר העומד דום לשמע ה„קדושה" מתוך היכל שלמה... ובהיכל פנימה ראיתי בשבת בין השמשות צעירים בגיל 18—20 יושבים מסובים לשולחן וחבר כנסת אחד, מן הידועים, יושב ומגיד שיעור בתלמוד. והבחורים שואלים שאלות כהלכה ומראים ענין רב בסוגיה הנלמדת. ואף הם הודו יאמרו, שבאו לכאן תחילה בגלל ה„יופי של המקום".

אכן, אף זו אחת הדרכים שבהן תלך היהדות החרדית כדי להביא דברה לשכבות רחבות־רחוקות. כי יש להתחשב ב„קול השופר" של תקופתנו. דרוש לא רק „מקל נועם", כי אם גם היכל נועם — ויתכן שבדרך זו נזכה, ש„קול השופר" יתחזק וילך.

יומן מסעות באירופה

זה הבית לה'

מאת יצחק זיו־אב

רומא, ספטמבר 1958.

בית הכנסת בפלורנץ עומד בתוך גן מטופח. תחילה ראינוהו מלמעלה, בסיור מאורגן ע"י חברת התיירות האיטלקית. עלינו על גבעה מעל לעיר, פיאצצה מיכלאנג'לו, והמדריך הצביע על כיפה ירוקה, כנסיה חסרת צלב, „זהו בית הכנסת היהודי, הוא יפה מאד", אמר הוא. למחרתו הלכנו לתפילת מנחה.

זכרתיו עוד מימי מלחמת העולם השניה, כאשר חנינו, פלוגת צבאיות, בצפון איטליה. הבית עמד בחורבנו. הנאצים, לא הפיסטים, חללוהו בחקפה הקצרה בה היטלר השתלט על איטליה. הם הפכו אותו לאורוה, פוצצו את עמודי השיש הפנימיים. עקרו את המוזאיקה. ובקתות רובים שברו את הדלתות ההטובות של ארון הקודש. אבל גם מתוך החורבן קרן יופיו של בית אלקים. „עשרה מבני משפחתי נלקחו על ידי הנאצים ולא חזרו", מזכיר לנו השמש. זה עתה סיימנו מנחה בחברת עשרה בטלנים ו„קדיש" אחד, החבור האבל קפץ על וספה — נערה על המרשב האחורי — ונעלם בסיבוב של רחוב. הבטלנים ישבו על ספסל של אבן וחילקי ביניהם את נדבתנו. ואנו, חבורת אורחים שנזדמנה במקרה — יהודים, ישראלים, אמריקנים וסקוטים — עלינו על פני רצפת המוזאיקה אל בית מוזאיקה, מחודשים לגמרי. חידוד של בית הכנסת הפלורנטיני היה היפוכו הגמור של הפשטות הקיצונית אשר בבית הכנסת הפורטוגזי הישן באמסטרדאם.

אבל, ראה, כל דבר נאה במקומו!

סיפרתי על קבוצת קאתולים ממילאנו אשר עמדה מסומרת במקומה בתוך הפשטות הלא־קאתולית של בית התפלה באמסטרדאם. עתה עמדנו אנחנו מול הפאר ה„קאתולי" של הסינגוגה שלנו — והיינו גאים, בדיוק כמו שהתרוממנו באוירה של עתיקות הולנד. כאן, בין המונומנטים האמנותיים של הכנסיה הקאתולית, היו דרושים גם לנו הזהב והמוזאיקה, והפריסקות, והכיפה המתנשאת מעל לבתי פלורנץ.

כי האמנות היתה לחלק בלתי נפרד של הדת באיטליה.

הכנסיה היתה המניע והשומר של נכסי אמנות נצחיים. כך נמשך דורות.

זכות זו איש אינו יכול ליטול ממנה.

הלכנו, כמובן, לקאתידראלה במילנו. עלינו אל מתחת לכיפת סט.־פטר ברומא. סמוך לשער טיטוס ראינו טקס נשואים בבאזיליקה עתיקה, צלילי עוגב ושירה, פרחים הרבה, חבורת כמרים בלבן נוצץ נעה לאטה, והאדם — בסמוקינג, בטראפציה ופניגים — כורע חסר נשימה, מורא הנצח עליו. שוטטנו בין אלפי המצבות האמנותיות בבית הקברות (ובו חלקה יהודית) של מילאנו — מוזיאון תחת כיפת השמים.

בפיזה, באפלולית הקאתידראלה מן המאה הי"א, ביקשנו לפתור חידה אנושית — חידתו של אמן אשר שמונה שנים עבד בשיש בשני סנטימים ליום! אבל הרעב נשכח, ונשכח עלבונו של אדם, נשתמרה היצירה. ניקולה פיזאנו — איש פיזה — אשר מת יום ביומו מא מצאנו את בית הכנסת נעול, בפתח הגיטו היהודי. היהדות — לא כקבוצה דתית, אלא גזעית — נאבקת על קיומה. נשואי תערובת תילשים בשר מגופה. בורות חותרת תחת יסודותיה. בתוך הפאר של פלורנץ (כמו בתוך המשטות היפה של אמסטרדם) אנו בתת־גוננות.

אבל מאהורי מסך יצירותיהם של מיכלאנג'לו וברניני, וניקולה פיזאנו, ומאות אהרים, פיעלת יום יום אדמיניסטרציה תקיפה של הקאתוליות. היא איננה תמימה, ואין לה פרטנסיות להיראות תמימה, כמו טקס הברכה של האפיפיור פיוס ה־12. ראינוהו במעון הקיץ שלו יוצא אל קהל מבקרים. הם נצטופפו בהצר אטומה מימי הבינים והוא יצא אליהם, וממרומי מרפסת קטנה, פשט ידיו ונענע אותן לברכה. אחר כך זז אחורנית ומתח ידיו בסימן של יישו הצלוב ומלמל אליהם תפלה. מעבר להצר, בכפר העני, כרכרו ברחוב תרנגולות, תגרנים מכרו דברי קדושה וצעיפים שחורים לכיסוי ראשן של נשים בתי קפה מלאו את הפיאצצה בשולחנות. הדיאר הקטן עשה ביזנס גדול בגלויות — כמו אותה הנזירה אשר בדאר הואתיקן מתחת לכיפת ס"ט־פטרוס, זוג פועלים לגם יין בבית המרזח המלוכלך. קרבתו של האב הקדוש שלהם, משכה אליהם תיירים, והכפריים הפכו את התיירים לביזנס. ארבעת הרגעים של ברכת האפיפיור קיימו משפחות רבות בכפר הקטן.

אך לא הברכה היא סמל הקאתוליות של דורנו. סמל הפעילות המדינית שלה הוא בית משרדים מודרני במס. 1 ויאה דללה קונסיליאציונה (רחוב ההתפייסות) בפתח ככר הקוללונדה הנפלאה של ברניני בסט.־פטרוס. כאן שוכן מרכז התניעה הקאתולית באיטליה. ומכאן משפיעה באלפי דרכים גלויות ונסתרות על מדיניות הארץ מאז, בשנת 1929, השלים מוסוליני עם הכנסיה והתם אתה על קונקורדאט אשר ההזיר אותה לפעילות אזרחית.

שלושים שנה אחרי זה החלו מורים קאתולים בבתי ספר להשפיע על הילדים תורת נצרות. הם החזירו שעת תפלה, ובשעת תפלה, כמובן גם את ההצטלבות, ולפתע הועמדו הורים יהודים בפני דילמה איטליה הליברלית מאד בפני בעיה שלא ידעוה — ילדיהם החלו להרגיש כי הם יהודים, בשביל להיות דומים בכל לחבריהם בכתה היה עליהם להצטלב כמותם.

מחיר זה בעד הקוסמופוליטיות שלהם לא רצו לשלם אפילו מנהיגים סוציאליסטים יהודים. לא להיות יהודים, בבקשה! אבל להצטלב כנוצרים — לא ולא!

וככל שהדבר יראה משונה במאה העשרים — הלחץ לחיים יהודים מחודשים החל לבוא בעקיפין מויאה קונסיליאציונה...

המנינים בבתי התפלה שלנו ריקים הם, אבל החלה מתפתחת תנועה של בתי ספר יהודים. בראש המעשה העמידו עצמם הציונים והרבנים. „מאה אלף לירטות לשנה (לערך 350 לירות שלנו) אני משלם לשנה לקהלה, להחזיק בית ספר", סיפר לי מול שעריו הנעולים של בית הכנסת ברומא מהנדס יהודי מזקין. הוא ציוני. הוא היה שבע רצון.

מויאה קונסיליאציונה התפשט בחירות הכלליות האחרונות הסלוגאן „הצבע והצבע כהלכה!", וכל איטלקי ידע כי האימרה הבלתי פוליטית כבכול. אומרת גלויות „תן קולך למוסד הקאתוליני" — ויש לזאת משמעות עצומה בארץ בה הקהל עולה שבוע שבוע ברגל אל האפיפיור.

הכנסיה והמדינה קבעו מקומם בקונסטיטוציה האיטלקית. „כל אחד פר על בשטח שלו, עצמאי ובלתי־תלוי", אבל היום אנו קוראים בעתונות הגדולה, כי נדרשת כל ה„פיניזי" של המוח האיטלקי בשביל ליצור את הרושם כאילו הפורמולה עדיין פועלת.

ידיו של האפיפיור שלוחות אל המדינה.

הפרק הזה יהיה עוד שלושים עמודים ארוך מדי.

חלוקת הפרקים ואי חלוקת הפרקים [illegible] כלל לאו שאלה אלא
שיקול דעתו של המחבר. אולי היה עדיף לחלק את הפרק הזה

לג״ק ל

פירוש וביאור אחר להמשנה!

מה שהמשנה מבארת ביאור פרטי על הלא זה קול המאמר שבזה
בן ר׳ יהודה הנשיא. הלא אמרה בפרק כל הזה ר׳ גמליאל בן ר׳ יהודה
הנשיא מפני זה שאחרי ר׳ שמעון בן גמליאל. גם כן היה נשיא בשם ר׳
גמליאל והוא ר׳ גמליאל דיבנה. אבל אנו אין מאמרים לכן ביותר
של גמליאל זה הוא בן ר׳ יהודה הנשיא. היינו ר׳ גמליאל השלישי.
אמנם תמוה, שאל המסכניים הציבוריים אומרת שצריכת שבותם מסוימם
הלא רק שהמשנה הבאת אנחנו מכירים לבבות שבות של האחרונו
מכירים את זכותם מאמש בכל תפילה. לכן נראה לי לפרש
של ר׳ גמליאל שלמד אותנו ללכת בדרך אבותינו בעני הפרדים. והן
בקיום התורה שצריך להיות יחד עם עסק פרנסה. כמו שאמר
וגם ספינו שמתחילה לא תורה בעשיה עם דבר. שאחז״ל יגיע כפו
ויסע שמעון מלה דריפה כמאמר חז״ל על המגלות אשלח. ובשביל זה
לא עם ספרים נכתבו. אבל אחרי שנפתח את נפשו עלה לביומו
עזרים מזה. ובמיוחד צריך להתנהג כמו שהתנהגו אבותנו

אברהם ויצחק, שאברהם אבינו היה נודע צבורו לשם שמים
נודע לכל, הלא הוא שהכיר את בוראו מלך. והוא שהטיף ולמד
ועשה נפשות להקב"ה. כן גם יצחק אבינו היה נודע צבורו
באמונה עד שלקח על צוארו חלק והתמסר לגמרי ושמואל חטאו להקב"ה
כמו שאמרו חז"ל, הקב"ה בא לאברהם אבינו ואמר לו בניך חטאו, והוא ענה
ימחו על קדושת שמך, ואז מה אמר לו בסבא טעמו, ומה אמר ליעקב
אבינו ואמר בניך חטאו, אולם גם הוא אמר ימחו על קדושת שמך והקב"ה
אמר מלו ולא בזקנים עצה. והנה בא ליצחק אבינו ואמר לו
בניך חטאו, והוא שאל מה כל העם ישראל הם רק בני ולא בניך ג"כ
אם כן אנחנו שותפים להם. לכן נעשה חשבון, הנה עשיות שניו
הרבה שנים שאינם בגדר בחשבון מפני שעד 20 שנה אינם בני עונשים
לכן נשאר רק 50 שנה ימי חיו של בני אדם. עכשיו יש לנכות החצי
להלילה שזאת שינה, נשאר רק עשרים וחמש שנים זכרונות
לחטאות. אז נחלק את השנים שלהם על שנינו חצי שלו
וחצי עליך. זה הוא שאלה צבור האמונה

ומאחרים לעזוב את המקום כדי שלא יצטרכו
שיעשו לזמן רב, כי כולם יודעים שהם
הכי טובים בשביל, וכל אחד מהם
יודע שהוא יכול לעשות את זה
יותר טוב מכל אחד אחר. ואם
אחד מהם יעזוב, כולם יצטרכו
לעשות את העבודה שלו בנוסף
לשלהם, ואז כולם יהיו עייפים
ולא יוכלו לעשות את זה
טוב כל כך.

הערה לעיונה. בפרק ב'

לפי פירוש אחד בין ר' יוחנן בתשובתו של הלכה מוצהו
בכך ... היוהק שלחמ של הלכה מוצהו בפסק טובה
כי באמרו שאם יהבק ההלכה הוא הרואה את הגולב וזה אמר
הרואה את הארנב, התכוון ר' יוחנן לומר שמי שרואה את הגולב
הוא הבריאה אולם ועדה נולדם הפמלו חיים כולם, ובספרו הזמנים
שאגרים הנבכוג בהמאה ורכב אלין אבל נלום הגרות אל הות
אבני את אדא ג, ולא כמה ... ורבים לאורות בו, ולא לראות
את שבועותיו ואצרותיו, לכן אני לבן אפור על פרובותיו
הנהו אני שלחת המשלם כמה אתת הדוב שהוא נחון לו
ולכן החיים וכל מתסוריו, ולכן אמור שזה רמז לזה ושלם
הן הלוה אף והן הלוה מחברו הנהו מוש כו.

[illegible]

הל׳ הצדקה פרק ג׳ משנה ב׳

רבה של העיר פשנעפדה של אוון היה בעל צדקה גדול ופעמים שבקש
את כל משכורתו של צדקה. הפעם שהיה חסר בביתו פשוט לחם לסעודת
ושאר התבואה שלה הרבנית. לפני הפרנסים של העיר, והם שאלו אותו
הלא אמרו חז״ל והמבזבז אל יבזבז יותר מחומש. אז ענה ואמר במה דברים
אמורים בצדקה אבל של לחם לעני מחויב כל אחד לותר אפילו ולתת מזונותיו.
והביא ראיה מגמרא במס. קדושין ״האומר לאשה התקדשי לי בכיכר
לחם זה, והיא אמרה תנהו לעני, זה שונה מקודשת. והטעם כי כמו
שהיא מחויבת לתת לעני כן גם הוא מחויב לתת; והנאה שלו היא נעשה
נתן לצדקה את החוב שהיא מחויבת עליה קודם, שאם הלחם לעני אין שיעור
כן היה ר׳ אליה סופר בעל חתם סופר בעל צדקה מפורסים. והיה
מזהיר לתלמידיו לתת לעני עירי שלא יתאחרו בנתינת לחם כי אפילו
מצוות מעטון לעני, כי אפילו רגע דחוק לו והביא ראיה מאס. תענית כ״א.
מה שסיפר ר׳ נחום איש גם-זו ״פעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי
והיה עמי משא של שלשה חמורים אחד של מאכל, ואחד של משתה ואחד
של מיני מגדים, בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני. אמרתי
לו המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק את החמור עד שיצתה
נפשו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך
יסומו, ידי שלא חסו על ידיך יתקטעו, רגלי שלא חסו על רגליך יתקטעו
לכן אמר ר׳ מ״ס שכן שאומרים ברכה על מצוות צדקה עובר לעשייתה
וזה מפני שבזמנו ורצה לרחם עליו ובא עוזב הברכה, ושלו רוצה לאמר
גם שאנו וחו רצון של לשם ותוה, והעני בעינינו ותצעק ויגוע שלו מרעב.

א) ר' אלעזר בעל הצדקה, נדוניה של בתו נתן לצדקה. הנס (רלג) תענית כד
(אדר"נ)
ב) מעשה בחסיד אחד שספינתו נטרפה ביקורגי בשם להזמין להתגבר על מזלו (רלח בן)
ג) מעשה בר' בנימין הצדיק שהיה גבאי צדקה ופירנס את אשה ושבעה בניה ועוד זה (רלד)
הבריא ממחלתו המסוכנה ב"ב - בתרא יא. (רלה)
ד) במדרש דוד נכדו של הרמב"ם מסופר על העני והרופא. (רלה)
ה) החלום על בנות אחותו של ר' יוחנן בן זכאי, שלקח מהם 700 דינרים פחות
17. שחסרו ונטלו אותן למלכות. (רלז)
ו) מעשה מר' יוסף דוב מבריסק שמסר להשואל [illegible] ק"ו והוכיח, שהחליף את התנועה
כן גם מעשה רבנו זה שאנה את התנועה של שפרים כולם
ז) עני ובא לבקש צדקה של רב. אינו עוזר אלא העשיר עשה מצות ושחר
הרוחב שאין העשיר הרי מקבל אלא כל גמלו הצריכים לו וכן לאמן את
המפורסמות שלהרסוטות והמחסנים שלו, הלך לבקש עם העני את מזלו
ובהשתדלות של רב ניצל מחות מכל כל עזרו לעשה המצוה. ירושלמי
(רלו) נשים פ"ה

פרק ד' משנה א

א) אלה התנאים שנקראו על שם אביהם
שמעון בן זומא, ש' בן עזאי, בן ננס
וזה מפני שלא נסמכו ולא זכו את המאור ר'
וכלו המאור לא רצו החכמים לעסוק בשמותם.
ב) המושג בן ננס מפני שלום [illegible] רק בדברי ממונות
[illegible] שאמר ר' ישמעאל Frivl [illegible] ב"ב הרוצה שיתחכם
יעסוק בדיני ממונות, והרוצה לעסוק בדב"מ, ושואלת ב"ב
הפירוש של ב"ב מפני שנפסקו לפרקים ויצא מפורש
" " ב"מ נחלקו הרשב"ץ והרמב"ם מפני הפרקים
והראשון מפני שלא התחיל נפש חלוק בתור
ג) ב"ז אומר כל אדם רוצה להיות ד' דברים
חכמה, גבורה, עשירות וכבוד. אבל לא כל אדם
זוכה, לכן הוא אומר שלפעמים יכול כל אדם להשיג.
החכמה מושגת מתלמוד אפי' מבין עני אליו
השפלות לכן אומר [illegible] התורה היא [illegible]
הגבורה לא תלוי בכוח פיזי. לכן הגבור הכובש יצרו
העשירות אין גבול כי שיש לו מנה רוצה מאתים
לכן השמח בחלקו ומרוצה במה שיש לו.
הכבוד [illegible] כי המכבד [illegible] ושוה [illegible]
ולכן אותה מושג בבני אדם אפי' אויב, אם מכבדו
ויכבד, משנה ב'
בן עזאי [illegible] הוה רץ למצוה קלה כבחמורה
ג) הוא היה מתמיד גדול. ובשביל זה לא נשא אשה
[illegible] רבי עקיבא [illegible] לכן
[illegible] משום ב"ז קטלו [illegible]
הוא היה אומר כאן לאדם אינו יכול לומר
[illegible] מפני [illegible]
כח כן אין לדבר את המצות, לכן אמר הוי רץ
ומפני למצוה קלה, מצוה גוררת מצוה עם הוא
מקבל שכר בהעה"ב [illegible]
שאשכר מצוה היה גם כן מצוה מפני
[illegible] ג' [illegible] טוב [illegible] לכן [illegible] הוא
[illegible] טוב הוא [illegible] ג' [illegible] קטוב.
ד) [illegible] שכר [illegible] יש הבדל בין
מצוה קלה לחמורה [illegible] דין ודבר
לדון [illegible], וזה [illegible] בן הון [illegible]

משנה ו

ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן ב"ב אומר
בסידורי התפילה ר' ישמ' בר' יוסי, ועוד
ועדות כנוסח הראשון, מפני מה הנוסח
המוסף בעת מאמרו של הכן עשה המאמרים של הוא
ואע"פ שגדול מן הלומד ומלמד? זהו, שהן כבר
שלומד את המצוות הן כבר לעניות הקיום בו.
ומה הוא הלומד ולמלמד לבד יש אולי פגיעה
בכל זאת נעשה הדבר חסר משהו.

משנה ז

ר' צדוק הכהן היה מקורו המובהק של ר' נ"ג
והוא כבר רואה בחכמתו את רוב המפוארות
שלה ובוא לחורבן המקדש והמקדש, לכן הרמז
בתורתו. לכן נחלו אמר, ור"ק ביקש
אחר פדות ויונה שיתן לו רפואות, וזה עשה
בכינה, כבר שפרש ויונה ושמח לזה הוא
נחלש כל כך, ומה רחמנו לפני סופם להשמיר
אבה"ז, בכל זאת הצליחו תלמידיהם להציל את
אותו. וזה שאמר באמונתו להרבנים, ואע"פ
שהן רב ובן בכל זאת אל תשבו מן הציבור
והכבוד שלו. בסרחות ותורות, ואם סוכו מנהיגם
הציבור נוהגו אחר הקב"ה ושנותם את הכל. ויש
תמיד עמק כיורדי בשן בשמחות רבה כב"ג יניח
את התורה
ה' שבת מהם סיגות, וזו תורה עטרה ולא
עשבת להתפאר בה.

משנה ג

בן זומא הלך בשיטתו שכל דברי אדם הם כפשוטו
אחד, לכן הוא אומר. אל תהיה בז לכל
אדם, כי גם אל תפלוג, וגם אמרו רז"ל תפלים
קרוצא אותו דבר טוב ונצו מנהג. ולפני
שאתה יכול לבוא לידי עוגמת

ג) משלה בן גאון שם שאמר פירש מנור
וזה שאמר שלא הולך, לוזג לרש, חוקו משונה
וכן שאמר הוא רק בעזה הוא עזה פטור.
תפלות שם הרחמן. נסו פיתחו פדר
שאין לו צורך אל תפלה ואל תרחמו

משנה ד

ר' לויטס אומר וקנה, שהיות איש רוח
שלם ותגאו בתורתך. כן אחר, הוי שפל רוח
זה וחש אמונה. וזה שאמר הרמב"ם (ג') אח"כ
מעלה שבכל המדות צריך להיות שביל זהב.
אבל בענין ענוה. בפרט שפל ושפל מאד מאד הרבה

משנה ה

ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל שם שמים בסתר
עבירה בצנעה להוציא לדבר הפרהסיא, כן יש
חילוק בין הזדון לשוגג, בין העושה עבירה במזיד
אבל אין עונשם שגם בחילול השם, שהעונש
לכן הנה דעת. האחד בכונתו, רק כוונתו
ואבל השגגון והיה כמו שמחלל בגלוי, וחכ"ז
ואמר אחד ונ"א מבלה אותו לגמרי אם ההוא
דברים בצוין, כשם לצורך פרנסה, כי
לצורך פרנסה הורה רב לר' כהנא, "פשוט
נבילה וכו' וזה שאמרו חז"ל ראה שאין תבייש
כן אמרו ובגמ' שם רבי דגדא. חוץ ממנו, (שבת)
לכן יעשה בגלוי, ואפני ואמרת הבקירה
פ' אפשר לומר המחלל את השם בסתר, ר"ל דבעבור
דבבית אינם הוי צנוע, אבל בסתר הוא רק או
כמו כן נפרע בגלוי, וזה חילוק הוא גדול
שלכן ג' נפרע ממנו בגלוי, לכן ועבר
שגגות ובו בגלוי,

ב. א. פ. סניף

מספר

[illegible]

[illegible]

[illegible]

קלו ורבו לנין בגורו לדרא
כוונו ושפניה לו נושאו הנרה
כזה עלפע חריפות ואמר מה טהור
סימנו ולגונו טהור, עלהו פרחי בשר
פנים רואה שדלין הלבנות ואומר שלום
אם עולין סות ר לוי הוא מה הוא
לומר גדול שאומרת להם עונה הן
הנוחה הוא גדולות לפרים אין
מקילות הבשת
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
כי דבר [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

אנטב כ"ט פבג"ד, ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר וכו'.

ופתח מתלמידי הגר"א זצ"ל שאלו מה הקשר ושייכות של "על כרחך" עם המאמר הקודם "ואל יבטיחך" וכי מאחר שהאדם נולד ונוצר וחי ומת בעל כרחו אז אפשר לחשוב, כי השאול הוא בית מנוס לו. והגר"א המאיר תמך כבר שאלה; הרי הלכה פסוקה היא במס' ב"ב, ב': "האונס פטור" חברו אשר לקחוהו הוניו שקנה שלשה שדות מסביב לשדה חברו לגדרם ונמצא שהשדה של המוצר אונס נגדר מארבע צדדים אין מחייבין אותו את המוצר להשתתף בהוצאות הגדר, משום שיכול לטעון ולומר אין אני רוצה כלל לגדור את השדה שלי. אבל אם עמד בעל השדה המוצר וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל. כי בזה גלה בדעתו ורצונו שהגדר נוח לו. כן גם בחשבון הנפש סוף הגר"א את דבריו - הרי יצרו שלהם: הבטחות לו שאחרי מותו נמצא מנוחה בקברו, והשאול יהיה לו בית מנוס ופטור יהיה לגמרי מן הדין [illegible] יכול לטעון הרי בעל כרחו נולדתי ובעל כרחו חייתי. הכל נעשה נגד רצוני, אם הטענה הזאת התשובה: הלא גם בעל כרחך אתה מת ואת מאמרת שרצית לחיות, ואם חלילה תרגיש שום מחלה אזי תקרא לרופאים ומוכן אתה לתת כל אשר לך בשביל תרופה ומזון. ובזה אתה מגלה במעשיך כי נוח לך מה שנולדת. לכן אתה מוכרח לתת דין וחשבון על מעשיך ואין מנוס ומפלט-דין מפניו בעולם.

ועל פירוש זה אמר ר' [illegible] המגיד [illegible] משל. כבר לאיש אחד היו שתי בנות, אחת היתה מכוערת מאד, והשניה ביותר יפה היתה תאוה אלה קללה, כמובן שלא מצא להן חתנים עד אשר שהבטיח להן נדוניות הגונות. רק לבסוף אחד בא והציע לו שני חתנים לבנותיו והבטיח לו מזל גם אחר הקידושין וחיו בשלום ושלוה [illegible]. אולם להמכוערת הציע חתן סומא, שלא יראה את מראה פניה. ולהרשעת הוציא חתן חרש שלא ישמע [illegible] קללותיה וקטטותיה. [illegible] אחר [illegible] בעת [illegible] הרבה אחר זמן לשני החתנים, אחר באו בברכת הנשואין וחיו בשלום ובאושר, [illegible] המכוערת והחרש לא שמע את [illegible] קללותיה של אשתו, [illegible] אחרי [illegible] [illegible] כופת שהחליט לבקר את [illegible] [illegible]

...ועונן שנועע ... ביום. א. ג. ג׳ ... ונעקע שות

חברו שאלו לאחותו הוינו שכנה שלה לפות מסביב לשדה חברו לגדרם נשפם שהשדה של השמלו

אוקץ וגמר שאלו שדרים בין מחובן שמו את המשלו להשתתף בהוצאות הגדור, משום שיכול לטען

ולומר אין אני רוצה כלל לגדורפת השדה שלי, אבל אם גדר בעל השדה המשלו וגדר את הרביעית

מגלגלין עליו את הכל, כי בזה גלה דעתו ורצונו שהגדור נוחה לו, כן גם בחשבון הנפש סוף הגדר

את דברו - הרי יצרו שלחבם: בטוח לו שאחרו אותו ואצם אנוחה בעצרו, והשכל והוה לו בות מנוס

ומסתור והוה לגאר מן הדין [illegible] לבול לטען הרי בעל כרחו נלכדת ובעל כרחו חוייב. הכל נעשה

נגד רצוני, על הטוענה הבאות דאלה התשובה הלא גם בעל כרחך אתה את נפת מוכרת לרפוות

לתורה, שם חלילה תרגיש פיזק מחלה מיד תחבוש ברופאים ואוכן אתה לתת כל אשר לך

בשביל תרופה ומזור, וכאשר אתה מגלה במצבך כי נוחלק את נפשה לכן אתה מוכן לתת בין שלשון

על מושבך שאין מנוס ומסתר-דין מספר וכלו בעצמך.

ועל פירוש זה אמר ר׳ ורעג המגיד ממעזריטש משל, כברכה לאשר אחד היו שתי בנות, אחת הייתה

מכוערת מאד, והשניה כ שירה, יפה היה תואר אלה ועלה, כמובן שלא אצם לחן חתנים

על כל פנים שהבטיח להן נדוניות הגונות. רק שהבן אחד בא והציע לו שני חתנים לבנותיו

והבטיח לו כי גם אחר הנשואין יחיו בשלום ושלוה בלי ריב וקטטה, אולם להמכוערת פלונה

תחת סומא, שלא יראה את מראה פניה. ולהרשעת הוצעו חתן חרש שלא ישמע את

קללותיה וקטטותיה, התאלמנה יללה השדכן [illegible] חן בעיני האב העשיר. והוא הרבה מהר ונתן

לשני החתנים, אחרי באו בברית הנשואין וחיו בשלום ובעושר, הסומא לא ראה את חזות

המכוערת והחרש לא שמע את צעקותיה וקללותיה של אשתו, פתאום אחד הופיע כאן בעולם

רופא מומחה [illegible] כופס שהחליט לרפאות את שני המתברכים את הסומא לראות ואת החרש

לשמע. והמתברכים שמחו שמחה גדולה, ובמוכת הרופא [illegible], אולם [illegible]

מספר כולל של אגרות־חוב ברשימה זו..........

תאריך

נודע להם את טיב נשותיהם הסואם כמה מתפלאים עד צאת הרוח מגנדרת, וחרש
ובזק התחלחל החרש שנתרפא בשמעו את התפלות והקללות המורגלות בלי הפסק יומם ולילה
קורות היום שלהם, השלום בבתיהם הושבת והמדנים והמריבות מצד שני הזוגות לא
פסקו, ובמעונו הפרטי בא הרופא לתבוע את שכרו, שני הזוגות התנפלו עליו בזעף
עזה ולא רצו לשלם לו את שכר תרופתו במאמר שקלקלת ולא מה שתקנת, כי מקודם
חיינו בטוב השלום והשלוה שרכו מצבנו ועכשיו שוב מררת לנו. וכאשר באה התביעה
להשופט אז אמר השופט להרופא שהולך מאחר צריך להודות שאת הבתים להם קללה ולא
ברכה לכן אין לו לשלם מה שקלקלת, אתה מחויב לסדר את תקונו של או יהיה שומם
ומאחר צריך לחרש את החרש הנזכר, הרופא עמד עליו את פסק-דין זה, אבל
אז המתחילו שניהם לצעוק שלא יתן להרופא להחזיר שמעם להם יהיו אומללים
ואז אמר השופט אם כן הדבר אם אתם אינם רוצים ברפואתו של הרופא אתם
מחויבים לשלם לו: והנמשל סיום המגיד מדובנא הוא אשר כדברי רבנו ז"ל ידוע
זה שהאדם קודם ברחו הוא את הריהו מגלה את אשר פי החזון נאומו ומורנו
רוצה לחזור למצבו הראשון וזה כן דבר לשלם קודם משלו,

לפרק ד' משנה ז' דף 81

„זאת נשמרה לחסור בה"ל מספרי. הר' שלמה דוד [illegible]
רבה [illegible] סידורית, שהיה כותב [illegible] מנירה
לבוא [illegible] לשון [illegible] שיהיה לו. והר[illegible] לבא לבוא הרב
ונהנה פעם זהה [illegible] בזמנו של [illegible] ושלח את מכתב!
במרכבה אל להגיד את הרב [illegible] מכתב [illegible]
סרב הרב את רצה לנסוע. אך התרגש [illegible] ויצא להגיד
לביתו את הרגע. על הצורה [illegible]
עשה כרצונו [illegible] לביתו ונרגע [illegible] מנירה.
לאחר הפסח [illegible] הרב ר' דוד שלמה [illegible]
התחיל להיות [illegible] סורו של משיח!...
אולי כל [illegible] אתו אחווה [illegible]
לאמר, כי לא ידע את [illegible]
[illegible] רבות [illegible]
לעשות את התורה [illegible] הזכירו! [illegible]
את עבודת התפארה? [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
אסרו חג [illegible]

ש ל ו ם.

בשלו בשפת שם בדוק ב

והללו שם יש ב, ואפה כפי שהוזכר יותר לעיל שם בשפת ובדם

כלא הללו שם בשפת ב, ובשפת הדיבור אנו כן כתב הללו שם בשפת ובדם

אשרי אם שם בשפת ב, ובשפת הדיבור אנו כן כתב הללו שם בשפת

הללו שם יש ב, הללו בשפת ב, אבל אם בשפת הדיבור בעתיד

הללו שם יש ב, הללו בשפת ב, ואף בשפת הדיבור בעתיד

(בניגוד לשפת הכתיבה, בדוגמה לפני כן) הללו הוא תמיד בשפת

בדוק הלשון שפה שפת תנועה פרט לניקוד שאינו הללו בשפת ב

ואלה בהערות שטחיות בשפת כ"א

ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש, דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, אפילו הכי
מודים חכמים לרבי יוסי בזה שהלך אחר רוב בני העיר, שרוב בני העיר היו
נוהגים כרבי יוסי, שהיה דר שם הרבה. ואמר ריש לקיש, מחלוקת זו
בשלא נתערבו בהן אחרים, אבל נתערבו בהן אחרים אין הולכין אחר רוב
העיר, ואף על פי שרוב בני העיר כרבי יוסי, שמיעוט אחרים שבהן
כרבי יהודה. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, הלכה כרבי יהודה
בפלוגתא דרבי יוסי.

ותעלוץ שמיה ארצך.

כאן יחלה הזמן בעלמו אשר נגע אחיכו. וקבל עצת רבן
ועזה שפאר בו רבינו עלמ עשרת תורה הכתובה הוונו בן התורה
כן ארבל בעלאב בתריסרוות ובאר כיצד אנשי אנשי הדורות.
הלכות ועהוות ביע. כאן רב וופלן ענקע סוגי. ואוטר כ שלשם

שיש בדבר תורה שאין לו אב אין נוהגין בו מנהג אבלות ואין מזכירין עליו יזכור ואין אומרין עליו קדיש אלא אם כן היה לו אב ואם אחד מהם בלבד ואפילו אשה ואפילו קטן בן יום אחד אומרין עליו קדיש ויזכור ואם היה לו אב ואם ואחד מהם בלבד ואפילו אשה ואפילו קטן בן יום אחד אומרין עליו קדיש ויזכור